

Első évfolyam. I. füzet.

1876.

Január-Február.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST,

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1876.

Rómer Flóris: Corvin-Codexek Thornban, Königsbergben és Szent-Pétervárt	1—8
Fraknói Vilmos: A mohácsi csatáról szóló egykorú ujságlapok a Magy. Nemz. Múzeum könyvtárában	8—14
Szabó Károly: XVI. századbéli magyar kalendáriumok	14—21
Id. Szinnyi József: Az egyetemi könyvtár rendezéséről	21—25
A magyar irodalom 1876-ban	25—37
1876-ra szóló naptárak	38—39
Hazai nem-magyar irodalom.	39—41
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	41—42
Hirlapirodalmunk 1876-ban.	43—52
Vegyes közlemények	52—54
A M. Tud. Akadémia legújabb könyvkiadványai	55—56

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közzélni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitva hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A „Könyv-Szemle” megjelenik évenként 20 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a M. Nemzeti Múzeum könyvtárába címezendők.

Fraknói Vilmos,

a M. Nemzeti Múzeum könyvtári őre.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

1876-ik ÉVI FOLYAM.

BUDAPEST,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.
1876.

MAGYAR
KÖNYV-SZEMLE

SR
Országos Széchényi Könyvtár
Leltári szám:

VII.27- 11.001 / 1863

TARTALOM.

- Abafi Lajos* : A magyar könyvészet történetéhez. 117—121 lap.
- Bartalus István* : Két magyar zenészeti író ismeretlen munkái. 291—4 lap.
- Barna Ferdinánd* : A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi országos könyvtárának rendezéséről. 127—134 s 173—183 lap.
- Csontos János* : A „Farkas Lajos“-féle gyűjtemény codexei a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. 134—140 s 183—189 lap.
- Emich Gusztáv* : Az elveszett magyar nyomtatványokról. 141 lap.
- „ „ Irott és nyomtatott könyvek a Budapesten 1876. évi május hóban rendezett műipari- és történelmi emlékkiállításon. 261—272 lap.
- Fraknói Vilmos* : A mohácsi csatáról szóló egykorú újságlapok a Magy. Nemz. Múzeum könyvtárában. 8—14 lap.
- „ „ Pázmány Péter négy ismeretlen munkája. 57—67 s 122—127 l.
- „ „ Jelentés a Magy. Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról és gyarapodásáról 1874—76-ban. 221—228 lap.
- „ „ Pázmány Péter két munkájának ismeretlen első kiad. 272—276 l.
- „ „ Horvát Árpád röpirata. 276—282. lap.
- Ipolyi Arnold* : (latin közleménye nyomán) Egy középkori magyar plébános könyvtára. 229—241 lap.
- Jelentés* a Magy. Nemz. Múzeum könyvtárának gyarapodásáról és használatáról az 1876-ik év második felében 312—315 lap.
- „ a Magy. tud. Akadémia könyvtárának gyarapodásáról és használatáról 1876-ban. 315—317 lap.
- „ a budapesti tudomány-egyetem könyvtárának gyarapodásáról és forgalmáról 1876-ban. 317—318 lap.
- Rómer Flóris* : Corvin-Codexek Thornban, Königsbergben és Szt.-Pétervárt. 1—8 l.
- „ „ Egy Beatrix királynénak ajánlott ösnyomtatvány. 84—90 lap.
- „ „ Kalmanczai Domokos székes-fehérvári prépost codexe. 169—173 lap.
- Szabó Károly* : XVI. századbeli magyar kalendáriumok 14—21 lap.
- „ „ XV. és XVI. századbeli magyar nyomtatványok, melyeknek jelenleg egy példánya sem ismeretes. 68—83 lap.

Szilágyi Sándor: Szamosközy történeti műve s annak eredeti példánya. 209—221 l.

Id. Szinnyei József: Az egyetemi könyvtár rendezéséről. 21—25 lap.

Thallóczy Lajos: A Croy-irodalom. 189—193 lap.

A magyar irodalom 1876-ban. 25—37, 91—100, 142—156, 194—201, 242—253,
295—307 lap.

1876-ra szóló naptárak. 38—39 lap.

Hazai nem-magyar irodalom. 39—41, 100—102, 156—159, 201—203, 253—255,
307—309 lap.

Hazánkat érdeklő külföldi munkák. 41—42, 102—103, 203—205, 255—256,
309—311 lap.

Hírlapirodalmunk 1876-ban. 43—52, 103—112, 160—166 lap.

Iskolai értesítvények az 1875—76 tanévről. 256—259 lap.

Vegyes közlemények. 52—54, 112—116, 166—168, 205—207, 260, 318—320 lap.

CORVIN-CODEXEK

THORNBAN, KÖNIGSBERGBEN ÉS SZENT-PÉTERVÁRT.

(Közlemények 1874-ik évi uti-tárczámból.)

Rómer Flóristól.

I.

Kutatásim egyik tárgya a „Corvin-Mátyás könyvtárához“ való adatok nyomozása, illetőleg az általam már ismert codexek constataálása lévén: utamba ejtettem Thorn ősrégi városát. Bár késő este érkeztem meg, az ottani főgymnasiumi igazgató Lehnerdt úr oly szíves volt nemcsak a „Naldi Naldii Florentini epistola de laudibus augustae Bibliothecae, atque libri IV. versibus Scriptis eodem argumento ad serenissimum Mathiam Corvinum Pannoniae regem“ czímű *) kéziratot a könyvtárból azonnal kihozni, hanem egy régi cseh kéziratot is, melynek czime: „Heraclitus, seu de vita humana et fortuna liber,“ — mely szép kezdőkkel és kicsided-festményekkel van diszesítve. Mind a kettőn e feljegyzés olvasható: „Aus der Bibliothek zu Pesth“ (?); a cseh munkánál még ez áll: „1686 einem Soldaten in die Haende gefallen und von Zernecke (ez thorni polgármester volt) Verfasser der Thorner Chronik, in Wien zufaellig gekauft, und der hiesigen Bibliothek übermacht.“**)

A Naldi-féle kézirat a szebbek közé tartozik. Megvan a váltakozva arany és kék sorokból álló czim, melynek szépségei az egész kötetben, mely szűzhártyára van írva, észrevehető csúnnak megfelel. Az

*) L. Jaenich. De meritis Mathiae Corvini in rem literarium.

**) L. Die kön. Gymnasial-Bibliothek zu Thorn, und ihre Seltenheiten, von Maximilian Curtze. Königsberg. 1868.

első, díszlap, kerete köröskörül fut, négy sarkában ugyanazon csinos fiatal arcok alkalmazvák arany keretekben, melyeket a Mátyás király szebb köteteiben többször találunk. Vannak a gyönyörűen festett lomboszatok közt a kereteken ülő, vagy, mint a czimert foglalót, tartó repkedő, mintegy oda lehelt geniuszok, a felső keretrész közepén a jelvényes hordó, jobb oldalon a farkát maró sárkány, balon pedig a vedres kút látható. — A király czimerén a lapos lemezkorona ülszört ormaival, a szivpaizsban, mint másutt is, a gyűrűt csőrében tartó holló fordul elő, az első mezőnyben az ezüst és vörös váltakozó pólya, a 2-dikban a dalmát három koronás fő, a 3-dikban a halmon álló kettős kereszt, a 4-dikben az ezüst, kétágu farkkal díszített, cseh oroszlán látható.

E kötet mindenesetre a szebbek közé tartozik, mert hiszen csak az ilyenek után kapkodtak a német katonák; azonban bársony vagy atlasz kötésének már nyoma sincsen; ámbár még Jaenich 1723-ban kijött munkájában említettik: „*involucrum holosericeum purpurei coloris floribus et auro intertextum: fibulae quibus clauditur liber, ex argento, eaque quatuor sunt, a superiori parte marginis una, una ab inferiore, a latere duo*“. Ezekből kitűnik, hogy a még külsőleg is egészen ép kötetet újabb időben, alkalmasint valami vad régiségkedvelő fosztotta meg ezen kiegészítő részeitől, melyek ujonnan a királyi könyvtárban felállított kéziratok drága voltáról tanuszkodhatnának!

A thorni könyvtárnak egy másik kincsét teszi egy cseh nyelven írt, igen csinos kiesided-festményekkel díszített hártakönyv, mely szintén Buda bevétele után került vétel által e gyűjteménybe. E könyv tartalmát már közlöttem Kollár Márton realgymnasiumi tanár urral Táborban, hogy a cseh írók figyelmét, ha eddig talán nem ismerték volna, reá fordítsa; vázoltam a czimlapon festett két czimert is, melyek hajdani birtokosaira utalhatnak, tartalmából pedig csak az egyes fejezetek kezdetét közlém. A munka: Heraclitus, úgy van összegyűjtve latin és görög szerzőknek böles mondataiból, mint ilyeneket Petrarca Ferencz is összeállított. Ajánlva van a könyv helffersteini és bernsteini Vilmosnak, ki László — Albert király fiának — főkormányzója volt.

Jaenich, idézett munkájában, ezt mondja: „*Monumentum sine dubio aulicum fuit in Vngaria, praedae autem loco in oppugnatione Budensi anno 1686 in militis cuiusdam gregarii manus devenit*“ stb. miből szerző azt hozza ki, hogy ezen könyv is a Corvinának részét tette, bár a magyar-cseh királyok könyvtárának egyik gyöngye is lehetett.

II.

Königsbergben nagy meglepetésemre szolgált azon, gyönyörűen kötött, és szépen irt négy arabs könyv, melyek reánk nézve azért birnak némi érdekekkel, mert Buda várának ostroma alkalmával 1683-ban, a többi pedig bevétele alkalmával 1686-ban szeptember 2-án Briskorn Jakab, tábori pap által lettek megszerezve. Az eredeti jegyzetek így hangzanak: „Cum Buda urbs nobilissima Turcarum manibus fortitudine Germanorum eriperetur, Anno 1683 *) in oppugnatione obtinuit Johannes Briskorn Pastor castrensis.“

Kérdés, szabad-e ezeket Mátyás királyunk könyvtárához számítani? miután fel kell tennünk, hogy Budán a törököknek is voltak könyveik, melyeket a győző katonák, főleg szép kötéseik miatt, és aranyos kezdőktől bámulatra ragadtatván, elvittek, hogy eladhassák.

Ezen munkákra arabnyelvészeinket figyelmeztetem; meglehet, hogy belső jelekből a könyvek korát meghatározhatják.

Kik azonban e könyvek irodalmáról némi ujjmutatást óhajtanak, azoknak ajánljuk: A „Kritische Aufsaetze“ közt az I-sőt, ezen cím alatt: „Beschreibung eines praechtigen Codex von des persischen Dichters Hafids Gedichten.“

Ezen codexet a königsbergi udvari könyvtárnak „ezüst szekrénységben“ őrizték, mely arról vette nevét, mivel mintegy 50, benne felállított mű, ezüst kötéssel és arany szegélyekkel birt, vagy ezüst és arany betűkkel volt írva.

Tartalmára Köhler tanár ismert reá először, mi szépművészeti becsét még inkább emelé. A remek lombozatokon kívül három kicsi ded festmény is díszeskedik; kár, hogy az első a nedvesség által szenvedett.

A kézirat régisége mellett szólnak végszavai: „Ezen diván leírásának befejezése történt Istennek a világok királyának segedelmével, 5) első Tsumada utolsó napján, (azaz: az ötödik hónapon, vagy is a mi februárunkban) a próféta szökésének 891-ik évében, (az az Kr. szül. után 1513-ik évében; [a szélén írva 1486-ban]). Isten szerencséltesse a legjobb sorssal Muhamedet, és az ő népét és mind az ő

*) Egyikben helyesebben ez áll: „Cum Buda urbs Ungariae fortissima e potestate Turcica eriperetur anno 1686. die 2. Fbris in oppugnatione obtinuit Jacobus Briskorn, pastor castrensis.“

hitsorsosát. — Nekem, legcsekélyebb szolgájának, Jákobnak, ki irgalmasságára szorulok, bocsássa meg az Isten bűneimet, és fődje el vétkeimet.“

E kéziratban még régi (XV. századbeli) írással görög és latin magyarázat is fordul elő, mely adat az 1486-ik évszámmal, ha ez helyes, talán valószínűvé teszi, hogy e könyv a Corvinához tartozhatott.

Ezen kéziratról szól a „Preussisches Archiv“ is július havában 1791. a 400. l. — és „Altpreussische Monatschrift“ 1866. 3. füz., ahol az is említetik, hogy erről már Lilienthal 1724-ben, valamint Bernouilli is szólt.

Őriznek itten egy kis 8-adrét, olaszosan díszített, tisztán tartott, ép kéziratot is, melynek keretében nyúl, lepke és geniusz jön elő; tartalma: Lo muro de la Cittade de Roma ebbe in circuito stb.

Feljegyzései közt hamarjában csak ezt voltam képes leírni: Libro di grande estimazione . . . cita di roma.

Dj Matheo Eher? alamanno . . fra dj Mr Ldo? d simone de l'aquila.

Adj 6 magio 1527 e messe sotto il iugo questa Citta dj Roma.

Ezen munka is a porosz királyi könyvtárhoz tartozott, vajjon a budainak volt-e egyik díszé? — kétes.

III.

A szentpétervári Corvin-féle kéziratról már volt némi tudomásom Simonyi Ernő jegyzeteiből, melyek közt idéz egy francia munkát e címmel: „Musée de l'Ermitage à Imperial Saint Pétersbourg 1860.“ E munka csak kefélenyomatban van meg, s ebben említetik Aranyzáju sz. János munkája, mely Mátyás király könyvtárából származott volna.

Már 1869-ben keresttem e kéziratot, hogy valódiságáról meggyőződjem, de az jelenleg nem az Ermitageban, hanem a császári könyvtár kéziratai közt őriztetik.

Pétervárra egyrészt csak azért utaztam, hogy ezen munkát constátáljam, és talán még más ottan lappangókat is felkutassak. A kéziratot legnagyobb szíveséggel engedék átvizsgálni, és Bitschkoff A. úr még azon szíveséget is megtevé, hogy a többi e korszakba vágó kéziratokat is rendelkezésemre bocsátá.

A munka, melynek könyvtári száma: 5. 3. 17., díszes czímlapján, mely az első levél hátsó lapjára van festve, ez áll: IN HOC VO | LV-MINE HAEC OPE | RA SANCTI IOANNIS CHRY | SOSTOMI CONTINENTVR | homiliE, XXVIII. IN EPISTOLAM | ad CORINTHIOS | ITEM | CONTRA IVDEOS SER | MONES SEX. | A mi betű ezeken kívül az alsó soroknál látható, igen kétes.

Az első díszlap egészen festett és lombozattal ékesített kerettel bir, mely közt, a Mátyás király tulajdonához tartozó codexeken rendesen látható égi teke, széna bagla vagy méhkas, a kut, a homokóra, négy férfi és két női mellkép fordul elő, legalul pedig Mátyás király czímere van.

A két festett lapon, leginkább pedig az említett arczképeken és a kezdő betűben szokás szerint létezett sz. Chrysostom-képen a száundékos dörzsölésnek nyomai vannak, valaminthogy az első, beiratlan lapon is vannak két sorban az írás nyomai, melyek készakarva elrontvák, és talán csak vegytani uton ismét olvashatóvá tehetők. A mi e kéziratnak valódiságát szintén bizonyítja, az, hogy tábláján ez áll:

„Hic liber Mathie primi Regis Hungarie olim per inmanissimam eladem Christianorum Buda vastata et ultrocitroque deportata tota bibliotheca.“

A könyv végén, két levelen, Lengyel- és Magyarország rövid története foglaltatik, melyeket egy magyar-kedvelő lengyelnek kellett írnia. A 316. lapon Lechus-sal kezdi meg a lengyelek történetét, végén pedig Báthory Istvánhoz fohászkodik: „Tu Stephane, post tot reges foeliciter regnas. Et non dubitant omnes te satisfacturum his, quae pertinent ad laudem nominis divini et tuam, et commodum Reipublicae nostrae, ut possis moriens perpetuo vivere, et pater patriae nominari, Cui fortuna Deus ipse faveat, et ille favet, qui te perpetuo vivere cupit.“

A 317. lapon pedig a magyarok történetét így kezdi meg „Attila Scythia primo venit in Ungariam....“ stb., és az egészet egy lapon átfutván, az általunk Dobzse Lászlónak nevezett királyról ezt mondja: „... post mortem Mathiae“ Vladislaus Casimiri Secundi Regis Poloniae filius, Rex Bohemie, duxit Beatam et Regnum illi Vngaricum datum. Is magis sapientia quam armis imperabat; cum Turcarum imperatore iniit foedus, fuit gratus Bohemis, non minus Vngaris, ipsius sapientiam et modestiam amabant et admirabantur, prudentes et bene meritos viros extollebat, sed eius imperio Vngaria et res domestica floruit, vixit 44 annos et pater patriae nominabatur

nec maior unquam eo Rex Vngariae re et vita longior extitit, post cuius idscessum Ludovicus filius Wladislai Regis Vngariae, qui idem et Poloniae Rex fuit, sed et longa et diuturna pace plus luxui et moribus domesticis deditus tum etiam inobedientia et abundantia panis et vini creverat, in Vngaria . . . . post cuius lamentabilem casum Regnum infoeliciter diffractum est. Nam duo Reges simul Johannes et Ferdinandus electi, discordia sua perdidierunt Regnum Vngariae. Caveat edocta alieno malo et Polonia. Solummodo in pace est pars Vngariae apud posteritatem Ferdinandi et apud posteritatem Stephani magna gratia Dei Poloniae Regis, Transilvania, attamen tributo obnoxii sunt circa quos iam non est imperium liberum. — O vos Reges, Mathia, Vladislai utinam essetis superstitis et Stephano nostro manus auxiliares fauente diuina gratia, daretis, ut possit fortunam Toxis adipisci et nobilissimam bellicosissimamque gentem suam liberare a Constantinopolitano et Romano imperio, quod illi, quem amore prosequor, opto. Vivat ergo Rex Stephanus et surgat annuente magni potentis Dei, lacrimasque innocentium detergat, et illum, qui tibi hunc librum offert ama.“

Ha ezen utolsó szavak sz. Chrysostom homiliáira vonatkoznak, akkor azok Báthory István királynak tulajdonát is képezték volna. Meglehet, hogy valaki Budán vette, miután régi kötésétől meg volt fosztva, mert mostani kötése maroquin és újabb. Került-e ez is mint a sok Dubrowsky-féle drága kézirat Lengyelhonból Pétervárra, nem tudhattam meg, de valószínű. Az ilyenek megtudására mily jó lenne a régi, bár szétmállott könyvtárak lajstromait birni, és ezek nyomán a könyvek vándorlását bebizonyítani?

A fennebb idézett franczia kefe-lenyomaton még ez is foglaltatik: „Azon kevés könyv, melyek a veszélyt elkerülték, többnyire megsiratandó állapotban, és sértve valának. Buda elfoglalása után a törökök kirablák a könyvtárt, kitörlék mint muszulmanok a nekik nem tetsző kicsided festésű alakokat, (mint e kéziratban is világosan látni lehet) és lábbelieket készítettek a finom hártából. A leírt kézirat a barbárság még más nyomát is mutatja, melyet a könyv vitelénél rajta ejtettek, mivel a szekér kereke által a könyv aranyozott széle el lett koptatva Szerenese, hogy ezen sértés az írásig nem ért. Azonban ottan is, a hol a könyv szélei ledörzsölvék, ugyanazon aranyozás látható, mely a lemetszett ép széleken van, miért is azt kellene hinnünk, hogy a könyvnek mostani szélei nem az eredetiek.“

Lípeséből figyelmeztettek, hogy a Catalogus 5., 2., 33. számu is valószínűleg budai, Mátyás-féle Codex, minthogy azonban kiderült, hogy e kézirat 1499-ből való, és Barbarigo Ágost, velencei doge Institutiót foglalja magában, jegyzetünkől ki kellett hagynunk.

Van azonban több olaszosan díszített kézirat Dubrowszky könyvgyűjteményéből, melyeket a Corvina kincsei közé sorozhatnánk, ha Mátyás király könyveinek határozottabb jellegeivel bírnának.

Így a 5., 2. 97-dik számmal jelzett, melynek címe:

INCIPIT LIBER SEDVLII DE ACTIBVS PROPHETA-
RVM ET TOTO CHRISTI SALVATORIS CVRSV.

A díszítés a florenzi, felül-alul szemssörös arany golyócskák-
kal; a címert, mely egészen a nápolyi királyokéval megegyez, két
szívárványszínű szárnynyal bíró geniusz tartja, maga a címer két
mezőre oszlott talajon áll, melyek mindegyikén fehér sátor, vagy
vár (?) látható.

A kézirat kötése a régi, kapesai vörös atlaszból valók, sugaras
réz szegekkel meg vannak erősítve. Szélei mustráson aranyozottak.
Mint a táblán belül írva van, valamikor Antonii Legnani-é volt.

Vörös Colophonja: „Beato Petro adiuvante oblatu est huius-
modi codex ab aratore subdiacono sancte ecclesie“ stb.

Van még a többiek közt 5., 2, 58. szám alatt egy másik
olasz, szíjas díszítményű kézirat, mely PETRARCA verseit tartal-
mazza. A finom pergamenon 199 levél van beírva, 10 levél egy
fogatot teszen, s minden lapon 26 sort olvasunk. A címlap hiány-
zik, az első díszlap pedig, madarakkal és geniuszokkal ékesített ke-
retet tüntet fel, melyeknek ketteje nyolczoldalú csipkézett paizsot
tart, de a címer maga ki van mosva és barnára ki van festve. A
költő maga egy négykaréyban a keret bal oldalán látható. Az írás
gyöngykerékded, a kezdők egyszerűek, kékek.

Végre ugyanazon Dubrowszky-féle gyűjteményből való még a
„5. 3. 60.“ jellel ellátott olaszos (mert itten csak arra tekintettem
leginkább, melyek valószínűleg a budai könyvtárba tartozhattak,

minthogy különben igen sok remek francia és egyéb kéziratot kellene említenem) melyen mint a „5., 2., 97.“ számun szintén a nápolyi címér jön elő. A címlap arany-barna betűkkel, arany szemzőrös napokkal.

A mű címe: **COMINCIA IL PHILOCOLO DI MESSERE GIOVANNI BOCACCHI.**

Az első kezdőben **M** (anente) a hírneves költő képe látható. A széles keretben pedig geniuszok, állatok jönnek elő, és háromszor egy-egy pálmafa, mely körül egy mondatszalg tekeredik; felírása alulról fölfelé: **ACCA | DE | RA.**

Meglehet, hogy ezen mondatnál fogva, lehetséges a könyv hajdani birtokosára akadnunk, minthogy rendszeren a díszlapokon előforduló jelképek és mondatok állandóan ugyanazok szoktak lenni, mint azt Corvin Mátyás kézíratainál láttuk.

A MOHÁCSI CSATÁRÓL

·SZÓLÓ EGYKORÚ ÚJSÁGLAPOK A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRÁBAN.

Kö z l i: **Fraknoi Vilmos.**

A könyvnyomtatás feltalálása után alig múlt el néhány évtized, már is a sajtót az emberek újságvágyának kielégítésére kezdték felhasználni.

A XV. század végső évtizedeiben, különösen déli Németországban, sűrűen jelentek meg az újságlapok, melyek rendszerint „*Newe Zeyttung*“ cím alatt a nevezetesebb európai eseményeknek hírért szétvitték. Főkép Amerika felfedezése, az olaszországi hadjáratok és a török háborúk nyújtották az anyagot.

Természetes, hogy a mohácsi csata nagy mértékben foglalkoztatta egész Európát, különösen a szomszéd Németországot. És nem meglepő, hogy a Nemzeti Múzeum könyvtárában öt különböző újságlapot találunk, melyek a mohácsi gyásznapi részleteit beszélik el. A nyomtatási hely egyiken sincs kitéve. Valószínű, hogy az augsburgi és nürnbergi sajtók termékei.

I. A megjelenés időrendjét tekintve kétségkívül legelső azon, két kis negyedréti levélből álló, röp-irat, melynek címe:

„New Zeyttung wie der Turckischen Keyser mit dem König von Vngern dye schlacht gethan hat, auff den tag Johannis enthauptung. Im Jar MDXXVI.“

Minden oda mutat, hogy néhány nappal a csata után iratott, azon kósza hírek alapján, melyeket a megmenekült német harczosok hoztak magukkal és terjesztettek Németországban.

E szerint a csata augusztus 29-én reggeli három és négy óra között vette kezdetét, Mohács városa mellett, a Krassó patak mentében elterülő síkságon. A török császárt „Polthan Zemelian“ néven nevezi Elbeszéli, hogy serege négy hadosztályból állott. Hármat basák vezéreltek, és összesen 110,000 emberből állott. A negyedik a szultán személyes vezérlete alatt állott, de száma — úgymond — oly nagy volt, hogy azt Istenen kívül senki sem határozhatná meg. A csata lefolyásáról semmit sem tud. A csata áldozatairól szólva, kiemeli, hogy úgyszólván az egész nemesség ki van írva. Azután felsorolja a kiválóbbakat. A nevek többnyire el vannak ferdítve. Többre alig lehet ráismerni; p. o. Johannes Colari, „Herr Osai.“ Drágffyt Drack-nak, Erdődi Erdman-di-nak, Sárkányt Serckym-nek írja. Az elesettek között olyanokat is említ, kikről tudjuk, hogy szerencsésen megmenekültek, mint Batthányi Ferencz bánt. Ellenben a menekültek közé olyanokat is soroz, kik a csatatéren találtak sirjokat. Így beszéli, hogy Szapolyay György súlyosan megsebesült ugyan, de egy kis fekete lovon Battára jutott el; az esztergomi érsek is megszabadult kis lovon, a melyről érdekesnek találja megjegyezni, hogy csak egy füle volt.

A király sorsáról, az újságlap írójának még nem volt tudomása. „Hová lett a királyi felség, azt nem tudom.“

A rövid közleményt azzal fejezi be, hogy a csatában nagyszámú magyarok, csehek, németek, lengyelek veszték el, kiknek számát csak Isten tudná megmondani. És a rémület hatása alatt felkiált: „Got sey uns gnedig. Amen.“

II. Nagyobb hitelesség igényeivel lép fel a második nyomtatvány:

„Newe Zeyttung wie die Schlacht in Vngern mit dem Türckischen Keyser ergangen: Hat einer von Wienn so dabey gewest, herauff gen Otingen geschriben. Auch volget hernach des Bluthundts der sich nent ein Türckischen Keyser, gethattn, so er und die seinen, nach eroberung der Schlacht

auf den XXVIII. tag Augusti nechst vergangen, geschehen, an unsern mitbruedern der Vngerischen Landschafften ganz unmenschlich getriben hat und noch teglicht thut. M. D. XXVI.“ Czímképpel, mely török lovast ábrázol. Négy kis 4-edrétű levél. 1526. szeptember 30-án bocsáttatott közre.

Az első rész egy szemtanu elbeszélése. Tolnán csatlakozott a királyi táborhoz. Itt alig 4000 gyalogot talált egybegyűlve. A németek a faluban voltak elszállásolva; de szüntelenül rettegniök kellett attól, hogy a magyarok éjnek idején felgyújtják a házakat.

E közben számos magyar, lengyel és szláv hadak gyülekeztek; mire a tábor Battára helyeztetett át. Itt több napig időztek, anélkül, hogy a fővezérlet iránt intézkedés történt volna. A seregben semmi fegyelem nem uralkodott. A magyarok között gyakran komoly viszályok támadtak, melyek azzal végződtek, hogy egymást agyonverték és lölték. Végre Tomori Pál és Szapolyay György neveztetek ki a sereg főparancsnokaivá. Midőn Mohácsra érkeztek, 500 kocsiból szekérvárat állítottak össze. A sereg száma mintegy 30,000-re szaporodott. Ekkor tanácsot tartottak és elhatározták, hogy a törökkel megütköznek.

„De — úgymond — a gyermek is felismerhette volna, hogy némely magyarok a királyt el akarják árulni. Emellett a fővezérlet ügyetlen volt, nem tartottak sem hadi szemlét, sem gyakorlatokat.“ A király semmit sem tudott az ellenség felől. Nem volt pénze, hogy kémeket tarthasson. De az urak talán nem is akarták, hogy kellően értesülve legyen, mert sokan titkon a törökkel tartottak. A táborban általánosan el volt terjedve a hír, hogy a szultán hét vékával pénzt adott bizonyos magyar uraknak, oly czélból, hogy őt Magyarország elfoglalásában segítsék; és hogy a szultán Lajosnak levélben megírta, hogy maradjon veszteg, mert ő megvásárolta az országot, és most eljött azt birtokába venni.

Augusztus 29-én az ellenség már csak félmértföldnyire állott. Útjában minden felégetett. Gyakran 9–10 lángha borított falu tüze világította be az éjszakát.

A magyarok korán reggel kezdték meg a készülést a csatára. Nyolcz órakor vonultak ki a táborból, a mikor a törököket megpillantották. Ekkor megkezdődött a magyar ágyúkból a tüzelés és a csatározás. Ez így tartott délutáni 4 óráig. A törökök ezen időig egy ágyúlövést sem tettek. A mondott órában indult meg a tulajdonképeni csata.

a derék hadak között. A törökök visszavonultak egy árokig, melyben 300 ágyújuk volt elrejtve, és ezekből, midőn a magyarok közvetlen közelbe jutottak, öldöklő tüzelést kezdettek. Ez egy óráig tartott. Végre Tomori hadosztálya futásban keresett menekülést; e példát követték a többi hadosztályok is.

Azután leírja a nyomort és zavart, mely Magyarországon uralkodik. A magyarok a törökökkel versenyt rabolnak és gyilkolnak. A levélírónak elvették lovát, és mindenből kifosztották. A magyar asszonyok a kutaknál az italt is megtagadták tőlük, úgy hogy majdnem éhen haltak, míg német földre értek.

Hová lett a király, azt senki sem tudja. A levélíró azt hiszi, hogy a magyarok megölték és tetemét elrejtették, mert a török nem tudta megtalálni.

A második részben foglalt közlemény Pest és Buda bevételét Szulejmán által nem szeptember 10-re, mint más kútforrások, hanem 8-ra teszi. Továbbá míg az eddig ismert kútforrások szerint Buda lakosai a vár kulcsait Földvárra küldötték a győző elé, és ellenállás nélkül nyitották meg kapuikat: az újságlap ellenállásról és ostromról szól.

E szerint a török Pest városát egy órai küzdelem után hatalmába ejtette, lángba borította és összes lakóit megölte. Azután Budát kezdte vívni, a mely, bár lakóinak többsége elmenekült, három óráig állott ellen. Midőn végre a török benyomult, a lakosokat nem- és különbség nélkül kardélre hányta

A zsidó városnegyed, melyet külön fal vett körül, még ekkor sem hagyott fel az ellenállással; a zsidók oly kitartással harcoltak, hogy az ostrom harmadfélezer töröknek életébe került. Végre a törökök ágyúikat hozatták elő és összelövétték a kapukat. Itt is iszonyú vérontást követtek el. Negyedfélezer zsidó közül alig huszan szabadultak meg.

Míg ezek a fővárosban történtek, egy basa Pécs ellen küldetett. A lakosok elébe küldötték a város kulcsait és kíméletért esedeztek. Az bántatlanságot ígért nekik, bevonult a városba és két napig békésen tartózkodott ott. Harmad napra az összes lakosokat a város piacára hívta egybe, azon ürügy alatt, hogy valamit közölni akar velök. Midőn azonban együtt voltak, mind felkoncizoltatta őket.

Visszatérve a mohácsi csatára a közlemény elbeszéli, hogy Szulejmán a foglyok közül hármat maga elé hivatott, és őket a csataterre vezettette, hogy a halottak között Lajos királynak és a kiválóbb urak-

nak tetemeit felkeressék. Midőn Tomori Pálnak tetemét kijelelték, a basa ki őket vezette, annak fejét levágatta és a szultánnak bemutatta. Miután a királyt a halottak között nem találták, a szultán a foglyokhoz vitette őket; de itt is hiába keresték. Ezen foglyok közül a szultán 1000-et lefejeztetett.

Ellenben a három magyar urat szolgálataik jutalmául pénzzel, posztó- és bársonyszöveggel megajándékozván, 400 lovas kíséretében Budára küldötte.

Ezután feljegyi azon Magyarországon és Ausztriában elterjedt hírt, mely szerint a pápa és Velenceze volnának okai a török hadjáratnak, mert a törökök között olaszok is találatnak.

A közlemény végén a mohácsi esatában elesett előkelő magyarok, csehek és lengyelek rövid névsora áll; élükön már ott találjuk a királyt. Az elesettek számát 15,000-re teszi.

Ezt egy fohász zárja be, hogy Isten a török veszélytől szabadítsa meg a kereszténységet.

III. IV. Az imént ismertetett újságlapnak két része külön lenyomatokban is kiadatott.

A Bécsből kelt levél ugyanazon czímképpel van ellátva mint a fennebbi kiadvány. A második közlemény czímlapján egy lángra borított vár látható, előtte szekérvárral. Az előbbi változatlan lenyomat. Az utóbbi csak egy mondattal van bővítve, mely azt mondja, hogy közhiedelem szerint a török hadsereg 200,000 emberből áll.

V. Egy ötödik újságlap 1526. novemberben látott napvilágot. Czíme:

„Newe zeyttung, wie es mit der schlacht zwischen dem König von Vngern, und dem Türckischen Keysser ergangen. Item, Wie der König von Hungern umb ist kommen. Item, Wie der Türck die statt Ofen erobert Vnnd wie Graff Christoffel Kriechisch Weyssenburg wider ingenommen hat. Item auch, Wie Ferdinandus das Königlich schwert. aus Behem empfangen hatt. Vff Symon und Jude abendt. Anno XVC. XXVI.“

Kis negyedréti négy levél.

Ezen újságlap azzal kezdi elbeszélését, hogy midőn Lajos király Mohács mezején táborozott, az ütközet napján Szulejmán hírnököt küldött hozzá; értesítette, hogy alattvalói elárulták, és felszólította, hogy

várjon a következő napig, a mikor személyesen jő a magyar táborba és mindenekről fel fogja világosítani. Azonban a magyarok *) kinyilatkoztatták, hogy ha a király az ütközetet elhalasztja, őt és a németeket mind felkoncolják.

Ekként kényszerítve látta magát az ütközetbe bocsátkozni. A magyarok és németek nagy erővel rohantak a törökökre, ezeket a szekervárba szorították, majd innen is kiverték. Végre elértek egy a törökök által készített árokhoz, melyben mintegy 400 ágyú volt el helyezve. Ezekből háromszor egymásután adtak tüzet a magyarokra, kik közül sokan elestek, a többi futásban keresett menekülést. **)

A király szintén az utóbbiak között volt. Kísérői egy mocsáron vezették keresztül. De nehéz lova, a király súlyos fegyverzete által is nyomva, süllyedni kezdett, majd felágaskodva a királylyal együtt a mocsárba visszaesett. Itt találta meg egy „Ceterus“ nevű magyar úr.***) Ferdinánd főherczeg szent István templomában fényes gyász istenitiszteletet tartatott.

A törökök szeptember 8-án vették be Budát. A német lakosokat bántatlanul hagyták. De a magyarokat, a hétéven alóli gyermekeket kivéve, mind levágatták.

A vár őrsege két rohamot vert vissza, és csak miután a szultán szabad elvonulást biztosított, nyitotta meg a kapukat.

A szultán a zsidókhoz kérdést intézett: vajjon Budán akar-nak-e maradni, vagy vele menni? Mindnyájan Budán óhajtottak maradni. Mindazáltal a szultán az öregeket — többet negyedfélezernél — felkoncoltatta, a többieket fogságba hurezolta.

A szultán ezután a várat, a királyi palotát és istállókat felgyújtatta. Az értékes ingóságokat 1400 tevéen és hajókon Konstantinápolyba szállíttatta.

A törökök végre mindannyian kivonultak; egy sem maradt az országban.

A magyar koronát „a vajda“, Szapolyay János ragadta magához, a ki úgy nyilatkozott, hogy a ki arra vágyódik, ám vegye el fegyver hatalmával. A királyné kezének elnyeréseért is tett lépéseket, és azzal fenyegetődzék, hogy ha tagadó választ kap, erőszakkal fogja őt magához ragadni. De Ferdinánd főherczeg ezt nem fogja tűrni, és már is kiindult, hogy őt Bécsbe hozza.

*) „Die Vngern und Hesyrrer“ (huszárok).

**) Ehez azon naiv észrevételt csatolja, hogy a lőpor meg volt mérgezve!

***) Kétségtől a morva Csettricz királyi kamarással téveszti össze.

Az újságlap szerkesztője a sok gyászos hír mellett egy örvendetes eseményt is kívánt olvasóinak jelenten. Minthogy pedig a való tények körében azt hiába kereste, nem habozott egy olyat költeni. A mit Nándorfehérvár visszaszerzéséről ír, elejétől végig költemény.

E szerint Frangepán Kristóf értesült volna, högy a nándorfehérvári parancsnok rablókalandra kiindúlt, útját állotta és elfogta. Ez ajánlatot tett neki, hogy ha életét megkiméli, kezeibe juttatja Nándorfehérvárt. Frangepán elfogadta az ajánlatot. Ekkor a basa a magyar katonák egy részét török ruhába öltöztette, míg a másik résznek kezeit hátrakötötte; mire amazok ezeket, mintha foglyok volnának, maguk előtt hajtották. Így elértek a vár alá, melynek kapuit gyanutlanul megnyitották előttök. Mire a bentlált törököket felkoncizolták és a várat megszállották.

Ezen előadás világosan mutatja, mily ovatossággal kell az ily újságlapokat használni. Tartalmuknak túlnyomó része alaptalan, kósza hírekből áll. De sok igaz részletet*) és jellemző vonásokat is tartalmaznak. És minden esetre érdekes látnunk, mikép értesült az eseményekről az egykorú közönség. Végre ezen újságlapok, mint bibliographiai ritkaságok is különös figyelmet érdemelnek.

XVI. SZÁZADBELI MAGYAR KALENDÁRIUMOK.

Közli: Szabó Károly.

I. 1571.

Kalendariom. Az égnek forgassabul meg ismert es el rendelt praktikaual eggietembe, es mastani Vrunck Jesus születesse vtán MDLXXI esztendőre Cureloniai Szanizlo Jacobeiuss mester Crakkai academianak Astrolog. iudicioma szelrent. E. G. (Egyed-úti Gergely) által magiarrá fordetatoth. (Következik Magyarország czimere) Stainhofer Gaspar által Beczben niomtatot, az

*) Így például a mit az V. számú újságlap a budai zsidókról ír, bár mennyire valószínűtlennek látszik, megerősítést nyer Szulejmán hadjáratának török naplójából, melyben szeptember 22-re fel van jegyezve, hogy a budai zsidók száműzetnek és hajókra szállítatnak. (Német fordítása Hammernéi. Geschichte des Osmanischen Reiches. III. 643. l.)

felseges Rom. Chaszar kegielmes engedelmeeből. 8° A — G₂ = 6¼ iv = 50 sztlan lev.

Két részből áll: I. Naptár A—D₂. II. Astrologiai jóslatok D₃ —G₂. — A II ik rész külön czimlapja után következik a magyar kiadó Egyedúti Gergely ajánló levele pártfogójához Telegdi Miklóshoz, az esztergomi káptalan olvasó kanonokjához.

Ismertette Stettner (Zádor) György, Tudománytár 1834. II. köt. 224—229 l., s utána Toldy, Új M. Muzeum 1853. II. köt. 189. l. — ki megjegyzi, hogy nem tudja, hol van a Stettner által leirt példány, s ki szerint a m. t. Akadémia könyvtárában csak az első iv hű másolata van meg.

II. 1572.

Kalendarium. Krakkai után készítette Egyedúti Gergely.

Ajánlva Vranesies Antal esztergomi érseknek.

Teljesen ép példánya megvolt Jankovics Miklósnál. Lásd: Toldy értekezését a régi magyar naptárakról Új Magyar Muzeum 1853. II. köt. 189. l.

III. 1573.

Kalendarium. Krakkói után.

Említi Waltherr László. Tud. Gyűjt. 1829. IX. köt. 116. 119. ll., ki szerint megvolt csonkán a m. nemz. Muzeum ktárában. Has. Toldy, Új Magyar Muzeum 1853. II. 189. l.

IV. 1579.

Kalendarium. Es ez mostani M. D. LXXIX. Esztendőben törtenendő neminemű dolgokrul: Annak fölötte, az időnec naponkent köuetkezendő allapattyarul iratot Itelet. Irta Slovacius Peter Craccai Astrologus. Magyarra fordetotta Peechi Lukach. Ez esztendőben, ide mi felénc, a Napba es a holdba, semmi fogyatkozás nem leszen. Nyomtatattot N.-Szombatba 1579. Kis 8° 6 iv = 48 sztlan lev.

Megvan a m. nemz. Muzeumban. — Ismerteti Mátray Gábor, Új M. Muz. 1853. II. 180. l.

V. 1580.

Cisio. (Johannes Regiomontanus = Königsberger János német munkájából fordítva). Kolozsvár, 1580.

Említi Regiomontanus ezen Kalendariumát, mely „magyarra fordittatván Cizio név alatt nyomtatott ki először ugyan Heltai Gáspár által Colosvárott 1580. esztendőben“ J* (Jankovics Miklós) Tud. Gyűjt. 1829. XII. 80. l, a nélkül, hogy az általa látott példány hollétét följegyezte volna. — Jankovics ezen állítólag Kolozsvárt 1580-ban nyomtatott Cizio fordítójául Heltai Gáspárt nevezi meg, ki, miután az idősb Heltai Gáspár már 1574-ben meghalt, s Regiomontanus kalendariumának 1475—1513-ra szóló első kiadása hely és év nélkül, csak 1474. vagy 1475-ben jelent meg, csak az ifj. Heltai Gáspár kolozsvári nyomdász lehetett. — Valóban ő adta ki az általam ismert legrégebb magyar Cisiót Kolozsvárt 1592-re, melynek általa írt ajánlása kelt „Colosuarat 27. May 1590“, conclusiójában pedig Heltaitól ezen szavak olvashatók: „Én is eszt az Könyueczkét az Német írásból szóról szóra Magyar nyelvre fordítottam.“ — Ezek után mindaddig, míg 1580-ban nyomtatott példány elő nem kerül, kételkedni merek Jankovics 1580-diki kiadásának valóságán, s azt gyanítom, hogy Jankovicsnál, — kinek könyvészeti jegyzeteiben, különösen a nyomtatási éveket illetőleg igen sok pontatlanság található, — 1580. tévedésből áll 1590. helyett, a mikor történt valósággal az ifj. Heltai Gáspár fordítása.

VI. 1582.

Kalendarium 1582-re. Slovacijs Péter krakkai kalendariuma után. Nyomtatta Mantskovith Balint. (Galgóczon.)

Ajánlva van Czobor Pál és Mártonnak.

Mint Jankovics által látott példányt említi Toldy Uj M. Muz. 1853. II. 190. l. — Hogy a nyomtatási hely Galgócz volt, bizvást következtethetjük abból, hogy Mantskovics Balintot mint nyomdászt 1584. és 1585-ben Galgóczon találjuk.

VII. 1583.

Judicium — Magyar nyelven (Slovacijs Péter kalendariumának fordítása). Bártfán nyomtatta Gutgesell Dávid 32 r.

Egyetlen teljesen ép példánya a m. Akad. ktárában. Legelőször ismertette Toldy Uj M. Muz. 1853. II. köt. 190. l.

VIII. 1584.

Kalendárium és az Egeknek s Tsillagoknak forgásából az Időnek naponként való Ítélete M. D. LXXXIV. Esztendőre. Magyarra

fordítatott Slovacius Péter mesternek Krakкаи Astrologusnak írásból. Nyomtatta Otmar Balint.

Igy adja a címet Sándor István M. könyvesház 10. l., ki Schwartner Statistikája nyomán ezt tartotta a legrégebb magyar nyomtatott kalendáriumnak. — Említi ezt a szerinte krakkai magyar kalendáriumot Kazinczy Ferencz Kulcsár István, Hazai s külföldi tudósításaiban 1808. 31. sz. mint egy széles tudományu barátja birtokát Debreczenben. Ezen barátját Cserey Farkashoz 1808. april 30-dikán irt levelében, — mely eredetiben megvan a Kazinczy Cserey Farkashoz irt levelei gyűjteményében az erd. Muzeumban, — zárjel közt meg is nevezi, így (Nagy Gábor). — Nagy Gábor példánya hová lett, nem tudom.

IX. 1585.

Kalendárium.

Sándor Istv. M. könyvesház 243. l. ezt az általam nem látott magyar kalendáriumot így említi: „1585. Várad. Kalendárium. (Krakkai szerént Gyulai módjára.)“ E szavak Toldy szerint „egy eddig ismeretlen gyulai (vagy hihetőbben a gyula-fejérvári) nyomdára látszanak mutatni.“ — Uj M. Muz. 1853. II. 190. l. — Azonban bizonyos, hogy Sándor István a „Gyulai módjára“ szavakat Wessprémi szavainak félreértése következtében irta, ki *Succincta Memoria Medic. Hung. Centuria II. pars II. 37. l.* ezen váradi 1585-diki kalendáriumot így említi: „*Calendarium illud Julianum, quod a. 1585. Magno-Varadini excusum fuisse cognouimus, ad normam Calendarii Cracouiensis conscriptum.*“ — Gyulán, mely vár 1566. óta török kézben volt, 1585 körül nyomdára gondolnunk sem lehet.

X. 1592.

Cisio Magyar nyeluen rent szerint napoknak meg szamlalasarol igazan rendeltettet. Adattatott ez melle ez világ teremteseröl foguan ualo röuid Chronica. (Fametszet, Magyarország címere). Debreczenben, 1592. 8° A—D = 16 sztlan levél (4 levelenként).

Késmárki evang. lyc. — Megvolt 1870-ben Pesten Szalay Zsigmond ktárában is.

XI. 1592.

Cisio Magyar nyeluen, és az égh írásánac és czillagoknak külöb külöb természetinec folyásából való Practica. Melyből gyer-

mekeknek születéseknec természetec, és az Napoknak miuolta megismertetnec. Az az: Magyar Planétás Könyw. Invisibilia Dei per ea, quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur. Rom. 1. vers. 20. Colosvarat Az Könywnyomtato által Magyarra fordítatot, és viiolau kiadatot. Anno Christi 1592. Esztendőben. 4° A—P = 15 iv = 60 sztlan lev. (A szövegbe nyomott számos fametszettel).

„Az keresztyén olvasónac“ szóló ajánlás, melyet „az Colosuári Könywnyomtato Gáspár“ (ifj. Heltai Gáspár) irt, kelt „Colosuárat 27. May 1590. — Ebből következtetve feltehetjük, hogy ezen Cisio első kiadása már 1590-ben is megjelent. — Conclusiójában ifj. Heltai Gáspár írja: „En is eszt az Könyueczkét az Német írásból szóról szóra Magyar nyelwre fordítottam“ — es abbol az régi Attyáinc tartásoc szerént ki attam.“ — A benne levő hexameterek néhányát Horváth István közléséből Virág Benedek adta ki; valamennyit közzétette Toldy Ferencz, Kisfaludi-Társ. Évl. V. köt. 433—426. ll. — Hasonl. Uj M. Muz. 1853. II. köt. 190. l.

Egyetlen teljes példány a m. akad. ktárában.

XII. 1593.

Judicium Magyar Nyeluen, az O es Vy Kalendarium szerint Christus Vrunk születése után M. D. XCIII. esztendőre: Tenatius János M. Az Krakai fő Oseolaban rendeltetett Astrologusnak írásából Magyarra fordítottatott Debrecenben.

Említi Weszprémi Succineta Memoria Medic; Hung. Cent. II. pars 2. 135. l., és utána Sándor Ist. M. könyvesház 12. l., — kik hibásan tartják ezt a második ismeretes magyarúl nyomtatott régi kalendáriumnak.

XIII. 1597.

Calendariom és ez mostani M. DXCVII. esztendőben történendő néminemű dolgokrol. Az Craecai Bernard Doctor írásából Magyarra fordíta Peechi Lvkach. Nyomt. Nagy-Szombatba.

Thurzó György nádor latin és magyar nyelven irt naplójegyzeteivel.

M. n. Múz. (Farkas Lajos ktarából). — Említve Pesti Hirnök 1865. 29. sz.

XIV. 1599.

O és Uy Kalendarium. Christus Urunk születése után 1599. Esztendőre. Ujfalui Imre Debreceni Schola Mester által iratta-

tot, es azon délre szamlaltatot. Debrecenben. 8° (valósággal 16°).
— Első ive Lugossy József ajándékából az erd. Muzeum ktárában.

XV. É. n. (XVI. század).

Calendariom magyar nielwen. Szekel' Estvan. H. és é. n. 8°
A — B_{vij} = 15 számozatlan levél.

Czímlapjának több mint kétharmadát a magyar czímer foglalja el. A korona alatti paizs négy mezőre osztva, a felső bal mezőn a 4 folyó, a felső jobb mezőn a hármashalmon álló kettős kereszt; az alsó jobb mezőn koronát tartó oroszlán, az alsó bal mezőn 3 oroszlánfő (Csehország és Dalmátia címere) áll, mely czímer látható Székely István Krakkóban 1548-ban nyomtatott címlevelének hátlapján is. Ezen Calendarium kétségtelenül Vietor Jeromos krakkai nyomdász által volt nyomtatva, mint betűinek az azon kori krakkai magyar nyomtatványok betűivel való egyezése bizonyítja.

A mi a nyomtatás évét illeti, magának Székely Istvánnak előbeszédéből bizonyosnak tartom, hogy ez a könyvecske megjelenését 1538-nál későbbre nem tehetjük. Ezen előbeszéd, mai írásmóddal adva, következő: „Mikoron minden nemzetet látnék, hogy az ő nyelvén Calendariomot szerzene, kiből esztendőnek innepit megtudhatná, igen jónak vélém én is, hogy az magyar nyelvre az Calendariomot forditanám, kiből megtudhatná az gyermekek nem csak az innepeket, hanem hány hét lenne minden esztendőbe az bus hagyat, mely nap lenne meg az ujság, hány órán támadna fel minden napon az nap, mikort kezdetnék el az tavasz, nyár, ősz, tél, kibe ennek felette be csenéltam az magyar Cisiót, hogy könnyvélnkül is az innepeket megvethetnék, kivel vélém, hogy valamit használnék az magyarul olvasó gyermekeknek, kit jó neven ha veendnek, többre és nagyubra ennek utánna igyeközünk. Isten tartson meg bennetek.“ Kitészik az utolsó sorokból, hogy ez a gyermekek számára szánt legelső magyar örökös kalendáriom Székely István legelső nyomtatott munkája, s minthogy töle Krakkóban már 1538-ban ennél minden esetre fontosabb és terjedelmesebb két munka jelent meg, u. m. az „Istenes Énekek“ és a „Keresztyénség fundamentomáról való tanúság“: teljességgel nem kételkedhetünk a felől, hogy ezen kis kalendáriom nyomtatási idejét 1538 előttre, vagy legalább is 1538 elejére kell helyeznünk.

Legelsőben ismertette ezen könyvecskét a Kulcsár István által szerkesztett Hazai és külföldi tudósítások 1808. évf. 31. számában Kazinczy Ferencz, ki barátja Cserey Farkas krasznai könyvtárából éppen azon példányt kapta kezéhez megtekintés végett, mely ma az erd. Múzeum tulajdona. Kazinczy az előbeszéből kétségtelennek tartja, hogy ez az első nyomtatott magyar naptár, a mi-ben teljesen igaza is van: nyomtatási évét azonban csak hozzávetőleg határozza meg e szavakkal: „a 26-ik lapon álló húshagyat táblájának lineája elébe tintával írta fel az esztendőket egykori birtokosa, nyilván, hogy az adott esztendőben előfordulandó húshagyat idejét bajos számlálgatás nélkül is egyszerre fellelje a szem. A 12-ik sor-nak elébe az 1550-t írta, s így méne le tovább, úgy hogy az utolsó (19-dik) sor elébe az 1557., a legelső elébe pedig osztán az 1538. esett: A kalendariom tehát már 1549-ben ki volt adva.“ — Kazinczynak ez a meghatározása, mely éppen nem bizonyítja azt, hogy e naptár 1549 előtt tíz s több évvel is meg nem jelenhetett volna, vitte Toldyt arra, hogy ezt az örökös kalendáriumot Krakkóban 1549-ben nyomtatottnak állítsa, Uj M. Muz. 1853. II. 189. l. Ez állítását azonban, a tölem vett értesítés alapján, ő maga helyre igazította. A m. nemz. irod. tört. rövid előadásban Pest 1864—5. 59. l., a hol ezen naptárt h. és é. n. (Krakkó 1538.) megjelentnek írja; mit én az évre nézve, mint föntebb kifejtettem, teljes biztossággal nem mernék állítani.

Érdekesek e naptárban a minden hónapra írt két soros versek, melyekben a rimelésnek csak elvétve akad némi nyoma, hanem a rhythmus ereje érezhető több kevesebb sikerrel. Például:

Boldogasszony (Januarius) havára:

Vígan lakik | Boldogasszony | hava hő pecsenyével.

Vígan tartja | az ő vendégét | az meleg házba.

Szentgyörgy (Aprilis) havára:

Szentgyergy hava | terömt nekünk | szép virágokat.

És meg tiltat | rétet sok jó | szénáért.

Kisasszony (Augustus) havára:

Szénát hordat | házat rakat | kisasszony hava.

És jól lakik | ért gyümölcsessel | ő jó kedvvel.

Egyetlen teljes péld. az erd. Múzeumban. Ezen példánynak is 12-dik levele kézirattal van pótolva, mi 1705-ben Szebenben történt; a másoló ugyanis e levél aljára följegyezte: „Cibinii Anno

Domini MDCCV. Ipsis Idibus Nov. — A címlevél hátlapján a könyv két régibb birtokosa így jegyezte föl nevét: „Sum ex Libris Pauli Schirmeri Cib. Patr. (Cibiniensis Patricii) Anno 1705. die 8. 7bris“ és „Sum ex Libris Johannis Georgii Ritter. Anno Domini 1735. die 8° August“. — E szerint Szebenben 1705-ben még más példánynak is kellett lenni, melyből a kiegészítés történt. Ma több teljes példány nem ismeretes. A M. A k a d. csonka példányából az A₁₋₃ és B₅ lev. (összesen 4 lev.) hiányzik.

AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR RENDEZÉSÉRŐL.

Az egyetemi könyvtár nemcsak a monumentalis épület elkészültével, de egyúttal a korszerű rendezéssel új aerába lép.

Midőn 1786-ban a ferencziek zárdájának elő részét könyvtárrá alakították át, lebontván a folyosó- és czella-falakat s az így alakult nagy termet körül karzattal látták el, a falak mellett mind földszint, mind a karzaton nyílt szekrényeket alkalmaztak. Ezen szekrények tölgyfából készültek és nemcsak alakjuk volt díszes, de beosztásuk is igen czélszerűnek bizonyult, mert készítésöknél főfigyelmet a könyvek alakjára fordítottak s ez nálunk különösen fontos volt, mivel a könyvtár a klastromoktól elkobzott könyvgyűjteményekből alakult, s így igen gazdag foliansokban. A szekrények tartósság tekintetében is kiállták a próbát, úgy hogy a szebbeket még ezen túl is sokáig lehet használni, s ezért nagyobb részöket meg is tartják. A mi a terem megvilágítását illeti, arról is volt gondoskodva, mert a nagy teremnek fölül és alól összesen 20 ablaka volt. A könyvterem hossza 37 méter és 48 centiméter, szélessége 13 méter és 86 centiméter volt és a belépőnek imponans tekintet nyújtott, míg később a biztonsági oszlopok és a gyarapodást magokban foglaló újabb, festetlen és különféle alakú szekrények valóságos raktárrá nem silányították. A falakat földszint 30, a karzaton 28 théka vette körül, melyek ismét polczokra (gradus) oszlottak, a thékák római számmal, a polczok a—h betűkkel voltak megjelölve; a könyvek beosztásánál is ezen jegyek használtattak (a könyv táblájának belső részén, vagy a füzet külső borítékán, előbb tentával, később írónnal jegyezve). A munkák tudományszakok szerint helyez-

tettek el; ezeken belül polczonként szerzők szerint betűrendbe voltak szedve. A jelen század elején míg a könyvek egyes sorban álltak és a szaporodás jelentéktelen volt, az olvasók száma pedig csekély, ezen berendezés megfelelt a czélnak és a 23 folians kötetű betűrendes katalogus jól kalauzolta az illető tudósokat. De már az ötvenes években, midőn a Frank-könyvtár 14 ezer kötetét szintén a nagy teremben helyezték el, és a gyarapodás miatt a könyveket a polczokon három sorba kellett rakni, a rend felbomlott, még pedig legelsőben a betűrendes elhelyezés vált lehetlenné. Ekkor Regulý könyvtárőrnek azon jó gondolata támadt, hogy a magyar könyveket külön válogatta és szakok szerint külön szekrényekben betűsorban állította fel, s noha itt is az örökös rend-felbomlással kellett küzdeni, mégis könnyebb volt az áttekintés. A kezelést még inkább megnehezítette az 50 ezer kötetre terjedő Balogh-könyvtár, mely külön thékákban betűrendben helyeztetett el, azonban úgy, hogy még a czédulázás után sem lehetett használni a raktárszerű berendezés miatt, melyen a hely szűke miatt nem lehetett segíteni.

Az új könyvtár-épület befejezéséhez közeledvén, múlt évi május hóban az átköltöztetést készítették elő, oly módon, hogy az egyes thékákban a könyveket betűrendbe raktuk, ezzel azonban a polczok kijelölése elenyészett; egyúttal a rossz helyre került könyveket saját helyükre tettük s különválogattuk a legkeresettebb és legbecesebb munkákat az új olvasó-teremben felállítandó kézi-könyvtár számára. Czészerű lett volna a könyvnyomdai zsebkönyvek (incunabula) is külön választani; de ez nem történt, pedig a könyvtár ilyenekben igen gazdag, sőt ezeknek külön katalogusok is van. Múlt október hóban és november hó elején eszközöltük az átköltöztetést az új épületbe, mely művelet csak 33 napot vett igénybe.

Az új könyvtár-épületben az emeleten három, földszint két, összesen tehát öt nagy terem áll rendelkezésünkre, melyek vasszekrényekkel vannak felszerelve; ezenkívül a karzatos nagy olvasó-terem, mely magassága által az első és második emeletet foglalja el és 17 méter 95 centiméter hosszú és 16 méter 38 centiméter széles, 40 tölgyfaszekrényvel bír és 120 olvasónak nyújt elég kényelmet.

A termeket a négy egyetemi kar szerint osztottuk be; úgy hogy az első emeleti három terembe a bölcsészeti, természettudományi s jog- és államtudományi, a földszinti egyik nagy terembe a theologiai tudományok jutott, a másikba pedig a hírlapok és folyó-

iratok összes mennyisége, mert az időszaki sajtó termékeinek külön kezelése nálunk is elkerülhetlenné vált, nemcsak a tömegnek óriási mérvben lett felszaporodása miatt, de a biztos és könnyebb áttekintés végett is.

A könyveket, a thékák modern szerkezete miatt, nem helyezhettük el úgy mint a régi helyen voltak, hanem ki kellett terjeszkednünk, de a czélszerűséget és a kezelés folytonosságát nem téveszthettük szem elől s így még mindig meg kellett tartanunk a régi thékák szerint való beosztást. A magyar könyveket az ablakok közt levő különálló vasszekrényekben, ismét tudományszakok szerint állítottuk fel s így mindenkor áttekinthetjük és figyelemmel kísérhetjük a mi kis nemzeti irodalmunkat, hogy a netalán felmerülő hiányokat azonnal pótolhassuk. A Frank-féle könyvtárt, melynek tulajdoni jogáról az egyetemi könyvtár javára a fővárosi képviselőtestület egészen lemondott, a végleges beosztásig a folyosón helyeztük el; az 50 ezer kötetből álló Balogh-féle könyvtárt (mely szintén beosztandó) a termék üres helyein elhelyezett szekrényekben és a mellékszobákban állítottuk fel.

Ezután fogtunk még csak a tulajdonképeni rendezéshez. Feladatunk a könyvek szoros betűrendbe rakása volt s ezzel eltöltöttünk két hónapot; míg f. évi január hóban rendelkezésünk alá nem bocsátottak a nagy olvasó-terem. Ide költöztettük a visszamaradt kiválogatott könyveket és azokat tudományszakok szerint a 40 szekrényben elosztottuk és szoros betűrendbe raktuk. Az egyes tudományszakok következőleg osztattak be. Idegen nyelvűek: bölcsészet 1, természettudomány és matematika 2, műrégészet 2, földrajz, utazás 1, történelem 4, jog- és államtudomány 7, theologia 1, angol, olasz irodalom 1, német irodalom 2, francia irodalom 1, ó-kori classikus irodalom 2, nyelvészet 1, orvostudomány 3; magyar nyelvűek: M. tudom. Akadémiai kiadványok 2, magyar írók 1, nyelvészet 1, orvostudomány 1, történelem 1, földrajz és matematika 1, jog- és államtudomány 1; végre a tiszti személyzethez közel az ablakok alatt 2 thékában a szótárak és más kettőbe az ismerettárak helyeztetek el.

Itt végre hajótörést szenvedett a régi rendszer, miután a műveltség előhaladtával egy fényes palotában a közönség igényei a szoros betűrendes rendszernél kissé többet kívánnak. Felsőbb rendeletnél fogva febr. 1-jén hozzáfogtunk a kézi-könyvtár czédelázásához és a 9000 kötetből álló gyűjteményt pár hét alatt címeztek és a számok felragasztását is megkezdhetjük, így a könyvtárnak márczius

elején történendő megnyitását egyedül a nyomdában felmerülő technikai nehézségek akadályozzák.

Az újabb rendezés alkalmával, az idő rövidsége miatt, de különösen a helylyel való gazdálkodás szempontjából a számozásnál nem ragaszkodtunk a betűrendes beosztáshoz, hanem azért fenntartjuk a főbb tudományszakokat s ezen belől a folyó számot, úgy hogy a 8., 4. és 2. rétet külön folyó számmal ellátva, a járulékokat mindig a következő számmal látjuk el, csak egy-ugyanazon munka többi köteteit ékeljük be és ezen beékelésnél az előbbeni kötet száma mellé még az alphabet betűit alkalmazzuk. Ezen rendszernek azon előnye van, hogy a rendezés a tudományszakok szerint a végtelenig folytatható, üres helyre nincs szükség (a mivel mi úgysem igen rendelkezünk) és nem kell a rendezés bevégezésére évekig várni; „a könyvtárnál pedig minden oly rendszer czélirányos, mely szerint a könyvet gyorsan meg lehet találni,“ mint boldogemlékű Toldy Ferenczünk, a könyvtár volt igazgatója, szokta volt mondani.

A könyveknek jelekkel és számokkal való ellátásánál, nem utolsó dolog, a jegyek vagy paizskák czélszerű megválasztása: a kezelés gyorsítása végett nem szabad azokat elrejtteni, sem felirataikat igen kicsire készíteni; de dísztelen a nagy jegy is, különösen ha két részből áll és a könyvnek sarkát egy harmadrésznyire betakarja, vagy a könyv sarkának különböző részére ragasztatik. Mindezt tekintetbe véve, nálunk a paizskák $2\frac{1}{2}$ centiméternyi négyszög átmérőt nyertek s ezen a tudományszak (théka) kezdőbetűvel és a könyv folyó számmal jelöltetett s miután ez a könyv sarkának aljára ragasztatik és rózsaszínű papírosra nyomtatott, a könyvtár polczain mint szalag húzódik végig és megfelel a szépkötésű könyveknek s a dús aranyozással díszített teremnek is.

Az olvasó-terem nyomtatott betűrendes katalogusa rövid idő alatt elkészül, s minden egyes munka czíme mellé az illető jegy lesz téve, a közönség nagy kényelmére, miután csak a jegyet és, ha a könyv nem 8-rétű, az alakot kell a kívánat-lapra felírnia. Később gondoskodva lesz arról is, hogy a beérkezett újabb munkák gyorsan köttessenek és osztassanak be, ha kell, a kevésbé használt könyvek helyére; s így a számozás fenntartásával ezek is sokkal hamarabb lesznek megtalálhatók, mintha számozás nélkül szoros betűrendbe volnának rakva.

A könyvtár ellenőrzése és átvizsgálása, mely utóbbi a régi rendszer szerint közel egy század óta nem történhetett meg, az újabb beosztás és számozás által rendkívül megkönnyített; ha ugyanis csak a nyomdából visszakérült czédulák thékák és számok szerint rakatnak, kész a helyrajzi katalogus; a rendes czédula-katalogus pedig szakszerint beosztva, a búvárkodó tudósnak kellő tájékozást nyújt könyvtárunknak szakmájába vágó készletéről.

Miután kormányunk a tudományok és ismeretek fejlesztésére mindenkor főfigyelmét fordította és az eszközök megválasztásában a legliberalisabb tényező volt, bizton hisszük, hogy az egyetemi könyvtár, mely egyúttal országos, néhány évtized múlva méltán versenyezhet a külföld nevezetesebb könyvtáraival.

IDŐSB SZINNYEI JÓZSEF,
a kir. m. egyetemi könyvtár első őr.

A magyar irodalom 1876-ban.

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1876-iki évszámmal vannak jelelve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát, az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.)

- Ábrányi Emil** költeményei. (Fekete Bernát. 8-r. 328 l., ára füzve 3 frt.)
- Áldor Imre.** Attila hun király története. (Történelmi könyvtár. 15-ik füz. Franklin-t. 8-r. 96 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** Hunyady János és kora. (Történelmi könyvtár. 14-ik füz. Franklin-t. 8-r. 128 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** József esásár vagyis egy emberbarát a trónon. (Történelmi könyvtár 13-ik füz. Franklin-t. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** Két Rákóczyné. (Történelmi könyvtár. 16. füz. Franklin-t. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** Korona és vérpad, vagy Stuart Mária története. (Történelmi könyvtár. 17-ik füz. Franklin-t. 8-r. 108 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** Magyar nemzeti vértanúk. (Történelmi könyvtár. 19-ik füz. Franklin-t. 8-r. 104 l. ára 40 kr.)
- Almási Tihamér.** Clarisse. A nemz. színház által 100 arany pályadíjjal jutalm. eredeti dráma 5 felvonásban. (Lafite. 8-r. 84 l. ára 60 kr.)
- Amerikai humoristák.** I. II. (Franklin-t. 8-r. — I. Aldrich T. B. 346 l. ára 2 frt. — II. Thain Mark. 399 l. ára 2 frt.)
- Apáthy István.** Kereskedelmi jog. A magyar keresk. törvény alapján, tekintettel a nevezetesebb európai keresk. törvényekre. I. kötet. 1-ső füzet. (Eggenberger. 8-r. 224 l. ára 1 frt 80 kr.)

- Babics Kálmán.** Logika vagy gondolkodástan. Középiskolák használatára. Az új tanterv alapján. (Tettey. 8-r. 174 l. ára 1 frt. 40 kr.)
- Bakó S. Fröhwrth K. Gruber J. Posch L.** Magyar olvasókönyv német tannyelvű népiskolák számára. Első rész. Az írva-olvasztató tanmód elvei szerint dolgozva. I. és II. évfolyam. (Franklin-t. 8-r. 79 l. ára kötte 30 kr.)
- Balla János.** A tündérnő. Regényes elbeszélés hét énekben. Kiadja a Kisfaludy-társaság. (Athenaeum. 8-r. 154 l. ára 80 kr.)
- Ballagi Mór.** Brassai és a nyelvújítás. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. Szerk. Gyulai Pál. V. köt. IV. sz. Akadémia. 8-r. 22 l. ára 15 kr.)
- Ballagi Mór.** Iskolai és utazási magyar és német zsebszótár. Magyar-német és német-magyar rész. Könyomatu kiadás. (Franklin-t. 8-r. 408 és 368 l.)
- Balló Mátyás.** Elemi vegytan az ásványtan alapvonalaival a középiskolák alsóbb osztályai számára. (Franklin-t. 8-r. 144 l. ára 1 frt.)
- Bárány Ignác.** Olvasó- és nyelvképző-könyv. II. köt. Olvasmányok. Irálytan. Fogalmazási gyakorlatok. A nyelv és irodalom történetének vázlata. 2-ik kiad. (Laufer. 8-r. VII és 264 l. ára 1 frt 28 kr.)
- Bárány Ignác.** Tanítók könyve. Kalauz a nevelés és tanítás vezetésére. 4-ik, az újabb viszonyokhoz alkalmazott kiadás. (Laufer. 8-r. VIII és 302 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Bartal Antal.** Latin Gyakorlókönyv a Mondattanhoz. (Eggenberger. 8-r. 100 l. ára 80 kr.)
- Bellinger J.** Földrajzi vezérfonal. Algymnasiumok és alreálisk. számára. Németből ford. Fényes Elek. 8-ik, a 22-ik ered. kiadás után javított kiadás. (Franklin-t. 8-r. 95. l. ára 35 kr.)
- Beniczky Irma.** A mindennapi életből. A nőknek. Ruzs K. Moleschott, Doeberciner s mások után. I. II. (Családi könyvtár 11. és 12-ik sz. Franklin-t. 8-r. I. 96 l. ára 40 kr. II. 96 l. ára 40 kr.)
- Beöthy Leo.** Nemzetlét. Tanulmány a társadalmi tudományok köréből Magyarországon jelen helyzetének megvilágosítására és orvoslására. (Athenaeum. 8-r. 233 l. ára 2 frt. 40 kr.)
- Beöthy Zsigmond.** A magyarországi protestans egyházra vonatkozó összes országos törvények történelmi, közjogi és gyakorlati jegyzetekkel. (Tettey N. 8-r. 154 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Berényi Salamon.** Földrajzi tankönyv. Polgári iskolák, továbbá felső nép-, ipar- és kereskedelmi iskolák számára különös tekintettel az ipar és kereskedelemre, a minis. tanterv nyomán. (Eggenberger. 8-r. 137 l. ára 70 kr. kötte 80 kr.)
- Bernáth József.** Közlemények a budai keserű forrásokról. (Math. és termtud. közlemények. Szerk. Szabó József. XII. köt. VII. sz. Akadémia. 8-r. 135—152 l. ára 10 kr.)
- Bierbauer Lipót.** Vegytan a legújabb elméletek alapján középtanodai és magánhasználatra. I. r. Szervetlen vegytan. (Győr. Grosz. 8-r. VI. és 228 l. ára 1 frt 50 kr.)

- A birtokrendezésről** az erdélyi részekben. — Ajánlva az erdélyrészi-képviselők és a kereskedelem- ipar és földmivelés-ügyi miniszter figyelmébe. Az erdélyi gazdasági-egylet egy tagjától. (Kolozsvár. Stein J. 8-r. 98 l. ára 60 kr.)
- Blackmore R. D. Doone Lorna.** Regény Exmoorból. Angolból ford. Mudrony Pál. I—IV. (Athenaeum 8-r. ára 4 frt. — I. 247 l. — II. 276 l. — III. 277 l. — IV. 271 l.)
- Balla János.** Néhány új gombafaj Pozsony környékéről. (Math. és termtud. közlemények. Szerk. Szabó József. XII. köt. VI. sz. (Akadémia. 8-r. 131—134 l. ára 10 kr.)
- Borza Nándor.** Szavalókönyv. Elemi iskolai és házi használatra. 3-ik kiad. (Franklin-t. 16-r. 112 l. ára 30 kr.)
- Carlén Flygare Emilia.** Az öreg ur védencei. Regény 2. kötetben, ford. Julia (Kolozsvár. Stein János. — 8-r. ára 2 frt 50 kr. I. 1—317 l. II. 318—632 l.)
- Chateaubriand. Atala.** Ford. Csiky Kálmán. (Olasó könyvtár 12-ik sz. Franklin-társ. 8 r. 103 l. ára 20 kr.)
- Collins Wilkie.** A glennichi rejtély. Angolból Ziehy Camilla. (Athenaeum. 8 r. 630 l. ára 3 frt.)
- Colomb. Caril és leánya.** Regény. Ford. U. Ilona. (Athenaeum. 8 r. 171 l. ára 80 kr.)
- Cooper Fenimore I. A kém.** Regény. Angolból ford. Cseréy József. I. II. rész. (Franklin társ. 8 r. XII és 448 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Családi könyvtár.** — közhasznú. — (Franklin társ. 8 r. 11. és 12-ik sz. L. Beniczky Irma.)
- Dalmady Győző** összes költeményei (1857—1875). I. II. (Tettey. 16 r. — ára 3 frt 50 kr. I. VI és 384 l. II. VI és 395 l.)
- Dárdai Sándor, Körösi Sándor és Schnierer Aladár.** Bírálatok a magyar büntető törvénykönyv tervezetéről. (Franklin-társ. 8 r. 45 és 70 és 61 l. ára 1 frt.)
- Deák Ferencz** élet- és jellemrajza. (Athenaeum 8 r. 52 l. ára 30 kr.)
- Dely Mátyás.** Sertésstenyésztés. 2-ik kiad. (Falusi könyvtár. 6-ik sz. Franklin-társ. 8 r. 136 l. ára 50 kr.)
- Dezső Gyula.** Zács Felicián. Dráma 5 felvonásban. (Debreczen. — Csáthy. 16 r. 84 l. ára 50 kr.)
- Diódvárallyay György.** Az erdélyi szászok köz- és magánjoga. (Kolozsvár. Gámán. 8 r. 46. l. ára 1 frt.)
- Dittes Frigyes.** Gyakorlati logika, főleg tanítók és tanító növendékek számára. Szabadon átdolgozta Gyertyánffy István. 2-ik jav. kiad. (Aigner 8 r. 78 l.)
- Döntvénytár.** Magyar kir. curia határozatai. Gyűjtötték: Dárday Sándor. Gallu J. Zlinszky Imre. — XIII. folyam. (Franklin-társ. — 8 r. 178 l. ára 2 frt.)
- Duncker Miksa.** Az ókor története. A 3-ik kiadás alapján a m. t. Akadémia megbízásából ford. Jónás János. 6-ik füz. (Ráth Mór. 8 r. 145—288 lap. ára 1 frt.)
- Dux Adolf.** Vallás és tudomány. (Franklin-társ. 8 r. 53 l. ára 60 kr.)
- Eudródi Sándor.** Tüesökdalok. (Zilahy. 16 r. 94 l. ára füzve 80 kr. Diszkötésben 1 frt 20 kr.)

- Eötvös József** br. A karthausi. 7-ik kiad. (Ráth M. 8 r. 594 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Erdélyi országgyűlési Emlékek.** Történeti bevezetésekkel. A M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti Szilágyi Sándor. Első kötet 1540—1556. (Akadémia. 8 r. XVI és 596 l. ára 3 frt.)
- Falusi könyvtár.** (Franklin-társ. 8 r. Lásd Dely Mátyás.)
- Farkas Ödön.** Közügyeinkről az alkotmányos korszak első tíz éves ciklusa végén (Aigner L. 8 r. 85 l. ára 80 kr.)
- Fehér Ipoly.** Kísérleti természettan. Az újabb elméletek alapján szerkesztett kézikönyv, középtanodák felsőbb osztályai számára. 2-ik jav. kiad. (Franklin-társ. 8 r. XV és 355 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Fekete Gábor.** Vélemény és indítvány a marosvásárhelyi jogász-egylet III. szakosztálya által kitűzött azon kérdés felett: „A tiszta vádrendszer kívánatosabb volna-e nálunk a jelenleg alkalmazott vegyes rendszernél, s ha igen, minő feltételek mellett?” (M. Vásárhely. Imreh S. 8 r. 81 l.)
- Feuillet Octav.** Egy nagyvilági házasság. Regény. Francziából U. Hona. (Athenaeum. 8 r. 160 l. ára 80 kr.)
- A fővárosi iparosok köre** választmányának előterjesztései a III. rendes évi közgyűlésen 1876. január 30-án. (Pesti könyvnyomda részvény-társ. 8 r. 28 l.)
- Fraknoi Vilmos.** A magyar országgyűlések története. Harmadik kötet. 1546—1556. (Különnyomat a Magyar Országgyűlési Emlékek III. kötetéből. Akadémia. 8 r. 174 l. ára 1 frt.)
- Führer Ignác.** A magyarok története rövid előadásban. Népiskolai használatra. 9-ik jav. kiad. (Aigner. 8 r. 38 l. ára kötve 30 kr.)
- Führer Ignác.** A Természetrész elemei. Különös tekintettel ipar- s kereskedelemre, népiszk. használatra. 3-ik átdolgozott s javított kiadás (Kókai Lajos. 8 r. 66 l. ára 30 kr.)
- Gájus.** Institutiók. Kérdések és feleletekben. (Eggenberger. 8 r. 79 l. ára 80 kr.)
- Gáspár Ignác.** Első oktatás a földiratban. A népiskolák középosztályai számára. 18 fametsz. rajzzal. 2-ik jav. és tetemesen bőv. kiad. (Tettyey. 8-r. 57 l. ára kötve 40 kr.)
- Gogoly Vaszilyevics Miklós.** A revisor. Vigjáték. Kiadja a Kisfaludy társaság. Oroszból ford. s Gogoly életrajzával bevezette Szentkirályi Albert. (8-r. 191 l. ára 1 frt.)
- Göndöcs Benedek.** Szent beszéd, melyet gróf Wenckheim Géza ur ő méltósága és Dehő Zsenni urhölgy ő nagysága ünnepélyes házassági egybekelésök alkalmával Ó-Kigyóson 1876. febr. 9-én elmondott Göndöcs B. (Kertész J. 8-r. 7 l.)
- Graf Jakab.** Német nyelvtan közép-, reál-, polg. isk., képezdek stb. számára s magánhasználatra I. rész. 2-ik javított kiadás. (Franklin-társ. 8-r. 192 lap, ára 80 kr.)
- Gregorovius.** Lucrezia Borgia. Egykorú okiratok és levelezések nyomán. Ford. Márkus Miklós. I. rész. (Ráth Mór. 8-r. 192 l. ára [mind a 3 résznek] 3 frt.)
- Grósz Lajos.** Évi jelentés az országos közegészségi tanácsnak 187¹/₂ évi működéséről. (Pesti könyvnyomda részvény-társulat. 8-r. 35 l.)
- Grünwald Béla.** Közigazgatásunk és a szabadság. 1. és 2-ik kiad. (Ráth. 8-r. 143 lap, ára 1 frt 20 kr.)

- Günther Antal.** Az anya könyve. Francia forrásból. (Athenaeum. 8-r. 207 lap, ára 1 frt 50 kr. Diszkötésben 2 frt 60 kr.)
- Gyógyszer árszabvány.** Taxa medicamentorum. A gyógyszer-árszabvány hivatalos kiadásába fel nem vett gyógyszerek árszabványával bővített, a méterrendszer szerint átdolgozott kiadása. Magyar, latin és német nyelven. Kidolgozta Rohrbach Antal. (Szentkirályi és Kornis. 8-r. 79 l.)
- Gyulay Béla.** Magyar nyelvtan. Olvasmányokkal, irály- és nyelvtani gyakorlatok, feladványokkal, ismétlő kérdésekkel. Felső nép- és polgári iskolák számára. (Pfeifer. 8-r. VII. 150 l.)
- Hamar Pál** közalapítványi királyi ügyigazgató, mint a szent korona egyik ügyészenek véleménye, melyet a budapesti egyetemi alap jogi természete kérdésében a magyar országgyűlés képviselőháza kiküldött bizottságának 1875-ik apr. 20-ról és május 7-ről kelt felhívásai nyomán tisztelettel előterjeszt. (Egyetemi nyomda. 4-r. 72 l.)
- Hauzély Ferencz.** Kereskedelmi irálytan és levelező, egybekötve kereskedelmi és magánügyiratokkal. Gyakorlati kézikönyv kereskedők, gyárosok, pénz- és iparvállalati tisztviselők és más iparüzők használatára. A „pesti kereskedő ifjak társulata“ által jutalmazott pályamű. 2-ik kiad. (Franklin-társ. 8-r. 466 l. ára 2 frt.)
- Hase Károly.** A protestans polemika kézikönyve A 3-ik német kiadás után ford. Hegedűs János. Revidálta Makkai Domokos. II. köt. (Franklin társ. 8-r. VII és 452 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Hajdu Gyula.** A vegytan és ásványtan tankönyve. A reáliskolák IV. és V. oszt. számára. Az új tanterv igényeihez alkalmazva. A szövegbe nyomott 165 falmetszettel. (Franklin-társ. 8-r. XII és 162 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Heiszler József.** Halotti egyházi beszédek. (Petrik. 8-r. 243 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Herman Ottó.** Magyarország Pók-Faunája. I. kötet. 3 könyom. táblával, magyar és német szöveg. (Természett.-társ. 4-r. 119 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Hevesi Lajos.** Karczképek az ország fővárosából. (Franklin-társ. 8-r. 304 l. ára 2 frt.)
- Hofer Károly.** Rendszeres francia nyelvtan a középtanodák felsőbb osztályai számára. (Aigner. 8-r. 1—64 lap. A teljes mű ára 1 frt 40 kr.)
- Hoffmann Ferencz.** Pásztor és bujdosó. Elbeszélés. Hoffmann Fer. után Nyirák Lajos. (Pfeifer. 8-r. 66 l.)
- Hollós László.** A modern festőművészetről különös tekintettel a magyar históriai festészetre. (Tetty. 8-r. 40 l.)
- A m. k. honvédelmi ministerium és honvédség névkönyve.** 1876. évre. Hiv. kiadás. Rendfokozati és beosztási kimutatással. (Légrády testvérek. 8-r. 178 lap. ára 1 frt.)
- Horatius Pisokhoz írt levele.** A költészetről. Ford. Fábián Gábor. (Arad. Réthy Lipót. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Horváth Mihály.** A magyarok története rövid előadásban. 5-ik jav. kiad. (Franklin-társ. 8-r. VIII és 359 l. ára 3 frt.)
- Hugo Victor.** Hernani. Szomorujáték 5 felvonásban. Ford. Szász Károly. (Olesó könyvtár 16. sz. Franklin-társ. 8-r. 124 l. ára 30 kr.)

- Horvát Zsigmond.** Térmennyiségek, vonalok, síkok és testek méterrendszerbeni számítása. Tanodai és magánhasználatra. (Tettey. 8-r. 88 l. ára 48 kr.)
- Igazságügyi rendeletek.** 1875. I. füzet. (Franklin-társ. 8-r. 48 l. ára 30 kr.)
- Indali Péter,** Erdélyi. Magyar olvasókönyv. Gymnasiumok, felső elemi, polgári és reáltanodák számára. 3-ik kiadás. (Franklin-társ. 8-r. 240 l. ára 65 kr.)
- Janka Victor.** Adatok Magyarhon délkeleti flórájához, tekintettel dr. Borbás V. jelentésére „Az 1873. évben a Bánság területén tett növényteni kutatásokról”. (Math. és termud. közlemények. Szerk. Szabó Józ. XII. köt. VIII. sz. Akadémia. 8-r. 153—188 l. ára 25 kr.)
- Jegyzék-napló** mindenki számára 1876. IV. évf. (Légrády, 16-r. 42 l. és napló, ára kötve 1 frt 20 kr.)
- Jókai Mór.** Az élet komédiásai. Regény. I—VII. (Athenaeum. 8-r. I. 201 l. — II. 188 l. — III. 191 l. — IV. 159 l. — V. 156 l. — VI. 157 l. — VII. 154 l.) ára 7 frt.
- Jósika Miklós** regényei. (Franklin-társ. 16-r. I. Abafi 6-ik kiad. 1-ső köt. 176 l. ára 50 kr. — 2-ik köt. 174 l. ára 50 kr.)
- Juvenalis Decimus Junius** Satirái, magyarra fordította és jegyzetekkel felvilágosította Dr. Barna Ignác. [Tettey Nándor és társa bizománya. 8-r. 240 l. ára 2 frt 60 kr.]
- Kakujay Gyula.** A kisbirtoki földhitel szervezése a kisbirtokosok orsz. földhitel-egyesülete és az ezzel szövetséges mezőgazdasági előleg-egyletek által. (Franklin-társ. 8-r. 124 l.)
- Kállay István.** Magyar történeti életrajzok népiskolák számára. A tiszántuli ref. egyházkerület népiiskolai tanterve alapján. [Debreczen. Csáthy. 8-r. 86 l. ára kötve 30 kr.]
- Kapezy Zoltán.** A gyorsírás fejlődésének és irodalmának rövid vázlata. Különös tekintettel hazánkra. [Győr. Czéh Sándor. 4-r. 31 l. ára 60 kr.]
- Kassay Adolf.** Utmutató kézikönyv a kataszteri munkálatokra. A törvény ered. szövegével, magyarázattal és iromány — példákkal. [Weber és Szenkovits 8-r. 95 l.]
- Keleti Károly.** Visszapillantás közgazdaságunk egy negyed századára. Székfoglaló értekezés. [Értekezések a társ. tudományok köréből. Szerk. Fraknói V. VI. köt. 1. sz. Akadémia. 8-r. 29 l. ára 20 kr.]
- Keresztseghy Lajos.** Az urbéri perekbeni eljárások és bizonyítékoknak gyakorlati ismertetése. [Tettey N. 8-r. VII. 118 l. ára 1 frt.]
- Kemény Zsigmond.** Szerelem és hiúság. Beszély. [Olesó könyvtár. 15. sz. Franklin-társ. 8-r. 144 l. ára 30 kr.]
- Képviselőházi irományok.** I—IV. [Az 1875. évi augusztushó 28-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. I. 217—375 l.; II. 354 l. III. 333 l.; IV. 46 l.]
- Képviselőházi jegyzőkönyvek.** I. [Az 1875. évi augusztus 28-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. 65—216 l.]
- Képviselőházi napló.** I—III. [Az 1875. évi augusztus 28-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. I. 161—380 l.; II. 425 l.; III. 176 l.]

- Kereskedelmi törvény**, 2-ik, a törvény életbeléptetésére vonatkozó ministeri szabályrendeletekkel bővített kiadás. [Ráth Mór. 8-r. 144 és XXXIV. l. ára 1 frt 40 kr.]
- Kereskedelmi törvény**, 2-ik, a törvény életbeléptetésére vonatkozó ministeri szabályrendeletekkel bővített kiadás. [Ráth Mór. 16-r. 240. LV. l. ára 1 frt 20 kr.]
- A kereskedelmi törvény életbeléptetésére vonatkozó ministeri szabályrendeletek.** [Ráth Mór 8-r. 34 l. ára 40 kr.]
- A kereskedelmi törvény életbeléptetésére vonatkozó ministeri szabályrendeletek.** [Ráth Mór. 16-r. 54 l. ára 40 kr.]
- Kézmárszky Tivadar.** A szülészet tankönyve bábák számára. I. rész. [Lafite és Elsner. 8-r. 117 l.]
- Klamarik János.** Psychologia vagyis lélektan, mint tapasztalati tudomány. A legújabb írók, különösen G. A. Lindner után. [Lauffer. 8-r. 1—112 l. ára a hátralévő 4 ívvel együtt 1 frt 40 kr.]
- Kohn Gyula.** A kísérleti természettan tankönyve. A középt. felsőbb oszt. számára. Jamin „Petit traité de physique“ ezimű munkája nyomán. II. rész. A hőről. [Kilian Frigyes. 8-r. 121—276 l.]
- Konek Sándor.** Egyházjogtan kézikönyve. Különös tekintettel a magyar állam egyházi viszonyaira. 4-ik bőv. kiadás. I. köt. [Franklin-társ. 8-r. VIII és 292 l., ára az egész munkának 5 frt 50 kr.]
- Kordos Gusztáv.** Példatár a métermértékkel való számoláshoz az iskolai használatra. [Franklin-társ. 8-r. 54 l. ára 40 kr.]
- Körösy Antal.** Földrajzi előismeretek összekötve rövid „Szülőföld“ ismével és Magyarország földrajzával. Az elemi iskolák II. és III. osztálya számára. [Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 84 l. ára 40 kr.]
- Krafft Ebíng R.** A bűnügyi lélektan alapvonalai. A német birodalom büntető törvénykönyve alapjára fektetve, orvosok és jogászok számára. Ford. Rákosi Béla. Kiadta a magy. orvosi könyvkiadó társ. [8-r. 110 l.]
- Kriegler Mór.** Az ember egy gép. Közérdekű embertani s életbölcselemi értekezés. De la Mettrie után. [Győr. Czéh Sándor. 8-r. 61 l. ára 40 kr.]
- Krisz Ferencz.** Szemléleti mértan a középiskolák alsóbb osztályai számára. II. r. Téralktan. 95 ábrával. [Franklin-társ. 8-r. 99 l. és 9 nyomomatu tábla. ára 1 frt 50 kr.]
- Kulifay Ede.** Erdély története az ősidőktől korunkig. [Franklin-társ. 8-r. 232 l. ára 50 kr.]
- Kuttner Sándor** kis általános földirata különös tekintettel a magyar királyságra. 17-ik a legújabb adatok után és az új métermérték szerint átdolg. és bőv. kiadás. [Lampel. 8-r. 152 l. ára 48 kr.]
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a földrajzban. Különös tekintettel a magyar birodalomra. Kérdések és feleletekben. 18-ik jav. kiadás. [Lampel R. 8-r. 56 l.]
- Kuttner Sándor.** Kis Természettan. Nép- és leányisk. számára. 2-ik kiadás. [Lampel 8-r. 49 l.]
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a Magyarok Történetében kérdések és feleletekben. 10-ik jav. kiadás. [Lampel. 8-r. 56 l. ára 30 kr.]

- Lakits Vendel.** Luttenberger Ágost, Péterfy Sándor, Svetvizer Lajos. — ABC és olvasókönyv. [Légrády. 8-r. 120 l. ára 30 kr.]
- Laky Dániel.** Ázsia és Afrika földrajza és a matematikai földrajz elemei. A középiskolák 3-ik osztálya számára a legújabb ministeri tanterv szerint. [Rosenberg. 8-r. 146 l. ára 80 kr.]
- Laurent F.** Az iskolai takarékpénztárakról. Szózat a tanítókhoz és tanítónőkhöz. Francziából ford. Y. T. 2-ik függelékkal ellátott kiadás. [Franklin-társ. 8-r. 80 lap, ára 40 kr.]
- Lehoczky Tivadar.** Beregvármegye leírása. I. r. [Aigner. 8-r. 72 l. ára 50 kr.]
- Lojko Hugó.** Adatok Magyarhon zuzmó-virányaához. [Math. és termtud. közlemények. Szerk. Szabó József. XII. köt. V. sz. Akadémia. 8-r. 89—130 lap, ára 25 kr.]
- Lutter Nándor.** Közönséges számtan. Az új tanterv szerint a középt. használatára. 4-ik kiadás. [Franklin-társ. 8-r. 303 l. ára 2 frt.]
- Macaulay.** Lord Bacon. Ford. B. P. [Olesó könyvtár 15-ik sz. Franklin-társ. 8-r. 185 l. ára 40 kr.]
- Maczke Valér.** Költészettan. [Franklin-társ. 8-r. 158 l. ára 1 frt.]
- Magyar Diplomaciai Emlékek** az Anjou-korból. A M. T. Akadémia Tört. Bizottsága megbízásából szerkesztette Wenzel Gusztáv. Harmadik kötet. [Akad. 8-r. XXVIII és 771 l. ára 4 frt.]
- Magyar Országgyűlési Emlékek.** Történeti bevezetésekkel. A M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága megbízásából szerkeszti dr. Fraknói Vilmos. Harmadik kötet. 1546—1556. [Akadémia, 8-r. 617 l. ára 3 frt.]
- Sir Maine Sumner.** A jog őskora, összeköttetése a társadalom alakulásának történetével s viszonya az újkori eszmékhez. A m. t. akadémia megbízásából fordította, bevezette s jegyzetekkel kísérte Pulszky Ágost. [Akadémia. 8-r. XXIV és 444 l.]
- Mariska Vilmos.** Bélyeg- és illeték-szabályok. A legújabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. [Franklin-társ. 8-r. 116 l. ára 1 frt.]
- A marosvásárhelyi helyét hitvallásu főtanoda Értesítője** az 187 $\frac{1}{2}$ tanév első felében. Kiadta Urr György. [Maros-Vásárhely. Inreh S. 8-r., 22 l.]
- A marosszéki kölesönös tűzkarbiztosító egyesületnek módosított alapszabályzata.** [M.-Vásárhely. Inreh Sándor. 8-r. 25 l.]
- Matlekovits Sándor.** Pénzügytan. 2-ik teljesen átdolgozott kiadás. [Franklin-társ. 8-r. 188 l. ára 1 frt 50 kr.]
- Mauritz Rezső.** Közönséges számtan. I. füzet. A középtanodák első osztálya, valamint a polgári és felsőbb népiskolák megfelelő osztályai számára. 2-ik jav. kiad. [Aigner. 8-r. 92 l. ára 60 kr.]
- A méter-mérték** gyakorlati alkalmazására vonatkozólag létrehozott megállapodások. Kiadja a budapesti kereskedelmi s iparkamara. [Lafite és Elsner. 8-r. 24 lap, ára 20 kr.]
- Az új méterrendszer.** Teljes átváltoztatási táblázatok. Ministeri szabályrendeletek és utasítások. A méterrendszer népszerű előadása, a tizedes törtszámok ismertetésével. Az új mértéket előmutató 3 tábla 30 ábrával. II. kiad. [Ráth Mór. 8-r. 12 és LXXVII és 55 és 48 l. és 3 tábla. ára 1 frt 60 kr.]

- Mihálka Antal.** A növénytanelemei középtanodák számára. 3-ik bőv. kiad. Teljesen átdolgozta és újra berendezte Madaras Elek. 85 fametsz. rajzzal. [Franklin-társ. 8-r. 108 l. ára 50 kr.]
- Mihálka-Madaras.** Az ásványtan elemei középt. alosztályok számára. 3-ik bőv. kiad. Teljesen átdolgozta és újra berendezte Madaras Elek. 60 fametsz. rajzzal. [Franklin-társ. 8-r. 83 l. ára 40 kr.]
- Miksa György.** Magyar Történeti Emlékek külföldön, különös tekintettel az egykori-Erdélyre. [Kolozsvár, Gámán. 8-r. 102 l. ára 1 frt.]
- Miskey-Jugovics Béla.** Öröm üdvözlét gróf Wenckheim Géza ur ö m g a és Dehé Zsenni urhölgy ö ngának Ó-Kigyóson 1876. febr. 9-én történt egybe kelésük alkal mával. [Kertész J. 8-r. 4 l.]
- Molnár István.** A vegytan alapvonalai. Felsőbb nép-, polgári-, gazdasági és ipari tanodák használatára. A tudomány újabb elvei s a legújabb ministeri tanterv tekintetbe vételével. II. r. Szerves vegytan. [Aigner 8-r. 70 l. ára 40 kr.]
- A M. N. Múzeum képesarnokának lajstroma.** [Athenaeum. 16-r. 45 l. ára 30 kr.]
- A M. N. Múzeum könyvtárában találtató többes példányok j e g y z é k e.** Első füzet. [Athenaeum 8-r. 73 l.]
- Népirodalom.** Szerk. Piros Pista. [Arad. Gyulai. 8-r.]
10. sz. Az 1876. évtől használandó új mértékek népszerű ismertetése és árátszámító táblázat. 7. kiad. (16 l.)
11. sz. A kövé vált kenyér, vagy egy szegény asszony gyötrelmei. (20 l.)
12. sz. Deák Ferencz. (16 l.)
- Népiszkolai ismerettár.** V. rész. Fuchs János. Az egyszerű könyvvitel alapvonalai ismétlőd iskolák és ipartanodák, valamint magánhasználatra. [Lauffer Vilmos. 8-r. 52 l. ára 20 kr.]
- Néptanítók évkönyve naptárral 1876. évre.** II. évf. Szerk. és kiadja Rónai Ferencz. [K. Cserei J. 8-r. 159 l. ára 1 frt 20 kr.]
- Név- és lakjegyzéke** Magyarország ügyvédeknek és kir. közjegyzőinek kamarák és székhelyeik szerint. Összeállította Kollerffy Mihály. [Nágel. 8-r. 158 l. ára 1 frt.]
- Névy László.** Olvasmányok az írásművek elméletéhez alkalmazva. A középtanodák felsőbb osztályai számára. III. bővített és javított kiadás. [Ráth Mór. 8-r. 307 lap. ára 1 frt 60 kr.]
- Ney Ferencz.** Gyakorlati német nyelvtan. Ollendorf tanmódszere alapján, I. rész. 13-ik kiadás. [Lampel, 8 r. 230 l.]
- Oláh Miklós** levelezése. Közli Ipolyi Arnold. [Akadémia. Magyar. Történelmi Emlékek. Első osztály: Okmánytárak. 8-r. XXXVIII, és 638 l. ára 3 frt.]
- Olasz Lajos.** Résztét-könyvek különf. temetési alkalmakra. [Kalocsa. Szerző. 8-r. 153 l. ára 1 frt.]
- Olesó Könyvtár.** (Franklin-t. 8-r. 12. 13. 14. 15. és 16-ik sz. L. Chateaubriand Tennyson A., Macaulay, Kemény Zs. és Hugó Victor.)
- Orvosegylet** — a budapesti kir. — 1875-iki évkönyve. Összeállította Kétili Károly tr. egyleti titkár. [8-r. 150 l.]
- Pauer Imre.** Tapasztalati Lélektan. 2-ik átdolg. kiadás. [Eggenberger-féle könyvkeresk. 8-r. 146. és IV. l. ára 90 kr.]
- Paulay J. Zs.** Postaügyi rendtartás. [Kassa. 16-r. 184 l. ára 1 frt.]

Pisztory Mór. Bevezetés az államtudományokba. [Eggenberger-féle könyvkeresk. 8-r. VIII. és 222 l. ára 2 frt.]

Pollák Ch. és Sümeghy T. Természettan nép- és felsőbb népiskolák számára. A szöveg közé nyomott ábrákkal. [Tetty, 8-r. 40 l. ára kötve 40 kr.]

Pongrátz Emil br. A kigyógyult beteg. Beszély egy szerelmes naplójából. [Tetty, 8-r. 169 l. ára 1 frt.]

Ponson du Terrail. Rocambole. Regény. Ford. Mártonffy Frigyes. I—IX. Pfeifer F. 8-r. I. 150 l. — II. 149 l. — III. 175 l. — IV. 200 l. — V. 160 l. — VI. 159 l. — VII. 157 l. — VIII. 160 l. — IX. 199 l. Ára 9 frt.]

Ponson du Terrail. Rocambole magyarázata. Regény. Ford. Mártonffy Frigyes [Pfeifer Ferd. 8-r. 457 l. ára 1 frt.]

Protestans egyházi beszédek gyűjteménye I—IV. [Kókai. 8-r. ára 4 frt. I. 206 — II. 202. — III. 202. — IV. 188 l.]

II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és „Egy keresztény fejedelem áhításai” című munkája. A párisi nemzeti könyvtárban őrzött eredeti kéziratból kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága. [Akadémia. 8-r. VIII. és 589 l. ára 3 frt.]

Rákosy Sándor. Vezérfonal a francia nyelv megtanulására. Tanodai és magánhasználatra. Noél Károly nyomán magyarította és saját nézete szerint tetemesen bővítette, illetőleg kiegészítette. Előszóval dr. Lutter Nándortól. 3-ik bőv. és tetemesen jav. kiad. [Lampel, 8-r. XI és 440 l. ára 1 frt 80 kr.]

Rákosy Sándor. Gallieísmusok és synonymák. Nélkülözhetlen segédkönyv bármely francia nyelvtanhoz. A m. k. vallás- és közoktatás-ügyi magas miniszterium által 1875. évben közzétett tanterv értelmében. [Kókai. 8-r. 210 l. ára 1 frt 20 kr.]

Ribáry Ferencz. Kis földleírás. Főtekintettel a m. korona országaira. Elemi és felsőbb népiskolák számára. 3-ik jav. kiad. [Eggenberger. 8-r. 79 l. ára 30 kr.]

Ribáry Ferencz. Világtörténelem. Középtanodai és magánhasználatra. III. rész. Ujkor. 2-ik jav. kiad. [Franklin-t. 8-r. 240 l. ára 1 frt.]

Rohling Ágost. A Talmudzsidó. Minden rangu zsidó s kereszténynek megszívélésül. A 3-ik kiadás után Gemini. 2-ik kiad. [Franklin-t. 12-r. 130 l. ára 80 kr.]

Rupp Jakab. Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi intézetekre, vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek püspökségek szerint rendezve. Kiadta a M. Tud. Akad. tört. bizottsága. III. köt. A Bácsival törv. egyesített kalocsai főegyházmegye. [Akadémia 8-r. VII és 375 l. ára 1 frt 80 kr.]

Sámi Lajos. Délafrikai utazások és fölfedezések. Különös tekintettel Magyar László, dr. Livingstone Dávid, Du Chaillou, Stanley, Grant, Speke és Cameron utazásaira. A legújabb eredeti forrásokból. Dél-Afrika térképével. (Ráth. 8-r. 374 l. ára 2 frt 40 kr.)

Schnierer Aladár. Büntetőjogtan. II. köt. A büntettek és büntetések. A büntetőjog különös része. Tekintettel az ujabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. [Franklin-t. 8-r. XI, és 372 l. ára 3 frt.]

Schnierer Gyula. A kereskedelmi törvény magyarázata. I. fele. [Franklin-t. 8-r. 208 l. A teljes mű ára 2 frt 80 kr.]

- Schwarczer Viktor.** Általános vegytan, különös tekintettel a gazdaszatra, kereskedésre és az iparra. Szervetlen vegytan, különös tekintettel a gazdaszatra, kereskedésre és az iparra. Szervetlen vegytan. [Debreczen. Csáthy. 8-r. XVII és 177 l. ára 1 frt.]
- Sebesztha Károly.** Világtörténelem polgári iskolák és képezdek számára. II. köt. [Aigner. 8-r. 122 l. ára 80 kr.]
- Gróf Sigray Fülöp.** A szerelem új könyve. Költemények. [Athenaeum. 8-r. 125 l.]
- Simon Tódor.** Az elmebetegek agylágyulása. [Dementia paralytica.] Ford. Dr. Niedermann Gyula. [Magyar orvosi könyvkiadó társulat 8-r. 98 l.]
- Singer Izrael.** Vallástan az izr. ifjúság számára. [Sáros-Patak. Klein Alfréd. 8-r. 55 l. ára 30 kr.]
- Somhegyi Ferencz.** Egyetemes világtörténet a középtanodák felsőbb osztályai használatára. II. köt. Középkor. 7-ik jav. kiad. [Kilián. 8-r. 1—64 l.]
- Sporzon Pál.** Mit tegyen a magyar gazda a szárazság ellen? Nézetek és tanácsok a csatornázás, faültetés és egyéb, az aszály enyhítésére szolgáló eszközölések tárgyában. [Magyar-Óvár. Czéh Sándor. 8-r. V és 73 l. ára 80 kr.]
- Stern Albert.** Természettudományi népszám. számára. 3-ik jav. és bőv. kiadás. [Sáros-Patak. Lövy Adolf. 8-r. 44 l.]
- Szabó Endre.** A kézimunka tanítása a népiskolákban. [Kolozsivárt. Gámán. 8-r. 601.]
- Számolási gyakorlatkönyv** az elemi népiskolák IV. és V. osztálya számára. A métermérték-rendszer alkalmazásával. Egy táblával. [Egyetemi nyomda. 8 r. 103 l. ára kötve 21 kr.]
- Székely József.** Sint ut sunt, aut non sint. [Röpirat a közigazgatásról. Kocsi S. 8 r. 90 l.]
- Szemák István.** Elméleti és gyakorlati német nyelvtan. Tanodai és magánhasználatra. Első évfolyam. 3-ik kiad. [Kassa. Maurer. 8 r. 88 l. ára 50 kr.]
- Szinnyei József.** Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertoriuma. II. osztály. Természettudomány és matematika. I. kötet [Akad. 8 r. XIV és 1679 l. ára 5 frt.]
- Sztráva Miklós.** Az osztrák-magyar birodalom hadseregének szervezete. I. füz. Közös hadsereg. [Franklin-társ. 8 r. XIV és 231 l. ára 2 frt.]
- Szvorényi József.** Magyar nyelvtan tanodai és magánhasználatra. 4-ik kiad. [Franklin-társ. 8 r. 376 l. ára 1 frt.]
- Szvorényi József.** A magyar irodalmi tanulmányok kézikönyve. A felgymnasiumi és felreáltanodai tanulók számára. 2-ik kiad. [Franklin-társ. 8 r. 453 l. ára 2 frt.]
- Szüts Ferencz.** A méter. Az új mérték-rendszer ismertetése, és a vele való számolási módok összehasonlító és átváltoztatási táblákkal. Tanodai és magánhasználatra. [Nagy-Körös, Budapest. Pfeifer 8 r. 48 l. ára 30 kr.]
- Tankó János.** Magyarország története rövid előadásban. A reáliskolák alsóbb osztályai használatára. A legújabb tanterv szerint, 2-ik füz. A 3. osztály számára. [Lampel. 8 r. 138 l.]
- Tanügyi képviselői gyűlés** Kalocsán 1875. szeptember 23 és 24-én. [Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 8 r. 53 l.]
- Távírási szabályok és díjtáblák.** Érvényes 1876. januárhó 1-től. Kijadja a földmívelés, ipar és kereskedelmi m. kir. ministerium. [Hornýánszky V. 8 r. 88 l.]

Tennyson Alfréd. Király-idyllek. Ford. Szász Károly. [Olesó könyvtár 13-ik sz. Franklin társ. 8-r. 100 l. ára 20 kr.]

A természet könyve. Közérdekű olvasmányok a természettudományok köréből Bernstein A. német műve után. [Franklin-társ. 8 r.] 17-ik füzet. Ford. dr. Toldy László. [144 l. ára 50 kr.] 18-ik füzet. Ford. Miavecz László. [132 l. ára 50 kr.] 19-ik füzet. Ford. Nagy István. [136 l. ára 50 kr.]

Thackeray. Titmarsh Sámuel historiája. Regény. Ford. Ifj. Szinnyei József. [Athenaeum. 8-r. 179 l. ára 80 kr.]

Gróf Thurzó György — Bethlenfalvi — levelei nejéhez Czobor-Szent-Mihályi Czobor Erzsébethez. Közrebocsátva id. gróf Zichy Edmund árvai uradalmi teljhatalmu igazgató megbízásából. I. köt. 1590—1600. Történeti bevezetéssel. II. kötet 1601—1616. [Athenaeum. 8 r. I. XCVI és 294, II. 316 l. A 2 köt. ára 4 frt.]

Toepler Teofil Eduárd. Elméleti s gyakorlati német nyelvtan. A gym. és reál-tanodai alsó iskolák számára. 6-ik kiad. [Franklin-társ. 8 r. 240 l. ára 65 kr.]

Toepler Theofil Eduárd. Német Grammatika a tanuló ifjuság számára 9-ik Szemák István által jav. és bőv. kiad. [Franklin-társ. 8-r. 207 l. ára 60 kr.]

Toldy Ferencz. A magyar költészet kézikönyve a mohácsi vésztől a jelenkorig vagyis az utóbbi negyedfél század kitünőbb költői életrajzokban és jellemző mutatóványokban. 2. átdolgozott kiadás. I—V. [Franklin-társ. 8 r. ára 10 frt. I. XII és 350 l. II. 344 l. III. 424 l. IV. 366 l. V. 430 l.]

Toldy László. Árpád és a magyarok letelepedése. [Történelmi könyvtár 18-ik füz. [Franklin-társ. 8 r. 111 l. ára 40 kr.]

Török közmondások. Fordította és részben magyar közmondásainkkal egybevetette Schwartzter Géza. [Tetty N. és társa. 8-r. 31 l. ára 30 kr.)

Történelmi könyvtár. [Franklin-társ. 8 r. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19-ik füzet L. Áldor Imre és Toldy László.]

Wittmann Lázár. A gyermekápolás rövid kézikönyve tekintettel a hazai viszonyokra [Franklin-társ. 8 r. 159 l. ára kötve 1 frt 50 kr.]

Xántus Gyula és Wunder József. Átszámító könyv az új métermértékekre. [Franklin-társ. 8 r. 45 l. ára 30 kr.]

Gróf Zichy Nándor. A közigazgatási bizottság. [Franklin társ. 8 r. 31 l. ára 20 kr.]

Zsoldos Ferencz. Tereptan és Tereprajz. 1 táblával és 67 a szövegbe nyomott ábrával. [Franklin-társ. 8 r. XVI és 232 l. ára füzve, mappával együtt 4 frt.]

1876-ra szóló naptárak.

- M. T. Akadémiai Almanach**, csillagászati és közönséges naptárral. [Akadémia 8-r. 348 l. ára 1 frt.]
- Alföldi Legujabb naptár** 1876-ik szökő évre. [Debreczen. Telegdi. 8-r. 31. 9. l.]
- Állatgyógyászati zsebnaptár** 1876. szökő évre. Állatorvosok s gazdák számára, szerkeszt. Bákessy László. [Debreczen. Csáthy. 16-r. 224 l. ára kötve 1 frt 20 kr.]
- Bartalits Imre** nagy képes naptára 1876. szökőévre. [Bartalits I. 8-r. 124 l. és hirdetések.]
- Borászati naptár** 1876-ik szökőévre. Szerk. Dr. Nyáry Ferencz. III. évfolyam [Franklin-társ.]
- Bucsánszky Alajos** Nagy képes naptára 1876. évre. XXIX. évfolyam. [Bucsánszky. 8-r. 16 és XVI és 118 és 10 l. ára 40 kr.]
- Családi Képes naptár** 1876. évre. XIX. évfolyam. [Bucsánszky. 8-r. 16 és XVI és 198 és 10 l.]
- Csokonai Naptár** 1876-dik szökő esztendőre. 3. évfolyam. [Debreczen. Telegdi. 8-r. 75 és 13 l.]
- Dongó Naptár** 1876-ik szökőévre. [Debreczen. Telegdi. 8-r. 31 és 9 l.]
- Honvéd és Hunyadi János** szabadságért harczó hősök képes emléknaptára. 1876. VIII. évfolyam. [Bucsánszky Al. 8-r. 54 l. és hirdetések.]
- Erdélyi nagyobb képes naptár** 1876-ik szökő évre. 7 folyam.
- Erdészeti zsebnaptár** 1876-ra. III. évfolyam. Szerk. ifj. Hoffmann Sándor, [Légrády testvérek.]
- Falusi Gazda naptára** 1876. évre. Szerk. Máday Izidor. XII. évfolyam. [Franklin-társulat. 8-r. 88 és 16 l.]
- Gazdasági zsebnaptár** 1876-ik szökőévre. 16. évfolyam. Szerk. Kodolányi Antal.
- Házi naptár** 1876-ra. Hasznos tudnivalókkal és mulattató tartalommal. Szerk. Hindy Árpád. [Légrády testv.]
- Honvéd és nemzetőr naptár** 1876-ik szökőévre. [Debreczen. Telegdi. 8-r. 59 és 13 l.]
- Hölgyek naptára**. IV. évfolyam. [Légrády testv.]
- Igazmondó Kalendárium** 1876. szökőévre. [Debreczen. Telegdi. 8-r. 31 és 9 l.]
- Iparos naptár** az 1876-ik szökőévre. Szerkeszti Gólléri Mór. [Franklin-társ.]
- István bácsi naptára** 1876-ik szökőévre. XXI. évfolyam. Alapítá Mayer István. Szerk. Köhalmi Klimstein István. [Franklin-társ.]
- Kossuth-Naptár** 1876. évre. Szerk. Honfi Tihamér. VI. évfolyam. [Franklin-társ. 8-r. 64 és 16 l.]
- Községi jegyzők naptára és évkönyve** 1876-ik szökőévre. II. évfolyam. [Franklin-társulat.]
- Lidércz naptár** 1876. szökőévre 15. évfolyam. [Franklin-társ.]
- Magyar Ember naptára** 1876-ik szökőévre. [Debreczen. Telegdi. 8-r. 59 és 13 l.]

- Magyar- és Erdélyországi ó- és új naptár 1876.** szököévre. [Debreczen. Telegdi. 8-r. 59 és 13 lsz.]
- Mátyás király naptára 1876. évre I. évf.** [Bucsanszky. 8-r. 30 és 10 l.]
- Mokány Berezi naptára 1876-ra.** Számos képpel. Szerk. Csieseri Bors, rajzolta Jankó János. [8-r. 124 l. ára 90 kr.]
- Nagy-győri legújabb naptár az 1876. szököévre.** [Czéh Sándor.]
- Nemzeti nagy képes-naptár 1876. szököévre.** Szerk. Áldor Imre. VIII. évfolyam. [Franklin-társ. 8-r. 144 és 40 l.]
- Nemzeti kis naptár 1876. esztendőre.** Szerk. Tatár Péter. [Franklin-társ. 8-r. 46 és 18 lap.]
- Zsebnaptár néptanítók számára az 1876. évre.** Szerk. György Aladár. [Légrády testv.]
- A „Nép-zászlója“ naptára 1876. szököévre.** Szerk. Áldor Imre. 8. évf. [Franklin-társ.]
- Nevezzünk.** Új humorisztikus naptár. Hetedik évfolyam. 1876. [Franklin-társ.]
- Ó- és új naptár az 1876. szököévre.** [Bucsanszky Al. é. n. 8-r. 207 l. és hirdetések, ára 40 kr.]
- Ország-világ naptár 1876. évre. IV. évf.** [Bartalits. 8-r. 104 és 14 l.]
- Orvosi zsebnaptár 1876. évre. VII. évf.** Szerk. dr. Hochhalt Károly. [Légrády testv.]
- Orvosok zsebnaptára az 1876. évre. IV. évfolyam.** Szerk. Id. dr. Purjesz Zsigmond [Eggenbergerféle könyvkeresk. 8-r. 144 l.]
- Paprika Jancsi naptár. 1876.** [Bartalits I. 4-r. 30 l. és hirdetések.]
- Protestáns Árvaházi képes-naptár 1876. évre.** Szerk. Farkas József és Kovács Alb. [Hornvánszky. 8-r. 80 l. ára 30 kr.]
- Protestáns új képes naptár 1876. szököévre.** Szerk. Dúzs Sándor. [Franklin-társ.]
- Református naptár 1876. szököévre.** [Debreczen. Telegdi. 8-r. 31 és 9 l.]
- Szabadelvűpárti naptár 1876. szököévre.** Szerk. Deák Kálm. I. évf. [Franklin-társ.]
- Telegdi Lajos Alföldi képes naptára 1876. szököévre.** 17. évfolyam. [Debreczen 8-r. 59 és 11 l.]
- Ügyvédek, közjegyzők és bírák zsebnaptára az 1876. évre. IV. évfolyam.** Szerk. Kovács Ferencz. [Eggenbergerféle könyvkeresk. 16 és 94 l. és üreslapok napló-jegyzetekre.]

Hazai nem-magyar irodalom.

- Alter und neuer Kalender für das Schaltjahr 1876.** [Bucsanszky Al. 8-r. 135 lap és hirdetések, ára 24 kr.]
- Bucsanszky's Al. grosser Bilder-Kalender für das Jahr 1876. XXVIII. Jahrgang.** [Bucsanszky Al. 8-r. 131 l. és hirdetések, ára 40 kr.]
- Dallos I. Praktischer Lehrgang zur schnellen und leichten Erlernung der ungar. Sprache. Nach Ahn's Lehrmethode. II. Theil. 1876. 4. verm. Aufl.** [Lampel. 8-r. 103 l. ára 36 kr.]
- Felsmann Josef. Deutsches Lesebuch für Mittelschulen. IV. Theil. 2. verm. Auflage.** [Lampel. 8-r. 267 l.]

- Ungarisches Handelsgesetz.** II. mit den auf das Gesetz bezüglichlichen Ministerial-Verordnungen verm. Aufl. [Ráth Mór. 8-r. 132 és XXXIV l. ára 1 frt 40 kr.]
- Auf das ungarische Handelsgesetz** bezüglichliche Ministerial-Verordnungen. [Ráth Mór. 8-r. XXXIV l. ára 50 kr.]
- Höhr Daniel.** Lehrbuch der Arithmetik für Untergymnasien. I. Theil. [Hermannstadt. Filtseh S. 8-r. 152 l.]
- Erster Jahresbericht** des Siebenbürgischen Alpenvereines in Kronstadt. I. Vereinsjahr v. 23. August 1873 bis Ende Dezember 1874. [Kronstadt. Egylet. 8-r. 54 l.]
- Kant's Lehre vom Erkennen.** IV. Capitel. Die transcendente Deduction der Kategorien von Bernhard Alexander. Wodianer Ph. 8-r. 40 l.]
- Kossuth-Kalender** für 1876. [Bucszánszky. 8-r. 31 és 9 l.]
- Kordos Gustav.** Aufgaben-Sammlung zum Rechnen mit den Metermaassen; für den Schulgebrauch. [Franklin-társ. 8-r. 51 l. ára 40 kr.]
- Praktische Anwendung des Metermasses.** [Pressburg, Handels- und Gewerbekammer. 8-r. 24 l.]
- Neuer illustrirter Volkskalender** für Ungarn und Siebenbürgen auf das Schaltjahr 1876. [Franklin-társ. 8-r. 80 és 9 lap és hirdetések.]
- Popp Anton.** Anfangsgründe der ungarischen Sprachlehre für die unteren Klassen der deutschen Volksschulen. IV. verm. Aufl. [Pressburg, Stampfel Carl. 8-r. 48 l.]
- Rosegger P. K.** Sonderlinge aus dem Volke der Alpen. 3 Bde. [Pressburg, Heckenast Gustav. 8-r. V. és 245, 255, 259 l.]
- Sächsischer Hausfreund.** Ein Kalender für Siebenbürger zur Unterhaltung und Belehrung auf das Schaltjahr 1876. 38. Jahrg. [Kronstadt. Trauschenfels. 8-r. 32 és 136 l.]
- Schwicker J. H.** Deutsches Stilbuch. Zum Gebrauche an Gymnasien, Real- und Bürgerschulen. I. Theil. [Aigner. 8-r. VIII és 118 l. ára 60 kr.]
- Siebenbürgischer Volkskalender** für das Jahr 1876. Neue Folge XXV. Jg. [Hermannstadt. Steinhausen. 8-r. XXIV és 56 és 112 l. ára 1 frt.]
- Für den praktischen Gebrauch bearbeitete Umrechnungs-Tabellen** der in den Ländern der ung. Krone und in den öst. Kronl. im Gebrauch befindlichen alten Mass und Gewicht und des neuen metrischen Masses und Gewichtes in die alten Längen-, Flächen-, Kubik-, Hohl-Masse und Gewichte. Als Einleitung 1874: VIII. Über Einführung des neuen Metermasses. [Ráth Mór. 8-r. 12 és 80 l. ára 80 kr.]
- Ungarn im Spiegel deutscher Dichtung.** [Grosz Kanizsa und Leipzig. Jos. Wajdits. 8-r. 258 l. diszkötés, ára 2 frt 80 kr.]
- Verzeichniss der Mitglieder** des Pressburger Kirchenmusikvereins bei St. Martin mit Beginn des Jahres 1876. [Pressburg. Verein. 8-r. 23 l.]

Abaffy Leopold. Dawid Zeisberger Aposztol Indiánok. w sewernej Amerike. [Hornysánszky. 8-r. 81 l.]

Kucharska Knižka. (Skalicz Skarniel. 8r. 64. l.)

Maly obrázkowy Kalendár na rok 1876. XXII. ročník. [Bucsańszky 8-r. 32 és 8 l.]

Nabožna Pisen ke cti chwale Swateho Jozefa Pestanna Páne Gezisse. [Skalicy. Skarniel. 8-r. 16. l.]

Rizner Ludevit V. Krátky Zemepis so zvláštým ohľadom na kráľovstvo Uhorské. Pre 3., 4., a 5 triedu slov. ľudových škol. Szakoleza. [Skarniel. 8-r. 56 l. ára 20 kr.]

Slow. obrázkowy Kalendár na rok 1876. [Túróc-Szent-Márton. Részvény-nyomda. 8-r. 80 l.]

Amiculu poporului. Calendariu pe anul visectu 1876. compus de Visarianu. Romanu. Anulu XVI. [Sibiu. Szeben.]

Kalendariju pe anul 1876. [Sibiu. Érs. nyomda. 8-r. 80 l.]

Tempea Josefu. Stilistica limbei romane. [Sibiu. Michaelis. 8-r. 60 l.]

Directorium officii divini in usum Fratrum Minor. Reformatorum ord. S. P. Francisci Seraphici provinciae Hungariae S. Mariae editum pro anno 1876. [Posonii. C. Angermayer. 8-r. 108 l.]

rdo officii divini peragendi ad annum 1876. in usum archidioecesis Colocensis editus. (Coloczae. Érseki hivatal. 8-r. 168 l.)

Ordo officii divini peragendi a. d. 1876. in usum dioec. Csanadiensis. [Temesv. Dioecesis Csanadiensis. 8-r. 116 l.]

Schematismus cleri dioecesis Alba-Regalensis ad annum Domini 1876. Ab erecta sede episcopali 99. [Székesfehérvár Püspökség. — 8-r. 133. l.]

Schematismus cleri archi-dioecesis Agriensis ad annum Jesu Christi 1876. [Agriae. Typis lycei archi-epp. 8-r. 206 l. Függeléként: Az egri főegyházmegye rom. kath. népiskolái 1876-ban. 26 lap.]

Schematismus Historicus Dioecesis Neosoliensis pro anno saeculari MDCCCLXXVI. ab erecta sede Episcopali ala C. [Neosolii Typis Philippi Machold. 8-r. 455 l.]

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

Ahlqvist August. Forschungen auf dem Gebiete der Ural-altäischen Sprachen. II. Theil. Die Kulturwörter der westfinnischen Sprachen. Ein Beitrag zu der älteren Kulturgeschichte der Finnen. [Helsingfors. Wasenius'sche Buchhandlung. 8-r. XV. 314 l.]

Archiv für slavische Philologie. Unter Mitwirkung von A. Leskien und W. Nehring. Herausgegeben v. V. Jagies. I. Band. 1. Heft. [Berlin. Weidmann 8° 160 l. 2 frt 40 kr.]

Bestushew-Rjumin. Quellen und Literatur zur russischen Geschichte von der ältesten Zeit bis 1825. Übersetzt von Dr. Theodor Schieman. [Mitau. C. Behre. 8° 183 l.]

Bibliografia polska. XV—XVI. Stólecia. Przez K. Estreichera. [Kraków. Druk. c. k. uniwersyt. 8° 226 l. ára 5 frt.]

- Bilder und Fahrten** im Süden der hohen Tatra mit den südlichen Alpenseen und den Eis- und Stalaktiten-Höhlen. Tatraführer. II. Theil. Von Dr. C. A. Scherner [Breslau. A. Goschorsky. 8° 105 l. 1 frt 20 kr.]
- Codex Diplomaticus et Epistolaris Moraviae.** Urkunden-Sammlung zur Geschichte Mährens. Im Auftrage des Mährischen Landes-Ausschusses. Herausgegeben von Vincenz Brandl. IX. Band. 1356—1366. [Brünn. Verlag des Mährischen Landesausschusses. 4-r. XII. 394 l.]
- Die Dioskuren.** Literarisches Jahrbuch des allg. Beamten-Vereins des österr.-ung. Monarchie. 5. Jahrg. [Wien. Hof- und Staatsdr. 8° 528 l. és VI. 3 frt.]
- Friedenfels Eugen.** Joseph Bedeus von Scharberg. Beiträge zur Zeitgeschichte Siebenbürgens im 19. Jahrhundert. I. Theil. 1783—1847. [Wien. Braumüller. 8-r. XII. 417 l.]
- Helfert Jos. Alex. Fhr.** Geschichte Oesterreichs vom Ausgange des Wiener October-Aufstandes 1848. IV. Der ungarische Winter-Feldzug und die oetroyirte Verfassung. Dezember 1848 bis März 1849. I. Theil. [Prag. Tempsky F. 8-r. VIII, 442, 148 l.]
- Helfert Jos. Alex.** Revision des ungarischen Ausgleichs. Aus geschichtlich-staatsrechtlichen Gesichtspunkten. [Wien. W. Braumüller. 8° 197 lap. ára 2 frt.]
- Hobirk F.** Wanderungen auf dem Gebiete der Länder- und Völkerkunde. IV. Band. Die österreichischen Staaten. [Detmold. Meyer'sche Hofbuchhandlung. 8-r. 198. l. Preis 1 Mark.]
- Jiriesek Jos. Constantin.** Geschichte der Bulgaren. [Prag. Tempsky. 8-r. XI. 586 lap.]
- Jókai Maurus.** De Fattiga Rika. (A szegény gazdagok). Roman. Öfversäking af Karl Hemgren. [Stockholm. Albert Bonniers förlag. 8-r. 436 l.]
- Dr. Klun V. F.** Statistik von Oesterreich-Ungarn. [Wien. Braumüller W. 8-r. VIII. 366 l.]
- Müller Wilhelm.** Politische Geschichte der neuesten Zeit. 1816—1875. Mit besonderer Berücksichtigung Deutschlands. 3. verb. u. verm. Auflage. Supplement. 1816—1868. [Stuttgart. Neff. Paul. 8-r. XXII. 527 l. Suppl. VIII. 116 l.]
- J. Navarro Reverter.** Del turia al Danubio. Memorias de la Exposicion universal de Viena. [Valencia J. Domenech. 8° VI. 746, 3 l. Egy kép.]
- Peters Karl Ferdinand.** Die Donau und ihr Gebiet. Eine geologische Skizze. Mit 71 Abbildungen in Holzschnitt. [Leipzig. F. A. Brockhaus. 8° 375 l. 3 frt 60 kr.]
- Sayous E. L.** Invasion des Mongols en Hongrie dans les années 1241 et 1242. [Paris. 8-r. 39 l.]
- Sturm Albert.** Culturbilder aus Budapest. [Leipzig. Fues 8-r. 314 l.]
- Vámbery A.** Islam w XIX. Wieku przez Hermana Vamberyego przeklad Wladislawa Boguslawskiego. (Lengyel ford.) [Varsó.]

Hirlapirodalmunk 1876-ban.)*

Közli id. Szinnyei József.

Magyar nyelven,

Budapesten.

- Államorvos.** A „Gyógyászat“ havi melléklete. (Keletkezett 1869. jan. 2-án.)
- Anyagi Érdekeink.** Az országos magyar iparegyesület közlönye. VII. évf. (Uj folyam VI. kötet.) Szerk. Mudrony Soma. Nyom. a könyvnyomda-részvénytársulatnál. Megjelenik 4-rét egy ives havi füzetekben. Ára 3 frt. Keletkezett 1868. okt. 3.)
- Apolló.** Zenemű-folyóirat. Szerk. és kiadja Fellegi Viktor. V. évf. Megjelenik minden hó 1-jén 4-rét féliven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1871. decz. elején.)
- Archaeologiai Értesítő.** A magyar tudományos Akadémia archaeologiai bizottságának közlönye. Szerk. dr. Henszlmann Imre és báró Nyáry Albert; kiadja a m. tudom. Akadémia. X. évf. Megjelenik időhöz nem kötött egy vagy másfélívnyi számokban. Nyom. az Athenaeum. Ára a 20 ivből álló kötetnek 3 frt. (Keletkezett 1868. nov. 15.)
- Belügyminiszterium Rendőri Körözüvénye.** (A m. kir.) A „Közürendészeti Lap“ melléklete.
- Bolond Istók.** Szerk. Don Pedró. II. évfolyam. Nyomatja a kiadó-tulajdonos Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat. Megjelenik vasárnap kis 4-rét másfél iven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1875. december 11.)
- Borászati Lapok.** Szerk. dr. Entz Ferencz. III. évf. Nyom. a kiadók Légrády testvérek nyomdájában. Megjelenik minden hó 10-én és 25-én legalább másfél iven. Ára 3 frt. (Keletkezett 1874. jan. 10. a Borászati Füzetekből.)
- Borsszem Jankó.** Szerk. Csicserei Bors. IX. évf. Nyom. és kiadja az Athenaeum. Megjelenik vasárnap 4-rét másfél iven. Ára 8 frt, egyes szám 16 kr. (Keletkezett 1868. jan. 5.)
- Budapest főváros statisztikai hivatalának heti kimutatása.** Szerk. Kőrösi József, statisztikai igazgató. IV. évfolyam. Megjelenik hetenkint 8-adrét negyed iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1873. jan. 17.)
- Budapest főváros statisztikai hivatalának havi kimutatása.** Szerk. és kiadja Kőrösi József statisztikai igazgató. IV. évf. Megjelenik havonként 4-rét féliven. Ára 3 frt. (Keletkezett 1873. jul. 17.)
- Budapesti áru- és érték-tőzsde árjegyzései.** (A) Kiadja a miniszteri tőzsde-biztos. IV. évf. Megjelenik minden tőzsdénapon. Ivrét féliven. Ára 6 frt., postán 7 frt. (Keletkezett 1873-ban.)

---

*) Kéretnek a t. cz. szerkesztők és kiadók a netalán kimaradt lapoknak és folyóiratoknak beküldésére a Nemzeti Múzeum könyvtárába.

- Budapesti Bazár.** Közlöny a szépirodalom, társasélet, művészet és kiválólag a divat köréből. Tulajdonos és szerk. Király János; főmunkatárs Komócsy József. IV. évf. Kiadja és nyomatja a Franklin-Társulat. Megjelenik havonként két szám 4-rét egy iven színes borítékban. Ára 10 frt. (Keletkezett 1860-ban; előbb mint Pesti Hölgydivatlap járt, azért áll a lap homlokán XVII. évfolyam.)
- Budapesti Közlöny.** Hivatalos lap. Szerk. Salamon Ferencz. X. évfolyam. Nyom. az „Athenaeum“ r. társulat könyvnyomdájában. Megjelenik hetenként hatszor 4-rét fél iven. Ára 20 frt. (Keletkezett 1867. febr. 20.)
- Budapesti Közlöny hivatalos értesítője.** (A) V. évf. Megjelenik hetenként hatszor 4-rét egy-két iven mint a Budapesti Közlöny melléklapja. (Keletkezett 1872. jan. 3.)
- Budapesti Szemle.** A M. Tudom. Akadémia megbízásából szerkeszti Gyulai Pál. Kiadja Ráth Mór. IV. évf. Nyom. a „Franklin-Társulat“ nyomdájában. Megjelenik 8-rét 13—14 ivnyi 2 havi kötetekben. Ára 12 frt. (Keletkezett 1873-ban.)
- Charivari.** Szerk. Democritus Ridens. II. évfolyam. Nyom. a kiadó „Hunyadi Mátyás“ irodalmi-intézetben. Megjelenik csütörtökön 4-rét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1875. okt. 7.)
- Családi-Kör.** Hetilap a művelt magyar hölgyek számára. Szerk. és kiadja Emilia. XVII. évfolyam. Nyom. Kocsi Sándornál. Megjelenik vasárnap 4-rét egy és fél iven, színes borítékban. Ára 12 frt. (Keletkezett 1860. okt. 14.)
- Curiai Határozatok.** „A Jogtudományi Közlöny“ melléklapja.
- Divat-Nefelejts** egyesült szépirodalmi és divatközlöny. Szerk. Friebeisz Ferencz. II. évfolyam. Nyom. kiadó-tulajdonos Kertész Józsefnél. Megjelenik vasárnap 4-rét egy iven színes borítékban. Ára 12 frt. (Keletkezett a Divat 1866. jan. 1., a Nefelejts 1859-ben, a két lap egyesült 1875-ben.)
- Égészségi és életmentési Tanácsadó** magyar családok számára. Az egészség fenntartásának s a rögtöni életveszélyek elhárításának módjairól. Szerk. Dr. Kelen József, fővárosi ker. orvos. I. évf. Nyomatott Buschmann F.-nél. Megjelenik havonként 1 szám 8-rét egy iven. Ára 2 frt. (Keletkezett 1875. okt. 1.)
- Egyetértés.** Politikai és közgazdászati napilap. Szerk. Csávoľszky Lajos. III. évf. Nyomatik Vodianer F.-nél. Megjelenik hetenként hatszor ívrét egy iven. Ára 20 frt. (Keletkezett a „Baloldal“-ból 1874. apr. 1.)
- Egyházi Szemle.** Szerk. és kiadó Kovács Albert. VI. évf. Nyom. a Franklin-társulat nyomdájában. Megjelenik kéthetenként. Ára 2 frt. (Keletkezett 1871. jan. 15-én mint „Egyházi Reform“ címét 1874. nov.-ben változtatta „Egyházi Szemlé“-re.)
- Ellenőr.** Politikai napilap. Szerk. Csernátory Lajos. Laptulajdonosok: Légrady testvérek, Csernátory Lajos. VIII. évfolyam. Megjelenik hetenként hatszor ívrét egy iven és hétfőn esti kiadásban féliven. Ára 20 frt. Keletkezett 1869. márcz. 1.)
- Erdészeti Lapok.** Az orsz. erdészeti-egylet közlönye. Szerk. Bedő Albert. XV. évf. Megjelenik havonként egyszer 8-rét 3 ives füzetekben. Nyom. a m. k. egyetemi nyomdában. Ára 5 frt. (Keletkezett 1862. jan. hóban Pesten, a 3-dik füzet már Selmeczen jelent meg; 1865-ben Pozsonyban, 1866—67-ben Pesten, 1868-tól Selmeczen, 1871-óta ismét Budapesten jelenik meg.)
- Falusi Gazda.** Gazdasági képes lap a magyar földmívelők számára, egyuttal a délmagyarországi méhész-egylet közlönye. Szerkeszti Máday Izidor. III. évf.

Nyom. a kiadó tulajdonosok Légrády testvérek nyomdájában. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én 4 rét egy iven. Ára 2 frt. (Keletkezett 1873. nov. 3.)

Figyelő. Irodalmi, szépművészeti és kritikai hetilap. Szerk. Ábrányi Emil: kiadó Aigner Lajos. VI. évfolyam. Nyom Rudnyánszky A. könyvnyomdájában. Megjelenik vasárnap 4-rét egy és fél iven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1871. jan. 1.)

Földmívelési Érdekeink. Mező- és erdőgazdasági képes hetilap. A magyarországi összes lótenyészbizottságok hivatalos közlönye. Szerk. Máday Izidor. III. évf. Nyom. a kiadó-tulajdonosok Légrády testvérek könyvnyomdájában. Megjelenik hétfőn 4-rét egy iven. Ára 6 frt, a „Falusi Gazdával“ együtt 8 frt. (Keletkezett 1873. nov. 3.)

Földrajzi Közlemények. Kiadja a magyar földrajzi-társulat. Szerk. Berecz Antal. IV. évf. Nyom. Fanda és Frohna könyvnyomdájában. Megjelenik évenként időhöz nem kötött 2½ ives tiz füzetben. Ára 5 frt. Társulati tagok tagsági díjuk fejében kapják. (Keletkezett 1873. márcz. 1.)

Földtani Közlöny. Kiadja a magyarhoni földtani-társulat. Szerk. Sajóhegyi Frigyes és Róth Lajos titkárok. VI. évf. Megjelenik 8-drét havi füzetekben. Nyom. Khór és Wein nyomdájában. Ára 5 frt. A társulati tagok tagsági díjuk fejében kapják (Keletkezett 1871-ben.)

Fővárosi Lapok. Szépirodalmi napi közlöny. Szerk. Vadnai Károly. Tulajdonos Tóth Kálmán. XIII. évf. Kiadja és nyomatja az „Athenaeum“ irodalmi és nyomdai részvénytársulat. Megjelenik az ünnep utáni napokat kivéve mindennap 4-rét féliven. Ára 16 frt. (Keletkezett 1864. jan. 1.)

Független Polgár. Szerk. Pap Gyula. III. évf. Nom. Rudnyánszky A. Megjelenik mindennap kis ivrét egy iven, estilappal fél iven. Ára 16 frt. (Keletkezett 1874. febr. 15.)

Függetlenség a Nép Zászlója. Szombati Lapok. Tulajdonos és lapvezér Helfy Ignác. Szerk. (Erdei) Mende Bódog. VI. évfolyam. Nyom. Kertész Józsefnél. Megjelenik hetenként 4-rét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1871. jan. 7. „Szabadság mint a Népzászlója“ ezimmel.)

Gazdasági Lapok. A magyar gazdasági egyesület közlönye. Korizmics László vezérlete mellett szerkeszti Morócz István. XXVIII. évf. Nyom. Herz János nyomdájában. Megjelenik vasárnap 4-rét egy és fél iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1849. jan. 1.)

Gyakorló Gyorsíró. A „Gyorsírászati Lapok“ melléklapja. (Keletkezett 1874-ben.)

Gyógyászat. Az orvostudomány hazai és külföldi fejlődésének, különösen a gyógygyakorlatnak közlönye. Szerkesztő-tulajdonos Poor Imre tnr. Szerkesztő-kiadó Dulácska Géza tr. XVI. évfolyam. Nyom. a m. kir. tudomány egyetem nyomdájában. Megjelenik szombaton 8-rét egy iven. Ára az „Állam orvos“ mellék-lappal 10 frt. (Keletkezett 1861. jan. 5.)

Gyógyszerészi Hetilap. A gyógyszerészeti tudományok fejlődésének s az általános magyarországi gyógyszerészegylet szakügycinek közlönye. Szerk-tulajdonos: Schédy Sándor. XV. évfolyam. Nyom. Sedy István-féle könyvnyomdában Megjelen szombaton 8-rét egy iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1862. jan. 2.)

Gyorsírászati Lapok. Szerk. Markovics Iván és Nagy Sándor; kiadja a budapesti magyar gyorsíró-egylet. XIV. évf. Megjelenik a „Gyakorló Gyorsíró“

mellékklappal együtt havonként egyszer. Ára 3 frt. (Keletkezett 1863. jan. 10-én „Gyorsírázat” ezimmel Budán.)

Hajnal. Magyarország Nagy-Oriensének védelme alatt álló szabadkőmivesek közlönye. Szerk. Rosenberg. III. évf. Megjelenik havonként 2-szer. Ára 4 frt (Keletkezett 1874-ben.)

Hasznos Mulattató. Az olvasni szerető mindkét nembeli ifjuság és a nép számára. Ifjusági és népkönyvtárak szervezése czéljából. Szerk. és kiadja Dolinay Gyula. IV. évfolyam. Nyom. az Athenaeum nyomdájában. Megjelenik hetenkint 8-rét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1874. jan. 10. I. évfolyama időhöz nem kötött füzetekben jelent meg.)

Hirmondó, politikai, gazdasági, ismeretterjesztő és mulattató képes néplap. Lap-tulajdonos és szerk. Komócsy József. IX. évf. Nyomatik a kiadó Franklin-társulat nyomdájában. Megjelenik vasárnap 4-rét másfél iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1868 elején.)

Hon (A). Politikai és közgazdasági hetilap. Szerk. Jókai Mór. XIV. évfolyam. Nyomatik a kiadó-tulajdonos Athenaeum nyomdájában. Megjelenik mindennap ivrét egy iven estilappal féliven. Ára 24 frt. (Keletkezett 1863. jan. 1.)

Igazmondó. A szabadeivü párt nélapja. Szerk. és kiadó-tulajdonos Jókai Mór. X. évfolyam. Nyom. az „Athenaeum” nyomdájában. Megjelenik vasárnap 4-r. egy iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1867. jul. 1.)

Irodalmi Hirdető. Literarischer Anzeiger. A magyar és külföldi irodalom jelesebb új termékeinek havi jegyzéke. Kiadja Zilahy S. I. évf. Nyom. Weismann testvérek könyvnyomdájában. Megjelenik havonként 8-drét egy iven. Ára 1 frt. (Keletkezett 1875. december hóban.)

Jog és Igazság. Jogi hetilap. Szerk. és lap-tulajdonos Petrovics László köz- és váltóügyvéd. I. évfolyam. Nyom. Vodianer F.-nél. Megjelent vasárnap 4-rét egy iven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1876. jan. 2., megszűnt az 1. számmal.)

Jogtudományi Közlöny. A kolozsvári és temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye. Szerk. dr. Dárdai Sándor. XI. évf. Kiadja és nyomatja a Franklin-Társulat. Megjelenik szombaton 4-rét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1866. január 3.)

Katholikus Hetilap. Szerk. Ágoston Antal, kiadja a Szent-István-Társulat. IV. évfolyam. Nyom. az „Athenaeum” nyomdájában. Megjelenik csütörtökön 4-rét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1873. jan. 2. Ezelőtt mint „Katholikus Néplap” jelent meg.)

Kelet Népe. Politikai napilap. Lapvezér Kállay Béni. Szerk. ifj. Ábrányi Kornél. II. évf. Nyom. a „Franklin-társulat” kiadásában. Megjelenik hetenkint hatszor ivrét egy iven, hétfőn esti kiadásban fél iven. Ára 20 frt. (Keletkezett 1875.)

Képes Gyermekevilág jó fiúk és lányok számára. I. évf. Kiadja és szerk. Kobányi bácsi. Nyom. a Franklin-Társulat nyomdájában. Megjelenik minden hó elsején 8-rét egy iven színes borítékban. Ára 2 frt. (Keletkezett 1876. jan. 1-jén.)

Képes Néplap és Politikai Híradó. Mulattató és tanulságos ujság a magyar nép számára. Szerk. Nagy Miklós. IV. évf. Nyom. a Franklin-Társulat. Megjelenik vasárnap 4-rét egy iven. Ára 2 frt. Keletkezett 1870. jan. 1.)

Kis Lap. Szerk. Forgó bácsi (Dr. Ágai Adolf.) VI. évf. (X. kötet.) Kiadja és nyomatja az Athenaeum. Megjelenik hetenkint 8-drét egy iven. Ára 4 frt 80 kr. (Keletkezett 1871. ápr.)

Közegészségi Lapok. Egészségügyi és életmentési ismeretterjesztő közlöny. Orvos- és művelt nem-orvos közönség számára. Szerk. tulajdonos Széll Lajos; főmunkatársak: Kelen József és Tóthfalusi Gyula tr.-ok. III. évfolyam. Nyom. Buschmann F.-nél. Megjelenik minden hó 1-ső és 15-ik napján 4-rét másfél iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1875. jan. 1. I. évfolyama „Házi Orvos“ ezimmel jelent meg 1874-ben.)

Közegészségügyi és Törvényszéki Orvostan. Megjelenik időhöz nem kötött 4-rét egy ives számokban. Az „Orvosi Hetilap“ melléklapja. (Keletkezett 1865. ápr. 9)

Központi Vasúti és Közlekedési Közlöny. Szerk. Tettau Lázár; kiadó tulajd. Goritschnigg Albert. VII. évf. Megjelenik hetenként 4-drét egy iven. Nyom. az első magyar egyesületi nyomdában. Ára 8 frt (Keletkezett 1870. szept. 28.)

Közrendészeti Lap. Szerk. Jahn Lajos; kiadó tulajd. Jahn I. VII. évf. Megjelenik hetenként 4-drét egy iven. Nyom. Bartalits Imrénél. Ára 6 frt. (Keletkezett 1870. márcz. 27.)

Község Lapja. Szakközlöny községek, községi elöljárók, s illetve jegyzők számára. Laptulajdonos Dr. Dárdai Sándor. Szerk. Mészáros Károly. II. évfolyam. Nyom. Rudnyánszky A. könyvnyomdájában. Megjelenik vasárnap 4-rét egy iven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1875. jan. 1.)

Lámpás. Szerk. és kiadó-tulajdonos Szini Károly. VII. évfolyam. Nyom. Schwarz Zsigmondnál. Megjelenik vasárnaponként 4-rét féliven. Ára a havilappal együtt 2 frt. (Keletkezett 1870-ben, időközben többször szünetelt és címét változtatta.)

Lámpás. Havilap. A „Lámpás“ hetilap melléklapja (Keletkezett 1876. jan.)

Lányok Lapja. Szerk. és kiadja Dolinay Gyula. II. évf. Megjelenik havonként 2-szer 8-rét egy iven. Nyom. az Athenaeum nyomdájában. Ára 2 frt. (Keletkezett 1875-ben.)

Ludovica Académia Közlönye. (A.) Szerk. és kiadja a m. k. honvédségi Ludovica Akadémia tanári kara. IV. évf. Nyom. Athenaeum könyvny. Megjelenik havi füzetekben. Ára 4 frt. (Keletkezett 1873. nov. hóban.)

Magyar Állam. Egyetemes politikai napilap. (Idők Tanuja.) Szerk. és laptulajdonos Lonkay Antal; főmunkatárs b. Jósika Kálmán. XVII. évfolyam. Nyomatott a „Hunyadi Mátyás“ irodalmi és könyvnyomdai intézetben. Megjelenik vasár- és ünnepnapokat kivéve mindennap ivrét egy iven. Ára 20 frt. (Keletkezett 1868. decz. 16-án; azelőtt „Idők Tanuja“ ezimmel járt.)

Magyar Bazár, mint a „Nők Munkaköre“. Szerk. Wohl Janka és Stephanie; kiadja az Athenaeum. XI. évf. Megjelenik havonként 4-szer 4-rét egy iven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1866. jan. 1.)

Magyar Gazda. A „Politikai Ujdonságok“ melléklapja. Szerk. Máday Izidor. IV. évf. Megjelenik havonként 4-drét féliven. (Keletkezett 1873. júl.)

Magyar Gyorsíró. Szerk. Vándori Gusztáv; kiadja a Tironia gyorsíró-egylet. VII. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 frt. (Keletkezett 1870. okt. 15.)

Magyar Igazságügy. Jogtudományi havi folyóirat. A bírói, államügyész és ügyvédikar több kitűnő tagjainak közreműködése mellett szerkeszti Dr. Löw

Tóbiás. III. évf. Kiadja Zilahy Sámuel. Nyom. a budapesti könyvnyomda-résztvény-társulatnál. Megjelenik 8-rét 6 ives havi füzetekben. Ára 8 frt. (Keletkezett 1874. jan.)

Magyar izr. országos tanító-egylet Értesítője. (A) Szerk. Seligman Eleázár. II. évf. Nyom. Goldstein Mór könyvnyomdájában. Megjelenik havonként 8-drét egy iven. Ára 1 frt. (Keletkezett 1875. november hóban.)

Magyar Könyv-Szemle. Közrebocsátja a M. Nemzeti Múzeum könyvtára. Előfizethetni Knoll Károly akad. könyvtárusnál. Nyom. Weizsmann testvéreknek. Megjelenik kéthavi 2—3 ives füzetekben. Ára 2 frt 40 kr. (Keletkezett 1876. márcz. 1.)

Magyar Közlekedésügy. Havi folyóirat. Szerk. Wühl Jakó. Kiadja Aigner Lajos. II. évfolyam. Nyom. Weizsmann testvérek könyvnyomdájában Budapesten. Megjelenik 3 ives 8-rét havi füzetekben. Ára 6 frt. (Keletkezett 1875-ben.)

Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye. (A) Szerk. Ambrózovics Béla és Ney Béla. IX. évf. Megjelenik 8-rét havi füzetekben. Nyom. az Athenaeum. Ára 10 frt. Tagok tagsági díjuk fejében kapják. (Keletkezett 1868. május hóban.)

Magyar Néplap. Politikai hetilap a „Mulattató“ társlappal. Szerk. Mikszáth Kálmán; főmunkatárs Szontagh Béla. XI. évfolyam. Megjelenik szombaton 4-rét egy iven. Nyomatik Vodianer F. kiadónál Ára 6 frt. (Keletkezett 1865. decz. 3.)

Magyar Nyelvőr. A magyar tudom. Akadémia nyelv-tudományi bizottságának megbízásából szerk. és kiadja Szarvas Gábor. V. évf. Nyom. Pesti könyvnyomda-résztvény-társulat. Megjelenik 3 ives füzetekben minden hó 15-én. Ára 5 frt. (Keletkezett 1872. jan. 15.)

Magyarország és Nagyvilág. Szerk. Ágai Adolf. XII. évfolyam. Nyomatja és kiadja az Athenaeum irodalmi és nyomdai résztvénytársulat. Megjelenik vasárnap 4-rét két iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1865. okt. 1.)

Magyar Tanügy. Szerk. dr. Heinrich Gusztáv és dr. Kármán Mór. Kiadja az Eggenberger-féle könyvkereskedés (Hoffmann és Molnár.) V. évf. Nyom. az Athenaeum nyomdájában. Megjelenik 4 ives havi füzetekben, jul. és aug. hónapokban szünetel. Ára 5 frt. (Keletkezett 1872. jan. 15.)

Magyar Themis. Egyetemes jogi Közlöny. A magyar jogászgűlés napilapja, a szabadkai és ungvári ügyvédi egyleteknek, valamint a budapesti ügyvédjelöltek és joggyakornokok egyletének közlönye. Külön mellékletek: a „Döntvények gyűjteménye,“ és az „Igazságügyi rendeletek tára.“ Laptulajdonos Dr. Siegmund Vilmos. Szerk. Dr. Fayer László. VI. évf. Nyom. a kiadó Athenaeum nyomdájában. Megjelenik csütörtökön 4-rét egy iven, a magyar jogászgűlés tartama alatt naponként. Ára 10 frt. (Keletkezett 1871. nov. 7.)

Magyar Tisztviselő. Tisztviselői, társadalmi, ismeretterjesztő és közgazdasági hetilap, a „Magyar tisztviselők orsz. egyesületének“ hiv. Közlönye. Szerk. Dr. Perlaky Mihály. III. évf. Nyom. a kiadó Athenaeum nyomdájában. Megjelenik vasárnap 4-rét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1874. okt. 18.)

Magyar Tudományos Akadémia Értesítője (A). Kiadja a m. tudom. Akadémia. Szerk. a főtitkár. Megjelenik időhöz nem kötött 8-rét egy vagy fél ives számokban. Nyom. az Athenaeum. Az Akadémia tagjai ingyen kapják. (Keletkezett 1867. elején.)

- Mulattató,** hasznos ismeretek és érdekes olvasmányok tára. Szerk. Mikszáth Kálmán. Főmunkatárs Szontagh Kálmán. VIII. évfolyam. Nyom. Vodianer F.-nél. Megjelenik pénteken 4-rét fél iven mint a „Magyar Néplap“ társlapja. (Keletkezett 1869. jan.)
- Munkás Heti-Krónika.** Szerk. Madarász János. Kiadók Farkas Károly, Ihrlinger Antal és társa. IV. évf. Megjelenik hetenként 4-drét egy iven. Nyom. a „Munkás Heti-Kronika“ nyomdájában. Ára 2 frt. 40 kr. (Keletkezett 1873. jan. 5.)
- Műegyetemi Lapok.** Havi folyóirat a matematika, természettudományok és a technikai tudományok elmélete köréből. Szerkesztik és kiadják Hunyady Jenő, König Gyula, Kruspér István, Szily Kálmán, Stoczek József és Wartha Vince műegyetemi tanárok. I. évf. Nyom. az Athenaeum nyomdájában. Megjelenik — július és augusztus kivételével — minden hónap 15-kén 8 rét 2 ives füzetekben. Ára 4 frt. (Keletkezett 1876. jan. 15.)
- Műipari Lapok.** Szerk. Braun Adolf építész; kiadja az országos magyar ipar-egyesület. III. évf. Nyom. a könyvnyomda részv. társ. Megjelenik havi füzetekben. Ára az iparegyesület tagjainak 5 frt., nem tagoknak 6 frt. (Keletkezett 1874. okt.)
- Nemzeti Hírlap.** Fővárosi napilap a politika, társadalom és irodalom köréből. Szerk. Toldy István. II. évfolyam. Nyomatik a lapkiadó-tulajdonos: Franklin-t. nyomdájában Megjelenik hetenként hatszor, kis ivrét egy iven, hétfőn mint esti kiadás féliven. Ára 14 frt. (Keletkezett 1875. jan. 1.)
- Nép Kertésze (A).** A kertipar és befásítás szakbeli és a községi faiskolák hivatalos közlönye. Szerk. Lukácsy Sándor Rákos-Palotán. XX. évfolyam. Nyom. a Gutenberg-féle könyvnyomdában. Megjelenik havonként kétszer 5-ik és 20-ik napján kis 4-rét egy iven. Ára 3 frt. (Keletkezett 1871. szept. 5-kén; 1857. okt. 3-tól 1863-ig „Kerti Gazdaság“; 1864-től 1867-ig „Népkertésze“ czimű lapok jártak, talán ezek folytatásául vétetik a fentebbi lap, azért áll XX. évfolyam a lap homlokán.)
- Népnevelők Lapja.** Nevelés-oktatásügyi hetilap. Szerk. Lakits Vendel. XI. évfolyam. Nyomatja s kiadja Vodianer F. Megjelenik szombaton 8-rét egy iven Ára 4 frt. (Keletkezett 1866-ban. 1868. jun.—decz. hónapokban szünetelt.)
- Néptanítók Lapja.** Kiadja a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium. Szerk. Gyertyánffy István. IX. évf. Nyom. a m. kir. egyetemi nyomdában. Megjelenik havonként kétszer 4-rét egy iven. Ára 3 frt. (Keletkezett 1868. febr. 6.)
- Orpheus.** Szerk. Gold János és Tisza Aladár. Könyomatu lap. Megjelenik minden hó 1. és 15-én 4-rét féliven hangjegyekkel. Ára 4 frt. 50 kr. (Keletkezett 1876. jan. 1.)
- Országos Középtanodai Tanár-Egylet Közlönye (Az).** Szerk. Névy László IX. évf. Nyom. Fanda és Frohna könyvnyomdájában. Megjelenik minden hó 1. és 15-én 8-rét két ives füzetekben. A tagok tagsági díj (4 frt) fejében kapják. (Keletkezett 1868. jan.)
- Orvosi Hetilap.** Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye. Szerk. és tulajdonos Markusovszky Lajos tr.; főmunkatárs Balogh Kálmán tr. XX. évf. Nyom. Khór és Wein könyvnyomdájában. Megjelenik vasárnap 4-rét egy és fél iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1857. jun. 4.)

- Otthon.** Szépirodalmi és ismeretterjesztő havi közlőny. Szerk. Szana Tamás. Kiadja Aigner Lajos. III. évf. Nyom. Weismann testvéreknél. Megjelenik 8-rét 6 ives havi füzetekben. Ára 8 frt. (Keletkezett 1874. okt.)
- Pénzügyi Közlöny.** Kiadja a m. kir. pénzügyminiszterium. III. évf. Megjelenik havonként egyszer. Ára 2 frt. 10 kr. (Keletkezett 1874-ben.)
- Pesti Napló.** Szerk. Urváry Lajos. XXVII. évfolyam. Nyom. a kiadó-tulajdonos Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat nyomdájában. Megjelenik reggeli kiadása hetenkint hatszor ivrét egy iven, esti kiadása szintén hatszor féliven. Ára 24 frt. (Keletkezett 1850. márcz. 9.)
- Pesti Napló (A).** Közgazdasági melléklete. II. évfolyam. Megjelenik minden hó 15-én ivrét egy iven. (Keletkezett 1875-ben.)
- Pestmegyei Közlöny.** Vegyes tartalmu hetilap. Szerk. Egyesgy Géza. I. évfolyam. Kiadja és nyomtatja Szentkirályi és Kornis. Megjelenik vasárnap 4-rét féliven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1876. jan. 1.)
- Polgári Iskola.** A polg. isk. tan.-egyesület közlőnye. Szerk. Gyulay Béla. Nyom. Buschmann F.-nél I. évf. Megjelenik 8-rét egy iven junius és julius kivételével minden hónap 15-én. Ára 2 frt. Az egyesült tagjai ingyen kapják. (Keletkezett 1876. január hóban.)
- Politikai Ujdonságok.** Szerk. Nagy Miklós. XXII. évfolyam. Kiadja és nyomtatja a „Franklin-társulat“ magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. Megjelenik szerdán 4-rét másféliven. Ára a „Magyar Gazda“ havi melléklettel 6 frt, a „Vasárnapi Ujsággal“ együtt 12 frt. (Keletkezett 1855. jan. 10.)
- Postai Rendeletek Tára.** Hivatalos kiadás. X. évf. Nyom. Hornyánszky Viktor-nál. Megjelenik hetenkint 4-rét negyed vagy fél iven. (Keletkezett 1867. máj. hóban.)
- Posta-Közlöny.** Első magyar postai szaklap, a magyar-, horvát- és szlavonországi postamesterek egyesületének és a magyar pósthivatalbeliek segély- és gyámegyletének organuma. Szerk. és tulajdonos Joanovich György; főmunkatárs Takáts József. X. évfolyam. Nyom. Wilckens Gy.-nél. Megjelenik vasárnap 4-rét féliven. Ára 7 frt. (Keletkezett 1867. máj. 20-án Baján.)
- Protestans egyházi és iskolai lap.** Szerk. és laptulajdonos Dr. Ballagi Mór. Főmunkatárs Farkas József. XIX. évfolyam. Nyom. Deutsch M.-féle művészeti intézetben. Megjelenik vasárnap 4-rét két iven. Ára 9 frt. (Keletkezett 1853.)
- Religió.** Katholikus egyházi s irodalmi folyóirat. Kiadó-tulajdonos és szerk. báró Hornig Károly hittudor, m. k. egyetemi tanár. XXXV. évf. Nyom. Koesi Sándornál. Megjelenik szerdán és szombaton 4-rét egy-egy iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1849. jan. 23-án; a „Religio és Nevelés“ pedig keletkezett 1841-ben, megszűnt 1849. év derekán; tehát mint ennek folytatása is hibásan áll a lap homlokán 35-dik évfolyam 36-dik helyett.)
- Rendeleti Közlöny.** A magyar kir. honvédség számára. II. évf. Nyom. Légrády testvéreknél. Megjelenik havonként 4-rét féliven. (Keletkezett 1875-ben.)
- Századok.** A magyar történelmi társulat közlőnye. A választmány megbízásából szerkeszti Szilágyi Sándor titkár. X. évfolyam. Nyom. az Athenaeum nyomdájában. Megjelenik 8-rét 6 ives 10 füzetben minden hó 12-én augusztus és szeptember hónapokat kivéve. Az alapító és évdíjas tagok tagdíj-illetmény fejében kapják (5 frt). Nem tagok 6 frtért. (Keletkezett 1867. juliusban.)

- Szemészet.** Az „Orvosi Hetilap“ melléklapja. XIII. évf. Megjelenik minden 2 dík hóban 4-rét egy iven. (Keletkezett 1864. január hóban.)
- Szépirodalmi Csarnok.** Regényfolyóirat. Szerk. és kiadja Friebeisz Ferencz. IX. évf. Megjelenik havonként 2-szer 8-drét füzetekben. Nyomatik Kertész József-nél. Ára 6 frt. (Különfolyamából megjelenik minden 10 napban egy füzet. Ára 4 frt.) (Keletkezett 1868. január 15.)
- Szini-Világ.** Szakközlöny. Szerk. és laptulajdonos Babos Károly. II. évf. Nyom. Weismann testvérek könyvnyomdájában. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én. Ára 6 frt. (Keletkezett 1875. január 3-kán)
- Színpad (A).** Szaklap. A magyar színész-egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Rajkai F. I., kiadó-tulajd. az e. m. színházi ügynökség. VIII. évfolyam. Nyom. Fanda és Frohna könyvnyomdájában. Megjelenik minden hó 1. és 15-én 4-r. egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1869. nov. 29-én.)
- Társulati Értesítő.** Szerk. Ágoston Antal; kiadja a Szent-István-Társulat. IV. évf. Megjelenik időhöz nem kötött számokban. Nyom. az Athenaeum könyvnyomdájában. Mellékeltetik a „Katholikus Hetilaphoz“. (Keletkezett 1875-ben.)
- Távirászati Közlemények.** VII. évf. Megjelenik időhöz nem kötött 4-rét fél ives számokban. (Keletkezett 1870-ben.)
- Távirászati Rendeleték Tára** (A magy. kir.). VII. évf. Megjelenik időhöz nem kötött 4-rét negyed vagy félives számokban. (Keletkezett 1870-ben.)
- Természet.** Népszerű lap természettudományi s földrajzi ismeretek terjesztésére a művelt magyar közönség számára. Szerkeszti és kiadja Berecz Antal. IX. évf. Nyom. Fanda és Frohna. Megjelenik minden hó 1. és 15-én. N. 8-rét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1868. júl. 20.)
- Természettudományi Közlöny.** Havi folyóirat. Közérdekű ismeretek terjesztésére kiadja a kir. m. természettudományi társulat. Szerkesztik Szily Kálmán és Petrovics Gyula. VIII. évfolyam. Nyom. Khór és Wein könyvnyomdája. Megjelenik 8-drét 2½ ives havi füzetekben. Ára 5 frt. (Keletkezett 1869. jan. 1.)
- Törvénytörvényi Csarnok.** Szerk. és kiadó-tulajd. Szokolay István. XVIII. évfolyam. Nyom. Koesi Sándornál. Megjelen kedden és pénteken 4-rét féliven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1859-ben.)
- Typographia.** A magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők közlönye. Szerkesztik Firtinger K. és Antensteiner F. Kiadó-tulajd. a pestbudai könyvnyomdászok önképző egylete. VIII. évfolyam. Nyom. Neuer I.-nál Budapesten. Megjelenik pénteken 4-rét féliven. Ára 3 frt. (Keletkezett 1869. máj. 1.)
- Uj Idők.** Szépirodalom, társadalom, művészet. Szerk. Benedek Aladár. Kiadja K. Szarvasy Sándor. II. évfolyam. Nyomatik Rigler József Ede könyvnyomdájában. Megjelenik szombaton 4-rét másfél iven, színes borítékban. Ára 10 frt. (Keletkezett 1875. jan. 2.)
- Uj Regénycsarnok.** Szépirodalmi folyóirat Szerk. Ásványi Ferencz, kiadó Mehner Vilmos. V. évf. Megjelenik hetenként kis 8-drét 3 ivnyi füzetekben. Ára 6 frt. (Keletkezett 1872. ápril elején.)
- Üstökös.** Laptulajdonos és szerk. Jókai Mór. XIX. évf. Nyom. az „Athenaeum“ kiadásában. Megjelenik szombaton 4-rét másfél iven. Ára 8 frt., egyes szám 16 kr. (Keletkezett 1858 aug. 21.)

- Vadász- és Versenylap.** A pesti és vidéki lovaregyletek és vadász-sport közlönye. Szerk. és kiadó-tulajdonos Sárkány Ján. Ferencz. XX. évfolyam. Nyom. az Athenaeum r. társ. nyomdájában Budapesten. Megjelenik minden szordán 4-r. egy iven. Ára 12 frt. (Keletkezett 1857. jan. 15. „Lapok a lovászat és vadászat köréből“ czímmel.)
- Vasárnapi Ujság.** Szerk. Nagy Miklós. XXIII. évfolyam. Kiadja és nyomatja a „Franklin-Társulat“. Megjelenik vasárnap 4-rét két iven. Ára 8 frt, a Politikai Ujdonságokkal együtt 12 frt (Keletkezett 1854. márcz. 5.)
- Vasut.** Szerk. Oldal József; kiadók Goldstein és Ohlendorf. III. évf. Nyom. Goldstein Mór könyvnyomdájában. Megjelenik vasárnap 4-rét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1874. okt.)
- Vasut- és gőzhajózási Kalauz.** (Első magyar-német,) a magyar közlekedési vállalatok hivatalos menetrend könyve, mely magában foglalja a bel- és külföldi főbb útirányokat is. Egy vasuti térképpel. Kiadó Goritschnigg Albert. III. évf. Megjelenik havonként 4-drét 6—7 iven hirdetésekkel és színes borítékban. Ára 4 frt, egyes füzet 50 kr. (Keletkezett 1874-ben.)
- Zenészeti Lapok.** Heti szakközlöny és zeneművészet összes ágai köréből. Kiadja és szerkeszti Ábrányi Kornél XV. évf. Nyom. Bartalits Imrénél. Megjelenik hetenkint egyszer 4-rét egy iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1860. aug. 8.)

Vegyes közlemények.

A. M. Nemzeti Múzeum Széchényi-orosz-országos könyvtárának 1875-ik évi gyarapodása: 6311 darab nyomtatványból és 1048 kéziratból áll. Ehez járul a Nagy István-féle kéziratgyűjtemény, mely a List és Francke lipcei könyvtárus-czégtől visszaszerzetett, és 5000 darab eredeti okirathból és levélből, továbbá 90 kézirati kötetből áll. (Ezen nevezetes kéziratgyűjteményt később részletesen is fogjuk ismertetni.) A szerzeményekre fordított összeg 10,074 forint. A könyvtárt ugyancsak az elmúlt évben 14,122 személy használta, kiknek 30055 nyomtatvány és 917 kézirat adatott ki.

A Nemzeti Múzeum könyvtárában találtató többes példányoknak, a könyvtáraknál általánosan elfogadott szabályok szerint való kiválasztása és összeírása 1874. júliusban megkezdett, 1875. szeptemberben befejeztetett. Azok mintegy 19,000 kötetet képeznek. Ebből a régi magyar irodalomra (1559—1711) 332 kötet, a többi u. n. Hungaricákra 4883 kötet, a nem-magyar történelemre 2820, a hittudományra 2214 kötet esik stb. Ezen számokba nincsenek felvéve a nem ritka munkák csonka példányai és az újabbkori

kisebb nyomtatványok (üdvözlő versek, prédikációk stb.), melyekből gyűjtemények fognak összeállíttatni. A m. k. vallás- és közoktatásügyi ministerium 1875. november 24-én kelt leiratában a többes példányok jegyzékeinek kinyomatását rendelte el, oly czélból, hogy azoknak megszerzését első sorban a hazai tudományos intézeteknek, s utóbb a nagy közönségnek lehetővé tegye. A jegyzék első, 73 lapra terjedő és 1727 számot tartalmazó füzeté már közre van bocsátva. Ez a régi magyar irodalomhoz tartozó munkákat és a Hungaricák-nak egy részét tartalmazza. Az árak a rendes antiquáriusi árnál mintegy 30—50%-al olcsóbbra vannak téve. A befolyó összeg a könyvtár kiegészítésére fog fordíttatni.

Toldy Ferencz könyvtára. A nagynevű tudós jelentékeny könyvtárt és dús kéziratgyűjteményt hagyott hátra. Az előbbi mintegy ötfélezer munkából áll, és különösen a hazai történelem, az irodalomtörténet és nyelvtudomány igen gazdagon van képviselve. XVI. és XVII. századbeli magyar irodalmi ritkaságokban sem szegény. Kiemeljük egy töredékét Sztárai Mihály „Az igaz papságnak tüköre” című vigjátékából (Krakkó 1550), mely unicum; továbbá Heltai Gáspár „Vigasztaló könyvecské”-jét (Kolozsvár 1553), Bornemissza Pétertől a Prédikációk második részét (Sempte 1574) és „Énekek három rendbe külömb külömbfélék”. (Detrekő 1582) stb. A kézirati hagyaték két részből áll. Először 266, nagyrészt magyar irodalomtörténeti kéziratból: Toldynak sajtókész vagy készülő munkáiból, ezekhez gyűjtött anyagkészletből, bibliographiai jegyzetekből, magyar írók eredeti levelezéseiből. Másodsor a boldogulthoz intézett levelekből, melyeket ő gondosan egybegyűjtött volt; a levelek száma a nyolczezeret meghaladja, s azok az utolsó félszázad irodalomtörténetének megbecsülhetetlen kútforrásait képezik. Szakértők a könyvtárt 8000, a kéziratgyűjteményt 4—5000 forintra becsülik. Az utóbbinak megszerzésére természetesen az Akadémia van hivatva. A mi a könyvtárt illeti, eltekintve a kegyelettől, melyet egykori birtokosának emléke követel, nagy veszteségnek lehetne tekinteni, ha ezen, évek hosszú során át egy eszme szempontjából tervszerűen gyűjtött könyvtár piacra kerülne, és akár külföldre vándorolna, akár a hazában feldarabolva bocsáttatnék áruba.

Szabó Károlynak nagy bibliographiai munkája, mely az 1711. előtt magyar nyelven megjelent munkáknak czímeit, bibliographiai jegyzetek kíséretében, összeállítva tartalmazza, immár elké-

szült és még ez évben az Akadémia által közre fog bocsáttatni. Évek hosszú során át, nagy fáradsággal és ritka lelkiismeretességgel készült munka ez, mely irodalomtörténetünknek lényeges szolgáltatokat fog tenni. Mennyire gyarapodott újabb időkben a magyar irodalom ismerete, legjobban kitünteti azt a következő összeállítás. Sándor István, ki első tett kísérletet a magyar nyelven megjelent könyvek jegyzékének összeállítására (Magyar Könyvesház. Győr. 1803.) csak 190 XVI. századbeli magyar nyomtatványt sorol fel; Szabó Károly 352-öt ismertet. Sándor a XVII. század első feléből 260-at állít össze, Szabó Károly 433-at. Ezen gyarapodást nagy részben épen Szabó Károlynak köszönhetjük, ki az ország könyvtárait bejárva nagy számú magyar munkákat fedezett fel, melyek azelőtt ismeretlenül lappangtak.

Pázmány Péter négy ismeretlen munkája. Szabó Károly közelebb a marmaros-szigeti hely. hitv. lyceum könyvtárának egy colligatumban Pázmány Péternek négy oly munkáját fedezte fel, melyekből ekkoráig egy példány sem volt ismeretes. Létezésük felől e kor egyéb polemikus munkáiból tudomásunk volt ugyan, de a budapesti és vidéki nagy könyvtárakban felkutatásuk czéljából tett igyekezetek és hírlapi felszólalások eredménytelenek maradtak. Kettő 1609-ben, kettő pedig öt évvel utóbb látott napvilágot. Mind a négy polemikus tartalmu. A Könyv-Szemle jövő számában tüzetesen fogjuk ismertetni e nevezetes leletet.

Az egyetemi könyvtár olvasó-termében elhelyezett kézi-könyvtár — Szinnyey József könyvtár-ór szerkesztése mellett — katalógusa elkészült és sajtó alá van adva. Ezen könyvjegyzékben 4338 munkának 9179 kötete lett felvéve. A könyvtár megnyitása e szerint még márczius végén várható.

„A magyar nemzeti és nemzetközi irodalomnak könyvészete 1441—1876.” ezim alatt Kertbeny Károly nevezetes vállalatot indít meg. Tizenkét füzetre van tervezve. Az elsőnek, mely már sajtó alatt van, tartalma: a magyar irodalom a világirodalomban, t. i. azon 300 magyar munkának jegyzéke, melyek tizenhat különböző idegen nyelvre lefordítva jelentek meg. A munka magyar és német nyelven lesz szerkesztve, hogy ekként a külföldön is használható legyen. Megjelenése után természetesen ismertetni fogjuk.

A M. Tud. Akadémia

legújabb könyvkiadványai kaphatók saját könyvkiadó hivatalában (Akadémia épület) és minden honi könyvtárusnál.

Magyar diplomacziái Emlékek Mátyás király korából. 1458—1490. A

M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága megbízásából szerkeszték Nagy Iván és B. Nyáry Albert I. kötet. N. 8-r. Ára 2 frt.

II. Rákóczi Ferencz önéletrajza és „Egy keresztény fejedelem áhításai“ című munkája. A párisi Nemzeti Könyvtárban őrzött eredeti kéziratból, kiadja a M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága. Nagy 8-rét. . . . . Ára 3 frt.

Oláh Miklós II. Lajos és Mária királyné titkára, utóbb magyar országos Cancellár, esztergomi Érsek- Prímás és királyi Helytartó levelezése. Közli Ipolyi Arnold Nagy 8-rét. . . Ára 3 frt.

Erdélyi Országgyűlési Emlékek. Történeti bevezetésekkel. A M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága megbízásából szerk. Szilágyi Sándor. I. kötet: 1540—1556. Nagy 8-rét. Ára . . . 3 frt.

Magyar Országgyűlési Emlékek. Történeti bevezetésekkel. A M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága megbízásából szerk. Dr. Fraknói Vilmos. III. kötet. 1546—1556. Nagy 8-rét. Ára . . . 3 frt.

Dr. Fraknói Vilmos. A magyar országgyűlések története. III. kötet. 1546—1556. Nagy 8-rét. Ára . . . . . 1 frt.

Archaeologiai Értesítő. 1876-ik évi folyam. (X. kötet.) A M. T. Akadémia Archaeologiai Bizottságának közlönye. Szerkesztik: Henszelmann Imre és B. Nyáry Albert.

 Ezen folyóirat megjelenik — augusztus és szeptember kivételével — minden hó utolsó napján két ivnyi számokban. Előfizetési ára a 20 ivből álló folyamnak **3 frt.** Egyes számok bolti ára 40 kr.

Magyarország helyrajzi története főtekintettel az egyházi intézetekre vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspökmegyék szerint rendezve. Irta Rupp Jak. III. kötet. A bácsival törv. egyesített kalocsai főegyházmegye. Nagy 8-rét. . . . . Ára 1 frt 80 kr.

- A csillagászat elemei** különös tekintettel a mathematikai földrajzra tanárjelöltek és magántanulók számára. Irta Petzval Otto. Nagy 8-rét. . . . . Ára 2 frt 80 kr.
- Kazáni-tatár nyelvtudományok.** I. füzet: Kazáni-tatár szövegek. Gyűjtötte és ford. Szentkatolnai Bálint Gábor. N. 8-rét. Ára 1 frt.
- Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos Repertoriuma.** A M. Tudományos Akadémia megbízásából készítette Szinnyei József. II. osztály: Természettudomány és Matematika. I. kötet. Nagy 8-rét. . . . . Ára 5 frt.
- Az emberi koponyaisme.** Cranioscopia. XII számtáblával és két képtáblával. Irta Lenhossék József. 4-rét. Ára . . . 2 frt.
- Visszapillantás az előbbi Magyar Királyi Curiának 1724—1769-iki működésére.** Irta Dr. Wenzel Gusztáv. Nagy 8-rét. Ára 80 kr.
- Székesi Gróf Bercsényi Miklós** főhadvezér és fejedelmi helytartó **levelei Rákóczi fejedelemhez.** 1704—1712. Az eredeti kéziratokból a titkos jegyek felfejtésével közli: Thaly Kálmán. I. kötet. 1704—1705. Nagy 8-rét. Ára . . . . . 3 frt 60 kr.
- Visszapillantás közgazdaságunk egy negyed századra.** Székfoglaló értekezés. Irta Keleti Károly. Nagy 8-adrét. Ára . . . 20 kr.
- Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnél.** Irta Barna Ferdinánd. Nagy 8-adrét. Ára . . . . . 25 kr.
- A Neo- és Palaeologia ügyében.** Irta Brassai Sámuel. Nagy 8-adrét. Ára 30 kr.
- A hangsulyról a magyar nyelvben.** Irta Barna Ferdinánd. Nagy 8-adrét. Ára . . . . . 50 kr.
- Brassai és a nyelvujítás.** Irta Ballagi Mór. Nagy 8-adrét. Ára . . . . . 15 kr.
- Emlékbeszéd Kriza János** I. tag felett. Irta Szász Károly. Nagy 8-adrét. Ára . . . . . 25 kr.
- Művészet és Nemzetiség.** Székfoglaló. Irta Bartalus István. Nagy 8-adrét . . . . . 20 kr.
- Öt közlemény a m. kir. egyetem vegytani intézetéből.** Előterjesztette Than Károly. Nagy 8-adrét. Ára . . . . . 20 kr.

A M. Tud. Akadémia

legújabb könyvkiadványai kaphatók saját könyvkiadó hivatalában (Akadémia épület) és minden honi könyvtárusnál.

Magyar diplomacziái Emlékek Mátyás király korából. 1458—1490. A

M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága megbízásából szerkeszték Nagy Iván és B. Nyáry Albert I. kötet. N. 8-r. Ára 2 frt.

II. Rákóczi Ferencz önéletrajza és „Egy keresztény fejedelem áhitásai” című munkája. A párisi Nemzeti Könyvtárban őrzött eredeti kéziratból, kiadja a M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága. Nagy 8-rét. . . . . Ára 3 frt.

Oláh Miklós II. Lajos és Mária királyné titkára, utóbb magyar országos Cancellár, esztergomi Érsek- Primás és királyi Helytartó **levelezése.** Közli Ipolyi Arnold Nagy 8-rét. . . Ára 3 frt.

Erdélyi Országgyűlési Emlékek. Történeti bevezetésekkel. A M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága megbízásából szerk. Szilágyi Sándor. I. kötet: 1540—1556. Nagy 8-rét. Ára . . . 3 frt.

Magyar Országgyűlési Emlékek. Történeti bevezetésekkel. A M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága megbízásából szerk. Dr. Fraknói Vilmos. III. kötet. 1546—1556. Nagy 8-rét. Ára . . . 3 frt.

Dr. Fraknói Vilmos. A magyar országgyűlések története. III. kötet. 1546—1556. Nagy 8-rét. Ára . . . . . 1 frt.

Archaeologiai Értesítő. 1876-ik évi folyam. (X. kötet.) A M. T. Akadémia Archaeologiai Bizottságának közlönye. Szerkesztik: Henszelmann Imre és B. Nyáry Albert.

 Ezen folyóirat megjelenik — augusztus és szeptember kivételével — minden hó utolsó napján két ivnyi számokban. Előfizetési ára a 20 ivből álló folyamnak **3 frt.** Egyes számok bolti ára 40 kr.

Magyarország helyrajzi története főtekintettel az egyházi intézetekre vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspökmegyék szerint rendezve. Irta Rupp Jak. III. kötet. A bácsival törv. egyesített kalocsai főegyházmegye. Nagy 8-rét. . . . . Ára 1 frt 80 kr.

- A csillagászat elemei** különös tekintettel a matematikai földrajzra tanárjelöltek és magántanulók számára. Irta Petzval Otto. Nagy 8-rét. . . . . Ára 2 frt 80 kr.
- Kazáni-tatár nyelvtudományok.** I. füzet: Kazáni-tatár szövegek. Gyűjtötte és ford. Szentkatolnai Bálint Gábor. N. 8-rét. Ára 1 frt.
- Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos Repertoriuma.** A M. Tudományos Akadémia megbízásából készítette Szinnyei József. II. osztály: Természettudomány és Matematika. I. kötet. Nagy 8-rét. . . . . Ára 5 frt.
- Az emberi koponyaisme.** Cranioscopia. XII számtáblával és két képtáblával. Irta Lenhossék József. 4-rét. Ára . . . 2 frt.
- Visszapillantás az előbbi Magyar Királyi Curiának 1724—1769-iki működésére.** Irta Dr. Wenzel Gusztáv. Nagy 8-rét. Ára 80 kr.
- Székesi Gróf Bercsényi Miklós** főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez. 1704—1712. Az eredeti kéziratokból a titkos jegyek fölfejtésével közli: Thaly Kálmán. I. kötet. 1704—1705. Nagy 8-rét. Ára . . . . . 3 frt 60 kr.
- Visszapillantás közgazdaságunk egy negyed századra.** Székfoglaló értekezés. Irta Keleti Károly. Nagy 8-adrét. Ára . . . 20 kr.
- Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnél.** Irta Barna Ferdinánd. Nagy 8-adrét. Ára . . . . . 25 kr.
- A Neo- és Palaeologia ügyében.** Irta Brassai Sámuel. Nagy 8-adrét. Ára 30 kr.
- A hangsulyról a magyar nyelvben.** Irta Barna Ferdinánd. Nagy 8-adrét. Ára . . . . . 50 kr.
- Brassai és a nyelvujítás.** Irta Ballagi Mór. Nagy 8-adrét. Ára . . . . . 15 kr.
- Emlékbeszéd Kriza János** I. tag felett. Irta Szász Károly. Nagy 8-adrét. Ára . . . . . 25 kr.
- Művészet és Nemzetiség.** Székfoglaló. Irta Bartalus István. Nagy 8-adrét. . . . . 20 kr.
- Öt közlemény a m. kir. egyetem vegytani intézetéből.** Előterjesztette Than Károly. Nagy 8-adrét. Ára . . . . . 20 kr.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

Alapított 1805.

ig. Csáthy Károly

kir. gazdasági tanint.

könyvtáros, kiadó,

zeneművek, papír,

írószerek raktára és

könyvtárszete

BUDAPEST,

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1876.

A MÁSODIK FÜZET TARTALMA:

Fraknói Vilmos: Pázmány Péter négy ismeretlen munkája	57—67
Szabó Károly: XV. és XVI. századbeli magyar nyomtatványok, melyeknek jelenleg egy példánya sem ismeretes	68—83
Rómer Flóris: Egy, Beatrix királynénak ajánlott ösnyomtatvány	84—90
A magyar irodalom 1876-ban	91—100
Hazai nem-magyar irodalom	100—102
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	102—103
Hirlapirodalmunk 1876-ban	103—112
Vegyes közlemények	112—116

A M. NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

keresi megvásárlás végett a következő műveket:

- Apdthi Miklós:* Epistola consolatoria. Claudiopoli. 1716. in 8°.
- Armbruster Sámuel:* Tizenkét elmélkedés a halálról és örökkévalóságról. Posony. 1. kiadás. 1671. 2. kiadás. 1703.
- Balla Imre:* Tréfás elméjü böles Diogenes Filosofusnak historiája, magyar versekbe foglaltatott az olvasókkedvéért. Kolosvár. 1782.
- Balla Imre:* Arithmographia biblica, azaz a bibliai számoknak leírása.
- Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens.* 1840. 1860. 2 kötet.
- Farlati:* Illyricum Sacrum. 7—8 kötet. Venetiis. 1819. Fol.
- Fővárosi Lapok.* 1865. évfolyam.
- Ipolyi:* Magyar Mythologia. Pest, 1854.
- Jászay Pál:* A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után. Pest. 1846.
- Nova Posoniensia.* 1721—1722. (Egyes számok is szívesen megvásároltatnak.)
- Protestáns Egyházi és Iskolai Lap.* 1866., 1867., 1872. évfolyam.
- Ennek melléklete: *Protestans Tudományos Szemle.* 1871. évfolyam.
- Szőnyi Nagy István:* Paradicsomi mulatság. 1690.
- Természet.* 1869. évfolyam.
- Vasárnapi Ujság.* 1867., 1869., 1873. évfolyamok.

PÁZMÁNY PÉTER

N É G Y I S M E R E T L E N M U N K Á J A .

K ö z l i : F r a k n ó i V i l m o s .

Pázmány Péter a legtermékenyebb magyar írókhoz tartozik. Harmincegy munkát bocsátott közre. Ezek közül huszonkettő magyar nyelven van írva.

Azonban habár e munkáknak hittudományi jelentőségök és szerzőjüknek neve, saját korukban kétségkívül nagy elterjedést biztosított, egy részek csak kevés számú példányokban maradt reánk, sőt négyet legujabb időkig egyetlen példányban sem ismertünk.

Midőn „Pázmány Péter és kora“ című monographiámon dolgoztam, természetsszerűen utasítva láttam magamat Pázmány irodalmi munkásságának lehetőleg teljes képét állítani elő. E célból nem szorítkoztam a könyvtárak átvizsgálására, hanem a régi jezsuita könyvtárak catalogusaira is kiterjesztettem figyelmemet, különösen a nagyszombati egyetemére; mert joggal feltehettem, hogy az legteljesebben bírta alapítójának irodalmi termékeit. És csakugyan két oly munkájának címére akadtam, melyek Pázmány korábbi életírói és az irodalomtörténet művelői előtt ismeretlenek voltak.

Ezen címek így vannak bejegyezve:

„Az nagy Calvinus Janosnak Hiszek egy Istene. Tyrnaviae. 1609. 8-vo.“

„Alvinczi Péternek sok tétovázó keringésekkel és czégéres gyalázatokkal fölhalmozott feleletének rövid és keresztyén szelídséggel való megrostálása. 1609.“*)

Továbbá Pázmány ismert munkáiban hivatkozik 1614-ben megjelent, két polemikus iratára, melyeknek egyikét „Kalvinista Tükör“

*) A könyvjegyzék a budapesti egyetemi könyvtárban: L. Pázmány Péter és Kora. I. 86. l.

czímmel Lethenyi István álnév alatt, másikat „Tsepregi mesterség“ czímmel Szyl Miklós álnév alatt, bocsátott közre.*)

Nem kíméltem fáradságot, hogy e négy munkának egy-egy példányát felkutassam. Az én igyekezeteim ép úgy, mint Szabó Károly nyomozásai eredménytelenek maradtak.

Végre, miután közel egy évtized múlt el, néhány hét előtt Szabó Károly azon örvendetes tudósítással lepett meg, hogy a négy munkát, a melyből a fővárosi, érseki és kolostori könyvtárakban egyet sem találtunk, szerencsés volt a marmaroszigeti ref. lyceum könyvtárának egy colligátumában együtt felfedezni.

I.

Az érintett négy munka közül legnagyobb fontossággal az bír, melyet első helyen említettem. Annak érdekes története van.

Néhány év előtt, midőn lemondva a reményről, hogy „A nagy Calvinus János Hiszek egy Istene“ című munka még feltalálható, azon gondolatral foglalkoztam, hogy annak talán nem is Pázmány a szerzője, vagy a cím van hibásan feljegyezve: Körömöz város levéltárában tett kutatásaim közben nem csekély meglepetés várakozott reám. Az 1609-ik évi pozsonyi országgyűlésről küldött követi jelentések nem csak szólnak Pázmány e munkájáról, hanem egyúttal tudósítanak, hogy az megjelenésekor nagy feltűnést okozott, sőt az országgyűlésen zajos jelenetekre adott alkalmat.

Pázmány ez időben még a Jézus-társaság tagja volt, és mint missionárius Forgách primás udvarában tartózkodott. De három polemikus munkája és hittérítői sikerei által a katolikusok körében már köztiszteletet vívott ki, míg a protestánsok előtt félelmes ellenfél gyanánt volt ismeretes. Habár tehát „A nagy Calvinus János Hiszek egy Istene“ névtelenül jelent meg, senki sem volt kétségben a szerző kiléte iránt, és az a protestánsokra lesújtó hatást gyakorolt.

Úgy látszik a munka kevéssel az országgyűlés megnyitása előtt látott napvilágot, és Forgách tüntetőleg terjesztette a rendek között.

A protestánsok ekkor az alsó táblánál többségben voltak. A december 9-iki ülésen több szónok súlyos sérelemként panaszolta el, hogy „Pázmány Péter, egy istentelen jezsuita, ki a bíbornoknál tar-

*) L. Pázmány Péter és kora. I. 133. és 149. ll.

tózkodik, a kálvinisták ellen káromló Credót szerkesztett.“ És szenvedélyes hangon követelték, hogy támadásáért bűnhődjék.

A jelen levő egyházi rendek közül némelyek megkísérlették Pázmányt kimenteni. Azonban a protestánsok zajosan félbeszakították, és kidobással fenyegették őket. Mire felkerekedvén, tömegesen a nádor lakására mentek, hol a főrendeket tanácskozva együtt találták. Szónokuk felhívta a nádort, gondoskodják, hogy Pázmány az érdemlett büntetést ki ne kerülje.

A nádori tisztelet Thurzó György viselte. Bár maga is protestáns, és felekezetének buzgó híve, nem helyeselte hitsorsainak fellépését; jól tudván, hogy ezek részéről a kátholikusok ellen nem kevésbé heves támadások intéztettek. Mindazáltal nem látta tanácsosnak egyenesen elutasítani őket. Rövid tanácskozás után, ekként válaszolt: „Minthogy még nyilvános gonosztevőt sem szabad kihallgatás nélkül elítélni: a méltányosság kívánja, hogy Pázmány is megidéztesse. Harmadnapra az országgyűlés színe elé fogja idézni, és ha kihallgattatván, bűnösnek bizonyul, a megállapítandó büntetést végre fogja hajtani.“*)

A protestáns rendek megnyugtatta távoztak. Azonban, úgy látszik, Thurzó nem szándékozott ígéretét beváltani. Elérkezett december 11-ike, és Pázmány nem jelent meg a rendek előtt.

E napon a nádor lakásán elegyes gyűlés tartatott. A Bocskay felkelése idejében idegen kézre jutott jószágok visszaadásának kérdése volt napirendre tűzve. De némely felvidéki protestáns követ figyelmeztette a nádort, hogy ez ülésen kell Pázmánynak megjelennie, és a Credo miatt felelősségre vonatni; ezen ügyet kell tehát előbb elintézni.

---

*) „Darnach ist gedacht durch etliche Regnicolas, wie Petrus Passman ein gotloser Jesuit, so beim Cardinal sich aufhalt, ein gantz lesterlich Credo wider die Calvinischen gemacht. Darwider alle Ständt gewest. Und als etliche Pfaffen dis Teufelswerkk approbirt, hat man dieselben ausslassen wollen . . . Darnach sind die Underständt allsamtt, ausser den Babstischen, aufgestanden, aus dem Kloster des herrn Palatin losement gangen, alsda die Oberstendnt versamblt waren, und daselbst über des Petri Pasman gottlesterlich Credo sich tzum höchsten beschwärt und umb gebüerliche Straf angehaltn . . . Hierauff nach berattschlagung herr Palatinus zur antwort geben: dieweil niemand, weder ein malefiz person, eher nicht es sey den so wär auch gehört, khan verdambt werden, so erfordere die billichkeit, das ernennter Pasman auch erfordert werde. Soll also bis auff den dritten Tag erscheinen und angehört, und nachmals was erkant wird exequirt werden.“

A nádor erre kinyilatkoztatta, hogy Pázmányt a december 13-án tartandó ülésre fogja megidézni. *)

Thurzó most csakugyan felszólította Pázmányt, hogy magát az ország rendei előtt igazolja. Ez azonban azt válaszolta, hogy kész minden tetteért és szaváért felelpi; de a hit dolgában felmerült viták és tévelyek az egyházi törvényszék és nem világi bírák hatásköréhez tartoznak. **)

A nádor, úgy látszik lecsillapította a protestáns rendek ingerültségét, és rábírta őket, hogy a Pázmány megidézésére vonatkozó kívánságukról mondjanak le. Mert nincs nyoma, hogy a Credo ügye az országgyűlésen többé szönyegre került volna. ***)

A könyvnek, mely ily hatást gyakorolt azokra, a kik ellen irányozva volt, formájánál és tartalmánál fogva lesújtónak kellett lenni.

Teljes címe a következő:

„Az Nagi Calvinvs Janosnac hiszec egy Istene
Az az: Az Calvinvs ertelme szerent valo igaz magia-
razattia az Credonac: Mely, az Calvinus tulajdon
könyveiből, hyuen es igazán egybe szedetttetet, az
Calvinista Atiafiaknac lelki eppületekre, es vigasz-
talasokra. S. T. D. P. P. †)

Nyomtatott Nagyszombatba, M. D. C. IX. esztendeben“.

(Kis nyolczadrétű, számozatlan 152 levél, melyből közben 3 levél hiányzik.)

Az első lapon áll:

*) A körmöezi követek december 11-ik jelentésében olvassuk:

„Als die Landständ beim herrn Palatino zusamben khomen, hat ir Gnaden fürbracht, das . . . de modo restitutionis bonorum zu handeln sey, Auf dieses etliche Understände, fürnemblich von Oberhungern vermeldet, dieweil heutigen Tags Petrus Passman hat erscheinen und wegen des Credo zur Reden gestellet werden, solches auch wegen der Religion publicum negotium sey, soll dasselb zuvor fürgenomen werden. Herr Palatinus zur antwort geben: dass Passman wie auch die Thirnawer auf khunftigen Freytag sollen fürgefodrt, und bald citiret werden.“

**) Pázmány Péternek a nádorhoz intézett dátum nélküli levele a Thurzó nemzetség árvaváraljai levéltárában.

***)) A körmöezi követek december 15-iki jelentésükben szólnak a decz. 13-iki ülésről, Pázmányról hallgatnak.

†) = Sacrae Theologiae Doctor Petrus Pazmany.

„Az Nemeth Orszagh Apostolanac, Doctor Luther Martonnac, az Calvinistacrul valo ityleti“.*) Ezen idézet kétségtelenül mutatja, hogy a munka a Kálvin felekezete ellen van irányozva.

Ellenben az ajánló levél, mely a második lapon így kezdődik:

„Az Calvinus vallasa követő Euangelicus Atiafiaknak, Istentül zent Lelket, es Kegielmet kivanoc“, — oly hangon és irányban van tartva, mint ha az Kálvinnak híve írta volna.

„Mivelhogi az el reytet kynesnek, es az titkon tartot bölese-seghnek, nincs semmi haszna, melto, es illendő dolognak itylem, hogy az Nagy Calvinus János irasiban foglalt melyseghes setetséggel megh körnikeztetet tudomaniokat, miniaian olvassac, es vgian ke-zekbenis hordozzac . . . Annakokaert, hyuen es igazán, az Nagy Caluinusnac tulaidon köniueiből, egybe szedém az ő értelmet es ma-giarazattat az Apostoli vallasnak sommaiarul, az credorul . . . hogy ebből okoskodhassanac az Calvinista Atiafiac, es megh gondolhassac nagy lelki niughodalmokra, es üdvösseges vigasztalásokra, minemü lelektül vezereletetet az Caluinista tudomannac első hadnaggia, ki ily mélien begazolhatot az Isteni tudomannac megh labolásaban, es enni soc vy értelmekeket kouacsolhatot az egiügiü igassághnac nylyan ualo bötüieiből. Engeggie az mennec földnek teremptöie hogy nem esac nektec Caluinista Tanito atiamfiai (kiknec vigasztalására irtam legh főképpen ez köniuecskét) hanem mind azoknak is, kie Caluinus vtan indultac az Euangeliom értelmében, igaz vilagos-sághossaghtokra, es lelki niughodalmatokra legien az en kicsin fa-ratsághom Amen. Amen.“

Könnyen el lehet képzelni, hogy az ajánló levélen átvonuló gúny mélyebben sértett, mint bármily durva kifakadás.

Azután áttér az apostoli hitvallás mindegyik ágazatára. Elemezi, mily tanok foglaltatnak azokban, és kimutatja, hogy azokkal homlok-egyenest ellenkező tanokat tartalmaznak.

Eljárásának megismertetésére elég egy példa.

Az első ágazatnál „Hiszek egy Istenben“, — Pázmány állítja, hogy Kálvin nem hisz Istenben, hanem csak ördögben. Idézi Kálvinnak a Libertinusok ellen írt munkájából azt a helyet, a hol írja,

---

*) „Az Sacramentariusoc, csak egy agazattiat sem hyszik igazán az kerez-tieni tudomannac: Es ha külömbet mondanánac sem kell hynni, mert hazudnac. Söt vgian az pokolbeli ördögh az, a kit ök Istenelnee“.

hogy azok Istent ördöggé változtatják, mert tanítják, hogy ő szerzője a rosznak. Azután nagyszámú helyeket hoz fel Kálvin munkáiból, a melyekkel bebizonyítani igyekszik, hogy ő is Istent minden bűn és gonoszság szerzőjének hirdeti. Végül fejtegetését azzal zárja be, hogy Kálvin tanai értelmében az apostoli hitvallás első ágazatjának így kellene hangzani: „Hisze az pokolbeli ördögben, minden ocsmáni vetkeknek alkotoiaban, kegyetlen mostoha atiaban, erőtlen nem Istenben“.

Ily módon tárgyalja mind a tizenkét ágazatot.

Ennek befejeztével és ezzel összefüggésben még két fejezet egészíti ki a munkát.

Az elsőnek címe: „Az Romai Ecclesia semmi reszebe fel nem bontia az Credot.“ Egy hollandi reformatus theologusnak, Gomarus Ferencz munkája ellen van irányozva, ki a katolikusokat épen azzal vádolta, a mivel Pázmány a kálvinistákat, hogy t. i. tanításuk az apostoli hitvallás ágazataival összeütközésbe jő. Míg a megelőző fejtegetésekben Pázmány mérsékelni igyekezett magát és az objectiv polemia határai között maradt; Gomarus irányában nem korlátozza magát többé. „Minap — így kezdi — egy patvarkodo Calvinista irására akadéc, ki mégh az bika alattis boriut keres, es azt akaria, hogy vert vigien veretlent, az az, öc leven bűnösöc, az mi artathlansaghunkat akaria az maghok bűziben es bűneben keverni . . . De ha lobör nem volna, meltan megh kellene pyrulni orcaianac, mikor ezt kakogia . . .“

A második fejezet címe:

„Ez irasnac befejezese, meliben meg bizonyttatic hogy Caluinus nem Evangelicus, hanem nyluan valo eretnec volt.“ Ennek végsorai így hangzanak: „Nyssa megh az Aia mindenható Vr Ísten az ő szent fianac érdeme által, es az szeplötelen szűz Marianac esedezése által az Calvinus után indult Atiafiaknac szemeket, es az ő szent lelkével megh vilaghositvan szemüket, ismertesse megh véllec az igassághot. Amen.“

Végül áll „Az Calvinus magyiarazattia szerint mint kellien mondani az Credot“. És „Az nagy Calvinus követő tanytoknac igaz Definitioia, es tulaidon festékkal való kijegizése“, azaz néhány idézet Kálvin munkáiból.

És legvégül három lapot foglal el a sajtóhibák jegyzéke, melyeknek nagy számát azzal igazolja, hogy „magam jelen nem lehettem az Nyomtato mellet“.

Nevezetes, hogy e munkára nem jelent meg czáfoló irat. És úgy Pázmánynak mint a protestáns írónak későbbi polemikus munkái hallgatnak a Credóról.

II.

Pázmány ugyancsak 1609-ben Alvinczi Péter kassai prédikátorral, ki a Bocskay István felkelése óta felekezetének vezérférffiaihoz tartozott, hosszabb polemíát indított meg.

Hozzá intézi „Egy keresztény Prédikatornak a kassai tanítóhoz iratott öt szép levél“ című munkáját, melyben a protestánsok általa a kath. egyház ellen hangoztatott főbb vádakat czáfolja. *) A címlapon nem állott neve, csak a kezdőbetűket tette ki: „S. T. D. P. P.“ (Sacrae Theologiae Doctor Petrus Pazmany.)

Alvinczi rögtön válaszolt.

„Egy tetetes neve vesztett Pápista embertől, S. T. D. P. P.-től küldetett színes öt Levelekre rend szerint való Feleleti Alvinczi Pétertől a kassai M. Ekklesia Lelki Pásztorától.“ Ennek is összes példányai elvesztek, vagy legalább ismeretlenül lappangnak. **) Meg volt a nagy-enyedi református collegium könyvtárában, de sok más magyar irodalmi kincessel 1848-ban a lázadó oláhok pusztítása közben elveszett. ***)

Pázmány örömmel ragadta meg az alkalmat a polémia tovább fejlesztésére. És most nyílt sisakkal, saját neve alatt lépett fel. Még ugyanazon évben megjelent tőle:

„Alvinczi Peternek sok tetovaazo kerenghesekkel es czegheres gyalazatokkal fel halmozot feleletinek röuy és keresztyeni szelidseggel való megrostalása. Irattatot Pazmany Peterteol az Jesvitak rendin való legh kisebb Tanitótul. Nyomtattatot M. DC. IX. esztendőben.“ A nyomtatás helye nincs kitéve, de betűi a pozsonyi nyomdára utalnak. Kis nyolezadrétű számozott 128 lap.

Egyetlen ismert példánya a marmarosszigeti colligátumban.

A könyv tizenhat „rész“-re van osztva.

*) E munka első kiadásából egy példány sem ismeretes. Később a „Kalauz“ mellett, és önállóan is többször (1623, 1741) napvilágot látott.

**) Említi Bod Athenás. 7. l. és Sándor István Magyar Könyvesház. 67. l.

***)) Szabó Károly jegyzeteiből. Pázmány válasziratából egészen össze lehetne állítani Alvinczi munkájának vázlatát.

Az elsőben kifejti: „Mi okból yrtam az Eot leuelet nyluán ki fejezet neuh nélkül.“ Többi között a következő okot hozza fel. „Tudom, hogy az ti sok gyalázatos ragalmazásokkal, annyéra el idegenítettetek az ti vtannatok lazzat együgyü népet az Iesuitáktúl, sőt az egész Egyházi rendtül, hogy az Iesuiták mű helyéből költ irasoktúl, sokan, vgy iszonyodnak, mintha mindgyárt reáiók ragadhna az Papistaságh, ha csak kezekben venneikis“. (4. l.)

Nem kellett volna őt ezért „neve vesztettnek“ czímeznie, mert hisz szent Pál a zsidókhoz intézett levelében sem nevezi meg magát, és Kálvin több munkát névtelenül bocsátott közre, sat.

A második rész (8—10 l.) okát adja „Miért ighazytottam az eot levelet Alvinczi Peterhez“.

Ő adott okot az őt levél megírására. „Te vagy, az ki gyakran azzal gyaláztal minket, sok iambor hallattára, hogy baluanyozok az Papistak, hogy hiti szeghők, hogy az Iesuiták Sicariusok, mordaly gyilkosok. Te vagy az ki töb ez féle meltatlan, és hamis szidalmazással raghalmaztad az mi artatlansaghunkat, és azt vitattad, hogy az Papistaknak ne hidgyenek.“ És alább: „Nem vagy mégh Liber Baro jó Alvincj Uram, hogy szabad légyen néked mindent ki okád-nod mi reánk, nekünk pedig tilalmas legyen, hogy az te undok kerödesidet csak törölyükis homlokunkrol.“

A harmadik rész (10—14. l.) címe: „Mi az oka hogy most nem örömost felelek Aluincinek.“ „Látom asztis — úgy mond — hogy az Te, paykos trefakkal, és ló faránál kohlot paraszt szidalmazásokkal fel tetéztetet könyvedben, egyéb nincsen . . . egynihany ió modgiával eytet Magyarizmusnál, Aesopus beszédinél, koresomárul költ kaytor trefaknal, istallohoz illendő posthat szitkozodasoknal . . .“ Továbbá Alvinczi az őt levélből csak kettőre felelt. Pázmány tehát azt hiszi hogy „talám az töb kakumbakkomot is“ be kellene várnia. Végre attól kell tartania, hogy ha válasza Alvinczinek nem esnék kedve szerint „az Vármegyéket vagy temaghad elfutnád, vagy predikator társaid által . . . felinditanad ellenem, . . . és az pennak helyet kardot köttetnél ellenem“. De meggondolta, hogy „ha el érkezik az töb társaidnak sok vigyazással ki sorült aalma Debreczemből, azt is Isten segítséghevel megh razoghassuk“. Életét pedig készséggel teszi kockára vallásáért.

A negyedik rész (14—21. l.): „Az Alvinczi szitkait miért bocsatom csak fülem mellől.“ Idéz Alvinczi munkájából egyes kifa-

kadásait a szentek, a kath. egyház, a barátok és apáczák, végre saját maga ellen. Elmondja, hogy Alvinczi szerint „Ördöggi irigységgel, és ördögthül tanult mesterségghel rakva vagyok. Mint az vak eb az árkot, Mint az Gal ebe az meduet úgy kerülöm az igazsághot“. Alvinczi azt mondja neki: „Az hazasságh szentséggh, de nem olyan latornak való mint tü.“ Végre „Deli palástú Pilatusnak, Süldisznóhoz, Maiomhoz, Szamarhoz, Rokához hasonlonak“ mondja. Mindezen könnyen átsiklik Pázmány. De megállapodik, midőn családi nevéből, anagrammok útján, gúnyt űz. Ő is viszonyozhatná ezt, meg is teszi. „De ez féle iatékok — úgy mond — én hozzám nem illenek. Nincs is tehetségghedben hogy az én nevemet el váltosztásd, mert noha ez világi böcsülletre es genealogiara nem szaggatok, es inkább akarok az en Istenem hazaba kicsin es elvetet, hogy sem azon kiüül böcsülletes lenny, de aznak künnnyen veghére mehez, hogy az én eleim, ez előt három száz esztendőuelis böcsülletes, feo emberek voltak ez országghban“.

Az ötödik rész (21—35 l.): „Az elseo Levélnek Titulussán, és Kezdetin való akadozási Alvinczinek.“

Alvinczi Pázmányt patvarkodónak nevezte, megtámadta azért, hogy keresztyén prédikátornak írja magát a levelek élén, hogy Kálvin némely mondását elhagyja. Pázmány védi magát.

A hatodik rész (36—45 l.): „Eot bizonyásghimra izetlen feleletti Alvinczinek.“ Végre itt veszi kezdetét az érdemleges vitatkozás. Pázmány öt érvet hozott fel annak bebizonyítására, hogy a katholikusok nem bálványozók. Alvinczi az érveket megtámadta. Pázmány védi azokat. Az e tárgyra vonatkozó polemiát folytatja a hetedik és nyolczadik részben (45—64 l.), melyek „Az képek tiszteletirül“, és „Az szentek tiszteletérül“ szólnak.

A kilenczedik és tizedik részben (64—85 l.) átmegy a helvétiai és ágostai hitvallások körül felmerült vitáspontok fejtegetésére.

A tizenegyedik fejezet (85—93 l.) a katholikusokat azon vád ellen védi, hogy a katholikusok „az hittel kötöt fogadásnak fel bontasara szabadsághot adnak.“ A tizenkettedik és tizenharmadik fejezet (93—118 l.) a protestánsok által felhozott egyes eseteket tárgyalja; névszerint Hussnak kivégeztetését, és a szegedi békekötésnek felbontását.

Az utóbbi sokat vitatott kérdés volt a magyar polemikus iratokban. Pázmány az öt levél másodikában kimutatta, hogy ha Eugén

pápa magatartása ez ügyben helytelen lett volna is, ebből még nem következne, hogy a pápák a hitszegést helyeslik. „Miképpen ha megh reszegednék vagy egyéb bünt cselekednek az Papa, ezzel nem definiálná hogy szabad embernek bűn nélkül megh részegedny.“ Továbbá kifejtette, hogy miután a magyarok a pápával, a görög császárral és Velenczével előbb szerződést kötöttek a török elleni hadjárat tárgyában, és ennek ellenére, engedve a szerb deszpóta rábeszélésének, hozták létre a török békét; a magyarok akkor vétkeztek, a mikor az első kötést felbontották, és nem akkor, mikor az első kötés ellenére létrehozott török békét, Julián bíbornok felszólítása következtében, felbontották.

Alvinczi ez ellen felhozta, hogy a magyaroknak joguk volt a pápa, a görög császár és a velencei köztársaság megkérdezése nélkül békét kötni a törökkel, mert „azoknak semmi közök nem volt Magyarországhoz“. Erre Pázmány azt feleli, hogy igenis nem volt közük mielőtt a magyar királlyal szerződésre léptek, de miután a szerződés létrejött, Ulászló attól el nem állhatott. „Az ki megh akar házasodny, nincs addigh közü az leányhoz, mígh fogadást nem tésznek egymásnak az el jegyzéskor, de az fogadás után annyból közü vagyon, hogy igaz és bizonyos nagy ok nélkül megh nem masolhattya kötését. Ugyan ezent lattyuk az országok és áros emberek végezésében.“

Másodszor felhossa Alvinczi, hogy habár a keresztény hatalmakkal való egyesség megelőzte a török békét, de „ez nagyobb volt mert esküvéssel ment véghez, és az két gonosz közt kissebbet kel választany; tehát iob volt az pusztá conspirationak füstbe menny, hogy sem az esküvest megh szeghny“.

Pázmány Bonfiniusból bebizonyítja, hogy a keresztény hatalmak irányában is esküvel volt a király lekötvé. De ha meg sem esküdt volna, maga az egyszerű fogadás és szerződés szintén elégséges kötelező erővel bírt, és attól nem volt szabad elállani. „Szinthe mintha valaki, vagy ön kinnyén, vagy kenszerítettvén meg esküdnék az Coronas kiraly ellen valo pártolásra, sem azra nem tartozik hogy ezt az Istentelen esküvest meg állya, sem magát azzal nem mentheti, hogy eő az kiralynak megh nem esküt.“

Alvinczi harmadik érve az volt, hogy a török békét meg kellett volna tartani „mert utolsó volt a Török frigy, az utolsó végezés pedig fel bontya az elsőbket“. Ezt könnyű volt Pázmánynak megdönteni. A felállított elvből ugyanis következne, úgy mond, „hogy ha

ki az első feleségét megh únván máshoz kötné utólbán magát, ezzel az másodikkal kellene élny; az országokbais, mindenkor csak is keduekbőlis vyio b feiedelmet választhatnánk“. Azután megmagyarázza Alvinczinek, hogy a „priora tolluntur per posteriora“ csak az emberek szabad akaratjától függő szokásokról és rendelkezésekről áll, nem pedig a szerződésekről.

Alvinczi a várnai csatavesztést mint az esküszegés következményét tüntette fel. „Aligh rántá ki — úgy mond — Amurates az frigy levelet kebeléből, aligh kére Christust, hogy boszúját állya, mindgyárt megh fordúla az keresztyének dólgha“.

Pázmány így válaszol: „Itt is csak tapogacz, io Aluinczi Uram, mint az setétben iaro ember, mert Egy az, hogy az mint én mon-dottam vala, es te sem taghadod az Istennek, mégh titok tanácsa nem vóltál, és okát nem tudod az eo szentséghe s rendelkezésének: Más az hogy az emberi okosságh szerént szólúan az dologhoz, két okát adhattyuk Bonfiniusból ennek az veszedelemnek.“ Idézi a mit e történetirő a magyar sereg csekély számáról, és a Hunyady által megállapított csatatervtől való eltérésről mond.

A tizenegyedik részben (119—122 l.) Pázmány fentartja az őt levélben felhozott állítását, hogy „Luther nagy útát irtot az hit szegésre“.

Végre a tizenötödik rész (123—128 l.) az 145-ik zsoltár egy versének magyarázatáról szól, és némely gyalázó versekről, melyeket Alvinczi Pázmány ellen alkalmazott. Az utóbbiakról mondja:

„Miuelhogy csak esztelen szidalmak mind azok, nem vesztegetek papirossat az reaiok való feleletre; ugyanis ha ki szitkozodny akar, csak az Titulussát, és egy, vagy két szót el változtasson, mind te reád forgathattya azon verseket.“

Egy példát hoz fel.

A könyvet fohász zárja be, melylyel Istent kéri „hogy az igazsagnak ismeretire vezérillye, és az hitben s keresztyény szeretetben való egyességre iutassa mind ez világot“.

(A közlemény befejező része a következő füzetben.)

XV. ÉS XVI. SZÁZADBELI

MAGYAR NYOMTATVÁNYOK,

MELYEKNEK JELENLEG EGY PÉLDÁNYA SEM ISMERETES.

Közli: Szabó Károly.

I. 1484.

(Imádság és ének sz. István király jobb kezének megtalálásáról).

Legelsőben említi ezen legrégibb magyar nyelvű nyomtatványt Bartalis Antal jegyei plebanus Notitia Parochiae Iegenyensis. Claudiopoli. 1794. 122. 123. l, e szavakkal: „Possidemus Orationem et Cantilenam de Inventione dextrae s. Regis Stephani idiomate Vngarico Noribergae Anno MCCCCLXXXIV. editam. Oratio ea est, quae Latine hac die dicitur. Cantilena sic incipit:

O deucheoseeges zenth iob keez,
mel'et magiar ohaitua neez,
draagha genche neepeunknec,
nag' eoreome ziueunknec etc.“

Erre a nürnbergi első kiadásra hivatkoznak ezen imádság és ének ujabbkori kiadásai, melyekben azonban a megjelenés éve bizonyosan nyomtatási hibából 1448-ra van téve 1484 helyett, mint például az 1771-iki bécsi és 1797-iki budai kiadások (amaz kis 8-rétben 14 l., emez 8-r. 4 levél), melyekben a sz. István jobbjának megtalálásáról szóló tudósítás után az imádság ily czimmel olvasható: „Sz. István király dicsőséges jobb kezének megtalálásáról való, régi és még 1448-ik esztend. Norimbergában nyomtatott Imádság“, mely után következik a Bartalis által idézett, de már az 1771-iki kiadásban megtoldott és sok részében megújított ének. — Hogy ezen, Bartalis által sajátjául említett legrégibb magyar nyomtatvány valósággal létezett, a legnyomósabb okokkal bebizonyította irodalomtörténetünk halhatatlan érdemű bűvára Toldy Ferencz „A legrégibb magyar nyomtatvány“ című értekezésében Uj Ma-

gyar Múzeum 1857. I. köt. 501—509. II. — Miután azonban a Bartalis birtokában volt példányt, mely kétségtelenül csak néhány levélből állott, többek fáradozása után sem sikerült mai napig fölfedezni: ezen nyomtatványt azok közé kell sorolnunk, melyeknek ma tudunkra egy példánya sem létezik.

II. 1536.

Gálszécsi István. Énekes könyv. Cracco. 1536. 8-r. Ajánlva Prini Péternek.

Igy van említve ez a könyv, melynek ma egyetlen példánya sem ismeretes, a Debreczenben 1602-ben 4-r. megjelent Énekes könyv előszavában, a régibb nyomtatott énekes könyveknek Szilvás-Ujfalvi Imre által készített lajstromában.

III. 1538.

Gálszécsi István. A Keresztyéni Tudományról való rövid könyvecske. Krakkó. 1538. 8-r.

Igy adja e könyv címét Bod Péter, Magyar Athénás 89. l., ki e könyvet a gr. Bethlen Kata könyvei közt látta s tartalmát rövid kivonatban ismerteti is. Ezen egyetlen példány gr. Bethlen Kata könyveivel az enyedi ref. coll. könyvtárába került, s ott pusztult el 1849-ben. — Emlékezik e könyvről Batizi András Keresztyéni tudományról való könyvecske. Krakkó, 1550. 8-r., az előbeszéd második lapján, említvén, hogy előtte is irtak „illyeten kesdet köniueczket eggyk az en tisztelendő mesterim, az Galszeczzi Istuā mester, ki Immaran istenben nyugszik: masik az tyzteletes Deuay Mathias, Christusnak igaz predicatora. Irtanak ezeknek küuüle többen is.”

IV. 1538.

Farkas András. Cronica de introductione Scyttarum in Vngariam et Judeorum de Aegypto. H. és é. nélkül. (Krakkó, 1538.) 8-r. 8 levél.

Ezen 59 hatsoros versszakból álló költemény utolsó versszaka:

Farkas András szerzé ezeket énekbe
Keserőlvén a nyomorult országon:
Igen szánja vala, hogy az hitetlenek

Istennek hiveit széllal öldözik vala.
 Kis Karácson után immár írnak vala,
 Az ezer ötszázban harmincznyolcz eszten-
 dőben. Ámen.

Ez a legrégibb magyar ének, mely hangjegyekkel együtt jelent meg. Legelsőben említi Bod Péter, Magyar Athénás 81. l., ki megjegyzi, hogy Farkas András e munkája Gálszécsi Istvánnak a Keresztyéni tudományról, Krakóban 1538. 8-r. nyomtatott könyvecskéjéhez ragasztva (és így nem önállóan, nem is külön címlappal) jelent meg. Bod e könyvecskét a gr. Bethlen Kata könyvtárában látta, melynek általa, mint gr. Bethlen Kata udvari papja által, készített czímtára megvan a székely-udvarhelyi ref. collegium könyvtárában. Gr. Bethlen Kata összes könyvtárát a n-enedi ref. collegiumnak adományozta, s így jutott Gálszécsi s azzal együtt Farkas András e munkájának egyetlen példánya az enyedi coll. könyvtárába, hol az 1849-iki dúlás alkalmával elpusztult. — Kétségtelen, hogy ezen enyedi egyetlen példányból vétette Cornides Dániel Farkas András e Cronicájának másolatát, mely megvan a m. tud. Akadémia kéziratтарыban, Cornides kéziratának Q. jegyű kötetében 55—59 levélen, a cím alá tett e jegyzettel: Est typis impressum in forma, quam vocant, octava, sine mentione anni. Absolvitur 8 plagulis, sive philyra una. — Farkas András ez éneke újra megjelent a Hoffgref-féle énekgyűjteményben (Kolozsvár 1552—1558 között) és Bornemisza Péter énekes könyvében (Detrekő 1582). — Szövegét kiadta Toldy Ferencz, A magyar nyelv és irod. kézikönyve. Pest. 1855. I köt. 3—10 hasáb. Dallamát megfejtette s újra kiadta Mátray Gábor, Történeti, bibliai és gunyoros magyar énekek dallamai a XVI. századból. Pest. 1859. 4-r. 3—8. ll.

V. 1538.

Székely István. Keresztyénségnek fundamentomáról való tanúság. Nyomt. Krakóban 1538.

Igy adja a címet Bod Péter, Magyar Athénás 258. l. s utána Sándor István, Magyar könyvesház 1. l. és Toldy, A magyar irod. tört. III. 101. l. — Bod szerint, ki e „kis könyvecskét“ a gr. Bethlen Kata könyvtárában látta és ol-

vasta, Székely István, mint szikszai iskolamester adta ki, s a szikszai gyermekeknek ajánlotta. — A Bod által ismert egyetlen példány Enyeden 1849-ben pusztult el. — Ezen első kiadás egész másolata megvolt Lugossy József debreczeni tanárnál: de 1849-ben szállásának az orosz katonaság által történt földulatása alkalmával más becses ritkaságaival együtt ez is elveszett.

VI. 1538.

Székely István. Istenes Énekek. Krakkó. 1538. 8-r.

Igy adja a címet bizonyosan nem saját látása, hanem Bod Péter után Sándor István, Magyar könyvesház 1. l. — Bod Péter, Magyar Athénás 258. l. ezt írja e könyvről: „Magyarra fordította (Székely István) az Ekklesiának régi Deák Hymnus nevezettel való Énekeit; Nyomt. Krakkóban 1538-ik eszt. Vagyon ajánlva Prini Péter nagy úrnak.” — A gr. Bethlen Kata könyvtárában volt egyetlen példány Enyeden 1849-ben pusztult el.

VII. 1544

Székely István. Keresztyénség fundamentomáról való rövid Tanúság. Nyomt. Krakkóban 1544. 8-r. (2-ik kiadás).

Igy adja a címet Bod Péter, Magyar Athénás, 258. l. s utána Sándor István, Magyar könyvesház 1. l. — és Toldy, Magyar irod. tört. III. 101. l. — Bod szerint, ki e könyvet gr. Bethlen Kata könyvtárában látta, Székely István ezt a kiadást Liszkán laktában ajánlotta Régi Kelemen vitézlő úri embernek, hogy fíját e szerint taníttassa; elől az ABC-t is leírta, hogy a gyermekeket a szerint tanítsák olvasni — A Bod által ismertett egyetlen példány Enyeden 1849-ben veszett el. — Ezen 2-ik kiadás ajánló levelének 1849 előtt vett, nem nyelvemléki, de okmányi hűségű másolata megvan Lugossy József debreczeni tanárnál.

VIII. 1546.

Székely István. A keresztyénség fundamentomáról való Tanúság. Krakkó, 1546. 8-r. (3-ik kiadás.)

Székely István e munkája az előbbi kiadások sokkal bővebb és tudományosabb átdolgozása lehetett; miután Bod Péter, Magyar Athénás 285. l. így ismerteti: „Adott ki harmadszor is a Hit fundamentomáról egy könyvet bővön, a melly már szép

tudós munka. Nyomt. 1546. 8-r.“ — A Bod által ismert egyetlen példány N.-Enyeden 1849-ben pusztult el.

IX. 1558.

Bornemisza Péter. *Tragoedia Magiar* nelvonn, az *Sophocles Electrajabol* nagio**b** rezre fordítatot, ez az *Kereztene*eknek *erkeoe*czőknek *iobitasokra* peldaul szepen iateknak mogia szerint rendeltet Pest *Bornemizza* *Peter* deak által. M. D. LVIII.

Ily cízzel nyomtatott könyvet látott Bécsben 1778. július 17-ikén Kapronczai Ádám, Benkő Józsefhez intézett levele szerint, mely megvolt a n.-enyedi coll. könyvtárában, *Epistolarium Josephi Benkő Ms. I. Nro. 182.*, mint ezt gr. Kemény Józsefnek Sándor István M. könyvesháza 2-ik lapjához irt jegyzete bizonyítja. — E tudósítás írója Kapronczai Ádám magyar nemes Mária Terézia különös kegyéből Bécsben az illyr-udvari typographiában nagy előmenetellel tanulta a nyomdászatot, metszést és betűöntést Kurtzboek József nyomdász és könyvárús mellett, s ő birta rá e nyomdászt, hogy Benkő Transsilvániáját adja ki. Lásd: Benkő Transsily. *Pars Generalis. Viennae. 1778. II. 329. l.*; később Maros-Vásárhelyt nyomdát állított s ott halt el. — Miután Benkő *Epistolariuma* Enyeden elpusztult, arról, hogy Kapronczai e most egy példányban sem ismert könyvet Bécsben kinél látta, bővebb tudósítást most már nem nyerhetünk.

Hogy Pesti Bornemisza Péter deák egy személy a későbbi *superintendens* Bornemisza Péterrel, ki magát „pesti fi“-nak, latinul „*Petrus Abstemius Pannonius de Pest*“-nek irta, kétségtelen, s igen hihető, hogy az 1576 körül már *superintendens* Bornemisza e könyvet 1558-ban Bécsben tanultában ugyanott nyomatta.

Sándor István, Magyar könyvesház 13. l. kétségtelenül e könyvecskét írja le e cím alatt: „*Clitemnestra Tragediája*. Irtá *Sophocles*. Ford. Bornemisza Péter.“ Minthogy ő e könyvet a XVI. században megjelent azon könyvek közé sorolja, melyek megjelenési évéről nem volt tudomása: azt kell hinnünk, hogy ő e könyvről nem Kapronczai vagy Benkő által nyert tudomást, mert ez esetben az évet tudta s a címet is aligha így adta volna. Közleményéből azt gyanítom, hogy ő e könyvről valamely címlaptalan esonka példányból vett tudomást.

Bessenyei György 1779-ben megjelent Holmi-jában e tragoe-diából közzétett egy jelenetet, bizonyosan a Kapronczai által említett bécsi példányból.

X. 1560.

Huszár Gál. Isteni dicsiretek és Psalmusok. 1560. 8-r. Ajánló levele Melius Péterhez.

Igy van említve e könyv a Debreczenben 1602-ben nyomtatott énekeskönyv előbeszédében, a Sz. Ujfalvi Imre által a régibb énekeskönyvekről készített lajstromban.

XI. 1567.

Melius Péter. Uj testamentom. Szeged. 1567. 4-r.

Ezen Melius által fordított uj testamentumot, mint saját könyvtárában meglevőt említi 1776-ban Horányi, Memoria Hungarorum II. Viennae. 1776. 604 l. e szavakkal: Novum Testamentum in hungaricam lingvam conversum, editumque Szegedini MDLXVII. 4°. Dolendum quod nimis minuto typo, frequentibusque verborum compendiis in lucem prodierit. Rarum et illaesum exemplar in mea conservatur Bibliotheca.“ Horányi ezen határozott tudósítása után lehetetlen kételkednünk, hogy ezen ma már végképen elveszett könyvnek egy példánya 1776-ban még az ő könyvtárában megvolt. Emlékezik ezen Szegeden nyomtatott Uj Testamentom egy példányáról Debreczeni Ember Pál is, mint a melyet a szathmári ref. iskola könyvtárában látott és forgatott, de a mely 1703-ban, Szathmárnak a császáriak által történt elfoglaltatása alkalmával zsákmány vagy tűz áldozatja lett. Lásd: Lampe, Hist. Eccl. Reform. in Hung. et Trans. 728 és 684 l. A szegedi XVI-ik századi könyvnyomdának ezen egy munkán kívül, melynek ma egyetlen példányát sem birjuk, semmi emléke nincs. Feltűnő előttem e korban Szeged, mint nyomdai hely, már azért is, mert Szeged ez időben török kézben volt, tudtomra pedig hazánkban török által bírt területen sehol nyomda nem működött; de még feltűnőbb és megfejtethetlenebb előttem, miért nyomatta Melius e munkáját a távol eső Szegeden, midőn helyben Debreczenben a Török Mihály nyomdájával rendelkezhetett.

XII. 1569.

Melius Péter. Az igaz keresztyénségnek rövid Fundamentoma. Nyomtatott Debreczenben. 1569. 4-r.

Bod Péter ismerte s rövid ismertetését adja Magyar Athénás. 173 I., ki szerint e könyvet Melius II. János királynak ajánlotta, „a kit alkalmas festéssel lefest, miért tántorog vallásában.“ — Ma tudtomra egyetlen példánya sem létezik.

Első kiadását lásd 1562.

XIII. 1569.

Temesvári István. História az Bátori Istvánnak Alibég ellen valo kenyérmezei győzedelméről. Debreczen. 1569.

E kiadást csak Sándor, M. könyvesháza 4. l. után vettem föl. Egyetlen példányát sem láttam.

XIV. 1570.

Nagy-Baczai Mátyás. Historia az vitéz Hunyadi János erdélyi vajdáról. Kolozsvár. 1570. 4-r.

Igy említi Sándor István M. könyvesház 4 lap, ki azonban a szerzőt hibásan nevezi Nagy Mátyásnak. — Én e kiadásnak egyetlen példányát sem láttam: azonban hogy ez a könyv 1570-ben már megjelent, valószínűnek látom azért is, mert Melius Igaz szent írásból kiszedett Éneke, mely Debreczenben 1570-ben jelent meg „Az Hunyadi János Éneke notaiara“ van írva. — Mind emellett azt sem tartom lehetetlennek, hogy Sándor István, vagy tudósítója a kiadás évére nézve tévedt, s Nagy-Baczai e munkáját, mely a Heltai 1574-iki Cancionaléjában is megjelent, ezen Cancionale csonka példányában látta, s a végső versszakban olvasható 1570. évszámot, az iratás idejét vette a nyomtatás évének s így tette e históriás ének megjelenését Kolozsvár 1570-re. Önálló kiadása: Debreczen. 1574.

XV. 1570.

Sásvári Gergely. Az Szent Vallásnak igaz Titka, Magyarázata, és Ellenségei ellen való igaz védelmezése. Mellyet minden Keresztyén hívnek megnyugtására irtt Sasvari G. Nagy Váradi Predikátor. Váradonn. 1570. 3-r. 198 l.

Igy adja ezen irodalomtörténetünkben ismeretlen s ma tudunkra egyetlen példányban sem létező könyv címét gr. Kemény József, *Lexicon Eruditorum Hung.* című kéziratában (az erd. Muzeumban) Sásvári szó alatt. Ő a címet a n.-enyedi ref. coll. példányáról vette, mely 1849-ben elpusztult. — Sásvári Gergelyről, kit *Bartholomaeides*, *Memoria Ungar. Witteb.* 43 l. hibásan ír Georgiusnak, lásd: Bod, M. *Athenás* 357. 358 l., valamint Veszprémi, *Biogr. Medic. Hung.* II. 56 l., hol Ember Pál kéziratából ki van mutatva, hogy Sásvári Gergely volt a váradi első ref. iskolaigazgató 1566-ban.

XVI. 1571.

Kalendarium. — L. Magyar könyv-szemle I. füz. 14. l. I. sz. a.

XVII. 1573.

Kalendarium. Krakkói után. L. Magyar könyv-szemle. I. füz. 15. l. III. sz. a.

XVIII. 1573.

Varsányi György. — Xerxes krónikája . . . . .

Említi Toldy, M. költ. tört. 2. kiad. 168. l. Második kiadása: Debreczen. 1574.

XIX. 1574.

Ilosvai Péter. Az hires nevezetes Tholdi Miklósnak jeles tselekedeteiről és bajnokoskodásáról való História. 8-r.

Említi e kiadást Bod Péter, M. *Athénás*, 120. l. és utána Siebenb. *Quartalschrift* VII. 2-1. l. — Sándor István szerint Debreczenben 1574. 8-r. jelent meg.

Ezen első kiadás elveszett, vagy lappang; most ismert legrégebb kiadása: Lőcse 1620. Has. Toldy, M. költ. tört. I. 117. l.

XX. 1577.

Csanádi Demeter. *Historia de Vita, morte, vniuersaqve fortunae alea Illustris Principis ac D. D. Joannis Secundi, Regis Hung. Dalm. Croat. Dei Gratia Electi, per Demetrium Chanadium in gratiam suae gentis studiose collecta.* Debrecini. 1577. 4-r.

Előbbi kiadásai: Kolosvár 1571. és Debreczen. 1571.

Így találom említve Siebenb. Quartalschrift. VI. 220. l. — Említi rövid magyar czímmel Sándor István is M. könyvesház 6. l. — Én példányát nem láttam. — Toldynál, M. költ. tört. 2. kiad. 158. l., bizonyosan csak leírási vagy nyomdai hibából áll 1576 (1577 helyett).

XXI. 1577.

Csengeri András. Historia az Jerusalem varasanac veszedelméről, Titus Vespasianustól, Az mit meg vetetet az Sidoknak nagy romlasokkal. Debrecembe. Nyomtatott Komlos Andrasne hazaban. An. Do. 1577. 4-r. 32 l.

Első kiadása: Debreczen 1574. — Ujabb kiad. Kolozsvár. 1580 és Debreczen 1582.

Igy említi, mint Jankovics gyűjteményében lévő, Burján Pál, Sas. VIII. köt. 135. l. — Pédányát nem láttam.

XXII. 1577.

Enyedi György. Igen szép Historia az Tancredus király leányáról Gismundáról és a királynak titkos Tanácsáról Gisquardusról, kik között felbonthatatlan szeretet lévén, egymásért halálra adták magokat, Olasz nyelvből az Bocatiusból Deákra fordítottván Philíppus Beroaldus által, Magyar nyelvre pedig fordítottván G. E. T. által. Debreczen. 1577. 4-r.

Mint a versfejekből kitetszik, a fordító Georgius Enyedi-nus Transylvanus, az akkor még igen fiatal Enyedi György, a későbbi unitárius püspök volt. A fordítás idejét 1574-re határozhatjuk, Kénosi Tözsér Jánosnak, ki e munka ép példányát látta, ezen szavaiból: In fine Historiolae: 1574. esztendőben.

Említi e kiadást Sándor István, M. könyvesház 6. lap. Historia Gismundáról cím alatt, s u. o. 244. l. Historia a két szerelmesekről cím alatt is; sőt harmadszor is fölhozza, mint debreczeni XVI. századi nyomtatványt, melynek megjelenési évét nem tudja. U. o. 14. l.

Én, mivel ezen kiadás egy példányát sem láttam, a címet Kénosi Tözsér János kézírata után adom. Bibliotheca Scriptorum Transylvano Unitariorum 13. l., megjegyzem azonban, hogy nála a nyomtatás helye, éve s alakja nincs

megjelelve, s a cím után e szavak állanak: In fine historiæ: 1574. esztendőben. Ebből azt következtetem, hogy Kénosi Tózsér kezében nem a debreczeni 1577-iki, hanem egy hely és év nélküli kiadás forgott, mely a Kénosi által leirt colophonból következtetve 1574-ben jelent meg.

Ujabb kiadásai: Monyorókerék 1592 és H. n. (Kolozsv.) 1624.

XXIII. 1577.

Tinódi Sebestyén. János király testamentoma. Kolozsvár. 1577.

Igy említi e kiadást, melynek példányát nem láttam, Sándor István, M. könyvesház 6. l. — Létezett-e valósággal ezen külön kiadás, s nem a Heltai 1574-iki Cancionáléjából való töredéket határozta-e Sándor István vagy tudósítója 1577-re, elhatározni nem tudom.

XXIV. 1577.

Bornemisza Péter. Fejtegetés . . . . .

Ezen munkának, melyet Bornemisza Péter Telegdi Miklós Postillájának Bécsben 1577-ben nyomtatott első kötete ellen írt, s a pozsonyi országgyűlésen, mely 1578. febr. 2-ikán nyílt meg, ma egy példánya sem ismeretes. Sándor István, M. könyvesház 14 l. azon könyvek közt említi, melyek megjelenési évét és helyét nem tudhatta. Minthogy Telegdi, Postillája második részének előbeszédében azt írja, hogy Bornemisza az ő Postillája első kötete ellen, (mely Bécsben 1577-ben jelent meg) „nagy sietséggel egy csomózó fejtegetést írt“, a megjelenési évet bizvást merem 1577-re tenni; azon pedig nem kételkedhetünk, hogy Bornemisza e könyvet nem másutt, hanem saját nyomdájában Semptén nyomtatta.

XXV. 1579.

Temesvári István. Szép históriás ének az jeles győzedelméről, mint verte meg Mátyás király idejében Bátor István erdélyi vajda az Alibéget hatvan ezer törökökkel a Kenyérmezőn. Kolozsvár. 1579. 4-r.

Igy adja a címet a szerző megnevezése nélkül Sándor István, M. könyvesház 7. l. — Ezt a kiadást Toldy is fölveszi, hihetőleg csak Sándor után s az ő hitelére, M. költ. tört. 2-ik

kiad. 143. l., ki még egy kolozsvári évjegy nélküli kiadást is említ, mely utóbbi nézetem szerint aligha nem egy a kolozsvári 1574-iki Cancionáléba foglalt példánnyal. — Mivel én az 1579-iki kiadást sehol nem találtam, kétségem van az iránt, vajon volt-e igazán 1579-iki kiadás, s azt gyanítom, hogy Sándor István vagy tudósítója, a Heltai csonka Cancionáléjában látott példány után tévedt, hol a címlepon az esemény éve így van megjelölve: „Mikoron irnánac 1. 4. 7. 9.“, s nem tartom lehetetlennek, hogy Sándor István tudósítója a címhez tartozó 1479. évszámot vette, 1579-re változtatva, nyomtatási évnék. — Ebben azonban nem lehetvén bizonyos, ezt a szerintem kétes kiadást még sem tartottam mellőzendőnek.

XXVI. 1580.

Szegedi Veres Gáspár. Szép rövid história két nemes ifjakkal igaz barátságokról. Kolosvár. 1580. 4-r.

Első kiadás: Kolosvár 1578. — Ujabb kiadások: Lőcse 1629 és 1676.

Említi Toldy, M. költ. tört. 2. kiad. 120. l. Nem láttam.

XXVII. 1580.

Cisio. — L. Magyar könyvszemle I. füz. V. sz. a. 15—16. lap.

XXVIII. 1582.

Husztli Péter. Aeneis, azaz Troyai Aeneas Hertzeg dolgai. Bártfa. 1582.

Ismerte e kiadást Toldy, M. költ. tört. 2. kiad. 126. l. Nem láttam.

XXIX. 1582.

Kalendarium. L. Magyar könyvszemle I. füz. VI. sz. a. 16. l.

XXX. 1582.

Csanádi Demeter. Historia Joannis II. Kolozsvár 1582.

Ezt a kiadást csak Toldynál találom említve, M. költ. tört. 2. kiad. 158. l., s mivel Toldy a debreczeni 1582-iki kiadást, mely valóban létezik, nem említi, azt gyanítom, hogy ő a kiadás

helyére nézve tévedt, s kolozsvári kiadást irt debreczeni helyett. Annnyival erősebb pedig ez a gyanúm, mert Kolozsvártt 1582-ben nyomtatva egy históriás éneket sem talállok, sőt az 1581. év után, — mikor még Heltai nyomdáját özvegye bírja, — 3 éven keresztül (1582—1584-re) egyetlen egy Kolozsvártt nyomtatott könyvre sem akadtam; mely feltűnő körülményből a kolozsvári nyomda akkori teljes szünetelését következtetem.

XXXI. 1584.

Kalendárium. L. Magyar könyvszemle I. füz. VI. sz. a. 16—17. l.

XXXII. 1585.

Kalendárium. L. Magyar könyvszemle. I. füz. IX. sz. a. 17. l.

XXXIII. 1590.

A Magyar Udvar által felállíttatott Sz. Háromság Congregációjával feltett tzelunkról való beszélgetés. N.-Szombat. 1590. 2-r.

Czímét Sándor István, M. könyvesház, 11. l. után közlöm. Példányát nem láttam.

XXXIV. 1591.

Idari Péter. Historia Alexandri Magni, partim ex Justino, Historiographo, partim ex fragmentis 2. Curtii diligenter collecta et nunc a plurimis mendis repurgata et edita. 1591. Colosvárat, Heltai Gáspár házánál az 6 Várban. 4-r.

Első kiadás: Debreczen 1574. Második u. o. 1582.

Igy van e kiadás czíme adva: Siebenb. Quartalschrift VII. 279 l. — Has. Toldy, M. költ. tört. 2. kiad. 128. l. — Nem láttam.

XXXV. 1591.

Dragonis Gáspár. Speculum Theologicum seu Concionatorium. Monyorókerék. 1591.

Igy említi e könyvet gr. Kemény József, Sándor, M. könyvesház. 11. lapjához tett jegyzetében. — Nem láttam.

XXXVI. 1592.

Szikszai Fabricius Basilius. Nomenclatura seu Dictionarium Latino-Hungaricum. Debreczen. 1592.

Második kiadás. — Első: Debreczen. 1590. — Harmadik: Debreczen. 1593.

Példányát nem láttam. — Léteztéről csak Toldy Ferencz és Lugossy József közleményeiből értesültem.

XXXVII. 1592.

Laskai János. Az Aesopus Életéről, Erköltéséről, Minden Fő Dolgairól és Haláláról való História. Kit Laskai János, az Debreczen Mester Görögből és Deákból Magyar Nyelvre fordított. Nyomtatot Monyorokereken Manlius János által Anno M. D. XCII. 8-r.

A debreczeni 1592-iki eredeti kiadás utánnyomata.

Megvolt Szathmári Pap Mihály könyvtárában, Bod, Athenás 157. lapjához mellékelt sajátkezű jegyzete szerint. Ma egy példánya sem ismeretes.

XXXVIII. 1592.

Enyedi György. Jeles szép História, a Tancredus királynak Leányáról, Gismundáról és Gisquardusról Király Cancellariusáról, és szerelem miatt mind a kettőnek szörnyű haláláról. Nyomt. Monyorokereken Manlius János által 1592. esztendőben 8-r.

Végső versszaka:

Ez éneknek deakból forditoja,
Nevét versek fejében nem titkolja,
Nagy gondolat szívét szallotta vala,
Istent kéri, ily szeretettől ölja.

Első kiadása: Debreczen 1577. — Ujabb kiadása: H. n. (Kozsvár) 1624.

Megvolt Szathmári Pap Mihály ktárában., Bod, Athenás, 75. lapjához mellékelt jegyzete szerint. — Ma egy példánya sem ismeretes.

XXXIX. É. n. (1592.)

Tinódi Sebestyén. Buda várossának veszedelméről és Török Bálint fogságáról való História. Nyomtatot Monyorokereken Manlius János által. 8-r.

Kétségtelenül egy régibb, ma már ismeretlen, kolozsvári kiadás utánnyomata, melyet Sándor István, M. könyvesház, 1. l. az esemény és iratás éve után hibásan helyez 1541. Kolozsvárra, hol még ekkor nyomda sem létezett.

Megvolt Szathmári Pap Mihály ktárában. Bod, Athenás 200. l. és 293. lapjához mellékelt jegyzete szerint. — Ma egy példánya sem ismeretes. — Ezen év nélkül megjelent nyomtatványt azért mertem 1592-re helyezni, mert az Szathmári Pap Mihály könyvtárában egy oly colligatumban volt, melybe Manliusnak még két másik monyorókerekei és két siczi utánnyomata volt egybekötve, mind 1592-ből.

XL. 1592.

Decsi Gáspár. Historia a Dávid királynak Uriasnak feleségével való vétkeiről, miképpen Dávid Uriast a Hadban Joab által Raba várossának vivásakor megöletete: Azután Betsabét feleségül magánél el-vőtte, Nathán Profetának meg-feddéséről, e mellett szép intésekkel mostanában ujonabban versekben szereztetett. Ad notam: Mostan valo üdőben. Nyomtatott Syczben Manlius János által Anno M. D. XCII. 8-r.

Kétségtelenül utánnyomata ezen 1579-ben Tolnán irt s hely és év nélkül 4-r. 2 iven megjelent szent historiás éneknek. Lásd: H. és é. n. (XVI. század.)

Megvolt Szathmári Pap Mihály könyvtárában, Bod, Athenás 68. lapjához mellékelt jegyzete szerint. — Ma egy példány sem ismeretes.

XLI. 1592.

Gosárvári Mátyás. Az régi Magyaroknak első Bé-jövésekről való História: Atillával miképpen teleptettek le Scambriában. És melly nagy verontással érkeztenek be Pannoniában; es az utan sok egyeb országokba. Ad notam: Arpad vala fő az kapitányságba Nyomtatot Syczbe Manlius János által. Anno 1592. 8-r.

Első kiadása, melynek ez utánnyomata: Kolozsvár 1579.

Megvolt Szathmári Pap Mihály könyvtárában, Bod, Athenás 92. lapjához mellékelt jegyzete szerint. — Ma egy példány sem ismeretes.

XLII. 1593.

Judicium Magyar Nyeluen. L. Magyar könyvszemle I. füz. XII. sz. a. 18. l.

XLIII. 1596

Erasmi Roterodami. De civilitate morum puerilium. — Az erkölcsnek tisztességes emberséges voltáról. Szeben. 1596.

Ezt a kiadást, mint Pesten Jankovics könyvtárában lévő említi gr. Kemény József, Sándor István, M. könyvesház 13. lapjához írt jegyzetében. — Én szebeni legrégibb kiadását 1593-ból láttam.

XLIV. 1597.

Evangeliumok és Epistolák, mellyeket esztendőnként minden vasárnapon szoktak olvasni. Szeben. 1597. 8-r.

Említi Bod, M. Athénás, 194. l. és utána Sándor István, M. könyvesház. 13. l. Gr. Bethlen Kata könyveinek catalogusa szerint Szebenben 1595. 8-r. jelent meg. — Sem 1595., sem 1597-iki példányt nem láttam.

XLV. 1597.

Siderius János. Kisded gyermekeknek való Catechismus, azaz a keresztyéni hitnek fő ágazatiról rövid kérdések és feleletek által való tanítás. H. n. 1597. 12-r.

Említi Sándor István, M. könyvesház 13. l. — Címét bővebben adja Toldy, M. irod. tört. III. köt. 103. l.

XLVI. 1598.

Ujfalvi Imre. Halotti Énekek . . . . . Debreczen. 1598.

Ez volna az első kiadás, melyet említ Sándor István, M. könyvesház 13. l. — Én csak újabb 1602. 1606-iki stb. kiadásait láttam, melyeknek előbeszéde, az első kiadásból utánnymva Debreczenben 1598-ban kelt.

XLVII. 1598.

Agenda, az az szentegyházi Tselekedeteknek avagy szentségeknek és egyéb egyházi szolgálatok kiszolgáltatásának módja. Keresztúr. 1598.

Említi Sándor István, M. könyvesház, 13. l. — Nem láttam.

XLVIII. 1599.

Gyulafi János. Hárfák hárfája. Azaz: Istenhez való olly áhítatos Fobázkodások, mellyek minden keresztyén hiv lelkeket az Istennek valóságos tiszteletére, és imáadására felbuzdított, és a mellyeket irtt Gyulafi János Nagy Váradi méltatlan tanító. Debreczenben 1599. 8-r. 178. lap.

Az előszóban írja a szerző, hogy külföldön, nevezetesen Schweizban is járt. A könyv végén van „Szentegyházi énekek“ czim alatt 3 magyar ének, melyeket Gyulafi irt Gy. J. N. V. T. aláírással.

Igy adja ezen ma egy példányban sem ismert énekgyűjtemény czímét a n.-enyedi ref. coll. ktárában volt példányról, mely 1849-ben pusztult el, gr. Kemény József, Lexicon Eruditorum Hung. czimű kéziratában Gyulafi szó alatt. — Gyulafi János 1597-ben lett n.-várad tanárrá. Wespzprémi, Biogr. Medic. Hung. II. 56. lap.

XLIX.

Heltai Gáspár. Agenda. (1-ső kiadás.)

Hogy ezen első, ma ismeretlen kiadásnak 1550—1553. közt kellett megjelenni, bőven kifejtettem a Kolozsvárt 1559-ben megjelent 2-ik kiadásra tett jegyzetemben.

L.

Kálmáncsehi Márton. Énekes könyv . . . . . 8-r.

Említi ezen énekes könyvet, anélkül, hogy nyomtatási helyét és idejét feljegyzette volna, Ujfalvi Imre, a Debreczenben 1602-ben kiadott Énekes könyv előbeszédében e szavakkal: „Kálmáncsehi Márton mester a reggeli énekeket, melyeket primáknak hínak, magyarrá fordította az Psalmusokkal egyetemben. Vagynak ebben Hymnusok, Antiphonák, Responsóriumok. Versiculi seu Colletae et Benedicamus, in 8-o.“ — Egyetlen példánya sem ismeretes.

EGY, BEATRIX KIRÁLYNÉNAK AJÁNLOTT

ŐS-NYOMTATVÁNY.

Közli: Rómer Flóris.

Midőn tiz év előtt a győri káptalan könyvtárában a régi kéziratokat és régi nyomtatványokat tanulmányoztam és összeírtam, feltűnt: *Fratris Jacobi philippi Bergomensis ordinis Heremitarum divi Augustini* 1497-ben kiadott könyve: „*De plurimis claris scelectisque (sic) mulieribus.*“

Becsét emelte előttem az, hogy a prologus „*ad sacratissimam Beatrices Aragonie, Ungarorum et Boemorum Reginam*“ van írva, és hogy más díszes címek után ezeket is mondja: *perhibent quoque tibi quamdam elegantissimam civilis eloquentie inesse vim, a natura insitam, in qua quidem splendidissime tuam Regiam mayestatem persepe elaborasse constat: adeo, ut in admirationem etiam audientes quoscunque traheret. Inestve eidem tue M(ayestati) promptum et versatile ingenium, ut illico intelligat: quicquid ab oratoribus seu privatis coram proponatur: respondeatque oportune et latino sermone aut Idyomate ungaro seu panonio, aut Theutonico prompte et expedite, ac semper comiter et perurbane. In colligendis vero hominibus comiterque apud te suscipiendis, tuo illo cum coniuge Mathya Rege prope divino par certe est humanitas atque munificentia. . . . . Neque parum tue excellentissime dignitati conduxisti, quod ungaros Boemosque antea semibarbaros adquendam urbanum viscendi modum tuis mirificis auspiciis tibi conducere licuerit. . . . A végszavak pedig ezek: „Vale femini ei sexus: ac cunctarum Reginarum ornamentum atque decus.“*

A kötet 0.31 cent. magas és 0.20 cent. széles; 4 számozatlan és 170 számozott levél.

Ezeket olvasván, érdekelt nemcsak a colophon, melyből láttam, hogy a mű: *maxima cum diligentia revisum et casti-*

gatum per Renneren(dum) sacre theologie doctorem
Magistrum Albertum de placentia: et fratrem
Augustinum de Casali maiori eiusdem facultatis
Baccalaurium ordinis minorum. Ferrarie impres-
sum. Opera et impensa Magistri Laurenty de rubeis
de Valentia. Tertio kalendas maias. anno salutis nostre. M.
CCCCLXXXVIIJ . . . .; hanem a címlevélnek hátsó lapja is, melyen
az egész tért egy a legszebb olasz codexek efféle lapjaihoz hason-
lóan készült díszrajz foglal el. Egy talapzaton t. i. fegyvereket ko-
vácsoló gyerkőczékkal, a középkép áll. Ebben virágos talajon emel-
kedő trónon a koronás királyné ülve, a szerzőtől, ki mögött kezeit
a bő ujjakba rejtő társ áll, a könyvet jobbájával átveszi. A háttérben
egy hegyi vár látszik, de melyben Budát nem merem sejdíteni.
E kép gazdag keretben áll, melyből alúl talapzat rúg ki mind a
két oldalon, és ezeken az: M.CC és XXX
CCL és XIII évszám látható. A bélle-

teken cherubok vannak, a talapzaton pedig kifelé tartó pánczélos
lovagok száguldanak, repülő zászlóikon S betű tűnik fel. Felfül
a keret ívalakra hajlék elő és vállkövekkel végződik; ezek fölött
egy-egy babérkoszorú alatt néz a közép felé. Ezek alatt kis vállkö-
vön kiterjesztett szárnyú angyalok állanak, maguk előtt IHS—XPS
neveket tartva. Az angyalfőkkel és pálmalevelekkel váltogatva dísze-
sített párkányzat fölött egy félkerek felrakatban az Istenség terjeszti
ki áldó kezeit, és négy seraphtól környeztetik. A keret előrugó pár-
kányán áll jobbra három, egy könyvből olvasó gyerkőcz, balra egy
kézi dobos ütő, egy hegedülő és egy furulyázó fiúska. A fenmaradt
üres térséget virág- és gyümölcsescsokrok töltik meg. A tábla, mely
az asszonyok találmányait részletezi, említi Gizellát, mint a ma-
gyaroknak a keresztény hitre térítőjét; a nevek tábláján pedig, szent
Erzsébetet: De Sancta Helisabeth vngarie regis filia, caput
CLXIX, a CXXXVII-ik levelen, Geissilla regina vngarorum, ca-
put CLXXX, a CLXV. levelen írja le.

Ebert: Allgemeines bibliographisches Lexicon I. kötet 161.
lapján e munkáról ezt mondja: Ehemals wegen der Ge-
schichte der Pápstin Johanna, jetzt wegen der Holz-
schnitte sehr gesucht.

Nem tudom, vajjon egész-e a győri káptalan könyvtárában ör-
zött példány? A magyar nemzeti muzeumban létező, melynek táb-

láján ez áll: In Biblioth. Hung. Jankov. sub C ord 14. a prologus, melyet Ebenhöch Ferencz győri kanonok barátom levele nyomán közlök, egészen hiányzik; a szám nélküli tabula a VIII-dik levél, vagyis az első fogat után van kötve; az újabb disznóbőrbe való kötés alatt a levelek alul nagyon levágattak, úgy hogy csak 0.285 ctmnyiek, és a famosus CXXXIII-ik levél, melyen a: De Joanna papissa. capi. CXLIII, kellene következni, ki van szakítva.

A fametszvényeket illetőleg meg kell jegyeznünk, hogy azok rajzai a jobbak közé tartoznak, a metszés maga pedig azon korszaki mesterkézről tanuskodik. A b. szűznek életírásához való díszlapnak kerete a már előbb leírttal egészen megegyez; a középtért a boldogságos anyának életéből következő jelenetek, bár nem történelmi rendben foglalják. Jobbra felülről: *a*) a kisdet szűz a templom lépcsőin maga fölmege; *b*) az angyali üdvözlés; *c*) a három sz. király imádása; *d*) a b. szűz temettetése, — balra felülről; *e*) Mária eljegyzése; *f*) Krisztus a jászolban; *g*) Mária halála, *h*) koronáztatása.

Igen díszes, de más elrendezésű keret veszi körül az első fejezet kezdetét, melynek kezdő betűjében a b. szűzet, a kisdettel ölében látjuk.

Az említetteken kívül a muzeumi elsődnyomtatványban még a 182 életíráshoz 166 illustratio van. Ezek mind 0.07 ctm. szélesek és 0.065—0.068 ctm. magasak, és a mint a rajzok modorából, valamint a metszésből látszik egy kéztől származhattak. Feltűnő azonban, hogy míg némely, főleg szent képek egyedül egyszer vannak felhasználva, mások 2-szer, 3-szor, 4-szer, sőt 12-szer is, és pedig néha egymásután, vagy szemben álló lapokon is fordulnak elő.

Igy mint iconographiailag is nagyon érdekesen, és a XV-dik század végének ízléséről tanuskodólag egyszer láthatók: Eva, egészen öltözve, egyik gyereket ölében tartva, a másikat vezeti, hát-tér két fa; — Medusa borzashaju; kígyót szorít kezével, alatta két szemközt álló delfin; — Judith, karddal és Holofernes fejével; — Lucretia, két férfi jelenletében magát agyondöfi; — Hortensia, mondatszaggal: HVMIL-ABIT, DIVINITAS, HVMANITAS; — sz. Magdolna sziklás vadonban, előtte angyal; — sz. Ágota, jobbjaiban pálmaág, baljában a csípőfogó kitépett mellével; — sz. Appolonia, fogót tart fogával; — sz. Orsolya, lobogóval, köpenye alatt társai; — Brigida svecica, jobbja táblán nyugszik

ezen írással: HVMILIA | BITV | I (sic, R helyett) EC | CLESIA. SI | CVT. IN TEN (sic) | PORE. PET | RI. VICH | ARII MEI; baljánál egy pápa és egy király térdelnek; — szerafi sz. Klára, kereszttel, könyvvel, csuhában; — sienai sz. Katalin apáca ruhában, könyvvel és kereszttel, jobbra az az égből egy kéz égő szívet nyújt; — Bona lombarda, vadász ebeket vezet, balja kardján nyugszik; — Blancha Maria, Mediolanensis ducissa, jobbra néző fátyolos fő; — Katalin forlí grófnő, jogarral, háttérben híd van; — Leonora ferrariai Hercules neje, jogarral, encolpiummal, balra a háttérben város; — Blanca Mirandulana, könyve támlán, olvas; — Damisella Triulcia, olvas, j. nyitott könyv, homloka fölött sugárzó csillag, csinos hajzata és ruhája van, háttérben karós címer-paizs lóg; — sz. Margit kereszttel és pálmaággal, alatta sárkány; — sz. Lucza pálmaággal, tányéron szemeit szűrő kés van; — sz. Katalint a kerék jelzi; — sz. Grata, jbal hegyen álló vázra mutat, bl. paizs, felül Krisztusfő felhőben; — egyiptomi sz. Mária, virágok közt, szőr ruhában, balra fenn angyal; — sz. Maxentia, mint sz. Grata, a paizsban sas van.

A két személyre alkalmazottak ezek: szomorúan néző nő, magas hajzattal, fátyollal, b. nyitott könyv: Cornificia poëtrix egregia, és Cassandra veneta, oratrix et propheta. — Sibilla, és Maria Montisferrati, jobbjával felmutató, újjatlan felső ruhás nő, bb. mondatsszalagon: HVMILIABITVR — ECLEXIA (sic); — Serapia virgo és S. Clara italica virgo, szentfényű apáca, pálmaággal és égő szívvvel, melyben feszület látható; — S. Cecilia és Eulalia, kézi orgonával és pálmaággal; — sz. Doróttya és Anasztasia, jb. dobozzal; — sz. Ilona és Simmegunda kereszt előtt térdelnek. — Ivvel és tegezzel: Coniuges Theutonum et Cimbrorum, és Joanna Gallica (Jeanne d' Arc). — Apáca-féle ruházat, szentfényűvel, baljában zárt könyv: Sara, Juliana.

Három személyre alkalmazvák: lándzsás, sisakos nő, könyvvel: Minerva, Juno, Circe; — Alabárdos nő, sisakkal és pajzssal. Julia, Caesar leánya, Mathildis, és Orsolya Torrelli Vid neje; — apáca-féle, könyvvel és három lilomszállal: Ruffina, Euphemia és Aurea, abbatissa; — nyíllal, repülő hajjal, baljában virágcsokorral: Sulpicia Lrentuli, Antonia Marci Antonini filia és Maria putheolana; — szentfényű nő könyv-

vel és pálmaággal, Asella Euphrosina, Demetrias; — nő könyvek közt ülve olvasva: Proba poëtrix, Angela nugarola, eruditissima, Isotha nugarola Veronensis; — királyné két alak közt: Sabina popea, Mamea Alexandri parens. yrene Imperatrix.

Négy külön személyt ábrázol: virágok közt álló fátyolos fejű nő: Tertia Emilia, Scipionis uxor, Agripina, Neronis mater, Pompea, Senece uxor, Apostola yberorum; — jobbra néző nő, szalagban: HA — BITVR (sic) (humiliabitur helyett?) DIVITs — HVAITAS; Diana, Erythrea Sibylla, A malthea, Hippone.

Öt személyre alkalmazva: sisakos, pajzsos, lándzsás nő: Semiramis, Penthesilea, Camilla, Joanna Sicilie Regina, Helisabeth Hispaniae; — koronás fátyolos királyné, jogarral, mellén encolpium: Sabba regina, Olympias, Ypsicratea Cleopatra, Constantia; — könyv, tőr a mellben: sz. Thecla, Victoria, Sophia, Justina, Fausta. — Egy város és lóggó paizs közt egy jobbra néző szentfényű nő: Marcella Romana, Paula Gonzaga, Eustochium, Genebria gambara, Ippolyta Alphonsi II. regis Neapol. uxor.

Hat különböző nőre alkalmazva, van egy apáczaféle kép, mely könyvet tart és erre baljával mutat. A nők ezek: sz. Reparata V. et M., Agnes, Afra, Mellania, Monica és Fabiola; e két utolsó egymás után. — Balra néző királyné, baljában kormánypálca, jobbra tűzláng, b. fa: Medea, Hecuba, Dido, Attalia, Dripetrua, Cesarea persarum regina.

Hétre alkalmazva: apáczaféle ruhában könyvet tartva, de szentfény nélkül: Isis, Delbora, Pamphiles, Sapho lesbia, Holda, hebrerum prophetissa, Sulpicia, Galla Placidia. — Jobbjában égő lámpás, baljában pálmaág. Thamiris pietrix; Martia romana, pietrix; Claudia vestalis, Eugenia, Columbia, S. Barbara, S. Brigida Scotica; e négy utolsónak, bár a metszvény ugyanaz, szentfénye van, és ez által különbözik a három elsőtől. — Két város közt ülő királyné, jobbjában jogar, itten mellette pajzs fekszik: Zenobia, Helena, adiabenorum Regina, Mamea, Amalazuntha, Radegundis, Isabella, Ferdinandi Neapolitani, Geissilla seu galla, S. Stephani uxor. — Apáczaféle köntös, baljában nyitott könyv, melyre jobbjával mutat, Feli-

cites M., Blandina M., Blesilla, S. Paula, S. Scolastica, b. Helena Utinensis, Barbara mantuana princeps, egyesek szentfénnyel. — Nő bőségszaruval és gyümölcskosárral: Rhea, Ceres, Cassandra, Sapho Crexea, Claudia, Yrene, Baptista Malatesta.

De van faducz, melyet kilencz személyre használtak, t. i. pálmaágat tartó szentfényű nő, baljában nyitott könyv: S. Petronilla, Martha, Slavia Domicilla, Martina M., Justina antiochiensis, Christina, Euphrasia, Marcellina, **Helisabeth** ungarie Regis filia.

Tiz királynét képvisel, egy jogart tartó koronás alak, balját csipejére támasztja, e mellett virágcsokor van. Használták mint: Marpesa, Amazonum regina, vele szemközt ugyanaz: Ypermestra, Orithia, Gaja cirilla, Tamiris, Seytharum regina, Mariane hebreorum regina, Theodolinda, Isabella regina, Renati regis uxor, Margarita Anglie regina.

Végre egy nyilas, paizsos nő 12-nek helyét pótolja: Niobes, Aragnes, Argia, evvel szemközt: Manthone, Nichostrata, Helena, Polisena, Penelope, Veturia, Sophonisba, Porcia Bruti, Faustina augusta.

Elég érdekesnek tartottam a fametszvények tárgyait így összeállítani, hogy kitűnjék miképen gazdálkodtak ilyen képes munkákban bizonyosan nem a gondolatok szegénysége, hanem a költség megkimélése tekintetéből, minthogy több helyen ugyanazon alakok szentfénnyel, majd anélkül, és pedig egymásután és szemközt is előjönnek. Megjegyzendő, hogy a pogánykor a XLVIII. lapig terjed, mit szerző így jelent be: Sed jam intermissis aliquantulum antiquarum gentilium clararum mulierum virtutibus: ad sanctarum virginum aliarumque Matronarum christiane religionis precipuum decus et stabilimentum tandem nostra vertenda est oratio... mindazonáltal a pogány alakok a keresztény nők közt is fordulnak elő; de az olasz uralkodónők többször saját metszvényekkel bírnak.

Az egész tartalomnak előbbi összeállításából kimaradtak: a 133. a lapon (CXLIII. fejezet) Joanna popissa, és ugyanott b lapon, mint gyanítom a CXLV. fejezet kezdete de Griselde Marchionissa; minthogy tehát van

egy	képű	. .	24 =	. . . .	24,
kettős	"	. .	8 × 2	. . . .	16,

hármás	képű	. . .	8	×	3	. . .	24,
négyes	"	. . .	1	.	4	. . .	4,
ötös	"	. . .	4	×	5	. . .	20,
hatos	"	. . .	2	×	6	. . .	12,
hetes	"	. . .	5	×	7	. . .	35,
kilenczes	"	. . .	1	×	9	. . .	9,
tizes	"	. . .	1	×	10	. . .	10,
tizenkettős	"	. . .	1	×	12	. . .	12,

vagyis összesen 166 kép, melyek közt a múzeum hiányos példányában a 24 egyesen kívül, még kilencz minta-kép van, vagyis együttesen eredeti faducz csak 33 van és így 133 nő ismételések által lett illusztrálva.

Ha ezekhez számítjuk az első fejezetnek, a boldogságos szűzről való nagy képet és a kettőt, mely valószínűleg a 133-ik levelen van, mindegyütt lenne 169 kép, és a 182 fejezet közt csak 13-nak nem lenne illusztrációja.

Vajjon eredetileg ezen munkához készültek-e mind ezen fametszetek, vagy legalább részben másokból vétettek-e? nem bírom meghatározni. Ezt a képzőművészeknek kell majd meghatározniok; mert hogy idővel erre is fognak még kutatóink reá jönni, hiszem, és kívánom, hogy magyar régibb könyveink illusztrációira és azoknak kötéseire, a mennyiben magyarhoniak, jöjjön a sor, mielőtt az újabb, jellemtelen kötések által könyvtárainkból kiszoríttatnak!*)

*) Ezen czikk már be volt fejezve, midőn ngos Ebenhöch Ferencz győri kanonok úr, kedves barátomnak levelét kaptam, melyben arról értesít, hogy a győri ősnymat csakugyan egész, és a 133-dik lap meg van, és pedig külön fametszvénynyel, melynek rajzát átlátszó papíron átküldeni szíveskedett. A háttérnek közepe szőnyeggel van elzárva, és a szabad oldalakon növényzetet tüntet fel. A háromkoronás alak jobbát áldásra emelvén, baljában nyitott könyvet tartva trónon ül.

Ezen lap a szerzetes censorok által talán csak azért nem tépetett ki, mert a nyomtatvány szélén téntával írva ezen jegyzék áll; „Fabula insignis ab ipsis heterodoxis paulo doctioribus explosa.“

A Griseldishez csatolt fametszvény pedig barátom tudósítása szerint az utolsó faduczfélékhez tartozik, milyen p. o. Faustina Augusta.

Ennek következtében lesz a képek valódi száma 169; de az egyesek száma 25-re rúg, a tizenkettős helyébe meg a 13-at kell tennünk. Eredeti faducz lesz a Joannaéval 34, és 134 nő ismételések által lett illusztrálva.

A magyar irodalom 1876-ban.

Második közlemény.

[Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vették fel, melyek az 1876-iki évszámmal vannak jeelve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát, az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.]

- Abbott János.** Az anya gyermekei között, vagy az anyai kötelesség szabályai. — Angolból fordították Molnár A. és Dallos Gy. [Hornýánszky Victor. 8-r. 138 l.]
- About E.** A rablógylkos. Vigj. 1 felvonásban. Fordította Kuliffay Ede. [Nemzeti színház könyvtára. 97-ik füz. Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 30 l. ára 40 kr.]
- Albach J. S.** Szent hangzatok. Imakönyv. Ford. Sujánszky Antal. 7-ik kiadás. [Lafite és Elsner. 16-r 550 és IV. l. 3 frt, közönséges kiadás 2 frt.]
- Ámor és Hymen.** A szerelem és házasság lefátyolozott titkai. 4-ik kiad. [Eggenberger. 8-r. 93 l. ára 50 kr.]
- Antigone.** Sophokles tragoediája. Ford. Csiky Gergely. [Nemzeti színház könyvtára, 99-ik füz. Pfeifer F. 8-r. 56 l. ára 40 kr.]
- Apáthy István.** Kereskedelmi jog. I. köt. 2-ik füz. [Eggenberger. 8-r. 225—464 l. ára 2 frt.]
- Asbóth János.** Irodalmi és politikai arcképek. [Légrády. 8-r. IV. és 255 l. ára 3 forint.]
- Bakody Tivadar.** Dr. Almásy Balogh Pál felett tartott emlékezés. [Franklin társ. 8-r. 22 l.]
- Balázs Gábor.** Utazásom Délamerikába. Uti rajzok. [Kolozsvár. K. Pap Miklós 8-r. 166 l. ára 1 frt.]
- Ballagi Károly és Nagy László.** Magyarország története kapcsolatban az általános történelem legfőbb vonásaival. Népiskolák számára. 13-ik kiad. [Franklin társ. 8-r. 96 l. ára 25 kr., kötve 30 kr.]
- Ballagi Mór.** Brassai és a nyelvújítás; [Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. Szerkeszti Gyulai Pál. V. kötet. 4. szám. Akad. 8-r. 22 l. ára 15 kr.]

- Bartalus István.** Művészet és nemzetiség. (Székfoglaló). [Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. Szerk. Gyulai Pál. V. kötet. 6 szám. Akadémia. 8-r. 32 l. ára 20 kr.]
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zalamegye történetéhez. I. kötet. 1—2 füzet. [Nagy-Kanisza. Wajdits József. 8-r. 1—64., 65—144 l.]
- A bécsi út előtt.** Irta egy hazafi. [Tetty Nándor. 8-r. 22 l. ára 30 kr.]
- A bel- és külföldi hírlapok és folyóiratok árjegyzéke.** [M. kir. postaigazgatóság. 8-r. 115 l. ára 50 kr.]
- Belányi Ferencz és Wohlfarth Ernő.** A magyarországi Jánosrendi sz.: k. Nagypáholy védelme alatt Budapest kel.: dolgozó „Galilei” című J.: és T.: Sz.: K.: Páholy évkönyve. A páholy megbízásából I. évf. Kézirat tvr.:ek számára. [Bécs. Winter testvérek bizománya. 8-r. 120 lap. Magyar és német szöveggel.]
- Benedek Albert.** Gyöngyösi István költői tárgyalása és nyelve Kemény János című költeményében. [Kolozsvár. Stein János. 8-r. 34 l.]
- K. Beniczky Irma.** A divat szélsőségei. Műveltség- és erkölestörténeti kútfők nyomán. [Közhasznu családi könyvtár 13-ik füz. Franklin társ. 8-rét. 96 lap. ára 40 kr.]
- K. Beniczky Irma.** Gyakorlati széptan. Tekintettel a házi életre. [Közhasznu családi könyvtár 15-ik füz. Franklin társ. 8-r. 96 l. ára 40 kr.]
- Beüthy Zsigmond.** A magyarországi protest. egyházra vonatkozó összes országos törvények. [Tetty és társa. 8-r. 154 l. ára 1 frt 20 kr.]
- Biber András.** A budapesti királyi Ítéltábla tanácsainak névjegyzéke 1876-ra. [Buschmann Fer. 8-r. 8 l.]
- Bitá Dezső.** A keresztény vallás isteni eredete és szükséges volta korunk tévelygeivel szemben. A budapesti m. k. egyetem hittani kara által Horváth-féle jutalommal koszorúzott pályamű. Második kiadás. [Hunyadi Mátyás intézet nyomása. 8-r. 576 l. ára 2 frt.]
- Björnson Björnsterne.** A csöd. Színmű 4 fely., ford. Beresényi Béla. [Nemzeti színház könyvtára. 96. füz. Pfeifer. 8-r. 98 l. ára 40 kr.]
- Bohl János.** A vallás politikai és jogi szempontból. Ford. az egeri növendék pap-ság magy. egyházirodalmi iskolája. [Eger. Érs. lyceum nyomdája 8-r. 371 l. ára 1 frt 50 kr.]
- Borbás Vince.** Az asyngamia jelentősége új fajok képzésére. [Külön lenyomat a „Természet” 1876. évi 1. és 2-ik számából. 12 l.]
- Brück Henrik.** Egyháztörténelem. Akadémiai felolvasásokra és magánhasználatra. Magyaritá Zoványi Mihály. I. füz. [Tetty. 8-r. 160 l. ára 1 frt.]
- Bulla János.** A tündérv. Regényes elbeszélés hét énekben. [Kisf. társ. Athenaeum. 8-r. 154 l. ára 80 kr.]
- Castelar Emil.** Lord Byron élete. Ford. Várnay Géza. I—III. [Magyar könyvesház 15—17-ik füz. Aigner. 12-r. 183 l. ára 60 kr.]
- Conscience V.** A szegény nemes. Beszély. Ford. Greguss Ágost. [Olesó könyvtár 19-ik sz. Franklin társ. 16-r. 156 l. ára 30 kr.]
- Csepreghi Ferencz.** Utazás a föld körül 80 nap alatt. Verne Gyula regénye után. [Népszínház könyvtára 6-ik füz. Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 112 l. ára 50 kr.]

- Csiki István és Dániel Márton.** Emlékirat a törvényhatóságok rendezése tárgyában. [Franklin társ. 8-r. 16 l.]
- Csikváry Jákó.** A kik czélt tévesztettek, Elbeszélések. [Aigner. 8-r. 95 és 50 l. ára 80 kr.]
- Daudet Alfons.** Ifj. Fromont és id. Risler. Regény a párisi életből. A francia akadémia által jutalmazott pályamű. Ford. Nagy István. [Franklin társ. 8-r. 409 l. ára 2 frt.]
- Domokos Kálmán.** Az új mérték. Átszámító lapok tárczában. 2-ik kiadás [Debreczen. Ifj. Csáthy K. 24-r. 8 l. ára 10 kr.]
- Ebenspanger János.** Földrajz. A népiskolák IV. osztálya számára. A m. miniszteri tanterv alapján. [Franklin társ. 8-r. 120 l. ára 40 kr.]
- Endrődy Géza.** Photographiák. Beszélygyűjtemény. [Győr. Czéh Sándor. 8-r. 120 l.]
- Erdély s különösen a székelyföld közgazdasági jelene és jövője.** Az erdélyi gazdasági egyeslet egy tagjától. [Kolozsvár. Stein J. 4-r. II és 24 l. ára 40 kr.]
- A volt erdélyi kir. főkormányzók** kebelében fennállott katolikus Bizottság hatásköréről és az erdélyi kathol. status-gyűlés és igazgató-tanács által követendő eljárási módozatról. Eredeti okmányok alapján. [Gy.-Fehérvár. Püspöki lyceumi könyvnyomda. 8-r. 61 l. Bp. Tettey bizom. ára 50 kr.]
- Értekezések a Nyelv- és széptudományok köréből.** V. kötet. 5—6-ik sz. [L. Szász Károly és Bartalus István.]
- Értekezések a Természettudományok köréből.** VI. köt. 10—12-ik sz. [L. Öt közlemény, Koch Antal és Nyolez közlemény.]
- Értekezések a történelmi tudományok köréből.** V. köt. 2—5-ik sz. [L. Szilágyi Ferencz, Pesti Frigyes és Szilágyi Sándor.]
- Értesítvény a budapesti (pesti) m. kir. pénzügy-igazgatóságnak** Pollák és Abeles budapesti kereskedők elleni vámesonkitási ügyében. [Kocsi Sándor 8-r. 53 l.]
- Fejérvármegye 1875. évben.** [Székesfejérvárott. Számmer Kálmán nyomdája. 8-r. 52 l.]
- Felsmann József.** Német tan- és olvasókönyv felsőbb iskolák használatára. I. r. Német stilistika. [Lampel R. 8-r. 362 és V. l. ára 1 frt 60 kr.]
- Fésüs György.** A magyar közigazgatási jog kézikönyve. A jogtanulók s egyéb vizsgálati jelöltek igényeihez alkalmazva. [Eggenberger. 8-r. XVI. 474 lap. ára 3 frt.]
- Filó Lajos.** Ima és emlékbeszéd, mely Deák Ferencz fölött február 8-án a nagy-körösi egyházi gyászünnepegy alkalmával tartatott. [Petrik G. 8-r. 17 lap. ára 20 kr.]
- Gaal Jenő.** Az aradi kereskedelmi és iparkamara kerületének, vagyis Arad-, Békés-, Csanád-, Hunyad- és Zaránd megyék közgazdasági leírása. I. rész. [Arad. 1876. Keresk. kamara. 8-r. 123. l.]
- Gaskellné.** Mély titok. Beszély. Ford. Csukási József. A szerzőnő életrajzával. I. II. [Magyar könyvesház. 18. 19-ik füz. Aigner. 12-r. 91 l. ára 40 kr.]
- Gerber Ödön.** Emlékirat a „Szinérváraljai segélyegylet” 1875-ik évben történt újabb átalakulásának alkalmára. [Sárospatak. Steinfeld Béla. 8-r. 23 lap. ára 40 kr.]

- Géresi Kálmán.** Emlékbeszéd a debreczeni h. h. főiskola által Deák Ferencz emlékére tartott ünnepélyen márcz. 8. 1876. [Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 20 l. ára 25 kr.]
- Gyászünnepély,** mely Deák Ferencz végső tiszteletére tartatott a pesti ág. ev. magyar-német templomban. 1876. évi február 13-án. Magyar-német. [Hornýánszky Viktor. Kókai bizom. 8-r. 16 l. ára 20 kr.]
- Hahn Heléna.** Utballa. Beszély. Oroszból ford. T. K. [Athenaeum. 8-r. 130 l. ára 70 kr.]
- Henszlimann Imre.** A bécsi 1873. évi világtárlatnak magyarországi kedvelőinek régészeti osztálya. [Magyarország Régészeti Emlékek. II. köt. II. rész. Akadémia. 4-r. 336 l. 10 tábla és 277 fametszv. ára 8 frt.]
- Hermann Antal.** Opitz Márton Erdélyben. [1622–23.] [Athenaeum 8-r. 24 l.]
- Herrich Károly.** A kereskedők kézikönyve vagyis vezérfonala a kereskedelmi tudományoknak. [Lafite és Elsner. 8-r. VII, 199. XXIII. l. ára 1 frt 20 kr.]
- Herzog Ödön.** A méter-rendszer megismertetése, annak mértékneveinek leszámaztatása és a régi mérték-rendszerekkel való összehasonlítása. A földmívelés, ipar és keresk. m. k. ministerium rendeletének kivonatával bővített és sok példával magyarázott hossz-, tér-, köb-, ür-, suly-, erő- és ár-táblázatok az új mérték-rendszerről a régi mértékre és a régi mérték-rendszerről az új mértékre való átszámítására. [Franklin-t. 8-r. XXVII. 244 l. ára 2 frt.]
- Herzog Ödön.** Ár-átszámítási táblázatok a méter-rendszer- és régi mérték-rendszerek szerinti használtabb hossz-, tér-, köb-, és ür-mértékekre, továbbá a kalmár- és gyógyszerári sulyokra nézve. Preis-Umrechnungs Tabellen. etc. [Franklin-t. 8-r. 64 l. ára 60 kr.]
- Hoffmann Ferencz.** Beethoven Lajos. Elbeszélés. Ford. Szikrai Odo. [Ifjuság könyvtára 14-ik füz. Lampel. 8-r. 100 l. ára 50 kr.]
- Hoffmann Ferencz.** A felhők fölött. Elbeszélés, ford. Szikrai Odo. [Ifjuság könyvtára. 15-ik füz. Lampel. 8-r. 100 l. ára 50 kr.]
- Horváth Móricz.** A halálbüntetésről. [Szabadka. Székely Simon. 8-r. 51 l. ára 50 kr.]
- Ifjuság könyvtára.** 14. 15-ik füzet. [L. Hoffmann Ferencz.]
- Jakab Elek.** A királyföldi viszonyok ismertetése. II. köt. [Tetty. 8-r. VIII és 450 l. ára 3 fit.]
- A Jézus Krisztus pásztorhűsége.** Példázat. [Hornýánszky Victor. 8-r. 12 l. ára 1 kr.]
- Jókai Mór.** Egy bujdosó naplója. Novellák a forradalom utáni időkből. [Grill Károly. 8-r. 212 l. ára 60 kr.]
- Jósika Miklós.** Egy igaz ember. Beszély. [Olesó könyvtár. 18-ik sz. Franklin-t. 16. r. 72 l. ára 20 kr.]
- Kaas Ivor báró.** Itélet napja. Szomorújáték 3 felvonásban. [Athenaeum. 8-r. XVI és 170 l. ára 1 frt 50 kr.]
- Kaderzavek Ignác.** Az államegyedáruságok és jövedékek kézikönyve, tekintettel az államegyedárusági tárgyakra, a dohány-, só-, lőpor-, határvám-, bélyeg-, lotto, fémjelzés és postajövedékek pénzügykezelési és ellenőrzési módjaira, valamint a jövedéki kihágások büntető és jogszerű eljárására. [Győr. Czéh. 8-rét. 350 l.]

- Kállay István.** Ausztria földrajza. A népiskolai IV. osztály számára. [Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 52 l. ára kötve 28 kr.]
- Kantz Gyula.** Nemzetgazdaság- és Pénzügytan rendszere. III. A Pénzügy- vagy Államgazdaságtan. 3-ik, újolag átnézett és javított kiad. [Franklin-t. 8-r. VIII. 279 l. ára 2 frt.]
- Keleti Károly.** Nemzetközi Statistika. Szőlőszet. I. rész. Magyarország szőlőszeti statistikája 1860—1873. 2 színezett térképpel. [Orsz. Statist. Hivatal. 4-r. 402 l.]
- Kenessey Kálmán.** A nemes fűzművelés. Utasítás ültetvények alakítása és gondozására. Noethlichs J. L. után, jegyzetekkel bővíve. [Athenaeum. 8-r. 79 l. ára 60 kr.]
- Képviselőházi Irományok.** [Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. IV. köt. 47—392 l. — V. köt. 1—136.]
- Képviselőházi Jegyzőkönyv.** [Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. I. köt. 217—288 l.]
- Képviselőházi Napló.** [Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. III. kötet. 177—411 l. Tartalom-, név- és tárgymutató IV. köt. 1—405 l. s tartalom.]
- Kerényi Ede.** Magyarország történetének időrendi átnézete a legrégibb időkől a jelen korig. Középtanodák és magántanulók számára. [S.-A.-Ujhely. Klein A. 8-r. 39 l. ára 36 kr.]
- Kerényi Ede.** A világtörténelem időrendi átnézete. A legrégibb időkől a jelen korig Különös tekintettel Magyarországra. Magántanulmányozásra és felgymnáziumi, reál és kereskedelmi akadémiái használatra. A legújabb kutforások nyomán. [S.-A.-Ujhely. Klein A. 8-r. 130 l. ára 1 frt.]
- Kiss Mór.** A végrendeleti alakok kifejlődési története Justinian császár törvényhozásáig bezárólag. A kolozsvári m. kir. tudomány-egyetem által Kolozsvár városa részéről kitűzött díjjal koszorúzott pályamunka. [Kolozsvártt. Gámán János örökösei. 8-r. 158 l. Bp. Tettey bizom. ára 1 frt 20 kr.]
- Kobány Mihály.** Képes dal és játék-gyűjtemény óvodák-, gyermekkertek-, elemi népiskolák és családi körök használatára. [Tettey. 8-r. 64 l. ára kötve 50 kr.]
- Koch Antal.** A közetek tanulmányozásának módszerei alkalmazva a Sz.-Endre-visegrádi Trachyt-csoport kőzeteire. [Értekezések a Természettudományok köréből. Szerk. Szabó József. VI. köt. 11. szám. Akad. 8-r. 45 l. ára 30 kr.]
- Kohn Fülöp.** Átszámítási táblázatok a budapesti m. kir. gabnaesarnok és a kereskedői világ használatára. Pontos kimutatása a gabnakereskedelemben előforduló mindennemű termények árának és azok változásának a régi és új ür- és súlymérték szerint. Magyar-német. [Kilián. 16-r. 56 l. ára 1 frt.]
- Kohn Gyula.** A kísérleti természettan tankönyve. A középtanodák felsőbb osztályai számára, részben Jamin „Petit traité de physique“ című munkája nyomán. III. rész. A hangról. 89, a szövegbe nyomtatott ábrával. [Kilián. 8-r. XVI és 277—363 l. ára 1 frt 20 kr.]
- Konek Sándor.** Egyházjogtan kézikönyve. Különös tekintettel a magyar állam egyházi viszonyaira. 4-ik bőv. kiad. II. köt. [Franklin-t. 8-r. 296—626 l. ára a két kötetnek 5 frt 50 kr.]

- Kovács Lajos.** Vezérkönyv a bibliai történetek népiskolai tanításában. [Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 183 l. ára 84 kr.]
- Kozma Ferencz.** Deák Ferencz emléke. Az Udvarhelyszék alvidéke által 1876. febr. 7. Székely-Keresztúron rendezett polgári gyászünnepélyen. [Székely-Udvarhely. Beesek Dániel. 8-r. 15 l.]
- Kozma Ferencz.** Kozma Gergely unitárius pap és esperes életrajza. [Külön lenyomat a Keresztény Magvető XI. kötetéből.] Függelékül Kazinezy Ferencz és egy bírálata Kozma Gergelyhez. [Kolozsvár. K. Papp Miklós. 8-r. 62 l.]
- Kölcsey Ferencz** szónoki művei. [Öleső könyvtár 17-ik szám. 16-r. Franklin-társ. 242 l. ára 60 kr.]
- König Ewald Gusztáv.** A bűn útján. Ford. Gyúrom Antal, Regény. 1. 2-ik füz. Nagy-Kanizsa Fischel. 8-r. 96 l. ára 40 kr.]
- König Gyula.** Bevezetés a felsőbb algebrába. Az 1. köt. első fele. [Eggenberger. 8-r. 1—112 l. a teljes első kötet ára 2 frt 80 kr.]
- Közhasznú családi könyvtár.** 13. 14. 15-ik füz. [L. Beniczky Irma és Sikor József.]
- Kőrösi József.** Pest város halandósága 1872. és 1873-ban és annak okai. Egy grafikus táblával. [Budapest fővárosa statisztikai hivatalának közleményei. XI. A város tulajdona. Ráth bizom. 8-r. 168 l. ára 2 frt 50 kr.]
- Kriesch János.** A Természetr. elemei. Állattan és növénytan. 6-ik kiadás. [Nagel Bernát. 8-r. IV. 221 l. ára 1 frt 40 kr.]
- Kriesch János.** A Természetr. elemei. Ásványtan 6-ik kiadás. [Nagel Bernát. 8-r. 66 l. ára 40 kr.]
- Kubinyi Lajos.** Nemzetgazdasági Statistika. A földmívelés, ipar és kereskedelem helyes arányai Magyarországon. [Aigner. 8-r. 135 l. ára 1 frt.]
- Liebold Béni.** Népszerű gazdaszáttan falusi népiskolák használatára. 2-ik kiadás. [Pécs, Taizs Mihály. 8-r. 58 l. ára bekötve 18 kr.]
- Máday Izidor.** A szőlők veszedelme. A phylloxera természete és írtása. 19 ábrával és egy térképpel. [Stolp Károly. 8-r. 84 l. ára 60 kr.]
- Magyar- és Erdélyország igazolt ügyvédjeinek kamarák és székhelyek szerinti valamint a kir. közjegyzők betűsoros pontos név- és lakjegyzéke.** A legújabb változásokat is magában foglalva. [Bucásánszky Alajos. 8-r. 103 lap. ára 60 kr.]
- Magyar Könyvesház** 15—27. füz. [Aigner. 12-r. L. Castelar E., Gaskellné, Struensee G., Virághalmi F., P Szathmáry K., Pontmartin, Phaedrus, ára egy füzetnek 20 kr.]
- A magyar kir. Honvédség hadszervonatára vonatkozó felszerelési szabályok** I. fejezet. Vonat-mérv, podgyászrend és utasítás a málházásra. Hivatalos kiad. [8-r. 55 l. 10 tábla.]
- Magyar szavató.** Jelesebb íróink műveiből összeválogatta Környei János. I. rész. Alsóbb tanodák használatára. 3. jav. kiad. [Lampel. 8-r. VII és 168 l. ára 40 kr.]
- Magyar Történelmi emlékek.** [Monumenta Hungaria historica. Kiadja a m. t. Akadémia tört. bizottsága IV. osztály. [L. Nagy Iván és Nyáry Albert.]
- Mátrai B. Béla.** Konesag Lajkó. Eredeti népszínmű 3 felvonásban. [Kolozsvár. Stein J. 8-r. 62 l. ára 50 kr.]

- Mészáros Imre.** Névsorozata a m. kir. Curia mint semmitő és legfőbb ítélőszékek ugyszintén a m. k. Itélőtábla tagjainak a lakások feljegyzése mellett. [Buschmann Fr. 8-r. 16 l.]
- Mihálli József.** Magyarország és Ausztria Földrajza, főtekintettel természeti viszonyaira. A métermértékek alkalmazásával. [Kilian. 8-r. VIII és 156 l. ára 80 kr.]
- Mitrovics Gyula.** Egyháziatlanság és üres templomok. Egyháztársadalmi elmélkedés. [Sárospatak. Steinfeld Béla. 8-r. 80 l. ára 80 kr.]
- Mockovcsák János T.** Deák Ferencz emléke. Gyászbeszéd és imák, melyek a beszterezébányai ág. hitv. ev. templomban 1876. évi februárhó 10-én mondatnak. [Beszterezébánya. Machold F. nyomdájából. 8-r. 12 l.]
- Molnár László.** A nevelés történelme. Tanító- és nőtanítóképezdek számára [Laufer V. 8-r. 200 l. ára 1 frt 20 kr.]
- Moreto.** A szép Diego. Vigjáték 3 felvonásban. Ford. Beksics G. Kiadja a Kisfaludy társaság. [Athenaeum. 8-r. 198 l. ára 1 frt 30 kr.]
- Moenich Károly és dr. Vutkovich Sándor.** Magyar írók névtára. Életrajzi és könyvészeti adatok gyűjteménye. [Pozsony. 8-r. 577 és XXV. l. ára 3 frt 50 kr.]
- Nagy Antal.** Elemi katekizmus gyermekversekben. [Hunyadi Mátyás nyomda. 8-r. 52 l. ára 20 kr.]
- Nagy Iván és b. Nyáry Albert.** Magyar Diplomáciai Emlékek Mátyás király korából. I. köt. [Magyar Tört. emlékek. IV. osztály. Magyar Diplom. Emlékek Mátyás korából I. Akademia. 8-r. XXIII., 390 l. ára 2 frt.]
- Nagy Miklós.** A Métermérték ismertetése, iskolai s különösen magánhasználatra. [Mezőtúr. Gyikó Károly nyomdája. 8-r. 32 l.]
- Nemzeti színház könyvtára.** 96—99-ik füz. [L. Björnson Björnsterne, About E., Virág Benő és Antigone.]
- Nemzeti Casino-könyv.** 1875. 49-ik év. [Egylet. 8-r. 98 l.]
- A népszínház könyvtára.** 6-ik füz. [L. Csepreghi Ferencz.]
- Nyelvtudományi Közlemények.** Szerk. Hunfalvi Pál. XII. köt. 2-ik füz. [Akadémia. 8-r. 162—320 l. ára 50 kr.]
- Nyolez közlemény** a m. kir. egyetem vegytani intézetéből. Előterjesztette Than Károly. [Értekezések a Természettudományok köréből. Szerk. Szabó József VI. köt. XII. sz. Akadémia 8-r. 49 l. ára 30 kr.]
- Ókori klasszikusok.** Római remekírók magyar fordításban. 14. 15. köt. Horác ódái. Ford. Virág Benedek. 2. kiadás. [Lampel. 8-r. 171 l. ára 80 kr.]
- Olesó könyvtár.** 17. 18. 19. 20-ik füz. [L. Kölesey Fer., Jósika Miklós, Conscience V. és Pope S.]
- Országgyűlési törvények.** 1875-ik évi folyam. Hiteles kiad. II-ik füz. [Pfeifer. 8-r. 781—986 lap, ára az egész évfolyamnak 2 frt 60 kr., kötve 3 frt 40 kr.]
- Öt közlemény** a m. kir. egyetem vegytani intézetéből. Előterjeszti Than Károly. [Értekezések a term. tudom. köréből. Szerk. Szabó József. VI. köt. X. szám. Akadémia. 8-r. 35 l. ára 2) kr.]
- Pappfy Jusztin.** Emlékezés Deák Ferencz felett a nagyváradi kel. sz. kath. székesegyházban febr. 12-én. [Nagyvárad. Hollós János. 8-r. 24 l.]

- Pázmándy Dénes.** A brüsseli és párisi rendőrség. [Kilián. 8-r. 111 l. ára 1 frt.]
- Pesty Frigyes.** A szőrényvármegyei hajdani oláh kerületek. [Értekezések a történelmi tudományok köréből. Szerk. Fraknoi Vilmos. V. köt. 3. sz. Akadémia. 8-r. 84 l. ára 40 kr.]
- Phaedrus,** Augustus szabadosa, Aesopi meséinek öt könyve. Ford. Sárvary Jakab. [Magyar könyvesház 27-ik füz. Aigner. 8-r. 55 l. ára 20 kr.]
- Pindár** versezetei kritikai és magyarázó jegyzetekkel kiadta Hóman Ottó. I. köt. [Lipese. Teubner. 8-r. XXXVI. 226 l. ára 4 márk.]
- Pontmartin.** D'Aurebonne marquisé. Beszély. Ford. Csukási Józsefné. [Magyar könyvesház. 26-ik füz. Aigner. 8-r. 65 l. ára 20 kr.]
- Pope S. A** műbírálatról. Ford. Lukács Mórész. [Olesó könyvtár 20-ik sz. Frankl. társ. 16-r. 17 l. ára 20 kr.]
- A pozsonyi II-od kerületi általános takarékpénztár VI-ik évi forgalmának és mérlegének kimutatása 1875. évi decz. 31-én.** Sechster Rechnungs-Abschluss etc. [Pressburg. Takarékpénztár, 8-r. 12 l.]
- Prém József.** Edith története. Regény. [Athenaeum. 8-r. 282 l. ára 1 frt 50 kr.]
- Pulszky Ferencz.** Deák Ferencz. Jellemrajz. [Franklin társ. 8-r. 45 l. ára 60 kr.]
- Robinson Crusoe** élete és kalandjai. Vasárnapi könyvtár III. folyam. 2—3—4. sz. I—II—III. köt. [Franklin társ. 8-r. 1—96, 97—208, 209—298 l. egy-egy kötet ára 20 kr.]
- Roder Adolf.** Levélszerinti oktatás a német nyelv öntanulására. 1—12 levél. [Szombathely. Bertalanffy könyvnyomdája. 8-r. 1—176 l. Az egész tanfolyam 40 levelet foglal magában. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én. Előfizetési ára 6 frt.]
- Sand György.** Mariánna. Elbeszélés. Ford. Julia. [Kolozsvár. Stein J. 12-r. 169 l. ára 80 kr.]
- Sántha Mihály.** Deák Ferencz emlékezete 1876. Gyászköltemény. [B.-Gyarmat. 8-r. 4 lap.]
- Sárkány Ján. Fer.** Gyepkönyv. 1875. évi jelentés a pesti lovar-egylet munkálodásairól és a magy.-oszt. birodalomban 1875-ben lefolyt lóversenyekről. (49. év.) [Egylet. 8-r. 180 l.]
- Schnierer Gyula.** A kereskedelmi törvény magyarázata. II. fele. [Franklin társ. 8-r. VII és 209—384 l. ára az egész műnek 2 frt 80 kr.]
- Schultz F.** Latin synonymikája a középiskolák használatára. Magyarította Lévay István [Lampel R. 8-r. VIII és 348 l. ára 1 frt 60 kr.]
- Seidel Pál.** Ismétlődő iskolák tankönyve. Földrajz. Történelem. Polgári jogok és kötelességek ismertetése. Természettan. Természettan. Gazdászattan. II. rész. 4-ik kiadás. [Székesfehérvár. Klökner Péter. 8-r. 104 l. ára kötve 48 kr.]
- Siklósy Károly.** Harminez évi tapasztalat a vizgyógyászat terén dióhéjban. [Weber és Szenkovits. 8-r. 47 l. ára 60 kr.]
- Sikor József.** Házasodjunk. [Közhasznú családi könyvtár. 14-ik füz. Franklin társ. 8-r. 107 l. ára 40 kr.]
- Spielhagen Frigyes.** Üllő és kalapács. Regény. Fordította H. Batta Szilárda. I. köt. [Lampel Róbert. — 8-r. — 331 l. ára 1 frt.]

- Struensee Gusztáv.** (Gustav vom See.) A Wallisból. Beszély. Ford. Batta H. Szilárda. A szerző életrajzával. [Magyar könyvesház. 20-ik füz. Aigner. 12-r. 56 l. ára 20 kr.]
- Szabó Sámuel.** A kolozsvári ev. ref. főtanoda régibb és legújabb története, egy-szersmind Értesítő az 1874 5. tanodai évről. [Kolozsvártt. Stein J. 8-r. 170 l.]
- Szana Tamás.** A két Kisfaludy. [Aigner. 8-r. 160 l. ára 1 frt 50 kr.]
- Szász Károly.** Emlékbeszéd Kriza János felett. — [Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. Szerkeszti Gyulai Pál. V. köt. 5. szám. Akadémia. 8-r. 39 l. — Ára 25 kr.]
- Szász Károly.** Kis biblia. Legrövidebb kivonat az 6- és új testamentomi bibliai történetekből. Reform. fiu- és leány-népiskolák számára. 6-ik kiadás. [Franklin társ. 8-r. 80 l. ára 20 kr., kötve 25 kr.]
- P. Szathmáry Károly.** Képek a középkorból. A szerző életrajzával. I.—III. [Magyar könyvesház. 24—25-ik füz. Aigner. 12-r. XII és 111 l. ára 40 kr.]
- Székely István.** Távirtdai gép- és kapcsolástan. A pósta- és távirda intézetnél alkalmazottak használatára. — 50 kömetsz. ábrával. [Kolozsvártt. Stein János. 8-r. — 80 l. — Ára füzve 1 frt 60 kr.]
- Szeremley Mihály.** Vénymintá-tár a magyar gyógyszerkönyvhöz. Pharmalogiai alapon. [Franklin társ. 16-r. 414 l. ára kötve 2 frt 60 kr.]
- Szigligeti.** Két pisztoly. Eredeti színmű 3 szakaszban, népdalokkal, táncszel. [Pfeifer Ferdinánd. — 8-r. 58 l.]
- Szilágyi Ferencz.** Idősb báró Wesselényi Miklós. — Élet- és korrajz. [Értekezések a történelmi tudományok köréből. — Szerk. Fraknoi Vilmos. — V. köt. 5. szám. — Akadémia. 8-r. 84 l. — Ára 50 kr.]
- Szilágyi Ferencz.** Ifjabb b. Wesselényi Miklós. Élet- és korrajz. [Értekezések a tört. tudományok köréből. Szerk. Fraknoi Vilmos. V. köt. II. sz. Akadémia. 8-r. 91 l. ára 50 kr.]
- Szilágyi Sándor.** Nádasdy Tamás első követsége Erdélyben 1540. — [Értekezések a tört. tudományok köréből. Szerk. Fraknoi Vilmos. — V. köt. 4. szám. Akadémia. 8-r. 56 l. ára 30 kr.]
- Szilágyi Sándor.** Rajzok a forradalom utáni időkből. Az első magyar katonai tanintézet. [Athenaeum. 8-r. VII és 901 l. ára 1 frt 50 kr.]
- Szinnyei József.** A budapesti kir. magyar tudományegyetem könyvtárának czímjegyzéke. I. köt. Kézikönyvtár. [Egyet. könyvnyomda. 8-r. IV és 192 l. ára 50 kr.]
- Sztrava Miklós.** Az osztrák-magyar birodalom hadseregének szervezete. II. füz. Honvédség. [Frankl. társ. 8-r. VIII és 279 l. ára 2 frt.]
- A Természet könyve.** Közérdekű olvasmányok a Természettudományok köréből. Bernstein A. német műve után. [Frankl. társ. 8-r.] 20-ik füz. Fordította Nagy István. [199 l. ára 50 kr.] 21. füzet. Ford. Miavetz László. [106 l. ára 50 kr.]
- Than Károly.** Vázlatok a minőleges vegytani elemzés gyakorlati tanulmányozásához. 3. kiadás. [Athenaeum. 8-r. 21 l.]
- Theologiai értekezések.** Irták Lang Henrik, Nagy Gusztáv, Dreyer Ottó, Uhlmann C., Hetzel H., Zittel E. [Franklin társ. 8-r. 324 l. ára 2 frt 50 kr.]
- Tóth Kálmán** (Könyves). A koporsónál. Közönséges és alkalmi halotti imák. [Miskolcz. Fraenkel B. 8-r. 246 l.]

- Tótvölgyi Titusz.** A függetlenségi párthoz! Mindnyájunk érdekében. [Noséda Gyula. 8-r. 46 l. ára 35 kr.]
- Török Aurél.** Dolgozatok a kolozsvári m. k. tud. egyetem életszövegtani intézetéből. I. Az állati szervezetek élő alakegységei. Tanulmány az állati sejtelmélet fölött. [Kolozsvár. Papp M. 43 l. és egy tábla.]
- Törs Kálmán.** Deák Ferencz emlékezete. 1803–1876. [Deutsch Mór. 4-r. 236 l. 15 fametsz. ára 3 frt, díszkötésben 5 frt.]
- Törvények gyűjteménye,** az 1875-ik évi. Hiteles kiadás. [Eggenberger. 8-r. 522 l. ára 2 frt, kötve 2 frt 60 kr.]
- Trall R. T.** Vizgyógyászat. A valódi észszerű gyógymód ellentétben a gyógyszeres gyógymóddal. Ford. Vélis Simon. [Tetty és társa. 8-r. 87 l. ára 80 kr.]
- Virág Benő.** Egy királynő szerelme. Tragoedia 5 felv. [Nemz. színház könyvtára, 98-ik füz. 8-r. 52 l. ára 40 kr.]
- Virághalmi Ferencz.** Egy cserepár naplója. Regény. A szerző életrajzával. I–III. [Magyar könyvesház. 21–23-ik füz. Aigner. 12-r. 152 l. ára 60 kr.]
- Vörös Eszter.** Hogy fogadták Deák Ferenczet a mennyben. Népmese. [Franklin-t. 8-r. 16 lap.]
- Zoványi Mihály.** A külf. kath. theologiai irodalom tárháza. [L. Dr. Brück Henrik.]

Hazai nem-magyar irodalom.

- August Adolf.** Istoezy und die Juden. (Grill. 8-r. 28 l. ára 50 kr.)
- Die 50-jährige Jubiläums-Feier des Emerich Kéry, Doctor der Medicin.** Arad. (Ungerleider und Hatos. 8-rét 41 l.)
- Ebenspanger Johannes.** Erdbeschreibung für die vierte Klasse der Volksschulen. Ungarns. Auf Grundlage des hohen minist. Lehrplanes. (Franklin társ. 8-r. 111 l. ára 40 kr.)
- Geschäfts-Ausweis** der allgem. Sparkassa in Hermannstadt für das Jahr 1875. als das 34. ihres Bestandes. (Hermannstadt. 4-r. 8 l.)
- Herzog Edmund.** Darstellung des Metersystems. Ableitung der Maasgattungen desselben und deren Vergleichung mit den alten Maas Systemen. (Franklin t. 8-r. XXVII és 244 l. ára 2 frt.)
- Instruktion** für die Buchhalterei der kön. Freistadt Pressburg. (Pressburg. 8-r. 16 lap.)
- Jahresbericht, XLV-er.** über die in der königl. Freistadt Pressburg bestehenden christl. Klein-Kinderbewahr-Anstalten, bezüglich XIX-er Jahresbericht des Franz Josef Kleinkinder Spitalos und V-er Jahresbericht der hiesigen Krippe vom 1. Januar bis Ende Dezember 1875. (Pressburg. Angermayer nyomdája. 8-r. 21 lap.)
- Kuttner Alexander.** Erster Unterricht in der Erdbeschreibung, mit besonderer Rücksicht auf die ungarische Monarchie. In Fragen und Antworten. XV. verb. Auflage. (Lampel Robert. 8-r. 56 l. ára kötve 30 kr.)

- Langraf Mórítz.** Deutsche Sprachlehre mit 125 Uebungsaufgaben. Ein Handbuch für Schüler der Volksschule. I. Theil. 12. verm. u. verb. Auflage. (Lampel. 8-r. 112 lap. ára kötve 32 kr.)
- Lewis L.** Wesen und Geschichte der Freimaurerei in zehn Vorlesungen. Dritte Auflage. (Emil Metzger. 8-r. 236 l. ára 2 frt.)
- Ney Franz.** Schlüssel zu der nach Ollendorff's neuer Methode bearbeiteten ungarischen Sprachlehre. Die Uebersetzung der in der Sprachlehre vorkommenden Aufgaben enthaltend und für Lehrer, besonders aber zum Selbstunterricht eingerichtet. (Lampel. 8-r. 63 l. ára 40 kr.)
- Protokoll der Arader Handels- und Gewerbekammer** am 14. Febr. 1876. abgehaltenen Plenarsitzung. (Arad. Ungerleider und Hatos. 8-r. 37 l.)
- Rouher Ch. E.** Enthüllungen aus der Freimaurerei. Die Bedeutung des 33-ten Grad's Souverain grand inspecteur General in der altschottischen Freimaurerei, historisch und kritisch beleuchtet. (Metzger. 8-r. 33 l. ára 50 kr.)
- Schüek Salamon.** Die Grundsätze des Talmud. Eine Polemik gegen die im „Nagy-Várad“ Nr. 5 von Dr. Lolion Karsch zitirten Talmudverdrehungen. (Burian Moritz. 8-r. 25 l.)
- Silberstein Adolf.** Dichtkunst des Aristoteles. Versuch eines Systems der „Poetik.“ I. Band. (Zilahy S. 8-r. 188 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Szabó Josef.** Ueber eine neue Methode die Feldspathe auch in Gesteinen zu bestimmen. Mit 11 Holzschnitten und 5 colorirten Tafeln. (Frankl. társ. 8-r. 87 l. Grill bizom. ára 2 frt.)
- Telegraphen-Ordnung und Tarife.** Giltig vom 1. Jänner 1876 an. (M. kir. keresk. ministerium. 8-r. XXVIII. 64 l.)
- Verhandlungs-Protokolle** des sächsischen National-Confluges über die Sitzungen vom 22. November bis 18. Dezember 1875. (Hermannstadt. 8-r. 413 l.)
- Weisz Josef.** Kant's Lehre von Raum und Zeit. (Fanda & Frohna. 8-r. 24 lap.)
- Wirkungskreis** der Ehrendamen der I. Pressburger Volksküche. (Pressburg. Angermayer Károly. 8-r. 4 l.)

Cinte vždy spravedlive. (Hornýánszky Viktor. 8-r. 16 l.)

Kauk Robert i Kossilkov Leopold. Evangjeljite za sáte neděli i práznici prez-gudinata. (Timișvár. Steger Ernest. 116. IV. ára 80 kr.)

Kuttner Alexander. Návod k Zemepis na uhorsku krajinu. 4. opravené vyd. (Lampel. 8-r. 64 l. ára 36 kr.)

Matejecz-Reviczky Ján. Zahradnictvo a stromoveda. (Árvai gazdászati egyet. 8-r. 35 lap.)

Aj malé deti majú dobre robit. (Hornýánszky Viktor. 8-r. 23 l.)

Nemilosrdný Heinrich. (Hornýánszky Viktor. 8-r. 17 l.)

Pravdomluvné ústa. (Hornýánszky Viktor. 8-r. 22 l.)

Styri malé slová. [Ifjúsági írat.] (Hornýánszky Viktor. 8-r. 17 l.)

Tomáš Bajer v biede postavený. (Hornýánszky Viktor. 8-r. 17 l.)

Tvoj najlepši priateľ. (Hornýánszky Viktor. 8-r. 16 l.)

Ukradený mešec. (Hornýánszky Viktor. 8-r. 15 l.)

Viliam Vilson, noviny roznášajúci chlapec. (Hornýánszky Viktor. 8-r. 16 l.)

- Ztratený pöltoliar.** (Hornyánszky Viktor. 8-r. 17 l.)
- Tuducescu Joann.** Istoria romaniloru. Manualu didacticu pentru scólele poporale romane. (Arad. Gyulai István. 8-r. 62 l.)
- Directorium officii divini** in usum fratrum Minor Reformatorum ord. S. P. Francisci Seraphici provinciae Hungariae S. Mariae editum pro anno 1876. (Posonii. Angermayer Car. 8-r. 108 l.)
- Korének Josephus.** Elegia super obitu Francisci Deák anno 1876 die 28-a Jan. defuncti, dum pro eo per totam dioecesim Agriensem die 26-a Febr. a. e. justa solemnia peragerentur, edita. (Eger. 4-r. 4 l.)
- Schematismus Cleri archidioecesis Strigoniensis** pro anno a Christo nato 1876. (Strigonii. 1876. Typis Aegidii Horák. 8 r. XXX. 255 l.)
- Schematismus Cleri archidioecesis Colocensis et Baeciensis** ad annum Christi 1876. (Colocae. 8-r. Érseki nyomda. XVI. 119. 63 l.)
- Schematismus provinciae Hungariae** nunc sancta Mariae nuncupatae ordinis Minorum S. V. Francisci ad annum 1876. (Posonii. Angermayer Car. 8-r. 61 l.)
- Keleti Charles.** Statistique viticole. I. partie Viticulture de la Hongrie 1860—1873. Traduit par Frédéric Schwieland. Avec 2. cartes tirées en couleur. (Athenaeum. 4-r. 247 l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Aeltere und neuere Magyarisirungs-Versuche** in Ungarn, mit besonderer Rücksicht auf die Slovaken. (Prága. Urbanek. 8 r. 115. I. ára 40 kr.)
- Annuario Marittimo** per l'anno 1876. XVI. annata. (Trieste. Teng. hatóság. 8-r. CXXIV és 242 és 78 és 6 l.)
- Arneth Alfred.** Maria Theresia's letzte Regierungszeit 1763—1780. I. (Wien. Braumüller. 8-r. XIII. 583 l. ára 6 frt 50 kr.)
- Brachelli Hugo Franz.** Die Staaten Europa's. Vergleichende Statistik. 3. umgearb. Auflage. III. Heft. (Brünn. Buschak & Irrgang. 8-r. 247—388 lap, ára 1 frt 20 krajczár.)
- Hirschfeld J.** Les eaux minerales les plus frequentées de la Hongrie. Vienne. 8-r. 146 l. Braumüller. ára 1 frt 20 kr.)
- Jókai Móric.** Zlatý Muž. (Az arany ember) Roman 2 madarského preložil Fr. Brabek. (Prága. Otto. 8 r. két kötet. 310. és 436. l. ára 1 frt 20 kr.)
- Landeskunde des Königreichs Dalmatien und seiner Hinterländer Bosnien und Herzegowina.** Herausgegeben von der Redaktion der Militär-Zeitung „Vedette“. I—II. Heft. (Wien 1876. Moriz Perles. 8-r. 93, VIII, 61 l. ára 2 frt 30 kr.)
- Oesterreichisch-ungarischer Ordens-Almanach.** I. Jahrgang. (Wien. Sommer und Co. 8-r. LXXIV. 604 l. ára 4 frt.)
- Letters and Papers, foreign and domestic, of the Reign of Henri VIII.** Preserved in the Public Record Office, the British Museum and elsewhere in Eng-

land. Arranged and catalogued by J. S. Brewer. London. 1876. IV. köt. 8-r. ára 15 shilling.)

Strahalm Franz. Politisch-statistische Tafel der österr.-ung. Monarchie. I. Jahrgang. (Wien und Pest. Hartleben. Ívrét. ára 50 kr.)

Weyhe-Eimke Arnold. Freiherr. Karl Bonaventura v. Longueval Graf v. Buquoy, Retter der Habsburgisch-oesterr. Monarchie. Eine Episode aus dem 30jährigen Kriege. Mit dem Bildnisse des Grafen v. Buquoy. Nach dem Originalbilde v. P. P. Rubens. (Wien. Braumüller W. 8-r. 90 l. ára 1 frt 20 kr.)

Hirlapirodalmunk 1876-ban).*

Közli: id. Szinnyi József.

Magyar nyelven.

Vidéken.

Abauj-Kassai Közlöny. Politikai és vegyestartalmu hetilap. (Kassa.) Szerk. és kiadótulajdonos Timkó József. V. évf. Nyom. Werfer Károly akadémiai könyvnyomdájában. Megjelenik minden esütörtökön kis ívrét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1872. ápr. 24.)

Alföld. Politikai napilap. (Arad.) Szerk. Tiszti Lajos. Laptulajdonos Bettelheim Vilmos. XVI. évfolyam. Nyomtatja és kiadja Réthy Lipót. Megjelenik hetenként hatszor ívrét egy iven. Ára helyben 14 frt, vidéken 16 frt. (Keletkezett 1861. júl. 1.)

Alföldi Hirlap. (Debreczen.) Szerkeszti s kiadja Telegdi László. Új folyam. X. év. Nyom. a város könyvnyomdájában. Megjelenik szerdán és szombaton este kis ívrét egy iven. Ára helyben 6 frt, póstán 8 frt. (Keletkezett 1867. júl. 1-én; a régi folyam 1848–49-ben jelent meg.)

Alföldi Iparlap. Közgazdasági hetiközlöny. (Szeged.) A szegedi ipartársulat, iparoskör, iparos-ifjúsági-egylet, a hód-mező-vásárhelyi iparegylet, a debreczeni iparos-ifjúsági-egylet és az 1876-dik évi országos magyar ipar-, termény- és állat-kiállítás hivatalos közlönye. Szerk. Gelléri Mór; kiadó-tulajdonos Maróczy József. II. évf. Nyom. Traub B. könyvnyomdájában. Megjelenik szombat este kis ívrét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1875. jan. 1.)

Alföldi Nővilág. Az alföldi művelt magyar hölgyek lapja. (Szentes.) Szerk. és kiadja Sima Ferencz. I. évf. Nyom. Cherrier Jánosnál. Megjelenik szombaton 4-rét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1875. jan. 1. és megszűnt ezen első számmal.)

*) Kérletnek a t. cz. szerkesztők és kiadók a netalán kimaradt lapoknak és folyóiratoknak beküldésére a Nemzeti Muzeum könyvtárába.

Aradvidéki Tanító-Egylet Közlönye. (Arad.) Havi folyóirat. Időnkint szépirodalmi melléklettel. Szerk. Györgyössy Rudolf. Kiadja az aradvidéki tanítóegylet. II. évf. Nyom. Gyulai Istvánnál. Megjelenik havonként 8-rét egy iven. Egyleti tagok ingyen kapják, nemtagok 2 frtért. (Keletkezett 1875. okt.)

Astrapé. Gyorsírászati lap. (Igló.) Szerk. Petri Gyula. Kiadja az iglói gyorsíró kör. II. évf. Megjelenik havonként egy szám. Ára 1 frt 20 kr. (Keletkezett 1875. májusban.)

Baja. Társadalmi, ismeretterjesztő, tanügyi, kereskedelmi és gazdasági közlöny Baja város és környéke érdekében. (Baja.) Szerk. Erdélyi Gyula. III. évf. Nyom. Paul Károly kiadó-tulajdonosnál. Megjelenik vasárnap ivrét egy iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1874-ben.)

Balaton és Vidéke. Közművelődési, társadalmi, közhasznú, tanügyi és szépirodalmi hetilap. B.-Füredi fürdő-intézet közlöny. Kiterjedve: Zala, Somogy- és Veszprém-megyékre. (B.-Füred, Keszthely.) Szerk. Sógor György; társzerkesztő Kalmár Béla. III. évf. Nyom. Sógor Gy. kiadó-tulajdonos könyvnyomdájában. Megjelenik vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1874-ben.)

Baloldal. (Sz.-Udvarhely.) Kiadó-tulajdonos és szerk. Ugron Gábor. II. évfolyam. Nyom. Becsek D. könyvnyomdájában. Megjelenik csütörtökön este kis ivrét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1875. jan. 1.)

Bányászati és Kohászati Lapok. A m. kir. bányászakadémia közlöny. Szerkeszti (Selmeczen) lovag krassai Kerpely Antal. IX. évfolyam. Nyom. Joerges Ágostonnál. Megjelenik minden hónap 1-én és 15-én 4-rét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1868. jan. 15.)

Békési Lapok. Társadalmi és ismeretterjesztő hetilap. (B.-Gyula.) Szerk. és lap-tulajdonos Elek Lajos. I. évfolyam. Nyom. Szita Gézánál. Megjelenik minden vasárnap ivrét egy iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1876. jan. 2.)

Békésmegyei Közlöny. Társadalmi, ismeretterjesztő, kereskedelmi és gazdasági lap. (Békés-Csaba.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Dr. Báttaszék Lajos. III. évf. Nyom. Dobay Jánosnál B.-Csabán. Megjelenik vasárnap és csütörtökön kis ivrét egy iven. Ára 8 frt. (Keletkezett 1874. febr. 1.)

Bereg. Vegyestartalmu hetilap. (Beregszász.) Szerk. Janka Sándor. Kiadó-tulajdonos: „A beregmegyei lapkiadó társulat“. III. évfolyam. Nyomtatja Deák György. Megjelenik vasárnap délelőtt kis ivrét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1874.; megszűnt 1876. jan. 2-án.)

Bihar. Politikai és vegyestartalmu lap. (Nagy-Várad.) A biharmegyei gazdasági egylet közlöny. Szerk. Tokody Ágoston. XII. évfolyam. Nyom. Hollósy Lajos kiadó-tulajdonosnál. Megjelenik hetenként négyszer. Ára 10 frt. (Keletkezett 1862. okt. 2-án, 1864—66. években szünetelt; újra megindult 1867. jul. 4-én.)

Borsod. Miskolci Értesítő. (Miskolc.) Társadalmi érdekeket képviselő és vegyestartalmu hetilap s Borsodmegye hivatalos közlöny. Szerk. nyomtatja és kiadja Rácz Ádám. X. évfolyam. Megjelenik csütörtökön 4-rét féliven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1867. jan. 3.)

Család és Iskola. (Kolozsvár.) Nevelés- és oktatásügyi szakközöny szülők, kisdnevelők és a nevelésügy barátai számára. Szerk. Váradi Károly; főmunka-

- társak Kozma József és Szabó Endre. II. évfolyam. Nyom. Stein J. m. kir. egyetemi nyomd. az ev. ref. főtanoda betűivel. Megjelenik — július és augusztus hónapokat kivéve — havonként kétszer 4-rétben legalább egy ivnyi tartalommal. Ára 3 frt. (Keletkezett 1875. febr. 1.)
- Darázs.** (Székesfehérvár.) Kedélyes, gunyoros tartalmu élelzap. Szerk. és lap-tulajdonos Don Scorpio. II. évf. Nyom. Szammer Imrénél. Megjelenik vasárnap 4-rét féliven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1875. jun. 20.)
- Debreczen.** Politikai és közgazdászati hetilap. A debreczen-vidéki „függetlenségi párt“ közlönye. (Debreczen.) Szerk. Tiszai Dániel. Kiadótulajdonos: a debreczeni függetlenségi párt. VIII. évf. Nyom. a részv. társ. könyvnyomdájában. Megjelenik hetenként ötször ivrét féliven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1869. jul. 1.)
- Debreczeni Ellenőr.** Politikai, közgazdászati s társadalmi lap. A debreczeni szabadelvű párt közlönye. (Debreczen.) Szerk. Szabó Antal, lap-tulajdonos Molnár György. III. évf. Kiadja a városi könyvnyomda Debreczenben. Megjelenik hetenként ötször ivrét féliven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1874. jun. 18.)
- Debreczen-Nagyvárad** **Értesítő.** Hirdető, szépirodalmi és vegyestartalmu közérdekű hetilap. (Debreczen.) Szerk. és lap-tulajdonos Báthory Sándor, XXXIV. évf. Nyom. a város könyvnyomdájában Debreczenben. Megjelen vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1843-ban.)
- Eger.** Politikai s. vegyestartalmu hetilap. (Eger.) Kiadótulajdonos és szerk. Szabó Ignác. XV. évfolyam. Nyom. az érsek-lyceumi nyomdában. Megjelenik csütörtökön 4-rét egy iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1863. jul. 2.)
- Egri Egyházmegyei Közlöny.** (Eger.) Több egermegyei pap megbízásából és közreműködésével szerkeszti Rapaics Raymond. Kiadja Zsendovics József. VIII. évfolyam. Nyom. az érsek-lyceumi könyvnyomdában. Megjelenik minden hó 1-én és 16-án 4-rét egy iven. Ára 2 frt. (Keletkezett 1869. jan. 15.)
- Egri Népujság.** Politikai és vegyestartalmu lap. (Eger.) Kiadótulajdonos és szerk. Luga László. VII. évfolyam. Nyom. az érsek-lyceumi könyvnyomdában. Megjelenik csütörtökön kis 4-rét egy iven. Ára 2 frt. (Keletkezett 1869. december 9-én).
- Erdély.** Társadalmi, szépirodalmi és ismeretterjesztő hetiközlöny. (M.-Vásárhely.) Szerk. és kiadó lap-tulajdonos Kerekes Sámuel. VI. évfolyam. Nyom. Szabó Lajos, a r.-kath. leányisk. gyorsajtóján. Megjelenik pénteken 4-rét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1871. jan. 5-én).
- Erdélyegyházmegyei Értesítő.** (Gy.-Fehérvár.) Szerkesztik Éltes Károly és Biró Béla. I. évfolyam. Nyom. Volz és Körner. Megjelenik minden hónap 15-ik és utolsó napján 4-rét iven. Ára 2 frt. (Keletkezett 1876. jan. 15-én).
- Erdélyi Gazda.** Az erdélyi gazdasági egyesület hivatalos közlönye. (Kolozsvár.) Szerk. Gamauf Vilmos. VIII. évfolyam. Nyom. Gámán János örökösseinél. Megjelenik pénteken 4-rét egy iven. Ára nemtagoknak 4 frt. (Keletkezett 1869. ápril 15-én).
- Erdélyi Múzeum.** (Kolozsvár.) Az erdélyi Múzeum-Egyesület igazg. választmánya megbízásából szerkeszti Finály Henrik. III. évfolyam. Nyom. Stein J. nyomdájában. Megjelenik a hónap 1-én 8-rét egy iven. Ára 1 frt 15 kr. (Keletkezett 1874. febr. 1.)

- Erdélyi Protestans Közlöny.** Egyházi és iskolai hetilap. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadó Szász Gerő. Főmunkatárs Szász Domokos. VI. évf. Nyom. Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál. Megjelenik esütörtökön 4-rét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1871. jan.)
- Esztergom.** Társadalmi, közgazdasági és helyi érdekű közlöny. (Esztergom.) Szerk. Ompolyi. III. évfolyam. Nyom. Horák Egyed kiadó és laptulajdonosnál. Megjelenik minden vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1874-ben.)
- Gazdasági Néplap a baranyamegyei gazd. egyesület hivatalos közlönye.** (Pécs.) Szerk. Liebbald Béni, kiadó Taizs Mihály. I. évf. Nyom. Taizs Mihály. Megjelenik minden hó 15-én 8-rét egy iven. Ára 1 frt. Egyleti tagoknak ingyen küldetik. (Keletkezett 1875. okt. 15-én.)
- Gömör.** Társadalmi hetilap. Megyei hivatalos értesítő. (Rimaszombat) Szerk. Beke László. Kiadja Kármán Sándor könyvkereskedő. III. évf. Nyom. Rábely Miklós. Megjelenik vasárnap ivrét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1875. jan. 3. A „Felvidéki Közlöny“-ből alakult át.)
- Gömöri Híradó.** (Előbb Rozsnyói Híradó.) Közigazgatási, társadalmi s irodalmi heti közlöny. A Gömör-Tornamégyei tanítóegylet hivatalos közlönye. (Rozsnyó.) Szerkesztik Márton János és Beke László, ápril 1-től Beke László egyedül szerkeszti a lapot. Kiadja Márton János. I.—IV. évfolyam. Nyom. Kovács Mihálynál. Ára 6 frt 40 kr. (Keletkezett 1876. jan. 2-án.)
- Gyakorlati Mezőgazda (A.)** Mint okszerű növénytermelő, állattenyésztő, kertész, borász és házi gazda. Korszerű közlemények minden rendű gazdák és gazdaság kedvelők számára. (M.-Óvár.) Szerk. és kiadja Sporzon Pál. V. évf. Nyom. Czéh Sándornál. Megjelenik minden hó 10-, 20-ik és utolsó napján 4-rét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1872. jan. 10.)
- Gyöngyös.** Vegyes tartalmu társadalmi, gazdasági, szépirodalmi hetilap. (Gyöngyös.) Laptulajdonos és Szerk. Csomor Károly. V. évf. Nyom. a „Gyöngyös“ szerkesztőségében. Megjelenik vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1872. febr. 24.)
- Győri Gyorsírók Közlönye.** (Győr.) Szerkeszti Leszlényi Imre. II. évfolyam. Megjelenik havonként 4-rét egy iven. (Keletkezett 1875. elején.)
- Győri Közlöny.** Politikai vegyes tartalmu lap. (Győr.) A győrvidéki gazdasági egyesület, a győri ügyvédi kamara, a győri ének- és zeneegylet, a győri önkénytes tűzoltó egylet, stb. hivatalos közlönye Szerk. és kiadó Mersich József. XX. évfolyam. Nyom. Sauerwein Gézőnél. Megjelenik hetenként esütörtökön és vasárnapon ivrét egy iven. Ára 10 frt. (Keletkezett 1857. okt. 4.)
- Házi Ipar.** A házi ipar minden ágára, de különösen a faiparra kiterjeszkedő, úgy hasznos keresetre, mint kellemes időtöltésre oktató szakközlöny (Besztercebánya.) Szerk. és kiadja Dvihally Emil. I. évfolyam. Nyom. Machold F.-nél. Megjelenik minden hó 15-ik és utolsó napján 4-rét féliven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1875. okt. 15.)
- Hód-Mező-Vásárhely.** Közérdekű társadalmi hetilap. (Szeged.) Szerk. H. Nagy Lajos. VI. évfolyam. Nyomatott a tulajdonos Burger Zsigmond özvegye könyv- és nyomdájában. Megjelenik minden vasárnap reggel kis ivrét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1871. ápr. 2.)

- Irodalmi Szemle.** (Eger.) Kiadó és szerk. Luga László. Nyom. az érsek-lyceum könyvnyomdájában. I. évfolyam. Megjelenik a hónap 1-én 4-rét 1 iven. Ára 1 frt 20 kr. (Keletkezett 1876. jan. 1-én.)
- Kassa és Vidéke.** Politikai és vegyes tartalmu hetilap. A szepesi gazdasági egyesület közlönye. (Kassa.) Tulajdonos és szerk. Dr. Klekner Alajos. II. évfolyam. Nyom. a „Pannonia“-könyvnyomda és kiadó részvénytársaságnál. Megjelen kedden kis ivrét egy iven. Ára 6 frt. (Keletkezett 1875-ben.)
- Kataszteri Kalauz.** (Besztercebánya.) Szerk. Szalay József; laptulajdonos és kiadó Gyürky Antal. II. évf. Nyom. Machold F.-nél. Megjelenik havonként 2-szer 4-rét egy iven. Ára 2 frt. (Keletkezett 1875. jul.)
- Kecskemét.** Társadalmi, ismeretterjesztő és szépirodalmi hetilap. (Kecskemét.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Szücs Ferencz. IV. évfolyam. Nyom. Sziládi Károly fiánál. Megjelenik vasárnap ivrét egy iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1873. jan. 5.)
- Kecskeméti Lapok.** Vegyes tartalmu hetilap (Kecskemét.) Szerk. Szeless József. IX. évfolyam Nyomatott Tóth Lászlónál. Megjelenik vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1868. okt. 3.)
- Kelet.** Politikai és közgazdasági napilap. (Kolozsvár.) Szerk. Békésy Károly. VI. évfolyam. Nyom. Stein János kiadó nyomdájában. Megjelenik hetenkint hatszor ivrét egy iven. Ára 16 frt, egyes szám 7 kr. (Keletkezett 1871. jan. 1.)
- Lehel Kürtje.** (Jászberény.) Vegyes tartalmu hetilap. Szerkesztő távollétében felelős Bakos István laptulajdonos s kiadó. I. évfolyam. Nyom. Bakos Istvánnál. Megjelenik vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 5 frt. (Keletkezett 1876. jan. 2.)
- Magyar Polgár.** Politikai napilap. (Kolozsvár.) Kiadó-tulajdonos és szerk. K. Papp Miklós. X. évfolyam. Nyom. K. Papp Miklós gyorsajtóján. Megjelenik ivrét egy iven. Ára 16 frt. (Keletkezett 1867. ápril.)
- Máramaros.** Politikai s közművelődési lap, egyszersmind a máramarosi Gazdasági egyesület és a m.-szigeti kereskedelmi és hitelintézet közlönye. (M.-Sziget.) Főszerkesztő Szilágyi István; szerk. Viski K. Bálint; főmunkatárs Várady Gábor. XII. évfolyam. Nyom. a máramarosi részvény-társaság könyvnyomdájában. Megjelen szerdán és szombatn ivrét egy iven. Ára 8 frt. (Keletk. 1865. ápr. 5.)
- Maros.** Ismeretterjesztő hetilap. A „csanádmegyei gazdasági egyesület“ és „csanádmegyei tanítóegylet“ közlönye (Makó.) Szerk. Füzesséry Kálmán. VII. évf. Nyom. Gaál László és Gömör János kiadó-tulajdonosoknál. Megjelen vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1870. okt. 2.)
- Miskolc.** Helyi érdekeket képviselő ipar, kereskedelmi, gazdasági és ismeretterjesztő közlöny. (Miskolcz.) Lapvezér Dr. Bódogh Albert, szerk. Dobján László. I. évf. Nyomatja és kiadja Sártory István. Megjelenik esütörtökön és vasárnap 4-rét fél-fél iven. Ára 6 frt.; egyes szám 7 kr. (Keletkezett 1876. jan. 2-án.)
- Nagybánya és Vidéke.** Társadalmi hetilap. (Nagybánya.) Szerk. Maár József. II. évfolyam. Nyom. Huzly Károly kiadó-tulajdonosnál. Megjelenik kedden. kis ivrét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1875. szept. 28.)
- Nagy-Károly.** Szatmármegyei közlöny. (Nagy-Károly.) Szerk. Zaják Ferencz. II. évfolyam. Nyom. a részvénytársulat könyvnyomdájában Debreczenben. Megjelenik vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 4 frt. (Keletkezett 1875. jan. 2-án.)

- Nagyvárad.** Társadalmi és közgazdászati napilap. [Nagy-Várad] Szerk. és kiadó-tulajd. Hügel Ottó könyvnyomdász. VII. évfolyam. Megjelenik hetenkint 6-szor. Kis ívrét egy iven. Ára helyben 10 frt. Póstán 12 frt. [Keletk. 1870. jul. 3.]
- Nemere.** Politikai, társadalmi, szépirodalmi és közgazdászati lap. [Sepsi-Szentgyörgy.] Szerk. Vecsey Róbert. VI. évf. Nyom. Pollák Mór kiadó-tulajdonos könyvnyomdájában. Megjelenik szerdán és szombaton kis ívrét egy iven. Ára 6 frt. [Keletkezett 1871. jan. 3.]
- Néptanoda.** A pécs-, bonyhád-, szentlőrincz-, siklós-, baranyavár-, pécsvárad-, mohács-, zombor-, ó-kanizsa- és dombóvárvidéki tanító-egyletek rendes közlönye. [Pécs.] Megalapította a „Pécsi tanító-egylet.” Kiadó-tulajdonos és szerk. Schneider István. Főmunkatársak Reberics Imre és Schön Bernát. IX. évfolyam. Nyom. ifj. Madarász Endrénél. Megjelenik szombaton 8-drét egy iven. Ára okt.-jul. évfolyamnak 3 frt. [Keletkezett 1867. okt. 1.]
- Nógrádi Lapok és Honti Híradó.** Politikai, társadalmi s közgazdászati hetilap. [B. Gyarmat.] Szerk. Horváth Danó; főmunkatárs Harmos Gábor. IV. évf. Nyom. a kiadó-tulajdonos Kék Iászlónál. Megjelenik vasárnap kis ívrét egy iven. Ára 6 frt. [Keletkezett 1873. jan. 1.]
- Nyitrai Közlöny.** Vegyes tartalmu helyi és vidéki érdekű hetilap. [Nyitra.] Szerk. és laptulajdonos Demjén Lajos könyvkereskedő. I. évf. Nyom. özv. Neugebauer-nél. Megjelenik vasárnap, kis ívrét egy iven. Ára 6 frt. [Keketkezett 1876. jan. 1.]
- Orosháza.** Társadalmi s közgazdászati hetilap. [Orosháza.] Szerk. Bakay Gyula; laptulajdonosok Böhm és társai. I. évf. Nyom. a kiadó-tulajdonosok könyvnyomdájában. Megjelen vasárnap reggel kis ívrét egy iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1876. jan. 2.]
- Pápai Lapok.** Vegyes tartalmu társadalmi hetilap. A pápai jótékony nőegylet — az ismeretterjesztőegylet, kertészeti társulat, lövész- és önkénytes tűzoltó egylet közlönye. [Pápa.] Szerk. és laptulajdonos P. Szabó Károly. III. évf. Nyom. a reform. főtanoda betűivel Deerezeny K. Megjelen szombaton kis ívrét egy iven. Ára 6 frt. [Keletkezett 1874. máj. 3.]
- Pécsi Figyelő,** politikai, közgazdasági és vegyes tartalmu, kiválólág a megyei és városi közérdeket tárgyazó Baranya és Somogy megyei ellenzéki heti közlöny. [Pécs.] Szerk. Haksch Emil, szerkesztő társ Kis József; laptulajdonos Nagy Ferenc. IV. évf. Nyom. Taizs Mihálynál. Megjelenik szombaton ívrét egy iven. Ára 5 frt. [Keletkezett 1873-ban.]
- Pozsonyvidéki Lapok.** Politikai és vegyes tartalmu lap. Pozsonymegye, a pozsonymegyei gazdasági egylet, a pozsonymegyei iskolatanács, a pozsonymegyei tanító-testület s a pozsonyi ügyvédi kamara hivatalos közlönye. [Pozsony.] Tulajdonos és szerk. Dr. Vutkovich Sándor. IV. évf. Kiadja és nyomatta Krischy Ferencz könyvnyomdája. Megjelenik minden vasárnapon és csütörtökön kis ívrét egy iven. Ára helyben 8 frt, vidékre 9 frt. [Keletkezett 1873. máj. 12.]
- Sárrét** [előbb: „Biharmegyei községi értesítő.”] Társadalmi és vegyes tartalmu hetilap. A népnevelési érdekek előmozdításának közlönye. [Berettyó-Ujfalú.] Szerk. és kiadó tulajdonos Vass Jenő. II. évf. Nyomatja Goldstein Mór. Megjelenik vasárnap 4-rét féliven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1875. decz. 25.]

- Selmecz.** Szépirodalmi, társadalmi, közgazdasági és tanügyi hetilap. Hontmegyei Közlöny. [Selmecz.] Szerk. és kiadó Róth Ferencz. I. évfolyam. Nyom. Joerges Ágostonnál. Megjelenik vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 5 frt. [Keletkezett 1876. jan. 2.]
- Somogy.** Politikai és vegyes tartalmu hetilap. A szépirodalom, művészet, nevelés, ipar, kereskedelem, gazdaszat köréből. [Kaposvár.] Szerk. és kiadó-tulajd. Roboz István. XII. évf. Nyom. a Somogy-kaposvári Föld-, Kereskedelmi- és Ipar Hiteltársulat nyomdájában. Megjelenik kedden ivrét egy iven. Ára 5 frt. [Keletkezett 1866. márcz. 6.]
- Sopron.** Társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi vegyes tartalmu hetilap. Sopronmegye hivatalos közlönye. [Sopron.] Szerk. Baán József; kiadó-tulajdonos Reichard Ar. VI. évfolyam. Nyom. Reichard Adolf nyomdájában. Megjelenik szombaton kis ivrét egy iven. Ára 6 frt. [Keletkezett 1871. jan. 5.]
- Sopronyvidéki lapok.** Társadalmi és ismeretterjesztő vegyes hetilap. [Soprony.] Szerk. és laptulajdonos Moller Ede. Nyom. Romwalter Károlynál. I. évfolyam. Megjelenik minden szombaton ivrét egy iven. Ára 6 frt. [Keletkezett 1876. april 15-én.]
- Szabadkai Közlöny.** Társadalmi, szépirodalmi, kritikai s közgazdászati hetilap. [Szabadka.] Szerk. Dr. Fischer Lajos, ápril 1-től Szebenburger Károly. I. évf. Nyomatott Schlesinger Sándor könyvnyomdájában. Megjelenik hétfőn ivrét egy iven. Ára helyben 4 frt 40 kr., vidékre 4 frt 80 kr. [Keletkezett 1876. jan. 3.]
- Szabadság.** Politikai, társadalmi, kereskedelmi és közgazdászati lap. A közjogi ellenzék közlönye. [Nagy-Várad.] Szerk. Dús László. II. évf. Nyom. Laszky Armin könyvnyomdájában. Megjelenik hetenkint ötször 4-rét fél iven. Ára 10 frt. [Keletkezett 1875. jun. 17.]
- Szabolcs.** Vegyes tartalmu hetilap. [Nyiregyháza.] Szerk. Angyal Gyula; főmunkatárs Vitéz Mihály. Kiadó-tulajdonos Répási István. V. évf. Nyom. a részv. társaság könyvnyomdájában Debreczenben. Megjelenik minden vasárnap ivrét egy iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1872. jan. a „Nyíri Közlöny“-ből.]
- Szabolcsi Lapok.** Vegyes tartalmu hetilap és a „Felsőtisza vidéki Gazdasági-Egyesület“ hivatalos közlönye. [Nyiregyháza.] A szerkesztésért felelős Dobay Sándor, kiadó-tulajdonos. II. évf. Nyomatott Dobay Sándornál. Megjelenik vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1875. jan. 3.]
- Szabolcsmegyei és Hajdukerületi Közlöny.** Társadalmi, ismeretterjesztő, kereskedelmi és közgazdasági hetilap. [Nyiregyháza.] Szerk. és kiadó-tulajdonos ifj. Maurer Károly; vezérszerkesztő K. Kmethy István III. évf. Nyom. a „Szab. és Hajduker. Közlöny“ nyomdájában. Megjelenik csütörtökön ivrét egy iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1874. jan.]
- Szajkó.** Kedélyes gúnyoros tartalmú élelzap. [Székesfehérvár.] Szerk. és laptulajdonos Alföldi. III. évf. Megjelenik minden vasárnap 4-rét fél iven. Nyom. a „Vörösmarty“ könyvnyomdájában. Ára egy példánynak 10 kr. [Keletkezett 1874. jan. 18-án.]

- Szamos.** Vegyes tartalmu hetilap. (Szatmár.) Szerk. Jeney György; főmunkatárs Bihari Péter. VIII. évf. Megjelenik minden vasárnap délelőtti kis ivrét egy iven, valahányszor a közlemények érdeke kívánja a hét közepén is féliven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1869. jan. 3.]
- Szegedi Híradó.** Politikai és vegyes tartalmu lap. (Szeged.) Szerk. Nagy Sándor. XVIII. évf. Nyomatott a kiadó-tulajdonos Burger Zsigmond özvegye könyv- és könyomdájában. Megjelenik vasárnap, szerdán és pénteken reggel. Ára 10 frt. [Keletkezett 1859. máj. 1.]
- Szegedi Lapok.** A „Dugonics-kör“ közlönye. Ipar, kereskedelmi, gazdasági- és közművelődési hetilap. (Szeged.) Szerk. Szőnyi Lajos. IV. évf. Nyom. a kiadó-tulajdonos özv. Bába Imréné könyvnyomdájában. Megjelenik vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1873. jan. 5.]
- Székes Hírlap.** Politikai, társadalmi, szépirodalmi- és közgazdasági közlöny. (Maros-Vásárhely.) Szerk. Nemes Ödön. VIII. évf. Nyomatta laptulajdonos és kiadó Imreh Sándor az ev. ref. főiskola gyorsajtóján. Megjelenik szerdán és szombaton ivrét egy iven. Ára 6 frt. [Keletkezett 1869. jan. 3., megszűnt 1876-ban a 2-dik számmal.]
- Székelv Tanügy.** Nevelés-oktatástügyi szakközlöny. A sepsi-szentgyörgyi „Eötvös-Egylet“, a háromszéki tanítótestület, „Sepsi és kézdi köre“, a „brassóvidéki néptanító egylet“, a „hunvadás, zárandmegyei és szászvárosszéki egylet“ s az „udvasszéki tanító-testület“ közlönye. (S.-Szentgyörgy.) Szerk. Málik József. Kiadja a s.-szentgyörgyi „Eötvös-egylet.“ Megjelenik minden hó 1. és 15-dik napján 4-rét egy iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1875. ápril 15.]
- Székesfehérvár és Vidéke.** Társadalmi, közművelési és szépirodalmi közlöny. (Székesfehérvár.) Szerk. és kiadó tulajdonos Csitári Kálmán. IV. évfolyam. Nyomatott Szammer Imrénél. Megjelenik szerdán és szombaton kis ivrét egy iven. Ára 8 frt. [Keletkezett 1874. júl. 4-én, mint a Vértessalja és Székesfehérvári Figyelő folytatása II. évf. 41. számmal.]
- Székesfejérvár.** Társadalmi hetilap. A városi és megyei hatóság, gazdasági-egylet, iskolatanács, s a tanítók és községi jegyzők egyletének közlönye. (Székesfejérvár.) Szerk. Hattyuffy Dezső. Kiadó-tulajdonos Klökner Péter. VI. évf. Nyom. a „Vörösmarty“ könyvnyomdában Szammer Kálmánál. Megjelen szerdán és szombaton ivrét egy iven. Ára 6 frt. [Keletkezett 1871. máj. 7.]
- Szentesi Lap.** Vegyes tartalmu hetiközlöny. (Szentes.) Szerk. Kulinyi Zsigmond. VI. évf. Nyom. a kiadó-tulajdonos Cherrier Jánosnál. Megjelenik vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1872. aug. 11.]
- Tanügyi Füzetek.** Nevelésügyi havi szakközlöny. (Pécs.) Szerk. Wurga Eerencez; főmunkatársak Schultz Imre és Schmidt Boldizsár. II. évf. Nyom. ifj. Madarász Endrénél. Megjelen havi 8-rét 2 ives füzetekben. Ára 2 frt. [Keletkezett 1875. okt. 15.]
- Temesi Lapok.** Politikai és közgazdasági napilap. (Temesvár.) Szerk. Tácz József; főmunkatárs Csorba Ákos. V. évf. Nyom. a kiadó-tulajdonos Magyar testvérek-nél. Megjelenik hetenként hatszor ivrét egy iven. Ára 12 frt. [Keletkezett 1872. máj. 1.]
- Természettudományi Szemle.** A biharmegyei orvos-, gyógyszerész és természettudományi egylet közlönye. (Nagyvárad.) Szerk. Dr. Haydu Gyula. II. évfolyam.

- Nyom. Hügel Ottónál. Megjelenik havonként kétszer 8-drét egy iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1875. július 1-én.]
- Tolnamegyei Közlöny.** Társadalmi, tanügyi és közgazdasági hetilap. (Szegszárd.) Szerk. Boda Vilmos. IV. évf. Nyom. Ujfalu Lajosnál. Megjelenik szerdán kis ivrét egy iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1873. márcz. 5.]
- Torontál.** Vegyes tartalmu hetilap. (Nagy-Beeskerek.) Szerk. Balás Frigyes. V. évf. Nyom. a kiadó Pleitz Fer. Pál könyvnyomdájában. Megjelenik esütörtökön ivrét egy iven. Ára 6 frt. [Keletkezett 1872. ápr. 4.]
- Történelmi és Régészeti Értesítő.** (Temesvár.) A délmagyarországi történelmi és régészeti társulat közlönye. Az igazgató választmány megbízásából szerkeszti Miletz János titkár. Kiadja a délmagyarországi történelmi és régészeti társulat. II. évf. Nyom. a csanád-egyházmegyei nyomda. Megjelenik évnegyedenként jan., ápr., jul., okt. hónapokban 8-rét 3—4 ives füzetekben. Tagok tagsági díjuk fejében kapják, nem tagoknak 2 frt. [Keletkezett 1875. jan.]
- Történelmi Lapok.** (Kolozsvár.) Szerk. K. Papp Miklós. III. évf. Nyom. K. Papp Miklósnál. Megjelen vasárnap n. 8-rét egy iven színes borítékban. Ára 12 frt. [Keletkezett 1874. ápr. 2.]
- Ujvidék.** Politikai, társadalmi, közgazdasági és közmívelődési hetilap. (Ujvidék.) Laptulajd. és szerk. Frankl István; főmunkatárs Tordai György. I. évf. Megjelenik vasárnap kis ivrét egy iven. Ára 6 frt. Egyes szám 15 kr. [Keletkezett 1876. jan. 16.]
- Ung.** (Felvidék.) Politikai és vegyes tartalmu hetilap. (Ungvár.) Szerk. és laptulajdonos Bánóczy Ferencz. XIV. évf. Nyom. Pollacsék Miksa és társa könyvnyomdájában. Megjelenik esütörtökön kis ivrét egy iven. Ára 6 frt, egyes szám 15 kr. [Keletkezett 1867. okt. 10.]
- Vácvidék,** előbb Vác-Vidéki Lap. Helyilap a közigazgatás, társadalom és közgazdaság köréből. (Vác.) Szerk. Ompolyi. IV. évf. Nyom. Serédy G. siketné-mák iparintézeti könyvnyomdájában. Megjelenik vasárnap kis ivrét egy és fél-iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1873. jan. 5.]
- Vágvölgyi Lap.** Trencsén megye és szab. kir. város, a megyei gazdasági s erdészeti egyeslet érdekeit képviselő irodalmi hetilap. (Trencsén.) Szerk. és kiadó Skarnitzl X. Fr. III. évf. Megjelenik vasárnap reggel kis ivrét egy iven, magyar és német szöveggel. Ára 6 frt. [Keletkezett 1874-ben.]
- Vándor (A).** Társadalmi közlöny. (Bécs.) Kiadó s felelős szerk. Pilez Mór. II. évf. Nyom. Jasper Frigyesnél. Megjelenik minden hónap 1-én, 10-én és 20-án N. 8-rét egy iven. Ára 6 frt, vidékre 7 frt. [Keletkezett 1875. decz. 1. megszűnt.]
- Vásárhelyi Közlöny.** Vegyestartalmu hetilap. (H.-M.-Vásárhely.) Szerk. Ábrai Károly. VIII. évf. Nyom. Vodianer F. kiadó könyvnyomdájában. Megjelenik vasárnap reggel kis ivrét egy iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1869. jan. 3.]
- Vas megyei Figyelő.** Független és szabadelvű vegyes tartalmu hetilap. (Szombathely.) Főszerkesztő Rusa Kálmán; szerk. Práger József. IV. évf. Nyom. Seiler Henriknél. Megjelenik minden vasárnap ivrét egy iven. Ára 4 frt. [Keletkezett 1873. jan. 26.]
- Vas megyei Lapok.** Gazdászati, ipar, kereskedelmi, tarsaséleti s szépirodalmi lap, egyuttal több egyesletnek hivatalos közlönye. (Szombathely.) Szerk. Balogh Gyula. X. évf. Nyom. Bertalanffy Imre kiadótulajdonos könyvnyomdájában.

Megjelenik vasárnap és csütörtökön ivrét egy iven. Ára 8 frt. [Keletkezett 1867. okt.]

Veszprém, megyei s helyi érdekű közigazgatási, társadalmi s irodalmi hetiközlöny. (Veszprém.) Szerk. Kompolthy Tivadar. April 1-től Prém József. II. évf. Nyom. a kiadó-tulajdonos Krausz Armin könyvnyomdájában. Megjelenik vasárnap ivrét egy iven. Ára 6 frt. [Keletkezett 1875. máj. 23.]

Zalai Közlöny, előbb „Zala-Somogyi Közlöny.“ Vegyes tartalmu lap. Nagy-Kanizsa város helyhatóságának, nemkülönben a „nagy-kanizsai kereskedelmi s iparbank,“ a „nagy-kanizsai takarékpénztár“, a „zalamegyei általános tanítótestület,“ a „Zala-Somogy“ gőzhajózási részvénytársulat s több megyei és városi egyesület hivatalos értesítője. (Nagy-Kanizsa.) Szerk. Bátorfi Lajos. XV. évf. Nyom. Wajdits József. Megjelenik vasárnap és csütörtökön ivrét egy iven. Ára 8 frt. [Keletkezett 1862. júl. 1.]

Zemplén. Hetilap, főtekintettel e megye anyagi és szellemi érdekeire. (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. és kiadó-tulajd. Boruth Elemér. VII. évf. Nyom. a „Zemplén“ könyvnyomdájában. Megjelenik hetenkint egyszer kis ivrét egy iven. Ára 6 frt. [Keletkezett 1870. okt. 4. a „Hegyalja“-ból.]

Vegyes közlemények.

Felhívás. Feljebb adjuk Szabó Károlynak nagybecsű közleményét, azon XV. és XVI. századbéli magyar nyomtatványokról, a melyeknek czímeit magyar irodalomtörténeti munkákból, vagy kézírati jegyzetekből állította össze, de a melyekből egy példányt sem volt képes az általa átvizsgált könyvtárakban föltalálni.

Nem valószínűtlen, hogy ezen nyomtatványok egy részéből legalább, még léteznek példányok, de ismeretlenül lappangnak a kisebb könyvtárakban vagy magánosok gyűjteményeiben.

Ily ismeretlen nyomtatványok létezésének megismertetése az irodalomtörténetre nézve, megszerzésök a Nemzeti Múzeum könyvtára számára jelentékeny szolgálat volna.

Felkérjük tehát e füzetek tisztelt olvasóit, hogy saját körükben a felsorolt nyomtatványok felkutatására kísérletet tenni, és a mennyiben igyekezeteiket siker koronázná, az eredményt a „Könyv-Szemlé“-ben köz tudomásra hozni szíveskedjenek.

A M. Nemzeti Múzeum könyvtára kész minden ily felfedezett nyomtatványt, legyen az bár csonka vagy bármily megrongált állapotban, méltó áron megvásárolni.

Könyvtár-főlavatás. A budapesti m. kir. tudomány-egyetem új könyvtár-épületének főlavatása márczius 26-án ment végbe. Díszes vendégsereg vett részt az ünnepélyben: az egyházi s világi nagyok, főrendi- s képviselőház, ministerek, fővárosi hatóság, a tekintély és értelmiség egyéb, különösen meghívott, férfainak sorából. A házi úr szerepét Trefort Á. közzott. minister vitte, mint az új könyvtár építése s megszületésének, kezdettől végig intézője. Mindenek előtt ünnepélyes hatást a jelenlevőkre a könyvtár olvasó termének szemlélete gyakorolt: a magasban lebegő üveg mennyezet; ez és a falak határait körös-körül ellepő életfriss nőalakok, mint megannyi tudományszakok jelképei, remekek Lotz ecsete után; Ferencz József ő felségének Than Mór által készített, megszólalásig hű képmása, dísz magyar öltözetben; 40 állványban a terem oldalain, fönns és alant, elhelyezett ragyogó kötésű könyvek stb. Than Károly egyetemi rector üdvözlő beszéddel fogadta a vendégek gyülekezését, míg a könyvtár igazgatója, Horvát Árpád, történeti előadással. Mindkettő röviden szólott.

Ezután megkezdődött a könyvtár összes helyiségeinek bejárása, a tisztviselői személyzet kalauzolása mellett, és pedig az emeleten az igazgatói irodán s fogadó-termen, ebből az elsőri irodán s egyszersmind kézírattáron, továbbá a másod-őri irodán keresztül folytatólag az I-ső könyvterembe (jog- és állam-tudomány), hol legott a vas állványok vonták magukra a figyelmet; innen közvetlenül a II-ba (orvosi- és természettudomány), majd a III-ba (bölcsezszt s történelem), mely az épület reáltanoda-utczai végén ablakaival az udvarra szolgál, míg a többiek, a földszínti helyiségekkel együtt, a reáltanodai utczára nyílnak. Utóbb említett teremből a menet, ugyancsak az emeleten, az udvar felé eső fedett folyosón, hol a főváros által ajándékozott Frank-féle könyvtár van ideiglenesen elhelyezve, haladt végig; honnan, a fölépcsőzeten le, a látogatók sora földszínt a lap- és folyóírat helyiségekbe jutott (egy tiszti iroda s egyszersmind az ujon érkező időszakí íratok tára, meg — az épület sarkán — lapolvasó körterem); melyekből a VI. terembe (bekötött lapok, folyóíratok s nyelvészeti munkák termébe) vitt az út; és végre a folyosóra ki s ezen végig, a reáltanoda-utczai kapun túl, az V. terembe (hittudományi művek). Az utóbbi terem megtekintése után a vendégek eltávoztak.

A könyvtár új ügyrendét illetőleg: a helyben olvasás órái délutánra (2—6) s vasárnap reggeli 9—12-re vannak téve; a kikölcsönzési idő 3—4-re hétköznapi délutánokon. A hétköznapi napok délelőtti óráit (8—12) az örök s tiszték ezímtár készítésével töltik. A budapesti m. k. egyetemi könyvtárt az első hónapban (március 27 — ápril 26) 3997 olvasó látogatta, kik 4584 munkát használtak.

Márki J. tdr. egyetemi könyvtárőr.

A budapesti királyi magyar tudomány-egyetem könyvtárának megnyitása alkalmával közrebocsátatott a címjegyzék első kötete. A kézi könyvtárban elhelyezett 4423 munkának cízeit tartalmazza. Szerkesztette Szinnyey József, a könyvtár első őr. Az eszme: ily címjegyzéket kinyomatni és a könyvtárt használó közönség rendelkezésére bocsátani, igen szerencsés. Nemcsak a kezelést és az olvasók kielégítését könnyíti meg tetemesen, hanem előmozdítja azt is, hogy az olvasók és dolgozók magokat a szakirodalom körében tájékozzák. De éppen ezen utóbbi szempontból sajnáljuk, hogy (mint az előszóban olvassuk) az idő rövidsége nem engedte meg a címeknek tudományosak szerint való beosztását, habár annak szükségességéről a szerkesztő meg van győződve. Reméljük, hogy egy második kiadásnál e hiányn is segítve leend. Hogy pedig az egyes tudományszakokban minden fontosabb munkát fel lehessen találni, óhajtánk, hogy a buzgó szerkesztő az egyetem szaktanárainak támogatását vehesse igénybe.

Könyvészeti kiállítás Budapesten. A IX. nemzetközi statisztikai kongresszus a folyó évi augusztus hónapban Budapesten fog megtartatni. Ez alkalommal nemzetközi grafikai kiállítás rendeztetik, melyen nemcsak grafikai tárgyak (térképek, statisztikai viszonyokat ábrázoló képletek és rajzok stb.) fognak szerepelni, hanem Magyarországnak összes statisztikai irodalmi termékei is össze fognak állíttatni, vagyis a legrégibb időktől fogva Magyarországon megjelent statisztikai, topographiai, geographiai, természettani vagy társadalmi leíró és ismertető könyv vagy füzet, monographiák, térképek, grafikai rajzok és rokon tárgyak. — A Nemzeti Múzeum könyvtára egész gazdag készletét ki fogja állítani. Reméljük, hogy a kiállított munkák és térképek lajstroma ki fog nyomtatni; az állandó becsű adalékul fog szolgálni a magyar irodalom történetéhez.

Hajnóczy József könyvtára. A Martinovics-féle összeesküvés ezen szerencsétlen részesének elfogatása alkalmával könyvkészlete a királyi tábla által lefoglaltatott, és levéltárában mai napig őriztetett. Legújabbán a Nemzeti Múzeum könyvtárának engedtetett át, hol az mint Hajnóczy-könyvtár együttesen fog megtartatni és felállíttatni. 289 munkából áll u. i: magyar közjogi rőpiratok, főleg 1791-ből, latin és modern classicusok munkái (Ovidus, Horatius, Petrarca, Tasso, Metastasio, Ariosto, Voltaire, Rousseau, Opitz, Wieland, Lessing stb.), de legnagyobb részben a francia encyclopaedisták, a XVIII. századbeli angol és német bölcsesek és államtudományi írók munkái. E könyvek lajstroma érdekes világot vet birtokosuknak szellemi fejlődésére, és kétségtelenné teszi, hogy kora műveltségének egészen színvonalán állott.

Kertbeny magyar könyvészete. A „Könyv-Szemle“ első füzetete ismertette Kertbeny nagy vállalatának tervezetét. Jelenleg előttünk fekszik a munkának két első íve, mely megkezdí a magyar művek i degen nyelven, önállón megjelent fordításainak könyvészeti kimutatását. 21 anthológiát, 7 népdal-gyűjteményt, hat népmonda-gyűjteményt, 9 drámát, 39 lyrai költői munkát, 77 regénykiadást, 78 politikai-, 20 föld- és néprajzi-, 28 történeti, 5 nemzetgazdasági munkát, 11 útleírást állít össze. Nem szorítkozik a címek száraz összeállítására, érdekes irodalomtörténeti jegyzeteket is csatol hozzájuk. Óhajtjuk, hogy a közönség pártolása, a vállalat folytatását lehetővé tegye.

A magyar tudományos repertorium. Időszaki sajtónk fölvirágzása és mind jobban növekvő terjedelme, érezhetővé tette egy czímmutató szükségét, melyben koronként megjelent tudományos értékű czikkeink össze legyenek gyűjtve. A M. T. Akadémia ily repertorium kiadását elhatározván, Szinnyi Józsefet bizta meg a munka elkészítésével, ki rövid idő alatt két terjedelmes kötetet adott belőle a közönség kezébe, melyek elseje a történelmet és segédtudományait, másodika pedig, a természettudományt és matematikát foglalja magában. Az utóbbi nem követ szigorú szakszerű beosztást, mert azt ingatag műnyelvünk laikus emberre nézve egészen lehetetlenné teszi, hanem szótár módjára van szerkesztve. Magában foglalja 1778—1874-ig folyóirataink-, iskolai értesítőink-, naptáraink- szaklapjainkban megjelent mennyiségtani és természettudományi czikkeket, számszerint

34,641-et. A könyvben 4403 hazai és 4802 külföldi író foglaltatik, s noha cikkeik óriási száma a betűsoros beosztás mellett majdnem lehetetlennek tűnteti föl valaminek megtalálását, a szaktudósok (mert leginkább ilyenek fogják használni) igen könnyen lelhetik föl a keresett cikket, mert föltehető, hogy szaktudományunknak legalább kiválóbb művelőit ismerik, s így a repertorium kétségkívül igen becses, sőt nélkülözhetetlen kézikönyve lesz a tudósoknak és íróknak.

A „TÖRVÉNYHATÓSÁGI OKMÁNYTÁR“

PROGRAMMJA.

Az ország törvényei közkézen forognak. Bárki a legrövidebb úton megismerkedhetik a politikai hatalmak szervezetével, hatáskörével, működésével, az államkormányzat elveivel, tevékenységével, a mennyiben azok a központi hatalomtól függnék.

De Magyarországon, hol a központi kormánynak és kirendelt közegeinek hatásköre a törvényhatóságok önkormányzata által korlátoztatik, az állami törvényhozás nem öleli magába a kormányzat összes ügyeit.

Az állam törvényei megszabják a törvényhatóságok jogait és hatáskörét, s meghatározzák szervezetük alapelveit: de e jogoknak a gyakorlati élet különböző viszonyaiban mily alakban s mily eszközökkel való gyakorlását, a törvényhatóságok területén való helyi kormányzat részleteit s a törvényhatóságoknak az adott elvek alapján való szervezését magokra a törvényhatóságokra bizzák.

Az állam törvényei a közigazgatás terén, amennyiben az nem a kormány által láttatik el, csak az utat jelölik ki, melyen a törvényhatósági kormányzatnak járnia kell, csak a kört, melyben mozoghat. Megadják *csontvázát* a törvényhatósági önkormányzatnak.

Izmokat és idegeket, szóval *testet* magok a törvényhatóságok adnak neki saját jogkörükben gyakorolt *statutárius* hatalmuk által.

A szoros értelemben vett belkormányzatra vonatkozó törvényhozói hatalom Magyarországon a dolog lényegét tekintve, két tényező közt oszlik meg. Első részét az állam gyakorolja a maga törvényei, másodikát a törvényhatóságok saját *szabályrendeleteik* által.

Magasabb politikai szempontból amazok a döntők. Gyakorlati tekintetben, a közigazgatás részleteire vonatkozólag emezek a fontosabbak.

És itt lehetetlen fel nem tűnnie a hézagnak, mely politikai irodalmunkban e ponton élénk táruul.

Mig az ország törvényei összegyűjtve mindenütt megkaphatók, a törvényhatósági önkormányzatnak saját jogkörében hozott törvényei másfél száz törvényhatóság irattáraiban eltemetvék.

A nagyobb törvényhatóságok egy része ugyan kinyomatta legfontosabb szabályrendeleteit, de a túlnyomó rész azokat írásban őrzi levéltáraiban. S volnának bár valameunyen kinyomtatva, több mint száz helyen kellene azokat keresnie annak, ki velők megismerkedni kíván.

Ez is egyik oka annak, hogy a közönség egy része épen nem ismeri részleteiben a törvényhatósági önkormányzatot, más része pedig csak a saját törvényhatóságát ismeri.

Ez okok s azon jelentékeny hely, melyet a törvényhatóságok statutárius és önkormányzati tekintetben a magyar államéletben el-

foglalnak, bírtak reá, hogy Tettey N. ur felszólítására átvegyem e vállalat szerkesztését, melynek czélja e hízagot politikai irodalmunkban betölteni.

A „Törvényhatósági okmánytár“ feladata: irodalmi központot teremteni, melyben az ország összes törvényhatóságainak fontosabb szabályrendeletei, — a magyar önkormányzat törvényhozói tevékenységének e művei — összegyűjtve megtalálhatók legyenek, mely által bárki könnyen megismerkedhessék más törvényhatóságoknak is szervezésével s ügykezelésével; feladata véget vetni azon, bizonyos határig még mindig létező elszigeteltségnek, melyben törvényhatóságaink egymástól állnak, s végre *egybefoglalt képet nyújtani az összes magyar önkormányzatnak*, mennyiben az a törvényhatóságok szabályrendeleteiben nyer kifejezést.

A „Törvényhatósági okmánytár“ ezekhez képest valódi *codex* lesz a magyar önkormányzatnak. Tartalmát az összes magyar törvényhatóságok fontosabb szabályrendeletei képezendik. És pedig első sorban *a törvényhatóságok szervezésére vonatkozó, melyek az 1870. XLII. tvczikk 64. és 91. §§-ai alapján hozattak; — másod sorban a törvényhatóságok más fontosabb szabályrendeleteik; — végre függelékként*

az állami törvényeknek a törvényhatósági önkormányzatra vonatkozó intézkedései, röviden összevonva.

Budapest, 1876. márczius 25.

Toldy István.

A „Törvényhatósági okmánytár“

előfizetés után, *folyóirat-alakban* fog megjelenni, a következő feltételek alatt:

1. Folyó évi május havától kezdve havonként megjelenik egy-egy füzetben, nagy 8-adrétben. Minden füzet 10 ivből, vagyis 160, kéthasábosan nyomtatott lapból fog állani.

2. Öt füzet vagyis 50 iv képez egy kötetet; tíz füzet egy folyamot.

3. Az előfizetési ár egy évfolyamra (= 10 füzet) 10 frt o. é.; — félfolyamra 5 frt o. é.

4. A füzetek megjelenésök után keresztkötés alatt bérmentve küldetnek az előfizetőknek.

5. Az előfizetési pénzek, valamint minden a vállalatot illető közlemények alulírott könyvkereskedésébe (Budapest, belváros, váczi-uteza, a vastuskóhoz) küldendők.

Budapest, 1876. március 25.

Tettey Nándor s. k.,
kiadó.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.
1876.

A HARMADIK FÜZET TARTALMA:

Abafi Lajos: A magyar könyvészet történetéhez	117—121
Fraknói Vilmos: Pázmány Péter négy ismeretlen munkája	122—127
Barna Ferdinánd: A Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi országos könyvtárának rendezéséről	127—134
Csontos János: A „Torkos Lajos“-féle gyűjtemény code- xei a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában	134—140
Emich Gustáv: Az elveszett magyar nyomtatványokról	141
A magyar irodalom 1876-ban	142—156
Hazai nem-magyar irodalom	156—159
Hirlapirodalmunk 1876-ban	160—166
Vegyes közlemények	166—168

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A „Könyv-Szemle“ megjelenik évenként 20 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly úrhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a M. Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A MAGYAR KÖNYVÉSZET TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: Abafi Lajos.

„Planum egy tökéletes Magyar Bibliografia és Szókönyv iránt. Pesten, Trattner János Tamás betűivel 1814.“ Ez a czime egy igénytelen 8-rétű, 14 számozatlan levélre (28 oldalra) terjedő iratkának. Sehol és senki által nem láttam ez iratot felemlítve, pedig felette érdekes látni, hogy már 11 évvel Sándor István „Magyar könyvesháza“ megjelenése (1803) után — e nagyszorgalmú mű hézagosságát és gyarlóságát átlátva, de meg sem említve — mint érezte egy lelkes kör égető szükségét egy magyar könyvészetnek, és mily úton-módon gondolta s tervezte azt lehetőleg teljesen és tökéletesen előállíthatni.

Az „Előbeszéd“-ben (Kolozsvár, 1814. jun. 17.) elmondja Döbrentei Gábor, hogy neki adták át Kovachich Márton György és fia Kovachich József Miklós — mindkettő jeles történész — e tervezetet, melyet „Doctor Gyarmathy Sámuel Gramatikusunk“ magyarra fordított. „Ezen plánum, Mélt. Kormányzéki Tanácsos Kenderessi Mihály, Mélt. Bárá Wesselényi Miklós úrfi, Fő-Tisztelendő Plébános Szabó János, Mélt. Kormányzéki Titoknok Kanyó László, Tisztel. P. Koros István, és T. P. Buzna, s Prof. Bergai, Tiszt. Prof. Szilágyi Ferencz, Prof. Méhes Sámuel, Prof. Hegedüs Sámuel, Tiszt. Prof. Molnos Dávid és Tiszt. Szász Mózsas Urak jelenlétében felolvastatott, helyben hagyatott.“ Wesselényi ajánlkozván a nyomtatási költség fedezésére, megbízta a gyűlekezet Döbrenteit e tervezet kiadásával, mire ő annál készségesebben vállalkozott, „mivel — úgymond — a Gyűlésnek néhány Tagjai, kik a munkára magokat ajánlották, az ittlévő Akadémia s Reformátum és Unitárium Kollegium Bibliotékájiban, mint a N.-Enyedi R. Kollegiumében találtató magyar könyveknek Katalógusát már el is készítették, s azt Doctor Gyarmathy Sámuel Urnak, ki ezen munka Rendbeszedőjének választatott, átaladták.“

A „Plánium“ bevezetésében el van mondva, hogy csak az irodalom és nyelv művelése teheti valamely nemzet nevét valóban fényessé; erre nézve szükséges a régi magyar irodalmat átkutatni s a nép közt még lappangó szokat összegyűjteni és ezekből tökéletes szótárt készíteni, mely alapja lehetne a nyelv további fejlesztésének. Ezt azonban egyes ember nem viheti végbe. E célra társaság alakulása ajánltatik, melynek mindenki tagja, ki közreműködik.

„Lássuk már mi légyen fő és első tárgya ezen társaságnak, melyre törekednünk kelljen. Csak két munkát kívánnánk mi attól.

I. Magyar Bibliographiát, azaz olyan lajstromot, melyben a Typographiának feltalálásától fogva kinyomtatott minden magyar könyvnek Titulusát (címjét) egész a 18-ik századig betűrend szerint rakva találtatnék.

II. Egy legtökéletesebb magyar szótárt (Dictionariumot).

Az első munka lenne az a kútő, melyből a szótárt lehetne csinálni. Abból kapnánk a Literaria Historiára tökéletes bevezetést, megismervén az írókat és könyveiket, melyeknek tudása nélkül nyelvünk művelésére elég czélt nem érhetünk. A másodiknak pedig, úgy mint a tökéletes szótárnak hasznát nincs olyan hazafi, a ki által ne látná.

Mi módon lehet tökéletes magyar Bibliothecára (könyvtára) szert tenni?

1-szor. Vagynak sok magyar írott vagy nyomtatott könyvek a közönséges Bibliothekák között.

2-szor. Az iskolák tanítói, papok, közönséges hivatalbéli személyek és magános tekintetes nemések mind a két nemen birnak különbféle magyar könyveket s kéziratokat, és ezeknél is jó kútőre lehet találni, melyből sok könyvekről tudósítást vehetünk. Annak pedig módja e következő leghelyesebb volna.

3-szor. Kiki írja a maga keze alatt levő könyveknek tökéletes lajstromát és küldje el a fő-társaságnak rendbeszedés végett.

4-szer. Ezen lajstrom írásában következőket kell vigyázni:

a) Ha nem kell sokat írni, minden könyvet egy negyed levélre, ha többet kell, kettőre, de azt is negyed formába hajtva, írják. b) Írják le a könyvnek egész címjét, az első szótól az utolsóiglan. c) Jegyezzék meg milyen a könyv formája, melybe nyomtatott, valjon egészbbe, félbe vagy negyedbe, 8-ad, 12-ed, 16-od vagy 32-ed részben, s a t. d) Hány lapokból vagy levelekből? vagy hány darabokból áll az egész

könyv? s a t. e) Ha címjéből ki nem tetszenék, ki, hol adta ki és nyomtatta? f) és valjon valamely könyvvizsgáló helybenhagyásával vagy a nélkül jött világ eleibe. g) Milyen elosztása van benne a tárgyaknak? h) Ha valami tudósítás van arról az íróról vagy az ő könyvéről s miféle nyelven íratott, mindezeket is fel kell jegyezni. i) Ha névtelen volt az író, de mégis tudják, fel kell jegyezni. k) Végtére hozzá kell tenni, hogy és hol bírja ezt az így lerajzolt könyvet, és az is, a ki így megírta, tegye nevét alája.

5-ször. Nagyon rövidülne ezen munka, ha elébb a közönséges könyvtárakba való könyveket, melyek a collegiumban vagy klastromban találtatnak, betűrend szerint leírnák, belé jegyezvén az író, a munkát és a kiadásnak helyét, s ezeket a magános személyekkel közölván, azok csak az olyan magoknál levő könyveket írják le, melyek azon könyvtárba leírva nem volnának, most így nem kénytelenítettének ugyanazon könyveket annyiszor leírni és a magános személyek könnyebben jutnának a dologhoz, jobb szívvel rávennék magokat.

6-szor. Minden könyv, a melyet leírtak, legyen egy különös 4-ed levélre, s ha az nem elég, kettőre leírva, hogy az egyenlőséget meg lehessen tartani s a leveleket általcserelgetni, elébb vagy hátrább teddegelni, betűrendbe szedni és mikor azoknak száma sok volna, azokat zavarodás nélkül vizsgálni, hogy valjon ez a könyv már másutt nincsen-e előszámlálva egy 4-ed levélbe, a feljebbi 4-ik szám alatt kitétetett útmutatás szerint leírni; de ha már egyszer mégis leírva volna, ezt ugyanazon levélnek végén tüntetni fel, hogy az ő nyomtatványa (exemplárja) amattól, melyet már másutt előszámláltak, különbözik, hanem a könyv birtokosának nevét és azét is, a ki azt leírta, írni alá. Ugyanezt kell érteni arról is, ha valakinek valamely Historia-írótól valamely Litteraria ismerete (tudományos tudósítása) volna magáról vagy könyvéről, melyek az előtte álló leírásba nem találtatnának vagy feljegyezve hibásan volnának, ezt pedig vagy a recensio tulajdon levelére jegyeznék fel, ha üresség volna, vagy külön levélre. Azonban a kinek tetszenék, a magánál levő könyvet újra leírhatná, ha mások azt recenseálták is, hogy az ott való hiányosságot kipótolná, de mindenkor a recensornak a maga nevét alá kell írni.

7-szer. Ezen sorba nem kellene belé tenni egy recensiót sem, hanem ha a mely épen a kezében lévő exemplárból dolgoztatnék ki, nem pedig valami más könyvekből vétetnék, mely valamely munkát előhoz (cítál), hogy így az olvasók bizonyosak lehetnének azon könyvnek

kinyomtatott voltáról . . . . . Ha azért valaki az ilyen módon eléhozott és említett könyveket fel akarja jegyezni, azt csak a könyvnyomtatói jegyzésekbe (inter notitias Bibliographicas) jegyezze fel, hogy így ha történnék, hogy az így említett könyveket megtalálták, melyeknek pedig exemplárja a dolgozó Tagok között egyiknél se volna, az e féle könyvek lajstromát csak rendkívül és toldalék módjára kellene oda ragasztani.

8. Itt azt kiki magától általlátja, hogy minden, a ki a Társaságba beállani méltóztatik, nem csak a maga könyveit, hanem még a maga szomszédságába lévőket is méltóztassék leírni, ha kezéhez kaphatja . . . . . Az ilyen Recensor ez által a Társaságtól annál nagyobbra becsültetik.“

Ezután következik hosszadalmas leírása azon módoknak, hogy miképen kellene a könyvtárak könyvészeti kiaknázásánál eljárni; ugyanis egy könyvtár-jegyzéket el kellene készíteni s azt a második könyvtárral kiegészítés végett közölni; az így bővített jegyzéket a harmadik s így tovább az ország minden köz- és magán-könyvtáraival közölve, végre készen kerülne vissza a Kolozsvárt lakó rendezőség kezéhez, hogy a kéziratot, újból átvizsgálva, sajtó alá készítse.

„Mi haszna lenne — folytatja a Plánus — hát már a Philologico Litteraria Társaság egy ilyen széles munkájának? Erre a kérdésre jó szívvel és könnyen megfelelünk: ebbe találunk a Magyar Literaria Historia nagy részét, mely tökéletesen kidolgozthatnánk, és a melylyel dicsekedhetnénk úgy mint minden pallérozott Nemzetek méltán dicsekednek, mikor a Literaria vagy nemzeti Historiának valamely részét megvilágosították, mely sok más esméreteknek szép világosságot ad, s egyszersmind megmentenők magunkat azon tunya nevezettől, melyet az idegenek szemünkre hányhatnának, ha tovább is a Hazai esméretségek kútfejét kikeresni érzéketlenül restellenők, de még más oldalról is igen nagy dícséretre lenne méltó ez a munka; mert ez által utat nyitnánk egy oly eszközre, mely nélkül a Magyar Szótár írásában ellennünk lehetetlen. Hogy ezt világosan megmutassuk, menjünk által a Philologico Litteraria Magyar Társaság munkájának második szakaszára, mely a Magyar, Deák, Német vagy még más nyelvekből is öszverakott s megvilágosított Szótár.“

Erre nézve színtén a munka felosztását ajánlja a Plánus. A szótár czéljából legelőször is a nyomtatott könyveket kellene forgatni;

a bibliát böngésszék a papok, mások mást és írjanak mindent külön-külön czédulákra s küldjék a központi rendezőnek. De miután az írók nem alkalmaztak minden létező magyar szót, a nép közé kell menni s az egyes tájakon divatozó szókat kutatni általában, különösen pedig a kertészetre vonatkozókat kertésztől és ugyan úgy az illetőket az illető kézművesektől, molnároktól, hajósoktól, földművesektől, kereskedőktől s a t. A jó szókat restituálni vagy általánosítani, az ujonan jaragott rossz szókat pedig, mikre megfelelőbb tősgyökeres szónk van, ki kell lökni s a t.

Plánumukat a két Kovachich — kik akkoriban bejárták Erdélyt történelmi források kutatása s gyűjtése czéljából — következőleg fejezik be.

„Ha mi, kiknek egyikünk már öreg, másikunk felerdült állapotba lépett (az apa született 1744-ben, a fiú 1798-ban), familia és atyafiságok nélkül lévén, kiknek kedvéért kellene valamit cselekednünk, több igyekezeteink között, melyeket Hazánkért felvállaltunk, hosszasan tartó Diplomatico-literaria Expeditiot tulajdon költségünkön kezdvén, életünk veszélyeztetésével terhes utakat folytatván, sok munkát, alkalmatlanságot, hideget, meleget, éhséget, szomjúságot szenvedtünk, hogy hazánkhoz való hív szeretetünket és tiszteletünket megbizonyítsuk; azt nem képzelhetjük, mint lehetnének mások oly érzéketlenek, hogy annak csak béres szolgálja kívánnának lenni, mintha az önként is nem elég adakozó, nem elég nemes, felséges és dícséretre méltó volna. Reméljük tehát sokak, oly nemes gondolkozásra emelkednek, hogy minden tulajdon hasznok várása nélkül is, Hazájoknak s a Magyar népnek díszesítésére valami munkát fordítani nem restelendnek, mely által nem szegényülnek, hanem inkább dicsőbbekké, és a Nemzet pallérozódásának örök emlékezetre méltó eszközeivé lészenek.“

Végül értesíttetnek a magyarországi közreműködő hazafiak, hogy gyűjteményeiket Pestre, Helmeczi Mihály philosophiai Doctorhoz küldjék.

Ime e „Plánum“, mely papiroson igen szépen ki volt czirkalmazva, de egyáltalában kivihetetlen volt ily alakban; a mint hát csakugyan annak is maradt, a mi kezdetben volt: pium desiderium.

PÁZMÁNY PÉTER

NÉGY ISMERETLEN MUNKÁJA.

Közli: Fraknói Vilmos.

III.

1613-ban, vagy a következő év elején, a felső-magyarországi nyomdák egyikében, — a hely, kiadó és fordító megnevezése nélkül — napvilágot látott „Lelki Orvosság“ cím alatt egy németországi helvét hitvallású író munkájának magyar fordítása. Ez elé a fordító „Beszéd“ cím alatt egy félívnvi terjedelmű előszót helyezett, melyben Pázmáynak Kalauzát megtámadta.

Ezen munkának is elvesztek összes példányai. Egyet sem ismerünk. Pázmány Alvinczit tartotta a munka fordítójának, az előszó szerzőjének. És a harcra mindig készen állva, csakhamar egy kis munkát bocsátott közre ily cím alatt:

„Az Calvinista Predikatorok igyenes erkeolcseu tekelletességnek, Tevkeore. Mellyet az Felfeoldeon nyomtatot Lelki Orvossagnak eleol járó beszedebeol szerzet Lethenyei Istvan.

Nyomtattak Beesben, Anno M. DC. XIV.“

Kis nyolczadrétű számozatlan 48 lap. Egyetlen ismert ép és teljes (marmaros-szigeti) példányának címlapjára Pázmány saját kezével írta: „R. P. Ferenczffi“, a kinek t. i. a példányt aján-déku adta.

Mert kétségtelen, hogy szerzője Pázmány; bár különös és megmagyarázhatatlan, hogy Lethenyi István álnév alá rejtő-zött. Ugyanis létezett egy ily nevű protestáns író, ki 1633-ban Csepregen, hol prédikátor volt, „Az Calvinistác Magyar Harmoniaia-nac . . . meg-hamisítása“ című polemikus munkát adott ki. De lehet, hogy Pázmáynak 1614-ben ama Lethenyeiről semmi tudomása nem volt.

Pázmány bevezetésül „eleol iaro level“-et intéz Alvinczi Péter-hez. Mert habár a „Lelki Orvosság“ névtelenül jelent meg, „a kik — úgymond — ebet szeorin s embert beszédin meg szoktak ismerni, azt esergetik, hogy a te Humanitasod vinnyeiébeol keolt az iratoeska. Nem tagadom, hogy az menyire toellem lehetet mentegesselek tégedet szereteo Alvinczi Uram, es azt feleltem erre az vádolásra, hogy egy-

szer néked az kása meg égette szádat, és magaddal is meg ismértettek, hogy másra termettél te, nem a tudos emberekkel való disputációra. Azért, az király kenéshez*) (tudodé?) és az Feiedelmek Testamentomossagához nagyobb kedved vagy, hogy sem az hitnek igazgatásához és az beolcs irasokhoz.“

Mindazáltal e választ két okból intézi hozzá. Először, hogy biztos tudomást nyerjen tőle arról, vajjon csakugyan ő szerzője a Lelki Orvosság előszavának. És „Másodszor hogy temagad légy ítélő bíró benne, mely szemtelenül cziganykodnak az Calvinista Predikátorok, mikor az régi keresztyének tudományarul beszélnek. És incsed eeket, hogy ha Istenteul nem felnek, és tellyességgel el vetemedtek a csalardsagra, ám bár csak az emberekteul való szégyenletekben meg ráncsak neha az fekeleot (?), és esunyabban berentuallyanak.“

A munkácskát négy részre osztja. Az elsőben kifejti „mi adot okot ez iratoeskara.“ Ugyanis az Alvinczi-féle előszó ismételte azt a gyakran felhozott vádat, hogy a katolikusok bálványozók és a szenteket imádják; megemlíti azt is, hogy az ő „Isteni igazságra vezérlő Kalauzát“ A. mindíg „Pokolra vezérlő Kalauz“-nak czímezi.

A második résznek czíme: „Czimeres hazugsági az Calvinista Beszelleonek.“ Felhozá ugyanis az Alvinczi-féle előszónak következő helyeit: „Az keonyu kohlo Jesuitak tagadgyák, hogy eok a meghólt szenteket segítségeul hínák . . . Tagadgyák, hogy az Szent Mariat imadgyák.“ Pázmány csak röviden szól e kérdésről, és olvasóit az Alvinczihez intézett „Öt levélre,“ valamint a Kalauzra útálja. Azon ellenvetésre pedig, hogy „sohult nem olvasunk ilyen forman való segítségeul hívást, Halgas meg engemet Ur Isten az Abrahamért“, az ó-testamentomi szent könyvekből vett öt idézettel felel meg.

A harmadik rész czíme: „Ravasz alnoksága az Beszed szerzeonek.“ Ez a szűz Mária tiszteletére vonatkozó kérdéseket tárgyalja.

Végre a negyedik rész hivatva van kimutatni: „Meli bolondul bizonittya az Beszed szerzeo Calvinista, hogy az Szenteket nem kel segítségeul hínunk.“

„Minek eleotte — úgy mond — az te bizonysgid rontasahoz kezdgyek, elseobennis azt kívánom teolled, mivelhogy arra tanítasz, hogy semmit ne hidgyek valamit az szent irasban meg nem mutat-

*) Ezen czélzást nem lehet másként magyarázni, mint úgy, hogy Alvinczi, miként később Bethlen Gábort, már Boeskey Istvánt is rá akarta beszélni, hogy magát koronáztassa meg.

hatsz, mutasd meg, hol vagyon irva ez az ti tudománytok: Nem szabad az szenteket kerni, hogy érettünk imadkozzanak. Ha ezt az szent irásban fel találod ma mondok ellene az Papistaságnak. Ha fel nem találod, ne bánd hogy szódat fogadom és el nem hiszem az mit az irásban nem olvasok.“

Azután felel három érvére, melyekkel a szentek segítségül hívása ellen harczolt.

A nyelv és előadás világosan hirdette, hogy Lethenyi neve alatt Pázmány lappang; — ez iránt senkinek sem lehetett kétsége. Legkevésbbe Alvinczinak, a ki még ugyanazon évben egy „Tükör“ című munkában válaszolt, melyből azonban egyetlen példányt sem ismerünk. Erre szintén 1614-ben Pázmánytól megjelent az „Igazságnak Győzedelme“ című munkája, melyben a fennebb ismertett munkát magáénak elismeri. *)

IV.

Pázmány ugyanakkor, midőn a magyarországi kálvinisták egyik vezérével, Alvinczi Péterrel megmérkőzött, a magyarországi lutheránus írókkal is háborúban állott.

1614-ben Zvonarich Imre csepregi prédikátor Haffenreffer Mátyás tübingai protestáns hittudósnak munkáját magyar fordításban, ily cím alatt bocsátotta közre: „A szent irásbeli hitünk ágainak bizonyos móddal és renddel három könyvre való osztása.“ Ehez Zvonarich egy Nádasdy Pálhoz intézett ajánlólevelet és Nagy Benedek kőszegi tanító előszót írt, melyben a „Kala uz“ ellen heves támadást intéz. **) Erre Pázmány, ismét álnév alatt, ily című czáfoló-iratot adott ki:

„Csepregi Mesterség, Az az Haffenreffernek magyarrá fordítot koenyve eleiben fueggesztett leveleknek, czegéres czigánysági és oreza-szégyenítőe hazugsági. Mellyet az Igazságnak otalmára írt Styl Miklós.

Nyomtatták Bécsben 1614 Esztendeoben.“

Kis nyolczadrétű számozott 76 lap. (Egyetlen ismert, teljes és ép példánya a marmarosszigeti collégiumban.)

Minthogy a Haffenreffer-féle munka Nádasdy Pálnak volt ajánlva, Pázmány szintén neki ajánlotta a magáét. Erre — úgy mond — két

*) L. Pázmány Péter és kora című munkámat. I. 137 és kk. II.

**) L. u. o. I. 147. 1.

ok indítja. „Egyik az Nagyságod Uri személyének beocseulletes méltósága, mely az Magyar nemzetség keozeot nevezetes Uri-gyeokérbeol származván, sok szép ioságoknak gyeumeolcseozeo veszszeivel naponként nevededik, és országunknak deuceosséges magasztalására való szolgálatokat ifiusaganak sengeieben mutat.“ A másik ok „az igazságnak felfordíthatatlan ereossegehez való bizodalmom.“ „Mint az Palma fábol csinált gerendák az terh alatt, le nem haiolnak, seot felemelkednek; és az arany, meg nem emésztetik, seot meg tisztítatik az egeo teuzben“: úgy a kath. egyház tanainak igazságát is a támadások még inkább kiderítik. „Nem kel ehez meszeunnen keresgetet ielenség; csak az Nagyságod beocseulletes nevének aianlot Hafen-reffer keonyve eleiben feuggesztet levelekbeolis nyilván lehet. Mely leveleknek, sok boytoriánnal egybe csoportozott eusteokét, reovideden meg feuseuleom, és az Tekintetes Magyar Nemzetseggel szemlatomást megismerteteni, hogy az vj predikátorok cselefindi habahuriaia csak ravasszág, csavargás, hamisság, szemfny veszes; melyben sem igazság, sem okosság, sem szemérmetesség nem találtatik. Ennek pedig itületit Nagyságodra magára hagyom.“

Az első részben (11—22. ll.) azt igyekszik kimutatni, hogy „az csepregi tanítás szerént, távuly esett az Apostoli igazságtúl az Luther hit,“ azaz a Zvonarics-féle ajánlólevélből kovácsol fegyvereket a protestáns felfogás ostromlására. Zvonarics azt mondja, hogy minden időben voltak, kik az igaz s apostoli tudományt oltalmazzák és magyarázták. Pázmány ezzel szemben így okoskodik: Nem voltak minden időben a kik az ágostai hitvallásnak a halottakért való imádságra, a bűjtre, a római pápára vonatkozó tanait oltalmazták; tehát ezek nem képeznek igaz és apostoli tudományt.

Zvonarics azt mondja, hogy az egyháznak minden időkbén voltak rövid írásai, melyek az egész mennyei tudományt röviden, rendben és világosan előadták. Pázmány ezzel szemben felállítja e tételt: az egyháznak soha sem voltak oly rövid írásai, melyekben az ágostai hitvallás világosan befoglaltatnék; az tehát nem tekinthető mennyei tudománynak.

Zvonarics azt állítja, hogy hamis vélekedésben van az, a ki valamit azonkívül hiszen, a mi a bibliában foglaltatik. Pázmány erre így szól: Zvonarics és hitsorsosai hisznek oly dolgot, mely a szent írásban nem foglaltatik, tehát hamis vélekedésben vannak; és idézi a Zvonarics-féle ajánlólevélből azt a helyet, a hol mondja, hogy az

apostolok eloszlásuk előtt az ő tudományukat összefoglalták és azt apostoli symbolumnak nevezték; a miről a szent írásban nincs említés.

A második részben (23—50. ll.) a „Kalauz“ ellen emelt vádakkal foglalkozik.

„Nem mertek — úgy mond — magok az Luther Predikatorok az Kalauzban harapni: hanem egy csácsogó nyalka mesterkét taszítottak eloe, és az által turkálnak három vagy négy cikkelykét az Kalauzban, az az egi nagy erdoeben két veszoe szálat akarnak levágni, hogy az erdoe ligetes légyen. Ez pedig az nyelves Haris, foeloetteb elment az emberség melloel és torkig meruelt a szemtelenségben. Azért gyermekded korában, eroes zabolát rántok száíában, talám ez után nem leszén olyan hoeresoekoes. De nem szidalommal mint oe, hanem vakmeroe balgatagságának igaz feddésével, ha lehet eszére hozom nyavalyást; és meg ismértetem velle, hogy kueleomb az gyermekek kákumbákomiban széleskedni, és az tudos emberek írásán akadozni. Hogy pedig szégyen-vallását kuennyebben szenvedgye, neveruel sem emlekezem, csak Szoczenak hívom.“

Előbb azonban a superintendensnek és seniórjának tiltakozását veszi bonczkés alá, a melyet azok a Kalauznak a protestáns lelkének erkölcstelenségéről szóló fejezete ellen állítottak ki, és úgy látszik a Haffenreffer-féle fordítás élén kiadtak. Ezen tiltakozásban kiemelik, hogy a Kalauz „magátul talált rútságokat ír az predikatorokra“; hogy az „sok Jesuitáknak egyenleo munkáiából készítettetet“; hogy „óltalmazza az bórdélyokat“. Az első vád ellenében hivatkozik Bornemissza és Bőjthe superintendensek saját vallomásaira; a harmadik ellen pedig egyszerűen útál a Kalauzra.

Ezután áttér az előszóra, mely Luthert a Kalauz azon vádjai ellen védelmezi, mintha bujaságra tanítana, a lélek halhatatlanságát tagadná s a t. Ezen állításait Pázmány fenntartja és támogatja.

A harmadik részben (50—60. ll.) azon vád ellen védelmezi a Kalauzt, „hogy nem igazán bizonyít az írásokkal, vagy ellop benne, vagy az hová igazít ot nemtalálod, vagy más idegen értelemre csigázza.“

A negyedik részben (61—76. ll.) végre azon vádat útásítja vissza, hogy a Kalauz „veszedelmes dolgot tanít“ azaz „megtagadgya az mindenható Ember Christust.“ Kifejti a katolikus felfogást Krisztusnak isteni és emberi természetéről.

Végül írja: „Valék oly szándékban, hogy az Hat fél-réf ember írását is roevideden meg rostalliam, de tudgya Isten, szánom a nedoet ily el vetet koenyvre vesztegetni; holot kiváltképpen a mi ollyas tévelygés ebben találtatik, azt elégsegesen meggereblyélte és csoepueieboel ki rázogatta az Kalauz.“

A MAGYAR NEMZETI MUZEUM

SZÉCHENYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK RENDEZÉSÉRŐL.

Közli: **Barna Ferdinánd.**

A magyar nemzeti muzeumi könyvtár magvát képezett gr. Széchenyi Ferencz-féle könyvtár rendezésére a Denis-féle rendezési szabályzat volt elfogadva, s végre is hajtva, — a mint erről az ez iránt érdeklődők az akkori könyvtár nyomtatásban megjelent Katalog-jából (Catalogus Bibliothecae hungaricae Széchenyianae mindenki meggyőződhetik.

Denis rendezési szabályzata is mint valamennyi mult század-beli könyvtárrendezések egy magasb elvből indul ki; — ez az elv Denisnél mint egyébbként igen becses művéből: „Einleitung in die Bücherkunde“ láthatni Salamon példabeszédei 9-ik fejj. 1. verséből van merítve: A bölcsesség házat épített magának s hét oszlopot vá-gott ki. Ehhez képest ő is hét fő szakosztályt állított fel, melyek aztán a tudományok minden lehető elágazásait felkarolják. Az alosztályok (szakok) között mindig van egy olyan, mely a következő fő-osztály egyik szakával olyan a milyen összeköttetésben áll, úgy hogy a VII. főosztály az alárendelt szakokkal együttvéve egy szakadatlan futó, egymás közt összefüggésben álló ossztani láncszatot képez. E két főosztályok ezek: I. Hittudomány. II. Jogtudomány. III. Bölcsélet. IV. Orvosi tudomány. V. Mennyiségtan. VI. Történettudomány. VII. Nyelvészet. És pedig kezd a Hittudománynyal, mely az egyház-zsinatok által összeköttetésben van a Jogtannal; — ettől a Természet-jog átmenetet szolgáltat a Bölcsülethez, — mely ismét a Természet-rajz által az orvosi tudománynyal lép összeköttetésbe. Ennek az Anatomiában talált oly közbenső tagot, mely azt a Mennyiségtannal; ismét ez a Chronológiában a magáét, mely ezt a Történelemhez csatolja, honnan a Regény vezet az u. n. Nyelvészethez, mely végre a Hitregészeti közvetítésével a Hittudományhoz csatlakozik. Mondanom

sem kell, hogy itt sok az önkény mind a kiindulás-, mind az egész rendszer megállapításában — de ne feledjük, hogy alig van tudomány, mely annyira conventionalis szabályokon nyugodnék mint épen a könyvtári tudomány, és ha van is elég oly dolog, melyekre ma már a könyvtári tudomány mai kifejlettsége mellett minden tapasztalt könyvtárnok teljesen egyet ért, — van elég olyan is, a melyre nézve a nézetek egymástól nagyon is eltérnek.

Mint fentebb említém az alapító Gr. Széchenyi Ferencz könyvtára a jelenlegi könyvtárnak csak is első magvát képezi vala, — azóta azonban e készlet annyira felszaporodott, hogy (nem szólván itt a kéziratokról, melyeknek legnagyobb és legbecsesb részét tisztán a gr. Széchenyi Ferencz ajándékára és a Jankovich-féle pénzen vett gyűjtemény képezi) a Széchenyi-féle könyvek egyrészt annak csak jelentéktelenül csekély részét képezik, más részt még ezeknek is igen nagy része időjárástól többszörös példányokká alakult át.

Rendezve csak is az alapító Széchenyi Ferencz adományozta könyvek voltak, a többi újabb szaporulatok, a milyenek voltak *a)* a Jankovich-féle könyvkészlet, igen becses és nagy értékű ritkaságokat tartalmazó *b)* az Istvánffy-féle könyvtár, *c)* a Horváth István-féle, *d)* a Müller Jakab Ferdinánd-féle, *e)* a Bóry Karolina-féle, *f)* a Kölcsey-féle, *g)* Ujhelyi-féle, *g)* Fridvalszky Imre-féle sat. könyvtárak, *g)* a kötelezett példányok roppant tömege, valamint egyesek, szintén jelentékeny számot tevő könyveik. Jellemző e korra, hogy kivéve a Horvát I.-féle könyvtárt mind e részletes könyvtárak egyikeivel sem jöttek át az intézet birtokába nem csak rendezettcaalogusok, de még csak a legegyszerűbb könyvjegyzékek sem.

Az így felhalmozódott roppant készlet rendezése sem kezdetett meg egy félszázad alatt egész 1859-ik évig,*) a midőn a volt cs. k. helyhatóság az itteni személyzetet szervezte s az azelőtti egyetlen őr és egy szolgálóhoz még egy segédőrt, majd utóbb még egy tisztet, — s még utóbb egy másik segédőrt is adott. Ugyancsak 1859-ben hagyatott meg a könyvtárrendezés haladéktalan megkezdésének elodázhatatlansága, s fogadtatott el e czélból a müncheni kir.

---

*) E nem törődés annyira ment, hogy a beérkezett köteles példányok a legtöbb esetben föl se bontatták, hanem a borítékra rendesen ráíratott péld: „Praesent. 1810 die 14 Aprilis“ s azzal egyszerűen egymásra halmozattak, e halmot én bontottam szét.

udvari könyvtár rendezési szabályzata. De azzal a lényeges eltéréssel, hogy míg a müncheni rendezési szabályzat tisztán szakosztályszerű felállítást rendel, — addig az itt mellőztetett, s a helyhez kötött, mint itt híjják vala — szépművészeti felállítás alkalmaztatott, — ez abból állott, hogy a felállításnál főleg a tetszetességre fordított a figyelem, s a könyvek előbb állítottak fel, s csak azután vétettek fel rólok a címlapok azon rendben, a mint a nagyság szerint belőlük kikerült sorban egymás után következtek, igaz, hogy a szakjok a címnap egyik sarkán gondosan feljegyeztetett, a mi által a majdan készítendő szak-catalogok készítése tartatott szem előtt, de e felállításnak igen nagy hátrányai voltak, és pedig a) helyhez kötött lévén a munka szakadatlanul nem folytatható, s miután butorozva csak egy terem volt (a 26000 frt, melyet a hölgyek adtak össze 1860-ban az úgynevezett Széchenyi-teremre, és a nagy terem padolatára és 4 támoszlopnak stukkóval való beborítására fordított) mihelyt e terem polczai 2 sőt 3 sorosan is megteltek (mialtál a szépművészeti felállítás legott illusoriussá vált,) a további munkálkodás legott megszüntetődött. b) A címnapokról helyi catalogot vettünk fel, — mely több időfecsérlésbe került, mint a mennyibe a szakrepertoriumok kerülnek vala, ha a könyvtár szigorúan a müncheni szakrendezési szabályzat szerint hajtatik végre. c) Az iránt minden tapasztalással bíró könyvtárnok tisztában van, hogy a tízezrekre menő számok a könyvtár kezelését szerfelett nehezítik. d) Maga a majdan készítendő szak-catalogok készítése is igen meg lett volna nehezítve, sőt miután ma már a rendezés végre van hajtva, saját tapasztalatomból állíthatom, hogy beláthatlan időkre elhaladt volna; a mi mikor bekövetkezett volna, csak akkor fog vala kitűnni, hogy a sok munkával készült helyi catalognak pedig teljességgel semmi haszna.

Ezek után áttérhetek magára a megejtett rendezés szellemének rövid vázolására.

Az osztályozási terv feloszlik XII főosztályra, mindenik főosztály több avagy kevesebb összesen 181 alosztályra, vagyis szakra, melyeket azonban mi az itteni kisebb könyvkészletre való tekintettel összesen 117 szakra szállítottunk le. Ezeknek egybeállítására itt következik.

I. Encyclopaedia.	3. Catalogi. . . . . Cat.
1. Historia litteraria. . H. lit.	4. Ephemeridos litter. . Eph. lit.
2. Notitia librorum. . N. libr.	5. Encyclopaedia. . . . Enc.

6. Academica . . . Acad.
7. Scripta periodica . Per.
8. Opera unius auctoris collecta . . . Opp.
9. Varia . . . . . Var.

II. Philologia.

1. Linguae generatim. L. gen.
2. Polygloglotta . . Polygl.
3. Linguae hung. et affines . . . . . L. hung.
4. Linguae ture. tatar. L. ture.
5. Linguae tur. reliquae. L. tur.
6. Linguae graeca. . . L. gr.
7. Lingua latina . . . L. lat.
8. Linguae latinae filiae. L. lat. f.
9. Linguae germanicae. L. germ.
10. Lingua Slavica et letticae . . . . . L. Slav.
11. Linguae aricae . . . L. ar.
12. Linguae semiticae. L. sem.
13. Linguae reliquae . . L. rel.
14. Auct. graeci profani. A. gr.
15. Auct. lanni profani. A. lat.
16. Auct. orient. et hebr. A. or.
17. Graphica . . . . . Graph.

III. Historia.

1. Geographia univ. et. miscell . . . . . Geo.
2. Itineraria. . . . . It.
3. Chronologia . . . . Chrlg.
4. Heraldica et Genealogia . . . . . Her.
5. Antiquitates et Archaeol. . . . . Ant.
6. Numismatica. . . . Num.
7. Historia universalis. H. un.

8. Ephemerides politicae . . . . . Eph. pol.
9. Historia antiqua. . . H. ant.
10. Historia intercalaris. H. int.
11. Historia europaea recens . . . . . Eur.
12. Historia germaniae. Germ.
13. Historia Austriae . . Austr.
14. Hungarica a) historica . . . . . Hung. h.
b) eccles. Hung. e.
c) litteraria. Hung. l.
d) juridica. Hung. j.
15. Historia Galliae . . Gall.
16. Historia Britanniae. Britt.
17. Historia Russiae . . Russ.
18. H. reliqu. gent. Europaeae . . . . H. rel.
19. Historia extra europaea . . . . . H. EE.
20. Res. judicae . . . . Jud.
21. Biographiae . . . . Biogr.
22. Historia miscell. . . H. misc.
23. Historia Turciae . . Ture.

IV. Mathematica.

1. Mathematica universalis . . . . . Math. u.
2. Mathem. particularis. Math. p.
3. Mathem. applicata. Math. a.
4. Architectura civilis et hydraulica . . Arch.

V. Physica.

1. Physica gener. spec. et miscell . . . . . Phys.
2. Chemia et Alchymia. Chem.
3. Historia naturalis generatim . . . . . H. Nat.

4. Zoologia . . . . Zool.
5. Physiologia . . . Phys.
6. Lithologia . . . . Lith.
7. Oeconomia . . . . Oec.
8. Technologia . . . Techn.
9. Metallurgia . . . Metall.
10. Mercatura . . . Merc.

VI. Anthropologia.

1. Anthropologia et historia generis humani . . . . Anthr.
2. Paedagogia . . . Paed.
3. Artes lusoriae et gymnasticae . . Gymn.

VII. Philosophia.

1. Philosophia universalis . . . . Phil.
2. Philos. specul. et element. . . . Ph. sp.
3. Philos. practica. . Ph. pr.

VIII. Aaesthetica.

1. Litterae elegantiores generatim . . . L. eleg. g.
2. Poetae et Oratores latini . . . . P. O. lat.
3. Poetae et Oratores italici. . . . P. O. it.
4. Poetae et Oratores hisp. . . . P. O. hisp.
5. Poetae et Oratores gallici . . . . P. O. gall.
6. Poetae et Oratores anglici . . . . P. O. angl.
7. Poetae et Oratores germanici . . P. O. germ.
8. Poetae et Oratores hungarici . . P. O. hung.

9. Poetae et Oratores reliqui . . . . P. O. rel.
10. Epistolographia. . Epist.
11. Litterae elegantiores misc. . . . L. eleg. m.
12. Artes elegantiores. Art.
13. Musica . . . . Mus.

IX. Politica.

1. Politica generalis . Pol. g.
2. Disciplina cameralis. Cam.
3. Politia civilis . . Pol. c.
4. Res militares . . Mil.

X. Medicina.

1. Medicina generalis. Med. g.
2. Anatomia et Physiologia . . . . Anat.
3. Pathologia et Therapia . . . . Path.
4. Chirurgia. . . . Chir.
5. Materia medic. et Pharmac. . . . Mat. med.
6. Medicina forensis . Med. for.
7. Ars veterinaria . . A. vet.
8. Ars obstetricia . . A. obst.

XI. Jurisprudentia.

1. Jurisprudentia, sive juris isagoge, juris opera collecta. . Jur. is.
2. Jus publ. Europaeum . . . J. publ. E.
3. Jus romanum . . J. rom.
4. Jus privatum . . J. priv.
5. Jurisprudentia practica . . . J. pr.
6. Jus criminale . . Crim.

XII. Theologia.

1. Theologia univer-	9. Liturgia . . . . . Lit.
salis . . . . . Th. u.	10. Pastoralis et Ho-
2. Biblia . . . . . Bibl.	milet. . . . . Past.
3. Biblica historia . . . B. hist.	11. Catachetica . . . . . Catach.
4. Patres graeci et la-	12. Orationes funebres. Or. fun.
tini . . . . . Patr.	13. Historia ecclesia-
5. Exegetica . . . . . Exeg.	stica . . . . . H. eccl.
6. Dogmatica . . . . . Dogm.	14. Vitae sanctorum. . . V. S. S.
7. Polemica . . . . . Polem.	15. Concilia . . . . . Conc.
8. Moralis et Ascetica . Mor.	16. Jus canonicum . . . J. can.
	17. Opiniones singula-
	res . . . . . Op. S.

E táblázatot a dolgozó személyzet kivált kezdetben mindig maga előtt tartá. Az eljárás annál biztosb megismeretése tekintetéből nem látom feleslegesnek az egyes műveletek gyakorlati hasznú ismertetését annyival inkább részletesen adni, hogy azok a kik a muzeumi könyvtárrendezést akár szántszándékos roszakarat, akár be nem tudható érthetlenség folytán nyert értesülés következtében — a jó ég tudja, minő nehézkes rendszernek tartják, ez ismertetésből meggyőződhesenek, hogy ez a legegyszerűbb valami, a mire nem egy józan eszű ember magától is rá jöhet.

A könyvtárrendezésnél a következő műveleteket kell megkülönböztetni:

- I. A címwapozást.
- II. A könyvek szakonkénti felállítást.
- III. A szakrepertoriumok készítését.
- IV. A címwapok összesítését.

I. Ezek közül az első vagyis a címwapozás abból áll, hogy minden egyes műről külön címwapot: egyet vagy a szükséghez képest többet is veszünk fel, — ha többet veszünk fel, ezek közül az első teljesebb, főcímwap, a többiek pedig mellék- vagy utaló-lap nevet viselnek.

Az újabb időbeli könyvkiadásoknál csak a két eset fordul elő: vagy meg van a könyvben a szerző neve említve, vagy nincs, továbbá vagy csupán egyetlen szerzője van a műnek, vagy többen vannak, s ez esetben vagy meg van nevezve az, a ki a szerkesztő

kiadó, vagy nincs, hanem csak magok a szerzők nevei egymással coordinálva.

A könyv felvételénél legelső teendő az, hogy utánna kell nézni gondosan a könyv czímében, előszavában, följánlásban, szabadítékban (privilegium) sőt egyebütt is, a hol csak az ember gyaníthatja hogy előjöheth, nincsen-e kitéve valahol, ha ez kitudódott akár így akár más úton;*) a rendsző szükségképen ez lesz; mindazonáltal ha a mű szerzője nem a műből magából, hanem akár segédkönyvekből, akár valamely más úton tudódott ki; — a főcímlapon kívül szükséges egy melléklapot (útalást, Rückweis) is venni fel, melyen a könyv a szerző neve nélkül vétetik fel, s alatta pár ujjnyi hézag hagyásával oda íratik V. Ö. (vesd össze) s ezután oda írjuk a szerző nevét, a melyre utalás történt. Összetett szók mindig együtt hagyatnak, akár legyen fő- és melléknévi, akár birtokeseti viszony az összetétel részei között.

Latin classikus íróknál mindig az vétetik rendszónak, melyen az illetőt nevezni szokták, ez leginkább a középső, p. o. Quintus Horatius Flaccus, de néha van eltérés is p. o. Marcus Tullius Cicero.

Francozia tulajdonneveknél a Le La, Du De la névmutatókat a szótól elhagyni nem lehet, de ha csak De áll a név előtt, azt mindig el kell hagyni, p. o. Lemaitre, Lacretelle, Duvoisin, De la Morre, — Alembert (d'). Éppen így a holland neveknél a Van-t egyszerűen elhagyjuk, de ha Van-derrel kezdődik a név, együtt hagyjuk, p. o. Van der linden, Mons (Van.)

Uralkodók mint szerzők megszokott keresztneveiken vétetnek fel, p. o. Frédéric II. Roi de Prusse, Oeuvres compl. XXV voll. etc.

Ha a műnek több szerzője van (társ szerzők socii) ez esetben ha a művet mint szerkesztő egy másik és pedig akár a társak egyike, akár más nemtárs adta ki: a főcímlapon a rendsző ennek a neve lesz, azután leíratik a könyv címe egész terjedelmében, de ezenkívül utalólapokat kell fölvenni és pedig annyit, a hány társszerző van a művön megemlítve. Ha ily kiadó nincs; akkor a főlapot az első

*) Segédkönyvekből, a milyenek: a külföldi művekre nézve: Jöcher, Heinsius, Brunet sat., hazaiakra: Bód Péter: Magyar Athenása, Sándor István könyvesháza, Toldy Fer., Ferenczy Jakab, Imre Sánd. irodalomtörténeti műveik, — Catalogus Bibliothecae regnicolaris Széchenyienae, Dr. Teleky-féle könyvtár catalogusa, Czvittiger, Wallaszky, Horányi latin irod. történelmi műveik, sat.

helyen megnevezett szerző nevére vesszük fel, a többiek pedig mind külön-külön útaló lapot kapnak.

Gyűjtő-műveknél igen gyakori dolog, hogy a műnek egy általános címe van, külön kiadó pedig sem a társ szerzők között, sem azonkívül nincs megnevezve, ilyenkor a fő lapra az általános cím-ből választandó rendsző jön, p. o. Házi-könyvtár lesz a rendsző: Házi-könyvtár, de a külön szerzők neveiről mindenikről külön-külön melléklapot kell felvenni s róla a főlapra visszaútalni.

Ha a műnek két címe van: egy általános és egy különleges (specialis) akkor a főcímlapot az általánosra kell fölvenni, s a különlegesről reá vissza útalni.

Ha a szerző neve teljességgel nem tudható ki, akkor a rendszőt a könyv címéből választjuk és pedig a legelső főnevet.

A rendsző megválasztására nézve ennyit tudni egyelőre elégnek látszik. Előforduló kétségek esetében a fent nevezett segédkönyvek közül a Catalogus Bibliothecae regnic. Széch. és Telekianae, a Hein-sius avagy Bruner műve biztos felvilágosítást szolgáltat.

(Vége következik.)

A „FARKAS LAJOS“-féle GYŰJTEMÉNY CODEXEI A MAGYAR NEMZETI MUZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közlő: Csontos János.

A Magyar Nemzeti Muzeum könyvtárának újabb gyarapodásai között, kiváló helyet foglal el a „Farkas Lajos“-féle könyv- és kézirat-gyűjtemény, mely a nmélt. vallás- és közoktatási m. kir. ministerium áldozatkészsége folytán, 1873. december 10-én a könyvtár tulajdonába ment át. A gyűjtemény mint Losonczy Farkas Lajosnak egész életén át nagy szorgalommal és szakismerettel gyűjtött hagyatéka, bár mennyiségére nézve nem tartozott a jelentékenyebbek közé (csak 1386 kötet nyomtatvány és 223 kéziratból, összesen tehát 1609 kötet, illetőleg darabból állott), mindazáltal minőségére nézve oly becses, hogy azt méltán a Jankowich gyűjteménye mellé helyezhetjük.

XVI—XVIII-ik századbeli magyar irodalmi unicumok és ritkaságok, továbbá romai s görög classicusok fényes kiadásai, végre hungarikák, középkori latin írók művei s könyvészeti szakmunkák ké-

pezik a nyomtatványok gazdagságát; és ha az egész gyűjtemény belértékének emelése szempontjából különösen hangsúlyozzuk azon körülményt, hogy a kéziratok között 14 XII—XVI-ik századi latin, görög, olasz, német és cseh codexet találunk s hogy a muzeumi könyvtár a Jankowich-gyűjtemény megvásárlása óta ennyi codexsel egyszerre nem gyarapodott, eléggé indokolva lesz a jelen közlemény, mely a könyvgyűjteményhez tartozó e codexek részletes ismertetését tűzte ki célul.

A symbolikus írástól kezdve a legkifejlettebb betű-írásig, az írás mint a tudományos ismereteknek a könyvnyomda feltalálásáig kizárólagos terjesztője, fontos tényezőként szerepel az emberiség köz-mívelődési történetében. A hajdan- és középkorból a századok hosszú során át, az írás közvetítésével reánk származott tudományos kincsek, mind megannyi elbeszélő az írás viszontagságos történetének s belértékükön kívül palaeographiai, műtörténelmi, néha nemzeti emlékek is fűződnek hozzájuk. És miután köztudomás szerint az őseredeti (autograph) kéziratokat legnagyobbbrészt megsemmisítette az idő enyészete s a hajdankor írott emlékeiből még másolatban is — ha szabad így szólnunk — alig egynehány töredék maradt fenn Európa összes könyvtáraiban, a tudomány közszükségévé vált eredeti kézirat gyanánt fogadni minden oly codexet (régí írott könyvet), melynek íratási ideje a középkorig nyúlik fel s mely a közszellem szükségéhez képest különböző időben s különböző helyeken többszörösítve, tárgyánál, ritkaságánál s történeténél fogva, igen tanulságos adatot szolgáltat kora közmívelődési történetéhez. Innét magyarázható azon kiváló érdekelttség, melylyel a tudományos világ a régi kor írott emlékei iránt viseltetik, innét az eljárás, mely számukra a könyvtárakban elsőrendű helyet vindikál.

Ezen szempontból végig menni a századok folyamán s az írás különböző phazisait, a mint az codexek és oklevelekben változva alakult, korszakok szerint tanulmányozni, a reánk írott emlékeket minden sajátosságaikkal együtt kritikai szemmel vizsgálni, a valódiakat a hamisítottaktól megkülönböztetni, a többszörösítés alkalmával becsúszott tévedéseket s variánsokat megjelölni, végre az írásnak mint rendszeresen cultivált műágnak összefüggését a könyvfestészettel kimutatni s ezáltal a történet, irodalomtörténet és philologia számára a tért előkészíteni, mindez a bibliographiával karöltve járó kritikai ősirastan

(palaeographia) feladata. És ha hozzáteszszük, hogy a tudomány általános szempontja mellett van egy másik is, melyet a muzeumi könyvtár speciális nemzeti hivatása szab elénk, úgy néhány vonásban megjelöltük az irányt, mely a codexek sajátosságainak vizsgálatában vezérel.

Ezeknek előrebocsátása után, az általunk föntjelzett codexek részletezésére térve át, először a latin s azután a többi nyelvűket fogjuk ismertetni.

LATIN CODEXEK.

I.

Tractatus de Substantiis.

Czímnélküli csonka hártycodex, a XII-ik század végéről vagy a XIII-ik század elejéről, 8-adrét 64 levél, ismeretlen szerzőtől, év nélkül.

A durva hártýára stylussal húzott vonalakon, egyenes kis betűkkel (minusculae erectae), itt-ott szegletesekkel, egyenetlenül írott codexet, zöld, vörös és kék színnel tarkított nagy kezdők, valamint a szöveg közt előforduló mértani s csillagászati tollrajzok ékesítik. Tartalma természettudományi s polemikus párbeszéd alakjában, 6 fejezeten (distinctio) keresztül bölcselmi és természettudományi kérdéseket fejteget.

I-ső levél túlsó lapján kezdődik az ismeretlen szerző előszava: „Queris venerande dux romanorum et comes Andegavensium *) cur magistris nostri temporis minus creditur quam antiquius crederetur“ sat., melyben a normandiai herceget vitatkozásra felszólítja. II-ik levél túlsó lapján kérdés és felelet alakjában kezdetét veszi a vitatkozás, melyben a herceg „dux“, szerző pedig PHS. névvel vannak jelölve s a herceg ezen szavakkal indítja meg a vitát: „Quoniam officium interrogandi mihi est injunctum quero etc.“, ezután 6 distinctión keresztül tart a párbeszéd s az 58-ik levél innenső lapján végződik ezen szavakkal: „et vim discernendi et intelligendi retinens nec discernit nec intelligit“ —; 58-ik levél túlsó lapjától kezdve egész 64-ik levél túlsó lapjáig vegyes tárgyú fejtegetések, foglaltatnak, a 64-ik levél túlsó oldalán, XIV-ik századbéli ujjóth-írással végződik a codex következőkép: „et si forte necessitas sit subdiaconus fiat non autem supra“.

Fűzés.

[Cod. MSS. Lat. 26.]

*) Anjou.

II.

Magni Aurelii Cassiodori Libri variarum.

Hártyacodex a XIII-ik századból, 4-edrét, 155 levél, év nélkül. Jól készített, itt-ott hézagossá hártyára újgóth betűkkel hibásan írott, 16 quaternioból álló codex, tollal rajzolt vörös és kék Inicialisokkal.

Az első levél innenső lapján kezdődik az előbeszéd vörös felírással: „Incipit prefacio tocius operis“, az előbeszéd után 2-ik levél innenső lapján rubrumban olvasható a szöveg kezdete: „Incipit liber variarum, Capitulum I. Anastasio Imperatori Theodoricus rex. Oportet nos elementissime Imperator pacem querere“ etc.; 155-ik levél túlsó lapján végződik a codex: „Explicit liber variarum Deo gracia.“ E két utolsó szó a corrector által íratott, kinek igazításaival a szövegben és a levelek lapszélein gyakran találkozunk. ds

A „Libri variarum“ Magnus Aurelius Cassiodorusnak (* 468 † 575), ki mint a góthok történetírója ismeretes, legkitünőbb és legkeresettebb műve. Tartalma államtudományi s nagyobbára gyűjteménye azon államokmányoknak, melyeket ő mint Theodoric góth király cancellárja, ennek nevében fogalmazott. Ezek ma is a latin stílistikának remekei. Midőn a góthok csillaga Olaszországban hanyatlani kezdett, 70 éves korában zárdába vonult s itt a tudományos ismereteknek a szerzetesek közötti terjesztése, az ókori remekíróknak ezek általi hibátlan többszörösítése körül, elévülhetlen érdemeket szerzett magának. Két ily című munkája: „De orthographia liber“ — „De arte grammatica ad Donati mentem.“ — melyeket a hanyatlásnak indult codexírás emelésére írt, helyesírás és nyelvtani tekintetben a codexírásnál az egész középkorban mérvadók voltak. — Meghalt 106 éves korában, a tudományok szolgáltatásban eltöltött 37 évi dicséretes tevékenység után. t

Újabbkori fekete bőrkötés.

[Cod. MSS. Lat. 36.]

III.

Homiliae juxta ordinem Dominicorum et festorum
super Evangeliiis et Epistolis.

Hártyacodex a XIII-ik századból, 4-edrét 60 levél, ismeretlen szerzőtől, év nélkül.

Jól készített hártyára, két hasábon, kis szegletes, nagyobbára már újgóth betűkkel írott, a fejezetek elején majd vörös,

majd kékszínű kezdőkkel ékesített codex, erkölestani tartalommal. 1-ső levél innenső lapján, az első hasáb homlokzatán rubrumban olvasható: „Dominica prima de adventu ad Romanos“, a szöveg kezdődik következő szavakkal: „Nox praecessit dies autem aporpinquit“ etc., 60-ik levél innenső lapján, mely csak egy hasábot tartalmaz, végződik a codex: „quod facere dignetur Jehsus christus benedictus qui vivit et regnat deus per omnia secula seculorum Amen.“ — A levél túlsó lapja, valamint az innenső második hasábjá üres, a lapszéleken egykorú jegyzetek láthatók.

Fűzés.

[Cod. MSS. Lat. 46.]

IV.

Sancti Bernhardi Abbatis Epistolae.

Hátyacodex a XIV-ik századból, 4-edrét 146 levél, év nélkül. Sárgás, rozszúl készített hátyára újgóth jelleggel egyenetlenül írt, igen sok vörösszínű kezdőkkel ékesített codex, asketikus tartalommal.

1-ső levél innenső lapján rubrumban kezdődik a prologus: „Incipit prologus in Epistolam primam sancti Bernhardi.“ etc., alább pedig pár sorral kezdetét veszi a szöveg: „Incipit liber epistolarum sancti Bernhardi ad Rudbertum etc. — Bernardus abbas clarevallensis Ruberto adolescenti“ etc., — végződik a codex 146. levél túlsó lapján: „qui docet manus nostras ad prelium et digitos ad bellum sit benedictus Deus in secula seculorum Amen.“ — Ezután egykorú írással e distichon olvasható:

„Quorum principia constat viciosa fuisse
Aut vix aut nunquam convaluisse valent.

† Hec Brunellus auctor †.“

A szövegben igazítások, a lapszéleken jegyzetek láthatók.

Bernárd clairvauxi zirci apát (* 1091 † 1153) a középkor mystikus íróinak legkitünőbb képviselője, kit némely életírói „oraculum saeculi sui“ címmel tiszteltek meg, kétségkívül egyike volt kora legérdekesebb alakjainak. Barátságáért királyok és pápák versenyeztek s ő, az egyszerű barát, esze, tudománya, szónoki tehetsége és rettenthetlen bátorsága erejénél fogva, vezéri állást foglalt el köztük. Eredeti ember volt, ki a korszellem által vezérnek kijelölve, a maga által kitűzött mystikus irányban haladt s a királylyal és pápával szemben is foglalt állást.

Nagy ellenlábasa Abelárdnak és Bresciai Arnoldnak, kiknek rationalistikus irányú tanait hevesen megtámadta s befolyása által ki-
eszközölte, hogy ezek az egyház által is kárhoztassanak. Halálakor
160 zárda benne gyászolta alapítóját.

Ujabbkori fekete bőrkötés.

[Cod. MSS. Lat. 71.]

V.

Johannis Scholastici Abbatis montis Synai opera.

Hártyacodex XV-ik századból, kis 2-odré 289 levél, előbbi
birtokosa szerint Mátyás király könyvtárából való.

Finom fehér, itt-ott ügyesen foltozott hártýára, olasz kézzel szépen,
de hibásan írt codex, melynek kiváló díszét aranyozott nagy Initialisok s a
címlap három széléit elfoglaló arabeszkés ékítmények képezik. Az első
könyvtábla belső borítékán egykorú cursiv írással a codex tartalma olvas-
ható: „In hoc volumine complectuntur: Vita Johannes Scholastici *li*
Abbatis montis Synai.

Liber Johannis Scholastici de spiritualis gradibus scale. Ejusdem
liber unus ad pastorem.

Comendatio praecedentis operis a Johanne Abbate Raitensi.“

1-ső levél innesső lapján az alsó lapszéli ékítmények közt zöld
koszorútól körülvett kék mezőben, fekete holló kifeszített szárnyakkal
látható, csőrében arany gyűrűvel. Ugyane lapon kezdődik a codex
előszava ezen szavakkal: „Hortatus et domine“ etc., végződik a 2-ik
levél túlsó lapján: „Explicit praefatio“; itt Johannes Scholasticus
életrajza következik: „Incipit vita Sancti Johannis Scholastici a Da-
niele monaco sub compedio scripta“; — mely tart egész a 6-ik levél
túlsó lapjáig, hol olvasható: „Explicit vita“; 7-ik levél egészen és a
8-ik innesső lapja az invitatoriumot és Joannes Scholasticus feleletét
foglalja magában: „Incipit epistola Johannis Abbatis Raitensis ad
Johannem Scholasticum, ad describendam spiritualement scalem“ és: „Joannis
responsum“; ugyanazon levél túlsó lapján kezdetét veszi az érdemleges szö-
veg: „Incipit spiritualis gradatio, et primum de perfecta abrenunciacione
seculi, gradus primus. Cum summe incomprehensibilis atque incircum-
scripte bonitatis Deus noster et rex“ etc., végződik 174. levél innesső
lapján: „Explicit gradus XXX et ultimus spiritus scale a Johanne
Scholastico edite mirabiliter et feliciter.“; 174-ik levél túlsó lapján
szerzőnek ily című munkája következik: „Ejusdem ad pastorem liber

incipit in quo agitur qualis esse debeat rationalium omnium pastor. Inferiori quidem libro etc.“ — Végződik a 185-ik levél túlsó lapján: „et perfectione beata est. Explicit liber ad pastorem feliciter“; ugyanott kezdetét veszi a zárszó ezen szavakkal: „Commentatio precedentis operis a Johanne abbate Raitensis cenobii scripta, in quo totum fere opus brevissime et mystice exponitur laudaturque scriptor eximie“, mely a 189-ik levél innenső lapjáig tart, hol a codex következőkép végződik: „Caritas autem Deus est Amen 1470.“ — Alább pedig violaszínű cursiv betűkkel olvasható: „Finivi legendo et signando die 26 Septembris 1470. (Jo.) — E jegyzet a correctortól származik, kinek igazításait a szöveg közt és a lapszéleken gyakran látjuk. A codex iratási ideje tehát 1470, tartalma asketikus s szellemi szerzője egy János nevű szerzetes-barát (* 523 † 606.), kit Scholastikusnak, másképen Climakusnak is neveztek.

Kérdés merül most fel, valjon a codex csakugyan a Corvinák közül való-e? Mire nézve megjegyezzük a következőket:

A kérdéses codex 1-ső levelének alsó lapszélében előforduló holló, kifeszített szárnyain kívül vörös színű lábai és csőre által, de azáltal is, hogy az egész mezőt egymaga foglalja el, különbözik a Corvin-codexekben előfordulni szokott többi hollóktól, melyek rendszeren a 4 pólya és cseh oroszlán vagy egyéb jelvényből összetett kettős címér közepén, kis pajzsban (parmulában) álló helyzetben jönnek elő fekete csőrrel, fekete lábbal. S a hol kivételesen a címlap díszes iconismusában, a címeren kívül még külön is előfordulnak, ott mindenütt fekete csőrrel, fekete lábbal álló helyzetben láthatók.

Ha tehát itten a holló a többiektől eltérőleg fordul elő, úgy ez az első ok arra, hogy a codex corvina-valódiságában kételkedjünk. S habár készséggel beismerjük, hogy írásbeli jellegére, díszítésére nézve a másodrendű Corvin-codexekkel egyenlő, s barna bőrről selyemkapcsok nyomait viselő kötése, a hátsó rész kivételével a XV-ik századból származik, mégis tekintetbe véve, hogy a címérnek szánt kék mező festése semmi politurával nem bír, sőt maga a szín is sokkal világosabb, mint a minőt a többi corvinákban észlelünk, de egyéb oknál fogva is, a hollót Mátyás király idejéből s a codexet az ő könyvtárából valónak nem tartjuk.

[Cod. MSS. Lat. 198.]

(Vége következik.)

AZ ELVESZETT RÉGI MAGYAR NYOMTATVÁNYOKRÓL.

Közlő: Emich Gusztáv.

A „Magyar Könyvszemle“ II-dik füzetében, Szabó Károly úrnak a XV. és XVI. századbeli magyar nyomtatványokról, melyeknek jelenleg egy példánya sem ismeretes, szóló közlése kapcsolatában, fölhívás intéztetik az olvasókhoz, hogy a mennyiben ezen könyvekből némelyiket ismernének, azt a Könyvszemle szerkesztőségével közöljék. Bár nem vagyok azon szerencsés helyzetben, hogy az érintett nyomtatványok valamelyikét magam láttam volna, mégis némi szolgálatot vélek tenni, ha a birtokomban levő Sándor István Könyvesháza példányából, mely mint Jankovich Miklós és később Nagy István szenvedélyes könyvéseinknek „Manuale“-ja, számos sajátkezű pótléket és megjegyzést tartalmaz, az ide vonatkozókat közlöm.

A XII. számú nyomtatvány, Melius Péter. Az igaz keresztyénségnek rövid Fundamentoma. Nyomtatott Debreczenben. 1569. 4-r. Nagy István könyvtárában saját jegyzéke szerint megvolt.

A XIII. számú nyomtatvány, Temesvári István. História az Bátori Istvánnak Alibég ellen való Kenyérmezei Győzedelméről. Debreczen 1569. Nagy Istvánnak szintén megvolt.

A XIV. számú nyomtatvány, „Nagy Báczay Mátyás. Historia az vitéz Hunyadi János erdélyi vajdáról,“ Jankovich szintén azon hiedelemben van, hogy Sándor István csak tévedésből tehette 1570-re 1574 helyett.

A XXIII. számú Tinódi Sebestyén. János király testamentoma. Kolozsvár, 1577. című nyomtatványról Nagy István azt jegyzi meg, hogy könyvtárában megvan.

A XXX. számú nyomtatványt illetőleg, Jankovich szintén csak a debreczeni 1582. kiad. említi s mintán ő sem ismert kolozsvári kiad. egészen, elfogadható Szabó K. úr nézete, hogy itt Toldy a hely idézésében tévedett.

A XXXIV. számú nyomtatvány Idari Péternek, Historia Alexandri Magni 1591-ki kiadása Nagy István jegyzete szerint a Ráday könyvtárban van meg. *)

A XXXVI. számú nyomtatvány Szikszai Fabricius Nomenclatura. Debreczeni 1592-ki kiadása Weigel lipcei könyvárusnak f. évi május 22-én tartott Dr. Lotze-féle könyvárverezésben fordult elő. A XXXIX. számú nyomtatványra nézve, Tinódi Buda városának veszedelméről Sándor J. Könyvesháza 1 lapján Nagy István azon jegyzést teszi „van“.

*) A Ráday könyvtárral a pesti ref. collegium könyvtárába került. F. V.

A magyar irodalom 1876-ban.

Harmadik közlemény.

[Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1876-iki évszámmal vannak jeelve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát, az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.]

Áhitatos foháskodások az isteni gondviseléshez. Kellamesi Melezer István által eszközölt második kiadás. [Egyetemi nyomda. 16-r. 54 l.]

Áldor Imre. Columbus Kristóf. [Történelmi könyvtár. 21. füz. Franklin társulat. 8-r. 118 l. ára 40 kr.]

Áldor Imre. Hun utódok vagy az avar birodalom története. [Történelmi könyvtár. 23. füzet. Franklin társulat 8-r. 95 l. ára 40 kr.]

Áldor Imre. Nagy Károly római császár története. [Történelmi könyvtár. 22. füz. Franklin társulat. 8-r. 96 l. ára 40 kr.]

Áldor Imre. V. Károly császár vagy a trónról a kolostorba [Tört. könyvtár. 27. füzet. Franklin társulat. 8-r. 100 l. ára 40 kr.]

Áldor Imre. XIV. Lajos, vagy Franciaország aranykora. [Történelmi könyvtár. 28. füz. [Franklin társulat. 8-r. 120 l. ára 40 kr.]

Áldor Imre. Széchenyi István gróf vagy Magyarország ujjaszületése. [Történelmi könyvtár. 25. füz. 119 l. ára 40 kr.]

Állattenyésztési füzetek. I. füzet. [Magyar gazdasági egyesület. 8-r. 101 l. ára 1 frt.]

A cs. kir. hadseregbeli altisztek kézikönyve. I. osztály. 1—2. köt.: Szolgálati szabályzat kivonata. A cs. és kir. hadsereg számára. Két rész. 3. kötet: Gyakorlati szabályzat kivonata. A cs. és kir. gyalog csapatok részére. (Exercir-Reglement.) I. rész. A hivat. kiadás valamennyi ábrái. és zenemellékleteivel. 5. köt.: Ratzenhofer G. A cs. kir. osztrák-magyar haderő alakítása és szervezete. Dr. Zweythurm. Katonai egészségügyelet. [Teschen, Prochaska. 16-r. IV. 243 — II. 198—255 és 76. 34 lap. Egy-egy köt. ára 20 kr.]

— Ugyanaz. II. osztály. 1 köt.: A ruházati és felszerelési szabályzatból a cs. kir. gyalogság és vadászcsapatok számára, 24 ábrával. 3. köt.: Az altiszt a terepen. Utmutatás a térkép olvasás-, tájékozás-, terepkitatáshoz és terep-

- felvételhez. 4. köt.: Osztrák-magyar katona-könyv. Hazai emlékezetességek a cs. kir. hadsereg altisztjei s legénysége számára. 16. arczképpel. [Teschén, Prochaska. 16-r. 74, VIII, 96 és VI 184 lap. Egy-egy kötet ára 20 kr.]
- Dr. Angus József.** Bibliai kézikönyv kalauzul a szent írás tanulmányozásához. Magyar fordítás. [Hornýánszky Viktor nyomdája. 8-r. 735 lap.]
- Arányi Béla és Domokos Jenő.** Elemi mértan a középtanodák felsőbb osztályai számára. II. rész: Domokos J. Háromszög-mértan. III. rész: Arányi B. Tömör-mértan. [Zilahy. 8-r. II, 47 és IV, 75 l. ára 40 és 60 kr.]
- Archaeologiai értesítő.** A m. t. akadémia archaeologiai bizottsága közlönye. Szerkeszti Dr. Henszlmann Imre és Dr. Ortway Tivadar. IX. kötet. [Akadémia, n. 8-r. 316 l. ára 3 frt.]
- Balogh Gyula.** Emlékkönyv a Berzsenyi Dániel születésnapjának százados évfordulóján Vas megye közönsége által 1876. május 6—7-én megtartott ünnepélyről. [Szombathely 1876. Bertalanffy könyvnyomdája. 8-r. 78. l.]
- Balogh Tihamér.** A sajátlagos ronesoló toroklob (diphtheritis) ellen alkalmazott gyógykezelő módszerek bírálata. [Lafite és Elsner. 8-r. 73 l. ára 60 kr.]
- Barna Ferdinánd.** A mutató névmás hibás használata. [Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. V. kötet 8. szám. Akadémia. 8-r. 15 l. ára 10 kr.]
- Barth László.** A vasárnapi munkaszünet közegészségi szempontból. Dr. Niemayer Pál nyomán hazai viszonyainkhoz alkalmazva. 2. faret. rajzzal. [„Közegészségi lapok“ szerkesztősége. Lampel bizom. 8-r. 87 l. ára 60 kr.]
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zalamegye történetéhez. I. kötet. 4—5 füzet. [Nagy-Kanizsa, Szerző. 8-r. 195—320 l.]
- Békési Gyula.** Elemi latin nyelvtan. Középiskolák alsó osztályai számára. [Debreczen, ifj. Csáthy Károly. 8-r. VIII, 164 és 5 l. ára 1 frt.]
- Benedek Lajos.** Gyors számoló. Leggyakorlatibb kézikönyv a régi mértékeknek és súlyoknak méter-mértékekre és viszont főbeli átszámítására. A kolozsvári keresked. és iparkamara által ajánlva. 2. kiadás. Magyar-német. [Kolozsvár, Stein bizom. 8-r. 85 l. és 1 tábla, ára 60 kr.]
- Berényi Salamon.** Földrajzi tankönyv. Különös tekintettel az ipar és kereskedelemre a min. tanterv nyomán. III. rész. [Eggenberger 8-r. 94 l. ára 50 kr. kötet 60 kr.]
- Bodnár Zs. és Iványi J.** Magyar olvasókönyv a középiskolák I. és II. osztálya számára. 3. javított kiadás. [Aigner. 8-r. XII, 297 l. ára 1 frt 20 kr.]
- Boissier Gaston.** Cicero és barátai. Tanulmány a Caesar korabeli római társadalom fölött. A m. t. akadémia megbízásából a 3. kiadás után ford. Dr. Csiky Kálmán. [Akadémia 8-r. VI, 436 l.]
- Bohus Rezső.** A szellemi műveltség állapota Magyarországon az Árpádok korszakában. [Bartalits Imre nyomdája. 8-r. 40 l.]
- Bonez Ferencz.** A magyar közigazgatási törvénytudomány kézikönyve. A törvényhozás legújabb állása szerint. 3. kötet. [Athenaeum. N. 8-r. V. 290, II. 389 és II. 288, XII l. ára 7 frt.]
- Borbás Vince.** Észrevételek és phytographiai megjegyzések Janka Viktor „adatok Magyarhon délkeleti flórájához stb.“ czimű czikkére. [Mathemat. és természettudom. közlemények. XIII. köt. 2. szám. Akadémia. 8-r. 25—28 l. ára 20 kr.]
- A budapesti kereskedelmi és iparkamarának jelentése** a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi magyar kir. miniszterhez a kamarai kerület kereskes-

- delmi és forgalmi viszonyairól az 1874. évben. [Pesti könyvnyomda-részenyvtársulat. 8-r. 195 l.]
- Carlyle Tamás.** A francia forradalom. A m. t. akadémia megbízásából ford. Baráth Ferencz. II. kötet. [Akadémia. 8-r. 468 l.]
- Charcot J. M.** Előadások az idegrendszer betegségeiről tartotta Salpêtriére kórházban. Összegyűjté és közlé Bournéville. A 2. kiadás után fordította Azary Ákos. [A magyar orvosi könyvkiadó-társulat könyvtára 27. köt. 1875. Társulat sajtója. 8-r. XVI, 332 l. 26 fametszet és 10 színyyomatu tábla.]
- Chateaubriand M. le vicomte de.** A kereszténység szelleme. Francziából fordította Gubicza István. 2 kötet. [Hunyadi Mátyás intézet. 8-r. XVIII 299 és 283 l. ára 2 frt 50 kr.]
- Cherbuliez Viktor.** Méré Paulina. Regény levelekben. Fordította Julia. Két kötet. [Kolozsvár, Stein János. 8-r IV. 1—224., IV 225—444 l. A két kötet ára 2 frt.]
- Cherbuliez Viktor.** Saint-Maur kisasszony jegyese. Regény. Francziából ford. Visi Imre. [Athenaeum. 8-r. 275 l. ára 1 frt 40 kr.]
- M. T. Cicero** kiszemelt szónoklatai. I. füzet. Fordította Sárváry Béla. [Ókori classikusok. Római remekírók magyar fordításban. Lampel Róbert. 8-r. 128 l. ára 40 kr.]
- Csanády Gusztáv.** A must és bor főbb alkatrészeinek meghatározási módszerei. 18 ábrával. A m. t. akadémia által Vitéz-jutalommal koszorúzott pályamunka. [Akadémia. 8-r. 51 l. ára 40 kr.]
- Csukási József.** Bismark. Élet- és jellemrajz. [Történelmi könyvtár 20 füzet. Franklin társ. 8-r. 111 l. ára 40 kr.]
- Currie J.** Az iskolai nevelés elvei és gyakorlata. Tanítók, tanítóképezdék, s felsőbb paed. tanfolyamok részére. Angolból átdolg. Bihari Péter. I. kötet. [Aigner. 8-r. VIII, 183 l. ára 1 frt 20 kr.]
- Curtius Ernő.** A görögök története. A m. t. akadémia megbízásából a 4-ik javított kiadás után fordítja Fröhlich Róbert. II. kötet. [Akadémia. IV. 471 lap.]
- Deák Ferencz emlékezete.** Két beszéd és egy költemény, melyek a kolozsvári tudomány-egyetem által 1876. márczius 19. és a kolozsv. ev.-reform. főtanoda által 1876. márcz. 25. tartott emlékünnepeleken elmondattak. [Kolozsvár, Stein János 4-r. 23 lap ára 30 kr.]
- Dely Mátyás.** Állatorvosi jó tanácsok. I. könyv: Az állat és élete. [Falusi könyvtár 19. füzet. Franklin társulat. 8-r. 127 l. ára 50 kr.]
- Demjén János.** A magyar birodalom országainak megyénkénti cím- és helységkönyve. I. füzet. Abauj-Tornam. [Magyar-német. Grimm Gusztáv. 8-r. 48 l. ára füzve 1 frt. Térképpel 1 frt 50 kr]
- Dobos János.** Bibliai történetek. A helvét vallásu ifjúság számára. 8. kiadás. [Bucsanszky. 8-r. 228 l. ára kötve 42 kr.]
- Domokos Jenő.** Lásd: Arányi és Domokos.
- Dorner József.** Az ásványtan elemei algymnasiumok s alreáliskolák számára. 3. átdolg. kiadás. 21 ábrával. [Lauffer. 8-r. 76 l. ára kötve 50 kr.]
- Döntvénytár.** Magyar kir. Curia határozatai. Gyűjtötték: Dárday, Gallu, Zlinszky. XIV. folyam. [Franklin társ. 8 r. IV. 47 és 208 l. ára 2 frt.]
- Dumas Sándor.** Bragelonne gróf, vagy tíz évvel később. [A „három testőr“ és „húsz év múlva“ regények folytatása és vége.] Tört. regény. Ford. Ásványi

- Ferencz. 18 kötet. [Mehner. 16-r. 196, 204, 215, 206, 190, 198, 204, 207, 189, 201, 206, 216, 198, 192, 189, 182, 185 és 196 lap, ára 10 frt 80 kr.]
- Ebenhösch Ferencz.** A Budapesten rendezett iparmű- és történelmi-emlék kiállításra Dr. Zalka János győri püspök által küldött egyházi műtárgyak és régiségek. [Győrött, Sauervein Géza nyomdája. 8-r. 8 l.]
- Ebenspanger János.** Földrajz a hazai népiskolák 5-ik osztálya, illetőleg 5. évfolyama számára. A m. miniszteri tanterv alapján. [Franklin társ. 8-r. 148 l. ára 50 kr.]
- Egyházi rendszer,** elfogadva a Dunántuli egyházkerület részéről Pápán 1875l. évben tartott kerületi gyűlés jegyzőkönyvének 2-ik pontja alatt hozott végzés szerint. [Győrött, Czéh Sándor nyomdája. 8-r. 71 l.]
- Emlékkönyv** a Berzsenyi Dániel születésnapjának százados évfordulóján Vasmege közönsége által 1876. májushó 6-án és 7-én megtartott ünnepélyről. Szerkesztette Balog Gyula. [Szombathely, Bertalanffy könyvnyomdája. 8-r. 78 lap.]
- Erődi Béla** A magyar nemzeti irodalom története Az új tanterv alapján közep-tanodák felsőbb osztályai számára. [Aigner. n. 8-r. VIII, 163 l. ára 1 frt 20 kr.]
- Értekezések a matematikai tudományok köréből.** IV. kötet. 6-ik sz. [L. Hunyady Jenő].
- Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.** V. kötet. 7—9-ik szám. [L. Télfy Iván, Barna Ferdinánd és Imre Sándor.]
- Értekezések a társadalmi tudományok köréből.** IV. kötet. 2—3-ik sz. [L. Wenzel Gusztáv és Tóth Lőrincz.]
- Értekezések a Természettudományok köréből.** VII. köt. 1—3-ik sz. [L. Fleischer Antal, Haberern Jonathan és Schuller Alajos.]
- Értekezések a történelmi tudományok köréből.** V. köt. 6-ik sz. VI. köt. 1—2. [L. Wertheimer Ede. Ortray Tivadar és Nagy Iván.]
- Fábián János.** Isten ígéje szentbeszédekben. I. évf. 1 6. füz. [Esztergom, Buzárovits Gusztáv. 8-r. 288 l. 12 füzet előfizetési ára 2 frt.]
- Falusi könyvtár.** 1. 18. 19. füzet. [L. Farkas Mihály, Kodolányi Antal és Dely Mátyás.]
- Farkas Mihály.** Magyar kertészkönyv. A belterjes kertgazdászat foglalatja. Számos metszetekkel. [Franklin társ. 8-r. 408 l. ára 2 frt.]
- Farkas Mihály.** Magyar méhészkönyv. 3. kiad. [Falusi könyvtár. I. Franklin 8-r. 112 l. ára 50 kr.]
- Fejes István.** Temetési beszédek. I. füz. [S.-A.-Ujhely, Klein Alfréd 8-r. 140 lap, ára 1 frt.]
- Ferenczy József.** A szellemész [spiritista]. Öntapasztalataiból merítve. [Aigner biz. 8-r. 57 l. ára 50 kr.]
- Féval Pál.** Az Ötök. Regény. Franzeziából ford. Mártonffy Frigyes. 5. kötet. [Kilián. 8-r. 208, 158, 160, 159, és 248 l. 5 frt.]
- Findura Imre.** Rimaszombat története. Jeles kútfők nyomán. [Eggenberger. 8-r. VIII. 108 l. 1 frt 20 kr.]
- Dr. Fleischer Antal.** Vizsgálatok a kolozsvári m. kir. tudom. egyetem vegytani intézetéből. III—V [Értekezések a természettudományok köréből. VII. kötet. 1. sz. Akadémia. 8-r. 28 l. 20 kr.]

- Földvály Ákos.** Attila elődei. Történeti tanulmány a szittya fajokról. [Kassa. Werfer Károly. 8-r. 206 l. 1 frt 50 kr.]
- Főpásztori dícsfűzér,** melyet Kubinszky Mihály tinnini fölszentelt püspök, fölszenteltetésének örömmünepén áldozott Jézus társasága kalocsai érseki főgymnasia növeldeje és társodája 1876. ápril. [Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 2-r. 8 l.]
- Főrendi Ház jegyzőkönyve.** [Az 1875. évi augusztus 28-ra kihirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. I. kötet. 1—80.]
- Főrendi Irományok.** Az 1875. évi augusztus 28-ra kihirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. I. köt. X. 410 l. Tartalom, s tárgymutató.]
- Főrendi Napló.** [Az 1875. évi augusztus 28-ra kihirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. I. köt. 1—160.]
- Freemann E. A.** A világtörténelem. Polg. iskolák és tanítóképző intézetek számára és magánhasználatra. Angolból átdolg. dr. Marcali Henrik. [Aigner. 8-r. II. 272 l. ára 1 frt 50 kr.]
- Frey József** Az 1871—1873. évben Magyarország keleti részeiben gyűjtött növények jegyzéke. Német kézirat után közli dr. Borbás Vincze. [Mathem. és és természettud. közlemények. XIII. köt. 4. szám. Akadémia. n. 8-r. 65—130 lap, ára 40 kr.]
- Fürdők István.** Tereptan és Tereprajztan. Tekintettel a terepnek katonai czélokra való leírására. I. füz. [A „Honvédkönyvtár“ 7-ik kötete. Pesti könyvnyomda-résztvénytársaság. 8-r. 64 l. Egy füzet ára 40 kr.]
- Gonda Béla.** A Torontálmegyei (Tisza-Marosi) ármentesítő társulat eddigi működése és szervezete. [Athenaeum nyomdája. Szerző 8-r. 16 l. ára 30 kr.]
- Gyertyánffy István.** Az ellenzéki szellem az iskolában. [Aigner bizom. 8-r 47 l. ára 30 kr.]
- Gyurits Antal.** Magyarok története. Tanodai és magánhasználatra vezérfonalul az első oktatásban. 5. kiadás. [Lauffer. 8-r. IV. 98 l. ára 40 kr.]
- Haberern Jonathán. B.** Prónay Gábor emléke. [Értekezések a természettudományok köréből. VII. köt. 2. sz. Akadémia. 8-r. 20 l. 12 kr.]
- Hajnalpír.** Első vallásos oktatás kis gyermekek számára. Magyar nyelvre ford. Dr. Kiss Áron. [Hornvánszky Viktor nyomdája. 8-r. 91 l.]
- Heinrich I. B.** Hittudományi dogmatika. Magyarítá Zoványi Mihály. I. kötet. [A külf. kath. theologiai irodalom tárháza. I. évf. II. köt. Tettey. 8-r. 1—160 lap, ára 1 frt.]
- Hieser József.** Rajzoló mértan. Reál- és ipartanodák használatára. Ford. dr. Szabóky Adolf. XV kőtablával. 3. jav. kiadás. [Lauffer. 4-r. 48 l. ára 2 frt.]
- Hofer Károly.** Rendszeres franczia nyelvtan a középtanodák felsőbb osztályai számára. [Aigner. 8-r. VI. 226 l. ára 1 frt 40 kr.]
- A franczia nyelv módszeres tankönyve. Dr. Mager nyomán. I. rész. 3. bőv. és jav. kiad. [Aigner. 8-r. VI, 102 l. ára 60 kr.]
- Hoffer Endre.** Az 1848-ki reakcio és ellenforradalom. Rogge Walter után. [Aigner. 8-r. IV, 268 l. 1 frt 50 kr.]
- Hoffmann Ferencz.** A föld alatt. Németből. [Pfeifer. 16-r. 92 l. ára 50 kr.]
- A jó tanács megtermi a maga gyümölcsét. Németből. [Pfeifer. 16-r. 90 lap, ára 50 kr.]

- Hoffmann Ferencz.** A tengeren tul. Elbeszélés. [Athenaeum. 16-r. 88 lap ára 50 kr.]
- Ki hogy viseli magát, úgy veszi hasznát. [Pfeiffer. 16-r. 184 l. ára 50 kr.]
  - Szivtelenség és jószívűség. [Pfeiffer. 16-r. 152 l. ára 50 kr.]
  - Vidor Perkó. Elbeszélés. [Athenaeum. 16-r. 110 l. ára 50 kr.]
- Hogyan neveljük gyermekeinket?** Nehány szívből eredő szó az ifjú anyákhoz. [Pfeiffer bizom. 8-r. 157 l. ára 20 kr.]
- Honvédkönyvtár.** 7. 11. kötet. [L. Fűrők István és Kárpáthy Kamill.]
- Horváth Farkas.** Értekezés az árnyékszékrendszerek felett [Neuer Ignác nyomdaja. 8-r. 11 l.]
- Horváth Géza.** Monographia Lygaeidarum Hungariae. Magyarország bodobács-féléinek magánrajza. Magyar és latin szöveggel. [Természett. társulat. 4-r. VI és 102 l. ára kötve 2 frt 50 kr.]
- Hunfalvy János.** Földrajz a középiskolák használatára. IV. kötet. Ausztrália, Polynézia, Amerika s a felfedezések vázlata. [Athen. 8-r. 146 lap, ára 80 kr.]
- Hunyady Jenő.** A kupszeleten fekvő hat pont feltételi egyenletének különböző alakjairól. [Érték. a math. tud. kör. IV. kötet. 6. szám. Akadémia. n. 8-r. 23 l. ára 20 kr.]
- Ifjúsági iratok.** Angol remekírók műveiből. Szerk. Vachott Sándorné. [Franklin társulat. 8-r. IV. 215 l. ára 1 frt 40 kr.]
- Igazságügyi rendeletek 1875.** II. f. [Franklin társ. 8-r. 49—131 l. ára 50 kr.]
- Ihász Gábor.** Magyar nyelvtan az algymnasium I. II. III. osztálya és a reál-tanoda használatára. 18. uolag átdolg. kiad. [Lampel. 8-r. IV. 288 l. ára 1 frt.]
- Imre Sándor.** Nyelvtörténeti tanulságok a nyelvújításra nézve. [Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. V. k. 9. sz. Akad. 8-r. 97. l. ára 60 kr.]
- Jády József.** Ékesszólástan. Tanodai- és magánhasználatra. [Pápa, a ref. főtanoda betűivel. 8-r. 105 l. ára 80 kr.]
- Jánosi Ferencz.** Föld- és természetrajz népiskolák számára. 5. megjobb. kiadás. [Franklin. 8-r. 208 l. ára 40 kr.]
- Jókai Mór.** A debreczeni lunatikus. Elbeszélés. [Athenaeum. 8-r 141 lap. ára 80 kr.]
- Jókai Mór.** Az elátkozott család. Regény, 2. kiadás, 3. füzetben. [Jókai M. munkái. Népszerű kiadás 95—97. Franklin társulat. 8-r. 117, 127, 135 l. Egy-egy füzet ára 40 kr.]
- Jókai Mór.** Egész az északi polusig! vagy: Mi lett tovább a Tegetthoffal? Regény egy a hajón hátramaradt matróz feljegyzései után. 2. köt. [Athenaeum. 8-r. 156 és 174 l. ára 1 frt 80 kr.]
- Jókai Mór.** A régi jó táblabírák. Regény. 3. kiadás. 3. kötet [Franklin társulat. 8-r. 197, 209 és 217 l. ára a három kötetnek 5 frt.]
- Józsa Géza.** Kis szinpad. Színművek, uri gyermekek számára. [Ifjúsági könyvtár. 16. füzet. Lampel Robert. 8-r. 40 l. ára 50 kr.]
- Kautz Gyula.** Politika és Országásztan. 2. telj. áldolg. kiadás. III. és utolsó füzet. [E ezímen is: „A politikai tudomány kézikönyve.“ Franklin társulat. n. 8-r. XVI. 425—597 l.]
- Kautz Gyula.** A politikai tudomány kézikönyve. 2. telj. átdolg. kiadás [E ezímen is: „Politika vagy országásztan.“ Franklin társulat. N. 8-r. XVI. 597 l. ára 5 frt 50 kr.]

- Károly Gy. Hugó.** Abaujmegye XVI. századbéli műveltség-történelméből. [Tetty és társa. 8-r. II. 71 l. ára 1 frt.]
- Kárpáthy Kamill.** Katonai irálytan. A m. k. honvédség használatára 185 minta és példával. A m. kir. honvédelmi miniszter által elfogadott tan- és kézikönyv. 1, 2, 3. füzet. [A „Honvédkönyvtár“ XI. kötete. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 192 l. Egy füzet ára 40 kr.]
- Képviselőházi irományok.** [Az 1875. évi augusztus 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. V. kötet. 137—397 lap, tartalom. VI. kötet. 397 l. tart. VII. 1—320. VIII. 1—40.]
- Képviselőházi jegyzőkönyv.** [Az 1875. évi augusztus 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. I. kötet. 289—378 l. II. 1—32]
- Képviselőházi napló.** [Az 1875. évi augusztus 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. V. kötet. 406 lap tartalom, név- és tárgymutató. VI. 1—208.]
- Kertbeny Károly.** A magyar nemzeti és nemzetközi irodalom könyvészete. 1441—1876. 12 szakfüzetben. I. füzet: A magyar irodalom a világirodalomban. A magyar művek idegen nyelven, önállóan megjelent fordításainak könyvészeti kimutatása. [Német jegyzetekkel, Tetty és társa. 8-r. VIII, 75 l. ára 80 kr.]
- Dr. Kézmárszky Tivadar.** A szülészet tankönyve bábák számára. II. rész. Lafite és Elsner. 8-r. 121—246 l. ára az I. részzel együtt 1 frt 50 kr.]
- Kiss Áron és Öreg János.** Nevelés és oktatás. [Rosenberg. 8-r. VI. 112 l. ára 1 frt.]
- Kiss József** költeményei. [Szerző tulajdona. Franklin társulat bizom. 8-r. VIII. 160 l. ára 2 frt.]
- Kiss Mór.** A végrendeleti alakok kifejlődési története Justinian császár törvényhozásáig bezárólag. A kolozsvári m. kir. tudom. egyetem által Kolozsvár városa részéről kitűzött díjjal koszoruzott pályamunka. [Kolozsvár. Bp. Tetty és társa bizom. 8-r. 159 l. ára 1 frt 20 kr.]
- Kodolányi Antal.** A lótenyésztés mint a mezei gazdasági állattenyésztés egyik ága. [Falusi könyvtár 18. füzete. Franklin társulat. 8-r. 112 l. ára 50 kr.]
- Kollerffy Mihály.** Magyarország igazolt ügyvédeknek és kir. közgyegyzőinek kamarák és székhelyek szerinti név- és lakjegyzéke. [A Budapesti Közlöny és az ügyvédi kamarák által beküldött hiteles adatok alapján.] [Nágel. 8-r. 160 l. ára 1 frt.]
- Dr. Koos Gábor.** Vegytan közléptanodai s magán használatra. Különösebben reál-, gazdasági- és keresk. tanintézetek számára. Legújabb adatok nyomán. Szövegbe nyomott számos ábrával. [Debreczen Ifj. Csáthy Károly. 8-r. IV. VII. 232, 127 l. ára 2 frt. 60 kr.]
- Koroda Pál.** A tulvilág komédiája. Drámai költemény. [Tetty és társa bizom. 12-r. 50 l. ára 1 frt.]
- Koronka Antal.** Kehidai Deák Ferencnek emlékére tartott egyházi gyászbeszéd. Torockzón apr. 9. 1876. [Kolozsvártt. A hallgatók költségén. 8-r. 30 l.]
- Kovács Lajos.** Bibliai történetek a 3. elemi osztály számára. 2. kiad. [Debreczen Telegdi K. Lajos. 8-r. 79 l.]

- Kovács Lajos.** Vezérkönyv a bibliai történetek népiskolai tanításában. Kehr, Wangemann és Itzerott nyomain. A tiszántuli ref. egyh. kerület népisk. tanterve alapján. [Debreczen, Telegdi. IV. 183 l. ára 84 kr.]
- König Ewald Gusztáv.** A bűn útján. Regény. Ford. Gyűrom Antal 3—9 füzet. [Nagy-Kanizsa Fischel Fülöp. 8-r. 97—432 l. egy füzet ára 20 kr.]
- Környei-Mayer.** Alkotmánytan vagy a polgári jogok és kötelességek. A nép- és polgári iskolák számára. IV. bővít. és módosított kiadás. [Lampel, 8-r. 84 l. ára 36 kr.]
- Körösi József.** A pestvárosi kolerajárvány 1872 és 1873-ban. Külön lenyomat a „Pestváros halandósága 1872 és 1873-ban“ czimű munkából. [Város tulajd. Ráth bizom. 8-r. 18 l. ára 50 kr.]
- Krisz Ferencz.** Szemléleti mértan a középiskolák alsóbb oszt. számára. I. rész. Síkalaktan. 164 ábrával és 10 könyom. táblával [Franklin társ. N. 8-r. VIII. 120 l. ára 1 fnt 50 kr.]
- Kussinszky Arnold.** Égi szövétnék. A katolikus tanuló ifjúság használatára. 3. kiadás. [Kassa, Werfer Károly. 8-r. 212 l.]
- Kuttner D.** Métermérték-árkiszámítási és átváltoztatási minták az uj suly-, folyadék- és hosszsmértékhez. [Wodianer. 16-r. 32 l. ára 12 kr.]
- Kuttner Sándor.** A magyar irodalomtörténet rövid vázlata. Polgári és magániskolák számára. 2. bővített és javított kiadás. [Magyar-német. Lampel. 8-r. 35 l. ára 20 kr.]
- Laveleye Emil.** A protestántizmus és katholicizmus a nemzetek szabadságához és jólétéhez való viszonyában. Magyarra fordította Debreczeni M. Sándor. Gladstone levele hozzáadásával bővíté s kiadta Balogh Ferencz. [Debreczen Telegdi Lajos bizom. 8-r. II. 35 l. ára 30 kr.]
- Lubbock, Sir John.** A történelem előtti idők megvilágítva a régi maradványok s az ujabbkori vadnépek életmódja és szokásai által. Az eredeti 3. kiadás után fordította Öreg János. A fordítást átvizsgálta Pulszky Ferencz. I. kötet. 3. műlappal és 198 a szöveg közé nyomott fametszetű ábrával. [Természett. társulat. 8-r. XXIV. 350 l.]
- Lukács Béla.** Ausztria és Magyarország pénzügyei és adórendszere. [Aigner. 8-r. 308 l. ára 2 fnt.]
- Lutter Nándor.** Betűszám tan az uj tanterv szerint a középtanodák felsőbb osztályainak számára. 4. kiadás. [Franklin társulat. n. 8-r. VII. 407 l. ára 3 fnt.]
- Macaulay.** Anglia története II. Jakab trónralépte óta. Fordította Csengery Antal. 2. átnézett kiadás. II. kötet. [Akadémia. 8-r. 640 l.]
- Macaulay T. B. Milton.** Angolból fordította B. P. [Olesó könyvtár 24. sz. Franklin társ. 8-r. 77 l. ára 20 kr.]
- Madzsar János.** Nyelvtani példatár. Három füzet. A II., III. és IV. osztály számára. [Zilahy. 8-r. 16, 10 és 32 l. ára 12 kr., 12 kr. és 20 kr.]
- Madzsar János.** Vezérkönyv a magyar nyelv tanításában. Tanítóképezdék és néptanítók számára. I. és II. füzet. Népiskolai II. és III. osztály. III. füzet. Népiskolai IV. osztály. [Zilahy. 8-r. 24, 8 és 43 l. ára I., II. füzet 24 kr., III. füzet 36 kr.]

Magyarország érdekei és a vámügy. [Aigner. bizom. 8-r. 40 l. 40 kr.]

Mathematikai és természettudományi közlemények. Vonatkozólag a hazai viszonyokra. Kiadja a m. t. akadémia mathem. és természettud. állandó bizottsága. Szerkeszti Szabó József. XI. köt. 1873. XII. köt. 1874. [Akadémia. 8-r. XVI. 362 l. 4 tábla, 1 térkép és XVI. 216 l. 2 térkép. Ára 2 frt 10 kr. és 1 frt 50 kr.]

Mathematikai és természettudományi közlemények. XIII. köt. 2—5-ik szám. [L. Borbás Vincze, Freyn József, Ormay Sándor és Moesáry Sándor.]

Matolay Elek. A tornázás története a tornatan alapfogalmai elméletének s kezelésének főelvei. [Légrády testv. 8-r. III. és 80 l. 60 kr.]

Matyasovszky J. A Duna-meder földtani viszonyainak befolyása Budapest és környékeinek vízáradására. [Szerző. 8-r. II. 11 l. 1 köny. táblával. ára 30 kr.]

Mayer Miksa. Rövid alkotmánytan osztatlan népisk. számára. [Lampel. 8-r. 24 l. 16 kr.]

Mezey Ernő. A polgári házasság. [Rosenberg testv. biz. N. 8-r. 24 l. ára 30 kr.]

Mihálovics Béla. Molnár István. Emlékirat a Kis-Kun-megye ügyében. [Frankl. társ. nyomdája. 8-r. 13 l.]

Dr. Misner Ignác. Behozassék-e nálunk a kényszeregység? [Külön lenyomat a magyar jogászggyűlés évkönyvéből. Zilahy Sámuel. 8-r. 27 l. ára 30 kr.]

Mitterdorfer Gusztáv. Mosaik. Szabadkőművesi jelzések magyarázatai különös figyelemmel a Magyarország Nagy Oriense védelme alatt dolgozó tt. . . re. [A „Hungaria“ páholy tulajdona. 8-r. 53 l.]

Mocnik Ferencz. Számítástan. (Arithmetica.) Alsó gymnasiumok és reáltanodák számára. Ford. Szász Károly. 9-ik, a hazai viszonyokhoz alkalmazott, magyar kiadás. I. rész: az I. és II. osztály számára. [Franklin. 8-r. 183 l. ára 60 kr.]

— Számítan középtanodák számára. A 20-ik átdolg. ered. kiad. után — kül. tekintettel a méter rendszerre — Dr. Szabóky Adolf által. 9-ik, jogosított magyar kiadás. I. rész. I. és II. osztály számára. [Lampel. 8-r. 208 l. ára 90 kr.]

Mocsáry Sándor. Adatok Zemplén- és Ung megyék faunájához. Jelentés az 1874. év nyarán e megyék területén gyűjtött állatokról. [Mathem. és természett. közlemények. XIII. köt. 5. sz. Akadémia. n. 8-r. 131—185 l. ára 40 kr.]

Nagy Iván. Az utolsó árpád-házi király trónra lépte. Székfoglaló értekezés. [Érték. a tört. tud. kör. VI. köt. 2. szám. Akadémia. n. 8-r. 21 l. ára 20 kr.]

Nappelkölte. 39. ótestamentomi történet jó gyermekek számára. Magyar nyelvre ford. Dr. Kiss Áron. [Hornýánszky Viktor nyomdája. 8-r. 111 l.]

Nemeskey Andor. Az elmélkedő hitszónok. Elmélkedések az év minden vasár- és ünnepnapjára. [Hunyadi Mátyás intézet. 8-r. VI, 423 és IV l.]

Német Károly. Keresztýén hiterősítő könyvecske. I. rész: A szentségekről. [Sz. Fehérvár. Klökner. 8-r. IV. 24 l. ára 20 kr.]

— Ugyanaz. II. rész: Erkölestan. [Ugyanott. 8-r. 32 l. ára 20 kr.]

— Vezérfonal keresztýén gyermekek első vallásoktatásában. Elméleti rész. [Ugyanott. 8-r. 30 l. ára 20 kr.]

Nemzeti színház könyvtára. 100. 101. 102. füz. [L. Sardou Viktor. és Zichy Géza.]

Neumann Soma. A világtörténet tankönyve. III. köt. Ujkor. [Tetty és Társa. 8-r. XVI. 216 l. 1 frt.]

- Ney Ferencz.** Gyakorlati német nyelvtan Ollendorff tanmódszere alapján. Tanodai és magánhasználatra. 13. kiad. [Lampel. 8-r. IV. 486 l. ára kötve 1 frt 80 kr.]
- Öleső könyvtár.** 24-ik sz. [L. Macaulay.]
- Ormay Sándor.** Az 1868. évi földrengés Jászberényben. [Mathem. és természettud. közlemények. XIII. köt. 3 sz. Akadémia. 8-r. 59—64 l. ára 10 kr.]
- Az országos nőiparegyület évkönyve az 1875-ik évről. [Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 43 l.]
- Ortvay Tivadar.** Margum és Contra-Margum. (Castra Augusto Flavianensia. vagy Constantia) helyfekvése. Források és közvetlen helybuvárlat alapján, [Értek. a tört. tud. köréből. VI. köt. I. sz. Akad. n. 8-r. 70 és IV l. ára 45 kr.]
- Ó-szövetségi Szent-történetek.** II. elemi osztály számára. [Debreczen, Városi könyvnyomda. 8-r. 16 l.]
- P. Ovidii Nasonis Carmina selecta.** Szótárral ellátta Veress Ignác. 3. jav. kiad. [Szótárgyűjtemény II. sz. Lampel Robert. 8-r. 180 l. ára 1 frt 30 kr.]
- Ölvedy Károly.** A gyakorlott vadász. Magában foglalja a fázán és fogoly tenyésztést, ugyesint minden vad ismertetését, a vadászat különböző ágait stb. Többrendű ábrával. [N.-Kanizsa. 8-r. IV. 239 lap. Budapest. Tettey. ára 2 frt 50 kr.]
- Őri G. György.** Negyedik Béla király a Margitszigeten vagy a margitszigeti apácák. Történelmi színmű egy felvonásban, hiteles kútforrások után. Pótfűzet a „Margitsziget történelme“ cz. műhöz. [Kassa. Pannonia kiadó-részvénytársaság. 8-r. 48 l. ára ábrákkal 50 kr.]
- A herezeg Pálffy serlegre vonatkozó adatok. [Hornvánszky Viktor nyomdája. 8-r. 4 l.]
- Pály Ede** szentbeszédei. I. köt. [Ungvár. Pollaese Miksa 8-r. 65 l.]
- A pap a világban.** II. [Eger. Érseki lyceumi nyomda. 8-r. 285 l. ára 80 kr.]
- Pauler Gyula.** Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése. 1664—1671. Két kötet. [Akad. 8-r. X. 412, és 459 lap, ára kötve a m. t. akad. „Könyvkiadó vállalata“ pártoló tagjainak 3 frt 50 kr.]
- Pellet Ödön dr.** Primicia beszédek [Székesfehérvárott. Vörösmarty nyomda. 8-r. 108 l. ára 1 frt.]
- Dr. Ploetz Károly.** Syllabaire français. Első oktatás a franczia nyelvben. A 14. eredeti kiadás után Második kiadás. [Lampel Robert 8-r. 183 l. ára 40 kr.]
- Ponson du Terrail.** Rocambole Londonban. Regény. Francziából ford. Mártonffy Fr. 9 kötet. I. II. A londoni nyomor. III. Tolvajok negyede. IV. A száraz malom. V. VI. A madárkalit. VII—IX. Shoking viszontagságai. [Pfeifer bizom. 8-r. 150, 149, 175, 200, 160, 159, 157, 160 és 199 l. ára 9 frt.]
- Pressler Miksa Róbert.** Erdészeti köbözési táblák a méter-rendszer alapján erdészek, mérnökök, építők, fakereskedők használatára. Az árvai uradalom megbízásából hazai viszonyainkra alkalmazta és kiadta Rowland Robert. [Tettey és társa. 8-r. VIII. 64 l. 1 frt.]
- Ranke János.** Az ember-élettan alapvonalai tekintettel az egészségügyre. Orvosok és orvostanhallgatók gyakorlati igényeihez alkalmazva magántanulásra. A 3-ik átdolg. kiadás után magyarra ford. id. dr. Purjesz Zsigmond. II. köt. [Orvosi könyvkiadó-társ. 8-r. XI. 461 l.]
- Reischl Károly Vilmos.** Munkáskérdés és socialismus. Tudományos szakmunkák

- nyomán átdolgozta a budapesti központi növendékpapság magyar egyház-irodalmi iskolája. [Munkálatok. 39. folyam. Egyh. irod. iskola. N. 8-r. XIX. 352 l. ára 1 frt 80 kr.]
- Ministeri rendeletek a kereskedelmi törvény (1875. 37. t. cz.) életbeléptetése tárgyában. [Pfeifer. 16-r. 60 l. ára 20 kr.]
- Rendeletek és rendszabályok. Az 1875. XXXVII. kereskedelmi törvényre vonatkozó. Hivatalos kiadás. [Vodiáner. 16-r. 50 l. ára 20 kr.]
- Ribáry Ferencz. A Claudiusok története. I. kötet Tiberius kora. [Athenaeum. N. 8-r. 184 l. ára 1 frt 50 kr.]
- Riedl Szende. Német gyakorló és olvasókönyv. 4. javított és bővített kiadás. [Lampel Robert. 8-r. 256 l. ára 1 frt.]
- Riesz Gáspár. Tükördarabok Nogáll kátéjából szemben Deharbe „magyar“ kátéjával. [„Hunyadi Mátyás“ nyomda. 8-r. 48 l.]
- Roder Adolf. Levélszerinti oktatás a német nyelv öntanulására. Toussaint-Langenscheidt tanmódszere alapján. 12. 13. 14. levél [Grimm Gusztáv. 8-r. 177—224 l. Egy levél ára 20 kr.]
- Roder Adolf. Magyar és német beszélgetések könyve vasuti, gőzhajózási és távirdai hivatalnokok számára. Ungarisch-deutsches Conversations-Buch stb. [Grimm G. N. 8-r. II. 158 l. ára 2 frt 50 kr.]
- Rodiczky Jenő. A méhről való ismereteink s a méhészeti elmélet. [Elméleti és gyakorlati méhészet. I. köt. M.-Ovár. 8-r. VIII. 143 l. Bécs, Faesy és Friek, Bp. Tettey bizom. Ára 1 frt 30 kr.]
- Roller Mátyás. A métermérték a háztartásban és kereskedésben. 2. bőv. kiadás. [Kókai. 16-r. 24 l. ára kötve 25 kr.]
- Róth Samu. Fazekasboda-mórággyi hegyláncz (Baranya megye) eruptív kőzetei. Külön lenyomat a m. kir. földtani intézet évkönyve IV. kötetéből. [Kilián bizománya. 8-r. 28 l. ára 10 kr.]
- Ságh József. Rövid vezérfonal az énekoktatás rendszeres előadásához a népiskolákban. Kothe után szabadon. [Tettey és társ. 8-r. 61 l. ára kötve 1 frt.]
- Salamín Leo. Francia olvasókönyv reáltanodák és gymnasiumok használatára. II. rész. [Lauffer. 8-r. 123—322 és XCIII l. ára 1 frt 60 kr.]
- Sardou Viktor. Az új ezég. Színmű. Ford. Náday Ferencz. [Nemz. színház könyvtára. 101. füzet. Pfeifer. 8-r. 49 l. 40 kr.]
- Sardou Viktor. Samu bácsi. Színmű. 4 felvonásban. Ford. Feleki József. [Nemz. színház könyvtára 100. füz. Pfeiffer. 8-r. 110 l. 40 kr.]
- Dr. Schenzl Guido. Útmutató meteoritek megfigyelésére. [A kir. m. Természettudományi társulat. 8-r. 18 l.]
- Schulez József és Ángyán György. A vajdahunyadi vár restaurálásának története. Különös tekintettel az ott történt károk és visszaélésekre. [Pécsett. Ifj. Madarász Endre. 16-r. 38 l.]
- Schuller Alajos. A légnyomás változásainak pontos meghatározásáról. [Érték a természett. köréből. VII. köt. 3. sz. Akadémia. 8-r. 13 l. ára 10 kr.]
- Sretvizser Lajos. A népnevelésügy a bécsi nemzetközi kiállításon 1873-kan. Tekintettel hazánk-, különös tekintettel a főváros tanügyi viszonyaira. 2. jutányos (czipm-) kiadás. (Kókai. 8-r. VI. 90 l. ára 40 kr.)

- Stein Lőrincz.** A nő a nemzetgazdászati terén. Németből: Sz. Brankovics György. [Tettyey. 8-r. 58 l. ára 60 kr.]
- Szabályrendeletek,** ministeri, a kereskedelmi törvény életbeléptetése érdekében. [Eggenberger. 16-r. 163—192 lap, ára 20 kr.]
- Szabó József.** Ásványtan. Felsőbb tanításra és gyakorlati használatra. (1 köny. tábla és 510 fametszvény.) 3. kiad. újból átdolg. s tetem. bővítve. [Franklin társ. 8-r. XVI. 614 l. ára 4 frt 80 kr.]
- Szász Gerő.** Corday Charlotte. Költői beszély. [Athenaeum. 12-r. 120 lap, ára 1 frt 30 kr.]
- Szász Gerő.** Deák Ferencz emlékezete. Az erdélyi ev. ref. egyház. igazg. tanácsa által elrendelt Deák gyászünnepeken apríl 2-án, 1876-ban, a kolozsv. b. farakasztvai templomban. [A tiszta jövedelem a Deák emlékszóborra fordítatik. Kolozsvártt. Stein. 8-r. 19 l. ára 30 kr.]
- Szász Károly.** Kis biblia. Reform. fiu- és leánypiskolák számára. 6. kiadás. [Franklin. 8-r. 80 l. ára kötve 25 kr.]
- Szász Károly.** A vers-szaválás elméleti és gyakorlati kézikönyve. Isk. és magánhasználatra. 3-ik javított kiadás. [Franklin társ. 8-r. XVI 312 lap, ára 1 frt 20 kr.]
- Szepesi Imre** latin mondattana. II. rész. Mondatkötés. 2. kiad. Átdolgozta Budaváry József. [Zilahy Sámuel. 8-r. IV 239 l. 1 frt 20 kr.]
- Szilády János.** Egyházi beszédek. II. füz. [Pfeifer 8-r. 187 l. 2 frt.]
- Ifj. Szinnyey József.** Irodalmunk története 1711—1772. [Aigner. 8-r. VIII. 207 l. 1 frt 50 kr.]
- A szolgálati szabályzat** 3-ik része kérdések és feleletekben a cs. kir. gyalog és vadász csapatok részére az 1876. évben megjelent eredeti kiadás után, a legénységi, altiszti és egyéves-önkéntesek részére fennálló csapat-iskolák számára fordította Ujhegyi Béla. (Lampel Robert. 8-r. 63 l.)
- A szombathelyi püspöki megye** papságának névtára. 1876. (Szombathely Bertalanffy könyvnyomdája. 8-r. XXIV. 156 l.)
- Szombathy Ignác.** Történelmi nyelvészet. Irodalmi tisztázás. [Győr. Czéh Sándor. 8-r. 20 l. ára 10 kr.]
- Szurmák V.** Közlemények a gyémántról. (Bucsanszky Alajos nyomdája. 8-r. 43 l.)
- Szvorényi József.** Kisebb magyar nyelvtana az algymn. s ipartanodai I. és II. osztály használatára. I. rész. Szótan. 6. kiadás. (Franklin társ. 8-r. 176 lap, ára 60 kr.)
- Tamási Gyula** Költemenyei. I. köt. (Szekesfejérvárott. „Vörösmarty“ nyom. Bp. Tettyey bizom. 8-r. 355 l. ára 2 frt.)
- Tankó János.** Magyarország története rövid előadásban. A reáliskolák használatára. A legújabb tanterv szerint. Két füzet. (Lampel. I. füz. Az I. és II. oszt. haszn. 8-r. 76 l. ára 60 kr. II. füz. a III. oszt. haszn. 77—139 l. ára 40 kr.)
- Tasner Géza.** Széchenyi szellemi hagyatéka és Tasner Antal végrendelete. Emlekirat. (Pfeifer bizom. N. 8-r. VIII. 135 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Télfi Iván.** Aeschylus. (Értek. a nyelv- és széptudományok köréből. V. köt 7. sz. Akadémia. 8-r. 141 l. 80 kr.)
- Tilinkó.** Nemzeti dalok. A magyar nép számára szerkesztette egy népbarát. I. köt. (Kolozsvár. Stein János. 16-r. 128 l. ára 30 kr.)

- A tiszai ágostai hitvallásu evangyéliumi egyházkerület 1876. évi tiszti névtára.** Statistikai adatokkal megtoldva. (Rozsnyó, Kovács Mihály nyomdája. 8-r. 51. l. (ára 30. kr.)
- Todd Alpheus.** A parlamenti kormányrendszer Angliában s annak eredete, kifejlődése és gyakorlati alkalmazása. A m. t. Akadémia megbízásából ford. Dapsy László. I. kötet. (Akadémia. 8-r. VII. 606. l.)
- Toldy Ferencz.** Irodalomtörténeti olvasókönyv, vonatkozással magyar irodalomtörténetére. II. jav. kiadás. I. kötet. (Athenaeum. 8-r. 391 l. ára 1 frt.)
- Dr. Toldy László.** Szent László király élete. A legjelesebb honi történetírók felhasználásával. (Történelmi Könyvtár 24. füzet. Franklin társulat. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Tóth József.** Népszerű Egészségtan összefüggésben az embertannal. Vezérkönyvül néptanítók számára. (Székes-Fejérvár. 1876. Klökner Péter. 8-r. 112 l. ára 60 kr.)
- Tóth Lőrincz.** A szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság rendszere a polgár törvénykezésben, magyar szempontból. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. IV. kötet. 3. szám. Akadémia. 8-r. 69 l. 40 kr.)
- Török István.** IV. Henrik politikája. (Kolozsvárt, Stein János. 8-r. 88 l.)
- Török Károly** munkái. Kiadják barátai. (Szeged, Traub B. bizom. 8-r. 130 li ára 1 frt.)
- Történelmi Könyvtár.** 20--28. füzet. (L. Áldor Imre, Csukási József, Toldy László és Vértesi Arnold.)
- (**Törvények.**) 1876-ik évi országgyűlési törvényezikkek. I. füzet. I—VII. [Ráth. 8-r. 64 l. ára 50 kr. Ugyanaz, zsebkadás, 16-r. 128 l. ára 50 kr.]
- Ugyanaz. II. füzet. VIII—XVI. [Ráth. 8-r. 65—203 l. ára 80 kr. Zsebkadás. 16-r. 129—400 l. ára 80 kr.]
- Az 1876-ik évi törvények gyűjteménye. I. füzet. I—VII. t. cz. [Lampel. 8-r. 80 l. ára 80 kr. Ugyanaz, zsebkadás, 16-r. I—VI. t. cz. 128 lap ára 40 kr.]
- Ugyanaz II. füzet. VIII—XVII. t. cz. [Lampel. 8-r. 81—224 l. ára 70 kr. Zsebkadás, 16-r. VI. (folyt.) — XIV. t. cz. 129—256 l. ára 40 kr.]
- Az 1876-ik évi törvények gyűjteménye. Hivatalos kiadás. I. füzet. I—VII. [Zilahy. 8-r. 88 l. ára 50 kr. Ugyanaz, zsebkadás, 16-r. 160 lap, ára 60 kr.]
- Ugyanaz. II. füzet. VIII—XVI. [Zilahy. 8-r. 89—248 l. ára 80 kr. Zsebkadás. 16-r. 162—432 l. ára 90 kr.]
- 1876-ik évi XIII. törvényezikk a cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról a gazdasági munkásokról és napszámosokról. [Ráth. 8-r. 31 l. ára 40 kr. Zsebkadás. 16-r. 56 l. ára 40 kr.]
- Ugyanaz. Hivatalos kiadás. [Zilahy. 8-r. 32 l. ára 30 kr. Zsebkadás, 16-r. 56 l. ára 30 kr.]
- Törvényezikk a cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és a napszámosokról. [Kolozsvár, Stein. 8-r. 32 l. ára 20 kr.]
- 1876-ik évi XV. törvényezikk a közadók kezeléséről. [Eggenberger. k. 8-r. 41 l. ára 30 kr.]
- Ugyanaz. [Ráth. 8-r. 48 l. ára 40 kr.]

- (Törvények.) Az 1876-ik évi XIV. törvényezikk. A közegészségügy rendezéséről. Hivatalos kiadás. [Zilahy. 16-r. 93 l. ára 40 kr.]
- 1876-ik évi XIV. törvényezikk a közegészségügy rendezéséről. [Ráth. 8-r. 52 l. ára 40 kr.]
  - Törvényezikk a közegészségügy rendezéséről. [Eggenberger. 8-r. 60 l. ára 50 kr.]
  - 1876-ik évi VI. törvényezikk a közigazgatási bizottságról. 1876. törvényezikk az 1870. XLII. és 1872. XXXVI. t. ezikkekben szabályozott fegyelmi eljárás módosításáról és kiegészítéséről. [Ráth. 8-r. 32 l. ára 40 kr. Zsebkadás, 16-r. 55 l. ára 40 kr.]
  - Új közigazgatási törvények. I. füzet. 1876. VI. t. cz. a közigazgatási bizottságról. Hivatalos kiadás. [Zilahy. 8-r. II. 24 l. ára 20 kr. Zsebkadás, 16-r. 44 l. ára 20 kr.]
  - Ugyanaz. II. füzet. 1876. évi VII., XIII., XIV. és XV. törvényezikkek. VII. t. cz. Közigazgatási fegyelmi eljárás. XIII. t. cz. Cselédrendtartás. XIV. t. cz. Közegészségügyi törvény. XV. t. cz. A közadók kezeléséről. Hivatalos kiadás. [Zilahy. 8-r. II. 25—166 l. ára 80 kr. Zsebkadás. 16-r. 45—238 l. ára 80 kr.]
  - 1876. évi V. törvényezikk a községek rendezéséről szóló 1871. évi XVIII. t. cz. módosításáról és kiegészítéséről. [Ráth. 8-r. 16 l. ára 20 kr. Zsebkadás 16-r. 32 l. ára 20 kr.]
  - 1876. V. t. cz. a községek rendezéséről szóló 1871. XVIII. t. cz. módosításáról és kiegészítéséről. — 1876. VI. t. cz. a közigazgatási bizottságról. — 1876. VII. t. cz. az 1870. XLII. és 1872. XXXVI. t. ezikkekben szabályozott fegyelmi eljárás módosításáról és kiegészítéséről. [Eggenberger. 8-r. 48 l. ára 30 kr.]
  - Községi törvények. I. Az 1871. XVIII. t. cz. a községek rendezéséről. II. Az 1876. V. t. cz. az előbbinek módosításáról. Hivatalos kiadás. [Zilahy. Zsebkadás. 16-r. 104 l. ára 50 kr.]
  - Új törvény a községek rendezéséről. Az 1876. V. t. cz. a községek rendezéséről szóló 1871. XVIII. t. cz. módosításáról és kiegészítéséről. Hivatalos kiadás. [Zilahy. 8-r. 20 l. ára 20 kr. Zsebkadás. 16-r. II. 32 l. ára 20 kr.]
  - 1876. évi XXVII. t. cz. a váltótörvényről. Betűrendes tárgymutatóval. [Eggenberger. k. 8-r. 40 l. ára 40 kr.]
  - Az 1876: XVII. t. cz. A váltótörvényről. Hivatalos kiadás. [Zilahy. 8-r. 32 l. ára 30 kr. Zsebkadás. 16-r. 56 l. ára 30 kr.]
  - 1876-iki váltótörvény. [Ráth. 8-r. 32 l. ára 40 kr. Zsebkadás 16-r. 62 lap. ára 40 kr.]
  - 1876. évi XVI. t. cz. a végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetekre szóló ajándékozások alaki kellékeiről. [Ráth. 8-r. 12 l. ára 20 kr.]
  - Ugyanaz és: 1874. évi XXIII. t. cz. a nők teljeskorúságáról. [Eggenberger, k. 8-r. 14 l. ára 20 kr.]

Törvényjavaslat. A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és a vétségekről.

I. Közzéteszi a magy. kir. igazságügyi ministerium. [Eggenberger bizom. 4-r. II. 118, 302, 22, 62 és 47 l. ára 3 frt 50 kr.]

I. Törvényjavaslat a telekkönyvi rendtartás tárgyában. II. Törvényjavaslat az ujonnan szerkesztett telekkönyvek közzétételéről és kiegészítéséről. III. Utasítás-tervezet a telekkönyvi ügyvitel tárgyában. Közzéteszi a m. kir. igazságügyim. ministerium. [Zilahy bizom. N. 8-r. IV. 73 l. ára 60 kr.]

- Uj Regény-Csarnok.** Szépirodalmi folyóirat. V. évfolyam. 1—14. füzet. Dumas Sándor: Margit királyné. Tört. regény. I—IV. kötet. [Mehner Vilmos. 8-r. 173, 159, 163 és 173 l. ára 2 frt 10 kr.]
- Uj Regény-Csarnok,** mellékfolyam. 1—8. füzet. Brühl G.: Szulejka, a hárem gyöngye, vagy a sztambuli fekete leányrabló. Tört. regény. Ford. Ásványi J. [Mehner Vilmos. 8-r. 1—320 l. egy füzet ára 25 kr.]
- Vajda János.** Magyar bors. Válogatott magyar és külföldi adomák gyűjteménye. [Franklin társ. 8-r. VIII. 208 l. ára 1 frt 40 kr.]
- Vajda János.** Ujabb költemények. [Szerző sajátja. 8-r. 114 l. ára 1 frt 30 kr.]
- A Valeria-egylet évkönyve** 1871—76. [Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 52 l.]
- Verne Gyula.** Grant kapitány gyermekei. Ford. Vértesi Arnold. 2-részben. [Franklin társ. 8-r. IV. 240, és IV. 268 l. ára 4 frt.]
- Vértesi Arnold.** Julius Caesar története. [Tört. könyvtár. 26. Franklin társ. 8-r. 111 l. ára 40 kr.]
- Visontay János.** Általános és összehasonlító földírat. A reáltanodák VII. osztályának az új tantervezet szerint. [Tetty és társa. 8-r. 271 l. ára 1 frt 20 kr.]
- Visontay János.** Amerika és Ausztrália-Polynesia földírata, tekintettel a gyarmatosítás és felfedezések történetére. A reáltanodák IV. osztálya számára az új tantervezet szerint [Tetty és társa. 8-r. 140 l. ára 70 kr.]
- Visontay János.** Ázsia és Afrika földírata a matematikai földrajz vázlatával. A reáltanodák III. osztálya számára az új tantervezet szerint. [Tetty és társa. 8-r. 153 l. 70 kr.]
- Dr. Vogel Gusztáv.** Korytnica. (Laufer Ignác nyomdája. 8-r. 8 l.)
- Wagner László.** A magyar, osztrák, német, angol és új métermértékek és súlyok egyszerű és összetett átváltoztatási táblázatai. (Nagel. 8-r. 16) l. ára 2 frt.)
- Wenzel Gusztáv.** Az összehasonlító jogtudomány és a magyar magánjog. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. IV. kötet. 2. szám. Akadémia. 8-r. 39 l. ára 25 kr.)
- Wertheimer Ede.** Házasság-tervezés Erzsébet Anglia királynője és Károly osztrák főherceg között. 1559—1561. Kiadatlan kútfők nyomán. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. V. köt. 6. szám. Akadémia. 8-r. 72 l. ára 45 kr.)
- Zichy Géza gróf.** A szerelem harcza. Dráma 5 felvonásban. (Nemzeti színház könyvtára. 102. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 49 l. ára 40 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Argenti Dr. D.** Homoeopathische Behandlung der Krankheiten für angehende Aerzte und intelligente Nichtärzte, mit einer Lebensbeschreibung Hahnemann's. II. verm. Aufl. (Pozsony, Heckenast. N. 8-r. XVI. 512 l. ára 3 frt 40 kr.)
- Bauer L. M.** Deutsche Elementar-Grammatik, nach dem gegenwärtigen Standpunkte der Sprachwissenschaft. Ein Hilfsbuch zum deutschen Sprachunterricht in den Haupt- und Mittelschulen. 21. verb. und stark verm. Auflage. (Laufer. K. 8-r. 137 l. ára kötve 34 kr.)

- Bun Samuel.** Leitfaden für den Unterricht in der deutschen Sprache. I. Kursus. 2. Aufl. (N. Kanizsa, Fischel. 8-r. VIII. 128 l. ára 48 kr.)
- Catalog** der Bücher- und Karten-Sammlung bei der Handels- und Gewerbekammer in Kronstadt. (Kronstadt, 1876. Gött János nyomdája. 8-r. 136 l.)
- Demjén Johann.** Allgemeines Adressen- und Orts-Buch von Ungarn und Nebenländern, mit besonderer Berücksicht der neuesten wirthschaftl. Handels- und Communications-Verhältnisse. Heft I. Abauj-Tirnaer Comitát mit Comitatskarte. (Grimm Gustav. 8-r. 48 l. geh. 1 fl., mit Karte 1 fl. 50 kr. ungarisch und deutsch.)
- Duller Eduard.** Märchen für die Jugend. 4. Auflage. (Pozsony, Heckenast. 8-r. 238 l. ára 80 kr.)
- Ebenspanger Johannes.** Erdbeschreibung für die 5. Klasse, resp. den 5. Jahrgang der Volksschulen Ungarns. Auf Grundlage des hohen minist. Lehrplanes bearbeitet. (Franklin. 8-r. 140 l. ára 50 kr.)
- Fuchs Johann.** Grundzüge der einfachen Buchführung für Gewerbe- und Wiederholungsschulen, so auch zum Selbstunterricht. (Lauffer, k. 8-r. 52 l. ára 20 kr.)
- Führer Ignatz.** Geschichte der Ungarn in leichtfasslicher Darstellung. Für Volks- und Bürgerschulen. 5. verb. Aufl. (Aigner. 8-r. 49 l. ára kötve 30 kr.)
- Gebühren-Regulativ** der Waagthalbahn. (Pressburg, 1876. Gesellschaft. 8-r. 24 l.)
- V. Gesetzartikel** vom Jahre 1876. Abänderung und Ergänzung des von der Regelung der Gemeinden handelnden XVIII. Gesetzartikels vom Jahre 1871. Amtl. Ausg. (Bpest, 1876. Zilahy bizom. N. 8-r. 19 l. ára 20 kr.)
- XIII. Gesetzartikel** vom Jahre 1876. Regelung des Verhältnisses zwischen Dienstherren und Dienstnehmer, von den Wirthschaftsarbeitern und Tagelöhnern. Amtl. Ausg. (Zilahy bizom. N. 8-r. 35 l. ára 30 kr.)
- XXVII. Gesetzartikel** vom Jahre 1876. Das Wechsel-Gesetz. Amtl. Ausg. (Zilahy bizom. 8-r. 36 l. ára 30 kr.)
- Grünhut Hermann.** Die Religion des kommenden Jahrhunderts. (Aigner bizom. 8-r. 78 l. ára 60 kr.)
- Auf das ungarische **Handelsgesetz** (XXXVII. G. A. v. J. 1875.) bezügliche Ministerial-Verordnungen. (Pressburg, 1876. Ráth. 8-r. XXXIV. l.)
- Horváth Michael.** Kurzgefasste Geschichte Ungarns. In deutscher Übersetzung. 2. Aufl. 2 Bde. (Franklin, címkiadás. 8-r. 392 és 359 l. ára 3 frt.)
- Horváth-Vaszary.** Kurzgefasste Geschichte Ungarns. Zum Gebrauche für untere und Mittelschulen. 2. Aufl. (Franklin. 8-r. 247 l. ára 1 frt.)
- Kurze Beschreibung** der Entstehung des Nonnenklosters der Gesellschaft der heiligen Ursula in Pressburg, und der Schicksalsschläge, welche dasselbe während seines zweihundertjährigen Bestandes trafen. Als Andenken an die II. Secularfeier des oberwähnten Klosters. (Pressburg, 1876. 8-r. 52 l.)
- Mandello Karl.** Rückblicke auf die Entwickelung der ungar. Volkswirthschaft im Jahre 1875. Sep.-Abdr. a. d. „Pester Lloyd.“ (Lampel bizom. 4-r. IV. 52 l. és 1 táblázat, ára 1 frt.)
- Natonek Josef.** Wissenschafts-Religion. Eine pro- und contra-Beleuchtung des Materialismus, Darwin, Häckel, Büchner etc. nach wissenschaftlichen Grundsätzen. (Tetty és társa. 12-r. 150 l. ára 1 frt 20 kr.)

- Roller Mathias.** Das Metermass im Handel und Hausgebrauch. 2. verm. Aufl. (Kókai. 16-r. 24 l. ára kötve 25 kr.)
- Rosler Johann Friedrich.** Dritter Jahresbericht über den Fortbestand und die Fortentwicklung der Gewerbeschule in Agnetheln im Schuljahre 187 $\frac{5}{6}$. (Hermannstadt, 1876. Filtsch S. könyvnyomdája. 8-r. 15 l.)
- Samarjay Dr. Carl v.** Praktische Anleitung zur schnellen und leichten Erlernung der ungarischen Sprache nach Dr. P. Alm's bekannter Lehrmethode. I. Cursus. 88. Aufl. (Lauffer, k. 8-r. 120 l. ára 35 kr., kötve 42 kr.)
— II. Cursus. 14. Aufl. (Lauffer, k. 8-r. 79 l. ára 28 kr., kötve 35 kr.)
- Schlieben Erwin.** Das Judenschloss. Roman. 3 Bde. (Pozsony, Heckenast. 8-r. 304, 320 és 320 l. ára 6 frt.)
- Schwicker J. H.** Deutsches Stilbuch. II. Theil. (Aigner. 8-r. IV. 207 l. ára 1 frt.)
- Skwor Johann.** Orts-Lexikon der Länder der ungarischen Krone, enthaltend nebst der Ortschaft die Nachweisung des politischen Bezirkes, der Jurisdiction (Comitat, Stuhl, District etc.), des Bezirksgerichtes, des Gerichtshofes, des Heeres- (Marine)-Ergänzungs-Bezirktes und des Landwehr-Bataillons, zu welchem dieselbe gehört. (Grill K. bizom. N. 8-r. 161 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Spannbauer Joh. Nep.** Die Kanalisierung der slawonischen Drau-Donau-Ebene. Im Auftrage des Herrn Joh. Cap. Adamovich de Cepin verfasst. Nebst culturhist. Skizze von Joh. Peters. Mit 1 Karte u. 2 graph. Darstellungen. (Esseg, Verlag des Auftraggebers. N. 8-r. 147 l. ára 3 frt 80 kr.)
- Statistik des Viehstandes in Siebenbürgen.** (Brassó, Frank és Dressnaut bizom. 8-r. 23 l. ára 25 kr.)
- Steinbek's „I. Budapest Fremdenführer“** für den allgemeinen Verkehr nebst Eisenbahn- u. Dampfschiff-Courier. Juni-Ausgabe 1876. (Steinbek. K. 8-r. 120 l. ára 35 kr.)
- Stelzhammer Franz.** Liebesgürtel. Hochdeutsche Lieder. 2. a. d. Nachlasse verm. Aufl. (Pozsony, Heckenast. 8-r. VIII. 358 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Szekula Moriz.** Der „Mamser“ (Bastard). Erzählung. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8-r. 34 l. ára 10 kr.)
- Teutsch G. D.** Über Honterus und Kronstadt zu seiner Zeit. Vortrag zu Gunsten des Fondes des kronstädter Frauenvereins für die evang. Mädchenschule A. B., gehalten in Kronstadt am 23. April 1876. (Abdruck aus dem Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Band XIII. der neuen Folge. Heft I. 8-r. 62 lap.)
- Vacano E. M.** Wiener Fresken. 2. Aufl. (Pozsony, Heckenast. 8-r. ára 2 frt 40 kr.)
- Die Verhandlungen des ungarischen Landtags über den Königsboden.** Nebst einem Anhang. Separatabdruck des „Siebenbürgisch-Deutschen Tageblattes“. (Hermannstadt, 1876. Drotleff Joseph et Comp. 8-r. 200 lap.)
- Vorschrift zur Vollziehung d. Ges. Art. XLVII. v. J. 1875. betreffend den allgem. Einkommensteuerezuschlag.** Deutsche verlässl. Ausg. aus der ung. Orig. Übers. von einem kön. ung. Finanz-Minist.-Beamten. (Lauffer. 8-r. 1 iv. ára 20 kr.)
- Wagner Ladislaus.** Einfache und combinirte Reduktionstabellen der ungarischen, österreichischen, deutschen, englischen und metrischen Maasse und Gewichte. (Nagel. 8-r. 160 l. ára 2 frt.)
- Wechselgesetz vom Jahre 1876.** (Ráth. N. 8-r. 39 l. ára 40 kr.)

Weisz Béla. Ungarn's Handelsbilanz und Wirthschaftspolitik. (Kilian. 8-r. 26 lap, ára 50 kr.)

Nábožná Písen neb Křížová Cesta. (Skalicei, 1876. Skarniel József nyomdája. 8-r. 15 lap.)

Sbierka krajiňských zákonov z roku 1876. Úradné vydanie. I. sosit. I—VII. (Zilahy bizom. N. 8-r. 72 l. ára 50 kr.)

Scheffel Jozef Viktor. Zalmy z Hôr. Básen. Poslovenčil Vajansky. (Skalicei, 1876. Skarniel Jozef. 8-r. 66. l.)

Bežič. Dar dobroj deci. Treči tečaj. Uredio čika Steva. (Pancsova. Jovanovič testv. 32-r. 64 l. ára 40 kr.)

Gjorgjevič Vladan. Skupljene pripovetke. III. (Pancsova, Jovanovič testv. 16-r. 314 l. ára 1 frt.)

Josič Dimitrije. Kako se sastavljaju pitanja. (Pancsova, Jovanovič testv. 8-r. 91 lap, ára 50 kr.)

Kostič Milan. Skole u Crnoj Gori, od najstarijih vremena do današnjega doba. Nagradjeno sa 30 Dukata od srbskog, učenog društva u Beogradu. (Pancsova, Jovanovič testv. bizom. 8-r. 233 l. ára 80 kr.)

Petrovič Mita. Pouka o kučarstvu. Za učiteljske i više devojačke škole, kao i za domaču potrebu. Spredgovorom od. (Pancsova, Jovanovič testv. 8-r. 104 lap, ára 45 kr.)

Popović Jovan. Prava i dužnosti građana u Ugarský po Kernjejiu s dodatkem srp. narodna orkvena i školska samouprava. (Pancsova, Jovanovič testv. 8-r. 100 l. ára 36 kr.)

Radič Dr. G. Očenje ili kalamlenje s listom. Napisao. (Pancsova, Jovanovič testv. 8-r. 23 l. ára 10 kr.)

Slovenski bukvar za srpske nar. škole. (Pancsova, Jovanovič testv. 16-r. 63 l. ára 14 kr.)

Vukičević N. G. Izjašnjenje svete liturgije za srbsku mladež. Drugo popravljeno izdanje. (Pancsova, Jovanovič testv. 8-r. 132 l. ára 50 kr.)

Skurla Stefano Ragusa cenni storiei. (Zagrabio, 1876. 8-r. 148 l.)

Klang James. Das ungarische Handelsgesetz (XXXVII. G. A. v. J. 1875.) und das Versicherungswesen. Ein kritischer Versuch. 1. Lfg. Die wechselseitige Versicherungs-Gesellschaft. (Bécs, Sallmayer & Comp. N. 8-r. IV, VI és 89 lap, ára 80 kr.)

Hirlapirodalmunk 1876-ban.)*

Közli: id. Szinnyei József.

N é m e t   n y e l v e n .

Budapesten.

Allgemeine Frauen-Zeitung. Central-Organ für Frauenrecht, weibliche Fortbildung und Hebung der Frauen-Industrie. Szerk. és kiadja Korn P. A. XIII. évf. Nyom. Hornyánszky Viktor. Megjelenik havonként kétszer mint a Social-Reform társlapja. 4-rét egy íven. A lap ára 6 frt.

Arbeiter-Wochen-Chronik. Social ökonomisches Volksblatt. Organ der Ungarländischen Arbeiter. Szerk. Ihrlinger A. Tulajdonosok Bayer A. és társai. IV. évf. Nyom. a lap saját nyomdájában Megjelenik vasárnap kis ívrét egy íven. Ára 2 frt 40 kr.

Bauzeitung für Ungarn. Zeitschrift für Bauwesen. Szerk. és kiadó-tulajdonos Kornhoffer Eduard. V. évf. Nyom. a Franklin-Társulatnál. Megjelenik vasárnap 4-rét egy íven. Ára 10 frt.

Budapester Anzeiger. (Budapesti Értesítő.) Inseratenblatt für Alle Stände. Szerk. Moholyi Móricz; kiadják Láng és társa. I. évf. Nyom. Hornyánszky Viktor. Megjelenik hetenként hatszor 4-rét egy íven. Ára 8 frt; póstán 10 frt.

Budapester Café- und Gasthaus-Zeitung. Fach-Organ für das gesammte Café- und Gasthauswesen. Szerk. Oppenheimer M. Tulajdonosok Hiss J. C. és társai. I. évf. Megjelenik vasárnap 4-rét fél íven. Ára 6 frt.

Budapester Local-Zeitung. Organ für Guts-, Realitäten-, Hausbesitzer u. Hausbesorger. Szerk. és kiadó-tulajdonos Czukelter Ferencz. I. évf. Nyom. az első könyvnyomda-résztvénytársulatnál. Megjelenik hetenként 4-rét félíven. Ára 6 frt.

Budapester Nachrichten. Börsen- und Assekuranz-Blatt. Zeitschrift für sociale, Finanz- und Verkehrs-Interessen, Handel und Industrie und für das Versicherungswesen. Szerk. és tulajdonos Neumann B. XVII. évf. Nyom. Neuer I.-nél. Megjelenik vasárnap ívrét egy íven. Ára 8 frt.

Budapester 2 kr. Journal. Szerk. Reuscher Friedrich. Tulajdonos Silberstein Sándor. II. évf. Nyom. Deutsch M.-nál. Megjelenik mindennap 4-rét fél íven. Ára 6 frt; egyes szám 2 kr.

Central-Ziehungsblatt. Sorsolási tudósító. Authentischer Verlosungs-Anzeiger. Szerk. Aradi Rezső. VI. évf. Nyom. Wilckens Gy.-nél. Megjelenik minden húzás után 4-rét fél íven német és magyar szöveggel. Ára 3 frt.

Controllor (Der). Belletristisch-Nationalökonomische Beilage der Wespen. I. évf. Megjelenik vasárnap kis ívrét fél íven.

---

*) Kértnek a t. ez. szerkesztők és kiadók a netalán kimaradt lapoknak és folyóiratoknak beküldésére a Nemzeti Múzeum könyvtárába.

- Däumling (Der).** Humoristisches Volksblatt. Szerk. és kiadó-tulajdonos Goldstein L. II. évf. Nyom. az I. külvárosi nyomdában. Megjelenik hetenként 4-rét íven könyomatú arczképekkel. Ára 6 frt.
- Fledermaus, (Die).** Szerk. és tulajdonos Morländer. II. évf. Nyom. Neuer I.-nél. Megjelenik vasárnap kis ívrét egy íven könyomatú arczképekkel. Ára 6 frt.
- Freie Bürger, (Der).** in Stadt und Land mit der Beilage „Illustriertes Unterhaltungsblatt.“ Wochenschrift für Staats- und Volkswirthschaftslehre, Kultur, sociales und Gemeindeleben. Szerk. Rill József. III. évf. Nyom. a „Minerva“ című nyomdában. Megjelenik vasárnap 4-rét félíven. Ára a társlappal együtt 6 frt.
- Fuchtel, (Die).** des Dictator der Civilisation. Szerk. és kiadó-tulajdonos Hugo Károly. IX. évf. Nyom. a pesti könyvnyomda-részvénytársulatnál. Megjelenik szombatn 4-rét félíven. Ára 8 frt.
- Industriezeitung für Ungarn.** Organ des ungarischen Landesindustrievereines. Szerk. Steinacker Ö. VI. évf. Nyom. a pesti könyvnyomda részvénytársulatnál. Megjelenik havonként 4-rét két íven. Ára 3 frt.
- Jüdische Pester Zeitung.** Szerk. és tulajdonos Reis M. Nyom. Burián M.-nél. Megjelenik hetenként 4-rét félíven zsidó betűkkel. Ára 10 frt.
- Müller's Bürgerfreund.** Organ für Volkswirthschaft, Finanzen, Assekuranz, Verkehr, Fabrikation, Industrie, Gewerbe, Kunst und Literatur. Szerk. Müller Károly. XXI. évf. Nyom. Bartalits Imrénél. Megjelenik hetenként 4-rét félíven. Ára 8 frt.
- Nationalökonomische Blätter.** Zeitschrift für das Versicherungswesen, Finanz- und Verkehrs-Interessen, Handel und Industrie. Szerk. Friedmann L. II. évf. Nyom. a „Hunyadi Mátyás“ intézetben. Megjelenik vasárnap 4-rét $\frac{3}{4}$ íven. Ára 8 frt.
- Neues Pester Journal.** Szerk. és kiadó Schnitzer I. V. évf. Nyom. a „Hungaria“ nyomdában. Megjelenik hetenként hatszor 4-rét 1 $\frac{1}{2}$ íven. Ára 12 frt; egyes szám 4 kr.
- Pester Journal.** Fortschrittliches Volksblatt. Szerk. és tulajdonos Dr. Silberstein Adolf. III. évf. Nyom. Deutsch M. nyomdájában. Megjelenik mindennap ívrét egy íven. Ára 9 frt; egyes szám 3 kr.
- Pester Lloyd.** Szerk. Falk Miksa. Kiadja a pesti Lloyd-társulat. XXIII. évf. Nyom. Khór és Wein. Megjelenik hetenként hatszor nagy ívrét egy íven esti lappal félíven. Ára helyben 22 frt; postán küldve 24 frt.
- Pester Medicinisch-Chirurgische Presse.** Wochenschrift für die gesammte Heilkunde. Szerk. Hirschfeld Lajos és Löw Sámuel. Kiadja Zilahy S. XII. évf. Nyom. Wilkens J. Megjelenik vasárnap 4-rét egy íven. Ára 6 frt.
- Politisches Volksblatt.** Kiadó-szerk. Tencer Pál. II. évf. Nyom. a tulajdonos kiadó „Hungaria“-féle nyomdában. Megjelenik mindennap kis ívrét egy íven. Ára 7 frt 20 kr; egyes szám 2 kr.
- Post-Zeitung.** Fachblatt für das gesammte Postwesen. Tulajdonos-szerk. Toborfy Lajos. Főmunkatárs Debert György. II. évf. Megjelenik hetenként kis ívret egy íven. Ára 6 frt.
- Schewesz Achim.** Szerk. Reich J. VI. évf. Nyom. Bartalits Imrénél. Megjelenik 4-rét félíven zsidó betűvel nyomtatva.

- Social-Reform.** Organ für Volkserziehung, Nationalökonomie und Verbesserung gesellschaftlicher Zustände. Kiadó-szerk. Korn P. A. XIII. évf. Nyom. Hornyánszky Viktornál. Megjelenik havonként kétszer 4-rét 1¹/₂ íven. Ára 6 frt.
- Stimme (Die).** Organ für Wahrheitsfreunde. Szerk. Krieger Károly. II. évf. Nyom. Buschmann F.-nél. Megjelenik havonként 4-rét félíven. Ára 1 frt 20 kr.
- Styx.** Kiadó-szerk. Singer A. C.; társ-szerk. Saphir Ed. XV. évf. Nyom. Fanda és Frohna. Megjelenik vasárnap kis ívrét egy íven Volkswirth melléklappal. Ára 6 frt.
- Technisches Fachblatt** Organ für Eisenbahn-Bau, Betrieb, Bahnerhaltung und allgemeine Bau- und Maschinen-Technik. Hierzu als Beilage der Submissions- und Lizitations-Anzeiger. Kiadó-szerk. Witzernath J. B. VI. évf. Nyom. Buschmann F. Megjelenik havonként 4-rét ¹/₂ íven. A melléklet azonban hetenként egy könyomatu íven ívrétben. Ára 12 frt.
- Ungarisches Beamten-Journal.** Organ zur Vertretung der geistigen und materiellen Interessen der Beamten und geistigen Arbeiter. Szerk. Grosz Károly. IV. évf. Nyom. Löw Ede és Zsigmondnál. Megjelenik hetenként 4-rét egy íven. Ára 4 frt.
- Ungarische Israelit, (Der).** Ein unparteiisches Organ für die gesammten Interessen des Judenthums. Szerk.-tulajdonos Bak Ig. V. III. évf. Nyom. Schwarz Zsigmond. Megjelenik pénteken kis 4-rét 1¹/₂ íven. Ára 6 frt.
- Ungarische Oekonomist, (Der).** Wochenschrift für volkswirtschaftliche Interessen. Tulajd.-kiadó Goritschnigg Albert. Szerk. Tettau Lázár. I. évf. Nyom. az egyesületi nyomdában. Megjelenik hetenként 4-rét egy íven. Ára 8 frt. (Megjelent a mutatóvényszám jan. 16-án).
- Ungarischer Actionär.** Wochenschrift für Volkswirtschaft, Verkehr und Finanzen. Szerk. és kiadó-tulajdonos Lichtenstein F. L. IX. évf. Nyom. Légrády testvéreknél. Megjelenik vasárnap 4-rét egy íven. Ára 10 frt.
- Ungarischer Lloyd.** Szerk. Weiskircher Károly; kiadó Waldstein Pál. X. évf. Nyom. Hornyánszky Viktornál. Megjelent hetenként hatszor nagy ívret egy íven, esti lappal, vasárnapi melléklappal kis ívrét félíven. Ára 18 frt helyben és 20 frt postán küldve. (Keletkezett 1867. decz. 25 én, megszünt 1876. márcz. 13-án).
- Ungarischer Schulbote.** Zeitschrift für das gesammte vaterländische Volksschulwesen. Kiadja és szerk. Rill József. IX. évf. Nyom. „Minerva“ nyomdában. Megjelenik hetenként N. 8-rét ¹/₂ íven. Ára 4 frt.
- Ungarisches Centralblatt für amtliche Kundmachungen.** Szerk. Goritschnigg Albert. I. évf. Nyom. az első m. egyesületi nyomdában. Megjelenik mindennap kis ívrét félíven. Ára 12 frt.
- Ungarisches Centralblatt für Eisenbahnen und Dampfschiffahrt** zugleich Organ für Post- und Telegraphenwesen. Tulajdonos és kiadó Goritschnigg Albert. Szerk. Tettau Lázár. VII. évfolyam. Megjelenik vasárnap 4-rét félíven. Ára 8 frt.
- Ungarische Schulzeitung.** Kiadja és szerk. Schwieker J. H. IV. évf. Nyom. a Hunyady Mátyás intézet nyomdájában. Megjelenik hetenként N. 8-rét íven. Ára 4 frt.

- Ungarisches Fremden-Blatt.** Kiadja és szerk. Chorin Zsigmond. XV. évf. Nyom. a pesti részvény-könyvnyomdában. Megjelenik hetenként 4-rét féleven, hason-czimű egyíves képes mellékklappal. Ára 6 frt.
- Volkswirth.** „Styx-Beilage.“ Megjelenik vasárnap kis ívrét egy íven.
- Wespen.** Nyom. Neuer I.-nél. I. évf. Megjelenik vasárnap kis ívrét egy íven könyomatu arczképekkel. Ára 6 frt.
- Wochenblatt für Land- und Forstwirthe.** Beilage zum „Pester Lloyd.“ 4-rét egy íven. Nyom. a pesti részvény-nyomdában.

V i d é k e n.

- Agramer Wochenblatt.** Organ für sociales und Gemeindeleben, Volkswirthschaft, Handel und Gewerbe. (Zágráb.) Szerk.-tulajdonos Hühn Gyula. IV. évf. Nyom. a tulajdonos nyomdájában. Megjelenik hetenként 4-rét egy íven. Ára 4 frt.
- Agramer Zeitung.** (Zágráb.) Szerk. Pfeifer L. 50. évf. Nyom. Albrecht K. Megjelenik hetenként hatszor kis ívrét egy íven. Ára helyben 12 frt, postán küldve 16 frt.
- Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde.** (Nagy-Szeben.) Kiadja az egyesület. Új folyam XIV. kötet. Nyom. Gött János és fiánál. Megjelenik 8-rét füzetekben. A társulat tagjai ingyen kapják.
- Baetskaer Bote.** Organ für Politik, Volkswirthschaft und Cultur. (Ujvidék.) Szerk. és kiadó Fuchs Ignác. XX. évf. Nyom. Fuchs Ignác és fiánál. Megjelenik kedden, csütörtökön és szombaton kis ívrét egy íven. Ára 10 frt.
- Banater Post.** Wochenblatt für Politik, sociale und volkswirtschaftliche Interessen. (Pancsova.) Szerk. és kiadó Wittigshlager C. V. évf. Nyom. a kiadó nyomdájában. Megjelenik vasárnap kis ívrét egy íven. Ára 6 frt.
- Bistritzer Wochenschrift mit der Beilage „Illustirtes Unterhaltungsblatt.“** (Beszterezse.) Szerk. és kiadó Schell C. V. évfolyam. Nyom. Filtch J. E. örökösénél. Megjelenik hétfőn 4-rét féleven. Ára helyben 3 frt, postán küldve 3 frt 60 kr.
- Draun, (Die).** Organ für Politik und Volkswirthschaft. (Eszék.) Szerk. Biedersfeld N. B. Kiadják Jellaachich Gyula és társai. IX. évf. Nyom. Frank J. Megjelenik hetenként 3-szor kis ívrét egy íven. Ára helyben 10 frt, vidéken 12 frt.
- Eisenburger Nachrichten.** Wochenblatt für sämtliche Interessen des socialen Lebens. Organ des Pinkathaler und St. Gottharder landwirthschaftlichen Vereines. (Szombathely.) Szerk. Prager József. IV. évf. Nyom. Seiler Heinrich kiadónál. Megjelenik csütörtökön ívrét egy íven. Ára 4 frt.
- Erzähler, (Der).** Sonntags-Beilage zur „Neuen Arader Zeitung.“ (Arad.) Megjelenik vasárnap 4-ret féleven mint a „Neue Arader Zeitung“ melléklapja.
- Fünfkirchner Zeitung für Politik und Kulturinteressen.** (Pécs.) Szerk. Gutmann J. Tulajdonos Haberényi G. VII. évf. Nyom. Ramazetter Károly. Megjelenik vasárnap és csütörtökön kis ívrét egy íven. Ára 8 frt 80 kr.
- Grenzbote.** Wochenblatt für Politik, Volkswirthschaft und Cultur-Interessen der untern Donau- und Saveländer. (Zimony.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Sopron I. C. VIII. évf. Nyom. a kiadó nyomdájában. Megjelenik hetenként egyszer kis ívrét egy íven. Ára 6 frt.
- Gr-Beeskereker Wochenblatt für den Geschäfts-, Gewerb- und Landmann.** Organ für ämtliche Verordnungen und alle Arten Anzeigen, für Gewerbe-

kunde. Gartenkunst, Land- und Hauswirthschaft. (Nagy-Becskerek.) Szerk. és kiadó Pleitz Pál Ferencz. XXVI. évf. Nyom. a kiadó nyomdájában. Megjelenik szombaton kis 4 rét 1 $\frac{1}{2}$ íven. Ára 1 frt 12 kr.

Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Boten. (Nagy-Szeben.) Szerk. és tulajdonos Steinhausen Th. XC. évf. Nyom. a kiadó nyomdájában. Megjelenik hetenként hatszor ívrét egy íven. Ára 10 frt.

Igel (Der). Illustriertes humoristisch-satyrisches Wochenblatt für Localschwächen und Gebrechen. (Verschetz.) Szerk. és kiadó Heezl-Rak. II. évf. Nyom. Kirchner özevényénél. Megjelenik vasárnap 4-rét félíven. Ára helyben 1 frt; póstán küldve 1 frt 20 kr.

Illustriertes Unterhaltungsblatt. (Besztercze.) Megjelenik mint a Bistritzer Wochen-schrift heti melléklapja 4-rét egy íven.

Kaschauer Zeitung. Kundschaftsblatt für Kaschau und Eperjes. Localblatt für Volks-, Haus- und Landwirthschaft, Industrie und geselliges Leben. (Kassa-Eperjesi Értesítő.) (Kassa.) Szerk. Urban Gusztáv. XXXVIII. évf. Nyom. a kiadó-tulajdonos Werfer Károly nyomdájában. Megjelenik kedden, esütörtökön és szombaton ívrét egy íven. Ára helyben 5 frt, póstán küldve 6 frt.

Krassóer Zeitung. Organ für Fortschritt, sociale Interessen, Haus- und Volkswirthschaft und Unterhaltung. (Lugos.) XIX. évf. Nyom. Wenczely János kiadó nyomdájában. Megjelenik vasárnap kis ívrét egy íven. Ára helyben 5 frt; póstán küldve 5 frt 60 kr.

Kronstädter Zeitung. (Brassó.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Gött János. Ny. Gött J. és fia Heinrich nyomdájában. Megjelenik hétfőn, szerdán, pénteken és szombaton. Kis ívrét egy íven. Ára helyben 5 frt 25 kr. Vidéken 6 frt 30 kr.

Landbote (Der). Zur Belehrung und Unterhaltung für das kath. Volk. (Temesvár.) Szerk. Grosz József. V. évf. Nyom. a kiadó Diemer C. nyomdájában. Megjelenik vasárnap 8-rét egy íven. Ára 2 frt.

Landwirthschaftliche Blätter für Siebenbürgen. Organ der landw. Bezirksvereine Groszschenk, Mediasch, Schäßzburg und der Ackerbauschule zu Mediasch. (Nagy-Szeben.) Szerk. Salfeld. IV. évf. Nyom. és kiadja idősb Drotleff József. Megjelenik havonként 4-rét egy íven. A társulati tagok ingyen kapják.

Nera (Die). B. Weiskirchner Zeitung. Organ für Weinbau, Handel, Gewerbe und öffentliches Leben. (Fehértemplom.) Szerk. tulajdonos Wunder J. X. évf. Nyom. a tulajdonos nyomdájában. Megjelenik vasárnap kis ívrét egy íven. Ára 4 frt.

Neue Arader Zeitung (Arad.) Szerk. Hatos István. Kiadó-tulajdonosok Hatos István és Ungerleider Albert. II. évf. Nyom. a kiadók nyomdájában. Megjelenik hetenként hatszor 4-rét egy íven heti melléklappal. Ára helyben 14 frt; póstán küldve 16 frt.

Neue Temesvarer Zeitung. Organ für Politik und Volkswirthschaft (Temesvár.) Szerk. Strasser Albert. IX. évf. Nyom. a kiadó-tulajdonos Steger Ernő nyomdájában. Megjelenik hetenként hatszor ívrét egy íven. Ára 16 frt.

Neutra-Trenchiner Zeitung. Organ für Kultur interessen, Land- und Volkswirthschaft, Industrie, Handel und Gewerbe. (Nyitra.) Szerk. Weisz J. VII. évf. Nyom. a kiadó Neugebauer A. nyomdájában. Megjelenik vasárnap kis ívrét egy íven. Ára 5 frt 20 kr.

Oberungarischer Lloyd. Wochenblatt für Handel, Gewerbe, Volks-, Haus- und Landwirthschaft. (Eperjes.) Szerk. és tulajdonos Rosenberg M. VI. évf. Nyom. az ipar- és hitelbank nyomdájában. Megjelenik hetenként egyszer ívrét egy íven. Ára 3 frt.

Oedenburger Zeitung. Vormalis „Oedenburger Nachrichten“ Organ für Politik, Handel, Industrie und Landwirthschaft, dann für sociale Interessen überhaupt. (Sopron.) Szerk. Marbach Ernő; IX. évf. Nyom. a kiadó-tulajdonos Romwalter C. nyomdájában. Megjelenik szerdán, pénteken és vasárnap kis ívrét egy íven. Ára 9 frt.

Oesterreichisch-ungarische Gasthofzeitung. Organ für das gesammte Gasthofwesen. (Temesvár.) Szerk. Hirschfeld Károly. Tulajdonos Bauer M. III. évf. Nyom. Steger Ernő nyomdájában. Megjelenik vasárnap 4-rét félíven. Ára 6 frt.

Pannonia. Zeitschrift für politische, sociale und volkswirthschaftliche Interessen. (Kassa.) Szerk. Quaglio Antal. V. évf. Nyom. a „Pannonia“ nyomdában. Megjelenik hetenként 3-szor. 4-rét egy íven. Ára 5 frt; póstán 6 frt 30 kr.

Posaune (Die.) Humoristisch-satyrische Wochenschrift. (Temesvár.) Szerk. tulajdonos Mayerfy I. C. I. évf. Nyom. Fölk K. G. nyomdájában. Megjelenik szombaton kis ívrét egy íven. Ára 5 frt.

Pressburger Zeitung (Städtische). (Pozsony.) Szerk. Koller Károly. CXII. évf. Nyom. Angermayer Károlynál. Megjelenik hetenként hatszor kis ívrét egy íven. Ára helyben 10 frt; póstán küldve 14 frt.

Recht (Das). Conservativ-fortschrittliches Organ für Politik und Volkswirthschaft, für Wissenschaft, Kunst und Literatur. (Pozsony.) Szerk. Otcoska Károly. Kiadó Mühlhammer J. E. V. évf. Nyom. Angermayer C. nyomdájában. Megjelenik hetenként hatszor 4-rét félíven. Ára 8 frt.

Schässburger Anzeiger. (Segesvár.) Szerk. és tulajdonos-kiadó Jördens Friedrich. V. évf. Nyom. a kiadó nyomdájában. Megjelenik szerdán és szombaton 4-rét félíven. Ára 4 frt.

Schulfreund für die österr.-ung. Militärgränze. (Pancsova.) Szerk. és kiadja Graszl Péter. VI. évf. Nyom. Jovanović és Pavlovič-nál. Megjelenik havonként 8-rét egy íven. Ára 2 frt.

Schul- und Kirchen-Bote für das Sachsenland. (Nagy-Szeben.) Kiadó-szerk. Obert Ferencz. XI. évf. Nyom. Closius örököse nyomdájában. Megjelenik havonként 8-rét 1 1/2 íven. Ára 2 frt 40 kr.

Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt. (Nagy-Szeben.) Lapvezér Wolf Károly. Szerk. Häner Heinrich; kiadja és nyomatja Drotleff és társa. Megjelenik hetenként hatszor kis ívrét egy íven. Ára 10 frt.

Sonntags-Blätter. Belletristische Beilage zur „Neuen Temesvarer Zeitung.“ (Temesvár.) Szerk. Strasser Albert. Nyom. a kiadó-tulajdonos Steger Ernő nyomdájában. Megjelenik vasárnap 4-rét félíven mint a „Neue Temesvarer Zeitung“ melléklapja.

Temesvarer Zeitung. Politisches Tageblatt. (Temesvár.) Szerk. Sternberg Adolf. Kiadó-tulajdonos Uhrmann Mária. XXV. évf. Nyom. Magyar testvérekénél. Megjelenik hetenként hatszor ívrét egy íven „Illustrirtes Unterhaltungsblatt“ mellékklappal. Ára helyben 12 frt, vidéken 16 frt.

Ungarische Biene. Organ des südungarischen Bienenzüchter-Vereines. (Temesvár.)

Szerk. Grosz József. III. évf. Nyom. a Csanád-püspökmegye nyomdájában.

Megjelenik havonként 8-rét egy íven. Ára 1 frt.

Werschetzer Gebirgsbote. (Versecz.) Szerk. Million M. XX. évf. Nyom. a kiadó-

tulajdonos Kirschner J. E. özvegye nyomdájában. Megjelenik vasárnap kis ívrét 1 1/2 íven. Ára helyben 4 frt 30 kr. póstán 5 frt.

Vegyes közlemények.

A M. Nemzeti Múzeum könyvtára az 1876-ik év első felében 3813 darab nyomtatvánnyal és 7566 darab kézirattal gyarapodott. A nyomtatványokból ajándéku nyert 1942 kötetet, és pedig a m. kir. cúriától a Hajnóczy-féle könyvtárt 615 kötetben, a m. kir. állami számvevőszéktől 315 kötetet, az országos levéltártól 118 kötetet, egyházi hatóságoktól a schematismusok gyűjteményének kiegészítésére 646 kötetet, Ráth Mór könyvkiadótól 117 kötetet, egyéb magánosoktól 233 kötetet. A beküldött kötelezettségi példányok 1130 darabra mennek. Vásároltatott: a szakmunkák pénztárából 383 kötet, a gróf Széchenyi Lajos-féle alapítványból 259 kötet. — Bekötetett 444 munka. — Az olvasótermet látogatók száma 9258-ra ment, kik 20,021 nyomtatványt és 440 kéziratot használtak.

A Kállay család levéltára. A M. Nemzeti Múzeum könyvtárának kéziratgyűjteménye legújában gazdag gyarapodást nyert a Kállay nemzetség által az országos könyvtár részére felajánlott levéltárban, mely június hó 28-dikán szállíttatott át Nagy-Kállóról Budapestre, hogy itt örök letéteményképen, elkülönítve őriztessék. Ez hazánk legjelentékenyebb családi levéltáraihoz tartozik, sőt azok között több tekintetben az első helyet foglalja el. Kiváló díszét képezi két, arany függő pecséttel ellátott oklevél, az egyik II. Andrásé 1224-ből, a másik IV. Bélaé 1251-ből. Ezek köztudomás szerint a legnagyobb ritkaságokhoz tartoznak. A Nemzeti Múzeum ekkoráig két ily arany pocsétet birt az Árpád-házi királyok korából; az esztergami primás csak egyet, és a budai kamarai levéltár szintén egyet. Továbbá figyelemre méltó, hogy a Kállay levéltárban a XIV. századbéli oklevelek feltűnő nagy számban találtnak; számuk 2420-ra megy. — Amint ezek a ha-

zai jogtörténethez nevezetes anyagot szolgáltatnak, úgy a XV. századból fennmaradt számos magánlevelek, a politikai és művelődéstörténelemhez fognak érdekes adatokat nyújtani. A levéltár a XVII. század végeig 7074 oklevelet és levelet tartalmaz s a XVIII. századból kiválogatott 209 érdekesebb oklevél és levéllel együtt, összesen 7283 darabból áll. Reméljük, hogy történetbúváraink nem mulasztandják el e kincseket értékesíteni, a Történelmi Bizottság pedig lehetővé teendi, a levéltár legrégibb és legbecesebb részének közreboocsátását. Ekként valószínűtlen fognak a Kállay család intenciói is, melyek nemes és hazafias elhatározásánál tagjainak szemei előtt jebegtek.

Ő Felsége családi- és magán könyvtárának catalogusa nyomtatásban közreboocsátatik. Címe: „Die Sammlungen der vereinten Familien- und Privat-Bibliothek Sr. M. des Kaisers.“ Az első kötet 1873-ban (folio 663 l.), a második kötetnek első fele (907 l.) 1875-ben jelent meg. Az uralkodóház könyvtárának alapját I. Ferencz alapította meg, és az 1814-ben 40,000 kötetből állott, melyhez egy több mint 100,000 darabból álló arcképgyűjtemény járul. A könyvtár azóta folytonosan jelentékeny mérvekben gyarapodott. A fényesen kiállított catalogusnak egy példánya, a Múzeum könyvtárának legújabbban ő Felsége rendeletéből megküldetett.

Toldy Ferencz kéziratgyűjteményét, melyet a „Könyv-Szemle“ első füzeté ismertetett, a M. Tud. Akadémia Igazgató Tanácsa, az első osztály ajánlata folytán, 3500 forinton megvásárolta.

A M. Tud. Akadémia könyvtárában az 1876-ik év első felében az olvasók 11,615 könyvet használtak. A könyvtár 1094 kötettel gyarapodott, melyből 518 ajándék és köteles példány, 576 pedig könyvtárusi uton vásároltatott.

A budapesti m. kir. egyetem könyvtárát megnyitása óta (márcz. 27.) június 15-ig 4297 egyén látogatta, kik 5057 könyvet használtak.

Az 1849-ik évi „Közlöny“ teljes példánya. Horváth Lajos országgyűlési képviselő úrnak hazafias adományából, a Nemzeti Múzeum könyvtára a „Közlöny“ teljes példányát bírja. Az utolsó (165-ik) szám 1849 augusztus 11-én Aradon „az álladalmi nyomdában“ nyomtatott. Mint felelős szerkesztőnek, Emődi Dánielnek neve áll a lap alján.

Hat magyar könyvészeti közlöny. Kétséggkívül örömdetes tény, hogy a könyvészetnek hat közlönye van hazánkban. Ú. m.: 1) „A Ma-

gyar Könyv-Szemle.“ 2) Zilahy Sámuel „Irodalmi Hirdető“-je. (A magyar- és külföld irodalom jelesebb új termékeinek havi jegyzéke. Előfizetési ára egész évre 1 frt. 3) „Könyvtári Közlemények. Ezek időhöz nem kötött folytatólágos számokban jelennek meg. Megrendelési ár egy 20 íves folyamra 2 frt. Szerkeszti Demjén József, (úvilág-úteza 6. sz.) Eddig csak egy szám jelent meg. 4) Irodalmi Értesítő Buzarovits Gusztáv könyv-, zene- és műkereskedéséből Esztergomban. Szerkesztik Maszlaghy Ferencz és Sédá Jenő. Megjelen havonként 1—1½ nagy 8-r. íven. Előfizetési ára egész évre 1 o. é. frt. (Bírálatokat és ismertetéseket is közöl.) 5) Irodalmi Szemle. (Egerben.) Kiadó és szerkesztő Luga László. Megjelenik minden hónap elsején egy íven. Előfizetési díja 1 frt 20 kr. (Irodalomtörténeti értekezéseket, ismertetéseket és bírálatokat is hoz.) Ezekhez csatlakoztak legújabbban az „Irodalmi közlemények. Könyvészeti szaklap könyvárusok, könyvtárak és a művelt közönség számára. Kiadja Petrik Géza könyvkereskedése Budapesten.“ Megjelenik havonként kétszer, egy negyed vagy félvnyi tartalommal. Előfizetési ára évnegyedre 50 kr. Az első szám június 15-én jelent meg.

Egy XVII. századbeli magyar utazó. Kakas de Zalanke-men, ki perzsiai utazásának leírását 1602-ben írta meg, munkája közelebb fog megjelenni. Az eredeti kézirat a párisi nemzeti könyvtárban őriztetik, melynek egyik tudós őre Schäffer úr bocsátja sajtó alá. Minthogy a bevezetésben az írónak élettrajzát akarja adni, felhívja a hazai történetbuvárokat, hogy akik adatokkal rendelkeznek, ezeket vele közölni szívesek legyenek.

A M. T. Akadémia kiadásában

megjelent és saját könyvkiadó hivatalában (Budapest, akad. épület),
valamint minden könyvárusnál kapható:

- Fraknoi Vilmos** tr. A magyar országgyűlések története. 1526–1556. Három kötetben. 6 frt 60 kr.
- Pauler Gyula.** Wesselényi Ferencz nádor összeesküvése 1664–1671. Két kötetben, kötve. Kedvezményi ára az akadémiai könyvkiadó vállalat pártoló tagjai számára 3 frt 50 kr.
- Csanády Gusztáv.** A must és bor főbb alkotórészeinek meghatározási módszerei. 18 rajzzal. Koszorúzott pályamunka. 40 kr.
- Helmár Ágost.** Bonfiniusnak mint történetírónak jellemzése és műve kútfőinek méltatása. 1876. 50 kr.
- Bálint Gábor.** Kazáni-tatár nyelvtudományok. I. füzet: Kazáni-tatár szövegek. 1876. 1 frt.
- Petzval Ottó.** A csillagászat elemei, különös tekintettel a matematikai földrajzra. Számos fametszettel. 1875. 2 frt 80 kr.
- Télly Iván.** Aeschylus. 1876. 80 kr.
- Imre Sándor.** Nyelvtörténelmi tanulmányok a nyelvújításra nézve. 1876. 60 kr.
- Dr. Weselovszky Károly.** Statistikai tanulmányok hazánk közegészségi állapota felett. 1875. 70 kr.
- Wenzel Gusztáv.** Az országos jog és a particuláris jogok közti viszony hazai jogrendszerünkben. 1876. 60 kr.
- Arany János.** Széchenyi emlékezete. 1860. 4-rét. 16 lap. 40 kr.
- Budenz József.** Magyar-ungor összehasonlító szótár. I. és II. füzet. 1873–1875. 8-rét. 431 lap. Egy-egy füzet 1 frt.
- Emlékkönyv** (akadémiai) Kazinczy Ferencz születése évszázados ünnepéről. 1859. október 27-en. 1859. 4-rét. 83 lap. 50 kr.
- Fábián István.** Finn nyelvtan. 1859. 8-rét. 292 lap. 50 kr.
- Hellen classicusok magyar fordításokban:**
1. kötet. Sophocles, Oedipusz a király. — Euripides, Iphigeneia Aulisban. Fordította Guzmics I. 1810. 8-rét. 240 lap. 20 kr.
  2. kötet. Homer Odysseája. Ford. Szabó István. 1857. 8-rét. 336 lap. (Kilián Gy. sajátja) 70 kr.
  3. kötet. Párhuzamos életrajzok Plutarchból. Ford. Székács József. 1847. 8-rét. XIII. 395 lap. 1 frt.
- Horatius levelei.** Fordította Kis János, az eredeti textussal Doering szerint s Wieland magyarázó jegyzeteivel Kazinczy F. által. 1833. 8-rét. 549 lap. 1 frt.
- Hunfalvy Pál.** Finn olvasókönyv. (Chrestomathia Fennica) I. kötet. Finn olvasmányok a finn nyelvet tanulók számára. 1861. 8-r. XVI. 580 l. füzve 1 frt.
- Imre Sándor.** A magyar nyelvújítás óta divatba jött idegen és hibás szólások bírálata, tekintettel az újítás helyes módjaira. 1873. 8-r. VIII. és 213 l. 1 frt.
- Kalevala.** A finnek nemzeti eposza. Az eredetiből ford. Barna Ferdinánd, m. t. akadémiai l. tag. 1871. Nagy 8-rét. XV és 336 lap. 1 frt.
- Kazinczy Ferencz** eredeti munkái. Összeszedte Bajza és Schedel. Két kötet. 1836. 8-r. XII 305 és VII 414 l. I. köt (elfogyott). II. köt. Utazások 40 kr.

- A magyar nyelv rendszere.** Közrebocsátá a magyar tudományos társaság. 2-ik kiadás. 1847. 8-rét. 374 lap. 20 kr.
- Szarvas Gábor.** A magyar igeidők. 1872. 8-rét. XVII és 308 lap. 1 frt.
- Szász Károly.** Széchenyi emlékezete. 1860. 8-rét 15 lap. 10 kr
- Tájszótár** (magyar). 1838. 8-rét. 397 lap, kötte 40 kr.
- Ponori Thewrewk Emil.** A helyes magyarság elvei. 1873. 8-rét. VIII és 112 lap. 50 kr.
- Toldy Ferencz** A régi magyar nyelvészek Erdősitől Tsétsiig. (Corpus Grammaticorum Linguae Hungaricae Veterum.) A magyar tudományos Akadémia megbízásából. 1866. 8-rét. XVIII és 717 lap. 2 frt.
- Toldy Ferencz.** Kazinczy Ferencz és kora. (Életrajzi emlék születésének százados ünnepére. Diszkiadás 1. és 2. rész (1—3 könyv) egy arcképpel. 1859—60. 4-rét. XXX és 211 lap. 1 frt.
- Aristoteles** Nikomachoszhoz czimzett Ethikája. Fordította Haberern Jonathán. 1873. 8-rét. XCIX és 304 lap. 1 frt.
- Érdy János.** Erdély érmei. Egy képatlaszszal. 1862. 4-rét. 186 lap szöveg és 24 réztáblával 2 frt.
- Frankl Vilmos.** A hazai és a külföldi iskolázás a XVI. században. 1873. 8-rét. VIII és 424 lap. 1 frt.
- Gegő Elek.** A moldvai magyar telepekről, egy földabroszszal. 1838. 8-rét. 166 lap. 20 kr.
- Hetényi János.** A magyar parthenon előcsarnokai. 1853. 8-r. 109 lap. 20 kr.
- Hitbizományok** (A magyar) átalakításáról. Az Akadémia által 1846-ban b. Deresényi János-féle jutalmakkal koszorúzott pályamunkák. I. Keresztury József: A hazánkban létező hitbizományok átalakítási terve. — II. Benczur János: A magyar hitbizományok czélszerű átváltoztatásáról. — III. Varga Soma: A hazai hitbizományok átalakításáról. 1847. 8-r. 264 lap. 3 táblával. 20 kr.
- Kiss Károly.** Hunyady János utolsó hadjárata Bolgár- és Szerbországon. 1454-ben, és Nándorfehérvár fölmentése a török táboritástól, 1456. 2 táblával. 1857. 8-r. 117 lap. 50 kr.
- Knauz Nándor.** Az országos tanács és országgyűlések története 1445—1452-ben. 1854. 8-rét 175 lap. 50 kr.
- „Évmutató Fejér György magyar okmánytárához. 1862. 8-r. 44 l. 20 kr.
- Magyar László** Déláfrikai utazásai 1849—1857. években. A M. Tud. Akadémia megbízásából sajtó alá egyengette és jegyzésekkel ellátta Hunfalvy János. Első köt. 1 földabrosz- és 8 kőiratú táblával. 1859. 8-rét, XVI és 464 lap. 1 frt.
- „Déláfrikai levelei és naplókivonatai. Kiadta Hunfalvy János. Egy abroszszal. 1857. 8-rét, 92 lap. 50 kr.
- Matlekovits Sándor.** A vasuti különbözeti viteldijak. A m. t. Akadémia által díesérettel kitüntetett pályamunka. 1875. 8-rét, 172 lap. 1 frt.
- Mátray Gábor.** Történeti, bibliai és gunyoros magyar énekek dallamai a XVI. századból. 1859. 4-rét, 141 lap. 1 frt.
- Mocsy Mihály.** Elmékedések a physiologia és psychologia körében, különös tekintettel a polgári és erkölcsi nevelésre. 1839. 8-rét, 143 lap. 10 kr.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1876.

A NEGYEDIK FÜZET TARTALMA:

Rómer Flóris: Kalmanczai Domokos székes-fehérvári prépost codexe.	169—173
Barna Ferdinánd: A Magyar Nemzeti Múzeumi Széchenyi országos könyvtár rendezéséhez.	173—183
Csontos János: A „Farkas Lajos“-féle gyűjtemény code- xei a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában . . .	183—189
Thallóczy Lajos: A Crouy-irodalom	189—193
A magyar irodalom 1876-ban	194—201
Hazai nem-magyar irodalom	201—203
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	203—205
Vegyes közlemények	205—207

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A „Könyv-Szemle“ megjelenik évenként 20 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly úrhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a M. Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

KALMANCZAI DOMOKOS

SZÉKES-FEHÉRVÁRI PRÉPOST CODEXE.

Közli: Rómer Flóris.

Kalmanczai Domokos prépost XV. századbeli főpapjaink között kiváló helyet foglal el. Mint legtöbb társa, a tudomány és művészet lelkes barátja volt. Dús könyvtára volt, melynek könyvei közül már négyet ismerünk; egyik példány Lambachban van; a másik a Lichtenstein hercegek könyvtárában Bécsben; egyet mutatnak, szép kicsided festményei miatt a zágrábi főegyház kincstárában, a negyediknek nem régen jöttem nyomába. — És hány ily nevezetes hazai kincs lappanghat még hazánk és a külföld cimeliái között, diszítván az idegen nemzetek könyvesházait, kiknek ezen esetekben csak az az érdemük, hogy talán több tudományos érzékük, vagy több pénzük volt, mint azoknak, kik e ritkaságokat hozzájuk vitték és eladták; de arról, hogy ezen diszpéndányok valamikor saját édes hazánkban vagy keletkeztek, vagy magyar tudósok által vétettek, mélyen hallgatnak, vagy ennek terjesztése ellen, mint egy esetben tudom, komolyan tiltakoznak.

Nem először szólok fel szaklapjainkban, mily káros azon egykedvőség, melyet kézírataink irányában mutatunk, mily pótolhatlan veszteséget okoznak azok, kik a régi könyvek tábláit elhanyagván, azokat ujakkal fölcserélik, meg nem gondolván azt, hogy így magyar bibliographiánkat egyesek egyéni viszonyainak följegyzésétől örökre fosztogatják; nagy nevű tudósaink könyvkincseinek ismeretét gátolják! Vagy csak Corvin Mátyás királyunk könyvei birnak előttünk kizárólagos becsesél? Talán éppen azért, mivel azokat a külföld is becsüli és arról mint előttünk egyedül ismert könyvgyűjtőről ők is tudnak valamit? Ha Cesinge János, Zrednai Vitéz János, Domokos püspök, Bakacs érsek és annak dicső utódainak könyvei már minket

magyarokat nem is érdekelnek, sőt avval érjük be, hogy volt Mátyás királynak legalább olyan könyvtára, mint sok más európai fejedelemnek? — Hogy e dicső tudományos királyon kívül voltak hazánkban még más, és pedig saját vérünkből származott tudós könyvgyűjtők, azt nem szabad, nem illik agyon hallgatnunk.

Ezen felszólalásimmal is úgy jártam, mint sok mással. Hiába kiáltottam a pusztába; helyeselték eszmémet, de a munkához nem igen nyúltak; és a régi könyvek újra köttetnek, tábláik eldobatnak vagy ha fából valók, tüzelésre használtatnak, megfosztjuk magunkat azon okmányoktól, melyeknek nyomán hajdani dicsőgünknek egy-egy oszlopát emelhetnők!! — Majd lesz akkor erre nézve is figyelő és gyűjtő — mikor már megfigyelní és gyűjteni való nem lesz!

Ámbár missale-nk, mely 55. 3. fol. jel alatt a zágrábi érseki könyvtárban létezik, nem bír azon majdnem' azt mondjuk olasz czéhbeli typussal, mely a florenczi codexeket oly annyira megkülönbözteti mind a többi, még olasz kicsided festményű kéziratoktól is, még is talál hazánkban számos társat, melyek a széleken lombozattal és virágokkal gazdagon keretelvék, melyek kezdői arany, fényes alapon az egyszínű betűt mutatják, míg a fenmaradt hézagok rendesen más színű levélhátterrel ékesítettek.

Hogy a zágrábi codex kétségtelenül valamely magyar főpap, vagy magyarországi főegyház számára készült, már magából az előrebocsátott naptárról és az ünnepek énekeiből és imáiból világosan látható. Így például:

Júniusban: V. Kal. Julii: Ladislai regis hungarie után ez áll:
totum solenne;

Júliusban: IV. Nonas Julii Octava sti Ladislai regis;
„ III. Kal. Aug. Deposicio sti Ladislai Regis.

Augustusban: XIII. Idus Stephani regis hungarie, totum solenne;
VI. Kal. Sept. Octava sti regis Stephani;

Septemberben: IV. Non. Sept. Deposicio sti Emerici, solenne;
VIII. Kal. Octobr. Gerardi epi mris; vörössel;

Novemberben: Nonis Novbr. Emerici ducis confess; totum solenne.

XIII. Kal. Decembr. Elisabeth vidue; totum solenne.

Igy a litaniában a hitvallók közt ezek fordulnak elő: Sancte rex Stephane; Sancte Emerice; Sancte Ladislai; az özvegyek utolsója pedig: Sancta Elisabeth.

Az egyes ünnepek czímei ezek:

In festo beati Ladislai Regis et confessoris;
 In festo deposicionis beati Ladislai Regis confessoris;
 In festo beati Stephani regis hungarie confessoris;
 In festo beati Gerardi Abbatis, doctoris;
 In festo deposicionis beati Emerici ducis Selavonie, confessoris;
 In festo beati Emerici ducis Selavonie, confessoris;
 In festo beati Elisabeth vidue filie regis hungarie; stb.

A hymnuszok pedig 4 század előtt épen ugy hangzottak, mint azokat a zsoltosma alkalmával mai napon is éneklük, például:

Sz. László napján: Nove laudis extollamus,
 Regem cuius exultamus
 speciali gloria; ebből van 12 versszak.

Sz. István napján: Corde, voce, mente pura
 Solvens deo laudis cura
 Ydolorum spreta cura
 letare pannonia; van 14 versszak.

Sz. Imre napján: Stirps regalis, proles regis
 Imitator vere legis
 Vera dedit gaudia; van 13 versszak.

Sz. Erzsébet napján pedig: Jucundetur plebs fidelis,
 Elyzabeth quod in celis
 Scandens gaudet hodie stb.

van ezen énekből 12 versszak.

Mind ezeknél érdekeseb, a mi e nevezetes könyv előtáblájára van írva: „1518 Missale Kalendiny Bte Marie virginis resignatum per Executorem quondam Reverendi domini Georgy de Thopwska ipsius dominis preben (datis) E (celesie) Z (agrabiensis).“

A kézirat végén pedig ezt olvassuk: „Explicit presens Missalle (sic) per manus Mathei presbiteri de Milethincz plebanique sancti pauli in Othnya Anno domini Millesimo quadringentesimo Nonagesimo quinto.“ (1495).

A fődíszlapon, valamint egyes főünnepeknél a festő változó ízlését és ügyességét látjuk. Így az első, mely így kezdődik: Veniens unigenitus filius tuus stb; a keret körös-körül futó

lombozatból, geniuszokból, madarakból áll. A kezdő helyén szívárványon ül az üdvözítő, kormánypálczával és országalmával, a hatalom jeleivel. A kerek szívárványos keretet két angyal tartja, s körülötte is angyalok lebegnek. Alól középett a jobb odalon homorúan kikanyarított paizs áll, fölötte a fehérgyöngyös infula és a főpásztori bot. A címér felső részében, mely vörös alappal bír, jobbra néző oroszlán fekszik, egy széles feketés, talán eredetileg ezüst pólya választja el az arany fél, 5 ágú csillagtól, mely szintén vörös mezőn tündöklöklik.

Azt hiszem, hogy nem igen nagyot hibázok, ha ezen címert szintén Domokos fehértvári prépost, későbbben váradi- és erdélyi püspökének tartom, mert ámbár sem a színek, sem az alakok nem egyeznek meg tökéletesen a mai címertani fogalmak szerinti pontossággal, még is oroszlánt, bár fekvőt — míg ottan ágaskodik, — és fél csillagot az alsó mezőben tüntetvén föl, — míg ottan csak fél csillag ragyog, — kockáztatjuk azon véleményt, hogy ezen jeles mise-könyv is Domokosé volt. — (Hasonlítsd Arch. Értesítő I. kötet 106. lapot, II. kötet 279. I. és III. kötet 181. I.).

A díszlap keretének alsó, szélesb szalagjában jobbra sz. Péter áll, jobbjában kulcsot tartván olvas, balra sz. Pál a kardon kívül könyvet is tart. Középett kaeskringók közt meztelen emberek és állatok fordulnak elő.

Krisztus születésénél hasonlóan, mint az első díszlapon a keret lombozatos; a kezdő P-ben Krisztus arany nimbustól körülvéve imádtatik sz. anyjától és Józseftől, mögöttük az állatok láthatók; háttérben Bethlehem és az éj csillagjai vannak.

Alúl két angyal az előbb leirthez hasonló címert tart, a keret szélein állatok, emberi alakok, virágok és egy szemközt álló nyilazó váltakoznak.

A három sz. király ünnepén a kezdő és a külső keretrész virágos kaeskringókkal és szemszörös arany pontokkal díszlik. Az egész alsó szélesb részt a fa-székből ülő b. szűz, és arany edényeket ajánló királyok töltik be. Sajátságosak a szentségmutató-féle edények, a nyergek, kengyelvasak; a lovak pedig nagyon helytelenül vannak rajzolva.

Egészen más címér, t. i. kék, aranynyal damascirozott alapon jobbra ágaskodó egyszarvút, infula és pedum alatt jobbra-balra oroszlánféle állatoktól támogatva, jön elő az Úr mennyben emene-

tele ünnepénél, és a pünkösdnél. A lapon a lombozatos madarakkal ékeskedő keretnek felső részén egy iramodó szarvast megugat az elébe futó vadász eb, míg a guggoló vadász reá lő, alul pedig a csalitból fába fogódzva egy vadász jő elő, míg agara feléje van fordítva; balra egy hegyen egy vár látszik, melyből Zágrábot akarnak csinálni. Amint az állatok, úgy maguk a diszítmények is hanyatló ízlésről tanúskodnak. A változott címér miatt pedig méltán lehet kérdezni, vajjon ketten készítették-e ezen kéziratot, közköltségen, vagy az első főpap halála után a másik adta-e a költséget e diszítés befejezésére? — A helybeli régészek feladata, hogy e kérdéseket megoldják; oly rövid idő alatt, és csak egyes munkák láttára me-részség lenne határozólag fellépni akarni.

*

A látott fényesb kéziratok sorában van még egy főpapi könyv: Liber pontificalis ordinis, melynek eleje és vége vastag papírra, de nagyon szabályosan van írva, míg közepe nyomtatványból áll. Itt is vannak festett keretek és kezdők, de silányabban készítve, közép-szerűek; a színezés tisztátalan, az aranyozás fényes. A sokoldalú csipkés címér olaszosan babérlevél koszorúban áll, az infula fityegői lecsüngenek, vagy oldalt emelkednek, a pástortbot hiányzik. A kék mezőnyön arany párduez ágaskodik, feje a néző felé van fordítva, jobb előlábával ormos koronát emel. Kinek a címere ez? És kié volt e szerint e könyv is? — Várjuk a feleletet címertanunk szakavatottjaitól!

A MAGYAR NEMZETI MUZEUMI SZÉCHENYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁR RENDEZÉSÉHEZ.

Közli: Barna Ferdinánd.

Ezután áttérhetünk a címlap rovatai ismertetésére, melynek egy rovatokkal ellátott üres példánya a túllapon látható. Ezek alakja a muzeumi könyvtárban 4^r alakú, — de lehet kisebb például, 8^d rét alakú is.

Ezek közül az I mezőre jön a rendszó (szerző neve, vagy ha ez tudva nincs, egy másik választandó szó (főnév alanyesetben) szer-zők neveinél a vezetéknev nagyobbacska betűkkel, — közvetlenül

I.	II.	III.	
		1.	2.
		3.	4.
IV.	V.	VIII.	
	VII.	VI.	
X.	XI.	XII.	

alatta s két betűközzel beljebb a keresztnév, Praedicatumok a vezeté- és keresztnév között, (tehát a 2-ik sorban) zárjel között; születési címek mint Herczeg, Gróf, Báró, hivatalos állás egyszerűen elhagyatnak.

II-ik mezőre jön a könyv signaturája, vagyis azon szak jegye (a tudományág kezdőbetűje vagy első szótága), melyet a könyv az előre megállapított szakokból kapni fog, végre ennek alá a könyv száma, melyet a szak-repertoriumban az ábécze-szerinti rendben majdan fog nyerni.

A III-ik mező négy részre vagyis koczkára van osztva, ezek közül tetszés szerint lehet akármelyiket, de mindig következetesen egy s ugyanazon koczkát választani a könyv 2-ed, 4-ed, 8-ad ívréte megjelölésére, nálunk a 4 koczkából a melléklapok signaturája a baloldali alsó koczkán történik, a honnan első pillanatra meglátjuk fő- avagy melléklappal van-e dolgunk. Az ívrét jelölésére pedig a jobb oldali alsó koczka van használatban.

A IV-ik mező üresen marad.

Az V-ik mezőbe jön a könyv címe egész terjedelmében, ha be nem férne, folytattatik az alatta lévő VII-ik mezőn. Itt vigyázni kell a következőkre:

a) hogyha más rendszó választatott, nem pedig a szerző neve (anonym művek), az I-ső mezőn lévő rendszó helye itt üresen hagyatik, és egy zárjel közé foglalt nyugjellel (——) helyettesítetik, a nyugjelet oly hosszúra kell hagyni, mint a mennyi helyet

foglalhatna el a rendszó, a melyet helyettesít, akár legyen az így kiválasztott rendszó első, középső avagy utolsó szó a könyv címében, az különbséget nem tesz, nyugjellel kell pótolni, ezenkívül szükséges még a könyv címének következő első főnevét írónnal aláhúzni, hogy egyenlő kezdetű műveknél, avagy ugyanegy szerzőnek több műveinél az ábécze-rendet ennek első kezdőbetűi szerint sorozhassuk egyiket a másik után, mások ez utóbbi esetben a kiadás évére vigyáznak, s ez dönt, de az első biztosabb s az időrendet fenn lehet hagyni a még netalán így is előfordulható kétség esetében való eligazodásra, p. o. több kiadásoknál, úgy hogy először a betűrend, s azután döntsön az időrend.

b) Igyekezni kell, hogy a mű címe a felső nagyobb mezőn (a vízszintes vonalig kiferjen s a másik alatta álló mezőt lehetőségig ne kelljen igénybe venni, azért ha a hosszúnak tetsző címet úgy lehet rövidíteni, hogy tiszta s teljes értelme marad, ezt bátran lehet tenni, de arra nagyon kell ügyelni, hogy rövidítés a cím első sorában teljességgel ne történjék, s a cím első szavai teljes betűhűséggel írassanak le, tehát a rövidítést csak a 2-ik, 3-ik sat. sorban lehet tenni. Fogalmazni, kikerekíteni, egyszóval változtatni nem szabad, az összes rövidítés csak is jelzők és pleonasticus mondatok kihagyására terjedhetvén ki, s ezt mindig nagy vízszintes apró vonalakkal vagy pontokkal szükség megjelölni. A 17-ik században divatozott igen hosszú könyvcímeknél azonban elég lesz az 1-ső vagy 2-ik pontig, vagy pontosvesszőig menni, meddig t. i. az ember egy egész mondatot kap, azután pedig oda írni, sat.

c) Ha a mű több kötetből áll, általánosságban már e mezőn ki kell tenni, hogy hány kötet? itt a következőkre kell ügyelni: 1. külön vannak-e ugyanazon műnek egyes kötetei bekötve vagy sem? 2. teljes-e a mű az utolsó kéznél levő kötettel, vagy még várunk hozzá? 3. egész-e a mű, avagy hiányos?

Mihelyt valamely mű több kötetből áll, a cím leírása után azonnal megjegyezzük a mezőn, hogy 2 voll. vagy magyarul 2 kött. a mi annyit tesz: két kötet külön kötve, vagy pedig 2 köt. együtt, s ez annyit tesz, hogy a mű két kötete egybe van kötve; 4 köt. 2 dbban annyit tesz, hogy a mű két-két kötete van összekötve. Így jelezzük a kötet-számot, midőn a mű teljes; ha azonban nem teljes és még várunk hozzá, akkor így: vol 1. 2. 3., mikor mind együtt van már s többet nem várunk, oda írjuk hogy „complet“ vagy magyarul „teljes“; ha a mű hiányos, oda írjuk hogy „defect“ vagy

magyarúl „hiányos“. Csonka műveknél a lapozás is itt történik, ha csak a mű címe hosszasága miatt nem kénytelen az ember az alatta lévő mezőn folytatni a címleírást; a lapozás ilyenkor mindig zárjel közt történik ( ), megkülönböztetésül a nem hiányos művek lapozásától, mely szabadon történik.

A VII-ik vagyis a vízszintes vonal alatti mezőn ugyanazt, a mit több kötetes műveknél az előbbi mezőn csak általánosságban említettünk volt meg, azt t. i. hogy hány kötetből áll, itt már teljesebben részletezzük ilyformán:

I kötet . . . . . 4 + 112 + 2.

II kötet . . . . . 150 + 4.

ha össze vannak kötve, így:

{ I kötet . . . . . 4 + 112 + 2.

{ II kötet . . . . . 150 + 4.

Ugyanegy műnek egybekötött részeit mindig inclaválni kell.

A VI-ik mező üresen marad, de e mezőn czélszerűen lehet a gyűjtművek lapszámozását eszközölni, hogy így a felvételök első pillanatra különbözőnek tűnjék fel a több kötetes művekétől, ezekről elég annyit tudni, hogy a felvétel ezeknél is ugyanaz, mint a több kötetes műveknél, vagyis a részletezés az V-ik mezőn történik, s mivel ezeknél utalások mindig vannak, az egyes szerzők neveiről a főcímlap rendszavára, az ily utalólapokon a társ-művek következérendjét is ki kell tenni arab számjeggyel, erre a helyet tetszés szerint választhatni, lehet a II-ik mezőn a signatura alatt, lehet a négyfelé osztott III-ik mező egyik üresen hagyott kockáján is, így N. 1. vagy N. 2. mi a signatura alatt a mező sarkán, jobbra jegyezzük meg azért, mert nálunk e kockák más czélokra vannak elfoglalva, különösen a mi könyvtárunkban elég számos összekötött művekre, minthogy ezeknél a többiekről mindig visszaütalás történik a legelső mű címlapja rendszavára, s rendezésünk szelleme azt hozza magával, hogy a címlapoknak a különféle elbánású könyvek különbségéhez képest úgy kell felvéve lenniök, hogy egy pillanatra tudni lehessen, valamely címlap minő könyvet képvisel, — ebben rejlik az oka a mi rendezésünkben dívó többféle jelzéseknek.

Összekötött művek újabb időben ritkán avagy alig fordulnak elő, annál gyakoribbak voltak régenten, midőn nem ritkán a legheterogenebb művek is összekötöttek, s minthogy könyvtárrendezésekben sok bajt okoznak, a legtöbb könyvtárakban szétbontatnak s úgy bánnak el aztán velök, s legfeljebb csak az egészen homogen tár-

gyazatúakat hagyják együtt, minthogy ilyenkor a szakosztály megválasztását nem akadályozzák s gyűjteményeknek tekintetnek. A müncheni udvari könyvtárban azonban rendesen együtt hagyatnak, s az elbánás az, hogy az összekötöttek közül csak a legelső láttatik el a főcímlapon a szak jegyével, a melybe tartozik, a többnek pedig a föllap hátán csak a rendszavaik íratnak le sorba, úgy, a mint következnek a bekötés rendjében, — egymás alá, azután az így elszámolt rendszavak útmutatása szerint az illető könyv, mely szakba való tartozandóságára való tekintet nélkül csak útaló (csak hogy teljesb) lapok vétetnek fel; ugyanezen eljárás követtetett eddig a muzeumi könyvtárrendezésben is, a mostani könyvtárnok azonban ezek szakszerű signaturáikkal való ellátatását, s a szakrepertoriumaikba való bevezettetését szintén kívánatosnak találván, ennek életbe léptetését elrendelte. Ennek akként tettünk eleget, hogy az útaló lapok négyzet $\boxed{+}$ rovata felső szélső kockáját fordítottuk e czélra, s ott láttunk el minden ily összekötött művet a könyv tartalmához képest külön signaturával, s úgy iktattatott be az illető szakrepertoriumba is, de külön szám nélkül, csupán útalással az első mű signaturájára és számára.

Egyetlen kötetet képező művek lapozása mindig a IX mezőn történik, és pedig úgy, hogy elkezdvén a mű címlapján legelőbb az előszó, felajánlás és bevezetés lapjait jegyezzük olyan számmal, a milyen van a könyvben használva, azután megyünk magára a műre, s kiteszszük ennek is a számát, végre a tárgymutatóra sat. s mindezeket egymástól egy $+$ jeggyel választjuk el, p. o. X $+$ 160 $+$ 5. Ez annyit tesz: előszó X lap, maga a mű 160 lap, tárgymutató 5 lap. Ha térképek, tervrajzok, táblázatok, arez-, avagy tájképek, kő- vagy aczélmetszetek, avagy bármi néven nevezendő ábrák és műmellékletek vannak, ezeket is mindig gondosan ki kell tenni. Régibb könyveknél mindez bonyolódottabb, de leírásokat a helyszűke nem engedi.

A VIII-ik mezőre jön első sorban a nyomtatás helye, ez alá 2-ik sorban az évszám, 3-ik sorba a könyvnyomtató czég neve.

X. mezőre jön a mű nyelvezete, melyen írva van.

XI. mezőre a könyv származata (provenientia) péld. az ajánlkozó neve. —

XII. mezőre jön a könyv kötésének minősége: diszkötés (selyem, bársony), egész bőr, szattyán, borjú-bőr, sertés-bőr, félbőr, vászon, félvászon, kemény kötés. (Itt a magyar könyvtározás terminológiája érdekében valóban nagyon kívánatos volna valamely megállapodás létesítése.)

A könyvezímek lemásolásánál s illetőleg címlapok felvételénél különös figyelmet érdemelnek az utalások (Rückweise) és pedig

a) egyik rendszőről a másikra.

b) Fordító vagy commentator nevére a szerző nevére.

c) Gyűjtő-műveknél az egyes szerzők neveiről a fő-címnap rendszavára.

d) Összekötött műveknél minden többi hozzákötött műről az első helyen bekötöttnek rendszavára.

Ezekhez jönnek végre az egészen homogen tartalmú apróbb röplevelekből s ívekből, a milyenek: egyletek s intézetek évkönyvei, hirdetményekből s az alakított gyűjtemények s az ezek ismertetését lásd alább.

Az utalásokat az ide mellékelt kitöltött címnapok világosabbá fogják tenni.

Itt még csak azt kell jól megjegyezni, hogy a fölapon azt a szót, a mely az utalásnak tárgyául szolgált, mindig alá kell húzni téntával, továbbá azt, hogy az egyes könyvekről felvett fő- és mellék-lapokat czélszerű lesz házi fonallal avagy pamuttal lazán összekötni, hogy így a legutolsó műveletig (repertoriumokba igtatás- és számokkal ellátásig) együtt maradásuk biztosítva lehessen.

1. Egyszerű felvétel mintája utalás nélkül.

Szentgyörgyi József	V Zool.		
			8-r.
	A legnevezetesebb Természeti dolgok esmereti. Az alsóbb iskolák számára készítette (———) I Darab. XIX réztáblákra metszett rajzolatokkal		Debreczenben 1803 Szigethy Mih. által.
			XXXII + 33° + 25 + 25 + XIX rézm. tábla.
magy.			félbőr kötés.

2. Fordító nevéől szerző nevére útalás mintája. a) Főlap.

Homer		II A. gr.		
				8-r.
	( ) Iliása. Iskolák számára magyarázta és kiadta Ponori <u>Thewrewk Emil</u>		Wigand K. F. könyvnyomdája 1862.	
			92 ll.	
görög-magy.	P. Thewrewk E. úr ajándoka.		egész vászon.	

3. Fordító nevéől szerző nevére útalás mintája.

b) utaló vagy is melléklap.

Thewrewk (Ponori) Emil		II.		
		-	A. gr.	8-r.
	Homer Iliása			
	V. Ö: Homer.			

Gyűjtőmű fő- és melléklapja felvételének mintája.

a) főlap.

Házi-könyvtár	III Hung e.		
			8-r.
I.	A „szent István társulat“ Évkönyve, 1871.	Pest, 1871.	
II.	Pór Antal: Szent István király. Történelmi tanulmány, 1875.	Nyomt. az Athenaeum nyomdájában.	
III.	Zádori János: Földünk helyzete a mindenségben, 1871. és így tovább, minden egyes műről útaló-lapot veszünk fel és a hol, mint itt is, a tartalom vegyes, a négyzet $\pm$ szélső felső (2) kockáján az egyes műveket külön szakjeggyel láthatjuk el az útaló-lapokon, mint az összekötött művekről említém.		

Gyűjtőmű fő- és melléklapja felvételének mintája.

b) melléklap.

Pór Antal	I Nr. 2.		III. Hung. h.
		Hung e.	8-r.
	Szent István király.		
	V. Ö: Házi-könyvtár.		
	NB. 1. Itt a könyvtár szóra is kell fölvenni egy útalást, így: Könyvtár (Házi)		
	NB. 2. A mű azért kapta a főlapon a Hung e. szakot, mert a kiadó sz. István társulat adja ki, — különben vegyes tartalmánál fogva a Varia szakba jönnek.		

A gyűjtemények kétfélék lehetnek, u. m. *a*) egyletek, társulatok, intézetek évről-évre kiadatni szokott s azon egy czímet viselő évkönyvei, kiadványai, sőt ide tartoznak a schematismusok s naptárak is, ha t. i. mint például a „Nemzeti Kalendárium“, több évek során át folyvást megjelennek, — ha a rendsző időközben változott volna, ezen útalással mindig könnyen lehet segíteni; *b*) apróbb röpiratok s nyomtatványok, p. o. hírlapok, hirdetmények, köszöntő versemények, falragaszok, dissertatiók, sät., az elbánás ehhez képest szintén kétféle, az elsők az intézet, egylet, társulat czégét kapják rendszőül, a másodrendbeliek mindig e szót „Gyűjtemény“, az elsők ha mind együtt vannak, szakadatlan sorban futhatnak, a másodikfélék lehető újabb szaporulatok számára, vagy szőkő számokat kapnak az első és utolsó egyed számain belül, péld. 566—666 az első és utolsó szám, a közbensők tehát nem futnak szakadatlan sorban, hanem ilyenformán 560, 563, 566 s egész a végső 666 számig, vagy pedig mindnyájan csak egyetlen számot kapnak, de a külön egyedek az útaló lapokon (mert illet mindegyik kap), szintén szőkődő rendben tört számokat kapnak, péld. $\frac{415}{1-100}$ lehet őket összekötni, de tekintettel az újabb szaporulatok lehetőségére, czélszerűbb őket tokokban helyezni el.

A tisztelt olvasót arra kívánom figyelmeztetni, hogy ezen ismeretetés csak a m. nemz. muzeumi könyvtárrendezést tartotta szem előtt, a mivel tehát épen nem akarom azt mondani, hogy a czímlapoknak rovatokkal ellátása mulhatatlanul szükséges, de azt igen is mondom, hogy a leírás szabályai ugyanazok, akár legyen a czímlap rovatokkal ellátva, akár nem, a különbség mindössze is annyi, hogy a második esetben a czímet egy tiszta, lehetőleg 4° vagy 8° papírra leírjuk s csak is a szakot (signaturát) teszszük legfelül külön ennek felibe, a papír közepére a fölapon, jobbfelül széltől ha melléklap.

II. Ezek után áttérhetek a II-ik műveletre, a könyvek szakonkénti felállítására.

Midőn az egyes könyvek czímlapoztatnak: minden egyes mű szakosztálya feliratik ugyan a maga helyére (a II. mezőn), de még most számot nem kapnak, hanem a helyett a czímlapok (mind a fő-, mind az útaló-lapok) egyelőre csak az illető könyvbe tétetnek s minden könyv a maga helyére (értvén itt most már az illető szakot, s ezen belül az illető ívrétet is) eltétetik, s folytattatik a munka egész addig, míg valamennyi mű felvéve nincs (e betűszerinti sorakoztatást czélszerű mindjárt a felvétellel egyidejűleg megkezdeni, s az egy napi felvételt naponként beosztani az illető szakba), ekkor a fő czím-

lapok rendszavai útmutatása szerint a könyvek minden szakban ívrétenként ábécze szerint rendeztetnek, s ennek megtörténtével, minthogy most már a könyvek ábécze-rendben állanak, mind a könyvek, mind a rólok felvett fő- és melléklapok folyó számokkal, mindazáltal lehető szaporulatok számára hézagok hagyásával szabály szerint elláttassanak, a folyó-szám a könyv táblájára is és pedig belül legfelül írónnal feliratik, s ha paizsacsok (etiquette) vannak, ennek megfelelőleg minden könyv sarkára egy ily paizsacs ragasztatik, melyre mind a signatura, mind a szám, melyet kapott, feliratik, s ezzel a könyvek felállítása megtörtént.

Szükségnek látom itt még azon figyelmeztetést, hogy ugyanegy szak 3 ívréte 2° 4° 8° ugyanegy repertoriumba fognak ugyanjönni, de azért a számozást minden ívrétben előlről kell kezdeni.

III. A fő- és mellék, vagyis útaló lapok eddig együtt voltak, mindenik a maga helyén az illető könyvben, most onnan szakonként ábécze-rendben kiemeltetnek s a repertoriumok készítéséhez lehet fogni.

Ennek készítése abból áll, hogy a szakonként és ívrétenként ábécze-rendben elrakott fő-czímlapok útmutatása szerint a könyvek címei ugyanily rendben s lehető rövid kivonatban a repertoriumokba íratnak, s ez képezi a könyveknek szak- és egyszersmind helyi catalogusát.

Alakja lehető egyszerű, veszünk egy ívet s annak mind a 4 oldalát két-két hasábra osztjuk, legfelül egy vízszintes két ujjnyi rovatot hagyunk, azután ugyanily szélességben végig vonalozzuk az egész oldalt, továbbá baloldaltól szintén ugyanily széles rovatot hagyunk felülről lefelé a könyvek számainak beigtathatása végett, s kezdjük a beigtatást a 2-rétűeken, s a számozást újra kezdve, folytatjuk a 4- és 8-rétűeken.

Itt a következőket kell szem előtt tartani:

a) Kellő tekintettel kell lenni a majdani szaporulatokra, azért tehát a helylyel nem kell gazdálkodni, czélszerű lesz tehát egyik műtől a másikig 2, 4, 6 sőt több üres helyet is hagyni fenn a szükség kívánalmához képest. Különösen szem előtt kell tartani az oly betűket, melyek minden nyelvben vannak, hogy aránytalanul sok szerző neve kezdő-betűit képezik, az ilyenekre tehát több, a kevésbbé terjedelmes betűkre kevesb üres helyeket lehet fenntartani.

b) A címnek a repertoriumba való bevezetésénél a czimből minden felesleges magyarázatot, mellézneveket, pleonasmusokat, s hasztalan szószaporitást egyszerűen ki kell hagyni s csak is a leg-

lényegesbet kell megtartani. Ha két kiadása van egy műnek, ezt mindig ki kell tenni azon a nyelven, melyen a mű írva van, p. o. 2. edit. vagy 3. Aufl. vagy 2. kiadás, a kötetek számát úgy mint fentebb előadám 2 kött, vagy két kött együtt, vagy 4 rész két kötetben, végre az évszámot. A lap-számot nem teszszük ki.

IV. Be lévén a könyvek címei a repertoriumokba is vezetve, következik az összes cím lapoknak a szakosztályokra való tekintet nélküli szétvetése és egy általános catalogussá ábécze-rendben való egyesítése. Itt ridegen az ábéczéhez kell ragaszkodni, és pedig: *a)* az egyes cím lapok betűrendjére s illetőleg azok sorrendjére nézve mindig a cím lap rendszava határoz; *b)* mikor két önálló műnek ugyanazon rendszava van, a mű címében legelőször előforduló főnév; *c)* midőn ugyanazon szerzőnek több műveit kell egymásra következtetni, szintén ez; *d)* ugyanazon mű több kiadásánál az időrend; *e)* eredeti mű és fordítás között mindig az eredeti jön első helyre, s csak azután a fordító és commentator.

A „FARKAS LAJOS“-féle GYŰJTEMÉNY CODEXEI A MAGYAR NEMZETI MUZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Csontos János.

(Vége.)

VI.

Juvenalis Junii Satyrae.

Hártyacodex a XV-ik századból, kis 8-adrét, 80 levél év nélkül. Fehér hártyán, olasz kézzel csinosan, de hibásan írott codex, színezett kezdő-betűkkel.

1-ső levél innenső lap homlokzatán olvasható: „Materiam et causam satyrarum hac inspice prima“ —, a satyrák inscriptiója a következő: „Junii Juvenalis aquinatis Satyricorum etc.“, a szöveg pedig kezdődik ezen szavakkal: „Semper ego auditor tantum nunquamne reponam“ etc., végződik a 80-ik levél tulsó lapján: „Utleti phaleris omnes et torquibus omnes.“ — A lapszéleken és a sorok között, a corrector igazításai láthatók.

Juvenalis Decimus Junius, legkitünőbb romai satyrikus költő, sokkal ismeretesebb a magyar közönség előtt, semhogy róla tűzete-sebben szólni szükségesnek tartanánk. Első században élt s szám-űzetésben írta satyráit. — És mintán a philologusok közt, a XVI-ik satyra valódisága vita tárgyát képezi, a tudomány érde-kében fölötte kívánatos, hogy a középkor írott emlékeiből közvetlenül az eltérések constatatáttassanak, s az interpolatio mellett vagy ellen minden egyes codexből új érvek meríttessenek. —

Kitünő magyar fordítását Dr. Barna Ignácztól birjuk.

Ujabbkori vörös bársonykötés.

[Cod. MSS. Lat. 205.]

VII.

Laurentii Pisani presbyteri dialogi quatuor de amore.

Hártyacodex XV-ik századból, 4-ed rét 228 levél év nélkül.

Fehér hártýára, olasz kézzel igen hibásan és egyenetlen tintával írt codex, szép aranyozott Initialisokkal és lapszéli színes ékít-ményekkel.

1-ső levél innenső lapja, fönnt és baloldalon lapszéli arabeskes ékítményeket, alul pedig ismeretlen címert mutat fel; a Q. kezdő betű miniaturban a szerző arczképét ábrázolja s a szöveg rubrumban capitalis betűkkel ezen szavakkal kezdődik: „Presbyteri Laurentii pisani dialogus primus etc. Quando omnipotenti Deo placuit te patrum ornatissime“ etc., — végződik a codex 228-ik levél innenső lapján: „longa pompa deduxere inde in sua abiere omnes“ — és alább „Τελος δει“ etc. finis Deo laus Amen“. A codex lapszéli jegyzetekkel, vala-mint szövegközötti igazításokkal bővelkedik s Farkas Lajos állítása szerint De Lavallière herezeg könyvtárából származik.

A mű tartalma erkölestani s szerzője egy Lőrincz nevű pisai szerzetes asketa, ki a XII-ik században élt.

Félbörkötés.

[Cod. MSS. Lat. 206.]

VIII.

Lucani Pharsalia.

Hártyacodex XV-ik századból, kis 8-adrét 185 levél, év nélkül.

A finom sárgás hártýára, ujjóth betűkkel esinosan írott s marginalis, valamint sorok közötti glossákkal bővelkedő codexet, kitünő kivitelű aranyos kezdők és lapszéli tuskés alakú aranyozott díszítések

ékesítik, melyek a francia könyvfestészeti iskola termékére engednek következtetni.

1-ső levél innenső lapján, melynek három szegélyét aranyozott diszítések foglalják el, a homlokzaton olvasható: „Corduba me genuit rapuit Nero prelia diri“, a szöveg kezdődik alább: „Bella per emathios plusquam civilia campos“, végződik a 185-ik levél innenső lapján: „Obsedit muris calcantem menia magnum“, lejjebb pedig rubrumban, „Explicit Lucanus“ — A codex rézcsattal diszített kötése XVI-ik századból való s külső fehér disznóbőr borítékán B. Werthern címérét tünteti elő.

Marcus Annaeus Lucanus romai költő, Spanyolország Cordova nevű városában született Kr. u. 38-ik esztendőben, romai előkelő családból. Neveltetése Rómában történt, hol Seneca által Neronak bemutatott s ettől quaestori hivatalt nyert. De Cajus Calpurnius Piso Nero elleni összeesküvésében részt vevén, 65-ben halálra ítéltetett, mely ítélettől csak ereinek önkéntes felnyitása által menekülhetett meg. Hátrahagyott műveiből legteljesebben csak a „Pharsalia“ maradt fenn, melyben a Caesar és Pompejus közötti polgárháborút történeti hűséggel rajzolja.

E műnek, mely később sok interpolationnak volt kitéve, magyar kiadását Baksay Sándor pályanyertes fordításában bírjuk.

XVI-ik századi fehér bőrkötés. [Cod. MSS. Lat. 213.]

IX.

Officium Beatae Mariae Virginis.

Czím nélküli hártycodex a XV-ik századból, 16-odrá 172 levél, a végén csonka, év nélkül.

Két különböző kéz által ujgóth betűkkel írt imádságos könyv, melyben a tollal rajzolt vörös és kék színű kezdők, minden zsoltársor elején jönnek elő.

Első 7 levél naptárt tartalmaz, a 8-ik levél innenső lapja bibliai jelentőségű színes képet ábrázol, a tulsón pedig kezdődik a szöveg ezen szavakkal: „Incipit eursus de beatissima Maria virgine“, ezután következnek a zsoltárok megfelelő imádságaikkal, 172-ik levél tulsó lapján végződik a codex ezen szavakkal: „Oratio ad sanctissimum Sebastianum martyrem.“

Ujabbkori bőrkötés.

[Cod. MSS. Lat. 235.]

X.

Officium Beatae Mariae Virginis.

Hártyacodex XV-ik századból, 8-ad rét 125 levél év nélkül.

Finom vékony hártára, újgóth betűkkel szépen írott imádságos könyv, mely a francia könyvfestészetnek egész tárházát tünteti előnkbe. Nagyobb és kisebb gyönyörűen festett, minden zsoltárvers elején előforduló Initialisok, váltakozó arany, vörös és kék alapszínben, ragadják meg első pillanatra figyelmünket; a lapszéli ékítmények arany alapszínben, virágokat, gyümölcsöket, madarakat s egyéb grotesk alakokat phantastikus egyvelegben mutatnak fel; de a mi a codex fődíszt tesz, úgy ez kétségkívül azon nagyobb szabású bibliai jelentőségű 11 miniature-kép, melyeknek mesteri kivitele a burgundi hercegek műpártoló bőkezűségét hirdeti. Ily imádságos könyvek költséges kiállításuknál fogva ritkaságok közé tartoznak, megrendelésre gazdag főurak számára készültek s Franciaországban XIV-XV-ik században a Valois nemzetségből származott királyok és hercegek áldozatkész pártfogása mellett, érték el tökéletesítésök tetőpontját.

A codex első 3 levele francia naptárt tartalmaz, 4-ik levél innenső lapján kezdődik a codex kék színben: „Inicium sancti evangelii secundum Johannem Gloria tibi Domine.“ etc. — 125-ik levél innenső lapján végződik a codex: „per dominum nostrum iesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat etc.“ A tulsó lap üres.

Ujabbkori bőrkötés.

[Cod. MSS. Lat. 236.]

XI.

Orarium seu Officium Beatae Mariae Virginis.

XV-ik századbéli németalföldi hártacodex, 12-ed rét 204 levél.

Sárgás hártára, újgóth betűkkel 2 apácza által csinosan írt holland imádságos könyv, melyet igen szép Initialisok, Miniaturák s lapszéli grottesk diszítések ékesítenek.

Első 8 levél naptárt tartalmaz, 9-ik levél innenső lapján rubrumban kezdődik a szöveg: „Hyr beghint onser leuer“ s. t. b., a 88, 95, 98 és 139. levelek jobbszéli ékítményei le vannak vágva, 209-ik levél innenső lapján végződik a codex ezen szavakkal: „Scriptum et explicitum est praesens orarium per me sororem Aleidim Reineri ordinis sancti Johannis hierosolimitani Sacre domus in pratis Werphum. Anno nostre salutis

M. VI quinto kl. Januarias. Illuminatum vero et rubricatum per sororem Kunnegundiz ejusdem ordinis et domus Anno domini natiuitatis ejusdem VIII kl. Octobris.“ — A codex íratási ideje tehát az írás, díszítés s a szöveg sajátosságai után ítélve, 1406-ik esztendőre esik, írta Reiner Alexa, festette Kunekunda verfeni jánosrendi szerzetesnők s az általuk kitett évszámból négy C. vagyis 400 év maradt ki.

Az egykoru sárga rézesattokkal díszített kötés borítékja, egy XII-ik századi latin biblia-codexből vétetett.

[Cod. MSS. Holland. 6.]

Duodec.

Más nyelvű codexek.

XII.

Nowi Zákon.

Cseh papircodex XV-ik századból, 2-od rét 275 levél elején csonka.

Papirra 2 hasábon újgóth betűkkel szépen írt Biblia, mely a cseh könyvfestészet igen szép miniaturejait s lapszélétképményeit egyesíti magában. Tartalmazza az új szövetségi könyvekből a következőket: Négy Evangelistát Máthénál kezdve, Pál apostol leveleit a Romaiakhoz, Korinth. Galath. Ephes. Philip. Thesalon. Timoth. Titus, Filemon és Zsidókhoz, Apostolok cselekedeteit, az ugynevezett kánoni könyveket: Jakab, Péter, János és Judás leveleit, végre az Apocalypsis könyvét. — Ezután következnek bőjti (quadragesimales) epistolák, végződik egy Regestrummal super epistolis dominicalibus.

Az eredeti szöveg elejéről, hiányzik az előbeszéd s Máté evangéliumából majdnem 4 fejezet; mely hiány azonban, a codexben előforduló hiteles jegyzet tanúsága szerint, egy magyarországi születésű esztergommegyei pazmaneumi növendékpaptól, névszerint Holly Jánostól 1807-ben sajátkezűleg pótoltatott, ugyanattól a Hollytól ki később mint szláv költő ismertebb nevet vívott ki magának.

Az eredeti szöveggel kezdődő legközelebbi most 6-ik levél innenső lapján, folytatólagosan kezdődik az első hasáb ezen szavakkal: „geho po wssy Syry.“ a 64—78, 84, 107, 119 és 141. levelek csonkák; 259-ik levél innenső lapján az Apocalypsis végén olvasható:

„Dokonana gest řecz Noweho zakona leta božieho Tisice./
cztyristeho Ssedesateho dewateho etc. skrze Waelawa ngekdi u

Swateho Wojteha prebiwajiciho Majstra skolniho we Wiligu S. gakuba Apostola. Budiž Bohu chvala czest.“ Eszerint a codex Csehországban, Venczell nevű sz. adalberti iskolamester által íratott 1490-ben; 275-ik levél innenső lapján vége szakad a codexnek ezen szavakkal: „mnogo gest w nebesych amen“ — és alább: „stan se wule bozy amen.“ — E codex valamikor a Pazinaneumé lehetett, mert a 8-ik levél tulsó-lapjának szélein olvassuk: „Novum Testamentum Manuser. Bohem. colleg. Pazman. sub cura PP. Soc. Jesu. Viennae Catalogo inscriptum sub littera B. No. 1667.“, de a „habent sua fata libelli“ ismeretes mondás, rajta is teljesedésbe ment.

Új bőrkötés

[Cod. MSS. Boh. 26.]
folio.

XIII.

Lib er choralis hymnorum Ritualium in Ecclesia orientali usitatorum.

Görög papircodex XVI-ik századból, 12-ed rét 323 levél, czím és év nélkül.

Pamutpapíron, (charta bombycina) kis görög betűkkel írott, görög egyházi énekes könyv, melyben a dallamok az egész codexen keresztül, nem vonalokon fekvő hangjegyekkel, hanem fekete és vörös neumákkal vannak jelölve.

1-ső levél innenső lapján vörös színű Initialissal, milyenek a codexben nagy számmal előfordúlnak, kezdődik a szöveg: „Κυρίε“, stb. szóval, végződik 323-ik levél innenső lapján: „δευτερονος : v.“ szóval; a tulsó lap üres.

Ujabb kori hárt yakötés.

[Cod. MSS. Graec. 4.]
Duodec.

XIV.

Pamphilia.

Olasz hárt yacodex a XVI-ik századból, 4-ed rét 133 levél, ismeretlen szerzőtől év nélkül.

Szép fehér hárt yán, olasz cursiv betűkkel esinosan írt s aranyozott kezdőkkel ékeskedő codex, zöld alapszínben aranynyal festett lapszéli díszítésekkel.

A franczia „Saluts d'amour“ vagy az olasz „Bocaccio Fiametta“ ízlésében, két szerelmesnek prózában és versekben írt levelezései, képezik a codex tartalmát.

1-ső levél innenső lapja mind a négy szélein, gyönyörű ékítményeket festett és aranyozott alakokkal s egy ismeretlen monogrammot tüntet elő; a szöveg inscriptiója arany capitális írással a következő: „Pamphilia ad ill. d. de. s. p. e.“ mi így olvasható: P. ad illustrissimum dominum deiphebum salutem petit egregie; az L. kezdő betű egy ünnepi mezben öltözött előkelő hölgyet ábrázol ijjal egyik s nyíllal másik kezében; a szöveg kezdődik: „Lantiqua et diu observata.“ s. t. b., 133-ik levél innenső lapján végződik a codex ezen szavakkal: „et amia damni pensando habbi al cuna uolta compassione Vale.“ — Előbbi közvetlen birtokosa szerint, De La Vallière herezeg könyvtárából való.

Félbörkötés.

[Cod. MSS. Ital. 60.]

Quart.

A CROUY-IRODALOM.

Közli: Thallóczy Lajos.

A Crouy családnak az Árpádoktól való leszármazására vonatkozó kérdések évtizedeken át élénk érdeklődéssel, majd elkeseredett szenvedélyességgel foglalkoztatták nemcsak hazánknak, hanem Olasz- és Franciaországoknak történészeit. A tudományos discussióba politikai czélzatok vegyültek. A közrebocsátott munkák és röpiratok egész kis könyvtárt képeznek. Nagy részek egészen ismeretlen maradt nálunk. Úgy vélem, jó szolgálatot teszek, midőn azokat jelen czikkemben könyvészeti rövidséggel megismertetem.

Crouy János Claudius és öccse Ferencz Miklós 1790-ben a grenoblei kir. törvényszék előtt leszármazási pört indítottak. E rendkívül érdekes és bonyolódott esetet leszármazási és történelmi szempontból, ugyanez időtt következő munka írta le:

— Chronologie historique des ducs de Croy. A Grenoble. De l'Imprimerie de J. M. Cuchet 1790. 4°. 307 l.

E mű szolgál alapjául, a később négyfelé is elágazott vitának. Ugyanez évben még, Koppi Károly egyetemi történettanár karolta föl e tárgyat, és pedig Crouyt védőleg; meg is lakolt érte. Műve ily czím alatt jelent meg:

— *Jus electionis quondam ab Hungaris exercitum, historia stirpis Arpadianae. Cum tab. genealogica Ducum Croavicorum. Viennae, 1790. 8°. XII. és 64. l.*

Schwartner Márton szintén egyetemi tanár, csak egy évig maradt adós a felelettel; már 1791-ben jelent meg Koppit keményen czáfoló munkája

— *De gente Croviaca, Hungaria Regum stirpis Arpadianae haereditario successionis juri non ad-versa. Pestini, 1791. 8°. 64 l.*

Ez időtől fogva a vita inkább a folyóiratokban: a Tudományos Gyűjteményben s egyebütt folyt, a két pártot jeles közjog- és történetírónk Fejér György, s a Crouy védőjeként Érdy János képviselték. Az utóbbi 1848-ban, talán nem is épen minden politikai czélzat nélkül, egy igen becses és a vitát egészében felölelő munkát bocsátott közre.

— Magyarországi Crouy nemzetségnek története, nemzékrendje és oklevéltára. Budapest. Egyetemi könyvnyomda. 1848. XX. 4°. 91 l.

E munkára Fejér György azonnal felelt, éles critica alá véve az Érdy hivatolta okleveleket. Horváth Mihály is, az újabb dolgozatban, a vitának e stadiumában fölmerült okleveleket veszi bírálat alá. Fejér, művének e címet adta:

— A Croyi nemzetségnek III. András királyunk Felicius nevű fiától való származtatása historiai gyom. Gyomlálta Fejér György. Budán, 1848. 8°. 25 l.

Érdy János a megszakadt vita fonalát 1861-ben vette föl ismét.

— Az ujjonnan megbírált magyarországi Crouy nemzetség négy okiratának időszámítása. Vizsgálta Érdy János. Pest, 1861. 8°. 31. l. című munkát írván.

Magyar részről a vita eddig távolról sem volt politikai színvetű, csak mint közjogi s történelmi curiositás tekintetett. A hatvanas évek elején azonban, midőn III. Napoleon saját czéljainak elérésére semmi eszközt nem kimélt, a Crouy-Este pör nem kis fontosságú szerepet játszik. Közvetve hazánkat is érdekelte, s ha a kérdés politikai czélzatát nem is támogatták sokan, érdeket mégis keltett. Olaszországban b. Nyáry Albert, ki e vita legalaposabb és legszakavatottabb ismerője, továbbá Kápolnai, Veratti modenai jog-

tanár és ügyvéd, Franciaországban Coston és Germain Sarrut, hazánkban Botka Tivadar, s a Svájcban Rakovszky vitték a főszerepet.

A vita legelőször hírlapokban folyt. Nyáry ugyanis 1862-ben a milanoi „Perseveranza“-ban s később a modenai „Panaro“-ban historiai fejtegetések alapján azt a következtetést vonta:

„hogy Posthumus István VII. Azzo halála után, Beatrix, Aldobrandini estei marchio leánya által: a törvényes Este-utód, s hogy Azzo őt jogtalan erőszakkal fosztotta meg örökségétől, a ferrarai hercegséget Obizzo nevű fattyú-unokájára ruházván át. A Crouyak pedig István utódai — tehát az estei marchio cím őket joggal illeti. — Kápolnaitól pedig ily című önálló röpirat jelent meg:

— „A Crouy-nemzetség.“ Turin, 1862. 8°. 60 l.

Veratti Nyáry cikkeire röpiratban felelt:

— *Sopra alcune quistioni genealogiche relative alle case D' Este e D' Arpad* Lettera Storico-giuridica de Cav. Bartolomeo Veratti. Modena-Soliani, 1863. 54. l.

(E röpirat Nyáry fejtegetéseivel ellentétben azt állítja, hogy István nem lehetett Azzo utóda, mivel Obizzo ez utóbbinak törvényes unokája volt. Crouy, Istvántól való származását pedig olasz szempontból kétségbe vonja).

Nyáry a Panaroban írt e röpiratra „confutatio“, — mely terjedelemre nézve föler egy-egy röpirattal — mire Veratti ismét önálló, ily című iratban felelt:

— *Intorno ad Alcune quistioni genealogiche relative alle case d' Este e d' Arpad. Risposta de Cav. Bartolomeo Veratti al Sig. Bar. Alberto Nyáry di Nyáregyháza.* Modena, Soliani, 1864. 8°. 80 l.

(E munkában már határozottan tagadja a Crouyak Árpáda származását).

Míg Veratti művét írta, francia részről Coston kezdte meg a vitát Crouy-ellenes, ily című munkájával, melyet Veratti is fölhasznált.

— *Les Arpad et les Crouy-Chanel* par M. le Coston. Montélimar. Bourron. 63. l.

(E munka csak 80 példányban nyomtatott).

Nyáry védelmére olasz részről Manzini, francia részről Germain Sarrut vállalkoztak következő munkáikkal:

— La legitima dei governi assoluti! Quistione di diritto sul titolo di Marchese d' Este fra il principe Francesco Augusto Crouy-Chanel d' Ungheria e Francesco duca di Modena, cenni storici e legali pubblicati Da Luigi Manzini. Modena, Meneti. 1863. 4°. 60 l.

(Nyáry confutatioinak kivonata olasz színezetű, politikai reflexiókkal föleresztve.)

Germain Sarrut volt képviselő és ügyvéd, ki már előbb is foglalkozott e kérdéssel s *Les fils D' Arpad, étude historique*. Paris, Dentu. 1861. 8-r. 239 l. czimű tanulmányt írt, Coston ellenében nagy történelmi apparatussal lépett föl. Munkája e czímen jelent meg:

— *Les fils d' Arpad (Crouy-Chanel de Hongrie) et leurs attracteurs. Nouvelle étude historique*. Turin Schièpatti. 1864. (máj. 20) 8°. 102 l.

Rakovszky pedig Sarrut 1861. műve nyomán német munkát publicált ily czim alatt:

— *Das legitime Recht der Arpaden, oder die Antwarschaft der Prinzen Crouy-Chanel auf den ungarischen Königsthron. Nach authentischen Notizen und Original-Urkunden aus dem XIII. u. XIV. Jahrhundert, ergänzt mit neugeschichtlichen Daten. Von einem Magyaren. Chur. 1863. Hitz. 8°. 62 l.*

Nyáry a Panaroban s a turini lapokban folyvást erőlyesen megfelelt támadóinak, bár számos hang szólt mellette, nevezetesen:

— *Gli stati uniti D' Europa o la barbarie considerazioni dell' abate Jacopo Leone*. Torino. Arnoldi. 1864. 8°. 93 l.

Míg Olaszországban a vita mindenfelé érdekgerjesztőleg folyt: addig nálunk csakis Botka vette föl a keztyűt, nem egyenesen Nyáry, hanem francia védője, Sarrut ellen. („Budapesti Szemle“ 1862. 47—52. f.), melyre Nyáry külön magyar munkával felelt:

— *Postumus István és az estei örökség*, írta B. Nyáry Albert. Modena. Cappelli Antal. 1863. 8-r. 175 l. (300 pld.).

Nyárynak ismételt confutatioira megint Veratti felelt:

— Di alcuni Documenti relativi ad Obizzo II. D' Este e sopra il metodo confutatorio de Sgr. B. Alberto Nyary. Saggio il Osservazioni del Cav. B. Veratti. Modena. Soliani. 1864. 8°. 87. l.

(E művében már felad egy sánctot: már nem tagadja, hogy Obizzo fattyú, caak a mellett kardoskodik, hogy nem volt házasságtörésben nemzett. Megjegyezzük, hogy Veratti iratai körülbelül 1000 példányban nyomattak).

Francia részről Sarrutnek Coston felelt:

— Les Crouy-Chanel et leurs adulateurs, B. de Coston. Paris, Dentu, Galerie D' Orleans 13. Montélimar. 8°. 70 l. (csak 80 pld.).

Sarrut sem maradt adós feleletével:

— La lutte des fils D' Arpad. Germain Sarrut. Turin. L' Unio editrice. 1865. 8°. 128 l.

Az összes vitát összefoglalva s azt historiai criticával megrostálva, Nyáry Albert felelt, nagy terjedelmű s pazar izléssel kiállított munkával:

— La questione Arpad-Estense studio storico-araldico de B. Alberto Nyáry di Nyáregyháza, Turino, 1865. 8°. Tipogr. Favale. 232 l.

(E munka egyike a legritkább modern műveknek, összesen csak valami 20 példánya található. Eredetileg 300 példányban nyomtatott, de közbejött akadályok miatt a raktárban a szó szoros értelmében elrothadt. A szerző csak nagy ügygyel-bajjal kapott néhány példányt. E munkának ritka historiai és közjogi becse van, de kevésbé ismert).

E művel a Crouy-vita bezáratott. A közbejött olasz háború, a magyarországi államjogi alakulás s a beállott alkotmányos időszak nem voltak alkalmasak, a practicus eredménnyel ugyan nem kecsegtető, de mindenesetre érdekes vita folytatására. Újabb történetíróink legnagyobb részben, a kérdést Crouy-ellenes szempontból tárgyalván, azt már befejezettnek tekintik.

A magyar irodalom 1876-ban.

Negyedik közlemény.

[Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1876-iki évszámmal vannak jelezve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkértem a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát, az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.]

- Áldor Imre.** A haza bölese. Emlékkönyv. (Franklin-társ. 8-r. 2, 253. l.)
- Almási Tihamér.** A miniszterelnök bálja. Eredeti vigjáték. 2. kiadás. (Grill Károly. 8-r. 30 l.)
- Altisztek kézikönyve.** I. oszt. 4. kötet. Oktatás a fegyverügy- és ezéllövészetben. 25 ábrával. — A gyalogsági áso használata (Linnemann rendszere után.) 16 ábrával. — Szolgálati szabályzat. III. rész. Gyalogság- és vadászcsapat. (Teschén, Prochaska K. 16-r. 50, 67, 26 és 39 l. Egy-egy kötet ára 20 kr.)
- Ugyanaz. II. oszt. 2. kötet. Illetékek. Szállítmány-vezetés. — Függelék: Előléptetési szabályzat. — Kiszolgált altisztek ellátására vonatkozó törvény. (Teschén, Prochaska. 16-r. 140 l. ára 20 kr.)
- Antal Géza és Réczey Imre.** Kovács József tanár sebészi kóródája a budapesti királyi magyar egyetemen 187¹/₂., 187²/₃. és 187³/₄. tanévben. 44 fametszetű ábrával. (Franklin-társulat. 8-r. 6, 160 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Balás Árpád.** Rétmivelés és legelőkezelés alapvonalai. Gyakorló és tanuló gazdák szükségéhez mérten. 3 köny. táblával. (Tetty Ferd. és társa bizom. 8-r. IX, 128 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bárány Ignác.** Magyar Nyelvkönyv. II. füzet. Nyelvoktatás az összetett mondat körében. 6-ik, a népiskolák tantervéhez alkalmazott kiadás. (Laufer Vilmos. 8-r. 96 l.)
- Bárány Ignác.** Nyelvgyakorlatok. II. folyam. 6-ik kiadás. (Laufer Vilmos. 8-r. 63 l. ára 28 kr.)
- Bartha János.** A tűzoltás Kolozsvárt. Tűzoltók és a tűzoltás iránt érdeklődő közönség számára. C. D. Magirus és L. Jung után a kolozsvári viszonyokhoz alkalmazva. (Kolozsvár, Stein János. k. 8-r. 68 l.)

Bátorfi Lajos. Adatok Zalamegye történetéhez. I. kötet. VI. füzet. II. kötet. I. füzet. (Nagy-Kanizsa. Szerző. 321—382 és 1—64 l. ára 6 füzetnek 3 frt, 12 füzetnek 6 frt.)

Bókai János. A garatmögötti tályogokról (abcessus retropharyngealis) és a garatmögötti nyírk-mirigylobról (lymphadenitis retropharyngealis) gyermekeknél. A pesti szegény-gyermekekórházban észlelt esetek alapján. Kiadta tagjai számára a magyar orvosi könyvkiadótársulat. (A társulat sajátja. 8-r. 4, 79 l.)

Böcklin Báro. Bevezetés a harcztéri szolgálatbani rendszeres kiképzetéshez. Németből fordította Bobor Gyula. 3. kiadás az 1874. évi szolgálati szabályzat II. része szerint átdolgozva. (Nagy-Becserek. Nyomat. Pleitz Fer. Pál. 8-r. 48. l.)

Cervantes Saavedra Miguel de. Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha. Spanyolból fordította s bevezette Győry Vilmos. Kiadja a Kisfaludy-társaság. Negyedik kötet. (A második rész második fele.) (Athenaeum. 8-r. 496 l. ára a 4 kötetnek 10 frt.)

Csaba tragédiája. Drámai költemény. (Tettey Nándor és társa. 8-r. XXIV, 410 l.)

Császár Károly. Számtan a középiskolák alsó osztályai számára. 1. rész. Második teljesen átdolgozott kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. VII, 88 l. ára 60 kr.)

Cserei József. Tavaszvirágok. (Weizmann testvérek könyvnyomdája. Kis 8-r. 36 lap.)

Dalmady Győző. Nyáry Pál emlékezete. Emlékbeszéd. Elmondott Nyáregyházán, Nyáry Pál síremlékének felállításakor 1876. aug. 19. (Kiadja a Nyáry-Emlékbizottság. 8-r. 37 l.)

Dely Mátyás. Állatorvosi jó tanácsok. IV. könyv. A beteg sertés orvoslása. (Falusi könyvtár 21. füzet. Franklin-társulat. 8-r. 168 l. ára 50 kr.)

Deutsch Gerson. El a deficizzel. Visszapillantás a közelmultra és tanács a szükségben. (Hungaria könyvnyomda- és kiadó-társulat. 8-r. 22 l. ára 10 kr.)

Doleskó Teréz. Szegedi szakácskönyv. Irta Rézi Néli. (Szeged. Burger Zsigmond özvegye. 8-r. 6, 373 l. kötve.)

Egyetemes Magyar Encyclopaedia. Kiadja a Szent-István-Társulat. 13. kötet. Só—Zwingli. (Szt.-István-Társulat. 4-r. 4, 430, IV. l. ára 1 frt.)

Emlékfüzér, melyet nagyságos és főtisztelendő Lichtensteiger Regis Ferencz úrnak, apát s kalocsai főszékesegyházi kanonoknak, mint ujon kinevezett érseki helynöknek névünnepen ajánlanak hódoló tisztelői Kalocsán 1876. júniushó 16-kán. (Kalocsa. Nyomatott Malatin és Holmeyer érseki nyomdászok betűivel. 4-r. 13 l.)

Erődy Dániel. „Buda halálának“ széptani tanulmánya. (Esztergom. Szerző. Zilahy Sám. bizom. 8-r. 72 l. ára 80 kr.)

Falusi könyvtár. 20. 21. füzet. (L. Rendu Victor, Dely Mátyás.)

Farkas László. Az évszakokról. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 12-r. 71 lap ára 50 kr.)

Fehér Ipoly. Kísérleti természettan az újabb elméletek alapján szerkesztett kézikönyv középtanodák felsőbb osztályai számára. 2. javított kiadás. 2. fele. (Franklin-társulat. 8-r. 358—652 l. ára 2 frt.)

Fejes István. Egyházi beszédek. II. füzet. (Klein Alfréd. 1877. n. 8-r. 262 l. ára 2 frt.)

- Fejes István.** Egy szép asszony. A Kisfaludy-társaság által 50 arannyal jutalmazott költői beszély. (Klein Alfréd. 1877. k. 8-r. 53 l. ára 60 kr.)
- Fekete Ferencz.** Utmutató kántorkönyv. Ujra átdolgozta, bővítette és hangjegezte Sohlya Antal. 4. bővített kiadás. (Szeged. Burger Zsigmond özvegye. 4-r. VIII. 288 l. bolti ára 5 frt 50 kr.)
- Ferencz József.** A vallás külformáinak befolyása a hitéletre. (Különnyomat a magyarországi protestánssegylet 1876-ki évkönyvéből. Kecskemét. Lauko Károly. 8-r. 28 l. ára 30 kr.)
- Figyelő.** Irodalomtörténeti közlöny. Szerk. Abafi Lajos. I. kötet. 1. füzet. 1876. Július. (Aigner L. 8-r. 64 l. ára 80 kr.)
- Freeskay János.** Találmányok könyve. Ismeretek a kézmű és műipar mezejéről. A földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszter megbízásából és az országos magyar iparegyesület felügyelete alatt több ide vágó munka alapján. I. füzet. (Franklin-társulat. lex. 8-r. 1–32 l. ára 40 kr. Az egész négy kötetből vagy 40 füzetből áll.)
- Fürdők István.** Tereptan és tereprajztan. Tekintettel a terepnek katonai czélokra való leírására; II. füz. (A „Honvéd-könyvtár“ 7. kötete. Pesti könyvnyomda-résztvény-társaság. 8-r. 65–96 l. Egy füzet ára 40 kr.)
- Gáspár Imre.** Babérok. Magyar költészeti gyűjtemény. (Grill Károly. 8-r. XVI, 351 lap.)
- Gáspár Imre** válogatott költeményei. (Grill. 8-r. 181, 3 l. ára 1 frt.)
- Grósz Lajos.** Évi jelentés a magyar királyi államvasutak orvosi szakaszaiban 1875. év január 1-jétől 1875. év december 31-ig gyógykezelt betegekről és az összes egészségügyi szolgálatról. Jahresbericht u. s. w. Magyar és német. (M. k. Államvasutak. 4-r. 41 l.)
- Gundy Mihály.** Egyház-politikai czikkezek. („Hunyadi Mátyás“ intézet. n. 8-r. 484, 1 l.)
- Gyógyszer-Árszabvány** az 1872-dik évben kiadott „Magyar Gyógyszerkönyv“-hez, részben átnézve és gramm súlyra átszámítva. Hivatalos kiadás. (Kiadja az általános magyarországi gyógyszerész-egylet. 8-r. 36 l.)
- Hahn-Hahn Ida** grófnő. Az iskolamester leánya. Társadalmi regény. Fordította Nagy Antal. I. II. kötet. (Nyomt. a „Hunyadi Mátyás“ intézetben. 8-r. IV, III, 326, 1 és 2, 324 l.)
- Hauke-Környei.** Egyetemes földirati tankönyv középiskolák használatára. Átdolgozta Cherven Flóris. 2. kötet. Európa. (2. osztály számára). (Lampel R. 8-r. 136 l. ára 60 kr.)
- Házi könyvtár.** 21., 22. (L. Szent-István-Társulat Évkönyve. Kriesch János).
- Hettinger Ferencz,** Strausz Dávid Frigyes. Életkép s irodalmi tanulmány. H. F. után Trias. (Ürge László. 8-r. 69 l. ára 40 kr.)
- Hoffmann Ferencz.** A tarka könyv. 150 erkölcsi elbeszélés. Kis gyermekek számára. A 4. német kiadás után magyarítá egy gyermekbarát. 8 színes képpel. 3. jav. kiadás. (Athenaeum. 8-r. 335 l. ára 1 frt 80 kr.)
- A honüdv zászlaja.** Dithyrám. Hálás viszhangú Dr. Lutter Nándor tankerületi főigazgató úrnak az érettségi vizsgálatot megnyitó beszédére. Kalocsán 1876. évi junius hó 13-án. (Kaloosa. Nyomat. Malatin és Holmeyer. 4-r. 7 l.)

- Honvédkönyvtár.** 7. 11. kötet. (L. Fördök István és Kárpáthy Kamill.)
- Horác levele a Pizókhoz.** Fordította Édes Albert. (Aigner Lajos. 8-r. 24 l.)
- Ipolyi Arnold** besztercebányai püspök által a magyar árvizkárosultak javára rendezett mű-, ipar- és történeti emlékek kiállítására küldött egyházi mű- és régiség-tárgyainak névsora (Ipolyi A. 8-r. 12 l.)
- Ipolyi Arnold.** Magyar mű- és történeti emlékek kiállítása. Műtörténeti tanulmány különös tekintettel a magyar ötvös- és zománczműre. Különnyomat a „Századok“-ból. (Nyom. az Athenaeum r. társ. nyomdájában. 8-r. 78 l.)
- Irányítási segédkönyv** a magy. kir. postahivatalok használatára. Összeállította a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi magy. kir. miniszterium postajárat irodája 1876. április 1-jén. Instradirungs-Behelf zum Gebrauche der kön. ung. Postämter, bearbeitet im Postcours-Bureau des kön. ung. Handelsministeriums. 1. Ápril 1876. (Ministerium. 8-r. 4, 257 l. Magy. és ném.)
- Jámbor Pál.** Mesék az ifjuság számára. Idegen költők után. (Szabadka. Szerző. Tettyey Ferd. és társa bizom. 16-r. 96 l. ára 30 kr.)
- Jézus sz. szívének gyermeke,** vagyis az úr Jézus isteni szívének tisztelete ájtatos gyermekek számára. Irta a ki pap és gyermekbarát. Németből a 4. kiadás szerint magyar nyelvre áttétetett. (Bucsánszky Alajos. 16-r. 64 l.)
- Jókai Mór.** Felfordult világ. 2. kiadás. (Jókai Mór munkái. Népszerű kiadás. 98. 99. szám. (Franklin-társulat. 8-r. 281 l. ára 80 kr.)
- Jövő löversenyek** naptára. 1876. I. rész. (L. Sárkány Ján. Fer.)
- Kállay István.** Magyar történeti életrajzok népiskolák számára. A tiszántuli ref. egyházkerület népiskolai tanterve alapján Második javított s szavalmányokkal bővített kiadás. (Debreezen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 112 l. ára kötve 30 kr.)
- Kárpáthy Kamill.** Katonai irálytan. A magy. kir. honvédség használatára 185 minta és példával. A m. kir. honvédelmi miniszter által elfogadott tan- és kézikönyv. 4. 5. füzet. (A „Honvédkönyvtár“ XI. kötet. Pesti könyvnyomda-résztvény-társaság. 8-r. 193 - 256 és 354 l. Egy füzet ára 40 kr.)
- A képviselőház könyvtárának czímjegyzéke.** 1876. évi márczius 27-én. (Képviselőház. n. 8-r. 4, 181 l.)
- Kerényi Ede.** Magyarország történetének időrendi átnézete a legrégebb időkől a jelenkorig. 2. kiadás. (Klein Alfréd. 8-r. 39 l. ára 36 kr.)
- Klamarik János.** Psychologia vagyis lélektan mint tapasztalati tudomány. A leg-újabb írók, különösen G. A. Lindner után. (Lauffer Vilmos. 8-r. VI, 170 l. ára 1 frt 28 kr.)
- Kolgyári C. Titusz.** A zsidók viláгурalma. Tanulmányvázlat a történet és a jelenkor vívmányai alapján. (Fekete Bernát bizománya. 8-r. 8, 58 l. ára 1 frt.)
- Kövesy Károly.** Jós és csaló vagy szabadkőmives és a rózsakeresztes. Elbeszélés, (Rautmann Fr. k. 8-r. 63 l. ára 25 kr.)
- Kriesch János.** Hasznos és kártékony állatainkról. Kézikönyv. II. rész. Halak Fajmetszetekkel. (Házi könyvtár. XXII. Szent-István-Társulat. 8-r. 8, 149 lap.)
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a magyarok történetében kérdések és feleletekben. 10. javított kiadás. (Lampel R. 8-r. 111 l. ára 30 kr.)

- Lengyel Armin.** Az isten utjai vagy: a megtört nyakasság. Elbeszélés. (Rautmann Fr. k. 8-r. 63 l. ára 25 kr.)
- Liliomszirmok** Gonzagai sz. Alajos életéből. (Kalocsa. Nyomt. Malatin és Holmeyer. 16-r. 2, 12, 2 l.)
- Lunn József.** Apró félreértések. Vigjáték. Angolból fordította N. N. (Nemzeti színház könyvtára. 22. füz. Pfeifer F. 8-r. 32 l. ára 40 kr.)
- Lutter Nándor.** Számtani példatár a népiskolák használatára. I—IV. füzet 3. a meterrendszer szerint átdolgozott kiadás. (Franklin-társulat. k. 8-r. I. 56 l., II. 32 l., III. 32 l. és IV. 40 l. ára I. 20 kr., II. 10 kr., III. 10 kr. és IV. 15 kr.)
- A magyar gazdasszonyok** országos egyletének évkönyve 1875—6. (Radnyánszky A. könyvnyomdájából. 8-r. 37 l.)
- A magyar jogászyülés évkönyve** 1876. évre. Szerkesztette Siegmund Vilmos. 6. évf. I. kötet. (Kiadja a magyar jogászyülés. 8-r. 203, 4 l.)
- A magyar korona** területén lévő állami és vasuti távirdák statistikája az 1875. évről. Kiadja a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi magy. kir. ministerium. (Nyomatta Hornyánszky Victor. 4-r. 127 l. és 4 grafikai tábla.)
- A magyarországi Jánosrendi háromfoku szabadkőmives nagypáholy** szervezete. 5876. június 24. (Fanda és Frohna könyvnyomdájából. 4-r. 4, 48 lap.)
- A magyarországi protestáns-egylet** évkönyve. [Az 1876-ki kecskeméti negyedik közgyűlés naplója.] Szerkesztette Laukó Károly. [A magyarországi protestáns-egylet kiadványai. IX. kötet.] (3-r. 69 l.)
- Magyarországi rendeletek tára.** X. folyam. 1876. Hivat kiadás. 2. füzet. (Zilahy S. n. 8-r. 81—160 l. ára 50 kr.)
- Magyar statisztikai évkönyv** szerkeszti és kiadja az országos magy. kir. statisztikai hivatal. 3. évfolyam. 2. rész. (4-r. 5, 473—857 l.)
- Magyar statisztikai évkönyv** szerkeszti és kiadja az országos magy. kir. statisztikai hivatal. 3. évfolyam. 1874. Statistisches Jahrbuch für Ungarn. Verfasst und herausgegeben durch das königl. ung. statistische Bureau. 3. Jahrgang. Magy. és ném. (4-r. 4, X, 481—867 l.)
- Mezei István.** A falusi rablók vagy az elveszett gyermek. Elbeszélés a közel múltból. (Rautmann Fr. k. 8-r. 64 l. ára 25 kr.)
- Mihók Sándor.** Magyar Compass. Pénzügyi és közgazdászati évkönyv. 1876. IV. évfolyam az 1875-ik évi mérlegekkel. (Szerző. Tettey Ferd. és társa bizom. n. 8-r. XLVIII, 329 l. magyar-német, ára kötve 3 frt 50 kr.)
- Nagy Antal.** Hitelemzés példákban, vagyis a katolikus hit- és erkölestan rövid foglalata. 1. kötet. (Nyom. a „Hunyadi Mátyás“ intézetben. n. 8-r. V. 661, XLI, 4 lap.)
- A nemzeti színház könyvtára.** 22., 35. füzet. (L. Lunn József, Toldy L.)
- Névy József és László.** Gyakorlati irálytan. I. rész. Okiratok. 2. javított kiadás. (Aigner L. 8-r. 176 l. ára 1 frt.)
- Névy László.** Stilisztika. Az irály s írásműszerkezet általános szabályai. Az új tanterv szerint a középiskolák számára. II. rész. Szerkesztett. Prózái olvasmányokkal. (Kókai L. 8-r. VIII, 224 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Ney Ferencz.** Deák Ferencz emlékünnepeye a budapesti IV. kerületi községi nyilvános főreáltanodában, 1876 ik évi március hó 25-én. (Rudnyánszky A. könyvnyomdájából. 8-r. 20 l.)

- Nicolas Ágost.** A francia forradalom fölve és ennek eredményei. Fordította Erdélyi Ferencz. (Ürge László. 8-r. 106 l. ára 50 kr.)
- Nicolas Ágost.** A hit mestersége. Bölcsészeti előkészítés a keresztény hit megszerzésére. Magyaritá Bernatsky Ferencz. 2 kötet. 2. olesó kiadás. (Aigner L. 8-r. IV, 335 és VIII, 291 l. ára 2 frt.)
- Novák Sándor.** Kereskedelmi számtan. Kereskedelmi, polgári- s ipartanodák számára valamint magántanulásra. 1. rész. (Grill Kár. 1877. 8-r. 4, VI, 255 l.)
- Az olasz boszuja.** Elbeszélés. (Rautmann Fr. k. 8-r. 63 l. ára 25 kr.)
- Oltványi Pál.** Tájékoztató útmutatás a különféle egyenes-adók bevallása, tárgyalása és főlegbevése iránt Magyarországon. 2. bőv. kiadás. (Szeged. Szerző. 8-r. XII, 241 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Az ördög-asszony,** vagy: az élve eltemetett. Történeti beszély. 1—19. füz. (Bécs és Prága. Bensinger Zsigm. 8-r. 268, 252, 302 és 1—86 l. füzet ára 25 kr.)
- Pap János.** Természetrájk elemei. A közléptanodák alsó osztályainak használatára. 2. és 3. rész. Növény- és ásványtan. 2. átnézett s részben módosított kiadás. (Lampel R. 8-r. 4, 79 l. ára 50 kr.)
- Dr. Rafael.** Pór és mágnás, vagy az ujkor rabszolgái. Tört. beszély. 1—10 füz. (Bécs és Prága. Bensinger Zs. 8-r. 474 és 1—6 l. füzetenkint 25 kr.)
- Rendu Victor.** A földmívelés alapelvei. Franciaából közli Grubicy Gézya. (Falusi könyvtár 20. fürete. Franklin-társulat. 8-r. 93, 2 l. ára 50. kr.)
- Sárkány Ján. Fer.** A magyar és osztrák birodalomban tartandó lóversenyek hiteles programjai 1876-ra és némely ivadék-versenyek a jövő évekre. (Pesti Lovar-egylet. 8-r. XV, 156 l.) [A borítékon ezen cím van: Jövő lóversenyek naptára. 1876. I. rész.]
- Schüch Ignác.** A lelkipásztorkodástan kézikönyve. A harmadik bővített német eredeti után a magyar viszonyokhoz alkalmazott második kiadás. Fordították a győri nagyobb papnevelde Szent-Imre-Egyletének tagjai. (A „Hunyadi Mátyás“ intézet nyomása. 8-r. 2, 536 l.)
- Schwiedland Frigyes.** Francia nyelvten iskolák és magántanulók számára 4 folyamban. 4. folyam. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 232 l. ára 80 kr.)
- Sophokles.** A trachisi nők. Tragoedia. Az eredeti versmérték szerint fordította Csiky Gergely. (Temesvár. Szerző. n. 8-r. 66 l. ára 70 kr.)
- Spielhagen Frigyes.** Üllő és kalapács. Regény. Fordította H. Batta Szilárda. 2. kötet. (Lampel Robert. 8-r. 341 l.)
- Sujánszky Antal.** Egyházi beszéd, melyet Sz. István Magyarország első apostoli királyának ünnepén 1876. aug. 20-án Budán tartott. (Bécs. Szerző. 8-r. 17 l.)
- Suppan Vilmos.** A középiskolai didaktika alapvonalai. (Székely - Udvarhely. Gyertyánffy. 8-r. 64 l. ára 80 kr.)
- Szabó Endre.** Költeményei. Kiadta Koesi Sándor. Szerző arcképével. (Koesi Sándor. 8-r. 163 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Száz mese képekkel.** Francia után. 3. teljes kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 211, 4 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Szegedi szakácskönyv.** (L. Doleskó Teréz.)
- Szemák István.** Német mondatlan. Tanodai és magánhasználatra. 2. jav. kiadás. I. rész. (Franklin-társulat. 8-r. 144 l. ára 70 kr.)

- A Szent-István-Társulat** Évkönyve. 1875. (Házi Könyvtár. XXI. Kiadja a Szent-István-Társulat. 8-r. 106 l.)
- Tankó János.** Világtörténelem. A reáliskolai tanulók használatára. A legújabb tanterv szerint. II. rész. Középkor. Az V. osztály számára. (Lampel R. 8-r. 2, 182 lap.)
- Terklau.** A katolika istentisztelet szelleme avagy az egyházi személyek, helyek, szerek, eselekvények s idők magyarázata. Az algyrnasium és reáliskolák számára ford. Dornis Gáspár. 4. jav. kiad. Lampel R. 8-r. 4, 183 l. ára 80 kr.)
- Toldy I.** A jó hazafiak. Vigjáték. (Nemzeti színház könyvtára. 35 füzet. Pfeifer. 8-r. 82 l. ára 40 kr.)
- Tompá Mihály.** Virágregék. 5. kiadás. (Franklin-társulat. 1877. 8-r. 275 lap.)
- Az 1876. évi **törvények** gyűjteménye. 1. rész. I—XVIII. t. cz. (Eggenberger. k. 8-r. 208 l. ára 1 frt.)
1876. évi országgyűlési **törvényezikkek**. III. füzet. XVII—XXXVI. (Ráth M. n. 8-r. 209—324 l. ára 80 kr.) — ugyanaz zsebkiadás (16-r. 401—632 l. ára 80 kr.)
- Az 1876. évi **törvények** gyűjteménye. Hivatalos kiadás. III. füz. XVII—XXXVI. (Zilahy S. n. 8-r. 249—420 l. ára 80 kr.)
- Az 1876-ik évi **törvények** gyűjteménye. Hivat. kiadás. III. füzet. XVII—XXXVI. (Zilahy S. 16-r. 433—720 l. ára 90 kr.)
- (Törvények).**
- Törvényezikk** a cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és a napszamosokról. A hivatalos kiadás hű lenyomása. (Eggenberger. k. 8-r. 36 l. ára 30 kr.)
- 1876-dik évi XXVIII. **törvényezikk** a népiskolai hatóságokról. (Ráth M. n. 8-r. 15 l. ára 2) kr.)
1876. XXVIII. **törvényezikk**. Népiskolai hatóságok. Hivatalos kiad. (Zilahy S. n. 8-r. 16 l. ára 16 kr.)
- A tudomány- és mű-egyetemi olvasókör** évkönyve. 4. évföl. 187³/₆. (Nyom. Vodianer F.-nél. 8-r. 53, 3 l.)
- Turgenjev.** Az óra. Egy aggastyán elbeszélése. Fordította Csukási Józsefné. (Aigner Lajos. 8-r. 69 l.)
- Twain Márk és Warner Károly Dudley.** Az aranyozott kor. Amerikai regény. Angolból fordította Mudrony Pál. 3 kötet. (Athenaeum. 8-r. 226, 221 és 282 lap. ára 3 frt.)
- Az **üdvezítő** kopogtatása az ember ajtaja előtt. (Nyom. Hornyánszky V. 8-r. 51 l.)
- Varga József és Zibrinyi Gy.** A kulturharez áldozata, vagy egy bezárt s számkivetett pap viszontagságai. Katolikusok számára németből. (Ürge László. k. 8-r. 63 l. ára 30 kr.)
- Varga Lajos.** Keresztyén egyháztörténelem. Kézirat gyanánt kiadták hallgatói. II. kötet. A reformatio utáni korszak. (Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Béla. 1870—1876. n. 8-r. X, 735 l. ára 4 frt 70 kr.)
- Winternitz Károly.** Olvasásjáték 4—6 éves gyermekek számára. A német eredeti kiadás után magyar nyelvre alkalmazá Maties Imre. 5. megjobb. kiad. (Franklin-társulat. borítékban. ára 1 frt.)
- Wolkenberg Gyula.** Olvasókönyv. Felsőbb nép- és ismétlő-tanodák ipariskolák és magán-növendékek használatára. 2. kiad. (Aigner L. 8-r. 192 l. ára 50 kr.)

- Yrnerius.** Jogi ismétlő könyvek gyűjteménye II. Pandekták. Kérdések és feleletekben. (Eggenberger. 8-r. 80 l. ára 80 kr.)
- Zeliczky Dániel.** Miről szól a közegészségi törvény? (Debreczen. Kiadja a debreczeni orvos-gyógyszerész-egylet. 8-r. 28 l.)
- Zimmer Alajos.** Vezérfonal a méter-rendszerhez, a pénzügy-, vám- és adóórség stb. számára. [2. kiadás.] (Arad. Szerző. 8-r. 141 l.)
- Zimmermann Jakab.** Természettajz. Ipar-, nép- és ismétlő-iskolák számára. V. újra átdolgozott kiadás. (Kecskemét. Galliaféle könyvkereskedés. [Gallia E.] 8-r. 46 l. ára füzve 16 kr., kötve 20 kr.)
- Zsaskovszky Ferencz és Zsaskovszky Endre.** Karénekes Kézikönyv. [Manuale musico-liturgicum.] 2. átdolgozott és bővített kiadás. (Eger. Kiadók. 4-r. X, 312, 2 l. ára füzve 3 frt 60 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Buchbinder L. B.** Die Herrgottsmörder. Volksstück mit Gesang. (Rautmann Fr. 8-r. 37 l. ára füzve 60 kr.)
- Budapest főváros statistikai hivatalának közleményei.** Német fordítás. Publicationen des statistischen Bureaus der Hauptstadt Budapest. XI. (L. Körösi Josef.)
- Catalog der Bildergallerie des National-Museum.** (Druck des Athenaeum. k. 8-r. 47 l. ára 30 kr.)
- Deutsch Gerson.** Fort mit dem Deficit! Rückblick auf die Vergangenheit und Rath in der Noth. (Hungaria Buchdruckerei u. Verlagsverein. 8-r. 24 l. ára 10 kr.)
- Felsmann Josef.** Deutsches Lesebuch für Mittelschulen mit deutschen und ungarischen Anmerkungen. 1. Th. 5. durges. Aufl. (R. Lampel. 8-r. 180, 4 lap.)
- Grósz Ludwig.** Jahres-Bericht über die in den ärztlichen Bezirken der königl. ungar. Staatseisenbahnen vom 1. Januar bis 31. Dezember 1875 behandelten Kranken, sowie über den gesammten Sanitätsdienst. (L. Grósz L. Évi jelentés.)
- Heinrich Gustav.** Deutsches Lehr- und Lesebuch für höhere Lehranstalten, insbesondere für Obergymnasien und Oberrealschulen. I. Bd. Mit einem Grundriss der Poetik und erklärenden Anmerkungen. 3. vermehrte und verbesserte Auflage. (R. Lampel. 8-r. VIII, 304 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Höhr Daniel.** Lehrbuch der Arithmetik für Untergymnasien u. verwandte Lehranstalten. Zweiter Theil. (Für die dritte und vierte Klasse. (Hermannstadt. Wien. Verlag von Sallmayer u. Comp. 8-r. 4, 171 l.)
- Instradirungs-Behelf** zum Gebrauche der königl. ung. Postämter, bearbeitet im Post-Cours-Bureau des kön. ungar. Handelsministeriums 1. April 1876. (L. Irányítási segédkönyv.)
- Körösi Josef.** Die Sterblichkeit in der Stadt Pest in den Jahren 1872 u. 1873 und deren Ursachen. Uebersetzung aus dem Ungarischen. [Mit einer graphischen Tafel.] [Budapest főváros statistikai hivatalának közleményei. Német fordítás. Publicationen des statistischen Bureaus der Hauptstadt Budapest XI.] (Berlin. Budapest fõv. tulajd. Stühr-féle könyvkereskedés kiadása. 4-r. VIII, 172 l. ára 5 márk.)

- Langraf Moritz.** Deutsche Sprachlehre mit Uebungsaufgaben. 2. Theil. Die Satzlehre. 8. vermehrte und verbesserte Auflage. (Lampel. R. 8-r. 2, 111, 3 lap)
- Mihók Alexander.** Ungarischer Compass. IV. Jahrg. (Tettyey F. és társa. 8-r. XLVIII, 329 l. ára 3 frt 30 kr.)
- Mittheilungen a. d. Jahrbuche der kön. ung. Geol. Reichsanstalt.** IV. Band. 2. Heft. (L. Róth Samuel.)
- Municipal- und Gemeinde-Gesetze in Ungarn.** Eine Zusammenstellung geltender Gesetze. (Hermannstadt. Drottleff Jos. és társa. 8-r. X, 120 l.)
- Publicationen d. statistischen Bureaus d. Hauptstadt Budapest.** XI. (L. Körösi J.)
- Reflexionen aus der Geisterwelt.** Durch die Medien des Vereines „Spiriter Forscher“ in Budapest. Ein Werk für geistige Wissenschaft und Belehrung. Herausgegeben vom Vereins-Comité Anton Prochaszka, Adolf Grünhut. III. Bd. I—II. Lieferung. (Druck v. Ph. Wodianer. 8-r. 32 és 64 l. kötet ára 4 frt.)
- Roder's Briefe zur Erlernung der ung. Sprache.** 2. verbesserte und vermehrte Auflage. 2. Brief. (Grimm Gustav. 8-r. ára 20 kr.)
- Roth Samuel.** Die eruptiven Gesteine des Fazekaspoda-Morágyer Gebirgszuges. [Baranyaer Comitát.] (Mittheilungen aus dem Jahrbuche der kön. ung. Geol. Reichsanstalt. IV. Band. 2. Heft. Kilián F. 8-r. 95—123 l. ára füzve 30 kr.)
- Schnierer Julius.** Commentar zum ungarischen Handelsgesetzbuch. Autorisirte Übersetzung a. d. Ungarischen. (Frankl.-Ver. 8-r. VIII, 442 l. ára 3 frt.)
- Schulwörterbuch,** deutsch-latein.-ung.-serbisches. (Laufer V. 8-r. 171 l. ára füzve 80 kr.)
- Simon Peter.** Gedächtnissrede über Franz Deák's Tod. Nach der mit Anmerkungen versehenen zweiten Auflage aus dem Ungarischen übersetzt. (Hermannstadt. Verfasser. 8 r. 25 l. ára 30 kr.)
- Statistisches Jahrbuch für Ungarn** Verfasst und herausgegeben durch das kön. ung. statistische Bureau. 3. Jahrg. (L. Magyar statistikai évkönyv. 3. évf.)
- Szily C.** Über die dynamische Bedeutung der in der mechanischen Wärmetheorie vorkommenden Grössen. (Übersetzt aus den in Budapest erscheinenden „Műegyetemi Lapok.“ Band I. S. 165. Szerző. 8-r. 16 l.)
- Zimmer Alois.** Leitfaden zum Meter-System, für Finanz-, Zoll- und Steuerwache etc. (2. Auflage.) (Arad. Szerző. 8-r. X, 141 l.)
- Balogh Augustus Florianus** de Nemesiez. Beatissima virgo Maria mater dei Tomus II. (Agriae. Typis lycei archi-episcopalis. 4-r. 433—796 l.)
- Catalogus** duplorum, quae in bibliotheca metropolitanae ecclesiae Colocensis reperiuntur, venniue exponuntur exemplarium. (Colocae. Bibliotheca. 8-r. 4, 127 l.)
- Directorium romano-strigoniense** pro anno 1876. (Strigonii. Typis Aegidii Horák. 8-r. 116 l.)
- Monumenta catholica** pro independentia potestatis ecclesiasticae ab imperio civili. Collegit et edidit Episcopus Augustinus de Roskovany. Tomi IX—XII. (Nitriae. 8-r.) A IX. k. Supplementa ad sec. IV—XVIII. 895 l. — A X. k. Supplementa ad sec. XIX. ab a. 1800—1868 1242 l. — A XI. k. Monumenta sec. XIX. ab a. 1868—1874. 1146 l. — A XII. k. Ulteriora monumenta ab a. 1868—1874, item Supplementa ad priores XI tomos, et monumenta anni 1875. 869 l.

Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi pro anno 1876. in usum Cleri et ecclesiarum dioecesis Szathmáriensis editus. (Szathmárini. Typis Ludovici. Nagy 8-r. 131 l.)

Schematismus Canoniorum regularium sacri candidi ac exempti ordinis Praemonstratensis regiae Canoniae et ecclesiae sancti Joannis Baptistae de castro Jászow, eidemque regia auctoritate unitarum sanctae crucis de Lel.esz, et s. Stephani proto-martyris de promontorio Magno-Varadinensi. 1876. (Cassoviae. 1876. „Pannonia“ nyomda. 8-r. 33 l.)

Schematismus Cleri graeci ritus Catholicorum dioecesis Eperiessiensis pro anno 1876. Ab erecte sede episcopali anno 56. (Cassovie. 1876. Typis Caroli Werfer. 8-r. 186 l.)

Schematismus ordinis Minorum s. P. Francisci Capueinorum almae provinciae austriaco-hungaricae pro anno a Christo nato 1876. (Typis Martini Bagó et filii. 8-r. 18, XIV. l.)

Ježiš moja žiadosť. Modlitebná kniha s malým spevníkom pre každého katolíckého kresťana. Z nemeckého preložila bývala slov. cirkevnia literárna škola na úsred, semeníšti peštianskom. (Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlačiarско-účastinárskeho spolku. 16-r. 4, 393, 7 l.)

Knížka Živého sw. Ruženca k úcte blahosl. Panny Marie. (Tlačou Alojsa Bučanský. 8-r. 174, 4 l. ára kötve 40 kr.)

Rohling August. Zid di'a talmudu. Preložil N. Chwojnický. (W Skalicj, tlačou Jozefa Skarniela. 8-r. 32 l.)

Seidel Pawel. Dejepis Uhorska a dejepissveta v krátkosti. Pre národné školy. Preložil L. W. (T. Obrázkam. Eggenberger. 8-r. 38 l. ára 35 kr.)

Vypočítané ceny starých mier a váh na ceny nových mier a váh. Ku potrebe slovenského obecnstva sostavil A. C. (Turč. Sv. Martin. Nakladatel' A. Cernianský. 16-r. 26 l.)

Papiu J. P. Cuyentari besericeseci (acomadate pentru ori-ge tempu). Tomulu I. Editiunea II. (Clusiu. Cu literale si editura lui Joanu Stein. 8-r. VIII, 184 l.)

Rusu Joane V. Carte de lectura pentru clasele gimnasiali inferioare. (Sibiu. In tipografia lui S. Filtseh. (W. Krafft. 8-r. 155, 3 l.)

Codice di commercio ungarico. Articolo di legge XXXVII. dell'anno 1875. Traduzione ufficiale. (Fiume, Stabilimento Tipo-Litografico di E. Mohovich. 8-r. 2, 180 l. és 1 tábla, ára 2 frt.)

Congrès international statistique a Budapest. Neuvième Session du 29 Août au 11 Septembre 1876. Programme: 1. Section: Théorie et population. 2. Section: Justice. 3. Section; Hygiène publique. 4. Section: Agriculture et Sylviculture. (Congrès. 4-r. XII, 22 l., VIII, 361 l. és 6 tábla, VI, 166 l., V, 223 l. és 1 grafikai tábla, VIII, 225 l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

Compass. Finanzielles Jahrbuch f. Oesterreich-Ungarn. 1876. IX. Jahrg. 2 Theile. Herausg. v. Gustav Leonhardt (Wien, Alfred Hölder. 8-r. XVIII. 688 és XVIII. 507 l. ára papírkötésben 5 frt.)

- Directorium** pro divino officio ad usum fratrum minorum strictioris observantiae in provincia s. Crucis croatico-carniolica pro anno 1876. (Labaci. Typis Klein et Kovae 8-r. 84, III. l.)
- Döllinger J** Ungedruckte Berichte und Tagebücher zur Geschichte des Concils von Trient. I. Bd. I—II. Abtheilung. (Nördlingen 1876. Beck'sche Buchhandlung 8-r. XXVII. 326, 277 l.)
- Fessler Ignaz Aurel.** Geschichte von Ungarn. II. verm. u. verb. Auflage bearbeitet von Ernst Klein. In ungefähr 20. Lieferungen. Preis jeder Lfg. 2. Mark. XVII. Lieferung (Leipzig, 1876. Brockhaus. 8-r. 257—384 l.)
- Hof-Kalender**, österr. kaiserl. f. d. Jahr 1876. (Wien, Hof- und Staatsdr. 8-r. 298 l. ára kötve 2 frt.)
- Giller Agaton.** Z podróży po kraju stowackim. [Odbitka z „Gazety narodowej“] (Lemberg. Gubrynowicz et Schmidt. 8-r. 396 l. ára 3 frt.)
- Jókai Mór.** Zlati Muž. Román. Z madarskeho preložil Fr. Brabek. 2 díly. (A² arany ember.) Prága, Otto. 8-r. I. 310 l. II. 436 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Jokaj Mauryca.** Az do bieguna północnego czyli co sie potem działo wopuszczonym statku „Tegetthoff“? Romans spisany przez Marcina Gallusa. Według notatek majtki, który zapomiany, pozostał srod łódów na statku, przetożył Cz. O. P. (Lemberg. I. Egyesületi könyvnyomda. 16-r. 342 l. ára 1 frt.)
- Kábdebo Heinr.** Bibliographie zur Geschichte der beiden Türkenbelagerungen Wiens 1529 u. 1683 mit 1 Tafel und 50 Holzsehn. (Wien, 1876. Faesy et Frick. 8-r. XVIII. és 158 l. ára 4 frt.)
- Kolbenheyer Karl.** Die hohe Tatra. Mit einer Karte. (Teschen. Prochaska Karl 8-r. 8, 193 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Die Kriegsmacht Oesterreichs.** II. Theil. Die Armee im Felde. Mit 12 Schemas und 8 Tafeln. (Wien. Seidel L. W. und Sohn. VI, 137 l. ára füzve 3 forint.)
- Leutgeb Adolf.** Dislocation u. Eintheilung des k. k. Heeres. (Wien. Seidel L. W. u. Sohn. 12-r. 113 l. ára 50 kr.)
- Lucam Wilhelm.** Die österr. Nationalbank während der Dauer des dritten Privilegiums. Mit 46 Tabellen. (Wien, G. J. Manz'sche Bh. 4-r. VII. 209 l. ára 3 frt.)
- Magyarisierungs-Versuche**, ältere und neuere, in Ungarn, mit besonderer Rücksicht auf die Slovaken (Prag Urbanek. 8-r. 113 l. ára 40 kr.)
- Militär-Schematismus**, k. k., f. 1876. (Wien, Hof- u. Staatsdruckerei. 8-r. 996 l. ára 3 frt.)
- Programm zum Ausbau d. oesterr.-ungar. Eisenbahnnetzes.** Mit 1 Eisenbahnkarte. (Wien, in Comm. b. Carl Helf. 8-r. 50 l. 1 frt.)
- Ruthner Anton v.** Das Kaiserthum Oesterreich und Königreich Ungarn. 54., 55. Lief. Prachtausgabe. (Wien. Perles Mor. 4-r. 225—240 l. és 3 aczélmetszet, 241—256 l. és 3 aczélmetszet, ára füzetenként 1 frt 70 kr.)
- Schlosser Karl.** Neuerster Geschichtskalender. VII. Jahrgang. Ereignisse von 1875. (Frankfurt a. M. 1876. Rommel Wilhelm. 8-r. 273 l.)
- Schulthess H.** Europäischer Geschichtskalender. 16. Jahrg. 1875. (Nördlingen. C. H. Beck'sche Buchhandlung. 8-r. VIII, 596 l. ára 5 frt 50 kr.)

- Skwor Johann.** Orts-Lexicon der Länder der ungarischen Krone. (Prag. 1876. Szerző. 8-r. 161 l.)
- Statistische Nachrichten** von den österr.-ungar. Eisenbahnen. IV. Bd. Wien. Meyer F. 4-r. 259 l. ára füzve 5 frt.
- Szavits Emil.** Der serbisch-ungarische Aufstand vom Jahre 1735. Historische Abhandlung. (Leipzig. Schmalzer und Pech. 8-r. 51 l. ára 99 kr.)
- Treuenfest Gustav** Ritter Anton von. Geschichte des k. k. 12. Huszaren-Regimentes. 1800—1850. Palatinal 1850—1875. Graf Haller 1875. von Fratriesevics. (Wien. Braumüller W. 8-r. 324 l. ára 3 frt 50 kr.)
- Vámbéry Hermann.** Sittenbilder aus dem Morgenlande. (Berlin. A. Hoffmann et Co. 8-r. VI, 317 l. díszkötés ára 3 frt 90 kr.)
- Walzel Camillo.** Donaufahrten. 2. verm. Aufl. Mit 1 Stromkarte. (Wien, L. Rosner. 8-r. XVI. 48 l. ára 1 frt.)

Vegyes közlemények.

Hajnóczy József kéziratai és levelei. A „Könyv-Szemle“ második füzetében említve volt, hogy a nm. m. k. igazságügyminister úr rendelete folytán Hajnóczy könyvtára a kir. ítélőtábla levéltárából a Nemzeti Múzeum könyvtárába helyeztetett át. Legújabbban ugyanazon levéltárból Hajnóczy kéziratai is e könyvtárba tétettek át. Ezek legnagyobb részben közjogi tanulmányok és jegyzetek, melyeket Hajnóczy az általa kiadott munkákban (De organisatione Diaetae, — De subsidiis, — Extractus legum in Hungaria de clero Catholico —) felhasználott. Figyelemreméltó egy Hajnóczy által, nyomtatott munkákból és eredetiekről, másolt magyar történelmi oklevelek gyűjteménye. Levelezései között nagy fontossággal bír Martinovicsnak Hajnóczyhoz intézett tizenhét darab levele, az 1792—4. évekből, melyek a levélírónak és barátjainak jellemére és politikai szerepére meglepő világot vetnek. Azokat megfelelő helyen ismertetni fogjuk.

A Hamvay család levéltára. A történelmi Társulat jelen évi gömörmegyei kirándulásának egyik nevezetes eredménye az, hogy Hamvay Zoltán ur, hamvai közbirtokos, a családi levéltárának átkutatásával megbízott Nagy Iván és Csontos János társulati tagok közbenjárására, három ládában elhelyezett levéltárát, hazafias nagylelkűséggel a M. Nemzeti Múzeumnak felajánlotta. — Az idő rövidsége miatt a megbízottak csak az egyik ládát kutathatták át, s ebben

3 árpádkori, 100-nál több XIV—XV-dik századbéli oklevelet s több igen érdekes XVI—XVII-ik századi magyar leveleket találtak. Mint-hogy valószínű, hogy az át nem kutatott két láda az elsőhöz hasonló tudományos kincseket rejt magában, méltán állíthatjuk, hogy e levéltár a kiválóbb magánlevéltárakhoz tartozik. — A múzeumi igazgatóság és a család közötti tárgyalások a levéltár átvételének módzatai iránt folyamatban vannak.

Magyar könyvészeti-író Angliában. Dr. Schiller-Szinessy aradi születésű hazánkfia a cambridge-i egyetem héber kézíratainak catalogusát bocsátja közre. Az első kötet imént látott napvilágot ily cím alatt: „Catalogue of the Hebreu Manuscripts preserved in the University Library Cambridge. By Dr. S. M. Schiller-Szinessy. Volume I. Containing Section I. The holy scriptures. Section II. Commentaries of the Bible. Cambridge. Printed for the University Library 1876.” Mily tudományos apparatussal van a lajstrom szerkesztve, kitünteti az a tény, hogy a 248 lapra terjedő kötet 72 codex ismeretására szorítkozik.

A kalocsai főegyházi könyvtár többes példányait áruba bocsátja. A jegyzék ily cím alatt bocsátott közre: „Catalogus duplorum, quae in Bibliotheca Metropolitanae Ecclesiae Colocensis reperiuntur, vnuque exponuntur exemplarium. Colocae, in Hungaria. 1876.” 8-adrétű 127 lap. 3226 munka címét tartalmazza, melyek túlnyomó részben a hittudomány és a hazai történelem körébe tartoznak. Az árak mérsékeltten vannak megállapítva. A jegyzéket a kalocsai főegyházi könyvtár igazgatósága szívesen megküldi a könyvkedvelőknek.

Rosenberg testvérek könyvkereskedése közelebb egy antiquariusi catalogust bocsátott sajtó alá, mely csak hungaricákat foglal magában, és melyhez hasonló gazdag tartalmú jegyzéket hazai antiquarius még nem bocsátott közre. Az előttünk fekvő négy első ív 1546 számot tartalmaz. A jegyzéket „Régi nyomtatványok 1489—1711” nyitják meg. Ezek között legértékesebb Pesti Gábor „Eso-pus fabulái,” Bécs, 1536. Ezen munkából csak három példányt ismerünk. A jelen példány teljes és igen szépen van fenntartva. Ára nincs kitéve. Offerteket kérnek. Reméljük, hogy sikerülni fog e ritka munkát a Nemzeti Múzeum könyvtára számára szereznii meg, mely azt még nem bírja.

Figyelmeztetés „Valentinus Bujdosó” úrnak. Valentinus Bujdosó a „Századok” legújabb (VII.) füzetében bírálván ifj. Szinnyei

J. irodalomtörténeti monographiáját, a 647. lapon az időszaki sajtót illetőleg azt mondja, hogy a „Nova Posoniensa“ című hirlapból „több e 60 példánynál eddigelé nem ismeretes“. E megjegyzését illetőleg van szerencsém figyelmeztetni, miszerint a m. t. Akademia könyvtára is bir a főt nevezett lapból 35 számot, és pedig a következőket: az 1721. évből a sept. 17-ki számot és syllabust; oct. 1, 8, 15, 22, 29. sz. és syll.; nov. 5, 12, 19, 26. és syll.; dec. 3, 10, 17, 24, 31. és syll.; az 1722. jan 7, 14, 21, 28. és syll.; febr. 4, 11, 18, 25. és syll.; mart. 4, 11; apr. 8, 22; jun. 10, 17. A mint tehát a felsoroltakból láthatni, az 1721. évből az utolsó évnegyed teljes, az 1722-ik év első negyede 3 szám hiján szintén teljes. Ennyit kívántam Valentinus Bujdosó tudomására hozni. Budapest, 1876 jul. 23. Hellebrant Árpád.

A M. Nemzeti Múzeum Könyvtára

keresi megvásárlás végett a következő műveket:

Athenaeum. 1838—42. évfolyam, 4-r. Pest. Tudományok és szépművészetek tára. Kiadták és szerk. Schedel, Vörösmarty és Bajza.

Bartal A.: Ortus et occasus imperii romanor, in Dacia mediterranea. 8-r. Pos. 1787.

Benigni v. Mildenberg J. H.: Handb. d. Statist. u. Geographie Siebenbürgens. 1—2. Band. 8. Hermannst. 1840—41.

Bertleff G.: Beiträge zur Kenntniss der Nösner Volkssprache. Gr. 8. Hermannst. 1867.

Csallner D.: Der Nösner Gau. Eine Studie. gr. 8. Hermannstadt. 1865.

Dussieux L.: Essai hist. sur les invasions des Hongrois en Europe et spécialement en France. 8. Paris. 1839.

Engel J. Chr.: Commentatio de expeditionibus Trojani ad Danubium et origine Valachorum. 8. Vindob. 1794.

Évnegyedi Szemle a magyar társadalom, politika és közművelődés köréből. Szerkeszti Gonda L. 1, 3, 4. füzet. Pest. 8. 1867—68.

Gemeinnützige Blätter. 1831. évf. II. félév és 1845. évf.

Greissing C. v.: Die Mineralquellen zu Zaizon in Siebenbürgen. Gr. 8. Wien. 1855.

Grimm J. A.: Die polit. Verwaltung im Grossfürstenth. Siebenbürgen. 3 Bde. Gr. 8. Hermannst. 1856—57.

Gyulafejevári füzetek. Szerkeszti és kiadja Veszely Károly. 1. füzet. 8. Kolozsvár. 1861.

Hetilap. Kiadja az iparegyesület. II. évf. 1846. 4. Pest.

Hirnök. Alapítá s szerk. Balázsfalvi Orosz J. 1837. évf.

Jelenkor politikai és társas élet encyclopaediája. I. évf. 1. füzet. 8. Pest. 1856.

Kalauz. Szerk. Riedl Sz. 1864—65. évf. Pest.

Minden hazai könyvkereskedésben

a következő történelmi-, föld- és utleirási művek kaphatók:

Ballagi A. A magy. kir. testőrség története	2 frt.
Ballagi és Király. Egyetemes földrajz. 2 köt.	6 frt.
Buckle H. T. Anglia művelődésének története 5 kötet	6 frt.
Budai F. polgári lexikona. 3 köt.	6 frt.
Csengery A. munkái. 2 köt. 4 frt 50 kr. Kötve	6 frt.
Csengery A. A Történetírók és történetírás. 2 köt. 4 frt 50 kr. Kötve	3 frt.
Danzer F. Dembinszki Magyarországon.	2 frt.
Deák Farkas. Wesselényi Anna özv. Csáky Istvánné (szül. 1584. † 1649.) élet- rajza és levelezése.	2 frt.
Falk M. Széchenyi István és kora.	2 frt.
Fraknói V. Magyar országgyűlési emlékek. 3 köt.	13 frt.
Fraknói V. Magyar országgyűlések története. 3 köt.	5 frt 60 kr.
Gibbon E. A római birodalom hanyatlásának és bukásának története. 2 köt. 4 frt.	
György A. Az egyetemes művelődéstörténelem vázlata.	1 frt 20 kr.
Guizot F. Az angol forradalom története.	2 frt.
Guizot F. Az európai polgárosodás története. 2 kötet	2 frt 40 kr.
Gróf Gyulay Lajos naplótöredékeiből.	1 frt 50 kr.
Gyulai Pál. Vörösmarty életrajza. Az akadémia által koszorúzott mű. 2-ik kiadás	1 frt.
Hunfalvy J. Földrajz középiskolák használatára. I. kötet	80 kr.
Hunfalvy J. Földrajz középiskolák használatára. II. kötet	80 kr.
Hunfalvy J. P. Utazás a balttenger vidékein. 2 köt. 4 frt 60 kr., kötve	6 frt.
Horváth M. Magyarország történelme. 8 köt.	30 frt.
Horváth M. Magyarok története rövid előadásban. 3 frt, kötve	4 frt.
Horváth M. 25 év Magyarország történelméből. 3 kötet 10 forint, diszkötésben	12 frt 50 kr.
Horváth M. Zrínyi Ilona életrajza. 1 frt 50 kr., diszköt. fényképpel	2 frt 80 kr.
Horváth M. Függetlenségi harc története. 3 köt.	6 frt.
Kazinczy F. levelezése Kisfaludy K. s körével	2 frt.
Kazinczy F. és Berzsenyi D. levelezése 1808—1831	2 frt 50 kr.
Kazinczy F. és Guzmics Izidor levelezése.	1 frt 50 kr.
Kerékgyártó Á. Magyarország története 7 köt 8 frt. Kötve	12 frt.
Kerékgyártó Á. Tíz év Magyarország legújabb történetéből	3 frt.
Kerékgyártó Á. Hazánk Evlapjai. Magyarország történetének kortani átnézete 884—1849.	5 frt.
Köváry L. Erdélyi története. 6 köt.	12 frt.
Köváry L. Erdély története 1848—1849-ben.	2 frt.
Lamartine A. Az 1848-ki forradalom története. 1 kötet	4 frt.
Lecky. A főlvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában	6 frt.
Gróf Lónyay Menyhért. Gróf Széchenyi István és hátrahagyott iratai	1 frt.

Macaulay. Anglia története 2 köt. Kötve	6 frt.
Magyar L. Délafrikai utazásai. 1 köt. 9 képpel	1 frt.
Magyar L. Délafrikai levelei. Térképpel	50 kr.
Márk krónikája a magyarok viselt dolgairól. Eredeti latin szöveg magyar fordítással. Pompás diszköt.	36 frt.
Mommsen T. A rómaiak története. 4 köt.	8 frt.
Montesquieu. A rómaiak nagysága és hanyatlása.	1 frt 42 kr.
Nendtvich K. Amerikai utazásom. 2 köt., képekkel 3 frt 70 kr. Kötve	4 frt.
Pap D. Okmánytár Magyarországi függetlenségi harcának történetéhez. 1848—49. 2 köt.	6 frt 60 kr.
Pauler Gy. Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése 1664—1671. 2 kötet diszkötésben	6 frt.
Pesti F. A világtörténelem napjai a legrégi időtől jelenkorig. 2 kötet 10. forint. Kötve	12 frt.
Pór A. Róma története. Képekkel	2 frt 80 kr.
Quinet E. A forradalom 2 köt.	3 frt.
Rómer Flóris. Régi falképek Magyarországon.	8 frt.
Rüstow. Az 1848—49. magy. hadjárat története. 2 köt.	5 frt.
Salomon F. Magyarország a török hódítás korában.	2 frt 50 kr.
Salomon F. Az első Zrinyiek. 3 frt, diszköt.	4 frt.
Schiller Fr. A 30 éves háború története.	2 frt.
Szabó K. kisebb történelmi munkái. 2 köt. 4 frt. Kötve	5 frt 60 kr.
Szabó K. A magyar vezérek kora. Árpádtól Szt. István koráig.	4 frt.
Szalay L. Magyarország története. 6 köt.	23 frt 12 kr.
Széchenyi I. munkái korszerű kivonatban.	5 frt.
Szemere L. összegyűjtött munkái. 6 köt. 13 frt. Kötve	16 frt.
Szilágyi S. Erdélyország története. 2 köt. 4 frt., diszköt.	6 frt.
Szilágyi S. Világtörténet.	2 frt 40 kr.
Szilágyi S. Rajzok és tanulmányok. 2 köt.	4 frt.
Szilágyi S. A két Rákóczy György fejedelem családi levelezése.	4 frt.
Vámbéry A. Közép-Ázsiai utazás.	3 frt 50 kr.
Vámbéry A. Vándorlásaim és élemlényeim Perzsiában.	3 frt 50 kr.
Vámbéry A. Vázlatok Közép-Ázsiából.	2 frt 80 kr.
Vargyas E. Magyar szabadságharc története 1848—49-ben. Képekkel	4 frt.
Visontay J. Európa összehasonlító földrajza.	2 frt 80 kr.
Weber György, dr. A világtörténet tankönyve.	
1. kötet: Ókor. Füzve	2 frt 40 kr.
2. kötet: Középkor. Füzve	2 frt 40 kr.
3. kötet: Az újkor története a francia forradalomig. Füzve	2 frt.
4. kötet: Az újkor története a francia forradalomtól korunkig. Füzve	2 frt.
5. kötet: A magyar és német irodalom történeti vázlata és az egész műre vonatkozó tárgymutató. Füzve	2 frt 40 kr.
Wenzel Gusztáv. Magyar diplomaticai emlékek az Anjou-korból 1—3. köt.	12 frt 15 kr.
Xantus J. levelei Északamerikából. Kötve	3 frt 18 kr.
Xantus J. Utazás Kaliforniában.	3 frt 2 kr.
Id Zeyk Miklós hátrahagyott irományai. 2 köt.	6 frt.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1876.

AZ ÖTÖDIK FÜZET TARTALMA:

Szilágyi Sándor: Szamosközy történeti műve s annak eredeti példánya	209—221
Jelentés a m. n. Múzeum könyvtárának állapotáról és gyarapodásáról 1874—76-ban	221—228
Egy középkori magyar plébános könyvtára	229—241
A magyar irodalom 1876-ban	242—253
Hazai nem-magyar irodalom	253—255
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	255—256
Iskolai értesítvények az 1875—76. tanévről	256—259
Vegyes közlemények	260

M e g j e l e n t

ROSENBERG TESTVÉREK

ódon-munkák tárának 6. számú jegyzéke.

Magában foglalja tudománysszakok szerint rendezve az összes magyar, erdélyi és osztrák irodalom ritka és értékes könyveinek válogatott gyűjteményét.

Budapest, 1876. 8-rétű 186 lap. 5412 szám.

Ára 50 kr., mely 5 forintot meghaladó megrendeléseknél beszámíttatik.

Rosenberg testvérek,

Budapest, egyetem-utca 6. sz.

SZAMOSKÖZY TÖRTÉNETI MŰVE

S A N N A K E R E D E T I P É L D Á N Y A .

Közli: Szilágyi Sándor.

I.

Szamosközy nagy történeti művéről először Bocskay végrendelete tesz említést s ez az egyetlen correct megbízható adat, mit róla tudunk: „Az historiákért, melyeket mind magunk és előttünk való fejedelmek idejében s dolgairól irt Szamosközy István uram“ mondja Bocskay. Benkő¹⁾ tudni akarja, hogy Sz. Báthory Zsigmond alatt kezdte meg historiája írását, Bocskay alatt folytatta s még Rákóczy Zsigmondot is befoglalta. Aranka 1598—1608 közti időre teszi történeteit.²⁾ Nagyajtai Kovács István a Benkő állítását fogadta el — s azóta, miután csak az V. és VI-ik Pentasoknak töredékei voltak eddigelé ismereteseek, átalán 1526—1608 közti időre tették a Szamosközy történetének idejét. De Benkő tévedt: Bocskay végrendeletének szavaiból „magunk és előttünk való fejedelmek“ s Rákóczy Zs. adománylevelének szavaiból „atque in dies edat documenta“³⁾ következtetett az időre. Ez utóbbi szavakból aligha folyik több, mint hogy akkor is t. i. Rákóczy Zs. idejében dolgozik művén; Bocskay pedig épen nem mondta, hogy minden előtte élt fejedelemről irt volna.

A minthogy nem is irt.

Szamosközy művéből három egymástól független, különböző című, azonban még is összetartozó, habár általa össze nem illesz-

¹⁾ Wolphgangi de Bethlen Historia V. k. Előszó 13-ik I. „et Annales quos antea auspiciis Principis Sigismundi orsus fuerat . . . eo perduxit feliciter ut initium a Ludovici II. Hung. Regis interitu ab anno 1526 capiens . . . suo tandem aevo non tantum acta St. Bocskay complecteretur, verum etiam successoris ejusdem Sigismundi Rákóczy gesta recenseret.“

²⁾ Nyelvemelő Társaság munkálatai 194 I. „1598. 1608. Stephani Szamosközy Historiae Rerum Hungaricarum et Transylvanicarum Pentades V.“

³⁾ Wolph. de Bethlen VI-ik k. Appendix 541.

tett s valószínűleg teljesen soha be nem is fejezett töredék maradt ránk u. m.

a) *Rervm Vngaricarum Libri.*

b) *Rervm Transiluanarum Pemptades.*

c) *Hebdomades.*

Az első négy könyvből áll: az első és harmadik teljes, a második egy része elvesztett, a negyedik a lap és szó közepén szakadt ketté. Az 1566—1586 közti időket foglalja magában.

A másodikból az V-ik Pentas meg van egészen, a VI-ik Pentas I. könyvének csak az eleje van meg, vége a Pentas többi könyveivel együtt elvesztett. Az 1598—1599-iki időket foglalja magában, de teljesen ez utóbbi év sines befejezve.

A harmadikból meg van a VI. és a VII-ik Hebdomas teljesen s a VIII-iknak I—IV. könyve. Az 1603-ik év történetét foglalja magában egész Borbély György haláláig.

Itt tehát első kérdés: ha vajjon mind a három munkát Szamosközy írta-e? A két utóbbira nézve semmi kétség sem forog fenn.

A VIII-ik Hebdomas I-ső Liberjében (az eredeti Codex 278-ik l.) írja „id quod late in Analectis Lapidum Dacicorum nostris Patavij editis explicavimus“, s ez ugy hiszszük egy maga is elég minden kétséget eloszlatni.

A Pentasokra nézve még ennyi kétség sem állott fenn, ezt minden író Szamosközyének vallotta. A Bethlen Farkas által vett idézetek (ugy mint a Hebdomasokból) szóról szóra megegyeznek Szamosközy szövegével s az V-ik Pentas III-ik könyvében maga írja „ad Namen lymphaticum Zamosum meum popularem“

A „*Rervm Vngaricarvm Libri*“-re nézve ily határozott vonatkozás a szerzőt illetőleg nincs a fennmaradt könyvekben. Azonban ez nem nehezíti meg a kérdés tisztába hozatalát. Magából a szövegből bizonyos, hogy a „*Rerum Vng. Libri*“ szerzője a XVI-ik század végén s a XVII-ik első éveiben írta művét, mint következő szavai mutatják:

A 7-ik l. „Caedes facta, primo die Sept. anno superioris Saeculi 58.“

A 15-ik l. a „*Batoriorum Principum vetus cognomen*“ fölemlíttése mutatja, hogy író e házból több fejedelmet ért.

A 21-ik l. „*Nec secus superioris saeculi anno XIV.*“ említi az 1514-iki kereszties hadat.

30-ik l. „Batorius vero qui postea in principatum pervenit.“

72-ik l. az 1566-iki tatárjárás alkalmából: „dum eadem Tartarorum colluio, duo de trigesimo post anno, his perditis temporibus iterum se in Vngariam uastandem infudisset“ (tehát 1598-ról beszél).

97-ik l. „Anno LXIX. superioris saeculi.“

Mind ez a két első könyvből van idézve.

De már a IV-ik könyv folytán a XVI-ik század utolsó éveit úgy idézi, mint azon időt, melyben munkáját írta.

A 210-ik l. „Haec gesta anno nostra et tempestatis LXXX.“

A 233-ik l. „Anno hujus seculi XCIIIC.“

Annyi tehát bizonyos, hogy a szerző a XVI-ik század végén s a XVII-ik elején írta a „Rerum Vng. Libri“-ket, s hogy magát a Liber quartust, jelesül az 1576—1586 közti dolgokat épen 1588-ban írta, mutatják a 214-ik l. levő szavai: „Andreas . . . quem nunc florentem aetate et virtute Transiluanorum populi Principem venerantur.“

De kik írtak ezen időben történetet? Brutus már akkor halott volt s az első Liberben mint „clarissimus nostri seculi Historicus“ van említve. Olyan tehát, kinek az 1566—1586-ra vonatkozó munkái lappanganak vagy elvesztek, ha csak azon valószínűtlenséget nem tesszük fel, hogy itt ismeretlen, még pedig erdélyi történetíróval van dolgunk, csak kettő van: Decsi és Szamosközy. Az első dekasokra osztotta munkáját s ezeket viszont caputokra — mi a Rerum Vng. Libri formájával nem találván, minden erre vonatkozó combinatio önként eszik, ha nem vesszük is tekintetbe azt, hogy a két munka irány tekintetében is végtelenül különbözik.

Hogy a kérdéses Codex s a Pentasok stilusának hasonlatossága e két történetet egy ember művének mutatják, azt Pray is hirdette. Előre bocsátva, hogy a két munkának eredeti példánya (a becsi titkos levéltárban) össze van kötve, a Pentasok elején (a 4-ik l.) átel-lenben a sententiával, mely „Quae mali moles . . .“ szavakkal kezdődik, Pray következő széljegyzetet írta: „Suspicio ex hoc loco, ob styli aequalitatem, hunc primi quoque Manuscripti operis de Rebus Hungaricis auctorem esse, ad quod se hoc loco satis aperte revocat.“

Gróf Teleki Sámuel, Erdély nagytudományu cancellára s a maros-vásárhelyi Teleki-könyvtár alapítója, ezen egész Codexet az eredetiről lemásoltatta. A Pentasokhoz sajátkezüleg előszót írt s abban e tárgyról így nyilatkozik: „Quatuor rerum ungaricarum Libri ano-

nymi, qui in hoc Codice Pentadi Quintae Zamosii praemittuntur, ut ex aequalitate styli opinari licet, eundum forte habent Auctorem, suntque ni fallor partes Pentadis tertiae et res ab anno 1566 ad A. 1586 gestas complectuntur.“¹⁾

Praynak és gróf Telekinek igaza van. A styli aequalitas tisztán, kétségbévonhatlanul áll. Bizonyos kedvencz mondatok, phrassiok, gyakran fordulnak mind a három műben elő. Hasonló tények jellemzésére használt szavak ugyanazok mindenikben. Az észjárás, felfogás, leírás egyforma mindenütt. Mindeniknek ugyanazon kiváló tulajdonai és gyengeségei vannak — s még az is, hogy az évek hosszú során át íratott a munka, alig hagy fen valami különbséget.

De meggyőzőbben, mint maga az eredeti Codex, semmi sem bizonyítja azt, hogy az szerzőtől eredtek.

II.

Szamosközy munkáinak eredeti Codexe két különböző gyűjteményben őriztetik. A „Libri Quatuor“ s a „Pentades“ Bécsben a es. kir. államlevéltárban²⁾ a Kollariana Collectioban; a „Hebdomasok“ Budapesten az egyetemi könyvtárban³⁾ vannak elhelyezve. Mind kétőnek Pray volt a tulajdonosa a múlt század derekán s a két első ő adta Kollárnak, kinek gyűjteményével halála után a titkos levéltár birtokába került, az utóbbi — a Hebdomások t. i. — nála maradván, halála után az egyetemi könyvtár tulajdonába ment át.

Pray előtt az együtt levő példányt a nagyszombati jezsuita collegium⁴⁾ birta. Kitől, honnan és hogy került oda? azt ma megha-

¹⁾ Hogy ezek a harmadik Pentasnak volnának részei, ahoz alapos kétség fér. Szamosközy 1566-tal kezdette munkáját, de egy excursióval előrebocsátja az 1558-iki Bebek-féle összeesküvés történetét, minthogy az általa elbeszélendő események abból eredtek. Feltéve, hogy ezen könyv a III-ik Pentas volna: olyan nagy dolgot, mint ezen összeesküvés, nem hagyott volna említetlenül a II-ik Pentasban, s akkor nem fogta volna itt ismét per longum et latum elbeszélni. Ezen négy könyvben sehol sincs hivatkozás előzményekre, míg a Pentasokban s Hebdomasokban bőven akadunk ilyen hiv atkozásokra.

²⁾ Böhm „Die Handschriften des k. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchivs“ 93 ik l. következő czim alatt van beíratva: 255 12 (Hung. n. s. Nebenr.) Miscellanea Hist. Pap XVII. XVIII. 582. §. Fol.“ s röviden jellemezve van mind a négy töredék.

³⁾ A Pray-féle gyűjtemény XV-ik kötete. Összekötve a „Syllogismata Transylvanae Ecclesiae“ czimű művel.

⁴⁾ Adscriptus Collegio Tyrnaviensi S. Jesv. Anno 1767.“ van az egyetemi könyvtár példányának első lapjára írva.

tározni nem lehet; csak egy bizonyos: ez azon eredeti példány, melyet különböző időben, de valószínűleg azon rendben mint azok készültek, maga Szamosközy másoltatott, javított s jegyzetekkel kísért, melyek a gyulafehérvári káptalanban helyeztetek el, melyet az erdélyi fejedelmek, Bocskay, Bethlen Gábor olvastak, s mint a példányra irt megjegyzések mutatják, Bethlen Farkas nagy műve készítésénél használt.

A bécsi Codex három részből áll:

a) A Rervm Vng. Libri négy könyve 1—209 ll.

b) Ugyanezen munkának egy más kézzel, de ugyanazon időben irt töredéke 210—285 ll.

c) A Pentasok 286—582 lapig.

Az a) és c) alatti rész ugyanazon kéz írása, még pedig a XVI-ik század legutolsó s a XVII-ik század első éveiből, 1598—1602 közti időből. Oldalszél és aljegyzetekkel bőven el vannak látva, melyeket különböző időben különböző egyének tettek s melyek részben mind a két Codexen eleitől végig vonulnak. A b) alatti rész a „Rervm Vng. L.“ két első könyvének töredéke, mely azonban szóról szóra megegyezik az a) alatti művel s ennél is ugyanazon kéz jegyzeteivel találkozunk, mint amazoknál.

Mindezen Codex-töredékek eredetileg külön voltak kötve, külön köteteket képeztek, — mint az abból is látszik, hogy mindenütt azon libereknek hiányoznak végei, melyek a kötet végét tették — azonban a bécsi codex a Kollár által, a budapesti a Pray által eszközölt beköttetések alkalmával nagyon körülnyíratk, s e miatt az eredet lapszámozásnak csak néhol láthatók nyomai — a mostani lapszámozás a legutolsó tulajdonosoktól származván. Valószínűleg az Erdélyt sújtott dúlások valamelyike csonkítá meg oly szörnyen azokat, melynek következtében az eredetileg külön álló köteteknek töredékei, mint egy vihar által szétrombolt hajónak partra vetett deszkái összekerekültek.

De a három munka közül véglegesen sajtó alá rendezve egyik sem volt. Eredetileg kivétel nélkül minden liber előtt hely volt hagyva az „argumentum“ számára: s a XVII-ik század második felében, Apafi cancellariájának egyik irnoka, kinek írása igen ismerős előttem ¹⁾, a Pentasok négy első könyvéhez irt argumentumot. Ugyanezen kéz irta mind a „Libri Quatuor“ mind a „Pentasok“ szélére a

¹⁾ De nevét biztosan meghatározni nem tudom.

szöveg-tárgy kivonatának legnagyobb részét, s bizonyynyal egyik leghatározottabb bizonyása annak, hogy a Libri Quatuor s a Pentasok összetartoztak: az, hogy mindkettőt azon időben, midőn készült, ugyan azon kéz másolta le s mindkettőt félszázad múlva ugyan azon módon látta el széljegyzetekkel az azokat használó íródeák. A körülmények ily összetalálkozása s összhangzása nem lehet történetes.

Azonban ez nem mind. Hogy a három különböző című és osztályozásu munka összetartozása világosabban kitűnjék, szükség lesz mind a háromnak széljegyzeteiről szólni.

A „Libri Quatuor“ a fenemlített széljegyzeteken kívül is mindenféle más széljegyzetekkel bőven el van látva: sőt igazításokkal is. Ez utóbbiak legnagyobb része magától Szamosközytől származott, néhány pótlás külön darab papírra írva s a munkába van illesztve. Ezen kívül másnemű jegyzeteket is irt a szöveg alájára.

Szamosközy kezével a más két munkában: a Pentasokban és Hebdomásokban nem találkozunk, kivéve egy pár külön lapra irt betoldást a Pentasokhoz.

Hanem annál gyakrabban találkozunk mind a három munkában s magában a *b)* alatt említett töredékben is Bethlen Farkas kezével. Mindenféle jegyei és megjegyzései mutatják, hogy e kéziratok minő részeit igtatta be saját művébe, vagy hogyan alakította át, a mit át akart venni. A szöveg egyes részeinek aláhúzása, kéz-, csillag-jegyek, „omitte“ „inserendum“ „inserta est“ „N. B.“ sat. vagy hosszabb a beigtatás helyét pontosan megjelölő mondatok sürűn váltakoznak. S csakugyan a Codexek illető helyeinek összehasonlítása Bethlen munkájával meggyőzi az olvasót, hogy a mi a széljegyzetben meg van rendelve, az meg is történt.¹⁾ Csakhogy

¹⁾ Ez összehasonlítást igen sok helylyel gondosan megtettem: elégnek tartok egyetlen példát idézni a két műből az 1566-ban Szolimánnak adott ajándékok felsorolásából:

Szamosközy I. k. 24 l.

Vasa erant partim ex solido auro, partim argento ancaesa, multorum pondo, quae geminae operculis in se coeuntibus cohaerebant, sed ad usum, cum libebat diduei poterant sat.

Bethlen F. II. k. 112-ik l.

Quarto: vasa erant partim ex solido auro partim argento ancaesa, multorum pondo quae gemina operculis inter se coeuntibus cohaerebant se ad usum cum libebat diduei poterant.

Ez egy aláhuzott hely, mely N. B.-vel van ellátva s megjegyzendő, hogy ezen Bethlen által 4-ik sorba tett ajándék Szamosközynél az első. De ez a hely

megjegyzendő, hogy a Libri Quatuorból aránylag jóval kevesebbet vett át Bethlen, mind a másik kettőből.

Egy körülményt azonban nem hallgathatok el: a Libri Quatuorban Bethlen által megjegyzett helyek szószerint be vannak ugyan iktatva Bethlen munkájába — de ezen helyek közül egyetlen egynél sem nevezi meg Bethlen Szamosközyt névleg, míg ugyanott Brutust, Istvánffy, Simigianust akárhányszor idézi névszerint.¹⁾ De ne feledjük, hogy Szamosközy munkájának eme részeit nem mint szemtanú írta, s Bethlen itt még nem tartotta akkora tekintélynek, hogy nevével támogassa állítását, mint ott, hol ő már mint szemtanú írt²⁾: s csakugyan Bethlenben névszerint megemlíti, ezen időtől kezdve fordul elő.

Van még Bethlenen kívül egy másik XVII-ik századi széljegyző is, ki azonban Bethlen után olvasta e művet s leginkább a munka által felébresztett hangulatának adott kifejezést.

Kétségtelenül azonban a legkiválóbb s magasabb állásu széljegyzők maguk a fejedelmek voltak: a Libri Quatuor 124. l. alul e szavak állanak: „eddig“ olvastuk 24. jul. 1684.“ Ez a kéz, ha nem csalódom, Apafy Mihály fejedelemé. A Hebdomasok 4-ik lapján a „non est verum“ szavakat maga Bethlen Gábor írta a munka oldalára: ez írást már határozottan jól ismerem. E példány tehát Bethlentől valószínűleg Apafyig fejedelmi példány volt, a káptalanban őriztetett, mint ilyent használta a cancellár Bethlen Farkas is — nyilvános bizonyságául annak, hogy a Szamosközy munkája az egész.

---

nem Brutustól van véve s nem Bánfiból (Erd. Tört. Tára I. k. 43-ik l.) mert Brutus mint Bethlen idézéséből tudjuk (II. k. 110. l.) az „arany pogácsa vagy tányérban“ levő carbunculust magát becsülte „quinquaginta millibus aureorum“-ra, Szamosközy már a tota aureorum summát s Bánffy a smaragdot becsülte 6000 aranyra.

¹⁾ Pl. I. k. 17, 37, 233, 224, 513, (Brutus refert) 626, Brutust, 37, 233, 544, 557, 559. II. 24, 73. stb. Istvánffy I. k. 37-ik l. Bredericsot. 324, Simigianust 565 Bonfiniust sok helyen említi. Ellenben az „ut ajunt“ „Historicorum verba“ „Annales Transilvanici“ „Historia Transilvaniae“ stb. általánosságok gyakran jönnek elő.

²⁾ Azután egy általános frasisal a VI-ik k. 464 s 465. lapján kipótlá e mulasztást: „ex qua — t. i. Szamosközyből, — quid quid ad praesentem hanc nostram historiam necessarium videbatur summa fidelitate depromsimus.

III.

Ha tehát mind a három a Szamosközy munkája, honnan van az, hogy a Libri Quatuor nines Pentasokra osztva? hogy a Pentasoknak is volt VI-ik könyve s a Hebdomasoknak is? Hogy függhet ily felosztással ez a munka össze?

Ezt csak egy módon lehet megfejtetni: Szamosközy különböző időben különböző terv szerint irt s nem fejezte be művét. Igaz, hogy Bocskay végrendeletében „Isten ítélő széke elé idézte“ a testamentomos urakat, ha nem nyomatják ki e munkát — de ez nem feltételezi szükségkép, hogy a munka a végrendelet készítésekor már teljesen sajtókészen be lett volna fejezve. Sőt a ki nem nyomtatás épen arra mutat, hogy a szerző nem készült el teljesen. Mert fel lehet-e tenni oly emberekről, mint Örvendy Pál a kinestartó, Alvinczi Péter az udvari lelkész és Pécsy Simon a korlátnok, kik életében oly bensőleg és igazán ragaszkodtak urukhoz, hogy halála után ennek oly nyomatékosan kifejezett végakarátát ne teljesítsék, s a nyomtatásra rendelt 2000 forintot, mely épen nem az ő hagyatékukból telt ki, a roppant nagyságu örökség javára visszatartották volna? Ama föltevés bizonyosságot nyer, ha megolvassuk Rákóczy Zsigmond Szamosközy javára 1607. oct. 7-én adott (kiadta Benkő: Bethlen Farkas Hist. VI-ik k. 541-ik l.) adomány-levelének erre vonatkozó pontját: „in scribendis patriis historiis, mondja az egyik, ingenii sui . . . . . indies edat documenta“ s egy másik, mely a Győri Füzetekben jelent meg, utal a tett és teendő szolgálatokra e téren; tehát míg az első világosan kifejezi, hogy még akkor is dolgozik művén, a másik, az adománylevelek szokott hivatalos stílusának a jövődöben teendő szolgálatokra vonatkozó formularéját történeti művek írására alkalmazza.

De igazolja a Libri Quatuor meglevő példánya is, hogy Szamosközy azt újra dolgozni, bővíteni akarta. E példányon a lapok aljára, a nélkül, hogy megjelölne, hogy melyik pontot illeti az, jegyzeteket tett. Ezek egy része egyszerű chronologicus adatokat foglal magában s azok e következők:

Cod. 44 lap *Aljegyzet*: Kerecsenij literae ad Christof. Batori ex carcere Nandorlbensi . . . . . 210.

— 53 l. ehez *Aljegyzet*: literae Suendij ad Andream Bay in delta pag. 44.

— 84 l. *Aljegyzet*: (Szolnoki) bég teftererwl 207 Epsilon.

- Cod. 97 l. *Aljegyzet*: de aurea cruce Epsilon 12. et intestamento Joannis Regis.
 — 99 l. — Funus Joannis 2-di. Beta 71.
 — 100 l. — Maximiliani Caesaris literae ad Batorium 1571 Beta 252.
 Ugyanott: Jur (amentum) Stephani Batorij, Beta 264.
 — 108 l. *Aljegyzet*: . . . et Borberek . . . Bekesij Beta 152. b.
 — 110 l. — Criminatio Bekes de Steph. Bátori.
 Ugyanott . . . principatu (?) admissus Steph. a Maximiliano Beta 173.
 — 112 l. *Aljegyzet*: literae ad Bekes 1563, Beta 173.
 — 146 l. — Beta 157.
 — 147 l. — az portara valo ado Epsilon 67.
 — 148 l. — 1575. portarul Nagy Máté, Beta 203.
 — 164 l. — Videndum Epsilon 73 et 176.
 — 170 l. — Beta 550, Francisco Dauide.
 Ugyanott: 1579. Peter vaidarul Beta 202 et Epsilon 73 et 176.
 — 174 l. *Aljegyzet*: ad 1581 vide noua de Persis ex Constantinopoli in Absyrtho (?) pag. 647.
 — 175 l. (*nem aljegyzetben, hanem oldalt*) Beta 24 de sepultura.
 Ugyanott: (valamivel odább Bátori Griseldis férjhezmeneteléhez nem aljegyzetben, hanem oldalt) Beta 233, b.
 — 175. *Aljegyzet*: Legatio Stephani Regis ad. Rodolphum 1583. Beta 182.
 Ugyanott: Forro János az portara Epsilon 75-et . . .
 — 184 l. *Aljegyzet*: Sibrik Georgij Váradi Capitannak Giulai Pál intő lewele Beta 145.
 — Ugyanott: *Aljegyzet*: . . . . Beta . . et 24 et in Alpha index.

Az aljegyzetek másik része beigtatandó adatokat jelöl meg s ezek:

- Cod. 107 l. *alól*: Ao 1572. Vngari haidunes irruperunt in oppidum Simánd, vbi a Turca caesi sunt, centum viui capti, 75 interfecti.
 — 118 l. *alól*: Castellum Kalló erigitur ab Vngaris 1573.
 Ugyanott: . . . Giulay Bek anno 1573, mense Junio.
 — 170 l. *alól*: Clades Sasuarbég ad Nadudvar 1580, 19. Juli.
 — 174 l. — 1580 opidi Hatvan suburbia expilantur a Germanis et Vugaris ipso die paschae Ao. 1580.
 — 176 l. *alól*: Joannes Ruber mortuus 1584, 12. Martij. Dionisius Chaki eodem anno et mense.
 Ugyanott: Griseldis filia Christophoris Bátori elocatur polono Cancellario 1583.
 184. l. *alól*: Pol (onus) hist (orieus) Crommer pag. 790. de siecitate et aestu.

Mig tehát ez utóbbiak tán beigtatás vagy tán további kutatás kedvéért lettek odá jegyezve, az előbbieket megjelölik a forrásokat is, honnan kell a beigtatandó adatokat meríteni. De mi ez a Beta, mely 15-ször, mi az Epsilon mely 6-szor fordul elő? mig a Deltának az Absyrtusnak paginája van, azoknak nincs? Mi az az Alpha, index, melyre hasonlólag hivatkozik?

Aligha tévedek, ha azt hiszem, hogy ez a fehérvári káptalani régi s egyszersmind állami levéltár szervezetének egyetlen fennmaradt töredéke. A mi a Betaban és Epsilonban van idézve, az mind oklevél, még pedig a Beta tulnyomólag belügyi és Maximiliánnal folytatott tárgyalásokat, az Epsilon pedig kizárólag a portai dolgokat tárgyalja.

Megerősíti e nézetet, hogy a Beta számánál két helyen betű is van idézve (152 b. és 233 b.) mi alighanem azon betűt jelöli, melylyel az egy tárgyra tartozó okmányok a tárgyalás folyama alatt jelöltettek meg — s hogy az index-re is történik hivatkozás, mely csak levéltári indexet jelenthet. A paginás hivatkozás nem zárja ki ezen combinatiót, még akkor sem, ha az a levéltáron kívül első dologra vonatkozik, mit nehéz eldönteni. De fájdalom, nehezít minden további combinálást azon körülmény, hogy a könyvkötő sokat le-metszett ezen aljegyzetek közül, a megmaradtak egy része is e miatt csonka.

Egy következtetés azonban biztosan áll belőle: Szamosközy a fehérvári káptalanhoz conservatorrá neveztetvén ki, a Libri Quatuor újra akarta dolgozni, még pedig azon oklevelek alapján, melyek neki mint conservatornak hivatalos állásánál fogva rendelkezésére állottak. Valószínűleg akkor egyenlítette volna ki a három munka felosztási eltéréseit is: melyek abból származtak, hogy tervét, a mint a dolgozásban előhaladt, az anyagkészlethez mértén változtatta akkép, hogy míg munkáját eleinte csak liberekre akarta osztani, utóbb a hol egy évnek anyaga nagyon is felhalmozódott, a libereket már pentasokra s majd hebdomasokra osztotta — későbbre, az első libereknek pentasokra osztását.¹⁾

¹⁾ A Pentasok elején írja: „Quae mali moles . . . ad caetera quae retulimus summam subjungemus.“ De miért írta volna ezt, ha itt a 4-ik Pentas folytatásáról s nem új munkáról volna szó? Ily forma hivatkozás van a Hebdomas elején is: „Igitur Moses, quem post res perditas ad Turcas transfugisse memoravimus . . .“ S hogy csakugyan volt ezen időközben Szamosközynek munkája, azt Bethlen ide vágó idézeteiből tudjuk, valamint az is kétségtelen, hogy a Libri Quatuor s a Pentasok közt levő hézag meg volt írva, mert Bethlen Farkas az 1597-ik évnél (IV. k. 37-ik l.) névszerint megemlíti: „Stephanus vero Szamosközyus hanc rationem ejus rei assignat“ stb. Az a mű, melynek neve történeti emlékeinkben fennmaradt: Stephani Szamosközy „*Rerum Ungaricarum Pentades VII.*“ valóságban sohasem létezett, csak terv lehetett, mert az első könyvek sohasem voltak Pentasokra osztva, mert ha felteszszük is, hogy az 1600-ik év a VI-ik Pentas II—V liberjét, az 1601-ik év a VII-ik Pentast foglalta magában,

Mindezen okok tanulsága, úgy hiszem, a „*Rerum Vngaricarum Libri IV.*“ szerzőségének kérdését teljesen eldöntötte, ha ugyan Szamosközynek saját kezű javításai e Codexben, magokban is nem volnának teljesen elegendők eldönteni e kérdést.

IV.

„Bethlenben — mondja Benkő — egész Szamosközy él, s mi sem veszett el belőle.“¹⁾ Talán, ha a puszta történeti tényekre szorítkozunk, igaza lehet Benkőnek: Bethlen íveket vett át belőle, még pedig változtatás nélkül.

És még is — nem él Bethlenben Szamosközy.

Bocskay historiographja olasz miveltségű, világot látott, sokat utazott, képzett ember volt — s az ő főérdeke éppen abban áll, a mit Bethlen nem vett át. Olaszországi útja és tanulása roppant hatással volt rá, s ezt ő feltalálta otthon is a Báthoryak udvarában, hol olasz izlés és miveltség uralkodott. Innen van az, hogy munkája azon részében, melynek megírása az ő idejökre esik, catholicus sympathiájából nem csinál titkot. De ki olaszországi tartózkodásának ez egyetlen hatását találná fel benne, az nagyon tévedne, mert ez inkább az udvarnál uralkodó szellem befolyása.

Az, egész irányában, felfogásában, leírásaiban nyilvánul. Ő a humanista történetírókhoz tartozik: a Thuanusok, Joviusok iskolájához — s még is bármennyire követendő mintáknak tekinti is őket, de nem mindig követi. Igaz, ő is ad olyan dietioakat hősei szájába, melyek nem egyebek üres szóhalmazoknál, s ad olyan csata-rajzokat is, melyeket phantasiája teremtet — de ad kárpótlásul oly sikerült korrajzokat, oly jól eltalált leírásokat, melyek közvetlenségükkel, igazságukkal hatnak. Ad érdekes párhuzamokat az európai és hazai viszonyok közt, melyek adataiknál fogva tanulságosak s annyival becsebbek, mert más írónál nem fordulnak elő. Sőt mive-

---

miután a VI-ik Hebdomas 1603-al kezdődik, lehetetlen, hogy ennek előzményei az 1602-ik év története, melyre a VI-ik Hebdamos elején hivatkozik is, egy maga 1—5 Hebdomast tett volna ki. Azt pedig, hogy ugyanazon év történeteit Pentasban is, Hebdomasban is feldolgozta volna, lehetetlen feltennünk. Mind ezen ellenmondást kiegyenlíti azon föltevés, hogy elmaradt az utolsó simitó s a munkát végleg sajtó alá rendező kéz.

¹⁾ V-ik kötet előszava 17-ik l.

lődés-történeti képeket, helyrajzi vonásokat, statisztikai adatokat is vegyít munkájába: oly dolgokat, melyeket másoknál hasztalan kerekünk. S Bethlen éppen ezen dolgokat mellőzte — azok nem voltak politikai horderejű tények, s nem illettek be az ő tervének keretébe.

V.

Ezek után kevés mondandóm van még a fönmaradt Codexekről.

A Bécsben levő Kollár-féle Codex egy diszes kötetbe van kötve, ellátva Kollár monogrammjával. A Pesten levő Pray-féle Codex ennek folytatása, de még amannál is jobban körül van nyírva. Ezek az eredetiek.

A bécsi Kollár-féle Codexről 1812-ben másolatot vett gróf Teleki Sámuel, még pedig néhány jelentéktelen írásbeli hibát s leírási eltérést leszámítva, correct és gondos másolatot. A Rervm Vng-Lib. IV-nek ez egyen kívül több másolata nincs.

A Pentasoknak egy a jelen században készült másolata megvan Kolozsvártn az Erdélyi Muzeumegylet birtokában s ez, ha nem is teljesen correct: de a többi közt leginkább használható. Magában foglalja az 5-ik Pentast egészen, a 6-ik I. könyvének egy részét. Fő becsét teszi, hogy Kemény megjelölte a helyeket, melyek szórul szóra megegyeznek a Bethlen által átvett helyekkel.

A többi Codexek kivétel nélkül mind hasznavehetlen hibás másolatok¹⁾ a mult századból. Ilyenek:

a) a M. N. Muzeumé, mely az V-ik Pentast, a VI. első könyvet s a Hebdomasokat foglalja magában ;

b) az erdélyi muzeumi, mely ugyanezeket foglalja magában ;

c) az esztergomi főegyházi könyvtaré;

d) egy más nemzeti muzeumi példány a Hebdomasok másolata ;

e) a marosvásárhelyi Teleki könyvtárbeli, mely az V-ik Pentas 4-ik és 5-ik könyvét, a VI-ik Pentas 1-ső könyvének meglevő töredékét, továbbá a Hebdomasokat foglalja magában ;

¹⁾ Elégnek tartok egyetlen példát idézni, megjegyezvén azonban, hogy olyan minden lapon bőven találhatik: ezen helyet pl. (194-ik l.) Michael . . . ad Cladovam Transistrianae ripae arcem . . . revertit“ így adja minden mult századi másolat: „Michael tandem ad Cladovum Transilvaniae ripae arcem . . . revertit“, „inermem“ h. „in crimen“, „Namen“ h. „numen“, „damnatis“ h. „depositis“ sat. a végetlenségig folytathatnók. Ezeknek a másolatoknak egyetlen értelmes correct lapja sincs.

f) ugyanez az Akadémia könyvtárában;

g) ugyanez a marosvásárhelyi főisk. könyvtárában.

Azonban megjegyzendő, hogy mindezek egy és ugyanazon példányról vett másolatok — mert ugyanazon hibák rendszeresen mindenikben előfordulnak.

A munka fennmaradt részletei közelebb fognak a Magyar Tud. Akadémia Történelmi Bizottságának kiadványai sorában napvilágot látni.

Fogja-e valaha más szerencsésebb buvár a többi hiányzó részeket feltalálni? Óhajtom ugyan, de alig merem remélni. Mert minden arra mutat, hogy Szamosközy e műveiből más példány nem maradt fön.

JELENTÉS A M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL ÉS GYARAPODÁSÁRÓL 1874—6-ban.

Méltóságos Igazgató Úr!

A nagyméltóságú m. k. vallás- és közoktatási miniszter úrnak f. június 15-én kelt felhívása folytán van szerencsém a vezetésem alatt álló könyvtárnak állapotáról, gyarapodásáról és szakszerű rendezéséről, a hiányok- és hézagokról, a látogatók számáról, a személyzet hivatalos és tudományos tevékenységéről, az 1874-iki év elejétől 1876. június végeig, jelentésemet a következőkbe foglalni össze.

1.

A könyvtár régibb állományának szakszerű rendezése 1874 július végén fejeztetett be; az említett év első hét hónapja alatt a theologiai osztály intéztetett el.

Ekkor kezdetét vette a többes példányoknak kiválasztása constatirozása, rendezése és összeírása. E munkát 1875. novemberben érte végét. Az eredményről alább szólok.

Az 1875-ik év végén az 1873. augusztus óta 16,135 darabra felszaporodott újabb accessiók feldolgozására került a sor. Ezeknek felvétele, címlapozása és beosztása még jelenleg is folyamatban van.

Ugyanakkor az első rendezés alkalmával félretett sok ezerre menő apró nyomtatványoknak összeállítása és rendezése is megtörtént, egyelőre chronologiai rendben, míg utóbb, a sürgő-

sebb feladatok megoldása után, azokat is szakok szerint lehet csoportosítani.

Minthogy az első rendezés alkalmával a régi magyar nyomtatványokra (1531—1711) nem voltak tekintettel, és azok a más nyelven kiadott munkákkal vegyest osztattak az illető szakokba; ellenben úgy a magyar irodalom és művelődési történet, mint a nyelvészet művelőire fontos, és általában nagy érdekű azokat együtt látni: azoknak kiválasztása és szoros chronologiai rendben összeállítása a XVI. század végeig megtörtént, és innen túl 1711-ig folyamatban van. Ekként annál szembetűnőbbek lesznek a hézagok, melyeknek betöltésére kiváló gond fog fordítani.

Hátra van még, az említett munkálatok befejezése mellett:

Az ősnymtatványok lajstromozása.

A hirlapoknak rendezése.

A mellékköteteknek szétválasztása és beiktatása a repertoriumokba.

A repertoriumoknak revisiója és új leírása.

2.

A fentebb említett többes példányok, melyek a könyvtár régibb állományának rendezése alkalmával kikerültek, összesen 13,450 munkát tesznek 18,414 kötetben.

A különböző kiadások, sőt még a különböző papírra nyomtatott példányok sem tekintetnek duplicatumoknak. A gyakran használt és igen ritka munkák két példányban tartattak meg. Ellenben azon duplumok, melyek oly jelentéktelenek, hogy sem tudományos sem pedig pénzbeli értékkel nem bírnak, egyelőre félre tették és a lajstromba fel nem vették; hasonlólag az újabbkori kisebb nyomtatványok, melyekből később gyűjtemények fognak összeállítani.

A többes példányoknak a muzeumi könyvtár javára történendő értékesítése határozatván el a nm. m. k. vallás- és közoktatási ministeriumáltal, a f. év elején kiadatott a „A m. n. Múzeum könyvtárában található többes példányok jegyzéke, első füzet.” 8-rétű 73 lap. Ez a régi magyar irodalmat és a hungaricakat tartalmazza, összesen 1727 számban.

A jegyzék első sorban a hazai tudományos és tanintézeteknek küldetett meg, melyek ép úgy, mint később a nagy közönség, tete-

mes megrendeléseket tettek. Míg a duplumok egy része kész pénzen árusított el, más része nagybecsű kézirati szerzeményekért cserébe adatott át, egy harmadik része pedig a nmélt. vallás- és közoktatási minister ur rendeletére a m. tudományos Akadémia és a budapesti műegyetem könyvtárának ajándéku adatott át.

A jövő év elején a jegyzék második füzete fog közrebocsáttatni.

Az újabb időben vásárolt könyvtáraknak rendezése és beolvasztása alkalmával, a többes példányok újabb gyarapodást nyernek; és kétségen kívül évek hosszú során át fognak azok az intézetnek jövedelmi forrásul szolgálni, másrésről a vidéki intézeteknek, tudományos közönségnek is alkalmat nyújtani, hogy aránylag olcsó áron a régibb ritka munkákat megszerezhessék.

3.

A kéziratgyűjteményben az 1875-ik év október hónaptól kezdve szakadatlanul foly a rendezés.

Első sorban az 1869 óta felgyűlt accessiók rendezése és lajstromozása történt meg.

Azután az egész kéziratgyűjtemény reorganisatiójára tettem meg a kezdeményező lépést.

Az eddigi eljárás, a mely szerint a kéziratok tekintet nélkül arra, vajjon codexek, eredeti oklevelek, másolatok, újabb dolgozatok, csak nyelv és formatum szerint rendeztettek; — sem a könyvtár-tudomány igényeinek, sem a gyakorlati használhatóság követelményeinek meg nem felel.

E helyett a következő főosztályokba tervezem a kéziratok tömegét rendezni.

1. Codexek a XV. század végeig, a magyarok kivételesen 1550-ig, nyelv szerint chronologiai rendben összeállítva. A latin és magyar codexek már el vannak intézve.

2. Eredeti oklevelek és levelek, tekintet nélkül a nyelvre commassálatnak; és a mennyiben egy személyre, helyre-intézményre több darab találatik, külön kis gyűjteményekben, a többiek szoros chronologiai rendben fognak csoportosíttatni.

3. Oklevelek és levelek másolatai ugyanazon módon rendezve.

4. Újabb kéziratok a XVI. századtól napjainkig, tárgyak és tudományszakok szerint csoportosítva.

A családi levéltárak, melyek már ekkoráig felajánlottak, vagy később fognak megszereztetni, együtt maradnak; de az egyes darabokról felveendő czédulák maga idején egy közös nagy czédulacatalogusba fognak beosztatni.

4.

A könyvtár és kéziratgyűjtemény szaporodásáról az itt következő táblázatos kimutatás nyújt tájékoztatást:

Év	köteles példányok	V á s á r o l t			A j á n d é k o z o t t			A szaporodás összege		
		Nyomt.	Kézir.	Oklev.	Nyomt.	Kézir.	Oklev.	Nyomt.	Kézir.	Oklev.
1874	3415	4737	110	4171	262	23	22	8419	133	4193
1875	2994	961	314	5050	2450	132	143	6405	446	5193
1876 ^{1-ső fele}	1130	742	10	1496	1942	7	7332	3814	17	8828
Összeg	7539	6440	434	10717	4654	162	7497	18638	596	18214

5.

A mi a köteles példányokat illeti, habár az 1848 XVIII. tezik 40. §-sa világosan elrendeli, hogy „ugy a nyomtatványokból, mint az ábrázolatokból két példány a helybeli hatóságnak átadandó, egyik a hatóságé, másik bekötve a nemzeti muzeumé lesz;” a nyomdák kötelességöknek csak igen hiányosan felelnek meg, sőt több vidéki nyomda évek óta semmit sem küldött be. Minthogy a közigazgatási uton történt intézkedések eredményre nem vezettek, csak egy újabb törvényhozási tényről, névszerint pénzbírság megállapításától várhatni eredményt.

Ezzel kapcsolatban azon óhajtnak is kifejezést akarok kölcsönözni, hogy a cs. és kir. közös ministeriumok az osztrák-magyar birodalmat érdeklő minden kiadványaikból egy példányt a Muzeum könyvtárába küldjenek.

6.

Az ajándékok között a következőket kell kiemelni:

1875. márczius 11-én egy magát megnevezni nem akaró fehérmegyei birtokosnőtől 394 nyomtatvány (ezek között Thuróczi krónikája, a brünni kiadás 1488-ból) és két kézirat.

1875. márczius 22-én Pulszky Ferencz igazgató úrtól 881 országgyűlési nyomtatvány.

1875. ápril 19-én Mátray Gábor nyug. könyvtár-őrtől 478 nyomtatvány és 29 kézirat.

1875. május 21-én Török Károly végrendeleti hagyománya: Petőfi Sándor birtokában volt 15 nyomtatvány, 4 kézirat, 32 érem.

1875. június 10-én a pesti gombkötő ifjúságtól 60 czéhiromány a XVIII. és XIX. századból.

1875. október 18-án Gózon Imre néptanítótól 136 db. oklevél a XVI. és XVII. századból.

1875. december 7-én Zlamál Mária asszonytól Mária Teréziának hat nagybecsű magánlevele a Grassalkovich hercegi család tagjaihoz, egy egészen sajátkezű írása.

1876. február 15-én az országos levéltártól 118 nyomtatványt.

1876. márczius 20-án az országos számvevőszéktől 293 nyomtatványt és 4 kéziratot.

1876. márczius 23-án Ráth Mórtól 116 nyomtatványt.

1876. június 2-án a m. k. Curiától a Hajnóczy-féle könyvtárt: 615 nyomtatványt és 2 kéziratot.

1876. június 4-én Horváth Lajos országgyűlési képviselőtől a „Közlöny“ teljes példányát.

1876. június 28-án szállítattott a könyvtárba a Kállay-levéltár, melyet a család 1875. október 15-én tartott gyűléséből felajánlott, hogy itt örök letéteményképen, elkülönítve, őriztessék. Ez hazánk legjelentékenyebb családi levéltáraihoz tartozik, sőt azok között több tekintetben az első helyet foglalja el. Kiváló disztét képezi két arany függő pecsétellátott oklevél, az egyik II. Andrásé, 1224-ből, a másik IV. Bélaé 1251-ből. Ezek köztudomás szerint a legnagyobb ritkaságokhoz tartoznak. A N. Muzeum ekkoráig két ily arany pecsétet birt az Árpádházi királyok korából, az esztergomi primási levéltár csak egyet és a budai kamarai szintén egyet. Továbbá figyelemre méltó, hogy a Kállay-levéltárban a XIV. századbeli oklevelek feltűnő nagy számban találhatók; számuk 2420-ra megy. Amint ezek a hazai jogtörténethez nevezetes anyagot szolgáltatnak, úgy a XV. századból fennmaradt számos magánlevelek a politikai és művelődési történelemhez fognak érdekes anyagot nyújtani. A levéltár a XVII. század végeig 7074 oklevelet és levelet tartalmaz, s a XVIII.

századból kiválogatott 209 érdekesebb oklevél- és levéllel együtt összesen 7283 darabból áll.

Végre a Múzeum igazgatóságának felterjesztése folytán, a nagyméltóságu vallás- és közoktatási ministerium által az összes egyházi hatóságokhoz intézett felhívás következtében, az egyházi névtárak és egyéb egyházi kiadványok gyűjteményének kiegészítésére, a jelen év első felében beküldetett 646 kötet.

7.

Még jelentékenyebb mennyiségre és értékre nézve a gyarapodás, mely a könyvtárt vásárlás útján érte.

Csak a legkiválóbb szerzeményeket említem fel.

1874. ápril 23-án vétetett át Vörös Antal örököseitől a nagymélt. vallás- és közoktatási minister úr által 3000 forinton megvásárolt gyűjtemény, mely 2330 nyomtatványból és 1882 kézirati darabból áll. Az utóbbiak tulnyomó részben Kossuth Lajos levelezései, melyek hazánk legújabb történetére nézve nagy fontossággal bírnak.

Hasonló fontosságu Erdély XVII. századbéli történetére nézve a Tunyogi-féle gyűjtemény, mely a nagymélt. vallás- és közoktatási minister úr által 2000 forinton megvásároltatván, 1875. ápril 23-án jutott a könyvtár birtokába. Ez 2315 oklevél- és kéziratból — köztük Bethlen Gábornak nagyszámu sajátkezűleg írt politikai levelei — és 2084 politikai és közigazgatási nyomtatványból áll.

A vásárolt nyomtatványok közül ki kell emelnem Sylvester (Erdősi) Jánosnak, Ujszigeten 1539-ben kinyomatott „Grammatica Ungaro-Latina“ czimű magyar nyelvtanát, mely 1874. október 27-én özvegy Fay Jánosné től 200 darab aranyon vásároltatott, és csak ezen egyetlen példányban létezik.

Az 1875-ik évi vásárlások között figyelemre méltó a legrégibb magyar nyomtatvány, a „Puerilia Colloquia“ 1531-iki krakkói kiadása, mely latin, német, szláv és magyar párbeszédet tartalmaz. Vásároltatott 100 forinton.

Továbbá ugyanezen évben szereztetett meg 7500 forinton néhány Nagy István hétszemélynöknek nagybecsű kéziratgyűjteménye, a List és Francke lipesei antiquarius czégtől, mely azt 1869-ben Nagy István örököseitől vásárolta volt meg.

E gyűjtemény 4500 darab XIII—XVIII. századbéli okmányból és levélből, továbbá 92 darab kézirati munkából áll.

Az okmányok és levelek között igen nagy számban vannak olyanok, melyek hazánk politikai, egyházi és culturali történetének felderítésére legnagyobb fontossággal bírnak és megszerzésök a N. Muzeum könyvtárára még azon különös körülménynél fogva is mellőzhetetlen volt, mert nagy részben Jankovich Miklós gyűjteményéből származnak, melynek zöme a könyvtár birtokában van; Nagy István t. i. Jankovich Miklós végrendeletének végrehajtója lévén, a végrendelet értelmében, a hátrahagyott irományok közül azokat választotta ki magának, melyeket legérdekesebbeknek tartott.

Ugyancsak 1875. april óta, a midőn a könyvtár vezetését átvettem, nagyobb mérvben kezdettem meg a könyvvásárlást, főleg a külföldi antiquariusoknál, oly czélból, hogy, a könyvtár feladatainak határára belül, a mutatkozó hiányok lehetőleg kipótoltassanak.

E feladat, melyet alapítója és a törvényhozás szabott meg, az: hogy specialis magyar könyvtár legyen, azaz mind azt magában foglalja, a mi Magyarországbán és Magyarországról iratott és közrebocsátott. Kötelességemnek ismerem oda hatni, hogy a könyvtár csakis ezen feladatot, de azt lehetőleg teljesen oldja meg.

8.

A könyvkötés tekintetében a következő számokat állíthatom össze:

1874-ben	1255	nyomtatvány és	124	kézirat
1875-ben	1366	"	"	25 "
1876 1-ső felében	444	"	"	— " köttetett be.

Az utolsó félévben kivált a régi magyar nyomtatványok bekötésére fordítottatott figyelem.

A régibb hirlapok bekötését ekkoráig csak csekély mérvekben lehetett eszközölni; ez a legközelebbi teendőkhöz tartozik, minthogy a hirlapok rendezése és használhatóvá tétele a bekötést feltételezi.

9.

A könyvtár használatáról a következő számok nyújtanak felvilágosítást:

1874-ben	11,730	olv. használt	26,836	nyomt. s	450	kézir.
1875-ben	19,661	"	"	31,670	"	s 960 "
1876 1-ső fel.	9,258	"	"	20,021	"	s 440 "

Több külföldi tudós dolgozott a könyvtárban. Ilyenek: S a y o u s Eduárd tanár Párisból; Ar n e t h A l f r e d, a bécsi titkos levéltár igazgatója, Mária Terézia leveleit; Dr. W e i s z F e r e n c z, a bécsi városi levéltár igazgatója, Bécs városára vonatkozó codexeket; Dr. R o c k i n g e r L a j o s, a müncheni egyetem tanára, a Schwabenspiegel codexeket; Dr. S t e i c h e l e A., augsburgi nagyprépost, augsburgi codexeket tanulmányozott.

Hazai íróink közül, kik a muzeumi könyvtárt folytonosan használják, megnevezem: Ipolyi Arnold, Horváth Mihály, Szilády Áron, Nagy Imre, Pesty Frigyes, Bodnár Zsigmond, Wenzel Gusztáv, Szabó Károly urakat.

A tudomány férfaira nézve a könyvtár és kéziratgyűjtemény használatának megkönnyítése végett, részökre külön dolgozóterem kézikönyvtárral rendeztetett be. A nagy olvasóterem igényeinek könnyebb kielégítése végett, az elébb fennálló két dolgozóterem egyesítettett, és a czédula-catalogus az olvasóterem közvetlen szomszédságában helyzetetett el.

10.

Végre megemlítem a tervet, mely Méltóságod jóváhagyását már birja, és még a f. év november havában lesz keresztülvihető; értem a könyvtárhoz vezető folyosón a nevezetes nyomtatványok és kéziratok állandó kiállításának rendezését, mely a nagy közönségre nézve érdekgerjesztő és tanulságos is legyen.

Ebben helyet foglalnának:

A régibb magyarországi és magyar nyelvű nyomtatványok.

Codexek és magyar nyelvemlékek.

Térképek és metszetek.

Oklevelek és pecsétek.

A kiállításhoz magyarázó lajstrom készülne, a mely a magyar irodalom és nyomdászat történetéhez is érdekes adalékul szolgálna és a kiállítást az ismeretek terjesztésének kétségkívül hasznos közegévé tenné.

EGY KÖZÉPKORI MAGYAR PLÉBÁNOS KÖNYVTÁRA.

Ipolyi Arnold besztercebányai püspök által egyházmegyéjének ez évre kiadott történeti névkönyve, minden irányban új és gazdag anyagot szolgáltat a magyar történelemnek. Követésre méltó példát állított fel, mikép kell az e téren dúsan mutatkozó hazai történetemlékeket értékesíteni és összeállítani. A mily gazdag magyar egyház történeti és műtörténeti adatokban, példányszerűn tárgyalva minden templom és plébánia mellett a felőle szóló adatokat, oly érdekes és meglepő eredményeket szolgáltat a helytörténetnek is.

E mellett részünkre is, a magyar könyvészet számára, több érdekes adatot hoz napfényre.

Itt közöljük a körmöczbányai plébánia könyvtára XIV—XV. századi latin codexeinek sorát.

Megjegyezzük hogy azokat ott csak futólag ismerteti; szándéka lévén tüzetesebb átvizsgálás után e codexeket teljes bibliographiai apparatussal tárgyalni, adalékul a középkori magyar plébániai könyvtárak és könyvkészletek ismeretére.

Mert ezek között mint Ipolyi a rövid ismertetésben mondja, mindaz feltalálható, a mi egy XIV—XV. századi lelkésznek könyv-szükségletét képezhetne.

A szentírási teljes és részletes szövegek codexeinek több példánya mellett, a szentatyáknak, egyháztanítóknak s egyháziróknak egyes nevezetesebb munkái: mint Sz. Ágoston, Jeromos, Athanas, Ambrus sat. Aquinói Tamás, Petrus Lombardus, Albertus Magnus, Anselm, Orosius, Hugo a S. Victore, Nicolaus de Lira, Gerson, Vilhelmus Parisiensis, Haselbach sat.; különösen szentírási szövegmagyarázatok, evangeliumi szakaszok, tanítások, homiliák, postillák, egyházi beszédek; hittani, dogmatikai és erkölestani munkák, aske-tai iratok, casuisták, sententiarusok, a summák, glossák, egyházjog-tani értekezések, zsinati kánonok, passionálék, legendariusok, sőt még az úgynevezett phisiologusok, bestiariusok (így nevezettek t. i. az állatok természeti vagy mesés tulajdonságait jelvies, mysticus vagy allegoricus értelemmel magyarázó s egyaránt az egyházművészet képleteiben, valamint az egyházi beszédekben használt hasonlati képek leírásai.) Végre pápai bullák, liturgusok- és rubricistáknak az isteni tiszteletéről, a szertatásokról és szentségek kiszolgáltatásáról szóló iratai; ehhez a szent énekek, zsolyosmák magyarázatai, s a használt imák szövegei s ezeknek értekezése. Szóval egy akkori

valóságos corpus theologiae, a mint ezt egy plébános vagy egyházi férfiú szükségelte.

Kiváló érdekű ezek között az egyházjogi codex, mely a sz. széki kereset s ügymenet szabályai, valamint a házassági jogról szóló részletei mellett az 1450-ben Szécsi Dénes érsek alatt tartott esztergomi zsinat kánonait tartalmazza, mint ezek már Bornemisza nyitrai püspök által 1560 s ujabban Péterffy, Battyány és Dankó által kiadattak. Utána még a cseh-huszita ügyekre vonatkozó római és magyar tárgyalásokról szóló okmányok.

Legérdekesebb e mellett, hogy e XIV—XV. századi könyveknek beírásaikból nemcsak egykoru magyar tulajdonosaik neveit megtudjuk, hanem egy-kettőben azok hazai leiróival is, másolóikkal sőt nevezetesen szerzőikkel is megismerkedünk. Mert kétségtelenül ilyeneknek, részben birtokosoknak és szerzőknek mutatkoznak bennök, nem csak a beírott Ágoston, a pozsonyi Arcuensis Kristóf, Krumpachi Lőrincz mester, a pozsonyi Penekler Mihály bacalaureus, az olmczi származású Szaniszló és boroszlói Miklós neveik (qui te scribebat nomen Nicolaus habebat, mondja egy colophon, míg a többi bejegyzés teljes nevét említi s egy másik codex: per manus Nicolai de Vratislavia. Az utóbbi kettő körmőczi plébános s altarista volt a XV. században.) De különösen is megjegyzi még egyiknek szövege, hogy Vilhelmus cancellarius Parisiensis (t. i. egyetemi) híres munkáját s egyházi beszédeit Benedek Turócz-szent-mártoni plébános írta le, s bevégezte 1441-ben. Mellette borítékon 1443—1445—1453 évekről meteorologiai észleleteit is feljegyezte. Kétségtelen magyar hittani írónak és szerzőnek mutatkozik azonban egy másik codex írója, ki munkáját — egy tractatus de poenitentia — egyenesen János trencseni plébános számára írta, ki őt erre felkérte, mint előszavában mondja.

Ezek az első tekintetre felismerhető eredmények, melyeket Ipolyi idézett művében felemlít. Adjuk a következőkben a codexek általa közzétett sorának leírását:

I.

Explicatio cantici canticorum Salamonis Prophetarum Sapientissimi.

XIV. századi kis folio alakú, több kéz által, góth cursiv minusculákkal írt papircodex, mely egy kötetben több kéziratot fog-

lal magában. Az első: Salamon Énekek Enekének magyarázatát tartalmazza s 1385-ben íratott; a másik „Horosius mondásait“, a zsoltárokat, Moyzes, a három ifjú és Szűz Mária énekét (cantica), valamint Sz. Ambrus hymnusát és az Athanasius-féle symbolumot foglalja magában. Ezek után az első kézírattól eltérő írással a másoló jegyzete következik: „Finitus est sub a D. 1388 in vigilia ascensionis“, melyből a codex íratási idejére tájékozást nyerünk; végre a harmadik és utolsó kézirat a következő címet viseli: „Postilla Nicolai de Lyra ab a. 1389.“ — (Lásd: Ipolyi A. a pozsonyi kápt. XIV. századi könyvt. Uj magy. muz. VI. 167.) Kötése jó.

[Mostani Signaturája: Nr. 1.]

II.

Scriptura Sacra Veteris Foederis.

XV-ik századbéli egész ívretű papircodex, ujjgőth jellegű írással, év nélkül.

Tartalmazza az ó szövetségi könyveket a Genezistől kezdve egész Paralipomenig. A boríték külső tábláján olvasható következő felirásból: „D (ominus) Augustinus leg av. (igy) ad ecclesiam beat. M. Virg. de Cremnicz“ megtudjuk, hogy a codexet bizonyos Ágoston a körmöczi egyháznak szentelte. Csinos kötés.

[Mostani Signaturája: Nr. XVII.]

III.

Sacra Scriptura Veteris Foederis.

Papircodex XV-ik századból, egész ívretű, részben csonka év nélkül. A gőth betűkkel írott s Initialisokkal ékeskedő codex, magában foglalja az ó szövetségi könyveket egész Jób könyveig bezárólag, de az egykoru kötésből már csak két táblatöredék maradt fenn.

[Mostani Signaturája: Nr. VI.]

IV.

Scriptura Sacra Novi Testamenti.

XV-ik századi gőthírasu, csonka papircodex, év nélkül. Az új szövetségi könyveket tartalmazó codex elejéről, egész János evangéliumának IX-ik fejezetéig a levelek ki vannak tépve, a végén pedig

az Apocalypsis könyvének 20-ik fejezetétől kezdve hiányzik a szöveg s a helyett egy naptárral teleirt levelet találunk. Egykoru kötés.

[Mostani Signaturája: Nr. VII.]

V.

Scripta SS. Patrum item Aliorum Ecclesiae Scriptorum.

XV-ik századbéli 8-ad rétű újgóth betűkkel írott papircodex, mely Sz. Ágoston, Cyrillus, Hyeronimus, Anselmus Albertus Magnus és Hugo de s. Victore műveinek némely részeit, továbbá V. Miklós pápa bulláját a jubileumról, Sz. Dénes levelét Timotheushoz: Péter és Pál apostol haláláról, és más czikkeket az Úr testéről és egyéb hasonló tárgyakról tartalmazza. Legelső birtokosának nevét fenntartja a következő egykoru jegyzet:

„Iste liber est Christophori arcuensis de Posonio.“ A boríték tábláján csillagászati jegyzeteket tartalmaz. — Kötése ép.

[Mostani Signaturája: Nr. XXIV.]

VI.

Homiliae SS. Patrum Super Evangeliiis.

Papircodex a XV-ik századból, egész ívretű, a végén csonka év nélkül. A papirlevelek közt itt-ott hártylevelek is jönnek elő. Homiliákat tartalmaz. Újgóth minusculákkal a következő jegyzet áll tábláján: „liber ecclesiae par. b. M. V. in Crempnacia“. Csinos kötés.

[Mostani Signaturája: Nr. XV.]

VII.

Commentarius In Novum Testamentum.

Papircodex a XV-ik századból, folió, év nélkül, ismeretlen szerzőtől. A különböző kéz által újgóth betűkkel írt s nagy initialekkel bővelkedő codex tartalmát, újszövetségi szentírásmagyarázatok és homiliák képezik; a szövegben sorok közötti jegyzetek fordulnak elő, az egykoru kötésből azonban csak a táblák töredékei maradtak fenn.

[Mostani Signaturája: Nr. VIII.]

VIII.

Considerationes Super Praecipua Loca Novi Testamenti.

XV-ik századbeli 8-ad rétű vegyestartalmu papircodex, csinosan festett initialisokkal, év nélkül. A szöveg elmélkedésekkel kezdődik: „super praecipua loca novi testamenti“, következnek: „Liber Scholasticus“, végződik alkalmi szentbeszédekkel. A boríték külső tábláján egykoru góth minusculákkal következő felírás olvasható: „Iste liber est Stanislai de Olmuc.“ Csinos kötés.

[Mostani Signaturája: Nr. XIX.]

IX.

Nicolai de Lyra Postillae Super Epistolas b. Pauli Apostoli etc.

XV-ik századi folió, részben csonka papircodex, ékes kezdő betűkkel. Nicolaus de Lyra XIII—XIV-ik században élt ferenczrendi szerzetesnek, kora legkitünőbb tudósának magyarázatai: Pál apostol levelei, az apostolok cselekedetei és az apocalypsis könyve fölött, képezik a codex egy részét, míg másik részében 1464-i k évi felirattal szent beszédeket tartalmaz. Az egykorú boríték tábláiból csak töredékeket mutat fel.

[Mostani Signaturája: Nr. XX.]

X.

Commentarius In Passionem Domini.

Papircodex a XV-ik századból, mely ismeretlen szerzőtől 8-ad rétben, ujjgóth jelleggel kiállítva az Úr szenvedésének magyarázatát foglalja magában. Kötése ép.

[Mostani Signaturája: Nr. XXV.]

XI.

Magistri Pauli des. Maria Episcopi Burgensis in Postillam Magistri Nicolai de Lyra super Librum Joob Additiones.

XV-ik századbeli folió alaku papircodex, ujjgóth írással és szépen festett Initialisokkal. Tartalmazza Magister Paulus de Sancta Maria

bourgosi püspök adalékait, Nicolaus de Lyra Joob könyve fölötti magyarázataihoz s a szövegben olvasható hiteles jegyzet tanúsága szerint iratási ideje 1471-ik esztendőre esik. Kötése csinos s a borítéktáblákon a következő góth minusculákkal irt egykorú inscriptiókat találjuk: „Hic liber est magistri Laurentii de Krumpach“; továbbá: „Liber ecclesiae b. Mariae V. in crempnicio“. — [Mostani Signaturája: Nr. XXI.]

XII.

Sermones Sacri et Homiliae.

XV-ik századi góth cursiv betűkkel irt s alkalmi szent beszédek tartalmazó folió alakú papircodex, ékesen festett kezdőbetűkkel. A codex 1441-ik esztendőben iratott s reánk nézve kiváló irodalomtörténeti beccsel bír azért, mert másolója egy Benedek nevű, eddig ismeretlen turóczzsentsmártoni lelkész, ki az akkori tudományos képzettség színvonalán állva egyúttal a codexírás művészetében is jártas volt. Ugyanis a colophon végén olvassuk: „Et sic est finis, per quod sit laus Domino, explicit dictata super evangelia dominicalia sive de tempore, venerabilis magistri Vilhelmi cancellarii Parisiensis per manus Benedicti presbyteri de Thurez de sto Martino ultimo die anni, videl. die Beati Silvestri papae a. D. 1441“. — A boríték tábláján meteorologiai jegyzeteket találunk az 1443 és 1453-ik évi földrengésekről, s az 1445-ik évről azt: „hogyan ezen esztendőben az idő meleg, esős és ködös volt“ és egyébbb hasonlókat. — Kötése jó. [Mostani Signaturája: Nr. IV.]

XIII.

Sermones Sacri Pentecostales.

Papircodex XV-ik századból, folió, ékes Initialisokkal. Az ujjgóth betűkkel irt codex homlokzatán a következő egykorú felírásokat viseli: „Michaelis Peneckler bac. (baccalaurei?) de Posonio est liber iste“ alább pedig ujjgóth de szintén ujjgóth írással: „Iste liber est ecclesiae B. M. V. in Crempnicia“, ezekből a codex birtokosaira nézve nyerünk tájékozást. Nagyobbára pünkösöd utáni vasárnapokra szóló szent beszédek tartalmaz, két templomavatási beszéd kivételével, melyek Hasselbach Tamástól, az akkortájtban igen ünnepelt bécsi tanár és perehtols-

dorfi (vagy petersdorfi) lelkésztől származnak, kinek egyházi beszédei az idétt minálunk is, általános használatban voltak. Ezt jegyzi meg ugyanis a codex colophonja: „De Hasselbach Thomas quem Austria dedit ad ortum hoc conscripsit opus rusticis eloquiis“, — vagyis Hasselbach Tamás, kit Austria szült, irta össze e művet paraszt mondásokban, azaz népies nyelven mint a pozsonyi káptalan hasonló codexében¹⁾ helyreigazítva olvasuk. Ott a „collationes magistri Thomae de Hasselbach“ czimű codexben ez áll: „hoc opus collationum pro suis festis — — populo mihi credito in bertoendorf utinam tam fructuose, quam laboriose propria in persona, in ecclesia praefata censui declamare.“ — Kötése ép. [Mostani Signaturája: Nr. IX.]

XIV.

Sermones Pentecostales.

XV-ik századbeli kis folió alakú, vegyes tartalmu papircodex, diszes kezdőbetűkkel. A szöveg pünkösöd utáni vasárnapokra szóló szentbeszédekkel kezdődik, melyekre templomavatási és az irgalmas-ság cselekedeteiről szóló beszédek következnek, ezeket ismét a gyónásról s hasonló tárgyakkal foglalkozó fejtegetések váltják fel. Az egyes fejezetek végén látható évszámokból kitűnik, hogy a codex 1447. 1452, és 1467-ben íratott s másolója, ki részben szerzője is volt, ezt jegyzi meg: „a magistro Thoma de Hasselbach scriptus Viennae“. — Kötése ép.

[Mostani Signaturája: Nr. X.]

XV.

Homilia Super Evangelia.

Papircodex a XV-ik századból, folió, ismeretlen szerzőtől, év nélkül. Két részből áll; evangéliumi homiliákat és erkölestani fejtegetéseket „a restitutioneról“ foglal magában. — Boríték táblái el vannak törve.

[Mostani Signaturája: Nr. XIII.]

¹⁾ L. Knauz: A pozsonyi káptalan kéziratai, a Magyar Sion 1865-iki évfolyamában.

XVI.

Haymonis Diaconi Ecclesiae Romanae Super Epistolas Pauli.

XV-ik századi papircodex, egész ív rétű, a végén csonka, év nélkül. A codex, Haymo IX-ik századbéli tudós benedéksnek, később halberstadti püspöknek magyarázatait Pál apostol leveleiről tartalmazza; terjed egész Pál apostol a zsidókhoz intézett levelének 10-ik fejezetéig. Az egykorú kötés külborítékján üveg táblácska alatt a szerző neve olvasható: „Haymo super epistolas“.

[Mostani Signaturája: Nr. XII.]

XVII.

Speculum Humanae Salvationis etc.

Vegyestartalmu papircodex a XV-ik századból, ujjgóth írással év nélkül. Első helyen „Speculum humanae salvationis“¹⁾ című költeményt tartalmaz, mely bár ismeretlen szerzőnek műve, mégis kitűnőségénél fogva a XII-ik században általános használatban volt. Következnek ünnepmagyarázatok, s a szentek életéből merített kisebb történetek és legendák, így: Sárlos Boldogasszonyról, Sz. Margit, Dorottya és Jakabról, az Úr Szineváltozásáról, Sz. Ludmilla, Venczel és Borbáláról, Sz. Cyrill és Method életéről, az Úr Lándzájáról, Sz. Zsigmond és Prokópról és a Negyven ezer Vértanuról; végződik „Directoriummal“ mely az egyházi esztendő ünnepeit szabályozza. (Hasonló codexeket L. Ipolyinál a pozsonyi káptalan könyvtára és Knauznál.) A codex a colophon jegyzete szerint iratott: „per manus Nicolai de Vratizlavia“, s a boríték tábláján lévő góth egykorú inscriptioból: „Iste liber est Stanislai de Olomuc“ — egykori birtokosát tudjuk meg. Kötése ép.

[Mostani Signaturája: Nr. V.]

XVIII.

Physiologus seu Historia Mystica Animalium etc.

XV-ik századbéli negyedréttű, csonka papircodex, természet-tudományi és theologiai tartalommal. Elejéről több levél hiányzik s

¹⁾ Lásd: Grässe Literärgeschichte IV. 272.

a meglevők is szakadozottak és elnyűttek; a természettudományi rész a „Physiologus“ című czikkel kezdődik, mely az állatok természetét tárgyalván, a párduezről „De Panthero“ s egyéb állatokról értekezik, végződik a colophon ezen szavaival: „Explicit Physiologus“. A theologiai részt, a bűnökről szóló fejtegetés „Tractatus de peccatis“ nyitja meg, iratási ideje a kitett évszám szerint 1423-ik esztendőre esik s a másoló magáról így szól: „Qui te scribebat Nicolaus¹⁾ nomen habebat“; következik más fejtegetés ezen cím alatt: „glossa de passione“, ezután több levél ki van szakítva, a legközelebbi levél szövege pedig ezen szavakkal veszi kezdetét: „Reverendi patres et domini cogitanti“ etc., ezt ismét új fejtegetés váltja fel: „Tractatus de requisitis ad missae sacrificium“ etc., végre a fejtegetések sorrendjét a „Historia Odonis“²⁾ című várja be, melylyel a codex végződik. Kötése ép.

[Mostani Signaturája: Nr. III.]

XIX.

Explicatio Missae Sacrificii etc.

Papircodex a XV-ik századból, melynek kiváló díszét kitűnő kivitelű Initialisok képezik, egész ívrétű, év nélkül. A codex előszavában, az ismeretlen szerző a következőkben adja a munka megírásának indokát: „pro felici incremento novellae plantationis illustrium principum ac Dominorum Marchionum Mynsensem, videlicet almae nostrae universitatis lubicensis“. A szöveg a papi hivatal méltóságáról (de dignitate officii sacerdotalis) szóló fejtegetés előrebocsátása után, az áldozatok általános fejtegetésével és a mise szertartásainak magyarázatával kezdődik, ezt követik a következő tractatusok: „Tractatus de sacramentis generatim, de baptismo, de coniugio, de simonia de spoliis furum atque rapina, de sortilegiis et delictis carnis“ és más hasonló, melyek a codex tartalmát kimerítik. A levelek szélei elnyűttek, a kötés borítékaul pedig, egy Zsigmond királytól a körmőczi pénzverdéhez kibocsátott oklevél töredék s egy másik német oklevél szolgál.

[Mostani Signaturája Nr. III.]

¹⁾ Ez úgy látszik azonos azon Miklóssal, ki az előbbi codexben fordul elő.

²⁾ Lásd a „Physiologus“ és „Historia Odonis“ című codexeket Knauznál: a pozsonyi káptalan kézíratai.

XX.

Tractatus de Horis Canonicis etc.

XV-ik századi vegyes tartalmu 8-ad rétű papircodex, ujjóth jellegű irással. Tartalmazza a következő hittani tárgyú fejtegetéseket: „Tractatus de horis canonicis, Explanatio cant. hymni Salve Regina; Glossae iuris canonici; és Quaestiones I—IV. libri sententiarum: „compendiose editae per s. Thomam de Aquino¹⁾ doctorem egregium“. — — Iratott az egykoru jegyzet szerint 1469-ben. A kötés táblája ezen inscriptiot viseli: „Liber D. Augustini legatus ad Ecclesiam b. V. in Crempniczia“. — Bőrkötés.

[Mostani Signaturája: Nr. XXII.]

XXI.

De Oratione Generatim et de Oratione Dominica.²⁾

XV-ik századbéli egész rétű, ismeretlen szerzőtől származó papircodex, mely első-részben az imádságról általában s az Úr imádságáról különösen értekezik, második részében pedig különféle szent elmélkedéseket „seu horologium sapientiae“ tartalmaz. Iratott 1469-ben. Kötése jó.

[Mostani Signaturája: Nr. XXII.]

XXII.

Jus Canonicum etc.

Kitűnő egész ívretű papircodex XV-ik századból, góth irással és szép Initialisokkal. Az első rész a canonjogot tartalmazza. A bevezetés elejéről több levél szakadozott, a tárgy meritoriuma I—IV. könyvre oszlik s a házassági joggal végződik; következik: Tractatus de jurisdictione ecclesiastica et de processu judiciali ecclesiastico in duobus libris; ezt követi: „Constitutiones Synodi Strigoniensis 1450. sub archiepiscopo Dionysio de Szécs habitae“. E constitutiókat legelőször Bornemisza Pál nyitrai püs-

¹⁾ A Petrus Lombardus, Pisanus Aquinoi Tamás és a Sententiarum-féle codexekről, L. Ipolyi a pozsonyi káptalan XV. század könyvtára. A magy. muz. VI. 164 és követh.

²⁾ Lásd ezen codexet Ipolyinál az idézett helyen 167.

pök adta ki 1560-ban, utána Péterffy (Concilia Hung.) ezután Batthyány (Leges eccles.), legujabban pedig nagy gonddal és kritikai apparatussal, a bécsi császári könyvtár egy másik codexéből közrebocsátotta Danko J. ezen cím alatt: „Constitutiones synod.“ etc., mindnyájok előtt azonban a jelen Codex, mely a szövegben sokféle variánsokat és appendixeket mutat fel, ismeretlen volt.

Ezután következnek Márton pápa bullái Zsigmond királyhoz a hussiták és vikleffiták ellen, cum instrumentis notarialibus s. azok neveinek aláírásával, kik a kihirdetésnél mint tanuk jelen voltak. Itt találjuk: Péter corbaviai püspököt, János óbudai prépostot, Chapi Lászlót Zsigmond király alkancellárját, nemkülönben Maróth János bánt s Magyarország több zászlósúrát, (honnan következethetjük, hogy a codex másolója bizonyára magyar pap volt.) Ezek után még a következők jönnek elő: „Epistola Samuelis missa ad rabbi Isaac, translata de arabica in latinum per Alphonsum Bonihominis hispanum, ord. praedicat. et dedicata Patri Hugoni magistro Ordinis fratrum predicatorum“, továbbá: „Arbor consanguinitatis Johannis Hispani“. ¹⁾ és „Tractatus de ecclesiastico interdieto“, mely a codex sorrendjében az utolsó. A colophon következőkép végződik: „A men Kesler et cetera thoe pher“. — A kötés táblái, melyek egykor vörös szafián bőrrrel borítva és részesattokkal ékesítve voltak, most csak töredékeket mutatnak fel.

[Mostani Signaturája: Nr. XVI.]

XXIII.

Tractatus de Deo etc.

XV-ik századi folió, csonka papircodex, ismeretlen szerzőtől, év nélkül. A kézirat nedvességtől igen sokat szenvedett s több helyen alig olvasható. Tartalmaz hittani fejtegetéseket a következő sorrendben: „Tractatus de Deo“ VII fejezetben tárgyalva, a 7-ik csonka“; „Tractatus de Angelis“; „De B. Maria V.“; „De Christo“; „De Ecclesia“; „Explicatio Symboli Apostolici“; „Sermones de Octo Beatud.“; „Tractatus de operibus misericordiae“; „Tractatus de virtute Christiania“; és „Tractatus de septem donis Spiritus Sancti“. Boríték táblái töröttek.

[Mostani Signaturája: Nr. XI.]

¹⁾ Lásd a pozsonyi káptalan kézirateit Knauznál.

XXIV.

Liber Sententiarum etc.

Papircodex a XV-ik századból, egész ív rétű, elején és végén csonka, hittani vegyes tartalommal. A góth betűkkel írt kézirat a következő műveket foglalja magában: „*Liber sententiarum*“, „*De mysterio ss. Trinitatis*“; és „*Tractatus nonnulli scholasticae theologiae moralis*“. — A levelek nagyon szakadozottak és elnyűttek s a régi kötésből csak táblatöredékek maradtak meg.

[Mostani Signaturája: Nr. XIV.]

XXV.

*Tractatus de Vita Spirituali J. Gerson Cancell.
Paris etc.*

XV-ik századi 8-ad rétű papircodex, ékes Initialisokkal, év nélkül. A codex első része, a híres Gersont, másképen Charlier János párisi cancellárt (* 1363 † 1429) kit tudományossága miatt „*doctor christianissimus*nak“ neveztek, ismeri szellemi szerzőjéül; míg a másik rész, ismeretlen szerzőnek asketikus fejtegetéseit tartalmazza. Kötése jó.

[Mostani Signaturája: Nr. XVIII.]

XXVI.

Tractatus de Poenitentia.

Papircodex a XV-ik századból, 12-ed rétű, a végén csonka. Tárgya: a gyónás és az oltári szentség fejtegetése. Elnyűtt és molyette leveleken kezdődik az első fejtegetés szövege ezen szavakkal: „*Circa pietatis notitiae*“ etc. s a végén az 1440-iki íratási évet találjuk.

Ezt követik más tárgyú czikkek, így „*de confessione*“ s egyéb hasonló. Itt különösen ki kell emelnünk a codex utolsó részének tractatusát, mely a következő felette érdekes bevezetéssel kezdődik: „*Honorabilis domine Johannes qui curam geris animarum in civitate Trenchiniensi Nitriensis dioecesis. Diligenter et ex effectum postulasti tibi revellari hos, quibus divinissimi sacramenti eucaristici propter aliqua facinora, quae committentes de-*

super et de eisdem confiteri nec poenitere proponunt, foret merito deneganda — — — Tue postulacioni occurrendo prout dignum est, dico primo quod sumtio illius divini sacramenti interdicta est omnibus haereticis“ etc. — — ezután pedig több fejezeten keresztül haladva folytatja: „quod deneganda sit omnibus qui emunt blada (frumenta) pro cariori tempore, falsariis bullarum, raptoribus, praedonibus“ etc. Megtudjuk ebből, hogy a codex János trencsényi plébános felhívására készült s az ismeretlen szerző, ki alatt valamely hazai theologus szabad sejtünk, elősorolja benne azon eseteket, melyekben kell a gyónóktól az oltári szentség kiszolgáltatását megtagadni. Sajnos, hogy az érdekes codex a végén csonka, legtöbb levele szaggatott s egykori kötésétől egészen megvan fosztva.

[Mostani Signaturája : Nr. XXVI.]

A magyar irodalom 1876-ban.

Ötödik közlemény.

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétetnek fel, melyek az 1876-iki évszámmal vannak jelelve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkértek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát, az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.)

Államköltségvetés a magyar korona országai részére az 1877. évre. 13 füzetben. — (I. füzet 55 l., II. füzet 6 l., III. füzet 2 l., IV. füzet 5 l., V. füzet 4 l., VI. füzet 4 l., VII. füz. 37, 33 l., VIII. füz. 300, 129, 40 l., IX. füzet 48, 54 l., X. füz. 100, 45 l., — XI. füz. 71, 23 l., XII. füz. 54, 21 l., XIII. füzet 90, 8 l., 4-r. Magy. kir. államnyomda.)

Apáthy István, dr. Kereskedelmi jog. II. köt. I. füz. Kereskedelmi ügyletek általában. (Eggenberger. n. 8-r. 465—624 l. ára 1 frt 50 kr.)

Arany János Balladái, magyarázta Greguss Ágost. (Jeles Írók Iskolai Tára. Szerkeszti dr. Kármán Mór. — I. — 1877. Franklin-társ. 8-r., 87 l. ára 50 kr.)

Dr. Argenti Döme. Hasonszenvi gyógymód és Hahnemann életrajza. VII. kiadás. (1877. Szentkirályi és Treutner nyomdája. 8-r. XVIII. 541 l.)

Ballagi Károly. Német Nyelvtan. X. kiadás. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 328 l. ára 1 frt.)

Barboix Roger. Korrajzok az első császárság korából. Fordította Kőváry Béla. I., II., III. rész egyben. (Nagy-Kanizsa. 1877. Fischel Fülöp nyomdája. 8-r. 231 l. ára 80 kr.)

Bartal Antal. Latin gyakorló-könyv a mondattanhoz. (Eggenberger. n. 8-r. 100 l. ára 80 kr.)

Bartal Antal és Malmosi Károly. Latin alaktan. II. jav. kiad. (Eggenberger. n. 8-r. 184, II l. ára 90 kr.)

Bartal Antal és Malmosi Károly. Latin gyakorlókönyv. Latin olvasmány és magyar-latin gyakorlatok a középtanodák I. és II. osztálya számára. II. jav. kiad. (Eggenberger. n. 8-r. 127 l. ára 90 kr.)

Báthori Sándor. Utmutatás a méter-mértékek ismeretéhez s a velök való számolás-móddhoz. Átváltoztató táblázatokkal ellátva. Iskolák számára és magánhasználatra. (Lövy Miksa. Szatmár. k. 8-r. 103 l. ára 30 kr.)

- Batizfalvy István.** A földrajz elemei az algymnasium alsóbb oszt. számára. 10-ik s a magyar királyságot illetőleg az új területi beosztáshoz alkalmazott kiadás (Kókai L. 8-r. 1—3. iv, ára 70 kr.)
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zalamegye történetéhez. II. köt. II. III. füzet. (Nagy-Kanizsa. Szerző. 8-r. 65—128, 129—192 l. ára 6 füzetnek 3 frt, 12 füzetnek 6 forint.)
- Dr. Berger Ev. János.** Beszéd az 1876—7. évi tanszakasznak a budapesti kir. m. tud. egyetemnél szeptember 10-én történt ünnepélyes megnyitásokor. (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 56 l.)
- Bierbauer Lipót.** Vegytan a legújabb elméletek alapján, középtanodai és magánhasználatra. II. rész. Szerves vegytan. (Győr. Gross Gusztáv. 8-r. 194 l. III, IV, V. táblázat, ára 1 frt.)
- Bodnár Zs. és Iványi I.** Magyar olvasókönyv. I. II. 4. kiad., III. és IV. osztály számára 3. jav. kiad. (Aigner Lajos. 1877. 8-r. VIII, 296 l. ára 1 frt 20 kr.; XXIV, 307 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bolanden Konrád.** A Basa. Elbeszélés a nép számára. Fordította Rázel József. (Rázel József. 8-r. 50 l. ára 20 kr.)
- Brassai Sámuel.** Logika lélektani alapon fejtegetve. II. kiadás. I. füzet. (Kolozs vár. 1877. Stein János. 8-r. 128 l.)
- Dr. Brück H.** Egyháztörténelem. II. füzet. (A külföldi kath. theol. irodalom tárháza, Szerk. Zoványi M. I. évfolyam. 3. kötet. Tettey F. s társa. 8-r. 161—320 l. ára 1 frt.)
- Brühl G.** Szulejka, a hárem gyöngye, vagy a sztambuli fekete leányrabló. Tört. regény. Ford. Ásványi F. (Új regényesarnok, mellékfolyam 9—15 füzet. Mehner Vilmos. n. 8-r. 321—568 és 1—32 l. ára 25 kr.)
- Brühl G.** Szulejka, a hárem gyöngye, vagy: a sztambuli fekete leányrabló. Fordította Ásványi Ferencz. I. kötet. (Mehner Vilmos. 8-r. 568 l.)
- Dr. Cherny József.** Emlékbeszéd Vízkelety Ferencz volt egyetemi rendes jogtanár felett 1876. május 10-én. (Egyetemi könyvnyomda. 8-r. 24 l.)
- Cox György.** Görög regék. Az eredeti angol második kiadás szerint magyarra fordította s bevezetéssel ellátta Komáromy Lajos. I. füzet. (Ifjúsági Iratok Tára. Szerkeszti dr. Kármán Mór. 1877. Franklin-társulat. 8-r. 118 l. ára 70 kr.)
- Crisafulli és Stapleaux.** A bálvány. Színmű 4 felv. Ford. S. L. (Nemzeti színház könyvtára. 103. füzet. Pfeifer F. 8-r. 71 l. ára 40 kr.)
- Dr. Császár Károly,** Geometria a középiskolák felső osztályai számára. 207 a szöveg közé nyomott fametsz. ábrával. (1877. Franklin-társ. 8-r. 278 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Csösz Imre.** A Kegyes-tanítórend nyitrai gymnasiumának történeti vázlata. Alapításának hetedik negyedszázados évfordulójára emlékül. (Nyitra. 1876. Neugebauer özvegyének nyomdája. 8-r. 277 l.)
- Cujacius.** Egyetemes európai jogtörténet kérdések és feleletekben. (Eggenberger. k. 8-r. 85 l. ára 80 kr.)
- Dietrich Ignác.** Milyen kell megalkotni a magyar büntető törvénykönyvet? Törvényhozók, jogtudósok és a nép számára. (Tettey F. s társa. n. 8-r. 135 l. ára 1 frt.)

- Dr. Dittes Frigyes** után Gyertyánffy István és Kiss Áron. A népiskola módszertana. (Szerkesztők. n. 8-r. XII, 291 l. ára 2 frt.)
- Dugonics-Album.** A Szeged város közönsége által Dugonics András emlékére emelt szobor leleplezési ünnepélye alkalmából szerkesztették Farkas Antal, Nagy Sándor. (Szeged. Burger Zs. özvegye. 4-r. IV, 158 l. ára 1 frt.)
- Dumas Sándor.** Margit királyné. Tört. regény. V. VI. kötet. (Új regényesarnok, szépirodalmi folyóirat. V. évf. 1876. 15–21. füz. Mehner Vilmos 16-r. 170 és 163 l. ára 1 frt 5 kr.)
- Duncker Miksa.** Az ó-kor története. A 3-dik kiadás alapján a m. t. akadémia megbízásából fordította Jónás János. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 558 l. ára 4 forint.)
- Egyházi énekek,** evang. iskolák használatára. Összeállította a budapesti evang. néptanítói kar. (Laufer Vilmos. 1877. 8-r. 51 l. ára 25 kr.)
- Emléklapok,** melyeket a pannonhalmi sz. Benedekrend a főmonostori székesegyháznak Simor János bíbornok, esztergomi érsek, Magyarország herceg-prímása stb. által 1876. aug. 27-én történt negyedik felszentelésének alkalmából a jelen és az utókornak nyújt. (Kiadja a pannonhalmi főapátság. 2-r. 16 l. szöveg és XV színes rajztábla.)
- Erődi Béla.** Olvasókönyv a magyar irodalom oktatáshoz. Az új tanterv alapján a középtanodák felsőbb osztályai számára. (Aigner L. n. 8-r. VIII, 398 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Europa** legújabb kézi térképe. Rajzolta Homolka József. (Eggenberger, ára 40 kr.)
- Farkas Lajos.** A Bayadér. Eredeti opera. (Bucsánszky Alajos nyomdája. 8-r. 16 lap.)
- Fehér M.** Elemi franczia nyelvtan a polg. iskola I. és II. oszt. használatára. (Kó-kai L. k. 8-r. IV, 128 l. ára 80 kr.)
- Felsmann József.** Német grammatika. Középtanodák használatára. 2. kiadás. (Laufer Vilmos. 1877. n. 8-r. 187 l. ára 90 kr.)
- Felsmann József.** A német Rhythmica alapvonalai. (Külön lenyomat a szerző német tan- és olvasó könyvének második részéből. 1877. Lampel Róbert. 8-r. 62 l. ára 40 kr.)
- Felsmann József.** Német tan- és olvasókönyv felsőbb iskolák használatára. II. rész. Poetika. Tudományos próza. (Lampel R. 1877. 8-r. IV, 1–128 l. ára 80 kr.)
- A felsőház reformja.** (Aigner L. n. 8-r. II, 139 l. ára 1 frt 20 kr.)
- A felső-magyarországi muzeum-egylet** második évkönyve. Az igazgató-választmány megbízásából szerkesztette és közrebocsátja: dr. Stöhr Antal. (Maurer Adolf. Kassa. n. 8-r. IV, 88 l. s 1 kőnyomatu tábla, ára 1 frt.)
- Feuillet Oktáv.** Bellah. Regény. Francziából ford. Sasvári Ármin. (Athenaeum. k. 8-r. 274 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Filep Endre.** Temetési énekek. (Aigner L. k. 8-r. 208 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Főrendi Ház Irományai.** (1875. évi augusztus hó 28-ára kihirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. II. kötet. 400 l. czímlap, tartalom, tárgymutató. III. kötet. 550 l. czímlap, tartalom, tárgymutató. Pesti könyvnyomda részvénytársaság.)

- Főrendi Ház Jegyzőkönyve.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ára kihirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. I. kötet. 89—202 l. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság.)
- Főrendi Ház Naplója.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ára kihirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. I. kötet vége. 161—317 l. ezímlap, tartalom, tárgymutató. II. kötet. 1—88 l. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság.)
- Franzia olvasókönyv** középiskolák használatára. I. rész A reáltan. I. és II. osztálya számára. II. kiadás. (Aigner L. 1877. 8-r. 95 l. ára 60 kr.)
- Freeskay János.** Találmányok könyve. 2. 3. füz. (Franklin-társ. 8-r. 33—96 l. ára 40 kr.)
- Dr. Friedmann Bernát.** A népbírák és esküdtszékek intézménye, tekintettel hazai viszonyainkra s büntető eljárásunk reformjaira. A magy. tud. akadémia által Horváth Boldizsár ajánlatából kitűzött 200 arany díjjal koszoruzott pályamű. (Pfeifer F. 8-r. 288 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Fuchs János.** A magyar korona tartományainak, az osztrák örökös tartományok, Europa s a többi főrészeknek földrajzi áttekintése s az általános földrajz legszükségesebb elemei dióhéjban. XX. kiad. (Lauffer Vilmos. 1877. 8-r. 40 l. ára 10 kr.)
- Führer Ignác.** A hazai és általános földrajz elemei. II. kiad. (Grill Károly. 8-r. 79 l. ára 30 kr.)
- Führer Ignác.** A hazai és általános földrajz elemei. Az új területi szabályozás alapján. III. kiadás. (1877. Grill Károly. 8-r. 72 l. ára 30 kr.)
- Führer Ignác.** Számvetési példa- és feladattár stb. I. füz. (1. oszt.) II. füz. (2. oszt.) IV. füzet (4. oszt.) (Tetty F. s társa. 1877. k. 8-r. 42, 42 s 63 l. ára 20, 25 s 25 kr.)
- Dr. Gaal Jenő.** Az aradi gazdasági egyesület évkönyve 1875/6-ról. (Arad. Aradi gazdasági egyesület. 8-r. 135 l.)
- Gáspár Ignác.** Első oktatás a földirásban. A népiskolák középosztályai számára. 18 fametsz. rajzzal. III. jav. kiadás. (A honi terület meggyerendezés figyelembe vételével.) (Tetty F. s társa. 1877. 8-r. 76 l. ára 36 kr.)
- Gebaur Izor.** Német olvasókönyv a magyar középtanodák felsőbb osztályaira. II. jav. kiad. (Stolp Károly Ö. n. 8-r. IV, 570 l. ára 2 frt.)
- Greguss Gyula.** Természettan a középtanodák alsó osztályai számára. Átvizsgálta Berecz Antal. 179 ábrával. V. kiadás. (Eggenberger. 1877. n. 8-r. VIII, 193. l. ára 1 frt 40 kr.)
- Gyakorlati szabályzat** a m. kir. honvéd lovasság számára. I. rész. Hivatalos kiadás. (Légrády testv. 8-r. XVI, 343 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Gyulay Béla.** Magyar nyelvtan olvasmányokkal, kifejtő kérdésekkel, irány- és nyelvtani gyakorlatok- és feladványokkal. A közép- és polgári iskolák I. és II. osztálya számára. II. kiadás. (1877. Pfeifer Nándor. 8-r. VIII. 160 l.)
- Gyürky Antal.** Magyar polgári jogok és kötelességek rövid ismertetése. Kérdések és feleletekbe foglalva a falusi népiskolák számára. A legújabb törvények alapján. II. kiadás. (1877. Franklin-társ. nyomdája 8-r. 46 l. ára 25 kr.)
- Halmai Imre.** Tanulmányok az eredeti és külföldi drámai irodalom néhány jelesebb termékeiről. I. (Buschmann Ferencz nyomdája. 8-r. 93 l. ára 60 kr.)

- A halottkémi szolgálat kézikönyve, a képesített és a hatóságilag megbízott, orvostudori vagy sebési oklevéllel nem bíró halottkémek használatára. (Légrády testv. 8-r. 118 l. ára 80 kr.)
- Hátsek Ignác. A magyar korona országainak az 1876-ik évi XXXIII. t. cz. szerinti közigazgatási beosztása. (Posner Károly Lajos, ára 1 frt 50 kr.)
- Hauke-Környei egyetemes földirati tankönyve. Középtanodák számára a legújabb kútforrások és a méterrendszer tekintetbevételével, kiváló figyelemmel a magyar korona országaira, és az 1876. némely hatóságok szabályozásáról szóló 33. t. cikkekre, javította és bővítette Kuttner D. III. rész osztrák-magyar monarchia. IX. kiadás. (1877. Lampel Róbert. 97 l. ára 70 kr.)
- Hazai okmánytár. A m. t. Akadémia pártolása mellett kiadják: Ipolyi Arnold, Nagy Imre és Véghely Dezső. VI. kötet. (8-r. VII, 491 l. ára 4 frt.)
- Dr. Heinrich Gusztáv. Német olvasókönyv középiskolai használatra. III. rész. A gymnásiumok és reáliskolák III-ik osztálya számára. (Eggenberger. 1877. n. 8-r. IV, 176 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Herczenberger József. Az illem, társalgás és táncz főbb szabályai. Különös tekintettel a társastánczok ügyes rendezésére. (Lampel R. 8-r. VIII, 105 s 3 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Hofer Károly. A francia nyelv módszeres tankönyve. Dr. Mager nyomán. I. rész. IV. bőv. és jav. kiad. II. rész. II. jav. kiad. (Aigner L. 1877. 8-r. 102, II l. ára 60 kr.; — 135 l. ára 80 kr.)
- Homeros Iliása. Magyarázta és bevezetéssel ellátta Veress Ignác. (Lampel R. 8-r. XXXV, 121 l.)
- Hoppe-Seyler Felix. Az élet- és körvegytani elemzés kézikönyve. A IV. kiadás után fordította Plósz Pál. (A m. orvosi könyvkiadó-társ. könyvtára. 29. kötet. Franklin-társ. n. 8-r. X, 432 l.)
- Ifjúsági iratok Tára. I. (L. Cox György.)
- A m. kir. igazságügyminisztérium működése s a magyarországi igazságügy állása 1874-ben. Közzéteszi a m. kir. igazságügyminisztérium. (Eggenberger. 4-r. VIII, 278 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Jeles Irók Iskolai Tára. I. (L. Arany János.)
- Kakujay Károly. Magyar nyelvgyakorló- és olvasókönyv Magyarország német népiskolái számára. I. és II. évfolyam. III. kiadás. (Aigner L. k. 8-r. 80 l. ára 30 kr.)
- Kállay István. Magyarország összefüggő történelme korszaki képekben. A közel viszonyban élt népek és államok rövid vázlatával. Népiskolák számára. A tiszántúli ref. egyházker. tanterve alapján. (Debreczen. 1877. Hj. Csáthy Károly. 8-r. 72 l. ára kötte 24 kr.)
- Dr. Kármán Mór. Magyar olvasókönyv. I. rész. A gymnásiumok és reáliskolák első osztályai számára. 3. jav. és bőv. kiad. (Eggenberger. 1877. n. 8-r. IV, 152 l. ára 90 kr.)
- Dr. Kármán Mór. Magyar olvasókönyv. III. rész. A gymnásiumok és reáliskolák III. oszt. számára. (Eggenberger. n. 8-r. 1—8 ív, ára 1 frt 50 kr.)
- Karner-Novák kereskedelmi tankönyvei. II. Az egyszerű és kettős könyvvitel tankönyve. Teljesen átdolgozta Novák Sándor. I. rész. I-ső fele. (Franklin-társ. 1877. 8-r. 128 l. A teljes rész ára 1 frt 60 kr.)

- Keleti Károly és Beöthy Leo.** Magyarország statistikája. Zsebkönyv. A IX. stat. nemzetközi congressus alkalmából szerkesztve. Statistique de la Hongrie. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 161 l.)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. VII. kötet. 321—394 l. és tartalom. — VIII. kötet 41—310 l. és tartalom.)
- Képviselőházi Jegyzőkönyv.** (Az 1875. augusztus hó 28-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. II. kötet. 33—110 l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. VI. kötet. 209—408 l. tartalom; név- és tárgymutató. VII. köt. 1—314 l. 4-r.)
- Dr. Kerékgyártó Árpád.** A műveltség fejlődése Magyarországon. 889—1849. I. rész. Középkor 889—1526. I. füzet. (Kilián. 8-r. 160 l.)
- Kerékgyártó Elek és Kemenczky Kálmán.** Magyar olvasókönyv, kapcsolatban az irány és költészettannal. A polgári és egyéb felső leányiskolák számára. (Eggenberger. 8-r. VIII, 376 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Keresztseghegy Lajos.** Keresk. bíróságok tárgyi illetősége peres ügyekben. (1877. Tettey Nándor és társa. 8-r. 110 l. ára 84 kr.)
- Dr. Kiss István.** Európai nemzetközi jog. (Szolesányi Gyula Eger. n. 8-r. XV, 312 l. ára 3 frt.)
- Knorr Alajos.** Polgári keresetek kézikönyve. Gyakorlati utmutatás bírák, ügyvédek és perlekedők használatára. (1877. Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 323 l.)
- Dr. Kohlbrügge Frigyes Hermann.** Mennyei lépeső. Egyházi beszédek. Fordította Rácz Károly. — III. füzet. (Sárospatak. 1876. Dr. Böhl Eduárd. 8-r. IV, 156 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Korény-Scheck Vince.** Buckle rendszere. Tanulmány. (Zilahy S. 8-r. II, 181 l. ára 1 frt 20 kr.)
- A közösügyek tárgyalására kiküldött és 1876. május 15-ére Budapestre összehívott bizottságok határozatai.** (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 19 l.)
- A közösügyek tárgyalására a magyar országgyűlés által kiküldött s ő felsége által 1876. május 15-re összehívott bizottság irományai.** (Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. 183 l.)
- A közösügyek tárgyalására a magyar országgyűlés által kiküldött s ő felsége által 1876. május 15-ére összehívott bizottság jegyzőkönyve.** (Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. 62 l.)
- A közösügyek tárgyalására a magyar országgyűlés által kiküldött s ő felsége által 1876. május 15-ére Budapestre összehívott bizottság Naplója.** (Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. 108 l.)
- Krause Waldemár.** Kézikönyv fegyelmezett tüzoltó testületek alakítására és begyakorlására. Magyarra fordították: Soós Jenő és Kornstein József. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 175 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Dr. Kriegler Mór.** Az elveszett idegerőnek visszapótlása. Vénymintákkal. Orvosok s betegek számára. (Nagy-Kanizsa. Vajdits József. 8-r. 63 l. ára 90 kr.)
- Dr. Kriegler Mór.** Önmentő. Vénymintákkal. Orvosok s mindkét nembeli betegek számára. (Nagy-Kanizsa. Vajdits József. 8-r. 52 l. ára 90 kr.)

Kriesch János. A természetrajz vezérfonala. I. rész. Állattan. IV-ik kiadás. II. rész. Növénytan. IV. kiad. Átdolg. Simkovics Lajos. (Nagel B. 1877. n. 8-r. 235 és X l. ára 1 frt 60 kr.; — 1—3 ív ára 1 frt 40 kr.)

Kriszhaber Simon. A grammféle súlyrendszer és az orvosi vényírás, a buda-pesti kir. orvos-egyletben tartott előadása nyomán. (Kilian Frigyes. 4-r. 31 l. ára 40 kr.)

A külföldi kath. theol. irodalom tárháza. Szerk. Zoványi M. I. évf. 3. kötet. (L. Brück H.)

Lád Károly. Német olvasókönyv polgári iskolák számára. I. II. rész. (Eggenberger. 8-r. VIII, 150 l. ára 80 kr.; 1877. 8-r. IV, 194 l. ára 1 frt.)

Laky Dániel. Europa földrajza. I. rész. Magyarország és a Földközi tenger medencéjének leírása. A középiskolák I. oszt. számára. II. jav. kiadás. (Rosenberg testv. 1877. 8-r. IV, 100 l. ára 60 kr.)

Laky Mátyás. Művelődésünk Zsigmond alatt. Műveltségtörténeti vázlat. (Buschmann Ferencz könyvnyomdája. 8-r. 59 l.)

Lenkey Ferencz. A biblia iratára. (Aigner Lajos. k. 8-r. 192 l. ára 1 forint 20 krajczár.)

Letterrier E. és Vaulov A. A kis menyecske. Operette. Fordította Rákosi Jenő. (Metzger Emil. 8-r. 83 l.)

Lubbock John. A Történelem előtti idők, megvilágítva a régi maradványok s az ujabbkori vadnépek életmódja és szokásai által. Az eredeti III. kiadása után fordította Öreg János. A fordítást átvizsgálta és bevezetést irt hozzá Pulszky Ferencz. II. kötet, egy műlappal és 58 ábrával. (Természett. társ. n. 8-r. LVIII, 324 l.)

Dr. Lutter Nándor. Közönséges számtan az új tanterv szerint a középtanodák használatára. IV. kiadás. (Franklin-társ. n. 8-r. 303 l. ára 2 frt.)

A magyar orvosi könyvkiadó-társulat könyvtára. 28. 29. kötet. (L. Schroeder Károly, Hoppe-Seyler Felix.)

Magyarországi rendeletek tára. X. folyam. 1876. Hivatalos kiad. III. füzet. (Zilahy S. n. 8-r. 161—256. l. ára 50 kr.)

A magyar sz. korona országainak helyiségi, ország- és vasúti térképe. Az 1876. évi XXXIII-ik törvényezikk határozata szerint. A legujabb megyei felosztás tekintetbevételével. (Eggenberger. Ára 1 frt.)

Magyar sz. korona országainak kézi térképe. (Eggenberger. Ára 50 kr.)

Magyar sz. korona országainak kis térképe. (Eggenberger. Ára 20 kr.)

Mártonfy Márton. Magyar nyelvtan. A gymnasiumok, reál-, polgári- és felső népiskolák I. és II. osztályai számára (Maurer Adolf. Kassa. 1877. 8-r. VIII, 224 l. ára 1 frt.)

Máthé (Bikafalvi) Domokos. A legszükségesebb tudnivalók a fogak és száj ápolásáról. (Légrády testv. n. 8-r. 27 l. ára 30 kr.)

Dr. Matlekovits Sándor. Az osztrák-magyar monarchia vámpolitikája 1850-től kezdve napjainkig. (1877. Franklin-társ. 8-r. VII, 360 l. ára 4 frt.)

Maurítz Rezső. Közönséges Számtan. II. füzet. A középtanodák II. III. és részben IV. osztálya, valamint a polg. és felsőbb népiskolák számára. Második kiadás. (1877. Aigner L. 8-r. 157 l. ára 1 frt.)

- Mentor.** A magyar tanulók zsebkönyve az 1876/7. tanévre. Szerkesztette egy fő-gymn. tanár. (Laufer Vilmos. 16-r. 105 és V l. 40 jegyzetlappal, ára 50 kr. vászonba kötve 70 kr.)
- Mentovich Ferencz.** A Természettan elemei. Népiskolák használatára. II. kiadás. (M.-Vásárhelytt. 1876. Az ev. ref. főtanoda nyomdája. 8-r. 70 l.)
- Mill J. St.** A deductiv és inductiv logika rendszere, mint a megismerés elveinek és a tudományos kutatás módszerének előadása. Az eredeti VII. kiadás után a m. t. akadémia megbízásából ford. Szász Béla. I. kötet. (Franklin-társ. 8-r. XXII, 481 l. ára 3 frt.)
- Močnik Ferencz.** Mértan elemei összeköttetésben rajzolással. Középtanodák használatára M. F. után Szabóky Adolf. A XV. bővített és a méterrendszer szerint átdolgozott eredeti kiadás után, IV. a szerző által egyedül jogosított magyar kiadás. (Lampel R. 8-r. 4, 195 l.)
- Močnik Ferencz.** Mértani nézettan. Algymnasiumi és reál-iskolai használatra. M. F. után Szabóky Adolf. XIII. német tantételekkel bővített, a szerző által egyedül jogosított magyar kiadás. I. füzet. I. és II. osztály számára. 126, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Lampel R. 1877. 8-r. 2, 104, 2 l. ára —.)
- Molnár Aladár.** A nőképzés hazánkban és a budapesti állami felsőbb leányiskola. (Tettyey F. s társa. n. 8-r. XII, 183 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Mommsen Tivadar.** A rómaiak története. Az V-ik kiadás után a m. tud. akadémia megbízásából ford. Toldy István. I—IV. köt. (Franklin-társ. 8-r. VI, 321, IV, 322. IV, 329 és IV, 304 l. ára 8 frt.)
- Montépin Xavér.** Az élő halott. Regény. Fordította Lázár Mihály. I. kötet. (1877. Laufer Vilmos. 8-r. 1—64 l.)
- Montépin Xavér.** A grófnő titka. Regény. Ford. Mártonffy Frigyes. 5 köt. (Kilián Fr. k. 8-r. 159, 159, 159, 152 és 150 l. ára 5 frt.)
- Moryay Károly.** Torna-zsebkönyv, vagyis a népiskolai tornatanítás kézikönyve. Népiskolai tanítók és tanítójelöltek számára. 24 ábrával. (Kókai Lajos. k. 8-r. 72 l. ára 35 kr.)
- Némethy Lajos.** Budapest felsővízvárosi sz. Annáról ezimzett plébánia-templom rövid történelme. („Hunyadi Mátyás“ intézet. 8 r. 14 l.)
- Némethy Lajos.** Nagyboldogasszonyról nevezett budapestvári főtemplom történelme. II. bővített munkát 5 műmelléklettel. (Esztergom. Horák Egyed nyomdája. 8-r. 239 l.)
- Nemzeti színház könyvtára.** 103, 104, 106. füzet. (L. Crisafulli és Stapleaux. A bálvány. — Várady Antal. Iskarióth. — Szigligeti Ede. Perényiné.)
- Névy László.** Az írásművek elmélete, vagyis az irány-, költészet- és szónoklatlan kézikönyve. Iskolai és magánhasználatra. V. bőv. kiad. (Eggenberger. n. 8-r. VIII, 235 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Névy László.** A magyar nemzeti irodalom történetének vázlata. Irodalomtörténeti olvasókönyvvel. A középtanodák legfelső osztálya számára. II. jav. kiad. I. II. füz. (Eggenberger. n. 8-r. 1—380 l. ára 2 frt.)
- Névy László.** Stilisztika. Az irány- és írásmű-szerkezet általános szabályai. Az új tanterv szerint a középtanodák számára. I. rész. Irálytan. Prózaí és költői olvasmányokkal. II. bővített kiadás. (Szerző tulajdona. n. 8-r. VIII, 224 l. ára 1 frt 30 kr.)

- Nogáll János.** Elemi képes káté kath. népiskolák számára. I. és II. tanfolyam. (N.-Várad. Űrge L. 8-r. 48 l. ára 15 kr.)
- Nogáll János.** Közép káté az egyházi szertartások magyarázatával kath. népiskolák számára. III. és IV. tanfolyam. (B.-Gyula. Űrge L. 1877. 8-r. 87 l. ára 30 kr.)
- Nogáll János.** Nagy káté az egyházi történelem rövid foglalatával kath. népiskolák számára. V. és VI. tanfolyam. (B.-Gyula. Űrge L. 1877. 8-r. 101 l. ára 34 kr.)
- Dr. Nyári Ferencz.** Szőlő és pineze. Az okszerű szőlőművelés és borkezelés kézikönyve. Különböző szakművek felhasználása mellett, saját tapasztalatai nyomán. (Selmecz. Joerges Ágost. n. 8-r. IV, 154 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Dr. Oláh Gyula.** Magyarország közegészségügyi statistikája. I. kötet. I. füzet. (Légrédy testv. nyomása. 4-r. 472 l.)
- Öltözeti és felszerelési szabályzat** a magyar kir. honvédség részére. Hivatalos kiadás. (Légrédy testv. 4-r. IV, 288 l. s XI tábla, ára 1 frt 50 kr.)
- Ory G György.** Margit sziget történelme kivonatban. 14 ábrával. (Kassa. Rosenberg testvérek. 8-r. 16 l. és 8 tábla, ára 40 kr.)
- Papp Károly.** Confirmációra s Ur asztalához készítő rövid vallásos oktatás kérdések és feleletekben. (Debreczen. 1877. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 22 l. ára 10 kr.)
- Péterfy Sándor és Vajdady Gusztáv.** Nyelvtani példatár a népiskolák III. oszt. számára. (Légr. testv. k. 8-r. 64 l. ára 20 kr.)
- Phaedrus** aesopi meséi. Magyarra ford. Bálint Gyula. (Kolozsvár. Stein János. k. 8-r. 108 l. színes képpel, ára 1 frt.)
- Dr. Pisko Ferencz József.** Természettan. Algymnasiumok számára. V-ik kiadás után magyarítva. V. teljesen átdolgozott kiadás. (1877. Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 240 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Pollák Kaiim Tér- és alaktan** alkalmas feladványokkal a népiskola IV, V. és VI. osztálya, valamint ismétlő iskolák számára, a szöveg közé nyomott ábrákkal. (Tetty F. s társa. 1877. 8-r. 34 l. ára kötve 28 kr.)
- Pugin Leó.** A francia nyelv rendszeres tankönyve. (Francia-magyar és magyar-francia szótárral.) A polgári iskolák és középtanodák számára. I. kötet. (Eggenberger. 8-r. VII, 324 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Requinyi Géza.** Európa földrajza. Az osztrák-magyar monarchia kivételével. A középtanodák V. osztálya számára. (1877. Franklin-társulat. 8-r. 189 l. ára 80 krajezár.)
- Ribáry-féle földrajzi atlasz** középtanodai használatra szerkesztve 20 térképpel. III. kiad. (Eggenberger, ára 1 frt 60 kr.)
- Ribáry-féle földrajzi kis atlasz,** nép-, ipar- és vasárnapi iskolák használatára. 10 térképpel. (Eggenberger, ára 80 kr.)
- Dr. Ribáry Ferencz.** Magyarország története. Világtörténelmi bevezetéssel. A középtanodák alsóbb osztályai számára. I. füzet. III. kiadás. (1877. Franklin-társ. 8-r. 84 l. ára 50 kr.)
- Roller Mátyás és Wittinger János.** Könyvviteltan. Polgári iskolák számára. I. rész. Egyszerű könyvvitel. (Eggenberger. 8-r. 76 l. ára 60 kr.)
- Dr. Roth Samu.** Ásványközet- és Földtan. Gynmasiumok és reálisiskolák felsőbb osztályai számára. (1877. Franklin-társ. 8-r. 202 l. ára 1 frt 60 kr.)

- Sand Georges.** A Percemonti várkastély. Regény. Ford. Julia. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 319 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Dr. Schermann Adolf.** Test- és Egészségtan. Képezdek, polg. iskolák, tanítók és szülők számára. (Fanda és Frohna nyomdája. 8-r. 187 l.)
- Dr. Schroeder Károly.** A női ivarszervek betegségeinek kézikönyve. A II. kiadás után magyarra ford. dr. Lendvay Benő. 147 fametszettel. (A m. orvosi könyvkiadó-társ. könyvtára 28. köt. Franklin-társ. n. 8-r. VIII, 520 l.)
- Schröder Károly.** Vezérfonal a mértani szabadkezü rajzolás tanításánál. Hazai középtanodák alsó oszt. számára. 11 könyomatú táblával és 41 fametszvényvel I. II. rész. III. tetem. bőv. kiadás. (Lampel R. 4-r. II, VI, 56 l. és XI tábla; ára 1 frt.)
- Schwicker J. H.** Általános földrajz, különös tekintettel az osztrák-magyar monarchiára. III. bőv. kiad. (Aigner L. 1877. 8-r. 1—6 ív, ára 1 frt.)
- Statistikai kimutatás a hosszútáratú magyar hajókkal 1875. január 1-től 1875. december végeig tett utazásokról.** Magyar és olasz nyelven. (Fiune. n. 8-r. 66 l.)
- Dr. Szabó József.** Ásványtan. A szemléleti s gyakorlati módszer alapján középtanodai alosztályok számára. (1877. Franklin társ. nyomdája. 8-r. 75 l. ára 40 kr.)
- Szabó Károly.** Székely oklevéltár. Kiadta a m. történelmi társulat kolozsvári bizottsága. II. kötet, 1520—1571. (Kolozsvár. Demjén Imre. n. 8-r. 348 l. ára 2 forint.)
- Szabó Lajos.** Hareztéri szolgálat. Gyalog- és lovassági altisztek és altisztképző iskolák számára a szolgálati szabályzat alapján. 5 rajztáblával. (Kolozsvár. Stein János. k. 8-r. 131 l. ára 50 kr.)
- Széchenyi Béla gróf.** Kőkori lelet a Fertő-tava medrében. Nehány közleménnyel multjáról. Az őskori és embertani nemzetközi congressus emlékeül. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 38 l. VI tábla.)
- Székely oklevéltár.** (L. Szabó Károly)
- Dr. Szemák István.** Német olvasókönyv a középtanodák alsó osztályai számára. I. rész. Az I. és II. osztály számára. II. rész. A III. és IV. osztály számára. (Maurer Adolf. Kassa. 1877. 8-r. VIII, 133. és VIII, 184 l. ára 80 kr. és 1 frt.)
- Szepesi Imre** latin alaktana. II. rész. VIII. kiadás, átdolg. Budavári József. (Zilahy Sám. 8-r. 1—10 ív, ára 1 frt.)
- Szigligeti Ede.** Perényiné. Eredeti dráma két részben. Nemz. színház könyvtára. 106. füz. (Pfeifer F. 8-r. 55 l. ára 40 kr.)
- Szilágyi István.** Máramaros vármegye egyetemes leírása. A magyar orvosok és természetvizsgálók 1876-ban Szigeten tartott XIX. nagygyűlése alkalmából. I—II. rész. (Egyetemi nyomda. 8-r. 516 l.)
- Szolgálati szabályzat** a m. kir. honvédség számára. III. rész. Gyalogság. (Zilahy S. 8-r. 76 l. ára 40 kr.)
- Dr. Szombathy Ignác.** Történelmi nyelvészet. II. bőv. kiad. (Győr. Czéh Sándor. 8-r. 28 l. ára 10 kr.)
- Sztachovics Remig.** Szent Márton toursi püspök és pannonhalmi temploma. (Győr. Czéh S. nyomdája. 8-r. 4 l. ára 2 kr.)

- Szvorényi József.** Ékesszólástan, vezérletül a remekírók fejtegetése- s a szépirás-
művek kidolgozásában. VIII. kiadás. Franklin-társ. 1877. 8-r. 272 l. ára 1 frt.)
- Tankó János.** Világtörténelem. A forradalmak kora és az újabb állami alakulások.
A középiskolai tanulók használatára. A VII. osztály számára. (1877. Franklin-
társ. 231 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Theuriot André.** Raymonde. Regény. Ford. Sasvári Á. (Athenaeum. k. 8-r. 174 l.
ára 90 k.)
- Dr. Thomé O. V.,** A növényország tankönyve. Gymnásiumok, reáliskolák, erdészek,
gazdászok és gyógyszerészek, valamint magántanulók használatára. Magyarra
ford. s helyenkint jegyzetekkel kísérte Borbás Vineze. II. kiad. (Eggenberger. n.
8-r. 1—9 ív, ára 2 frt 50 kr.)
- Dr. Torday Ferencz.** Az ember-bonecztan, élettan és életrendtan rövid kivonat-
ban tornatanítók számára. A szöveg közé nyomott 3 ábrával. (Franklin-társ.
8-r. 116 l.)

T ö r v é n y e k.

1876. évi országgyűlési **törvényezikkek.** II. rész. XVIII—XXX. t. cz. (Eggen-
berger. k. 8-r. 209—320 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Az 1876-ik évi **törvények gyűjteménye.** IV. füzet. XXVIII—XXXVI. t. cz. —
Ugyanaz, zsebkadás. IV. füzet. XVI. (folyt.) — XXVII. (Lampel. R. n. 8-r.
305—370 l. ára 30 kr.; — 16-r. 385—512 l. ára 40 kr.)
- 1876-ik évi országgyűlési **törvényezikkek** I. füzet. (Pfeifer Ferdinánd. 8-r.
1—588 l.)
- Az 1868-ik évi LIV. **törvényezikk.** A polg. törvénykezési rendtartás tárgyában.
Az 1870. évi XIV. törvényezikkal és ministeri rendeletekkel bővített II. kiad.
(Eggenberger. k. 8-r. 200 l. ára 80 kr.)
- Uj regény-csarnok.** Szépirodalmi folyóirat. V. évfolyam. 1876. 15—21 füzet. (L.
Dumas S.)
- Uj regény-csarnok,** mellékfolyam. 9—15 füzet. (L. Brühl G.)
- Vajdady Ernő.** Számtan. Polgári iskolák számára. I. rész. Az I. és II. osztály szá-
mára. (Eggenberger. 8-r. 124 l. ára 80 kr.)
- Vajdady Géza.** Görög elemi olvasókönyv. Curtius nyelvtanához. Schenkl nyomán,
az új tanmód szerint alkalmaztatva. (Lampel R. n. 8-r. IV, 207 l. ára 1 frt.)
- Vámbery Ármin.** Keleti életképek. (Athenaeum. 8-r. III, 417 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Várady Antal.** Iskarióth. Tragoedia 5 felv. Nemz. színház könyvtára. 104. füz.
Pfeifer Ferdinánd. 72. l. ára 40 kr.)
- Vaszary Kolos.** Világtörténelem a középtanodák felsőbb osztályai számára. III.
kötet. Ujkor. II. kiadás. 40 művelődéstörténelmi ábrával. (1877. Lampel. 8-r.
290 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Visontay János.** Ausztria-Magyarország földirata a reáltanodák VI. osztályának
az új tantervezet szerint. (Lampel R. 1877. 8-r. 1—4 ív, ára 80 kr.)
- Visontay János.** A magyar állam földirata. Az általános földirati előismeretek-
kel bővítve stb. XI. kiadás. (Tetty F. s társa. 1877. 8-r. 128 l. ára 72 kr.)
- Visontay János.** Magyarország és a földközi tenger környékének Földleirása a
középtanodák I. osztályának az új tantervezet szerint. (Lampel R. 8-r. 120 l.
ára 70 kr.)

- Weiss J.** Az elgyengült férfierő (tehetetlenség), annak soknemű okai és alapos gyógyítása. 17 fametszvényvel. (Szerző. n. 8-r. 173 l. és XI tábla, ára 2 frt 50 kr.)
- Winternitz Károly.** Olvasás játék négy-hat éves gyermekecskék számára, 103 kártya-betűvel, 19 olvasó- s egy kirakó-táblával. V. kiadás. Ford. Matics Imre. (Franklin-társ. 8-r. 32 l. ára 1 frt.)
- Wissinger Károly.** Jegeczhálózatok. A jegecz-alakok készítéséhez. (Eggenberger. n. 8-r. 19 l. magyar s német szöveg és 8 tábla, ára 80 kr.)
- Záray Ödön.** Magyar nyelvtan. Népiskolai használatra VIII. kiad. (Aigner L. 1877. k. 8-r. 63 l. ára 30 kr.)
- Zih Károly.** Hármastankönyv. Magyar történelem, Bibliai történet, s Természetrajz. Népiskolák használatára. Szerző. 8-r. 190 l. ára 75 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Dr. Antal Geyza und Dr. Réczey Emerich.** Die chirurgische Klinik des Professor Joseph Kovács an der kön. ungar. Universität zu Bp. in den Jahren 1871—74. (1877. Franklin-Verein. 8-r. 183 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Buehbinder L. B.** Vater Deák. Volksstück mit Gesang. (Rautmann. 8-r. 51 l.)
- Bun Samuel.** Leitfaden für den Unterricht in der deutschen Sprache. 2. Coursus. II. bedeutend verm. und verb. Aufl. (Gross-Kanizsa. Ph. Fischel. 8-r. 275 l. ára 80 kr.)
- Führer Ignaz.** Vaterländische und allgemeine Geographie mit Berücksichtigung der neuen Komitats-Arrondierung. Für Volks- und Wiederholungs-Schulen. (1877. Grill Carl. 8-r. 72 l.)
- Geheimnisse eines Pester Hotels.** Kriminalroman in 3 Bänden. Heft 1—7. (Deutsch Mór nyomdaja. 8-r. 1—184 l. Egy füzet ára 10 kr.)
- Goos Carl.** Chronik der archäol. Funde Siebenbürgens. Im Auftrage des Vereins für siebenbürg. Landeskunde zusammengestellt. — Festgabe des genannten Vereins zur achten Versammlung des internat. Congresses für vorgeschichtl. Anthropologie in Ofenpest. (Hermst. 1876. Closius örök. nyomdaja. 8-r. 138 l.)
- Dr. Heinrich Gusztáv.** Deutsches Lehr- und Lesebuch für höhere Lehranstalten, insbesondere für Ober-Gymnasien und Oberrealschulen. III. Band. Mit einem Grundriss der Literaturgeschichte. I. Hälfte. (1877. Lampel. 8-r. VIII, 208 l. ára egy-egy füzetnek 1 frt.)
- Hintz Johann.** Das wandernde Siebenbürgen. Eine statistische Studie. (Kronstadt. Handels- und Gewerbekammer. 8-r. 54 l.)
- Juhász Peter.** Schönschreibevorlagen. (Gross-Kanizsa. Ph. Fischel. Querfolio. ára 18 kr.)
- Kőrösi Joseph.** Mittheilungen über individuelle Mortalitäts-Beobachtungen. Mit einer graphischen Abbildung. (Pester Buchdruckerei-Aktiengesellsch. 8-r. 55 l.)
- Kriszhaber, Dr. Simon.** Das Gramm-Gewicht in der Medizin. (Kilián F. 8-r. 44 l. ára 50 kr.)

Landesgesetze des Jahres 1876. I., II., III. Heft. (Pressburg. 1876. Ráth. 8-r. 1—364. l.)

Matlekovits Alexander. Die Zoll-Politik der österreichisch-ungarischen Monarchie von 1850 bis zur Gegenwart. Vom Verfasser autorisirte Uebersetzung. (1877. Franklin-Verein. 8-r. VIII, 230. CLXII l. ára 4 frt.)

Pulszky Franz. Franz Deák. Eine Charakterskizze. Aus dem Ungarischen von Ladislaus Neugebauer. (Leipzig. 1876. Wigand Otto. 8-r. 59 l.)

Széchenyi Béla Graf. Funde aus der Steinzeit im Neusiedler Seebecken, mit einigen Mittheilungen aus dessen Vergangenheit. — Erinnerung an den internationalen Congress der Anthropologie und vorgeschichtlichen Archäologie. (Franklin-Verein. 8-r. 40 l. VI. tábla.)

Dr. Weisz Béla. Das statistische Bureau der Hauptstadt Budapest. Bericht an den IX. internationalen statist. Congress zu Bp. (Pester Buchdruckerei-Aktiengesellschaft. 8-r. 23. l.)

Dr. Borbás Vincentius. Symbolae ad „Caryophylleas“ et „Melanthaceas Florae Croatiae.“ (Külön lenyomat a zágrábi akadémia évkönyvének 36-ik kötetéből. Zágráb. 1876. Akadémia. 8-r. 14 l.)

Carmen panegyricum honoribus Joannis Chrysostomi Kruesz in s. monte Pannoniae archiabbatis in dedicatione ab eodem restauratae ecclesiae s. Martini episcopi, a Benedictinis Pannoniis devote dicatum 1876. (Comaromii. Typis Caroli Siegler. 2-r. 8 l.)

Ode honoribus Cardinalis Principis regni Hungariae Primatis et archiep. Strigoniensis Joanni Bapt. Simor dum restauratam ecclesiam S. Martini in S. monte Pannoniae consecraret, a Benedictinis Pannoniis devote dicata 1876. (Comaromii. Typis Caroli Siegler. 2-r. 8 l.)

Sztachovics Remigius. Registrum anni 1332. — Tabularii Monasterii sancti Martini de sacro monte Pannoniae. (Jaurini. 1876. Typis Alexandri Czéh. 2-r. XLI. l.)

Janaljk Wincenc. Wěrná Roza, aneb: wjtězstwj katolického náboženstwj. — (Skalicij. nyomt. Skarnijel Fr. X. H. 8-r. 271 l.)

Kováčik Pavel. První Cítanka pro evanjelické školy. (Skalici. 1876. Skarniel József nyomdája. 8-r. 48 l.)

Dr. Rohling Ang. Zidía podlá Talmudu. (Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 74 l.)

XIII. Zákonný článok z roku 1876. o upravení pomeru medzi gazdom a Celadôu, o gazdovských robotníkoch a najemníkoch. (Prešpurku. 1876. Vyd. M. Ráth. 8-r. 32 l.)

Bibič Pavle. Baštoran ili kratka nastava o obdelavanju zeleni i drva ponajviše iz sopstvenog iskustva napisao Treće izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. n. 8-r. VII, 121 l. és 2 tábla. ára 80 kr.)

Pavlovič Jovan. Mala srpska gramatika za serpske narodne škole po Daničiću sastavio. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 8-r. 52 l. ára 18 kr.)

Petrovič Mita. Covečije telo i njegova nega. Za učiteljske i više devojačke škole napisao. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. IV, 103 l. ára 60 kr.)

- Popovič Jovan.** Kratka nauk magjarskog jezika. Od — Drugy deo. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 70 l. ára 30 kr.)
- Subotič Josif.** Ribarka pripovetka iz Norveške. Preveo. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 209 l. ára 80 kr.)
- Vukičević N. G.** Biblične povesti novoga zaveta, napisao. — Četvrto popravljeno izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 103 l. ára 40 kr.)
- Filipović Iv.** Kratka povjest književnosti hrvatske i srbske za građanske i djevojačke škole. (Hartman Lipót. Zágráb. 8-r. 90 l. ára 40 kr.)
- Filipović Ivan.** Uz sudjelovanje Gjüre Dezelica i Ljudevita Modca, Novi rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika. I. Njemačkohrvatski dio. (Hartman Lipót. Zágráb. K. 8-r. 1513 l. ára 6 frt.)
- Filipović II.** Hrvatsko-njemački dio. (Hartman L. Zágráb. 1680 l. ára 7 frt 35 kr.)
- Ljubiču Simi.** Popis predmeta iz predhistoričke Dobe u nar. Zem. Muzeju u Zagrebu. (Zagrebu. 1876. Albrecht C. nyomdaja. 8-r. 56 l. 4 tábla.)
- Rad jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti.** — Knjiga XXXIV—XXXV—XXXVI. (Zagrebu. 1876. Akadémia. 8-r. 192, 28 l. 2 r. t.; 189. 29—74 l. 2 r. t. 209. 75—90 l. 2 rajztábla.)
- Senoe August.** Antologija pjesništva hrvatskoga i srbskoga narodnoga i umjetnoga sa uvodom o poetici, a izdala Matica hrvatska. (Hartman Lipót. Zágráb. 8-r. 118 l. ára 60 kr.)
- Starčević Ante.** Pasmína slavosrbska po Hrvatskoj. (Hartman Lipót. 8-r. IV, 104 l. ára 1 frt.)
- Grube A. W.** Biografie romane. traduse de N. Petra-Petrescu. (Sabiiu. 1876. Tipografi'a W. Krafft. 8-r. 140 l. ára 50 kr.)
- Dr. Popu Nicolau.** Geografi'a ungariet si Elemente din Geografi'a generala pentru scólele poporale. (Brasiovu. 1876. Tipografi'a lui Römer et Kamner. 8-r. 68 l. ára 40 kr.)
- Rohling Aug.** Jidovulu Talmudistu. Tradusa de pre a 4-a editiune germana de Srisipp. Editiune a II. (Sabiiu. Tipografi'a W. Krafft. 8-r. 118 l. ára 60 kr.)
- Guida agli esami nella navigazione per stima ed Astronomia nautica per gli aspiranti alla qualifica di tenente e capitano a lungo corso per F. G. S.** (Fiume 1876. Karletzky Ferencz nyomdaja. 8-r. 65 l.)
- Körösi Joseph.** Statistique internationale des grandes villes. I. Section, Mouvement de la population. Tome I. (Publié par la commune de Bp. 4-r. 283 l.)
- Széchényi Béla** comte. Trouvailles de l'âge de la pierre dans le bassin du Lac de Neusiedl, accompagnées de quelques remarques sur son passé. En souvenir au congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques. — Franklin-Verein. 8-r. 40 l. VI tábla.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Bibliothek für Wissenschaft und Literatur.** 4., 5. Band. Historische Abtheilung. 1., 2. Band. (L. Lorenz Ottokar, Krones Franz.)
- Catalogus provinciae austriaco-hungaricae Societatis Jesu anno 1876.** (Viennae. 1876. Typis Congregationis Mechitaristicae. 8-r. 73 l.)

- Frasers Magazine.** New Series. Vol. XIII. No. 75. (London. 1876. Longmans, Green, and Co. 8-r. 269—402 l.)
- Hilberg Arnold et gr. Zichy Edmund.** Nach Eski-Djumaia. Reiseskizzen aus Bulgarien. Im Anhang: Bericht über die Messe von Eski-Djumaia im Mai 1876. (Wien. 1876. Alfred Hölder. 8-r. 63 l.)
- Jausz G.** Grosser geograph. Schul-Atlas für Gymnasien, Realschulen und verwandte Lehr-Anstalten. II. Abth. Das Mittelalter. 10 Bl. gr. Qu. 4. In Umschlag. 3. Aufl. Mit Erläuterungen. (Bécs. Hölzel E. ára 1 frt 20 kr.)
- Krones Franz Dr.** Handbuch der Geschichte Oesterreichs von der ältesten bis neuesten Zeit. (L. Bibliothek für Wissenschaft und Literatur. V. Bd. Historische Abtheilung. II. Bd. 1—7. Liefg. Berlin. 1876. Grieben Theobald. 8-r. 1—671 l. Egy füzet ára 1 márka 50 fillér = 90 kr. o. é.)
- Lorenz Ottokar.** Drei Bücher Geschichte und Politik. (Bibliothek für Wissenschaft und Literatur. IV. Band. Historische Abtheilung. I. Bd. Berlin: 1876. Theobald Grieben. 8-r. 630 l. Ára 12 m.)
- Meynert Hermann.** Das Kriegswesen der Ungarn. In seiner geschichtlichen Entwicklung bis zur Errichtung des stehenden Heeres. (Wien. 1876. Hölder Alfred. 8-r. 235 l.)
- Miklosich Franz.** Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen. III. Band. Wortbildungslehre. (Wien. Braumüller Wilhelm. 8-r. 4, 551 l.)
- Müller A.** Karte der Länder an der unteren Donau. Von Wien bis Odessa, Constantinopel und Saloniki. (Weimar. Graap H. Ára 1 mark.)
- Podhorszky Ludwig.** Etymologisches Wörterbuch der magyarischen Sprache, genetisch aus chinesischen Wurzeln und Stämmen erklärt. I. Heft. (Wien. 1876. Maisonneuve et Cie. Paris. 8-r. 66 l.)
- Schiller-Szinessy S. M. Dr.** Catalogue of the Hebrew Manuscripts, preserved in the university library Cambridge. Volume I. (Cambridge. Egyetem. 8-r. 248 l.)
- Voigt Georg.** Moritz von Sachsen 1541—1547. Mit Portrait. (Leipzig. 1876. Tauchnitz. 8-r. XII, 444 l.)
- Dr. Zorn Philipp.** Die wichtigsten neueren kirchenstaatsrechtlichen Gesetze Deutschlands, Oesterreichs, der Schweiz und Italiens. — Beilageband zum europ. Geschichtskalender. Jahrgang 1875. (Nördlingen. 1876. Beek'sche Buchhandlung. 8-r. X, 190 l. Preis 3 Mark.)

Iskolai Értesítvények az 1875—6. tanévről.

- A t. iskolánénak vezetése alatt álló bajai felsőbb leánytanodába 1875—6. tanévben járt gyermekek érdemsorozata. (Kalocsán. Ny. Malatin és Holmeyer. 7 l. 8-r.)
- A balassa-gyarmati községi polgári iskola első értesítvénye az 1875—76 tanév végén. Kiadja az igazgató. (Balassa-Gyarmaton. Ny. Kék László. 30 l. 8-r.)
- A belényesi gör. kath. főgymnasium ifjúságának érdemsorozata 1875—76-ik tanévre. — Clasificatiunea tinerimei la gimn. superioru greco-cat. ro-

- manu de beiusiu pre anulu scol. 1875—76. (Oradea-Mare cu tip. lui Ludovieu Hollósy. 16 l. 8-r.)
- A Brassó bel- és Bolonya külvárosi m. k. állami elemi népiskolák I. értesítője az 1875—6. tanév végén.** Az igazgatóbizottság megbízásából kiadta Orbán Ferencz. (Brassó, ny. Gött János és fia Henrik. 23 l. 8-r.)
- Programm des evang. Gymnasiums A. B. zu Kronstadt u. d. damit verb. Lehranstalten.** Am Schlusse des Schuljahres 1875—6. veröff. Johann Vogt. (Kronstadt, Johann Gött et Sohn Heinrich. 94 l. 8-r.)
- (Budapestiek.) A királyi József-műegyetem** programja az 1876—7. tanévre. (Nyom. Athenaeum. 37 l. 2-r.)
- Mittelmann József** (ezelőtt özv. Treuer Danielné), leány-tan- s nevelő-intézetének programja. Programm der Mädchen-Lehr- und Erziehungs-Anstalt des Josef Mittelmann. (Nyomt. Wodianer F. 11 l. 8-r.)
- A nemzeti zenede** növendékeinek érdemsorozata 1875—6. tanévben. Verdienstreihe der Zöglinge des National-Conservatoriums im Schulkurse d. Jahres 1875—6. (Ny. Bucsánszky Alajos. 20 l. 8-r.)
- Értesítő a budapesti reform. főgymnasiumról** az 1875—6. tanévben. Szerk. Vámosy Mihály. (Nyom. Kocsi Sándor. 47 l. 8-r.)
- Kimutatás a budapesti m. kir. tudomány-egyetem** orvostanhallgatók segély- és önképző-egyletének 1875—6. tanévi gyarapodása- s működéséről. (Nyom. Bartalits Imre. 18 l. 8-r.)
- A debreczeni kereskedelmi szaktanoda** értesítője az 1875—6. tanévről. Szerk. Propper N. János. (Debreczen, nyom. a város könyvnyomdájában. 51 l. 8-r.)
- Értesítvény a reformátusok debreczeni főiskolájában** levő akadémiai tanfolyamokról az 1875—6. tanévről. Szerk. Tóth Sámuel. (Debreczen, nyom. a város könyvnyomdájában 4 + 156 l. 8-r.)
- Értesítvény a reformátusok debreczeni főiskolájában** a gymnasiumról és tanítóképezdéről az 1875—6. tanévről. Szerkesztették Kovács János, Jóó István. (Debreczen, nyom. a város könyvnyomdájában. 2 + 72 l. 8-r.)
- A debreczeni római katolikus elemi népiskolák** értesítvénye az 1875—6-ik iskolai tanév végén. (Debreczen. Nyom. a város könyvnyomdájában. 8 l. 2-r.)
- A debreczeni róm. kath. gymnasium ifjúságának** érdemsorozata 1875—6. tanévben. (Debreczenben, nyom. a város könyvnyomdájában. 4 l. 2-r.)
- A debreczeni városi főreáltanoda** értesítője az 1875—76. tanévről. Közli Gelencei Pál. (Debreczenben, nyom. a város könyvnyomdájában. 44 l. 8-r.)
- A cisterci rend egri kath. főgymnasiumának** értesítője 1875—76. tanévről. (Egerben, ny. érseklyeumi kö- és könyvnyomdában. 2 + 78 l. 8-r.)
- Az eperjesi evang. ker. collegium** értesítője az 1875—6. isk. évről. A tanári kar közreműködésével összeállította O. Végh Dániel. (Eperjes, ipar- s hitelbank könyvnyomdája 61 l. 8-r.)
- Értesítvény a pannonhalmi szt. benedekrend győri főgymnasiumáról** az 1875—6. tanév végén. (Győr, nyom. Gross Gusztáv és társanál, 148 l. 8-r.)
- Skultéty László** felsőbb helyről engedélyezett négy osztályu elemi magán fitanodája első évi értesítője **Győrött**, az 1875—6. tanévről. (Győr, nyom. Czéh Sándor. 8 l. 8-r.)

- Svecény Janka nőnevelő és tanintézete értesítvénye **Győrött** az 1875—6. tanév végén. (Győr, nyom. Czéh Sándor. 8 l. 8-r.)
- A **gyula-fehérvári** róm. kath. nagy-gymnasium értesítvénye az 1875—6-ik tanévről. (Gyula-Fehérvártt, ny. a püspöki lyceumi könyvnyomdában. [Volz és Körner.] 48 l. 8-r.)
- A **jászóvári** prémontrei kanonokrend kassai főgymnasiumának tudósítványa az 1875—6. tanévről. Közrebocsátja Benedek Ferencz. (Kassán, nyom. Werfer Károly. 4 + 90 l. 8-r.)
- A jézus-társasága-rendi **kalocsai** érseki főgymnasium tanuló ifjúságának érdemsorozata s az osztályonkint jutalmakért intézett pályázatnak eredménye 1875—6. tanévről. (Kalocsán, nyom. Malatin és Holmeyer. 15 l. 2-r.)
- A **kassai** állami főreáltanoda értesítője az 1875—6-ik tanévről. Közli Mauritz Rezső. (Kassa. Ny. Kosch és Scharf. 90 l. 8-r.)
- A **kis-kun-halasi** helv. hitv. lyceum értesítője az 1875—6. tanévről. Szerk. Péter Miklós. (Keéskeméten, nyom. Sziládi Lajos. 17 l. 2-r.)
- A **kolozsvári** árvaház évkönyve. 1875. (Kolozsvártt, ny. Stein János. 40 l. 8-r.)
- A **kolozsvári** r. kath. főgymnasium 1875—6-ik tanévi értesítője. (Kolozsvártt, nyom. Stein János. 2 + 75 l. 8-r.)
- V. Értesítvény a **kolozsvári** magyar királyi állami tanítóképezde ötödik évről. 1875. octob. — 1876. junius. A képezdei igazgató-tanács megbízásából kiadta: Paal Ferencz. (Kolozsvártt, nyom. Stein J. 46 l. 8-r.)
- Értesítvény a pannonhegyi szt. Benedekrend **komáromi** kath. kis-gymnasiumáról az 1875—6. év végén. (Komárom, Siegler Károly. 10 l. 2-r.)
- A **körmöczbányai** m. kir. állami főreáltanoda hatodik évi értesítője 1875—6. Szerk. Schröder Károly. (Rudnyánszky A. 32 l. 8-r.)
- A **losonezi** magy. kir. állam-gymnasium hatodik évi értesítője 1875—6. (Losonez, ny. Róth Simon, 33 l. 8-r.)
- A **magyar-óvári** magy. kir. gazdasági akadémia az 1875—76-iki tanévben. (Pozsony, Wigand F. K. k. 8-r. 24 l.)
- A **maros-vásárhelyi** helvét hitvallásu főtanoda értesítvénye az 1875—76-ik tanév második felében. Kiadta 1876. junius hó 10-én Urr György. (Maros-Vásárhelyt, ny. Imreh Sándor. 26 l. 8-r.)
- A **munkácsi** m. kir. állami gymnasium értesítvénye az 1875—76. tanévről. Közli Fankovich Sándor. (Rudnyánszky A. 32 l. 8-r.)
- A **nagy-szebeni** kir. főgymnasium értesítvénye az 1875—6. tanévben. (Nagy-Szeben, ny. Steinhausen Tivadarnál. 52 l. 8-r.)
- A **nagyvárad** községi iskolák polgári és elemi osztályaiba járó tanulók érdemsorozata az 1875—6. tanévben. (Nagyvárad, nyom. Hollósy Lajos. 32 l. 2-r.)
- A prémontrei kanonok-rend **nagyvárad** kath. főgymnasiumának értesítvénye az 1875—6. tanévben. Közli: Szentpéteri Th. Károly. (Nagyvárad, ny. Hügel Otto. 132 l. 8-r.)
- A **nagyvárad** róm. kath. népiskolának hetedik értesítvénye az 1876. tanév végén. (Nagyváradon, nyom. Hollósy Lajos. 31 + 12 l. 8-r.)
- Program'a a VII-a gimnasiunui superiore romanu greco-catolicu d'in Nasendu

- publicata la finea anului scolasticu 1875—6, de Dr. Paulu Tanco. (Sabiin, impr. lui S. Filtsch [W. Krafft]. 60 l. 8-r.)
- Értesítvény a pécsi magy. kir. állami főreáltanoda 1875—76-ik tanévről. Közli Vész Albert. (Pécsett, nyom. ifj. Madarász Endre. 51 l. 8-r.)
- A **pozsonyi** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1875—6. évről. Közli Wiedermann Károly. (Pozsony, ny. Angermayer Károly. 36 + 14 l. 8-r.)
- A **pozsonyi** magy. kir. állami nőtanító-képzőintézet V. értesítvénye 1875—6. tanévről. Közli Uhrl Józsa. (Pozsony, 1876. Nyom. Angermayer Károly. 33 l. 8-r.)
- (Régen, Szász-) Programm des evang. Unter-Realgymnasiums A. B. und der damit verbundenen Lehranstalten in **Sächsisch-Regen** am Schlusse des Schuljahres 1875—6. Veröff. von Director Wilhelm Hellwig. (Hermannstadt, S. Filtsch. 42 l. 8-r.)
- Szab. kir. **Rév-Komárom** város községi népiskolájának évkönyve az 1875—6-ik tanévről. Szerk. Sipos Elek. VII-ik évfolyam. (Komárom, Siegler Károly. 72 l. 8-r.)
- Jelentés a **sárospataki** ref. főiskola (akademia és gimnázium) állapotáról az 1875—6. iskolai évben. Összeállították Antalfi János, Tarnóczy Tivadar. XX. évi folyam. (Sárospatak, nyom. Steinfeld Béla. 66 l. 8-r.)
- A **sárospataki** állami tanító-képezde értesítője az 1875—6. tanévről. Összeállította Dezső Lajos. (Sárospatak, nyom. Steinfeld Béla a ref. főtan. betűivel, 35 l. 8-r.)
- (Segesvár.) Programm des evangelischen Gymnasiums in **Schässburg** zum Schluss des Schuljahres 1875—6. Veröffentlicht vom Director Johann Ziegler. Inhalt: Derationibus etc. (Hermannstadt, S. Filtsch's Buchdruckerei [W. Krafft]. 51 l. 8-r.)
- A **szakolcai** kir. kath. Algymnasium értesítvénye az 1875—76. tanévről. Közli Lukavszky Alajos. (Szakolcán, nyom. Skarnitzl József. 31 l. 8-r.)
- Szakolca** szab. kir. város községi elemi néptanoda mindkét nembeli ifjúságának érdemsorozata 1875—76. tanévben. — Sriadenie školskej mladeže obojiho pohlavia dla učineného prospechu na obegnej elementárnej škole slob. a kráľmesta Skalice ve vyučovacím roku 1875—76. (V Skalici, tlačou Jozefa Skarniela. 16 l. 2-r.)
- (Szász-Sebes.) Gewerbeschule zu **Mühlbach**. Jahresbericht über das Schuljahr 1875—6, erstattet vom Rector J. Wolff. (Hermannstadt, S. Filtsch. 8-r. 11 l.)
- Programm des evangelischen Untergymnasiums und der damit verbundenen Lehranstalten in **Mühlbach** (Siebenbürgen) für das Schuljahr 1875—6. Veröffentlicht vom Rector J. Wolff. (Hermannstadt, S. Filtsch Buchdruckerei [W. Krafft]. 72 l. 8-r.)
- A **szatmári** kath. kir. főgymnasium értesítvénye az 1875—76-ik tanévről. (Szatmárt, nyom. a „Szabadsajtó“ nyomdában. 39 l. 8-r.)
- A **szegedi** állami főreáltanoda értesítvénye az 1875—76. tanévről. Közzéteszi Hoffer Endre. (Szeged. Burger Zsigmond özvegye. 2 + 47 l. 8-r.)
- A kegyes tanítórend **tatai** kis-gymnasiumának értesítvénye az 1875—6. tanévre. (Komárom, Siegler Károly. 20 l. 2-r.)

Vegyes közlemények.

A Magyar Nemzeti Múzeum kéziratára ismét egy jelentékeny családi levéltárral gyarapodott. Báró Jeszenák János özvegye gróf Forgách Alojzia október 7-én adta át a férfiágban kihalt Jeszenák család levéltárát örök letétemény gyanánt. Ez 948 darabot tartalmaz. A legrégibb eredeti oklevél II. András királynak 1217-ben kiállított kiváltságlevele a zala-vári jobbágyok számára. Az újabb irományok között figyelemreméltó báró Jeszenák Pálnak, mint a slezvig-holsteini herczeg szent-pétervári residensének diplomatiái levelezése 1760—1790. A levéltárhoz nagybecsű kézirat-gyűjtemény csatlakozik, mely 89 kötetet számít; legnagyobb részt egyháztörténelmi collectaneák és országgyűlési irományok. A legnagyobb értékkel birnak azonban: Szelepcsényi György primás leveles könyve 1667—1682; Tököly Imre leveleskönyve 1691-ből; végre II. Rákóczy Ferencz udvari cancellariájának kiadványi jegyzőkönyvei öt kötetben.

A budapesti tudomány-egyetemi könyvtár végleges rendezése, mely f. é. június 16-án vette kezdetét, gyorsan halad előre; jelenleg a „Természettudomány és mathematica“ főszak lett bevégezve. A fölvelt művekről alszakok szerint következő számszerinti kimutatót adhatunk: 1. Mathematica 1200. — 2. Természettan, csillagászat és vegytan 2588. — 3. Természetrajz (ásvány-, föld- és őslénytan, növénytan, állattan) 2107. — 4. Technologia, géptan, építészet, mezői gazdaságtan 1552. — 5. Hadtudományok 361 művel vannak a nevezett könyvtárban képviselve; az említett főszakban összesen 7808 mű czéduláztatott; még pedig ez idő szerint készült el a betürendes szakkatalogus. Az összes rendezés három évet vesz igénybe. A rendezés bevégeztével a katalogusok kinyomatnak.

Szabó Károly „Magyar Bibliographiáját“, melyről már több ízben szólottunk — az Akadémia közelebb adta sajtó alá a Franklin-Társulat nyomdájában. Az 1711-ig magyar nyelven kiadott munkáknak száma, melyeket ismertet, legújabb kutatásai után 1730-ra szaporodott.

A tudomány- és műegyetemi olvasókör, a N. Múzeum könyvtárának megkeresésére, elhatározta, hogy az olvasókörbe járó hírlapokat a könyvtárnak, példányai kiegészíthetése czéljából rendelkezése alá bocsátja.

Programm és előfizetési felhívás.

„TERMÉSZETRAJZI FÜZETEK“

az állat-, növény-, ásvány- és földtan köréből.

Évnegyedes folyóirat.

Kiadja a Magyar Nemzeti Múzeum.

A természetrajzi osztályok közreműködése mellett

szerkeszti

HERMAN OTTÓ.

Az e sorok felett álló czím már magára is eleget mond ugyan a szakembernek, főleg annak, ki az ily vállalatnak hiányát már régen érzi: tehát minden szakembernek; de azért néhány tájékoztató szó talán mégis helyén lesz.

A Magyar Nemzeti Múzeum tul van a vajdas korszakán s köszöni ezt annak az erélyes kéznek, mely igazgatását jelenleg intézi.

Itt az idő, hogy a legmagasabb szellemi érdekek ápolására hivatott nemzeti intézetnek azon osztályai is, a melyek a dolog természeténél fogva legtovább kellett, hogy küzdjenek a rendezés technikai részével, végre reáléphetnek a szellemi munkálkodás azon terére, a melynek betöltésére hivatva vannak.

E tér nagy, mivelése sulyos munkával jár; de e munka magasztos, mert a civilizáció föltételeinek nagy része tőle függ.

E munka azon nagy problema megoldására törekszik, melyet természetnek nevezünk. A megoldás attól függ, hogy a természet három országában nyilatkozó tünetek felismertessenek s az emberi elme felfogásához képest megértessenek; az emberiség szellemi és anyagi léte javára gyümölcsözőkké tétessenek.

A feladat egész nagyságában az emberiség összességét illeti; és épen azért kötelessége, mert érdeke is minden egyes nemzetnek, hogy a maga részét átvegye.

A „Természetrajzi füzetek“ megindítására a mondottak is buzdítottak.

De buzdított egy más körülmény is.

A kötelesség és munkafelosztás felfogása, úgy, a mint azt az imént érintettük, bár mily helyes, mégis csak eszményi!

A gyakorlati élet, gyakorlati eredmények szerint becsül!

És ha van nemzet, mely a gyakorlati eredmények által való támogatásra nagyon is reászorul, úgy a magyar nemzet bizonyára az!

Mert noha törekszünk a civilizáció követelményeinek eleget tenni, noha körünkben reámutathatunk eredményekre is, mégis tény az, hogy a kulturnépek legnagyobb része, melynek véleményétől sok érdekünk függ, sem minket, sem eredményeinket nem ismeri, vagy — a mi még sokkal rosszabb — eredményeinkkel együtt félreismer.

E szomorú tény a nemzet minden gondolkozó fia érzi; és érzi azt is, hogy ez ellen tennünk kell; hogy gondoskodnunk kell oly közvetítő közegekről,

a melyek tudományos törekvéseinknek azon részét juttassák érvényre a kulturnépek előtt, a mely rész szerint a szellemi élet színvonala bersültetik. Ez rajtunk mulik.

Evvél is számoltunk, a midőn a „Természetráji füzetek“ kiadását elhatároztuk.

A feladatot így ismerve, felelünk azon kérdésre is: miként akarjuk azt megoldani?

1. A magyar nyelven szerkesztett „Természetráji füzetek“ az állat-, növény-, ásvány- és földtan szakszerű ápolására rendeltetnek.

2. Szabott időközökben megjelenve, biztos közegéül akarnak szolgálni mind azoknak a publikációknak, a melyeknek telhetőleg gyors megjelenése kívánatos.

3. Noha e füzetek a Magyar Nemzeti Múzeum irodalmi közgei sorába tartoznak, a szétszórtan működő szakérők egyesítésére is törekednek.

Rovatok:

1. Önálló, eredeti, közepes terjedelmű értekezések.

2. Rövid szakközlések és egyes adatok.

3. Belföldi irodalom ismertetése.

4. Külföldi irodalom ismertetése.

5. Szakirodalom-történelmi adatok.

6. Hungaricumok a külföld szakirodalmában.

7. Különfélek.

8. A múzeumi természetráji osztályok belélete, gazdagodása, rendezése stb.

A publikációkat kifelé egy német nyelven szerkesztett, de más kulturnyelvek számára is nyitott „Revue“ közvetíti, mely a magyar rész tüzetes kivonatait, esetleg szószerinti fordításait adja s a magyar szöveghez csatolatik, ennek kiegészítő részét képezi; külföldi szerzőknek értekezéseit is befogadja, föltöve: hogy hungaricumokra vonatkoznak.

A füzetek megfelelő mű-mellékletekkel szereltetnek fel.

Igy véljük elérhetni azt, hogy saját körünkben buzdítólag, kifelé ismeretöleg hassunk.

A dolgozatok nyomtatott ivenként 30 frt tiszteletdíjban részesülnek.

Előfizetési feltételek:

A négy füzetben álló 12—14 ivnyi, nagy nyolczadrét alakban megjelenő kötet előfizetési ára:

A belföld számára . . . . . 3 forint

A külföld számára . . . . . 10 frank.

Az első füzet 1877. január hó folytán jelenik meg, a következő füzetek az év-nyegyedek első napján.

Az előfizetési pénzeket, valamint a füzetek szellemi részét illető közléseket is

a „Természetráji füzetek“ szerkesztőségébe, Budapest,

m. Nemz. Múzeum épület czim alatt kérjük.

Buzgó szakférfiak támogatása mellett minden gondolkozó hazafi pártolását remélve, a szerkesztőség azon lesz, hogy kötelességét teljesítve, megfelelően a benne helyezett bizodalomnak.

Kelt Budapestén, 1876. deczemberben.

A „Természetráji füzetek“ szerkesztősége.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST,

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1876.

A HATODIK FÜZET TARTALMA:

Emich Gusztáv: Írott és nyomtatott könyvek a Budapesten 1876. évi május hóban rendezett műipari- és történelmi emlékkiállításon	261—272
Fraknoi Vilmos: Pázmány Péter két munkájának eddig ismeretlen első kiadásai	272—276
Horvát Árpád röpirata	276—282
Magyarország könyvtárainak ismertetése egy német munkában	282—292
Két XVI. századbeli magyarországi zenészeti író ismeretlen munkái	292—294
A magyar irodalom 1876-ban	295—307
Hazai nem-magyar irodalom	307—309
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	309—311
Kimutatások könyvtárakról	311—318
Vegyes közlemények	318—320

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A „Könyv-Szemle“ megjelenik évenként 24 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly úrhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a Történelmi társulat pénztárához, vagy végre a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magy. Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

IROTT ÉS NYOMTATOTT KÖNYVEK

A BUDAPESTEN 1876. ÉVI MÁJUS HÓBAN RENDEZETT
MŰIPARI- ÉS TÖRTÉNELMI EMLÉKKIÁLLÍTÁSON.

Közli: **Emich Gusztáv.**

A tavasszal rendezett magyar mű- és történeti emlékek kiállításáról a „Századok“-ban, hazánk legjelesebb műtörténészének ékes tollából, oly kiváló érdekű és annak összességét felölelő tanulmány közöltetett, mely talán csak némely bővebb részletek ismertetését teszi egyáltalában igazolhatóvá.

S így a jelen közlemény annak inkább csak igénytelen pótléka kíván lenni, mely a műipari kiállításon volt irott s nyomtatott könyveknek, valamint néhány kiválóbb kötésnek részletesebb ismertetését célozza.

Már a kiállítás első teremében a b. Jeszenák Jánosné úrhölgy által pozsonyi könyvtárából küldött érdekes könyveket találunk, melyek egy része a báróné hazafias nagylelkűségéből azóta a nemzeti muzeum kincseit szaporítja.

Ezek közt Francesco Venerio doge követutasításai 1547-ből, csinos kiállítású, kis negyedréthű hártýairat. A cím-lapot egészen kép foglalja el, Sz. Mária a trónon, előtte az adományozó s a háttérben a hullámozó tenger. A codex mint egyik kiválóbb velencei miniatúr festő jól fentartott műve, igen értékes. Továbbá latin szövegű szent elméletek, 1494-dik évben hártýára írva, gót betűkkel. A nyolczadréthű kéziratban több csinos, de csak középszerű ügyességű német művészre mutató diszítványokkal és történeti jeleneteket ábrázoló kis képecskéket befoglaló aranyos és színes kezdőkkel.

B. Jeszenák úrhölgynek legérdekesebb küldeménye azonban kétségkívül, az egykorú bekötésben levő Luther-Biblia volt, melyet Wittenbergában 1576-ban Hans Krafft nyomtatott, ki né-

melykor akkori divat szerint Crato-nak is írta magát. Ezen fametszetekkel illusztrált biblia főértékét a szép, festett bőrkötés képezi, melyenek igen ritkán fordulnak elő még Némethouban is s melyeknél csak a majdnem egykorú francia Grolier-féle kötések szebbek.

A könyv vöröses borjúbőrbe van kötve, gazdag rajzolatú vak és aranyozott nyomattal. A főkeret rajza erősen domborúan van nyomva s azután vörös, kék és fehérre kifestve. A mellső könyvtáblán Luther Márton, kezében a bibliával, a hátsó táblán Melancton egész alakjai dombornyomatban láthatók. Luther alakja a mellső táblán azonkívül még ki is van festve. A könyv sarkain egyszerű gombalakú fémerek állanak s a két bronz csat, csinos rajz után készült.

Ezek szomszédságában állította ki a vasmegyei régészeti egyesület, a nyomtatás ideje szerint a hatodik német biblia egykoruan színezett nagyobb töredékét. E biblia nagy ívrét alakú, újgót vagy helyesebben svabachi betűkkel van nyomtatva, két hasábosan, hasábonként 51 sorral és 73 igen naiv felfogású s kezdetleges kiviteli fametszvénynyel, melyek azonban többször és külön helyeken fordulnak elő a szöveg közt. A teljes példány, melynek levelei római számokkal vannak jegyezve, 321 és 332 számozott levelet tartalmaz.

Ezen bibliát Ágostában (Augsburg) Zainer Günther 1477-ben nyomatta.

Ugyanazon egyesület tulajdona a Hardouin által 1534-ben Párisban hártýára nyomtatott „Horae beatae Mariae Virginis” szépen miniatur módjára kifestett példánya, kis 16-odréthben. A „Livres d' Heures”-ök hártýára nyomtatva a párisi XVI. század elejebeli nyomdászok kiváló különlegességét képezi; e könyvek alakjai a negyedréttől a legkisebb 16-od rétig váltakoznak s az akkori idők legkiválóbb művészeinek fa- és ércmetszetű rajzaival s kezdőivel voltak díszítve.

Ily „Livres d' Heures”-ök többnyire az „enlumineurs”-ök, illuminátorok czéh tagjai által a még mindig igen drága eredeti hártýakéziratok módjára, miniaturában kifestettek s ilyképen a nagyobb közönség számára is olcsóbbakká és hozzáférhetőbbekké tétettek. Mint ilyenek kiadói Hardouin-en kívül, még Simon Vostre, Thielman Kerver, Jehan Petit s mások lettek hiresek.

A XV-ik századbéli művész izlésű könyvkötészet egyik ritkább minőségű művének tekinthetni, a gr. Keglevich István tulaj-

donát képező „Petrarca cum commentario“ 1492-diki kiadása, melynek bekötésének háta és mellső táblája fapréseléssel és elefántesont faragványokkal van díszítve. A tábla keretje dombormívű lombozatot mutat s elefántesontból van faragva, a nagyobb négyszögű fából préselt középtábla pedig tánczoló csoportját ábrázolja domborműben.

Szintén az első teremben találjuk a gr. Festetich Tassiló által kiállított s a keszthelyi hirneves könyvtár fődiszét képező Kinizsi Pálné imakönyvét, vagy helyesebben „Boldog Asszony hóráit“.

Ezen egészen magyar nyelven, rideg gót betűkkel hártára írott s képpel valamint számos arany és színekben pompázó kezdőkkel és keretekkel díszített 16-od rétű imakönyv, 10—15 ctmtr. nagyságú, 208 hártalevélből áll s minden lapon 15 sor foglal helyet.

Mind nyelvezeténél, mind paleographiai külsejénél fogva, reánk magyarokra rendkívüli beccsel bír.

E teljesen és igen jó karban fenmaradt codex ritka szép finom hártára van írva s talán nincs más magyar codex, mely ily gazdagon van miniatur képpel és igen csinos, magyar zamatú műizléssel készült keretekkel és kezdőbetűkkel díszítve. Igaz, hogy a második lapon található kép, mely a bold. Szűzet a holdból nőve mutatja, valamint a helyenkint előforduló egyéb díszítmények, az egykorú olasz, francia vagy német ilyféle műremekekkel nem vetekedhetnek. Azonban igenis arról tanuskodnak, hogy a folytonos harci zaj daczára zárdáink magyar szerzetesei is elég ügyesen gyakorolták a könyvfestészetet, sőt, hogy a népünk körében talált nemzeti izlést, melyet színellentétek és a díszítésül alkalmazott növények természetes utánzása jellemez, elég szerencsésen iparkodtak műveikben érvényesíteni és fejleszteni.

A codex korára nézve, Toldy Ferencz, ki azt mint Festetich-codexet ismertette, azon nézetben volt, hogy annak korát 1493-ra lehet tenni, miután a 178-dik lapon „Pál uram betegségéről“ szerzett imádság ez időre mutat, s irányadó évszám nem fordulván elő a codexben, ezen kormeghatározásban eléggé lehet megnyugodni.

Mindenesetre, felőtli véletlen, hogy épen a Magyar Benigna, később Kinizsi Pálné, számára készült két magyar ájtatossági könyv maradt reánk, pedig e szép és szenvedélyes asszony nemcsak a

breviariumát lapozgatta s olvasóját forgatta, de mint szerencsétlen harmadik férje, Kerekynek, sorsa mutatta, még a hitvestársa véréből párolgó gyiloktól sem rettent meg!

Az említett másik magyar imakönyv a m. tud. Akadémia birtokában levő Czech-codex, vagy Magyar Benigna, özv. Kinizsi Pálné imakönyve, mely 1513-ban íratott M. frater által, ki azt hihetőleg a nagy-vázsoni pálosok zárdájában készítette. Azonban ezen könyv újabb korának daczára, sem az írás szépsége, sem pedig a miniatura ékítés tekintetében a Festetich-codexsel nem vetekedhetik. Ez utóbbinak paleographiai műbecse minden esetre kiváló s középkori szerzeteseinket az akkori művészet elég magas színvonalán állóknak tűn-teti fel.

A mennyire futólagos áttekintés után ítélhetni, a két codex nyelvezete és helyesírása is különbözik s így méltán nagy érdeklél várhatjuk a Festetich-codex tüzetes ismertetését és eredetének lehető kimutatását, mely munkához fáradatlan buvárunk főt. Rómer Flóris apát úr az előmunkálatokat már is a t. Akadémiánál kezdeményezte.

A „Boldog Asszony Hórai“ külön czimlap nélkül az 1-ső lapon kezdődnek „E |

A díszesebb, és palaeographiai becsüknél fogva érdekesebb kezdők, a 83-dik lapon V-betű, nagy virágokból képezett kerettel, mely izlésére nézve egészen magyaros; továbbá a 365-dik lapon J-betű, egészen felrakott aranyból, négyszögletes virágalapon, mely szintén kiváló szépnek mondható.

Az eredeti kézírás Sz. Gergely pápa imádságával végződven, újabb kézzel áll a 414-dik lapon „Szent János Evangelista könyvének elei“, melylyel a codex végirat nélkül végződik.

A codex kötése egyszerű barna bőr, de nem egykorú.

Szintén a Festetich-codex mellett egy kis 16-od rétű, csinos íratú török kézirat volt kiállítva, mely a török naptár szerint a 927-dik évben íratott, tehát a mi naptárunk szerint 1511-ben.

Szomszédságában a pozsonyi ezinöntők mesterkönyve 1643-ból, kis 4-rétben fantastikus czimerekkel, mint azok a középkorban több czéheknél divatoztak. A pozsonyi muzeum állította ki.

Mint a nyomdai incunabulumok kiváló példányát, még gróf Festetich Taszilo keszthelyi könyvtárából Cicero-t commentárral kell említeni, melyet Velenczében Valdarfer Kristóf 1471-ben igen szépen nyomtatott s ezen nyomdász legelső művei közé számláltatik.

A második teremben az erdélyi muzeum által kiállított két nyomtatott imakönyvet találtuk; mindkettő meglehetősen gyarló izlésű áttört ezüst mivű kötésben, bársony alappal. Az egyik a címer szerint a Tököly családé, a másik a Pekry család tulajdona volt. Az imakönyvek kötésének nagy hasonlósága, arra enged következtetni, hogy ilyenek azon korban közkedveltségűek lehettek nagyuri családainknál.

Nagy érdekléssel birtak itt Selmeczbánya városának régi városi- és bányajogát tartalmazó könyvei, melyeket Wenzel Gusztáv tr. a „Jahrbücher der Literatur“, Bécs, 1840, CIV-dik kötetében tüzetesen ismertetett.

Selmecz városa e régi jogkönyvéből négy példányt bír, melyek közül azonban kettő XVI-odik századbéli jelentéktelenebb másolat, a kiállított két példány azonban régibbnek látszik, sőt Wenzel tr. úr azokat XIV-dik századbelieknek tartja. Az egyik, úgy látszik, a város díszpéldánya volt, vörös bársonyba van kötve, igen szép mivű ezüst lombékítményű sarkfoglatokkal és kapcsokkal, középen a köldökfoglat helyén a városnak czimere ezüsből, még az egykori zománecznak nyomait mutatva.

A kötés igen izlésesnek mondható és valószínűen a XVI. század második felében készülhetett.

A könyv nagysága 30—40 centimeter, finom hártýára gót betűkkel van írva és számos miniatura képecskékel és kezdőkkel ékítve, melyek közül a címlap, mely a megfeszített üdvözítőt ábrázolja, a kinszenyedésre vonatkozó allegorikus renaissance keretben, kiváló figyelmet érdemel. Ezen címkép alsó baloldalán az 1572. évszám világosan olvasható s ha a miniaturák rajzát és egész kezelését vizsgáljuk, csakugyan hajlandóbbak lehetünk ezeket inkább XVI. századbéli renaissance olasz vagy legalább ily traditiót követő művész munkájának tekinteni, mintsem korábbiak.

A másik példány hasonló nagyságu, azonban néhány festett ezimeren s a megfeszített üdvözítő képén kívül, kezdőket s miniatur képeket nem tartalmaz, hanem ezek számára a helyek üresen maradtak.

Talán ezen körülmény figyelembe vétele adja a legjobb magyarázatot az előbb említett diszpéldány miniatur ékítéseire nézve is, hogy t. i. ámbár a hártýairat a XIV. század végéről vagy a XV. század elejéről származhatik, a díszítésre szánt és üresen hagyott helyek csak későbbben a XVI. században lettek valamely ügyesebb „miniator“ által kifestve, valamint akkor készülhetett a díszpéldány mostani szép kötése is.

A harmadik termén, melyben könyvek kiállítva nem voltak, áthaladva, elértük a negyedik és utolsó termet, melyben az egyháznagyok kiállításában a könyvkedvelő valóságos kincs halmazra talált.

Itt elsőben is a győri székesegyház által kiállított legnagyobb ívrét nagyságu Antiphonale vonta magára figyelmünket.

Ezen könyvóriás, mely már többször volt tüzetesen ismertetve, 80 centiméter magas, 50 centiméter széles, 179 és 139 hártýára írott levélből áll s a legnagyobb alaku könyvek közé sorolható. A könyv Rómer szerint két hiányos alkatrészből áll; az első rész a vasárnapi és ünnepi antiphonákat tartalmazza, a második az ünnepeket Anna napjától Jeromos napjáig. A codex hártýája igen finom és eléggé fehér; a két színben irt hangjegyeken kívül igen szép kezdőkkel és oldalkeretekkel ékeskedik, melyek nagyobbára mind a sz. írásokból vett történeti képecskéket (initialis historiées) tartalmaznak s ámbár ha compositiójuk nem is áll az akkori legjobb művek színvonalán, de a kivitel tekintetében a siénai iskola remekjei közé sorolhatók.

Hogy ezen győri Antiphonale valamint a hozzá hasonló és egykorú esztergomi Bakács-féle, magyar egyház számára készült, kétséget sem szenvedhet, miután bennök Szt. István király és Szt. László ünnepe is előfordul, jellemző miniatur képpel illusztrálva.

A könyv írásának korát az 1467—1493. évek közé helyezik.

Az Antiphonale kötésének egykoru bronz sarkai, kerete és középfémere kiváló műértékkel bírnak. A mellső tábla sarkain a négy evangelista, középen a bold. Szűz, a hátsó tábla sarkain pedig keresztelő és evang. sz. János, sz. Jeromos és sz. László király lovon

kopját vetve, vannak szép domborműben ábrázolva. A könyv bőrkötése 1873-ban stylszerűen és igen ügyesen lett megújítva.

Ugyancsak a győri egyházmegyéből volt még kiállítva két kéziratós könyv. Az egyik „Blondi Foroliviensis Viri Clarissimi Romae instauratae libri III. Florentiae 1467.” Ez kisebb 4-rét alakú, finom hátyára, a Corvin- és Medici-codexek szokásos cursiv írásával van írva s több csinos, kisebb kezdőkkel ékesített. A czimlapon levő Hollós Mátyás czimere, ezen codexet mint a budai Corvina könyvtárhoz tartozót igazolja s jelenleg a győri székesegyház tulajdona.

A másik Petrus Lombardus munkái, XIII-dik századbeli, gót írású hátya-codex, mely a győri papnövelde sajátja.

Érdekeltséget keltett Zápolya János és Báthory Zsigmond fejedelmek könyvtáraiból származó két baseli nyomtatvány. A bennük található „ex libris”-ek, valamint a kötések puritán egyszerűsége, szemben az akkori más európai fejedelmeknek pazar fénybe ruházott könyvkincseivel, önkéntelenül szomorító párhuzamra indítanak.

A hátyára való nyomtatás igen szép példánya, a mohácsi vészben elhullott Perényi Ferencz, tudós nagyváradi püspök tulajdonában volt „Missale secundum chorum alme eccles. Strigoniensis”, melyet Velenczében Johannes Emericus de Spira 1498-ban Paep János budai könyvkereskedő számára nyomtatott. E díszes hátya-nyomat, melynek azonban több papir nyomatú példánya is létezik, később Oláh Miklós esztergomi érsek s több más nevezetes egyháznagy tulajdona volt. A misekönyv számos festett kezdőkkel, díszszélekkel és czimerekkel Naprági Dömötör kalocsai érsek és győri püspök kegyeletessége által lett későbbben ékesítve; csak kár, hogy a festmények a baroque izlés befolyása alatt készültek.

Az előbbieket szomszédságában állította ki a zágrábitudós Akadémia gyöngyörű Corvina-codexét, mely „Hilarii Pictaviensis episcopi de sancta Trinitate” című művet tartalmaz. A nagyobb 4-rét alakú codex igen finom fehér hátyára, a szokásos szép cursiv írással van írva s a florenzezi másolók műveinek egyik kiváló maradványa.

Különösen a czimlap díszkerete, melybe Hollós Mátyás czimere van befoglalva s a keretet élénkítő számos kis emberi alakok meseteri kivitele, úgy a szöveg kezdetén álló C-kezdő Hilarius prédikáló alakjával, e művet a reánk maradt Corvina-codexek kitünőbbjei közé soroltatják.

Ugyanitt láttuk a zágrábi székesegyház tulajdonát képező, hihetőleg XIV. századbeli szép latin codexet, mely a szentírás több részét magyarázatokkal együtt tartalmazza. A hártya kevésbé sárgás, az írás rideg gót, sok rövidítésekkel, és két hasábos; azonban a codex főbecsét az igen jól fenmaradt számos kezdő és gazdag keret képezi, melyek gót izlésben rajzolva, számtalan kis alak csoportozatokat tartalmaznak, s naiv felfogásuk és színhatásuknál fogva igen érdekesek.

A miniaturák kezelése német vagy németalföldi művészre enged következtetni.

A XVI-dik század elején nálunk használatban volt egyházi szerkönyvek igen érdekes példánya, a zágrábi misekönyv papiros nyomata. A misekönyv helyes címe „*Liber iste Missalis secundum ritum et communem observantiam Alme Ecclesie Zagradiensis, Goricensis vulgariter nuncupatur.*” Az ívrétű könyv 41 sorozatlan levél és 285 lapból áll, sok fametszetű kezdőkkel és keretekkel van illusztrálva, melyek az e korbéli jobb olasz műtermékekhez tartoznak. Az utolsó sorozatlan lapon Magyarország czimere látható; e lap előtt egy az egész oldalt elfoglaló igen érdekes fametszetű czímkép, mely a középen trónon ülve a bold. Szűzet mint Magyarország védasszonyát ábrázolja, mellette Sz. István, Sz. Imre szlavoniai herceg és Sz. László magyar király alakjai. A kép alatt jobbra a magyar három fehér polyás és kettős keresztes czimer megfordított rendben áll, balról szintén egy három fehér polyás czimer.

A misekönyv vörös bársonyba van kötve. A végirat szerint e könyvet Műr János zágrábi polgár saját költségén Velenczében a kölni eredetű Lichtenstein Péter nyomdász által 1511-ben nyomatta. Műr János a németországi Kopffstainból eredő Műr György, később zágrábi polgár fia volt, ki szintén könyvkiadói üzletekkel foglalkozván, már 1500-ban adott ki egy zágrábi missalet.

Ezen érdekes misekönyvet különben már Podhraczký József akadémiai tag a Magy. Történelmi Tár XIII. kötetében igen behatóan ismertette.

Azonban paleographiai tekintetben méltán a legnagyobb érdeket költötte fel a zágrábi székesegyház kézíratos hártya misekönyve, szép ezüst dombormivű kötésben.

E kiváló szép misekönyv miniatur dísze, valóban pazar fényű, a sok nagy kezdőket és széleket nem is említve, számos lapot majd-

nem egészben a legszebb miniatur képek foglalják el. A codex nagysága 40/30 centiméter, a finom hártján a vörös és fekete írás rideg gót jelleggel bír s a rövidítések számosak.

Legnevezetesebb azonban, hogy a könyvben váltakozva előforduló miniaturák két egészen különböző jelleggel bírnak; ugyanis a nagyobb rész a leggazdagabb képzeletről és nagyszabású compositióról tanuskodó képeket mutat, melyekben főképp emberi alakok és csoportozatok fordulnak elő. Ezek határozottan a késő gót izlés befolyása alatt készültek s gyakran igen egészséges művészi humor nyomait viselik magukon. A missale ezen miniatur képei világosan a burgundi festőiskolára utalnak, melynek oly sok szép remekműve őszítetik a nagyobb európai kincstárakban s könyvházakban.

A codex festményeinek ezen része tehát valószínűen a XIV. századból ered.

A festmények másik része kétségkívül az olasz renaissance befolyása alatt álló kiválóbb művész munkája, ki műveiben már inkább az ornamentumra és a tájképre fektette a fősúlyt. Az ily renaissance izlésben készült lapokon fordul elő több ízben Bakács bibornok címere s ebből ezen későbbi díszfestmények korára is elég biztosan lehet következtetni.

A codex festményeinek a korra és izlésre való váltakozó különbözőségét, úgy vélem magyarázhatni, hogy ezen díszmiskönyvnek szánt XIV. századbeli hártjairat, valamelyik kiváló burgundi miniator által részben illusztráltatott ugyan, de, mint az elég gyakran előfordul, a kezdőknek s kereteknek szánt összes üres helyek, már nem ő általa lettek kifestve, mire a Votiv misénél található gót izlésű díszítménynek csak körvonalokban maradt volna is enged következtetni. Ezen kiváló szépségű missale később Bakács birtokába kerülén, ez festette ki a még kitöltetlen kezdőket és kereteket valamelyik kiváló olasz renaissance kori művésszel.

A régibb burgundi festőművész kezétől előforduló legkiválóbb miniaturák: a címnap, melyen gót építményű trónon a sz. Háromság és a bold. Szűz van ábrázolva, alant szentek csoportozatja és sz. Czeccília, az előtérben az adományozó, kinek fél vörös oroszlán, arany pólya és fél fekete csillagból képezett címere püspök süveg-gel van koronázva; kitűnő szépek a vasárnapi misénél nagy H-kezdő, a megtért fiu története, a hajnali és ünnepi misénél található képek, egy P-kezdőben Krisztus születése, a körülmetéltetés, egy E-kezdő-

ben a három napkeleti böles imádása, Lázár feltámadása, a virágvasárnapi misénél az Urnak Jeruzsálembe való bevonulása, a lábmosás, mellette kiváló szép keretben Sz. György viadala a sárkánnyal, stb. Mint sok művészi humorra mutató igen szép miniaturát még sz. Egyed vadászatát és sz. György viadalának másik ábrázolását kell említenem.

Az olasz renaissancekori miniatur festmények közül kiemelendők, az egyházi naptárt követő díszes címnap a Bakács czimmerrel, a Canonnál egy F-kezdő és ugyanott a keresztre feszített Megváltó igen szép tájképi háttérrel, stb. valamint számos gazdag ékítésű renaissance keret és kezdő, melyekben medaillonszerűen templomok, zárdák és várak tájképei igen ügyesen vannak lefestve, melyek közül p. Galgóc várára igen jól reá ismerhetni.

A középkori miniatur festészet ezen remekjét Rómer Floris apát ur zágrábi utja alkalmával tüzetesen tanulmányozta s így remélhető, hogy ez emlék kimerítő műtörténeti leírását közzé is teendi.

Ezen hártýára írott misekönyv későbbi korú vertmivű ezüst táblába van kötve, melynek mellső tábláján dombormű medaillonokban sz. Imre, sz. Erzsébet, sz. Jeromos, sz. István király, sz. Iván horvát remete és Salamon remete király képei, a hátsó táblán pedig sz. Ágoston, sz. Quirin sziszeki püspök, sz. Cajus, dalmát eredetű pápa, sz. László király, a zágrábi egyház alapítója és sz. Budimirus képei láthatók.

Az egyháziak által kiállított könyvek közt még a csornai prépostság birtokában levő „Liber Claustralis de Communione et supultura conventualium“ című, a XIV. század végéből való csinos hártýa-codexet kell említenem Ezen 16-od réttű, 95 lapból álló latin kézirat, rideg gót írással van írva; a latin szertartások után német szövegű litánia következik s a norimbergi sz. Katalin szűzek zárdájának volt tulajdona. A codexet már Révay ismerte s emlékezik róla. A könyv kötése nem egykorú, hanem baroque izlésű dombormivű ezüst táblákból áll, melyeken Krisztus és sz. Péter a tavon és Lázár feltámadása van ábrázolva.

A műtörténelmi kiállítás, mely a könyvedvelőknek is oly sok érdekes dolgokat gyűjtött egybe, gr. Apponyi Sándor gyűjteményében méltó záradékot talált. Talán felesleges említenem, hogy a gróf ezen gyűjteménye a kiváló amateur és bibliophile egész szakismeretével volt az apponyi könyvtárban őrzött gazdag kincsekből összeválogatva.

Láttuk itt a tudós világ által jól ismert „Codex Ebnerianus“-t, mely kiváló szép, ívrétű hártýára írva Cl. Ptolomaeus Cosmographia-ját tartalmazza, melyet görögből fordított és VIII. Incze pápának ajánlott Jacobus Angelus. Ezen kitünően fentartott XV-dik századbéli codex legnagyobb nevezetességét a Nicolaus Germanus által készített földabroszok képezik, melyekben a hegyek és szárazok barnára, a tenger s folyóvizek kékre vannak festve miniatúraképen.

A kéziratok között egy kiválóan conservált XI. vagy XII. századi Prudentiuscodex volt, melynek első lapjai még egészen romlatlan izlésű capital-írással, részben arannyal vannak írva, míg többi részei cursiv írásból állanak. A szép és értékes hártýacodex ugyancsak egykorú hártýakötésben van.

Továbbá az igen szép, miniatúrákkal ékített, kis ívrétű codex, Helianus de instruendis aciebus et Onosander de optimo imperatore munkákat tartalmazza, mely egész kiállításánál fogva a XV-dik század második felében Florenczben működött másolók és miniatúrfestők kezére mutat, hol Mátyás királyunk és a Mediciek codexei készültek.

Igen csinos a „Horae diurnae“-ket tartalmazó, kis 16-od réttű hártýairat, a XV-dik század végéből, mely igen gazdagon fényes kivitelű miniatúrákkal van díszítve. A képecskék flandriai művészre engednek következtetni, mely körülmény ilyféle ájtatossági könyveknek nem ugyan szépségéből, de értékéből sokat elvon, miután Flandriában a XV. század végén s még a nyomtatás elterjedése után is a XVI-dik század elején, a több száz tagot számláló festő céhek, azokat egészen gyári módra készítették s így rendszeren a képecskék nem egyedül álló, eredeti művészi compositiók értékével bírnak.

Mint szép és ritka hártýa-nyomatok ki voltak állítva: a velencei Aldus 8-réttű kiadásában Homernak Iliasza, évszám nélkül, melyet azonban a könyvészek az 1504. és 1517-diki kiadások közé helyeznek; továbbá a Marchius Jakab által Rómában 1520-ban, ívrét nagyságban nyomtatott, II. Gyula és X. Leo pápák alatt tartott „Sacrum Lateranense Concilium Novissimum“ szép példánya, igen érdekes fametszettel a címlapon és végre a „Heures à l'usage de Paris“ című imádságos könyv 1517-ki kiadása 8-ad réttben, Thielman Kerver által nyomtatva és sok kiváló szépségű metszvényekkel; e példány kifestetlen lévén, a műértők

szemében még nagyobb beccsel bír, mert a metszvények minősége tisztán kivehető.

Inkább irodalmi becs tulajdonítható Bethlen Farkas „Historiarum Pannonico Dacicarum libri X.” Keresdi saját nyomdájában készült ívrétű töredékének, mely Venisocky és Gronchi lengyel írók kezétől pótgjegyzeteket tartalmaz.

Mint az egész műemlékkiállítás egyik maradandó vívmányát kell még említenem, hogy a legérdekesebb kézirati könyvekből s néhány kötésről Dr. Henszlmann egyet. tanár és ft. Bubicz apát urak szakavatott választása szerint igen sikerült fényképi hasonmások készültek Klösz itteni műtermében, mi által a műtörténet iránt érdeklődők igen becses tanulmányi anyaghoz elég könnyen juthatnak.

Visszapillantva a látott érdekes s ritka, kéziratoss és régi nyomtatú könyvekre, melyeknek a kiállításra való beküldése inkább a szerencsés véletlennek tudható be, miben országos közintézetünk természetesen részt sem vehettek, önkéntelenül azon kívánság által leszünk meglepve, bárha az erre hivatott körök kezdeményezése folytán, mielőbb létesülne az ország fővárosában egy időleges paleographiai kiállítás, melyben a különböző helyeken őrzött e nembeli kincseket s főleg a magyar cödexeket együtt láthatnánk s azok így az összehasonlító és rendszeres tanulmány tárgyául szolgálhatnának. ¹⁾

PÁZMÁNY PÉTER KÉT MUNKÁJANAK EDDIG ISMERETLEN ELSŐ KIADÁSAI.

Közli: **Fraknoi Vilmos.**

I.

A nagyszombati jezsuita collégium régi könyvtárának catalogusában ²⁾ Pázmány Péter munkái között a következő cím olvasható:

„Egy keresztény Predikatornak a kassai tanítóhoz íratott öt szép levél. 1609 8°.“

Ezen kiadásból legujabb időkig egy példányt sem ismertünk. Csak azon kiadások voltak ismeretesek, melyek a Kalauz 1613. és

¹⁾ Ezen óhajítás a jövő évben valósulni fog.

Szerk.

²⁾ A budapesti egyetem könyvtárában.

1623-ik évi kiadásaihoz mellékelve jelentek meg, ily cím alatt: „Egy tudakozo praedikator nevevel iratott eot level“. (56 ívrétű lap.) ¹⁾

Legujabban Szabó Károly gróf Teleki Domonkosnak geryeszegi könyvtárában felfedezte az első kiadásnak egy teljes és ép példányát. Címe a következő:

„Egy keresztien predikator to'la S. T. D. P. P. ²⁾ az cassai nevezetes tanitohoz Alvinczi Peter uramhoz iratot eot szep level. Nyomtattatot G. S. P. G. V. T. A. ³⁾ M. DC. I X.“

Kis 8-adrétű 271 lap.

Nem kevésbé meglepő, hogy a Kalauz mellett kinyomatott öt levél a fennebbi munkának nem változatlan lenyomata, hanem egészen új kidolgozása.

Mindjárt az előszó, mely a Kalauzban az öt levelet megelőzi, az első kiadásban fel nem található.

Minden egyes levél Alvinczihez van címezve. De máskép az első kiadásban és máskép a Kalauz mellett. Összeállítjuk e címeket.

I.

1609.

Az ekesen szollo, es szokatlan beolcseseggel tündeokleo, beocsülletes Alvinczi Peter Uramnak, adassek.

1613.

Az Mézes-nyelvű, s cifra-beszedű Alvinczi Peternek.

II.

Az böcsülletes es tudos tanitonac Alvinczi Peter vramnac.

Az púposon szőlő s ékessen beszéllő Alvinczi Peternek.

III.

Az Vr mezienek, es Christus csürinek, vigiazo kerülőienek Alvinczi Peter Vramnak.

Az hangos-szavu Réti Falemalenek, téjel mézzel folyó beszédű Alvinczi Peternek.

IV.

Az megh niomorult Magyar nemzetnek eghő szöuetnekének Alvinczi Peter Vramnak, tulaidon kezébe.

Az meg-nyomorodott Magyar nemzetnek égő s fel-gerjesztő faklyájának, Alvinczi Péternek.

¹⁾ Nem említve a negyedik kiadást, mely 1741-ben Kassán jelent meg.

²⁾ Sacrae Theologiae Doctor Petrus Pazmany.

³⁾ E kezdő betűk értelmét nem határozhatjuk meg. De kétségtelen, hogy a munka Pozsonyban nyomtatott.

V.

1609.

Az Hires neues, neuezetes,
Alvinczi Peterhez.

1613.

Az Calvinus zászlója-alatt
vitézkedők csillagának Alvinczi
Peternek.

Ezen címek összehasonlításából is láthatni, hogy az 1613-ik évi kiadásban Pázmány, a magasztaló és hódolatteljes kifejezések még túlzottabb alkalmazása által, a gúny fegyverét élesebben használja. Kitűnik ez még inkább a szövegnek egybevételéből. Adjuk az első levélnek bekezdését; megjegyezve, hogy a levelek úgy vannak írva, mintha azokat egy kálvinista prédikátor intézné Alvinczihez.

1609.

Az Jehoua Istentől, az eo szerelmes zent fia, az egy ádueozitő Jesos Christus által, kegielmednek zent Lelket kiúánoc:

Tovabba, miuel hogy ez haboru ádeo allapattiának tartoztatása miat, személiem szerint megh nem kereshettem kegielmedet, ketelenittetem leuelem atal megh találnom Meltosagodat, kit hogy io neuen vegien Vrasagod, vgian az Adonai nagy Istenre is kenzeritlec . . . .

1613.

Az Világ tengelye-forgató Jehova Ísten, sok esztendőig jó szerencsésen éltesse Humanitásodat, kedves jó akaró Praedikator Uram. Koporsó-miglan-való hiv szolgálatomnak tellyes ajánlása után.

Ez szomorú s bátortalan ádők állapotjának tartoztatása miatt, kívánatos személyét Dignitásodnak meg nem látogathatván; nem tárhetem, hogy rövid irasomnak olvasásával nem fárasztanám s terhelném sokra-néző szemeidet.

Az egész munkában alig van egy pont, mely változatlanul ment volna át a második kiadásba. És az átdolgozás nem szorítkozik ily írási változtatásokra. Az anyag elrendezése, az érvek és idézetek tekintetében is sokféle, gyakran lényeges különbség van a két kiadás között.

Mindez Pázmány szellemének ritka könnyűségéről és termékenységéről tanúskodik. Nemcsak hogy minden pillanatban készen állott az új támadások ellen új fegyverekkel lépni a csatátérre; hanem régi munkáinak is, új alakban bocsátva közre azokat, mindíg az ujdonság vonzerejét tudta biztosítani.

II.

Czwittinger, Pázmány Péter munkait felsorolva, említi, hogy 1631-ben Pozsonyban egy ily című kis munkát adott ki: „Nyolcz okok miért egy nemes ember a vallását megváltoztatta“. ¹⁾

Midőn a nagy főpap életiratán dolgoztam, hiába kerestem e kiadást könyvtárainkban. Szabó Károly sem találkozott azzal bibliographiai kutatásai közben. A munkának csak későbbi kiadásait ismertük. ²⁾

Ujabban a nemzeti Múzeum könyvtárának egy colligatumában ezen első kiadás egy példánya is előkerült. Címe, melyet az újabb kiadások nem adtak híven, a következő:

„Bizonyos okok, mellyek erejétől viseltetven egy fő ember az új vallások töreiből kifeszlet: es az romai ecclesianak kebelébe szállot.

I. Petri 3. v. 15.

Készek mindenkor az elégtételre mindennek valaki Okot kérd tőleetek arról a Remenségről mely bennetek vagyon.

Nyomtattak Posonban.

M. DC. XXXI.

Esztendőben.

Kis negyedréti 48 lap.

A XVIII. századbeli kiadások, a helyesírás megváltoztatásán kívül, hű lenyomatai az első kiadásnak. De hiányzik azokban Pázmáynak Nagyszombatból február 2-án, Poppel Évához, Batthyáni Ferencz özvegyéhez intézett ajánlólevele. •

Ebben elbeszéli, hogy e „kisdéd írásra okot ada minap egy fő renden való ember levele, melyben nagy szorgalmatossággal tudakozik más nagy embertől, honnan és mi okból indíttatott régi vallásának elhagyására. Ezt az levelet nekem hozá a kinék szöllött. Hogy a jámbort munkától megmenteném, pennámat kapám, és rövideden a sok ezer közül csak nyolcz okot foglalék írásocskában

¹⁾ Specimen Hungariae Lit. 300. l. És utána Sándor. Magy. könyvesház 261

²⁾ Pozsony, 1671. Kassa, 1735. Győr, 1753. Kolozsvár, 1764 Győr, 1772. (Különös, hogy az 1735. és 1772-iki kiadások a szerző nevét elhallgatják.)

Mivel pedig egyebek is kívánták ezeket látni, és a leírásban sok csorbák estek: nyomtatónak adám, hogy prés alá vegye.”

Végül elég érthetően kifejezést ad reménységének, hogy e munka a protestáns asszonyra nem fog hatás nélkül maradni. „El hiszem — úgy mond — ha figyelmetessen olvassa, nem csudálkozik ez után, ha az értelmes emberek ki mosdanak a Luther és Calvinus metelyéből. Kire hogy a Szent Lélek Kegyelmedet segítse, alázatosan kérem Istenemet.”

HORVÁT ÁRPÁD RÖPIRATA.

(Néhány szó a budapesti m. k. egyetem könyvtárának rendezése és czimtározása ügyében. Írta Dr. Horvát Árpád, az egyetemi könyvtár igazgatója. Budapest, 1876. 8-rétű 51 lap.)

Könyvtáraink számát és az azokban foglalt könyvkészlet mennyiségét tekintve, Magyarország előkelő helyet foglal el a nyugat-európai országok sorában. De míg ezekben a könyvtártan egész nagy irodalmat mutat fel; nálunk e tudomány ekkoráig még nem talált művelőre.

Horvát Árpád úr munkája nyitja meg a könyvtártan irodalmát hazánkban. És csakugyan leginkább tőle várhattuk ezt. Hisz már gyermekjátékait hazánk egyik legértékesebb és legterviszerűebben gyűjtött könyvtárában üzte. Nagynevű atyja oldala mellett, korán nyílt alkalma a könyvtártan és könyvészet irodalmával megismerkedni. És midőn az a feladat bízott reá, hogy az egyetem könyvtárát Európa egyik legfényesebb könyvtári palotájában állítsa fel, a kormány kiküldötte Európa nagy könyvtárainak tanulmányozására.

Méltán remélhettük, hogy visszatérve útjából, mely képessé tette elméleti ismereteit dús tapasztalással egészíteni ki, jelentését közzé fogja tenni, ismertetve az általa felkeresett könyvtárak rendezését és kezelését; hogy majd észlelései alapján tüzetes javaslatokat terjesztend elő a vezetése alatti könyvtár rendezése tárgyában, melyeket hazánk egyébb könyvtárainál is értekesíthettek volna.

Mínhogy e jelentés elmaradt, úgy hittük, hogy az előttünk fekvő füzet fogja azt hozni. De csalódtunk.

Horvát Árpád úr röpirata sem jelentés, sem javaslat; mind a kettőből nyújt ugyan valamit, de feleresztve meddő polemikában, mely soha sem objectív, és gyakran a személyeskedés terére téved el.

Alkalmat e fellépésre az szolgáltatott, hogy az egyetemi könyvtár rendezésénél javaslatait nem fogadták el egész kiterjedésökben, és ezektől több pontban eltérő intézkedések történtek.

Resumálva Horvát Árpád úrnak, idézetekkel túlterhelt és kitérések által gyakran megszakított fejtegetéseit, úgy találjuk, hogy a könyvtártan nagy tekintélyei által felállított következő főelveket kívánja a könyvtár rendezésnél szem előtt tartatni:

1. A rendezés és címtározás minden ágában a szakrendszert kell keresztülvinni.

2. A könyvtárnak nem szabad helyhez kötve lenni, minélfogva a könyvek signaturáikat a szakok, és nem a szekrények után kapják.

3. A könyvkészletnek egységes egészet kell képezni, minélfogva külön kézikönyvtár felállítása nem engedhető meg.

4. A szakokon belül a könyveket, a három formatum szerint különválasztva, betűrendben kell felállítani, minélfogva a beékelést, az ugrószámok rendszerét kell elfogadni, nem pedig a folyó számok rendszerét.

5. Háromféle címtárra van szükség: a) czédulacímtárra, b) bekötött könyvekbe vezetett egyetemes betűrendes névecímtárra és c) hasonló módon vezetett szakecímtárrakra.

A füzeten végighúzódo szenvedélyes hang; az indignatio és gúny, melylyel az egyetemi könyvtár rendezéséről szól; a „képtelenség” gyakori emlegetése: a viszonyok körül tájékozatlan olvasót könnyen arra a gondolatra vezetheti, hogy azok, a kik az egyetemi könyvtárnál a rendezési terv megállapítására befolytak, vagy a könyvtártanról és annak jelezett főelveiről fogalommal sem bírnak; vagy szűklátókörű és könnyelmű emberek, a kik magokat a könyvtártan nagy tekintélyeinek tapasztalatain és szabályain túlteszik, sőt talán azokat becsmérlik is. Hisz reájok vonatkozólag mondja maró gúnynyal: „Hanem hát úgy látszik, hogy a külföldi szakemberek művei nem tartoznak mireánk; hiszen ami azokban van, az mind haszon-talan theoria; mi praktikus emberek vagyunk, s egy specificus magyar könyvtártant alapítunk meg! Valóban úgy látszik!!” (15 lap.)

Nem azoknak védelmére, a kiket Horvát Árpád úr megbélyegez, hanem a hazai közművelődés reputációjának érdekében, vissza kell utasítanom e vádat, és ki kell mutatnom alaptalanságát.

Az egyetemi könyvtár rendezési tervének kidolgozása czéljából egybehívott bizottság minden tagjai elismerték, hogy a fennebb felsorolt könyvtártani elvek egytől egyig helyesek; tökéletesen egyet-

értettek az iránt, hogy amaz elveknek keresztülvitele mindenekfölött kívánatos volna; és hogy azoktól csak annyiban szabad eltérni, a mennyiben a helyi viszonyok és magasabb érdekek követelik.

Horvát Árpád úrnak kötelessége lett volna ezt constatirozni.

A differentia Horvát Árpád úr és a bizottság között akörül forgott fenn, hogy ő amaz elveket oly megingathatlanoknak tekintette mint akár az anyagi és az erkölcsi világrend törvényeit, hogy ő azoktól egy hajszálnyira sem akart eltérni, és minden eltérést a tudomány ellen intézett merénylet gyanánt perhorrescált, minél fogva az eltérő intézkedések megbeszélésétől is tartózkodott; minden kérdésre azzal a stereotyp válaszszal szolgálva, hogy vagy el kell fogadni a mit a könyvtártan követel, vagy pedig neki „tökéletesen mindegy akár mi történik.“ És az előttünk fekvő munkában is még a legapróbb részletekben sem enged szabadságot. Például az egyetemi könyvtárban a signatura-paizskákat a könyv hátán legalúl helyezték el; Horvát Árpád úr idéz mindjárt egy francia író, a ki azt mondja, hogy bizony legfelül kell elhelyezni. Mire komoly arccal hozzáteszi: „Íme ily balfogásokat követünk el, ha az európai culturének könyvtári praxisát nem ismerjük, ha a könyvtártan szakíróit behatóan tanulmányozni elmulasztjuk!“ (15. lap.)

Ellenben a bizottság tagjai abból indultak ki, hogy a könyvtártan szabályainak érvényessége csak is a tapasztalás által igazolt czélszerűségökön alapszik; következőleg az azoktól való eltérés még van engedve, sőt azt az okosság parancsolja, ha specialis viszonyok között nem mutatkoznának czélszerűeknek.

A mi a bizottság megállapodásának részleteit illeti, azokat a fennebb előadott elvek sorrendjében kívánom ismertetni.

1. A rendezés és czímtározás minden ágában a szakrendszer vitetik keresztül. E czélból, tekintettel a könyvkészlet természetére és a könyvtár specialis feladataira, a fő- és alszakok schemája készült el, melyet az egyetemi karok felülvizsgáltak és kiegészítettek. Jónak látjuk azt e helyen közölni, minthogy más könyvtárak rendezésénél is felhasználható; valószínűleg nagyobb sikerrel, mint a müncheni, melyet a Nemzeti Múzeum könyvtárának rendezésénél fogadtak el.

A. Hittudomány.

Aa. Ó- és ujszövetségi szentírás és magyarázatai.

Ab. Szentatyák munkái és zsinatok.

Ac. Ágazatos hittan, erkölctan és vitairatok.

Ad. Lelkipásztorságtan, szónoklattan, egyházi halotti és alkalmi beszédek.

Ae. Egyetemes egyháztörténelem és szentek élete.

(Az egyes országokra vonatkozó külön egyháztörténelmi munkák, ugyszintén a halotti és alkalmi beszédek az illető országok történelmébe lesznek beosztva. — A canon jog a jogtudomány alá van sorolva.)

B. Jogtudományok.

Ba. Jogtörténelem és encyclopaedia.

Bb. Észjog.

Bc. Római jog.

Bd. Egyházi jog.

Be. Közjog.

Bf. Magánjog és bányajog.

Bg. Polgári törvénykezés és büntetőjog.

Bh. Váltó- és kereskedelmi jog.

C. Államtudományok.

Ca. Politikai (és társadalmi) tudományok.

Cb. Nemzetgazdaság és pénzügytan.

Cc. Statistika.

Cd. Ipar és kereskedelem.

Ce. Politikai lapok.

D. Orvosi tudományok.

Da. Boncztan, szövettan, fejlődéstan, élettan és élettani vegytan.

Db. Kórboncztan, kórszövettan, kórtani vegytan, általános kór- és gyógytan, kórjelzéstan és orvosi történet.

Dc. Gyógyszertan, méregtan, különös kór- és gyógytan.

Dd. Sebészet, szemészet és szülészet.

De. Törvényszéki orvostan, törvényszéki vegytan, elmekórtan, közegészségtan, orvosi rendészet és orvosi statistika.

Df. Állatgyógyászat.

E. Mathematica és természettudományok.

Ea. Mathematica.

Eb. Physica, Astronomia és Chemia.

Ec. Természetrájk (ásvány-, föld- és őslénytan, növénytan, állattan.)

Ed. Technologia, géptan, építészet, mezeigazdaságtan.

Ee. Hadtudományok.

F. Philosophia, Aesthetica és Paedagogia.

Fa. Philosophia és történelme.

Fb. Aesthetica és művészettan.

Fc. Neveléstudomány.

G. Történelem és földrajz.

Ga. Egyetemes és nemhazai történelem és segédtudományai
(chronologia, diplomatica stb.)

Gb. Hazai történelem és segédtudományai.

Gc. Irodalomtörténet és bibliographia.

Gd. Műtörténet és régészet.

Ge. Földrajz és utazások. (Egyetemes és hazai földrajz, ethnographia, topographia, chorographia, utazások.)

H. Philologia és Literatura.

Ha. Görög és latin nyelv, régiségek, mythologia, irodalomtörténet, commentárok, szótárak.

Hb. Görög és latin írók.

Hc. Összehasonlító és modern nyelvtudomány. (Magyar és külföldi.)

Hd. Magyar irodalom.

He. Germán irodalmak.

Hf. Román irodalmak.

Hg. Szláv irodalmak.

hh. Keleti irodalmak.

I. Vegyesek.

Encyclopaediák és vegyes tartalmú folyóiratok, társulati kiadványok, naptárak, címterek és miscellaneák.

2. A könyvtár nem lesz helyhez kötve. A könyvek a fő- és alszakok betű-jegyeivel signáltak.

3. A könyvtár egységes egészet fog képezni. A könyvtárban találató minden könyv címe ugyanazon címtárban fog helyet találni; azoké is, melyek a kézikönyvtárban vannak elhelyezve.

Ezen kézikönyvtár felállítása ellen indítja Horvát Árpád úr a leghevesebb ostromot. Ezt érthetővé teszi azon nyilatkozata, hogy a kézikönyvtár felállítása „írásbeli megkérdéztetése nélkül rendeltetett el felsőbb helyről, és hozzájárulása nélkül hajtott végre.”

Készséggel elismerjük, hogy e mellőztetés miatt teljes joga van fel-szólalni. De nincs semmi alapja a kézikönyvtár felállítása ellen ki-fogást tenni. Nem is tud egyéb argumentumot felhozni, mint azt, hogy „Németországban perhorrescálják a külön kezelt kézikönyvtár eszméjét.“ De néhány sorral előbb maga mondja: „A külföld ész-járása szerint topographice létezhetik ugyan kézikönyvtár, azaz bizonyos könyvtömeg a könnyebb hozzáférhetőség tekintetéből az ol-vasóteremben lehet elhelyezve, de bibliographice nem szabad léteznie kézikönyvtárnak.“ Tehát még sem perhorrescálják!

Igaz ugyan, hogy az egyetemi könyvtár olvasótermében el-helyezett könyvkészlet topographice is különlegesen van signalva; de ez csak ideiglenes intézkedés volt, mely a rendezési terv és a szakok schemájának megállapítása előtt mellőzhetetlen volt.

A kézikönyvtár catalogusának kinyomatását sem helyesli Hor-vát Árpád. Mi ismét őszintén sajnáljuk ugyan, hogy a catalogus az ő közreműködése nélkül szerkesztetett, mert széleskörű irodalmi tájékozottsága lényeges hasznára vált volna; de nem tartózkodunk kijelenteni, hogy a cím-tár kinyomatása igen helyes és gyümölcsöző eszme volt. Csak elfogultság állíthatja, hogy az egyedül a könyvtár-tisztek kényelmére szolgál. Mintha az olvasónak nem állana érdeké-ben, hogy minél gyorsabban szolgálják ki; mintha az olvasót is nem fárasztaná ki és nem kedvetlenítené el, ha valamely bibliographiai munkából kijegyzett négy-öt munkát nevez meg egymás után, és jó idő múlva azt hallja, hogy egyik sincs meg. Eltekintve az irodalmi tájékozástól, melyet ily cím-tár forgatása elősegít, az olvasóterem látogatójára nézve mi sem lehet kellemesebb és hasznosabb, mintha előre tudja, a szaktudomány mely írói állanak rendelkezésére.

4. A bizottság elismerte, hogy a szakokon belül a könyveknek betűrendben való felállítása és a szerzeményeknek az illető betű alá való beékelése, vagyis az ugró számok rendszere sokkal helyesebb és észszerűbb mint azon eljárás, mely szerint a szakon belül az egy formatumhoz tartozó könyvek tekintet nélkül a betűrendre állíttatnak fel, és az új szerzemények a szak könyvkészletének végére tétetnek.¹⁾ Mivel azonban a beékelési rendszer keresztülvitele a könyvtár hasz-nálatát a rendezés tartama alatt lehetetlenné teszi — miként a Nem-zeti Múzeum könyvtára is hosszabb időn át zárva volt —; a bizott-

¹⁾ Az előbbi rendszert a Nemzeti Múzeumban, az utóbbit az Akadémiában léptették életbe.

ság úgy vélekedett, hogy az a hátrány, mely a könyvtárnak mintegy két éven át való elzárásából felmerül, aránytalanul nagyobb mint az az előny, melyet a beékelési rendszer nyújt. Mert miután az olvasót és tanulmányozót, a ki tudni akarja mit tartalmaz a könyvtár valamely szakból, nem vezetik a könyvszekrényhez, hanem a szakezímért adják kezébe; reá nézve teljesen közönyös mily rendben vannak felállítva a könyvek; csak a címértárban legyenek betűrendben. Azt pedig, a mit Horvát Árpád úr mond, hogy „a szakszerűség elvének egyik főfőpostulatuma épen abban áll, hogy a könyvek a polczokon ugyanazon rendben álljanak, amily rendben a szakkatalogusban következnek egymásután“, annak alaposságát, vagy is a szakszerűség és a betűrendes elhelyezés közötti lényeges összefüggést nem vagyunk képesek belátni.

De még egy más körülmény tette szükségessé a beékelési rendszer elmellőzését. Ennek következménye az, hogy a könyvtár egyetlen szekrényének egyetlen polczát sem szabad könyvekkel egészen megtölteni, hanem mindenütt helyet kell hagyni a jövő beékelésekre. Ellenben a másik rendszernél a polczokat mind meg lehet tölteni, és csak a végén (vagy akár más szekrényben) kell bizonyos számú polczokat üresen hagyni. A tapasztalás bizonyítja, hogy a beékelési rendszer sokkal több üres hely fenntartását követeli. Már pedig az egyetemi könyvtár szűk helyiségeiben a helylyel mindenekfelett gazdálkodni kell.

5. A címértárakat illetőleg a bizottság egyelőre kétféle címértár készítését állapította meg: a czédulacímértárt és a szakezímértárakat. Kétségtelen, hogy ezek nem elégségesek, és maga idején a betűrendes névcímértár elkészítése mellőzhetetlen leend.

Ezek után, úgy hiszszük, mindenki be fogja látni, hogy ha ezen megállapodások szellemében a könyvtár rendezése be lesz fejezve: a könyvtár a gyakorlati használhatóság igényeinek teljesen meg fog felelni, és az elmélet szempontjából sem lesz oly állapotban, mely miatt magunkat a külföld előtt szégyenlenünk kellene. F. V.

MAGYARORSZÁG KÖNYVTÁRAINAK

ISMERTETÉSE EGY NÉMET MUNKÁBAN.

A németországi könyvtártani irodalom legkitünőbb tekintélye Petzholdt, a dresdai kir. könyvtár igazgatója, 1875-ben „Adressbuch der Bibliotheken Deutschlands mit Einschluss von Oesterreich-

Ungarn und der Schweiz“ cím alatt ¹⁾ a nevezett országokban létező könyvtárak ismertetését adta ki.

Daczára annak, hogy a magyarországi könyvtárak sorozata igen hiányos és az azokról adott ismertetések hézagosak, közöljük ezeket; mert ennél teljesebb összeállítást még ekkoráig nem bírnak, és hogy így annál szembetűnőbb legyen, alább közlendő felhívásunk időszerűsége és fontossága. ²⁾

1. Alsóúth.

József főhg. könyvtárát Schaumburgból, hol egy negyed századig őriztetett, 1874-ben hozták ide. Ezen schaumburgi könyvtár, melyhez a József főhg. magány gyűjteménye is hozzá járult, 22.000 kötetet, s 3139 műlapot, térképet, stb. számlál, a minek egy része József nádor és neje, Mária Dorottya, hagyatékából való, más része István nádor gyűjteménye.

2. Besztercze.

Evangélikus gymnasium; könyvtára nem csupán az intézet számára van, másoknak is hozzáférhető.

(Katalog der Bistritz. Gymnasial-Bibliothek in alphab. Auszuge. Kronst. 1858. 8°.)

3. Bethlér. ³⁾

Az evangélikus senioratus könyvtára; alapját gr. Andrási Leopold könyvgyűjteménye vetette meg 1811-ben.

4. Brassó.

Gymnasiumi könyvtár; a tanárok és tanulók használatára; állítólag nem minden jelentőség nélkül való; közelebbi tudomásunk nincs róla.

5. Budapest.

Az evangélikus superintendentia több mint 10.000 kötetből álló könyvtárral dicsekszik.

A piaristák gymnasiuma, főképen a tanárok használatára, körülbelül 15.000 kötetnyi könyvtárral bír, melytől azonban a tanulók sincsenek egészen elzárva.

¹⁾ 8-adrétű 526 lap.

²⁾ E helyen még csak azon sajátzerű tényt kell teljes indignációval megemlítenünk, hogy a tudós német író az erdélyi és horvátországi városokat „Oesterreichisch-Siebenbürgen“- és „Oesterreichisch-Croatien“-be helyezi. Nem tudjuk, vajjon tudatlanságnak, vagy a tényállás roszakaratu ignorálásának kelljen-e azt tulajdonítanunk.

³⁾ Gömör vm.

Olvasó egyesület; kiválólag oktató tartalmú könyvtára egy pár ezer kötetet számlál.

(A budai olvasó-egyesület könyvtárának katalógusa. Buda, 1857. 8°.)

Minoriták klastroma; könyvtára állítólag meglehetősen gazdag, legkevesebb, ha 15.000 kötetből áll.

Nemzeti Casino; könyvtára több mint 15.000 kötetből áll; a művek legnagyobb részt a történelmi és politikai szakba vágók.

Polytechnikum; az exact tudományok szakából tekintélyes nagyságú és értékes könyvtárral bír.

Reformatus theologiai intézet; állítólag 35.000 kötetnél inkább több mint kevesebb könyv birtokában van.

Széchenyi-országos-könyvtár, a magyar Nemzeti Múzeum pompás épületében, a miért „a Nemzeti Múzeum Könyvtára” néven is nevezik; lételet gr. Széchenyi Ferencznek köszöni, ki 1802-ben részint általa gyűjtött, részint a híres történész Pray György 12.000 frton megvásárlott gyűjteményével gazdagított, leginkább hungaricumokat tartalmazó 50.000 kötetnyi könyvtárát hazájának szentelte, az alatt a föltétel alatt, hogy mint „Széchenyi-országos-könyvtár” egy e célra adandó épületben közhasználatra fölláttassék, a könyvtár öréneke valamint a többi tiszteknek kinevezése pedig az ő és utódai joga maradjon. Ezen adomány királyi jóváhagyást nyert s néhány évvel utóbb a hazafiak által csak rövid pár hónap alatt összerakott mintegy 500.000 frtnyi alappal öregbítettett. A már magában is tekintélyes törzskönyvtár az évek folytán részint ajándékok, részint vételek által tetemes szaporodást nyert; megemlítendők: Kovachich Márton Györgynek 1809-ben megvásárlott kéziratgyűjteménye; Kietabel becses kéziratai, melyeket József nádor 1818-ban szerzett meg; Wuchetich M. egyetemi tanár és Kéhler Gottfried gyűjteményeik 1824 és 1825-ben; gr. Illésházy István ajándéka 1825-ben, mely gyűjtemény mintegy 5000 db. többnyire szépirodalmi műből állott; Jankovich Miklós gyűjteménye, a többnyire hungaricumból álló 40.000 kötetnyi könyvtár, melyet az ország vett 125.000 frton, 1832-ben; 1851-ben vétetett meg állítólag 120.000 frton a történetíró Horvát István († 1846) mintegy 30.000 kötetből álló, s szinte többnyire hungaricumokat tartalmazó könyvtára; 1852-ben a költő Bacsányi János hungaricum gyűjteménye, 1200 kötet; ugyan ebben az esztendőben Buri Karolinának a francia regényirodalmat magába ölelő gyűjteménye, hasonlóképen 1200 kö-

tet. A természetesen még nem teljesen lajstromozott s így mennyiségére nézve pontosan meg nem határozható könyvtár jelenlegi állapotja állítólag ez: mintegy 200.000 kötet nyomtatott mű, 14.000 kézirat és 10.000 térkép, rézmetszet stb.; ezeknek szaporítására részint a szükség szerint az állam által engedélyezett összegek, részint a gr. Széchényi Lajos-féle alapítvány kamatai, évenként 420 frt, fordíttatnak. Használatra a könyvtár minden ember előtt nyitva áll, minden hétköznapon. Az olvasók száma évenként 11—12.000; a használt műveké több mint 20.000-re rúg, ezenkívül mintegy 300 kötetnyi kézirat is meg szokott köz kézen fordulni. A könyvtár élén mint főkönyvtárnok egy custos áll, mellette négy segéd működik.

(Tibolth M. *Catalogus Bibliothecae hungaricae Franc. Com. Széchényi*. 9 partt. Sopron 1799—1815. 8°. — *Catalogus Biblioth. hung. nationalis Széchényianae*. Tom. I. suppl. 1. Poson 1803. 8°. — *Index alter libror Biblioth. hung. Széch. regnicol. suppl. I. comprehensos in scientiarum ordines distributos exhibens* U. O. 1803. 8°. — *Catalogus Mssorum Biblioth. nat. hung. Szechenyiano-regnicolaris* 3 Tomi. Sopron 1814. 8°. — *Das ungarische National-Museum zu Pesth*. Wien, 1814. 4°. Mátray G. *A m. nemz. Museum korszakai*. Pest. 1868. 8°. *Bericht über die Curtius-Handschriften des ungar. Nationalmuseums*, von Michael Ring. Pest, 1873. 4°.)

Egyetem; könyvtára saját épületében van elhelyezve; a híres magyar bibornok-érsek Pázmány Péter alapította egyidejűleg a nagy-szombati főiskolával; 1778-ban Budára, onnan 1784-ben Pestre tétetett át. Alapját a „*bibliotheca academica Societatis Jesu*“ teszi, melyet II. József császár 1772-ben az általa eltörölt zárdák könyvtáraival majdnem kétharmadában megszorított, úgy, hogy némileg a császár e könyvtár második alapítója gyanánt tekinthető. A könyvtárba időfolytán bekebelezett könyv- és kéziratgyűjtemények közül, a Kaprinai- Pray- és Hevenesi-féléken kívül, megemlítendők: 1796-ban gr. Zichy Miklósnée; 1821-ben Tumpacher tanáré; 1844-ben Filinger tanáré; 1849-ben a főherczeg József nádoré, melyet fia, István főhg. ajándékozott az egyetemnek; 1851-ben Fejér Gy. könyvtárnoké. Jelenleg mintegy 120.000 kötet nyomtatványra s több mint 1600 k. kéziratra, — melyek közt sok középkori magyar és szláv codex találtatik, — becsülik a könyvtár tartalmát. A könyvtár használatára helyben, helyiségei minden hétköznapon nyitva állanak, a könyvek kikölcsönzésére azonban csak az egyetemi tanárok, a tud.

Akadémia tagjai, s kivételképen nevesebb tudósok vannak följogosítva. Az olvasók száma évenként nem kevesebb 20.000-nél, míg ellenben a kikölesönözött művek alig mennek többre (nem számítva a folyóiratokat) 1000 kötetnél. A legfőbb könyvtári hatóság a magyar kir. helytartó tanács volt; a kezelés vezetése egy igazgatóra (Dr. Horvát Á.) van bízva, ki mellett négy ór és két segédtsízt működik.

(Pray G. Index rariorum libror. Universit. Regiae Budensis. 2 partt. c. suppl. partis I. Budae 1780—81. 8°. — Nyílt levél Sz. P. képviselőhöz a m. kir. tud. egyetemi könyvtár ügyében, T.-tól, Pest, 1868. 8°. Márki J., A m. kir. egyetemi- és városi könyvtár katalógusa. Jog- és államtudományi szak. Magyar, német, latin és francia művek. XV.—XVIII-ik sz. Budán, 1869. 8°.)

A m. tud. Akadémia könyvtára gr. Telekinek köszöni létrejöttét; midőn ugyanis 1826-ban az országgyűlésen magyar tudományos Akadémia alapítása került szőnyegre, s e célra a hazafiak jelentékeny összegeket ajánlottak fel, gróf Teleki József is benyújtott egy alapító oklevelet, melyben a maga- és testvérei, Sámuel, Ádám és László nevében is, kijelenti, hogy atyjuktól öröklött mintegy 30 000 kötetnyi könyvtárukkal járúlnak a tervezett Akadémia alapításához, s hozzá 5000 frtnyi tőkét rendelnek, melynek kamatai a könyvtárnak fizetésére fordítandók. Ezen adományhoz még egy újabb alapítvány jött gr. Teleki József részéről 1852-ben, mely újabb megrendelések jól kiadó forrását nyitotta meg az Akadémia könyvtára előtt. A Telekiek példáját Batthyány Gusztáv és Kázmér grófok követték; amaz 1838-ban mintegy 30.000 kötettel, emez 1839-ben egy kisebb, 2660 kötetnyi gyűjteménnyel gazdagította az Akadémiát. 1849-ben vétel útján jutott a könyvtár a hungaricumokban gazdag, mintegy 5000 kötetből álló Jancsó-féle gyűjtemény birtokába. A könyvek száma jelenleg mintegy 100.000 kötetet tehet, melyek azonban, úgy látszik, még nincsenek teljesen rendezve. A könyvtár helyiségei az Akadémia tagjai- s olyanok számára, kiket a tagok vezetnek be, naponként nyitva állanak, kivéve az Akadémia szünidejét.

6. Debreczen.

A ref. fő-iskola könyvtára, a collegium épületében; a tiszántúli Superintendenciához tartozó egyházközségek alapították a reformatio ideje óta, de leginkább a XVIII. század elején kezdett el nagyobbodni, nevezetesen egyes pártfogó patronusok és tanárok

könyvgyűjteményeinek bekebelezése által, kik közül megemlítiendők az 1830—40 közti időkből: Dr. Cseh-Szombaty, Récsey, Dr. Kazinczy S. Lugossy. Az összes könyvtár (könyvek, pamphlet-irodalom, programmok stb.), a kevés kéziraton kívül, melylyel bir, 49.000 db. nyomtatványt számlál jelenleg; gyarapítására, egyesek s Debreczen város nyomdájának adományain felül, évenként 900 o. é. frt. fordítatik. Használatára föl vannak jogosítva a tanárok, lelkészek, a város tekintélyesebb polgárai s a felsőbb osztályok növendékei, kiknek kedvéért a könyvtár helyiségei egyszer hetenkint nyitva állanak. Az évenként használt művek száma 500-ra rüg. — A nagy könyvtáron kívül van még ifjúsági könyvtár is, mely mintegy 3000 kötetből áll.

7. Dömölk.

Apátsági könyvtár, a Szt. márton-pannonhalmi fő-apát-ság főfelügyelete alatt.

8. Eger.

Érseki könyvtár; alapítója a XVIII-ik sz. második felében (1770) gróf Eszterházy Károly püspök volt, ki elődei gyűjteményeinek rommaradványait összeszedve az így alapja vetett könyvtárat a mindenfelé szerzett tudós correspondensek segítségével különösen az 1781—84-ik években, tetemesen gyarapította, a művek számát 13.863-ra, 20.724 dbban, szaporítván. Eszterházy utódai közül, a püspöki majd érseki széken, legtöbbet tettek a könyvtár további emelésére br. Fischer István és Pyrker László. Jelenleg mintegy 35.000 kötetet számlál, közte 250 kéziratot s közel 300 k. incunabulumot.

(Toldi leírása után.)

9. Eperjes.

Városi könyvtár; 1828-ban újra rendezték, a többi közt a Kováts János-féle gyűjteményt foglalja magában.

10. Esztergom.

Érseki könyvtár; állítólag nemcsak tömegére, hanem belbecsére nézve is jelentékeny.

A szt. benedekrendi atyák gymnasiumának két könyvtára: egyik a tanárok- másik a tanulók számára.

11. Győr.

A benedekrendiek gymnasiumának könyvtára.

12. Gyula-Fejérvár.

Batthyány-könyvtár; egy régi kolostori templomban; alapját 1798-ban az utolsó erdélyi püspök gr. Batthyány Ignác könyvgyűjteménye vetette meg, s ugyan ebben az időtájban (1792—98) a bécsi érsek, Migazzy, könyvtárával szaporodott. Jelenleg a legnagyobb részben theologiai műveket tartalmazó könyvtár — melyhez egy ásvány- s egy éremgyűjtemény, meg egy csillagda is hozzá tartozik, — 26.000 kötetet, s e közt sok kéziratot, számlál. További szaporíthatására, nem különben a csillagda fentartására, 30.000 forintnyi alapítvány s némely fekvő javak vannak rendelve. A könyvek használata helyben minden művelt embernek szabad, kikölcsönzésük azonban csak kellő biztosíték mellett történik. A főfelügyelet egy káptalanbeli kanonokra van bízva, kinek czíme: „Canonicus Astronomus et Director Instituti Batthyaniani.“ Ennek egy könyvtár-nok van alá rendelve.

(Beke A. Index Msstorum Bibliothecae Batthyán. Dioecesis Transylvanens. Karlsb. 1871.)

13. Kalocsa.

Érseki könyvtár; állítólag mind nyomtatványokban, mind kéziratokban meglehetősen gazdag.

14. Kassa.

Jog-akadémia; könyvtára nem csak számra nézve sok, hanem különösen a jogi irodalomban becses művekben gazdag.

15. Kolozsvár.

Az unitarius collegiumnak az a híre, hogy gazdag könyvtárral bír.

A lyceum könyvtára állítólag szinte gazdag és jelentékeny. Közelebbi tudomásunk nincs róla.

Erdélyi nemzeti Múzeum; ennek könyvtára több mint 40.000 kötetből állhat; többi közt a gr. Kemény József drága könyv- és kézirat-hagyatéka gazdagítja, mely az elhunytnak ősi jószágáról, Gerendről, 1857-ben szállítatott Kolozsvárra.

16. Komárom.

A szt. benedekrendiek fel- és al-gymnasiumának könyvtára.

17. Kőszeg.

A benedictinusok gymnasiumának könyvtára.

18. Losonecz.

Nyilvános könyvtár; a magyar forradalom idején lángok martalékául esett két könyvtár pótlására közadományokból alapították; több ezer kötetet számlál.

19. Magyar-Óvár.

Gazdasági Akadémia; könyvtárát Albert szász-tescheni herczeg alapította; különösen gazdaságtani művekben és útleírásokban gazdag.

(Rodiczky E. Katalog der Bibliothek der k. ung. landwirthsch. Akademie in Ung. Altenb. Ende 1871. 8°.)

20. Maros-Vásárhely.

Teleky-könyvtár; nyilvános; a Teleky palotában; 80—100.000 kötetet számlál, s egy éremgyűjteményt is bír; Széki gr. Teleky S. Erdély egykori kancellárja alapította 1812-ben, s látta el pénzalappal a könyvek további szaporíthatására és könyvtári tisztek fizetésére.

(Bibliotheca Sam. S. R. J. Com. Teleki de Szék. 3 Partt. Vienn. 1796—1811. 8°. és Supplementum, maga a gr. által kiadva.)

A ref. collegium könyvtára állítólag nem fontosság nélkül való, s számos becses darab birtokában van.

21. Meggyes.

Evangélikus gymnasium; könyvtára a reformatio után kevéssel alapított iskolai — s az 1808-ban alapított collegiumi könyvtárból áll, melyek 1817-ben egyesítettek egymással. A könyvek száma jelenleg 7—8000; szaporításukra évenként egy pár száz frt. szokott fordíttatni. A használat minden ember számára lehetővé van téve.

(Josephi J. Gründung, Entwicklung und jetziger Stand der Gymnasialbibliothek in Mediasch. Eine Skizze. Progr. des evangel. Gymnasiums A. B zu Mediasch und der damit verbundenen Schulanstalten. Hermanstadt, 1864. 8°.)

22. Nagy-Enyed.

A ref. collegium könyvtára állítólag meglehetősen gazdag, s a többi közt Bethlen gfnő gyűjteményét bírja.

23. Nagy-Szeben.

Nemzeti-könyvtár, a Bruckenthal palotában, honnan Bruckenthal-féle könyvtárnak is nevezik; tömegére nézve igen nagy; ott vannak a Schmeizel M., Oltard, és Richelius-féle könyvgyűjtemények.

(Catalogus scriptor., qui res Hungariae, Transsylvan., Valach. Moldav., Croat., Dalmat. vicinarumque regionum illustrant et in Biblioth. M. Schmeizelii asservantur. Hal. 1744. 8°. — Index Bibliothecae res Hungar., Transsylv. vicinarumque provinciar. illustrantis, quam M. Schmeizel instrux., M. G. Agnethler codd. praecipue mss-tis aux., nuper autem Cibiniens Bibliothecae publicae consecrav. Hal. Sax. 1751. 8°.)

24. Nagy-Szombat.

Érseki könyvtár; alapították a XVII-ik században, s azóta folytonosan jelentékenyen gyarapodik.

25. Nagy-Váradi.

Jog-akadémia; könyvtára állítólag nem jelentéktelen és sok becseset bír.

26. Pápa.

A benedekrendiek gymnasiumának könyvtára.

27. Pécs.

Érseki könyvtár (sic, erzbischöfliche Bibl.); alapították 1774-ben; különösen kéziratokban gazdag.

Nyilvános könyvtár; 1770 óta áll fön; a többi közt a Klimó püspök gyűjteményét foglalja magában.

28. Pozsony.

Apponyi-könyvtár; Apponyi Antal gr. alapította családi könyvtár gyanánt; Apponyi György 1825-ben Pozsonyba hozta, külön épületben állította fel, s közhasználatra a városnak ajándékozta. Köteteinek száma állítólag többre rúg 60.000-nél.

(Collectio monumentorum quae in memoriam Biblioth. App. custodita sunt. Posen. 1827. 4°.)

Tudós társaság (?) könyvtára; 1844-ben nyílt meg, s a mint mondják, már akkor 60.000 kötetnyi nyomtatványt és kéziratot számlált.

Evangelikus lyceum; több érdekes kéziratot bír; — a lyceumban 1863 óta fennálló gyorsíró-egylet közel 100 kötetnyi könyvtárral rendelkezik.

Természetvizsgálók egylete; könyvtára ez idő szerint még csak a kezdetben van, nem számít sokkal többet 500 kötetnél; Böckh G. könyvtárnok kezelése alatt azonban jelentékeny gyarapodásra van kilátás.

(Böckh G. Catalog I. der Bibliothek des Vereins f. Naturkunde. Zusammengestellt im Auftrage des Ausschusses. Pressb. 1871. 8°.)

Jog-Akadémia; könyvtára állítólag becses és gazdag, közelebbi értesítést azonban nem vettünk felőle.

Gabelsberger gyors-író-egylet (1865.) mintegy 150 kötetből álló könyvtárral bír.

29. Rosnyó-Bánya.

Gymnasium; könyvtárának alapja a Császár-féle könyvtár, 1808-ban, azóta azonban csekély mértékben szaporodott.

30. Sáros-Patak.

A ref. collegium állítólag 40.000 kötetnyi könyvtárral s benne igen ritka darabokat bír.

31. Soprony.

A benedekrendiek gymnasiumának könyvtára.

Szt. Márton-Pannonhalma.

A fő-apátsági könyvtár, melyhez egy figyelemre méltó érem-gyűjtemény, továbbá ásvány- növény- és régiség-gyűjtemények, nem különben egy képtár csatlakoznak, 1836 óta külön épületben van elhelyezve. Alapítása ideje összeesik a rend alapításának, vagyis jobban mondva, visszaállításának idejével Magyarországon. A kötetek száma, a mintegy 800 db. többnyire újabb keletű kéziraton kívül, 97.600 nyomtatott könyvet tesz; a könyvtár néhány kisebb könyvgyűjteményen s egyesek hagyatékain kívül Frank György apát, Schober János apát (Epicopus Serbiens.), Paintner Mihály Antal, győri kanonok (electus Eppus Noviensi.), és Berghoffer Mihály, győri prépost könyvtárait is magában foglalja. A mondott 97.600 kötet közé nem számítandók azok a könyvek, melyeket a fő-apátságtól függő hat gymnasium: az esztergomi, kőszegi, komáromi, soproni, pápai és győri gymnasiumok, vagy a 21 parochia közt szétesztottak, valamint azok sem, melyek a bakonybéli, dömölki és tihanyi apátságok filialis könyvtáraiban vannak. A könyvtár szaporítása céljából nincs évenként bizonyos pénzösszeg rendelve, azonban tekintettel arra, hogy a könyvtár feladata, módot nyújtani a rend tagjainak maguk kiképezésére, s azon nézetből indulva ki, hogy a művelődés eszközeinek megszerzésében nem szabad fősvénynek lenni, az irodalmi szükségletet mindenkor kielégítő megrendeléseket tesznek, s évenként átlag 1500 frt., vagy több is, fordíttatik a könyvtár céljaira. A minden időben megtekinthető könyvtár használata, mely a rend magán intézménye gyanánt tekintetik, szabály szerint csakis a rend tagjainak van megengedve, kik éven át 4—5000 munkát olvasnak a könyvtár helyiségein kívül. Idegeneknek mindenkor szí-

vesen megengedik a könyvtár megismerését. A rendtől függő gymnasiumok és filialis apátságok könyvtárai a különböző helyeken különböző egyének gondjaira vannak bízva.

32. Tihany.

Apátsági könyvtár.

33. Tóth-Megyér, Nyitra mellett.

Gróf Károlyi-féle könyvtár; több mint 10.000 kötetből, leginkább történeti s földrajzi művekből áll; egy kicsi de válogatott rézmetszet-gyűjteményt is foglal magában.

34. Veszprém.

Kolostori könyvtárak (?); állítólag nemcsak gazdagok, hanem sok értékeset is bírnak. Közelebbi tudomásunk nincs róluk.

35. Zágráb.

Nemzeti Múzeum; tekintélyes nagyságú könyvtára nem régen újra rendbe szedett saját épületében van elhelyezve.

(Leges Bibliothecae Zagrabiensis. év. n. fol.)

Jog-akadémia; könyvtára aránylag nagy tudományos jelentőséggel bír.

36. Zircz.

A kolostornak állítólag gazdag és becses könyvtára van; a kötetek számáról s a könyvtár tartalmáról azonban nem bírunk részletes tudomással.

KÉT XVI. SZÁZADBELI MAGYARORSZÁGI

ZENÉSZETI ÍRÓ ISMERETLEN MUNKÁI.

Bartalus István kitűnő zenészeti írónk a krakói egyetem könyvtárában tett kutatásai közben szerencsés volt a zene elméletét tárgyaló két munkát fedezni el, melyeknek szerzői magyarok voltak, s a melyeket ekkoráig sem a zenészet irodalmának, sem a magyar irodalomtörténetnek művelői nem ismertek.

Az elsőnek címe a következő:

Epithoma utriusque musices practicae. Stephani Monetarii Cremoniani recenter in florentissima Cracovia ad emolumentum plerique harmonicae virtutis tyronibus exactissime contextum.

A címlapon fametszetű rajzban hat emberi alak látható énekelve, előttök hangjegy-lap, melyen nagyítóüveggel kivehetni e chorált: „In Gottes Nahmen fahren wir.“

A címlapon a nyomatásnak sem helye, sem éve nincs kitéve.

A szerző munkáját Thurzó György körmöczi kamara grófnak ajánlja. A hozzá intézett levélnek ez a felirata: „Generoso clarissimoque viro domino Georgio Thursoni Stephanus Monetarii S. P. D.“

Többi között említi: „Tibi Georgio de Thursonum clarissima nato prosapia patrono meo colendissimo natalisque soli mei gubernatori precipuo hoc opus nostrum primarium apophoretici muneris loco dedico, peculiariterque ascribo, ut ita auspicatius in publicum prodeat.“ A végén: „Ex edibus domini Floriani Ungleri calcographi 14 kalendas Januarii.“ (Nagy 8-ad réttű 23 levél.)

Az év nincs kitéve.

A lengyel bibliographia a külső jegyek után itélve „1518 táján“ mondja a könyvet nyomtatottnak. (Estreicher. Bibliographia polska. XV—XV stolecia. Krako. 1875. 170 l.) Minthogy Thurzó György 1521-ben meghalt, kétségkívül ezen év előtt kellett a munkának napvilágot látni.

A körmöczi Monetáriusról, ki kétségkívül a Münzer nevet viselte, semmit sem tudunk.

A második munkának címe:

Valentini Greffi Bakfarci Pannonii Harmoniarum Musicarum in usum testudinis factarum tomus primus.

Antwerpiae apud viduam Joannis Latii sub intersignio Agricolae. 1569. (Negyedréttű 350 lap.)

A munka Zsigmond Ágost lengyel királynak van ajánlva. Az ajánlólevél vége: „Cracoviae die 15 Octobris 1565. Perpetuus et fidelis cliens et subditus Valentinus Bakfark Pannonius.“

A szerző személyéről érdekes felvilágosításokat nyerünk azon versből, mely a munka végén olvasható, és itt következik:

„De insignibus ejusdem, Carmen Andreae Triesesii equitis Poloni:

Haec Aquila excelsam designat ut ardua mentem

Bakfarci, Cujus nobile stemma regit.

Sic etiam Capreis sua sunt mysteria nigris,

Desuper auratum quas Diadema tegit.

Sunt illae siquidem, gelido quas traxit ab Haemo

Calliopes cantu filius ille Chelis.

Ast huic successit Bakfarkus, et inde vocari
 Orpheus Pannoniae divitis ille potest,
 Attrahit hic etiam quia cantu saxa ferasque
 Et ponto natum, fluminibusque genus.
 Has insigne feras, et piscem contulit illi
 Regnatur magnae nobilis Hungariae.
 Ille lupi natus Trancini e sanguine cuius
 Ornatum gemmis hic Diadema vides.
 Adiecit Aureoli quoque pomi insigne: quod illo
 Nomine Pannoniae ditia Regna vocant
 Noscitur hinc vates qua sit de gente profectus
 A palma excellens indicat ingenium:
 Musicus ingenio quia nulli hic cedit, ut arbor
 Ponderibus nullis cedere palma solet.
 Illa virens semper praesigni laude virentem
 In sera famam posteritate notat.
 Vivitur ingenio siquidem post funera: mortis
 Juris ingenium nil habet atra manus.

Bartalus úr szíves közlése nyomán kiemeljük még, hogy Bakfarnak egy másik zenészeti munkája franczia nyelven jelent meg (Tabulature de luth.)

Ezen nevezetes férfiú életviszonyai felől csak annyit tudunk, a mennyit Tröster „Alt und Neu Dacia“ című 1666-ban Nürnbergben megjelent munkájából tudomásunkra hoz: hogy erdélyi szász volt, ünnepelt hegedű művész volt és Paduában 1576-ban halt meg. Közli ugyanis a felíratot, mely sírkövén állott:

Valentino Graevio alias Bacfort e Transylvania Saxonum Germaniae colonia oriundo, quem fidibus novo plane et inusitato artificio canentem audiens aetas nostra, ut alterum Orphea, admirata obstupuit. Obiit Anno M. D. LXXVII. Idibus Aug. Vixit Annos LXIX. Natio Germanica unanimis et Test. Execut P. † †

Az irodalomtörténet későbbi művelői Wallaszky, Seivert, Trausch nem tudtak egyebet róla feljegyezni.

Felkérjük hazai könyvtáraink őreit, hogy a mennyiben ezen ritka munkák valamelyik könyvtárban feltalálhatók volnának, ezt a „Könyv-Szemle“ útján köztudomásra hozni sziveskedjenek.

A Múzeum könyvtára lépéseket tett, hogy azokat a mennyiben a külföldi antiquarusiok útján feltalálhatók volnának, mielőbb megszerezze.

F. V.

A magyar irodalom 1876-ban.

Hatodik közlemény.

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétetnek fel, melyek az 1876-iki évszámmal vannak jelelve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkértem a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát, az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.)

- Abafi Lajos. Göcseji népdalok. Kövály Béla gyűjteményéből. (M. Könyvesház. 29. 30. füz. Aigner L. 16-r. VIII 112 l. ára 40 kr.)
- Acta reg. scient. universitatis ung. budapestinensis anni 1876—77. Fase. I. II. (L. Beszédek, Konek Sándor.)
- Acta reg. scient. universitatis Claudiopolitanae anni 1875—6. Fasciculus I.
- Álmoskönyv, legujabb és legbiztosabb persa-egyiptomi. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 96 l. 23 lapon 90 képpel, ára 25 kr.)
- Arany János Balladái. Fejtegeti Greguss Ágost. (1877. Franklin-társulat 8-r. XIV. 204 l.)
- Arany László. Bérczy Károly emlékezete. (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. V. k. 10. sz. Akadémia. 8-r. 12 l. ára 10 kr.)
- Arany tanácsok a magyar nép számára: miként bánják a zsidóval!!! (Hunyadi Mátyás nyomda. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Archaeologiai Közlemények. A hazai műemlékek ismeretének előmozdítására. X. köt. Új folyam. II. füz. (Akadémia. 4-r. 61 l.)
- Augier Emil. Caverlet-né. Színmű 4 felv. Ford. Halmi Ferencz. (Nemz. színház könyvtára. 109. füzet. Pfeifer. 8-r. 56 l. ára 40 kr.)
- Balás Árpád. Általános és különleges mezőgazdasági növénytermelés alapvonalai. Gyakorló és tanuló gazdák használatára. (Tettyey Nándor s társa. 8-r. XIX, 472 l. ára 3 irt 30 kr.)
- Bálint Gábor. A Mandsuk szertartásos könyve. (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. VI. k. 2. sz. Akadémia. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Balogh Kálmán. Az agy befolyásáról a szívmozgásokra. (Értekezések a Természettudományok köréből. VII. köt. 10. sz. Akadémia. 8-r. 20 l. ára 10 kr.)

- Balogh Kálmán.** Az agy féltekéinek és a kis agynak működéséről. (L. Értekezések a Természettudományok köréből. VII. köt. 8. sz. Akadémia. 8-r. 59 l. ára 40 kr.)
- Bárány Ignác.** Magyar nyelvkönyv. I. füz. A népiskola III. oszt. növendékeinek fölfogásához alkalmazott iskolai föladatokkal. 7. kiad. (1877. Lauffer Vilmos. 8-r. 45 l. ára 24 kr.)
- Bárány Ignác.** Nyelvgyakorlatok. I. folyam. A népiskola II. oszt. növendékeinek fölfogásához alkalmazott nyelvtani, helyesírási és fogalmazási gyakorlatok. 7. kiad. (1877. Lauffer V. 8-r. 40 l. ára 20 kr.)
- Barlanghy Beneze.** A vadember. Regény. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8-r. 158 l. ára 1 frt.)
- Barrière Theodor.** A legújabb botrány. Vigj. 3 fely. ford. Feleki József. (Nemzeti színház könyvtára. 107. füz. Pfeifer, 8-r. 57 l. ára 40 kr.)
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zalamegye történetéhez. II. köt. 4—5. füzet. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp gyorsajtója. 8-r. 193—256. 257—320. l. egy-egy füzetnek ára 50 kr.)
- Beaumarchais.** Figaro házassága, vagy: Egy napi bolondság. Vigjáték 5 fely. Ford. Paulay Ede. (Olesó könyvtár. 26. füz. Franklin-társ. 1877. 16-r. 240 l. ára 40 kr.)
- Belot Adolf és Dautin Gyula.** A rémes titok. Ford. Sasvári Ármin. I. II. köt. (1877. Athenaeum. 8-r. 236, 242 l. ára a két kötetnek 2 frt.)
- Beniczky-Bajza Lenke.** Előítélet és fölvilágosultság. Regény 4 kötetben. 2. kiad. (Aigner L. k. 8-r. 200, 164, 235 s 232 l. ára 3 frt.)
- Beresényi Béla.** Az ezredes leánya. Dramolett egy felvonásban. (Nemz. színház könyvtára. 105. füz. Pfeifer. 8-r. 20 l. ára 40 kr.)
- Beszédek,** melyek a budapesti kir. m. tudomány-egyetem 1876—77. tanévi rectora és tanácsának beiktatásakor szeptember 1-én tartattak. (Acta reg. scient. universitatis ung. budapestinensis anni 1876—77. Fasc. I. Egyetemi könyvnyomda. 8-r. 130 l.)
- Bezerédy Amália.** Flóri könyve. 120 benyomott képpel. Új népkiadás (8-r. 143 lap.)
- Bluntschli J. C.** Az általános államjog és a politika története. A XVI. század óta a jelenkorig. A m. tud. akadémia megbízásából a 2. kiadás után ford. Acsády Ignác. II. és utolsó kötet. (M. Tud. Akadémia. 8-r. IV. 398 l.)
- Bodnár Zsigmond.** Chateaubriand és kora. (Kókai Lajos. 8-adr. II. 195 lap ára 60 kr.)
- Boissier Gaston.** Virgil. Francziából ford. Végh Artur. (Olesó könyvtár 22. sz. Franklin-t. 8-r. 99 l. ára 20 kr.)
- Borbás Vince.** Adatok a sárga virágú szegfűvek és rokonaik systematikai ismeretéhez. (Mathematikai- és Természettudományi Közlemények XIII. k. 6. sz. Akadémia. n. 8-r. 187—216 l. ára 20 kr.)
- Bosco,** a bűvész és ezermester. Összeállítva Mester Páitól. (Rautmann Frigyes. 16-r. 128 l. ára 50 kr.)
- Börzöli Gábor.** Temetkezési lant. IV. füzet. (Pécs. Kókai Lajos. n. 8-r. 144 l. ára 1 frt.)
- A bűnös barátja.** (1877. Hornyánszky nyomdája. 8-r. 39 l.)

- Capitulum Caesar.** Világtörténelem. XV. köt. (18. könyv.) (Sz. István-társ. Eger. n. 8-r. VIII. 1088 l. ára 4 frt.)
- Chaudeneux, Claire de.** A pénztárnok házassága. Elbeszélés. Ford. V. J. (Athenaeum. k. 8-r. 146 l. ára 70 kr.)
- Csanády Gusztáv.** A must és bor főbb alkotórészeinek meghatározási módszerei. 18 ábrával. A m. tud. Akadémia által Vitéz-jutalommal kosz. pályamunka. (Akadémia. 8-r. 51 l. ára 40 kr.)
- Csikó Gergely.** Beszélyek. (Temesvár. Csanádegyházmegyei könyvnyomda. 8-r. 166 l.)
- Deák-Album.** Emlékkönyv. (Franklin-társulat. 4-r. 111 lap. 10 fametsz. rajzzal.)
- Deák-émlék.** Szerkesztette s kiadta a magyarországi II. egyetemes tanítógyűlés 50-es bizottságának központi albizottsága. (Lampel R. 16-r. 48 l. ára 10 kr.)
- A demonstratio.** Irta egy joghallgató. (Kókai L. 8-r. 12 l. ára 20 kr.)
- Döntvények gyűjteménye.** A m. kir. Curia semmitőszéki ítélőszéki osztályainak az 1876. évben hozott elvi jelentőségű határozatai. Szerkeszti: többek közreműködésével dr. Fayer László. I. kötet. (Athenaeum. 8-adr. XVI, 208 l. ára 1 frt.)
- Döntvénytár.** Magyar kir. Curia határozatai. Gyűjtötték: dr. Dárday S., dr. Gallu József, Zlinszky Imre. XV. folyam. (1877. Franklin-társulat. 8-r. 238 lap, ára 2 frt.)
- Eisler Mihály.** Tárgyalások a délmagyarországi tanítók X. közgyűlésében. Megtartatott Temesvárott 1876. július 4, 5, 6-án. Verhandlungen etc. (Temesvár. Steger Ernő nyomdája. 8-r. 83 l.)
- Énekek a keresztényi vasárnapi iskolák számára.** (Hornyánszky nyomdája. 8-adr. 36 l.)
- Epigon.** Dalok az időnek. A magyar haza ifjuságának ajánlva. (1877. (Athenaeum. 8-r. 28 l.)
- Erényi Mór.** Gyakorlati tanfolyam a német nyelv gyors, alapos s könnyű megtanulására dr. Ahn Ferencz nyomán. 2. kiad. (1877. Lampel. 8-r. 160 l.)
- Értekezések a matematikai tudományok köréből.** Szerk. Szabó József. IV. köt. 7, 8, 9. sz. (L. Réthy Mór és Fest Vilmos.)
- Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.** Szerk. Gyulai Pál. V. köt. 10. sz. VI. köt. 1—2. sz. (L. Arany László, Mayr Aurél, Bálint Gábor.)
- Értekezések a társadalmi tudományok köréből.** Szerk. Fraknoi Vilmos. IV. köt. 4—5. sz. (L. Tóth Lőrincz és Wenzel Gusztáv.)
- Értekezések a természettudományok köréből.** Szerk. Szabó József. VII. köt. 4—12. szám. (L. Thanhoffer Lajos, Török József, Hazslinszky Frigyes, Pilitz Vilmos, Balogh Kálmán, Szécskay István, Fabinyi Rudolf, Nendtwich Károly.)
- Értekezések a történelmi tudományok köréből.** Szerk. Fraknoi Vilmos. VI. köt. 3—4. sz. (L. Szilágyi Sándor, s Szilágyi Ferencz.)
- Eusebius Magnus.** A föld utolsó napjai. Közzétette unokaöccse: Fortunatus. Franzeiából G. A. (Athenaeum. k. 8-r. 132 l. ára 60 kr.)
- Fabinyi Rudolf.** Két isomér Monobromnitronaphtalinnról. (Értekezések a természettud. köréből. VII. köt. 11. sz. Akadémia. 8-r. 12 l. ára 10 kr.)

- Falusi könyvtár.** Mulattató, tanulságos, ismeretterjesztő és az élet köréből vett hasznos olvasmányok a nép számára. Szerk. Vass Jenő. I. évf. 1-ső könyv. Berettyó-Ujfal. (Debreczen. Csáthy Károly. k. 8-r. 48 l. Évenként 12 füzet, ára 1 frt 20 kr. Egyesnek az ára 12 kr.)
- Fekete Lajos.** A mezőség kopárainak befásítása. Az „Erdélyi gazd. egyeslet” által 50 arannyal jutalmazott pályamunka. (Kolozsvár. Erdélyi gazd. egyeslet. 8-r. 161 l. IX rajztáblával.)
- Fest Vilmos.** Temesi Reitter Ferencz emléke. (Értekezések a mathem. tudom. köréből. IV. köt. 9. sz. Akadémia. 8-r. 12 l. ára 10 kr.)
- Fleury Lamé.** Róma és a római birodalom történetei. Franceziából Szabó György. II. rész. 2. kiadás. (Kolozsvár. Stein János. 1877. k. 8-r. XVI, 326 és II, 230 l. egy czimképpel. Szinnyomatu borítékban ára 2 frt.)
- Földrajz.** II. füzet. (Honvédkönyvtár VI. kötete. Szerk. és kiadja F. Rásztokay Kobilicz Lajos. 8-r. 65—128 l. ára 40 kr. Nyom. a Pesti könyvnyomda-részcényintársulat.)
- Fritze Ernő.** A pénzsovár. Elbeszélés. Ford. Szadai K. 2. kiadás. (Aigner L. k. 8-r. 182 l. ára 80 kr.)
- Fuchs János.** Az általános Földrajz elemei, különös tekintettel az osztrák-magyar birodalomra. Az új területi felosztás tekintetbevételével. 9. egészen átdolgozott kiadás, egy térképpel. (1877. Eggenberger. 52 l. ára 36 kr.)
- Fuchs János.** A Természettrajz elemei. 2. kiad. (Népiskolai Ismerettár III. rész. Lauffer. 8-r. 32 l.)
- Fürdők István.** Tereptan és Tereprajz. III. füzet. (Honvédkönyvtár VII. kötete. Szerk. és kiadja F. Rásztokay Kobilicz Lajos. 8-r. 97—160 l. 4 táblával, ára 40 kr. Nyom. a Pesti könyvnyomda-r.-társ.)
- Gáspár Imre.** Babérok a magyar költők legszebb műveiből. (1877. Grill Károly. 8-r. 555 l.)
- Goethe.** Iphigenia Taurisban. Dráma 5 felv. Ford. Kis János. (Olcso könyvtár 25. füz. Franklin-társ. 16-r. 99 l. ára 30 kr.)
- Greguss Gyula** összegyűjtött értekezései. Emlékbeszéddel Greguss Ágosttól. A szerző arcképével. (Természett. társulat. 8-r. XXX, 376 l.)
- Gyalokay Mózes.** Struensee. Regény. (1877. Franklin-t. 8-r. 332 l. ára 2 frt.)
- György Endre.** A különbözeti árszabályok jogosultsága és hatása. A m. t. akadémia által a Dóra jutalommal koszorúzott pályamű. (Akadémia. n. 8-r. 304 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Gyulai Pál.** A vén színész. Beszély. (Olcso könyvtár 27. füz. Franklin-társulat. 1877. 16-r. 87 l. ára 20 kr.)
- Handler Márk.** Vezérfonala a Biblia-oktatásnak, tartalmazza a héber nyelv leg-szükségesebb nyelvtani alakjait az azokra vonatkozó szabályokkal és פסוקי בראשית teljes szótárát. Tanodai és magánhasználatra. I. rész. I. füz. (Burián nyomdája. 8-r. 68 l. ára az I. füzetnek 50 kr.)
- Harsányi Pál.** Felfordított állami lét. Kiadó-tulajdonos Harsányi Elek. (Tetty Nándor. 1877. n. 8-r. VIII, 395 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Házi-könyvtár.** XXIII. (L. VII. Pius pápasága.)
- Hazslinszky Frigyes.** A szőlő öbölje. (Értekezések a természettudományok köréből. VII. köt. 7. sz. Akadémia. 9 l. 1 tábla, ára 10 kr.)

- Helmár Ágost.** Bonfiniusnak mint történetírónak jellemzése és műve kútfőinek kimutatása s bírálati méltatása. A m. t. Akadémia által jutalmazott pályamű. (Akadémia. 8-r. 88 l. ára 50 kr.)
- Henszlmann Imre.** Magyarország ó-keresztény, román és átmenetstílyű műemlékeinek rövid ismertetése. A vallás- és közoktatási m. k. minister meghagyásából. (Egyetemi könyvnyomda. 4-r. 177 l. 7 táblával, egy térképpel és 287 fametszettel.)
- Herczegh Mihály.** Az nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Külön lenyomat a „Jogtudományi Közlöny“-ből. (Pfeifer Ferdinánd. 8-r. VIII, 81 l. ára 60 kr.)
- A hét holló.** Mese, hat képpel. (Eggenberger. 4-r. 6 lap, 6 színes képpel, ára 80 kr.)
- Hillern Vilma.** Saját erejéből. Regény. Ford. K. Beniczky Irma. 2. kiad. (Aigner L. k. 8 r. 832 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Hobolun Henrik.** Az alföld vízszabályozásának tervezete. (Bécs. Lehmann és Wentzel. n. fol. II, 80 l. XI melléklettel. Magyar-német, ára 5 frt.)
- Hoffer Endre.** Görög nyelvtan tanmódszeres rendszerben. (Aigner Lajos. 1877. n. 8-r. VIII, 152 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Hoffmann Ferencz.** Százötven erkölcsi elbeszélés. Kis gyermekek számára. A negyedik német kiadás után magyarítá egy gyermekbarát 3. kiadás. (Athenaeum. 8-r. VIII. 335 l.)
- Horvát Árpád.** Nehány szó a budapesti m. k. egyetemi könyvtár rendezése és ezimrtározása ügyében. (Athenaeum. 8-r. 51 l.)
- Höcker Oszkár.** A hű barát erős támasz. Beszély az ifjuság számára. Németből. (Pfeifer Ferd. 8-r. 88 l.)
- Hunfalvi Pál.** Magyarország Ethnographiája. (Akadémia. 8-r. XI, 544 l.)
- Hunyady Jenő.** A kúpszeleten fekvő hat pont feltételi egyenletének különböző alakjairól. (Érték. a mathem. tudományok köréből. IV. köt. 6. sz. Akadémia. 8-r. 23 l. ára 20 kr.)
- Igazságügyi rendeletek tára.** 1875. évi igazságügyi rendeletek. Szerkeszti Fayer László. (Új folyam.) I. kötet. (Athenaeum. 1877. 8-r. VII, 88 l. ára 50 kr.)
- Ipolyi Arnold.** A magyar nemzetegység és államnyelv történeti alakulása. Elnöki megnyitó beszéd a magyar történelmi társulatnak Rimaszombatban 1876. aug. 22. tartott vidéki nagygyűlésén. Külön lenyomat a „Századok“-ból. (Athenaeum. 8-r. 26 l.)
- Jausz György.** Történelmi, földrajzi, iskolai atlasz, gymnasiumok, reáltanodák és hasonló intézetek számára. I. osztály: Az ó-világ. 2. kiadás. (Bécs. Hölzel E. 10 térkép színnyomatban, szöveg 16 l. keménykötés, ára 1 frt 60 kr.)
- Jelentés a „Budapesti tanító-testület“ 1875. évi működéséről.** (Vodianer nyomdája. 8-r. 47 l.)
- Jókai Mór** munkái. Népszerű kiadás. 17. (A serfőző. A nyomorék naplója. Fekete világ. 3. kiad. Franklin-társ. 1877. 16-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Jókai Mór** munkái. Népszerű kiadás. 100. (Elbeszélések. Két, menyegző. A vérontás anyaga. Petőfi. A magyar „Ur“ Amerikában. A hosszuhaju hölgy. (Franklin-társ. 1877. 16-r. 157 l. ára 40 kr.)

Kassay Adolf. Az új váltótörvény. A törvény eredeti szövegével, magyarázattal és iratpéldákkal, bírák, ügyvédek, kereskedők és a váltóüggyel foglalkozók számára. (Rautmann Frigyes. 1877. 16-r. 192 l. ára 60 kr.)

Képes ABC. Állatokról. (Eggenberger. 4-r. 12 lap szöveg, 24 képpel 8 lapon színnyomatban s 6 fametszettel a szövegben, ára 1 frt.)

Képviselőházi Irományok. (Az 1875. aug. 28-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. IX. köt. 1—104 l. X. k. 1—416 l.)

Képviselőházi Jegyzőkönyv. (Az 1875. aug. 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. II. köt. 111—152 l.)

Képviselőházi Napló. (Az 1875. aug. 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. VIII. köt. 1—272 l.)

Két beszéd, melyek a kolozsvári kir. tudom. egyetem 1875—76. tanévi rectora és tanácsának beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából october 12-én tartattak és a czernovitz-i egyetemhez ünnepélyes megnyitása alkalmából intézett üdvözlő irat. (L. Acta reg. scient. universitatis claudiopolitanae anni 1875—6. Fasc. I. Kolozsvártt. Egyetemi nyomda. 8-r. 54 l.)

Kézikönyv a csapatbeli telep-szemlérek részére. A harmadik javított az új szabályzatok s az új jelkules, valamint az új mérték alapján átdolgozott német kiadás után magyarra fordította Nemesokruhi Okrucky Justinian. Számos ábrával. (Teschén, Prochaska Károly. k. 8-r. VIII, 76 s 25 l. ára 1 frt.)

Kirez József. Héber olvasó- s gyakorlókönyv. I. rész. (Szerző. 8-r. 49 l.)

A Kísfaludy-társaság évlapjai. Új folyam. XI. köt. 1875/6. (Athenaeum nyomdája. 8-r. IV. 366 l.)

Kis nemzeti muzeum. VI. (L. Tündérmesék.)

Klein Gyula a rovarévó növényekről. 6 fametsz. ábrával. (Népszerű természet-tudományi előadások gyűjteménye. Kiadja a k. m. Természettudományi társ. 2. füzet. Kilián Frigyes. k. 8-r. 39 l. ára 25 kr.)

Kohn Gyula. A kísérleti természettan tankönyve. A középtan. felsőbb oszt. számára, részben Jamin „Petit traité de physique“ című munkája nyomán. IV. rész: Fénytan. 149, a szövegbe nyomtatott ábrával. (Kilián Frigyes. n. 8-r. 152 l. ára 1 frt 60 kr.)

Kolozsvári Sándor. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházjoga. II. füz. (Kolozsvár. 1877. Stein. 8-r. 193—482 l.)

Komáromy Ferencz. Pártküzdelmek. Korrajz Erdély történelméből. 2. kiadás. (Aigner Lajos. k. 8-r. 167 l. ára 80 kr.)

Konek Sándor. Emlékbeszéd néhai Jurjevich József egyetemi jogtanár felett 1876. november 2-án. (Acta reg. scient. universitatis ung. anni 1876/7. Fasc. II. Egyetemi nyomda. 8-r. 28 l.)

Konkoly Miklós. Csillagászati megfigyeléseim 1874 és 1875-ben. 3 táblával (Értekezések a mathemat. tudományok köréből. IV. k. 4. sz. Akadémia. 8-r. 41 l. ára 50 kr.)

Konkoly Miklós. A napfoltok megfigyelése az ó-gyalai csillagdában. (Értek. a matematikai tudományok köréből. IV. köt. 5. sz. Akadémia. 8-r. 51 l. egy tábla, ára 40 kr.)

- Korbuly Imre.** Magyarország közjoga, illetőleg magyar államjog rendszere. Kapcsolatban az ország közigazgatási szervezetével. 3. újra átdolg. kiadás. I. fele. (Eggenberger. 1877. n. 8-r. 1—224 l. ára 5 frt.)
- Kovács József.** Húsz ünnepi és alkalmi predikáció. (Debreczen. 1877. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 140 l. ára 1 frt 20 kr.)
- König Gyula.** Bevezetés a felsőbb Algebrába. I. Az algebrai analysis elemei. (1877. Eggenberger. 8-r. VIII, 266 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Közegészségügyi rendeletek.** A m. kir. belügyminister által 1876. évi 31,025 s 31,026. szám alatt valamennyi törvényhatóságokhoz kibocsátott rendeletek. Hivat. kiadás. (Zilahy S. n. 8-r. 37 l. ára 30 kr.)
- Közhasznú családi könyvtár.** 16. (L. Riecke G. A. Anyák könyve.)
- Kubinyi Lajos.** A házi-ipar könyve. I. füz. (A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister. 8-r. 140 l.)
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a földrajzban. Különös tekintettel a magyar birodalomra, kérdések és feleletekben. 19. jav. kiadás. (1877. Lampel R. 8-r. 56 l. ára kötve 30 kr.)
- Kuttner Sándor.** Képes természetrajz az állat-, növény- és ásványországról. Iskolai használatra. 2. jav. és bőv. kiadás 98 ábrával. (Lampel R. 8-r. IV. 189 l. ára 88 kr.)
- Kvassay Ede.** Egy világfi albuma. (1877. Aigner. 8-r. 387 l. ára 2 frt.)
- Kvassay Ede.** Tankréd lovag meséi. Elbeszélések. 2. kiad. (Aigner L. k. 8-r. VIII, 322 l. ára 2 frt.)
- Legelősebb képes ABC.** (Eggenberger. k. 8-r. 8 l. szöveg és 4 lapon színes képek, ára 20 kr.)
- Lehr Benő.** A vasuti távirda. Két részben. (Pesti könyvnyomda-r.-társaság. 8-r. 139, 67 l. ára 2 frt.)
- Lengyel Béla.** A szénről és fontosabb vegyületeiről. Két előadás. (Kilián Frigyes. 3. füzet. k. 8-r. 39 l. ára 25 kr.)
- Lévay István és Vida Aladár.** Magyar-görög szótár. Főgymnasiumok használatára. (1877. Lampel. 8-r. IV. 289 l.)
- Lewes György Henrik.** A philosophia története Thalestől Comteig. Az angol eredeti 4. jav. s részben átdolgozott kiadás után a m. tud. akadémia megbízásából fordította Bánóczy József. I. kötet. (M. tud. Akadémia. 8-adr. XV, 506 l.)
- Lintner Imre.** Vasutisme. Általános rész. (A m. kir. közmunka- és közlekedési ministerium. 8-r. 112 l. ára 60 kr.)
- Lubrich Ágost.** A nevelés történelme. II. Rész. A keresztény vagy humánus nevelés korszaka. (Szerző sajátja. n. 8-r. I. könyv 647 l. II. könyv 480 és VIII l.)
- Mádai Mátyás.** Számtani példatár elemi népiskolák III. oszt. számára. (Szeged. Burger Zsigmond özvegye. 8-r. IV, 84 l. ára 30 kr.)
- A magyar korona országainak állam-zárszámadása az 1875. évre XII füzetben.** (Államnyomda. 4-edr. 169, 136, 47, 25, 236, 28, 57, 23, 35, 25, 35 s 19 lap.)
- Magyar könyvesház.** 29—35. füz. III. 9—10. IV. 1—5. (L. Göcseji népdalok, kiadta Abafi Lajos. Tennyson, Enid. Szana Tamás, a két Kisfaludy. Turgenjev, az óra. Várady Antal, a szív örvényei.)

- A magyarországi Kegyes-tanítórend névtára** az 1876/7. tanévre. Kocsi Sándor nyomdaja. 8-r. 46 l.)
- B. Majthényi László.** Emlékbeszéd Deák Ferencz arcképének, Hontmegye tere-
mében történt leleplezése alkalmával, Ipolyságon 1876. november 16-án. Kiadva
az orsz. Deák-emlék javára. (Athenaeum. 4-r. 10 l.)
- Mariska Vilmos.** Magyar pénzügyi törvényisme. Folytonos vonatkozással a ma-
gyar államháztartásnak 1868-tól 1875-ig terjedő tényleges eredményeire. 2.
bőv. kiad. (1877. Franklin-t. 8-r. XIV, 464 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Márk Pál.** Egyetemes Egyháztörténelem prot. gymnasiumi használatra. 3. kiadás.
Debreczen. 8-r. Telegdí K. Lajos. 212 l. ára 1 frt.)
- Márki Sándor.** A Fekete-Körös és vidéke. (Nagy-Várad. Hügel Otto. 1877. k.
8-r. II, 146 l. ára 80 kr.)
- Marlitt E.** 12 apostol. Beszély. Ford. Beniczky Irma. Heyse Pál, Barbarossa.
Beszély. 2. kiadás. (Aigner L. k. 8-r. 88 és 30 l. ára 80 kr.)
- Mathematikai és természettudományi közlemények.** XIII. köt. 6. 7. sz. (L.
Borbás Vinceze. Staub Mór.)
- Mayr Aurél.** A lány aspiraták kifejtéséről a Zendben. (Érték. a nyelv- és szép-
tudom. köréből. VI. k. 1. sz. Akadémia. 8-r. 18 l. ára 10 kr.)
- Mélyacsai Ad.** A finom művelt társalgó, vagyis az udvariasság szabályai a társas
körökbeni illetelmes viselet és társalgásnál stb. 2. kiad. (Rautmann Frigyes.
16-r. 152 l. ára 40 kr.)
- Menyecskek könyve.** Adomák és apró történetek gyűjteménye. Összeszedte egy
Rokkant huszár. (1877. Lauffer V. 8-r. 160 l.)
- Mészáros Károly.** Magyarország kör- és községjegyzői 1876. aug. 21-én tartott
orsz. congressusának évkönyve, naptári részszel s névtárral. I—II. füz. (Rud-
nyánszky nyomdaja. 8-r. 1—64, 65—134 l.)
- A m. k. ministerium rendeleteinek gyűjteménye.** 1876. évi folyam. I—II. füz.
(Ráth Mór. n. 8-r. 96 l. ára 50 kr.)
- Mitzschke Pál.** Marcus Tullius Tiro. A német és angol eredeti után fordítva és
szerző újabb jegyzeteivel bővítve. Kiadja Leszlényi Imre. (Győr. Leszlényi.
4-r. 25 l. könyomat.)
- Müller Miksa** újabb felolvasásai a nyelvtudományról. A m. tud. Akadémia
megbízásából a 7. kiadás után ford. Simonyi Zsigmond. (M. tud. Akadémia.
8-r. X, 654 l.)
- Nagy István.** Cromwell Olivér és az angol forradalom. (Történelmi könyvtár.
29. füzet. — Franklin-társulat. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Nagy János.** Magyar nyelvtan polgári és felső népiskolák számára. (Szeged 1877.
Várnai L. 8-r. VII. 146 l. ára 80 kr.)
- Nagy Sándor.** Népszerű gyorsírása. I. rész. (Beck J. kö- és könyvnyomdaja. 8-r.
19 l. könyom.)
- Nedeczky István.** Deák. A képviseleti alkotmány megalapítása. (Tetty N. s társa.
8-r. IX. 454. l.)
- Nemzeti színház könyvtára.** 107, 109. füz. (L. Barrière Theodor; Augier Emil.)
- Nendtvich Károly.** Kubinyi Ferencz és Ágoston életrajzuk. (Értekezések a Ter-
mészettudom. köréből. VII. kötet, 12. szám. Akadémia. 8-r. 18 l. ára 10 kr.)

- A **népiskolai hatóságokról** szóló országos törvény keresztülvitele végett a vallás- és közoktatási minister által kiadott rendeletek. Hivat. kiadás. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 200 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Népszerű természettudományi előadások** gyűjteménye. Kiadja a k. m. Természettudományi társulat. 1. 2. 3. füzet. (L. Pulszky Ferencz, Klein Gyula, Lengyel Béla.)
- Ney Béla.** Az építőművészeti styl fogalma. (Lafite és Elsner. n. 8-r. 30 lap. ára 40 kr.)
- Ney Ferencz.** Honfiai kegyelet repkénye. Dicső emlékü József főhg. Magyarhon nagy nádorispánja születésének százados évfordulóján 1876. szeptember hó 3. (Rudnyánszky nyomdája. 4-r. 10 l.)
- Nyelvtudományi Közlemények.** Szerkeszti Hunfalvy Pál. XII. kötet, 3-ik füzet, — XIII. kötet 1-ső füzet. (Akadémia. 8-r. 321—480, 1—168 l. Egy-egy kötet ára 1 frt 50 kr.)
- Ódry Lehel.** Piros Panna. Énekes népszínmű 3 felv. (1877. Pfeifer. 8-r. 52 l.)
- Olesó könyvtár.** 21. 23. 25. 26. 27. füzet. (L. Pálffy Albert, Sollohub gróf, Goethe, Beaumarchais, Gyulai Pál.)
- Pálffy Albert.** Egy kastély az erdőben. (Olesó könyvtár 21. sz. Franklin-társulat. 8-r. 45 l. ára 20 kr.)
- Petőfi Sándor.** Összes költeményei. II. teljes kiadás 4 kötetben. (1877. Athenaeum. 8-r. 466, 450, XII, 471, XI, 368, VII l. Ára a négy kötetnek 8 frt.)
- Pillitz Vilmos.** Tanulmányok a talaj absorptiója fölött. (Értekezések a Természettudományok köréből. VII. köt. 7. sz. Akadémia. 8-r. 34 l. ára 20 kr.)
- VII. Pius** pápasága. I. rész. (Házi-könyvtár. XXIII. Sz. István-társulat. 8-r. IV, XVI és 480 l. ára 1 frt.)
- Pulszky Ferencz.** Az őstörténelmi leletekről Magyarországon. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. 1. füzet. M. kir. természett. t. 8-r. 24 l.)
- Idősb Purjesz Zsigmond.** Az Ebersféle orvosi Papyrus. Tanulmány az orvostud. tört. köréből. Az Ebers által közölt adatok fölhasználásával. (Eggenberger. 8-r. 63 l.)
- Racine.** Athalia. Tragoedia 5 felvonásban. Fordította Csiky Gergely. (Temesvár, Csanád egyház-megyei nyomda. 8-r. 92 l.)
- Réthy Mór.** A három méretű homogén tér (u. n. nem Euklidikus) síktani Trigonometriája. Értekezések a mathemat. tudományok köréből. IV. kötet. 7. sz. Akadémia. 8-r. 25 l. ára 20 kr.)
- Réthy Mór.** A propeller és peripeller felületek elméletéhez. (Értekez. a mathem. tudományok köréből. IV. köt. 8. sz. Akadémia. 8-r. 49 l. ára 30 kr.)
- Rév Gyula.** A Duna Budapesten. Angolból fordította Hunfalvy János. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. Magyar szöveg 39 l. — Angol szöveg 39 l.)
- Ribáry Ferencz.** Kis földleírás. Főtekintettel a magyar korona országaira és a legújabb politikai felosztásra. Elemi és felsőbb népiskolák számára. IV. kiad. (1877. Franklin-társulat. 8-r. 84 l. ára 30 kr.)
- Richelieu** herczeg emlékiratai. Francia korrajz a múlt századból. Magyarította Benedek Lajos. I. r. (Kolozsvár, Stein János, 1877. k. 8-r. II, 230 l. Színyomatu borítékban 1 frt 40 kr.)

- Riecke G. A.** Anyák könyve. A gyermek első nevelésének legfontosabb kérdéseiről. Ford. K. Beniczky Irma. (Közhasznú családi könyvtár. 16. füz. Franklin-társulat. 1877. 8-r. 132 l. ára 40 kr.)
- Rosenberg** testvérek ódon munkák tárának 6-ik számú jegyzéke, magában foglalja tudományszakok szerint rendezve az összes magyar, erdélyi és osztrák irodalom ritka és értékes könyveinek válogatott gyűjteményét (Szerzők. n. 8-r. 186 l. ára 50 kr.)
- Ruffing János.** Paragnénék a párisi világtárlaton. Humoros elbesz. Angolból ford. Mudrony Pál. (Athenaeum. k. 8-r. 212 l. ára 1 frt.)
- Sághy Gyula.** A költelmi jog általános elmélete az ausztriai jog szempontjából, tekintettel a római jogra s újabb törvényhozássra. 1. füz. (Eggenberger B. 1877. n. 8-r. IV, 1—336 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Sand George.** A kis Grisette. Regény. Fordította Csukási Józsefné. (Athenaeum. 8-r. 160 l. ára 80 kr.)
- Schäfer Eliás.** Bibliai történet. I. r. Nép-, közép- és polgári isk. izr. tanulók számára. (Szerző. 8-r. 47. l.)
- Schiefner Ede.** Népies szent beszéd az új orgona beáldatása alkalmával az Endrődi r. kath. templomban 1876. nov. 5. (Franklin-társul. nyomd. 8-r. 15 l.)
- Schulhof Jakab.** Fiatal nők utmutatója a terhesség és gyermekágyban. A kiskedek ápolása. (1877. Grill. 8-r. 128 l.)
- Schultz Ferdinand.** Gyakorló könyv — kisebb latin nyelvtanához. Ford. Kiss Lajos. A 8-ik jav. kiadás után 5-ik jav. kiad. (Kilian Frigyes. 8-r. 239 l. ára 1 frt.)
- Schücking Levin.** A boldogság útja. Regény. Magyarra átdolg. Philalet. 2 köt. 2. kiadás. (Aigner Lajos, k. 8-r. 934 l. ára 4 frt 50 kr.)
- Seidel Pál.** Képes természetrajz különös tekintettel a gazdaságra és az egészségtanra, népiskolák számára. Számos fametszv. V. bőv. és jav. kiadás. (1877. Eggenberger. 8-r. 56 l. ára 25 kr.)
- Sollohub gróf.** A gyógyszerészné. Beszély. Oroszból fordította Brassai Sámuel. (Olesó könyvtár. 23. sz. Franklin-társ. 8-r. 84 l. ára 20 kr.)
- Sophocles.** A Trachisi nők. Tragoedia. Az eredeti versmérték szerint fordította Csiky Gergely. (Temesvár, Csanádegyházmegyei nyomda. 8-r. 66 l.)
- Spielhagen F.** A mit a fecske dalolt. Regény 3 kötetben. Magy. ford. Szini Károly. 2. kiad. (Aigner Lajos, k. 8-r. 144, 135 és 174 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Staub Móríz.** Phytphaenologiai tanulmányok. 6 graphikai táblával. (Mathematikai és természettudományi közlem. XIII. köt. 7. sz. Akadémia. n. 8-r. 217—243 l. ára 20 kr.)
- Szana Tamás.** A két Kisfaludy. (Magyar könyvesház 32. 33. füz. Aigner Lajos. 16-r. 119 l. ára 40 kr.)
- Szász Domokos.** A közügyek bajnoka. Emlékbeszéd legidősb gróf Teleki Domokos végtisztességére a kolozsvári ref. egyházmegye által rendezett gyászünnepélyen Kolozsvárt 1876. szept. 10. (Kolozsvár, Stein János nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Szécskay István.** Kristálytani vizsgálatok a Betléri Wolnynon. (Értekezések a Természettudományok köréből. VII. kötet. 9. sz. Akadémia. 8-r. 27 l. 3 képtáblával. ára 30 kr.)

- Szegfi Mór.** Fenn és alatt. Régény. 2. kiad. 4. rész 2. kötetben. (Aigner Lajos, k. 8-r. 239. 158. 172 s 176 l. ára 3 ft.)
- Szepessy Ignác** báró. Áhitatos foháskodások az isteni Gondviseléshez. (Egyetemi nyomda. 8-r. 54 l.)
- Szerelemfy Aladár.** Legujabb levelező szerelmesek számára. Levelek a szerelemi élet minden körülményeire. 2. kiadás. (Rautmann Frigyes. 16-r. 120 l. ára 50 kr.)
- Gr. Szerényi Vilma.** Carmen. Opera 4 felv. Francia szöveg után. (Metzger Emil. 16-r. 12 l. ára 10 kr.)
- Szilágyi Ferencz.** A germanizálás történelméből a két magyar hazában II. József alatt. (Értekezések a tört. tudományok köréből. VI. köt. 4. sz. Akadémia. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Szilágyi Sándor.** Emlékbeszéd Nagy-Ajtai Kovács István fölött. (L. Értekezések a történelmi tudományok köréből. VI. kötet. 3. szám. Akadémia. 8-r. 23 l. ára 10 kr.)
- Tarnóczy Tivadar.** A magyar irodalomtörténet dióhéjban. [Népszerű előadás.] (Szeged. Burger Zsigmond özvegye. 16-r. 91 l. ára 60 kr.)
- Tennyson.** Enid. Király-idyll. Angolból: Csukási József. (Magyar könyvesház. 31. füzet. Aigner Lajos. 16-r. 82 l. ára 20 kr.)
- Thanhoffer Lajos.** Négy közlemény a m. kir. állatorvosi tanintézetből. (Értekezések a természettudományok köréből. VII. köt. 4. sz. Akadémia. n. 8-r. 63 l. s V tábla, ára 50 kr.)
- Tischer Vilmos Fr. J.** A keresztyén vallás alapvonásai. Magyarítá Margócsy József. 2. kiadás. (1877. Hornyánszky. 8-r. 80 l.)
- Toldy István.** A jezsuitákról. 2-ik kiadás. (Ráth Mór, 1877. k. 8-r. 471 lap, ára 2 forint.)
- Torkos László.** Költészettan, tanodai s magán használatra. 3. jav. kiadás. (1877. Athenaeum. 8-r. 159 l. ára 1 ft.)
- Tóth Lőrincz.** Emlékbeszéd hodosi és kizdai báró Sina Simon felett. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. IV. köt. 4. sz. Akadémia, n. 8-r. 29 lap, ára 20 kr.)
- Tóth Mike.** A nagy áldozat. II. kiadás. (Ürge László. 16-r. 86 l. ára 25 kr.)
- Török József.** Pólya József emlékezete. (Értekezések a természettudományok köréből. VII. köt. 5. sz. Akadémia. 11 l. ára 10 kr.)

T ö r v é n y e k :

- 186 $\frac{1}{2}$ -ik évi országgyűlési törvényezikkek. (Eggenberger. 8-r. 2. kiadás. 392 l. ára füzve 1 ft 40 kr.)
1876. évi országgyűlési törvényezikkek. II. rész. XVIII—XXXIII. t. cz. (Eggenberger. 8-r. 59 l. ára 50 kr.)
- Az 1876. XV. törvényezikk: A közadók kezeléséről. Hivat. kiadás. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 54 l. ára 40 kr.)
- 1868-dik évi LIV. t. cz. polgári törvénykezési rendtartás. Második, a kiegészítő törvényekkel és miniszteri rendeletekkel bővített hiteles kiadás. (Eggenberger. 8-r. 200 l. ára 80 kr.)

1876. évi XXVII. törvényezik a váltótörvényről. Betűrendes tárgymutatóval. (Eggenberger. 8-r. 40 l. ára 40 kr.)

1876. XXVII t. cz. váltótörvény. Hiteles kiadás. (Pfeifer. 8-r. 56 l.)

1876. évi XVI. törvényezik a végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetekre szóló ajándékozások alaki kellékeiről. (Ráth Mór. 16-r. 20 l. ára 20 krajczár.)

Az 1876. XVI. törvényezik: A végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetre szóló ajándékozások alaki kellékeiről. Hivat. kiadás. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 12 l. ára 20 kr.)

Tündérmesék. A legkedveltebb gyűjteményekből összeallítva. 3. kiadás. (Kis nemzeti muzeum. VI. Franklin-társulat. 1877. 16-r. 266 l. ára 50 kr.)

Utasítás a cs. k. lovas aliisztí és legénységi iskolák számára. 1. füz. A) Általános szolgálati határozmányok. (Teschén, Prochaska Károly. 8-r. VI. 172 l. ára 60 kr.)

Ugyanaz. II. füzet. B) A cs. k. hadsereg szervezete. C) A tábori esendőr szolgálat. D) A legénység és a szolgálati lovak illetékei. E) Öltözéki és felszerelési szabványok. F) Oktatás uszásban száraz földön. (Teschén, Prochaska Károly. 8-r. II, 66 l. ára 60 kr.)

Ugyanaz. III. füz. G) Fegyvertan és löktatás. (Teschén, Prochaska Károly. 8-r. II, 110 lap és V tábla, ára 60 kr.)

Ugyanaz. V. füzet. I) Harezéri szolgálat. (Teschén, Prochaska Károly. 8-r. VI, 114 l. ára 40 kr.)

Ugyanaz. VI. füz. K) Lóisme, továbbá nyergelés, máházat és kantározás. (Teschén, Prochaska Károly. 8-r. II, 94 l. ára 40 kr.)

Utasítás a polgári községek számára a népiskolai közoktatást rendező 1868-ki XXXVIII. és 1876. XXVIII. törvényezik végrehajtása tárgyában. (K. m. egyetemi nyomda. 8-r. 63 l. ára 12 kr.)

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium utasítása a polgári községi iskolaszékek, az állami népoktatási tanintézetek számára az 1868. évi XXXVIII. és az 1876. évi XXVIII. t. czikkek végrehajtása tárgyában. (Ráth Mór. n. 8-r. II. 98 l. 60 kr.)

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló, és az országgyűlés elé terjesztett ötödik jelentése. (Egyet. könyvnyomda. 4-r. VII. 468 l. egy térkép.)

Váradý Antal. A szív örvényei. Két költői beszély. (Magyar könyvesház. 35. füzet. Aigner Lajos. 16-r. 55 l. ára 20 kr.)

Vihogó Aladár. Adomák a magyar nép életéből. Mulassunk és nevéssünk! Övszer rosz kedv és unalmas idők ellen esendes magányosok és vidám társaságok számára. (Rautmann Frigyes. 1877. 16-r. 112 l. ára 50 kr.)

Vörösmarty Mihály szózata magyar, német, francia és olasz, és Kölesey hynusa magyar és német nyelven. (Lampel Robert. 1877. 16-r. 23 l. 10 kr.)

Wenzel Gusztáv. Az országos jog és a particuláris jogok közti viszony hazai jogi rendszerünkben. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. IV. köt. 5. sz. Akadémia. n. 8-r. 100 l. ára 60 kr.)

Werner E. Szerencse föl. Regény. Ford. M. Kalocsa Róza. 2. kiad. 3 köt. egyben. (Aigner L. k. 8-r. 154, 126 s 179 l. ára 2 frt 40 kr.)

Wisemann Miklós. Szent Orsolya. Drámai költemény. Angolból. (Temesvár. Csanádegyházm. nyomda. 8-r. 30 l.)

Zlinszky Imre. A magyar örökösödési jog és az európai jogfejlődés. Koszor. pályamunka. (Athenaeum. 1877. n. 8-r. IV, 372 l. ára 3 frt 50 kr.)

(Az 1877. évi naptárak a II. évfolyam I. füzetében fognak elősoroltatni.)

Hazai nem-magyar irodalom.

August Adolph. Der gordische Knoten Europa's. Eine historisch-politische Studie der orientalischen Frage und unserer Situation. (Grill. 8-r. 47 l.)

Baer Ignatz. Die öffentliche Besteuerung. Mit theilweiser Rücksicht auf heimatische Verhältnisse. Lafite & Elsner. 8-r. 120 l.)

Engel Johann. Das Leben Mariä. Nach Schrift und Ueberlieferung in kurzen Betrachtungen dargestellt und mit Liedern u. Gebeten herausgegeben. (Temesvár. Csanádi egyházm. nyomda. 8-r. 103 l.)

Geistliche Lieder zum Gebrauche für protestantische Lehranstalten. Zusammen gestellt vom Lehrkörper der protestant. Volkshule A. B. in Budapest. (Laufer. 8-r. 71 l.)

XXVIII. Gesetzartikel v. Jahre 1876 über die Volksschulbehörden. (Ráth Mór. 8-r. 16 l. ára 25 kr.)

Handler Mark. Leitfaden des Bibel-Unterrichtes, die nöthigsten auf den Bau der hebr. Sprache bezughabenden gramm. Regeln und ein vollständiges Vocabularium von **ספר ברשית** enthaltend. Zum Schul- und Privatgebrauche. I. Theil. I. Heft. (Burián nyomdája. 8-r. 68 l. Az I. füzet ára 50 kr.)

Hunfalvy Paul. Ethnographie von Ungarn. Mit Zustimmung des Verfassers ins Deutsche übertragen von J. H. Schwieker. (1877. Franklin-Verein. 8-r. XVI, 446 l. ára 4 frt 50 kr.)

Jausz Georg. Deutsches Lesebuch für Volks- und Bürgerschulen in Ungarn. III. Theil. Mit zahlreichen Original-Illustrationen. (1877. Aigner. 8-r. VIII, 448 l. ára füzve 90 kr., kötve 1 frt.)

Klein Hugo. Achmet und Suleihka. Lustspiel in 1 Akt. (Deutsch nyomdája. 8-r. 16 l.)

Langenfelder David. Die Symbolik des Judenthums. II. Theil. I. Heft. (Klausenburg. Verfasser. 8-r. 230 l.)

Lindenmayr Emerich P. Serbien, dessen Entwicklung und Fortschritt im Sanitäts-Wesen, mit Andeutungen über die gesammten Sanitäts-Verhältnisse im Oriente. (Temesvár. A csanádegyházmegyei nyomda. 8-r. XI, 439 l.)

Mažuranić Ivan. Cengić Aga's Tod. Aus dem Kroatischen übersetzt von Wilhelm Kienberger. Mit dem Porträt des Dichters und 5 Illustr. (Zágráb. Suppan Ferencz. 12-r. 80 l.)

- Maximu, Jon.** Praktische Grammatik der romanischen Sprache nach Ahn-Ollendorff's Methode für den Schul- und Selbstunterricht. 2. Aufl. (Szeben. Filtsch S. 1877. 8-r. 277 l. ára 1 frt 25 kr.)
- Polnisch Mathilde.** Zum Wohle der Überschwemmten von Pest und seiner Umgegend. (Rimaszombat. 1877. Kádár József özvegyének nyomdája. 8-r. 8 l.)
- Revue,** ungarische. Beiträge zur Kenntniss der Vergangenheit und Gegenwart Ungarns. Red. v. Mansvet Riedl. 2. Ausgabe. (Aigner L. 8-r. XI, 216 l. ára 2 frt.)
- Brüsztle Josephus.** Recensio universi cleri dioecesis Quinque-Ecclesiensis, distincte a tempore amotae cum exitu seculi 17-mi tyrannidis turciae, restitutaque in his partibus tranquillitatis, usque ad praesens tempus, commentariis historicis illustrata. Tom. II. Tettey Nándor s társa. n. 8-r. 845 s X l. ára 3 frt.)
- Direct orium officii divini in usum Fratrum Minorum Reformat. ord. s. Francisci Seraphici provinciae. S. Mariae Hungariae editum pro anno 1877.** (Posonii. C. Angermayer. 8-r. 110 l.)
- Ordo officii divini peragendi ad annum 1877. in usum archidioecesis Colocensis editus.** (Coloczae. Typographia archiepiscopalis. 8-r. 177 l.)
- Ordo officii divini peragendi anno 1877. in usum dioecesis Csanádiensis.** (Temesvarini. Csanádegyházmegyei nyomda. 8-r. 117 l.)
- Ordo officii divini peragendi anno 1877. in usum dioecesis Nitriensis editus.** (Nitriae. Typis Annae Neugebauer vidnae. 8-r. 138 l.)
- Schematismus provinciae Hungariae reformatae nunc sanctae Mariae nuncupatae ordinis Minorum s. p. Francisci ad annum 1877.** (Posonii. Typis Caroli Angermayer. 8-r. 62 l.)
- Evgenovitch Maxim Zivotopis.** (1877. Hornyánszky nyomdája. 8-r. 71 l.)
- Katifer Anton. Tomikovich O. F. A.** Zivot Petra Velikoga Cara Rusije. Na novo ga izdaje Ivan Maršo-Maršovski. (Hornyánszky nyomdája. n. 8-adr. XVI, 194 lap.)
- Letopis, Slovenský,** pro historiu, topografiu, archaeologiva-ethnografiu. Redaktor a vydavatel: Fr. V. Sasinek. Roč. I. seš. 3. (Szakoleza, Sasinek P. Fr. 8-r. 177—264 l.)
- Klajić Vjekoslav.** Kralj Dimitar Svinimiv i njegovo doba. (Zágráb. Suppan Ferencz. 8-r. 34 l. ára 30 kr.)
- Klajić Vjekoslav.** Kratak sveobći zemljopis. (Zágráb. Suppan Ferencz. 8-r. 87 l. ára 40 kr.)
- Klajić Vjekoslav.** Novi Atlas za puke, gradjanske i više dje vojačke škole. (Zágráb. Suppan Ferencz. 13 szines 4-edrét lappal, ára 1 frt.)
- Novotni Vjekoslav.** Slovnica jezika staroslovenskoga. (Zágráb. Suppan Ferencz. 8-r. 68 l. ára 40 kr.)
- Andreesen Emerieu.** Istoria Naturale pentru usulu scolariloru de class'a a trei'a de la scola poporala. Cursulu I. Zoologi'a, Botanic'a si Mineralogi'a. (Timisior'a. Tipografia diecesana. 8-r. 34 l.)
- Bulletin de la huitième session du Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques a Budapest. 1876. Nr. 1—6.** (Franklin-társulat nyomdája. 8-r.)

- Discours du Secrétaire-Général au Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques.** Huitième Session à Budapest le 4. septembre 1876. (Franklin-t. nyomdája. 8-r. 16 l.)
- Pulszky François et Romer F. F.** Le Programme du Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques. 8e Session à Bp. 1876. Ouverture le 4. septembre, clôture le 11. septembre. (Egyetemi nyomda. 4-r. 23 lap.)
- Pulszky François et Romer F. F.** Le Programme détaillé du Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques. 8e Session à Budapest 1876. (Franklin-társ. 8-r. 8 l.)
- Supplément du Catalogue de l'Exposition préhistorique à Budapest 1876.** Objets trouvés dans les contrées situées au nord des Carpates jusqu' à la mer Baltique. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 11 l.)

Házánkat érdeklő külföldi munkák.

- Aschbach Joseph.** Die Wiener Universität und ihre Humanisten im Zeitalter Kaiser Maximilians I. — Gesch. der Wiener Universität. II. Bd. (Wien. 1877. Universität. 8-r. X, 467 l.)
- Ausweise** über den auswärtigen Handel der oesterreichisch-ungarischen Monarchie im Sonnen-Jahre 1875. XXXVI. Jahrg. (Wien. K. k. Statist. Central-Commission. 4-r. CXXIV, 217 l.)
- Bauer Eduard und Georg Görgey.** Militär-Administration. Oeconomisch-administrativer Dienst-Betrieb bei einer Unterabtheilung des k. k. Heeres. (Wien, Seidel & Sohn. 8-r. 201 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Beer Adolf.** Die Finanzen Oesterreichs im XIX. Jahrhundert. (Prag. Tempsky F. 1877. n. 8-r. XI s. 458 l. ára 5 frt.)
- Beer Adolf.** Zehn Jahre oesterreichischer Politik. 1801—1810. (Leipzig. 1877 Brockhaus. 8-r. VI, 542 l.)
- Brachelli Hugo Franz.** Die Staaten Europa's. Vergl. Statistik. 3. Auflage. V. Heft. Staats-Verfassung. (Brünn. Buschak & Irrgang. 8-r. 487—562 l. Egy füzet ára 1 frt 20 kr.)
- Bretschneider E.** Notices of the Mediaeval Geography and History of Central and Western Asia. (London. Trübner & Co. 8-r. IV, 233 l. 2 térképpel. (A tatárjárás Magyarországon befoglaltatik a műben.)
- Budinszky Alexander.** Die Universität Paris und die Fremden an derselben im Mittelalter. Ein Beitrag zur Gesch. dieser hohen Schule (Berlin. Hertz Wilhelm. 8-r. IX, 234 l.)
- Dudik B.** Correspondenz Kaisers Ferdinand II. und seiner Familie mit Martinus Becanus und Wilhelm Lamormaini kaiserl. Beichtvätern. (Aus dem Archive für österreichische Geschichte. LIV. Bd. II. Hälfte. S. 219. besonders abgedruckt. Wien. Holzhausen nyomdája. 8-r. 132 l.)
- Du Nord.** Abriss der Geschichte von Bosnien und der Herzegovina von den Urzeiten bis nach der Eroberung durch die Türken. (Wien. Militärwissenschaftlicher Verein. 8-r. 54 l.)

- Feldzüge des Grafen Eugen von Savoyen.** H. Bd. Feldzüge gegen die Türken 1697—1698 und der Karlowitzer Friede 1699. Mit Atlas v. 7 Karten in gr. Fol. (Bécs, Gerold Károly. 8-r. IX, 515 s 105 l. ára 10 frt.)
- Jahrbuch,** Berg- u. Hüttenmännisches, der k. k. Bergakademien zu Leoben und Pribram und der k. ung. Bergakademie zu Schemnitz. Redacteur Jul. Ritter von Hauer, Professor. XXIV. Bd. Als Fortsetzung d. Jahrbuches der k. k. Montanlehranstalt zu Leoben.) 2. Heft. Mit 2 lith. Tafeln. (Wien, Hölder. 8-r. 230 l. ára 2 frt.)
- Kastner Leop.** Adressenbuch der Handel- und Gewerbetreibenden, sowie der Actien-Gesellschaften der österr.-ungar. Monarchie. (Bécs. Hölder Alfred. 1877. 8-r. 566 l. ára 6 frt.)
- Kelle Johann.** Die Jesuiten-Gymnasien in Oesterreich. (München. Oldenbourg R. 8-r. 304 l.)
- Klein J. L.** Geschichte des Drama's XIII. Das englische Drama. II. Bd. (Leipzig. Weigel. 8-r. 851 l.)
- Knaus Rud.** Oesterreichisch-ungarische Länder-Skizzen oder eine Vorschule der Geographie des österreichisch-ungarischen Kaiserstaates. Zum Schulgebrauche gezeichnet und verfasst. Mit 14 litogr. Tafeln. (Prága. Urbánek Fr. A. 1877. 8-r. 35 l. ára 80 kr.)
- Krones Franz.** Handbuch der Geschichte Oesterreichs von der ältesten bis zur neuesten Zeit. 8. Lfg. (Bibliothek für Wissenschaft und Literatur. 5. Bd. Hist. Abtheilung. 2. Bd. Berlin. Grieben Theobald. 8-r. 96 l. ára egy füzetnek 90 kr.)
- Leonhardt Gustav.** Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich-Ungarn. 1877. X. Jahrgang. (Wien. 1877. Hölder Alfred. 8-r. XXXVI, 1166 l. ára 5 frt.)
- Lindner Theodor.** Geschichte des deutschen Reichs vom Ende des XIV-ten Jahrhunderts bis zur Reformation. I. Abtheilung. II. Bd. I. Hälfte. (Braunschweig. Schwetschke und Sohn. 8-r. 229 l.)
- Löw Gustav.** Die Organisation der Wehrkräfte Oesterreich-Ungarns, mit Skizzen über die Heeres-Organisationen Deutschlands, Russlands, Frankreichs u. Italiens. Neue erg. Angabe. (Teschen. Prochaska Károly. 8-r. 326 l. s 10 táblával ára 2 frt 40 kr.)
- Mestorf J.** Der internationale Anthropologen- u. Archäologen-Congress in Budapest vom 4. bis 11. September 1876. VIII. Versammlung. (Hamburg. Meissner. 8-r. 63 l.)
- Miklosich.** Beiträge zur Kenntniss der Zigeuner-Mundarten III. (Bécs. Gerold K. s fia. 8-r. 30 l. ára 25 kr.)
- Müldner II.** Szkice z podróży po Słowacyi z dodaniem krotkiego przewodnika (Krakó. Friedlein D. E. 8-r. 108 l. ára 80 kr.)
- Oesterreichisch-ungarischer Ordens-Almanach.** II. Jahrgang. 1876. (Wien. Sommer & Comp. 8-r. LXXIV, 604 l.)
- Pecorini-Manzoni Carlo.** Storia della 15.^a divisione Türr nella Campagna de 68 10 in Sicilia e Napoli. (Firenze. Bocca. 8-r. 530 l. 2 térkép Ára 5 lira.)
- Prochaska's** Generalkarte von Oesterreich-Ungarn. (Teschen. Prochaska Károly. 1 l. n. fol. borítékban, ára 1 frt.)

- Rak Anton.** Das Mineralbad Krapina-Töplitz in Croatien. (Braumüller's Bade-Bibliothek Nr. 73. Bécs, Braumüller. 8-r. 72 l. ára 70 kr.)
- Sayous Edouard.** Histoire generale des Hongrois. (Paris. 1877. 8-r. I. 498, II. 432. I. Schuler v. Libloy Friedrich. Aus der Türken- und Jesuitenzeit vor und nach dem Jahre 1600. Historische Darstellungen, zumal Fürsten- und Volksgeschichte in den Karpathen-Ländern. (Berlin. 1877. Grieben Theobald. 8-r. IV, 268 l.)
- Schwicker J. H.** Statistik des Königreiches Ungarn. Nach den neuesten Quellen bearbeitet. (Stuttgart. 1877. Cotta'sche Buchhandlung. 8-r. XVIII. 859 l.)
- Statistisches Jahrbuch.** 1874. VIII. Heft. 1875. XI. Heft. (Wien. K. k. Statist. Central-Commission. 8-r. 101, 24 l.)
- Swiston F.** Galicyjskie Beskidy i Karpaty tesiste Zarzys orograficzny. (Rzeszow Pelar J. A. 8-r. 52 l. ára 36 kr.)
- Syrsky Simeon.** Relazione sulle osservazioni degli animali esistenti nel mare Adriatico. II. edizione. (Trieste. Tip. di L. Hermansdorfer. 19 l.)
- Toula Franz.** Eine geologische Reise in den westlichen Balkan und in die benachbarten Gebiete im Spätsommer 1875. (Wien. Hölder Alfred. 8-r. 128 l. egy térképpel)
- Verzeichniss der Postämter, dann der Telegraphen-, Eisenbahn- und Dampfschiff-Stationen der österr.-ungar. Monarchie.** Taxirungs-Behelf zur Berechnung der inländ. Fahrpost-Gebühren zum Gebrauche f. d. k. k. Postamt in Wien. (Bécs. Waldheim. 8-r. 192 l. kötve, ára 1 frt 50 kr.)
- Vogel Gustav.** Der Karpathen-Curort Korytnica. Mit besonderer Berücksichtigung der Interessen des Cur-Publikums. (Braumüller's Bade-Bibliothek Nr. 75. Bécs, Braumüller. 8-r. VIII. 101 l. ára 80 kr.)

Kimutatás a „Könyv-Szemle“ 1876-ik évi folyamában felsorolt könyvekről.

A) A magyar nyelven megjelent művek szakok szerint.

1. Hittudomány 50. — 2. Bölcsészet és szépsézet 13. — 3. Neveléstudomány 23. — 4. Nyelvészet 9. — 5. Ókori remekírók kiadásai és fordításai 13. — 6. a) Történelem (vegyes) 29. — b) Magyarország 85. — 7. a) Földrajz és Statistika (vegyes) 4. b) Magyarország 13. — 8. a) Atlaszok 2. b) Térképek (vegyes) 1. c) Magyarország 4. — 9. a) Jog- és Államtudomány, Nemzetgazdaságtan (vegyes) 22. b) Magyarország 110. — 10. Természettudományok 39. — 11. Orvostudomány 37. — 12. Mennyiségtan 15. — 13. Gazdaságtan 25. — 14. Hadászat 17. — 15. Kereskedelem 6. — 16. Szépirodalom, a) Eredeti 84. b) Fordítások 75. — 17. Irodalomtörténet, a) Vegyes 2. b) Magyarország 13. — 18. Könyvjegyzékek 5. — 19. Életrajzok 25. — 20. Deák Ferenczre vonatkozó művek 20. — 21. Iskolakönyvek és értesítők 303. — 22. Ifjúsági iratok 23. — 23. Különféle beszédek 7. — 24. Egyleti dolgok 20. — 25. Naptárak 45. — 26. Vegyesek 37. — Összesen 1170. Ezekhez járul: Hírlap és folyóirat 217.

B) Német nyelven megjelent:

Mű 128. — Budapesti hírlap 42. — Vidéki 39. — Naptár 6. Összesen 215

C) Latin nyelven:

Mű 9. — Directorium és schematismus 20. Összesen 29.

D) Tót nyelven:

Mű 32. — Naptár 2. Összesen 34.

E) Oláh nyelven:

Mű 10. — Naptár 2. Összesen 12.

F) Szerb nyeven 15.

G) Horvát nyelven 12.

H) Olasz nyelven 2.

I) Francia nyelven 5.

H) Hazánkat érdeklő külföldi munka nyelvek szerint

Latin mű 3. — Német mű 83. — Francia mű 3. — Spanyol mű 1. —

Olasz mű 2. — Angol mű 4. — Svéd mű 1. — Lengyel mű 5. — Cseh mű 2. — Összesen 104.

A) Magyar nyelvű mű 1393.

B) Hazai nem magyar nyelvű 324.

C) Hazánkat érdeklő külföldi mű 104.

Összesen 1821.

Jelentés a M. N. Múzeum könyvtárának gyarapodásáról és használatáról az 1876-ik év második felében. ¹⁾

I.

A M. N. Múzeum könyvtára az 1876-ik év második felében:

Ajándékba kapott: 1125 kötet nyomtatványt, 158 kéziratot és 3191 oklevelet.

Vásárolt: 653 kötet nyomtatványt, 17 kéziratot és 201 oklevelet, összesen 1605 forintot.

Köteles példányok czímén beküldetett (a hírlapokat is beszámítva) 1895 kötet.

Beköttetett: 596 darab.

Az olvasók száma: 6244. Ezek használtak 13,086 nyomtatványt és 443 kéziratot.

II.

Özvegy b. Jeszenák Jánosné ö mlga, midőn f. évi szept. havábani levéltárát és kézíratainak egy részét a Múzeum könyvtárának átadta, a könyvtárában netán találtató többi kéziratokat és nyomtatványokat az intézetnek rendelkezésére bocsátotta. Ennek következtében a múzeumi könyvtár-őr a Pozsonyban elhelyezett mintegy 6000 kötet-

¹⁾ Az év első feléről szóló jelentést lásd a „Könyv-Szemle“ 221. lapján.

ből álló könyvtárt átvizsgálván, összesen 39 kötet régi nyomtatványt és 54 kötet kéziratot választott ki, melyeket a nagylelkű tulajdonosné f. évi november 30-án a Múzeumnak átadott. A nyomtatványok közül kiemeljük Kulcsár István Postillájának (Alsó-Jindva 1574) és Barta Boldizsár igen ritka Debreczeni krónikájának (Debreczen 1666) szép példányait, továbbá becses apró nyomtatványokat, XVII századbeli dissertatiókat. A kéziratok között külső kiállítás tekintetében legfigyelemreméltóbb Francesco Venerio velencei doge követutasításainak gyűjteménye, melyet fennebb Emich Gusztáv úr ismertet (261. l.); tartalom tekintetében pedig legnevezetesebb egy török kézirat, melyről Szilády Áron akadémia leírása tag nyomán a következőket emeljük ki.

Alakja — mint a deftereknek rendesen — keskeny ívrét. Kötése, kemény, barnabőr; mindkét tábla külsején középtűt keleti izlés szerinti levél- s virág-szövedékből alkotott nyomat látható.

A bőrtábla külsejére ragasztott kisedet címzczédulán ez olvasható: A budai és nógrádi livát új fő deftere. Ezen cím azonban nem fejezi ki a defter tartalmát. Ugyanis a 9 első levélen egészen más liváról t. i. a koppányiról találunk adózásra, hűbér s egyéb viszonyokra vonatkozó adatokat. Ezen rész címlapjának csak fele van meg a második levélen, mivel az 1. és 2. levél közt legalább egy levél hiányzik, melyen a cím első felének s előlapján a szultán névjegyének kellett állani. Ezen adatok 157 $\frac{1}{2}$ -ről valók. — A 10. l. üres. A 11-en a budai és nógrádi legfőbb tisztviselők s kisebb és nagyobb hűbéresek száma van feljegyezve. A 12. l. üres. A 13. előlapján áll a szultán névjegye, mely minden fő defter hitelességének kelléke. A 13—44 levél a budai livára vonatkozó szám tételek állanak. Az adók különböző nemei egyenkint a főösszeggel elősorolva, köztök a rév- és vám stb. jövedelmek, hűbéresek névsora birtokaikkal s bérösszegeikkel stb. 45. 46. 47. l. üres. 48—56 l. a nógrádi livára tartozó hasonló adatok, 57. l. üres. 58—60 levélen hűbéresekre vonatkozó jegyzetek, melyeknek folytatása látható az 1-ső levélen. Az előforduló évszámok 1560—70 közé esnek.

III.

A Hanvay-család levéltára. A „Könyv-Szemle“ IV-ik számában említettük, hogy a Történelmi Társulat legutóbbi gömörmegyei kirándulása alkalmával, Hanvay Zoltán hamvai közbirtokos úr, a Hanvay-család ősrégi levéltárát, hazafias nagylelkűséggel a Nemzeti

Múzeumnak felajánlotta. Ma azon örvendetes tényt registrálhatjuk, hogy e nagybecsű levéltár nov. 28-án a Nemzeti Múzeum könyvtárába szállítatott, hol a többi családi levéltárakhoz hasonlóan mint örök letétemény fog elkülönítve őriztetni. A levéltár az Árpádbázi királyok idejéből 10-et, az Anjou-korból 147-et, a Hunyadyak és Jagellók korából a mohácsi vészig 87-et, s a mohácsi vésztől a XVIII-ik század végeig 436-ot, összesen 600 oklevelet, 632 levelet, 400 másolatot, mindössze 1772 darabot tartalmaz. Legrégibb oklevele 1254-ik évből való, melyben az esztergomi káptalan bizonyítja, hogy Buck özvegye de villa Hunga, Fulkussal Atanázus fiával mint férje rokonával, a káptalan színe előtt megjelenvén, a férjétől jegyajándékképen nyert Borkan nevű földnek 2 részét, Fulkus és a többi szomszédok beleegyezésével, 15 márka finom ezüstért, Buda és Budoulounak, Mikus comes testvéreinek örökbe vallotta. — Mint-hogy a levéltár a kiválóbb magán levéltárak közé sorozható s a hazai jogtörténet politikai és közmívelődéstörténethez, de különösen Gömörmegye monographiájához becses adatokat tartalmaz, ajánljuk azt, folyamatban levő elrendezése után, történetbúváraink figyelmébe.

IV.

A Nemzeti Múzeum könyvtára újabban vásárlás útján is becses kéziratokkal gazdagodott, melyekből kiemelendőnek tartjuk a következőket: Bártfay László eredeti naplója 1838—1841-ig. 11 vékony negyedréti kötetben, melyek a naplóírónak ismert állásánál fogva az említett évek irodalmi, politikai és társadalmi életére nevezetes világot vetnek. A „Dietai közlő“ 1834-ik évi folyamának ötvenhárom s a Kossuth Lajos által szerkesztett „Országgyűlési Tudósítások“ 1834 és 1835-iki évfolyamából harmincz négy szám; báró Wesselényi Miklós notizkönyve 1836-ból a báró miniature arczképével; báró Wesselényi Miklós 24 levele Kölcey, Deák és másokhoz 1837—1838-ból, (Vörös Antal másolatában, ki az idétt Wesselényinek titkára volt); báró Wesselényi Miklós és Kossuth Lajos notapere; Gr. Széchenyi István 1 levele Szentkirályi Móriczhoz és 3 levele Kossuth Lajoshoz 1844-ből; Kossuth Lajos 2 levele gr. Széchenyi Istvánhoz ugyanez évből (mind a hat levél Bártfay másolatában); Kossuth Lajos négy eredeti levele gróf Batthyány Kázmérhoz 1847—1848-ból és Perczel Móricz eredeti levele gr. Batthyány Kázmérhoz szinte 1848-ból. — Mindezek, a könyvtár tulajdonában lévő „Vörös Antal“-féle kéziratgyűjtemény kiegészítő részét képezik s Magyarország legújabb történetéhez becses adalékot fognak szolgáltatni.

V.

A M. N. Múzeum könyvtárában létező nagymennyiségű (mintegy 20,000 darabra menő) régi és újabb réz-, aczél- és fémetszetek ekkoráig egyéb sürgősebb teendők miatt, rendezetlenül állottak. A Múzeum Igazgatósága ennek folytán örömmel és köszönettel fogadta Bubicz Zsigmond apát úrnak ajánlatát, ki késznek nyilatkozott, tisztán ügyszeretéből és tudományos érdeklődésből ama gyűjtemény rendezésére szentelni idejét.

A munka immár két hónap óta van folyamatban, és csak a jövő évben fog befejeztetni, a mikor részletes jelentést fogunk tenni.

A gyűjtemény a következő főosztályokba csoportosíttatik.

I. Fa- és rézmetszetek a XVI. és XVII. századból. (Dürer-től 77, Marc Antoniótól 17, Cranachtól 7, Rembrandtól 11 darabot birunk.)

II. Arczképek.

a) Magyar királyok, erdélyi fejedelmek.

b) Magyar főpapok és egyháziak.

c) Magyar főurak és vitézek.

d) Magyar írók és művészek.

e) Külföldiek.

III. Képek a török világból. (Csaták, várak, térrajzok.)

IV. Koronázási s egyéb ünnepélyek

V. Szent képek.

VI. Jelmezek.

VII. Külföldi várak és városok.

Jelentes a M. Tud. Akadémia könyvtárának gyarapodásáról és használatáról 1876-ban.

A könyvtár folyó évben számos munkával gyarapodott részint a külföldi társulatokkal folytatott csereviszony, részint magánosok ajándéka és a köteles példányok által, részint pedig vásárlás után, mint azt a következő számadás mutatja.

A m. tud. Akadémia f. évben 75 társulattal állt csereviszonyban, melyek 294 munkát 366 kötetben küldtek.

Ajándék után 161 munkával 162 kötetben; saját kiadványai-ból 72 munkával 78 kötetben gyarapodott a könyvtár; köteles példányul 24 nyomda 278 munkát 318 kötetben küldött.

Vétel után 302 munka 1123 kötetben növelte az Akadémia könyvtárát.

Az összes gyarapodás tehát 1876 (dec. 12.) 1607 munka 2051 kötetben.

A könyvkötést több könyvkötő végezte, de végre Molnár Mihálynak adatott, mint a ki több éven át pontosan és hibátlanul kötötte a könyveket.

1876. dec. 12-ig köttetett 1041 nyomtatvány és 15 kézirat.

A könyvtár használatáról következő adatok vannak; a Könyvtárban 11.253 olv. használt 21,938 munkát; 123-an (tudósok, tanárok etc.) hazai használatra kivittek 978 munkát. Összesen 11.476 egyén használt 22.916 munkát.

Nem hagyhatni itt érintetlenül azt, a mit a Magy. Könyvszemle sept.-oct. füzetének 224. lapján felemlítettek; t. i. a köteles példányt. A nyomdászok nagyon rendetlenül teljesítik ebbeli kötelességeket; a fővárosi nyomdák és nyomdatulajdonosok közül vannak olyanok, melyek fennállásuk óta egyetlen füzetet sem küldtek be. Ha a fővárosi nyomdák nem tartják meg a törvényt, s nem küldik be rendesen a köteles példányokat, mit szóljunk az egyes provinciai kisebb nyomdákra, hol sokkal csekélyebb számban és nem is oly fontos munkák jelennek meg. Pedig a törvény meg van. Az 1840. VI. tcz. 11. §-a elrendeli, miszerint „Magyarországban és kapcsolt részeiben nyomtatott munkákból a m. t. Társaságot egy példány illeti, s jöllehet az 1848. tcz. XVIII. 40. §-a hallgatással mellőzte, de határozottan el nem törölte. S tapasztalván a hanyagságot, az Akadémia 1868-ban kérvényt nyújtott be a ministeriumhoz, s ez u. a. év jun. 15-ki 7402. számú rendeletében tudósítja az Akadémiát, melyben köröztetik, hogy az 1840. VI. tcz. 11. §-nak érvényessége felől az igazság- és belügyminister urak egyetértő nyilatkozata alapján a magyar- és erdélyországi nyomdászok hatóságiilag felszólítottak, hogy a nálok megjelent vagy megjelenendő munkák egy-egy példányát a m. t. Akadémiának pontosan beszolgáltatassák.

De ennek sem volt a kívánt sikere, mert 1871. május 22-én ismét utasítottak a nyomdászok kötelességeik teljesítésére. Sajnos, azonban az ügy most sem áll jobban.

Én tehát azon véleményben vagyok, hogy „pénzbírság megállapítása mellett“¹⁾ a 3 intézet főkönyvtárnoka képezzen egy bizottságot a nyilvános intézetek főigazgatójával élén; ezen bizottság

kísérje figyelemmel a megjelenendő munkákat, s az év, vagy félév végén mindig terjeszsze elő a ministeriumnak, mely nyomda nem küldte be rendesen a példányokat. Ekkor remélhetni, hogy a nyomdatulajdonosok teljesíteni fogják köteleességeiket. H—d.

Jelentés a budapesti tudomány-egyetem könyvtárának állapotáról, gyarapodásáról és forgalmáról 1876-ban.

A jelen év első heteiben a tiszti személyzet a kézi-könyvtár felállítását elvégezvén, hogy az hozzáférhető és kezelhető legyen, a könyvek czéduláztattak és számozattak, a címjegyzék pedig kinyomatott; ezzel a könyvtár márczius 27-én megnyílt a nagy közönség számára. A címjegyzékbe fölvett 4423 műhöz az év második felében 434 új munka osztatott be a kézi-könyvtárba. Az olvasók forgalmát az alább következő táblázat mutatja.

A könyvtár végleges rendezése június 16-án vette kezdetét és az év végeig két főszak könyvei lettek czédulázva és számozva, még pedig egyidőben készült el a betűrendes és a szakkatalogus. A tudományszakok következőleg vannak a könyvtárban képviselve; Természettudomány és matematika: *a)* Matematika 1200; *b)* Természettan, csillagászat és vegytan 2588; *c)* Természetrajz (ásvány-, föld- és őslénytan, növénytan, állattan) 2107; *d)* Technologia, géptan, építészet, mezeigazdaságtan 1552, *e)* Hadtudományok 361; összesen 7808 művel. — Orvosi tudományok: *a)* Bonecztan, szövettan, fejlődéstan, élettan és élettani vegytan 1371; *b)* Kórbonecztan kórszövettan, kórtani vegytan, általános kór- és gyógytan, kórjelzéstan, és orvosi történet 2154; *c)* Gyógyszertan, mérejtan, különös kór- és gyógytan 1470; *d)* Sebészet, szemészet és szülészet 596; *e)* Törvényszéki orvostan, törvényszéki vegytan, elmekórtan, közegészségstan, orvosi rendészet és orvosi statistika 674; *f)* Állatgyógyászat 123; összesen 6388 művel.

Ez évben könyvvásárlásra a szokott 5000 frt dotatióon kívül, a karok díjalapjából 348 frt 23 kr. fordított. Ebből könyvekre 2498 frt 46 kr., hirlapok és folyóiratokra 976 frt 83 kr., végre könyvkötésre 1872 frt 94 kr., összesen 5348 frt 23 kr. jutott.

Az ujonnan érkezett művek száma, ide értve az ajándékul nyerteket 1108, ezenkívül 170 miscellanea; a hirlapok és folyóiratok száma 186, (ezek közül 98 hazai hirlap és folyóirat).

¹⁾ Ezt azonban csak törvény állapíthatná meg.

Az egyetemi könyvtár forgalma 1876-ban.

H ó	Hány nap volt nyitva	Olvasók száma	A használt művek száma	Az olvasók átlagos száma	Legtöbbsen voltak	Legkevesebben voltak	Jegyzetek
Márczius	5	1059	1186	211	márcz. 28. 244	márcz. 31. 191	Az új könyvtár megnyitott márcz. 27-én
Április	25	3488	4054	139	április 8. 199	április 30. 60	
Május	30	3535	4162	117	május 18. 152	május 7. 75	Jun. 16-tól sept. 3-ig a könyvtár zárva volt
Junius	13	762	780	58	junius 8. 85	junius 15. 9	
Septemb.	27	2956	3543	109	sept. 26. 176	sept. 8. 36	
October	31	4602	5732	148	octob. 21. 198	octob. 3. 99	
Novemb.	27	5305	5938	196	nov. 17. 234	nov. 22. 122	
Decemb.	27	4442	5105	166	dec. 9. 247	dec. 17. 92	
Összesen	185	26149	30500	141	Dec. 9. 247	Jun. 15. 9	

Nyitvatartási idő hétköznapokon d. u. 2-től 6-ig; ünnepnapokon d. e. 9-től 12 óráig.

A házon kívül kikölcsönzött művek száma 866 volt.

Szinnyei József.

Vegyes közlemények.

Felhívás.

Kétségtelen, hogy a könyvtárak története a tudományos művelődés történetének jelentékeny fejezetét; a könyvtárak száma, állapota és használata a nemzetek műveltségi állásának egyik biztos ismertető jelét képezi.

A könyvtárak történetének és állapotának megismertetése tehát fontos és tanulságos feladat.

Ez irányban nálunk eddig alig történt valami. A hazánkban létező nagyszámú köz- és magánkönyvtárakról igen hiányos ismereteink vannak, egy részökről úgyszólván semmit sem tudunk.

A „Könyv-Szemle“, mint az országos könyvtár közlönye, egyik feladatául tűzte ki e hiányt pótolni.

De a feladat megoldása csak az országban szétszórta könyvtárak tulajdonosainak és tisztviselőinek szíves közreműködésével történhetik meg. Ennek megnyerése és biztosítása végett kieszközöltük a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatási miniszter úr közbenjárását.

De e helyen is felkérni óhajtottuk a hazai könyvtárak tulajdonosait, tisztviselőit és mindazokat, kik helyzetöknél fogva tehetik, hogy ismertető közleményeiket beküldeni szíveskedjenek. Ezek a küldők neve alatt a „Könyv-Szemle“ hasábjain fognak napvilágot látni, később pedig külön munkában összefoglalva közrebocsáttatni.

A közlemények szerkesztésénél a következőkre fordítandó főfigyelem:

- a) A könyvtár alapításának és gyarapodásának története.
- b) A könyvtárban létező nyomtatványok, térképek, rajzok, kéziratok és oklevelek száma (habár csak hozzávetőleg is).
- c) A nevezetesebb ősnymtatványok, régi magyar könyvek (az utóbbiak 1600-ig), és kéziratok ismertetése.
- d) A könyvtár rendezésének és lajstromainak ismertetése.
- e) Ha a könyvtár nyilvános, az olvasók számának ismertetése.
- f) Mily összeg fordítatik évenként vásárlásokra? Léteznek-e e czélra alapítványok.
- g) A könyvtár tisztviselőinek névsora a legrégibb időktől fogva.

Reméljük, hogy tekintettel a kitűzött feladat jelentőségére, az érdeklettek hazafias közreműködését nem fogják megtagadni.

Budapest, 1876. december 15-én.

Fraknói Vilmos.

Báthory Istvánnak lengyel királylyá választásáról a Var-sóban egybegyűlt lengyel rendek által 1575. decemberben kiállított oklevél eredeti példánya, 67 függő pecséttel ellátva, a gróf Erdődy család vörösvári levéltárában őriztetik. A leMBERGI Ossolinski-féle lengyel nemzeti múzeum részére gróf Erdődy Sándor ő nmlga a nevezetes oklevelet lefényképezte, és a kitűnően sikerült fénykép egy példányát a Nemzeti Múzeum könyvtárának ajándékozta.

Egy XVII. századbeli ismeretlen magyar költő munkája egy könyvtábla belsejében. Ismeretes, hogy a régi könyvkötők könyvtábláikhoz gyakran nyomtatványokat használtak anyagúl. Nem egy ismeretlen és becses munka került a táblák megvizsgálása és szétszedése által napvilágra. Igy közelebb a Nemzeti Múzeum könyvtárában, Megyesi Pál kisebb munkái colligátumának egykorú

(1660—70) könyvtábláján régi magyar nyomtatvány mutatkozván annak szétszedése után a következő című munkácska került elő:

Az havasalföldi hartzrol valo historia.

Ez Havasalföldi Enek
Mellyet nem régen szerzének
Magyarok emberkedének,
Ellenséget meg-verének,
Istentől segítettének.

Prov. 21. v. 31.

Az lo el-készítettik az átközetnek napjára, de az Uré a meg-tartás.

Author Joannes B. Kőröspataki, Minister Mező-Csavásiensis. ¹⁾

Nyomtatott M. DC. LVI. esztendőben.

A Vége: Irtam munkálkodtam, sokat gondolkodtam

Havasalföldében noha benn nem voltam

De kik oda voltak tőlük tudakoztam

Mező-Csávás az hol versekben formálttam.

Ez éneket irák egy fő Ur kedvéjért,

A' fejedelemnek egyik Úr bivejért,

Régi jó Urának emlekezetiért

Ha mi vetek benne ne vessed meg azért. ²⁾

Ezen nyomtatvány ekkoráig ismeretlen volt. Szabó Károly egy könyvtárban sem találta.

Sajnos, hogy a kis nyolczadrétű nyomtatvány csonkán maradt reánk. Megvan az első és utolsó levél, továbbá az a4 és a5 jeggyel jelölt két levél. Ugy látszik az egész nyolcz levélből állott. Hiányoznak tehát az a2 a3 a6 és a7 jeggyű levelek.

¹⁾ Mező-Csávás Erdélyben.

²⁾ Ezen havasalföldi hadjáratot II. Rákóczy György viselte 1653-ban, oly czélból, hogy Sorban Konstantint visszahelyezze a vajdaságba.

